چیرۆکی هونەریی کوردی

کۆی بەرهەمەکانی

حسەین عارف

٥

چیرۆکی هونەریی کوردی

١٩٢٥-١٩٦٠

لێکۆڵینەوە

دەزگای چاپ و بڵاوکردنەوەی ئاراس

هەولێر – هەرێمی کوردستانی عێراق

هەموو مافێك هاتووەتە پاراستن ©
دەزگای چاپ و بڵاوکردنەوەی ئاراس
شەقامی گوڵان - هەولێر
هەرێمی کوردستانی عێراق
هەگبەی ئەلیکترۆنی aras@araspress.com
وارگەی ئینتەرنێت www.araspress.com
تەلەفۆن: 35 49 224 66 (0) 00964
دەزگای ئاراس لە ٢٨ تشرین (٢) ١٩٩٨ هاتووەتە دامەزران

حسەین عارف
چیرۆکی هونەریی کوردی - لێکۆڵینەوە
کتێبی ئاراس ژمارە: ١١٤٣
چاپی یەکەم ٢٠١١
تیرێژ: ٦٠٠ دانە
چاپخانەی ئاراس - هەولێر
ژمارەی سپاردن لە بەڕێوەبەرایەتیی گشتیی کتێبخانە گشتییەکان ٦٣٣ - ٢٠١١
نەخشاندنی ناوەوە: کارزان عەبدولحەمید
رازاندنەوەی بەرگ: ئاراس ئەکرەم
پیت لێدان: نساران بورهان
هەڵەگری: شێرزاد فەقێ ئیسماعیل. بۆکان نووری

چیرۆکی هونەریی کوردی

وتەیەك

با بەر لە هەموو شتێك دان بەو ڕاستییەدا بنێم کە من بەم تاقیکردنەوەیەی خۆمدا، باشتر و بەکردەوە بۆم دەرکەوت کە لێکۆڵینەوە هەرگیز کارێکی ئاسان نییە و سەرباری گشت مەرج و پێویستییە سەرەکییەکانی، سەبر و تاقەتێکی زۆر و تایبەتی دەوێ. لە سەرەتاوە کە دەستمدایە ئەم کارە، نەخشەکەییم لە مێشکمدا وەها کێشابوو کە

یەکەم: تەنیا لە بەرهەمی سالآنی (١٩٢٥–١٩٦٠) دەدوێم و خۆم لە قەرەی پلەی دوایی تری نادەم کە کۆشش و ماندوو بوونێکی زۆری دەوێ.

دووەم: تەنیا بەرهەمی چیرۆکنووسەکانی کوردستانی عێراق دەگرێتەوە کە لە بن دەستمەوەیە و بە ئاسانی هەم دەسگیرم دەبێ و هەم باشتر سەری لێ دەردەکەم.

سێیەمیش: پشتم بەوە بەستبوو گوایە بە نووسینەکانی لەوەبەرم "بڵاوکراوە و بڵاونەکراوە" بناغەکەییم داڕشتوە و کەرەستەکەییم لە بەردەستدایە و تەنیا پێویستیم بەوە دەبێ فراوانتر پەلی تێدا بهاووم و زیاتر نموونەی تێدا بنوێنم. کەچی وەختێ دەستمدایە و شوێنی کەوتم، سەیرم کرد... نەخێر.. لێکۆڵینەوە ئەبەد کارێکی ئاسان نییە و وەك وتم سەرباری مەرجەکانی تری، سەبر و تاقەتی "ایوب"یشی گەرەکە.

بەهەرحاڵ هێندەی تێیدا شارەزا بووم و دەستم بەسەریدا ڕۆیشت و هێندەی کەرەسە و سەرچاوەم چنگ کەوت و هێندەی بۆم لوا قسەی لێوە بکەم و بیروڕامی لەبارە دەرببڕم و هێندەشی لە سەبر و تاقەتما بوو، ئەمەم لێ هێنایە بەرهەم کەوا لە بەردەستدانداییە. بەڵام من خۆم پێشتان دەکەوم و دەڵێم: چاك دەزانم کە چەندە کەموکوڕیی تێدایە و ڕەنگە ئەگەر خۆشم بێم و وەك خوێنەرێك بیخوێنمەوە، بتوانم وەك ئێوە پەنجەیان بخەمە سەر. ئەی گوایە بۆچی چارەسەرم نەکردن؟ لە وەرامدا بێ پێچوپەنا دەڵێم: چونکە تەنیا هێندەم لە باردا بوو... هەروەکو سەبر و تاقەتیشم تەنیا هێندەی بڕ کرد.

بەڵام هەرچۆنێك بێ ئەمەی هێناومەتە بەرهەم، هەر هیچ نەبێ کلیلێکە بۆ لێکۆڵینەوەی چیرۆکی هونەریمان لە سەرەتا و سەرهەڵدانییەوە ١٩٢٥ تا

نەشونماکردن ″چلەکان″ و تا بەخۆداهاتنی ″پەنجەکان″. هیوادارم بەلایەنی کەمەوە ببێتە سەرچاوەیەك بۆ ئەوانەی لەمەودوا دێن و هەم بە باری سەرنجێکی قووڵتر و تێگەیشتنێکی فراوانتردا و هەم بە سەبر و تاقەتێکی زۆرترەوە پێدا دەچنەوە.

ح.ع

٨ ی شووبات ١٩٧٦

بەشی یەکەم

سەرەتا و سەرهەڵدان

١٩٢٥-١٩٣٩

پێشەکی

ئاشکرایە دوای هەرەسهێنانی ئیمپراتۆریێتی عوسمانی، ئەنجامی تێکشکانی لە شەڕی جیهانیی یەکەمدا (١٩١٤–١٩١٨) و دروستبوونی دەوڵەتی عێراق کە یەکێ بوو لە وڵاتە ژێردەستەکانی، بزووتنەوەی نەتەوایەتی گەلی کورد وەزعێکی تازەی بەسەردا هاتوچووە دۆخوبارێکی جیاواز لە دۆخوباری لەوەبەرییەوە.

گەلی عێراق کە بەسەرزای لە ژێردەستەیی سەدان ساڵەی عوسمانییەکان ڕزگاری بوو، بووە خاوەنی دەوڵەتێکی سەربەخۆ، لەواقیعدا بووە ژێردەستەی ئیمپریالیزمی بەریتانیا و حوکمێکی پاشایەتی کۆنەپەرست و نۆکەری بەسەردا سەپێنرا کە دەبوو وەك چۆن لەوەبەر خەبات و کۆششی بۆ ڕزگاربوون لە چنگ زوڵموزۆری عوسمانییەکان، ئەم جار خەبات و کۆششی بۆ ڕزگاربوون بێ لە کۆت و پێوەندی ئیمپریالیزم و زۆروجەوری حوکمڕانە کۆنەپەرستەکان. لێرەوە چاوەنووسی گەلی کورد نووسا بە چارەنووسی هەموو گەلی عێراقەوە و کەوتە سەر ڕێگەی خەباتی هاوبەش لەگەڵ گەلی عەرەبی برای و کەمایەتییە نەتەوەییەکان لە وڵاتدا، دژی ئیمپریالیزم و ڕژێمی پاشایەتی نۆکەری و لە پێناوی عێراقێکی دیموکراتیی ئازاد و سەربەخۆی ئەوتۆدا کە گەلی کورد لە سایەیدا بە مافە ڕەواکانی خۆی بگات. شۆڕش و ڕاپەڕین و فوربانیدانەکانی گەلی عێراق بە کورد و عەرەب و کەمایەتییەکانییەوە بە درێژایی ئەو ساڵانە کە بە شۆڕشی چواردەی تەمووزی ١٩٨٥ گەیشتە پۆپەی هەڵچوونی و سەرکەوتنی بەسەر ئیمپریالیزم و ڕژێمی پاشایەتیدا پێ وەدەس هێنا، بە کردار ئەم ڕاستییەیان دەسلماند و ڕۆژانە دووپاتیان دەکردەوە.

بەڵام نەکی تر سەربەخۆییە سەرزاییەکەی عێراق لە ڕاستیدا خاڵی نەبوو لەوەی کە بە پێچەوانەی ئیرادەی ئیمپریالیزم و حوکمڕانە کۆنەپەرستەکانەوە، لە وزەیدا بێ وڵات بخاتە بەردەم پلەیەکی مێژوویی نوێوە و بە حوکمی گەلێ گۆڕانی ناوەخۆیی و جیهانی لە هەموو ڕوویەکەوە، ڕەنگ و ڕووی دواکەوتەیی زەمانی ژێردەستەیی زەمانی عوسمانییەکان لە ڕووی شارستانێتییەوە بەرەو گۆڕان و پێشکەوتن بەرێ. دامەزراندنی دەوڵەتی عێراق لەگەڵ ژێردەستەییەکەشیدا، گۆڕانێکی سیاسی و ئابووری و کۆمەڵایەتی بەسەر وڵاتدا هێنا کە لەگەڵیاندا گۆڕانی باری ڕۆشنبیریشی

دەبێتە شتێکی حەتمی و بە دوایدا شێوە و ناوەڕۆکێکی نوێ وەردەگرێت و ڕێبازێکی جیاواز دەگرێتە بەر و بە چەند و بەچۆن دەگۆڕدرێ.

سا باری ڕۆشنبیریی گەلی کوردیشمان کە وەك وتمان چارەنووسی بەسترا بە چارەنووسی گشت گەلی عێراقمانەوە لەو گۆڕانە بەدەر نەبوو کە ڕووی دا. بێگومان هەر لە سەرەتاوە لە کۆتایی پێهێنانی گیروگرفتی ویلایەتی مووسڵدا، ئەو کرا بە مەرجێك کە دەوڵەتی عێراق دەبێ مافی ڕۆشنبیریی نەتەوایەتی بدا بە کورد، بەتایبەتی خوێندنیان بە زمانی خۆیان کە ئەمە بناغەیەکی هەرە کاریگەر بوو بۆ ئەو بزووتنەوەیە. جگە لەم بارە قانوونییەی بۆی لوا، وەزعی خۆشی بەبوونی تاقمێکی باش ئەدیب و ڕووناکبیر کە زۆریان لەوبەر لە کۆمەڵە سیاسی و ڕۆشنبیرییە کوردییەکانی زەمانی تورکیای عوسمانیدا چالاکییان نواندبوو، دەبووە یاریدەدەرێکی گەورەی سەرهەڵدان و نەشونماکردن باری ڕۆشنبیری.

دامەزراندنی چاپخانەی بەلەدیە لە سلێمانی و زاری کرمانجی لە ڕەواندز بۆ چاپەمەنی کوردی و دەرکردنی (١١) یازدە ڕۆژنامە و کۆواری لە ماوەی کەمتر لە دە ساڵدا (١٩١٨–١٩٢٧) و دەسکردن بەخوێندن بەزمانی کوردی و بووژاندنەوەی ئەدەب و زمان و دانانی بناغەی ئیملاو شێوەی نووسینی و بڵاوبوونەوەی لەناو خەڵکیدا لە بری تورکی و فارسی، ئەمانە هەموو نیشانەی سەرەتای بزووتنەوەی نوێی ڕۆشنبیری کوردی بوون کە مزگێنی پاشەڕۆژێکی ڕووناکیان ڕادەگەیاند و ئەو ڕاستییەیان دەسەلماند کە کوردستانی عێراق ڕوو لەوە دەکا ببێتە مەڵبەندی بزووتنەوەی هاوچەرخی ڕۆشنبیریی نەتەوەی کورد.

***

سەرهەڵدانی چیرۆکی هونەری لە ئەدەبی کوردیدا و هەر لە سەرەتای بزووتنەوەکەوە، یەکێکە لە دیاردە هەر گرینگەکانی کە دەبێ لە مێژووی ئەدەبی هاوچاخماندا بایەخێکی تایبەتی بدرێتێ، چونکە بەوە هونەرێکی ئەدەبیی نوێ کەوتە ئەدەبەکەمانەوە کە لەوەبەر نەبوو.

بێگومان ئەدەبی کورد لە داستان و ئەفسانە و حیکایەتی فۆلکلۆریی دەماودەمی خەڵکیدا گەلێ دەوڵەمەندە. بەڵام با ئەو پرسیارە بکەین و بزانین کە داخۆ پەیدابوونی چیرۆکی هونەری لە ئەدەبی نوێماندا، هیچ پێوەندیی هەبوو بەو میراتییە

فۆلكلۆرییەمانەوە؟. ئەوەی ڕاستی بێ ئەم باسە لێدوانێكی دوور و درێژی دەوێ كە من بۆ ئەم لێكۆڵینەوەیەم بە پێویستم نەزانیێ، چونكە بە باسێكی سەربەخۆم دانا كە دەهێنێ بە جیا لێی بكۆڵرێتەوە. بەڵام بەهەرحاڵ، من بە كورتی ڕام وایە كە چیرۆكی هونەری وەك بابەتێكی ئەدەبیی تازەی بێگانە هاتە ئەدەبی كوردییەوە و لە بنەڕەتدا: «هونەرێكی ئەوروپاییەوە پێویستی ژیان وای كردووە وەكو ڕووخسارێكی هونەری لەناو هەموو نەتەوەكانی جیهانیدا بڵاوببێتەوە»(١).

خۆ ئەگەر ئێستا پێوەندییەكی هەبێ لەگەڵ فولكلۆرماندا، ئەوا لە نێوانی كاروانی نەشونماكردن و پێگەیشتن و پەرەسەندنییەوە پەیدای كردووە و بنجی خۆی پێوە بەستووەتەوە.

هەرچۆنێ بێ، چیرۆكی هونەری كە پەیدابوونی پتر بەندە بە گیانی شارستانێتی و بڵاوبوونەوەی خوێندەواری و زانستی و بەرزبوونەوەی ڕادەی ڕۆشنبیریی كۆمەڵەوە، دەبوو لە كۆمەڵگەی كوردەواریدا وەزعی لەباری تایبەتی خۆی بۆ هەڵكەوێ تا بۆی بلوێ سەرهەڵبدا و پێ بگات كە وەك لەوەبەر باسمان كرد، لە عێراقدا لە دوای شەڕی گەورەی یەكەمەوە بەو شێوە سەرەتاییە بۆی هەڵكەوت و خۆشی بەشێوەیەكی سەرەتایی سەری هەڵدا.

ئاشكرایە هەموو داهێنانێكی نوێ سادە و ساكار دەس پێ دەكا و لە چاو پلەكانی دوایی تریدا لە ساوێلكەییش بەدەر نابێ. چیرۆكی هونەریی كوردییش هەروەها هاتە كایەوە و ڕێگەی نەشونماكردنی گرتەبەر و پێ گەیشت. بەڵام دەبێ ئەو ڕاستییە فەرامۆش نەكەین كە بەبێ ئەو سەرەتایە، ئەوەی ئێستا هەیە نەدەبوو. بەم پێیە بایەخی هەرە گەورەی ئەو بەرهەمە كەمەی لەو ساڵانی سەرەتایەدا دراون بەدەستەوە، بەر لە هەرشتێكی تر لەم ڕاستییەدایە و دەبێ لەم باری سەرنجەوە دەستی لێكۆڵینەوەی بۆ ببرێ.

بە درێژایی ئەم پلەی سەرهەڵدانە (١٩٢٥–١٩٣٩) كە بەشی یەكەمی لێكۆڵینەوەكەمم بۆ تەرخان كردووە، من تەنیا چوار ئەدیبمانم پێ زانیوە كە لایان لەم هونەرە ئەدەبییە نوێیە كردبێتەوە و تەقەلایان تێدا دابێ. ئەوانیش بە پێی مێژووی

(١) هەندێ لە شیرازەكانی دەفتەری ڕەخنەم– دوكتۆر مارف خەزنەدار دەفتەری كوردەواری ژمارە (٣)– لاپەڕە(٥٢).

نووسینی بەرهەمەكانیان (جەمیل سائیب و ئەحمەد موختار جاف و پیرەمێرد و محەمەد عەلی كوردی)ن كە وای بە چاك دەزانم یەكە یەكە لەبارەی ئەو كۆششانەیان بدوێم.

هەروەكو حەز دەكەم پێشەكی سەرنجتان بۆ ئەوە ڕابكێشم كە من ڕام وایە شیكردنەوەی ئەو بەرهەمانە لە ڕووی تەكنیكەوە بە پێوانەی ئێستا كارێكی بێهوودەیە. بۆیە لەم بەشەی لێكۆڵینەوەكەمدا زۆر گوێ نادەمە ئەم لایەنە و پتر ئەو ڕاستییە ڕەچاو دەكەم كە كەمێ لەمەوبەر ئیشارەتم پێ دا.

جەمیل سائیب (١٨٨٧-١٩٥١)

هەرچەندە پێش ڕۆژنامەی "ژیانەوە" هەر لە شاری سلێمانی ڕۆژنامەی (پێشكەوتن- ١٩٢٠ و ڕۆژی كوردستان- ١٩٢٢ و بانگی كوردستان- ١٩٢٢ و بانگی حەق- ١٩٢٣ و ئومێدی ئیستیقلال- ١٩٢٣) و لە بەغداش «تێگەیشتنی ڕاستی- ١٩١٨» دەرچوون[٢]، بەڵام لە هیچ كامێكیاندا چیرۆكی هونەری «با بەمانا سەرەتاییەكەشی بێ» بەدی ناكەین، تەنیا هێندە نەبێ كە تاكوتەرا گفتوگۆیەكی سەرپێی نێوان دوو یا سێ كەسمان بەرچاو دەكەوێ كە بە نیازی ئامۆژگاریكردن و بۆ مەبەستێكی سیاسیی ڕۆژانە نووسراوون.. وەك "محاوەرەیەكی ئیقتیسادی" لە ژمارە (٥- ڕۆژی ٤ی ئەیلوولی ١٩٢٢)ی بانگی كوردستاندا كە ئەحمەد حەمدی نووسیوێتی. یا "مجادەلەی ئەفكار- موتەنەویعە، حسیات موتەلەوینە" هەر لەو ژمارەیەدا. یا «بچۆ ئاغا تێ بگەیەنە» لە ژمارە ٢٠ی ئومێدی ئیستیقلالدا. بێگومان ئەمانە ئەگەر وەك كارێكی ئەدەبی مامەڵەیان لەگەڵدا بكرێ، دەبێ بخرێنە خانەی شانۆگەرییەوە نەك چیرۆك.

بەڵام ژمارە «٢٨-ی- ژیانەوە»دا كە ڕۆژی ١٩٢٥/٦/٢٦ دەرچووە، ئەم ئاگەدارییە دەخوێنینەوە: «لە تەرەف شەخسێكەوە خەوێكی عەجایب و غەرایب بینراوە. ئەم خەوە حەیات و ئیدارە و ڕابواردنی چەند ساڵێكی ئەم وڵاتە دەنوێنێ. گەلێ ئەسراری خوێناوی و وەحشیانە دەردەخات. زۆر ئەحواڵی خسوسی دەخاتە بەرچاوی ئەم عالەمە... هتد».

سا ئەو شەخسە كەس نەبووە جەمیل سائیب نەبێ كە بەبێ ئەوەی ناوی خۆی یا هەر ناوێكی تری لەسەر نووسیبێ، لە ژمارە «٢٩ی ڕۆژی ١٩٢٥/٧/١»ەوە دەستی

(٢) جەمال خەزنەدار- ڕابەری ڕۆژنامەگەری كوردی.

کـردووە بـە بـڵاوکـردنـەوەی خـەوە "عـەجـایب و غـەرایب"ەکـەی و لـە ٥٦ ژمـارەکـەی "ژیانەوە"دا ١٨ ئەڵقەی لێ بڵاکردووەتەوە و لە نێوانی ژمارە (١ تا ٢٦)ی "ژیان"یشدا ٥ ئەڵقەی تری لێ بڵاوکردووەتەوە کە لە دامێنی دواییینیاندا «ژمارە –٢٦ی ڕۆژی ٢٩/تەمووز/١٩٢٦»دا نووسراوە "ماوێتی" و کەچی ئیتر پاشماوەکەی نابینین.

مامۆستا جەمال بابان کە هات و دوای پەنجا ساڵی خشت چیرۆکەکەی ژیاندەوە و لە چاپی دایەوە، لە پێشەکییەکەی خۆیدا نووسیویە:

«نووسینەکەی " لەخەوما"م لەبەر دەستخەتی کاکینە خۆی "جەمیل سائیب –ح. ع.–" نووسیوەتەوە»(٣)، کە بەمە گیروگرفتی "ماوێتی"یەکە کە پێشتر لە کایەدا بوو دەبڕێتەوە و بەو بارەدا ساغ دەبێتەوە کە تەواونەکردنی چیرۆکەکەی لە نووسەر خۆیەوە بووە و لەوێدا وازی لێ هێناوە.

بەر لە هەموو شتێ ئێمە هەر کاتێ باس لەم چیرۆکە بکەین و بەهەر بارێکدا بێ، دەبێ ئەو ڕاستییەمان لە پێش چاو بێ کە هێندەی تا ئێستا پێ زانرابێ، یەکەمین چیرۆکی هونەریی کوردییە هێنرابێتە بەرهەم و بەوە دەبێتە یەکەمین بەردی بناغەی ئەم بابەتە ئەدەبییە نوێیە لە ئەدەبی هاوچەرخماندا. هەروەکو نووسەرەکەشی دەبێتە یەکەمین ئەدیبمان کە لەم مەیدانەدا دەسپێشکەری کردبێ و بەوە دەبێتە یەکەمین چیرۆکنووسی کورد.

***

چیرۆکەکە چەندە ئەدەبە، هێندەش سیاسەت و مێرووە. هەروەکو چەندە وەك ئەدەب بەشێوەیەکی تایبەتی گرینگ و بایەخدارە، هێندەش وەك سیاسەت و مێروو بەشێوەیەکی تایبەتی لە لێکۆڵینەوەیدا سەرنج ڕادەکێشێ و ڕەخنەگر ڕاستەوخۆ دەخاتە بەرامبەر باسوخوازی پلەیەکی مێروویی ناسك و ئاڵۆزی نەتەوەی کوردەوە. بۆیە من بەچاکی دەزانم بە هەردوو باریدا لێی بدوێنم و باشتریش وایە یەکەم جار بە باری دووەمیاندا باسی بکەم.

بە باری سیاسی و مێژووییدا

کە جەمیل سائیب دەستی کرد بە بڵاوکردنەوەی چیرۆکەکەی ئەو وەختە هێشتا تەنیا نزیکەی دوو ساڵێك بەسەر تێکشکانی حوکمدارێتییەکەی دووەم جاری شێخ

(٣) لە خەوما، چاپی ١٩٧٥، لاپەڕە ٢٥.

محموودی حەفیدا ڕابردبوو، و بگرە هێشتا پاشەڕۆکی کارەساتەکە هەر لە کایەدا مابوو. بە باری چالاکیی ڕۆشنبیری و داکۆکیکردندا ڕۆژنامەی "ژیانەوە" یەکێك بوو لەو دەزگایانەی ئەرکی پڕۆپاگەندەکردنی بۆ بەریتانیا گرتبووە سەر شان. لاپەڕەکانی پڕن لە دەیەها نموونەی نووسین لەسەر کۆششی گوایە زۆر دڵسۆزانەی بەریتانیای فەخیمە بۆ مافی کورد.

جەمیل سائیب هەتا ژمارە ۳۷ی ڕۆژنامەکە سەرنووسەری بووە و "اموری تحریریەی"(٤).

بە دەست ئەوەوە بووە و من باوەڕم وایەکە زۆری ئەو وتارانەی ناوی نووسەریان دیاری نەکراوە، هەر خۆی نووسیونی. بەم جۆرە ئێمە لێرەدا بەرەو ڕووی هەڵوێستی سیاسیی ئەو ڕۆژانەی جەمیل سائیب دەبینەوە کە بە ئاشکرا دیارە چەندە بەرامبەر بە شێخ محموود دژ و داخ لە دڵ بووە و لە چیرۆکی "لە خەوما"یدا "وەك دوایی لێی دەدوێین" گەیاندوێتییە ئەوپەڕی. ئەوی ڕاستی بێ، ئەمیش وەك هەر یەکێکی تر لە منەوەرانی ئەو ڕۆژگارە، دەبوو لەو وەختەدا یەکێ لەم سێ هەڵوێستە هەڵبژێری. یا دەبوو لەگەڵ ئەوەدا بێ کە ویلایەتی مووسڵ هەر لە سنووری تورکیای کەمالییەکاندا بمێنێتەوە کە دیارە بەوە دەچووە ڕیزی تورك خواهەکانەوە. یا دەبوو لایەنی ئەوە بگرێ کە بخرێتە سەر دەوڵەتی عێراقی ژێردەستەی بەریتانیا و بەوە دەیدایە پاڵ ئینگلیز خواهەکان. یا دەبوو پشتی شێخ محموودێك بگرێ کە کاری لە کار ترازابوو، و لە شکستیدا بوو.

جەمیل سائیب هەڵوێستی دووەمیانی هەڵبژارد و هەر هیچ نەبێ بە نووسین، بەتایبەتی لە ڕۆژنامەی "ژیانەوە"دا چالاکیی بۆ دەنواندا. وەنەبێ ئەم و منەوەرەکانی تری وەك ئەم، بۆ سەلماندنی ئەم هەڵوێستەیان لە ڕووی دوانەکەی تردا بەڵگە و بەهانەیان بە دەستەوە نەبووبێ، لەولاوە چەوساندنەوە و زوڵموزۆری دەیەها ساڵەی عوسمانییەکان و سەر کوتاندنەوەی گەلی کورد. لەم لایشەوە بە سەرێك شکستهێنانی شێخ مەحموود و بەدوایدا نائومێدی و ورەبەردان و ئاشووبە. بە سەرێکیش بەڵێنی یەك لە دوای یەکی بەریتانیا و دەوڵەتی عێراق سەبارەت بە مافی نەتەوایەتی کورد و بە کردەوەش «با بۆ خەڵەتاندن و چاوەشەکردنیش بوونی» جێبەجێکردنی هەندە

(٤) ژیانەوە، ژمارە ۳۷، دامێنی لاپەڕە ۲ ژمارە ۳۸ لاپەڕە ۱.

شتێکی، بەتایبەتی لە ڕووی خوێندەواری و ڕۆشنبیرییەوە. ئەمە وەزعێکی تەواو لە باری دەخوڵقاند بۆ ئینگلیز خۆی و هەموو بەرەی ئینگلیز خواهان کە بۆ بەڵگە و بەهانە ڕانەمێنن لە سەلماندنی ڕاستیی هەڵوێستیان و بەرپەرچدانەوەی دوو هەڵوێستەکەی تردا.

بەڵام لەگەڵ ئەوەشدا، ئەگەر لەم ڕووەوە بەشێوەیەکی زیاتر تایبەتی باس لە جەمیل سائیب بکەین و لە نزیکترەوە سەرنجی ئەو هەڵوێستەی بدەین، دەگەینە ئەو ئەنجامەی کە ئەم بە ڕادەی یەکەم وەك داخ لە دڵێك دژی شێخ مەحموود وەستاوە نەك وەك ئینگلیز خواهێك. چونکە لەلایەکەوە جگە لە چیرۆکەکەی، لە نووسینەکانی تریشیدا کە من بە هیی ئەویان دەزانم «ئەگەر بە هەڵە نەچووبم و هی ئەو بن»،بە پێچەوانەی هەندێ لە نووسەرانی ترەوە، خۆی لە مەدح و ستایش و پیاهەڵدانی ئینگلیز و بەریتانیای فەخیمە نەداوە، بگرە پتر باسی هەر لە شێخ مەحموود و لێ خوێندنی بووە، لەلایەکی تریشەوە، لە وەزیفەی میری یا لە داوودەزگاکانی تری ئەو سەردەمەدا، دەورێکی وەهای نەدیوە کە سەرنج ڕابکێشێ و مەغزایەك ببەخشێ. لە زەمانی عوسمانییەکانا کاتبی باج بووە. لە وەختی دەسەڵاتی ئینگلیزەکاندا کراوە بە کاتبی دایەرەی ″خەزینە – حسابات″. دوایی بووە بە بەڕێوەبەری دایەرەکە. «تا لە ساڵی –١٩٤٩–دا خانەنشین کراوە»[٥]. ئەمە لە کاتێکدا کە بەهرە و توانا و ڕادەی تێگەیشتن و خوێندەواریی ئەم، گەلێ لەوانە بەرزتر بووە کە شوێن و پایەی بڵندیان دراوەتێ.

مامۆستا جەمال بابان باشی بۆ چووە کوشتنی عارف سائیبی برای و جەمال عیرفانی ژن برای لە ساڵی (١٩٢٣)دا، وەك مرۆڤێکی خاوەن هەست و بەزەیی، کارێکی گەورەی تێ کردووە و داخ و خەفەتێکی زۆری خستووەتە دڵەوە. چونکە هەردووکیان جگە لە خزمایەتیش، دوو منەوەری ڕووناکبیر و لێهاتوو بوون و تەنانەت دڵسۆزی شێخ خۆشی بوون، بەتایبەتی عارفی برای کە لە کاتی فەرمانڕەوایی شێخ مەحمووددا « یەکێك بوو لە گەنجە تێگەیشتووە پێشکەوتنخوازەکان. بۆیە شێخ بە سکرتێری تایبەتی خۆی»[٦]. بەڵام لە هەمان کاتدا دەبێ لەوە بەئاگابین کە جەمیل سائیب هەر لە بنەڕەتەوە وەك عارفی برای نەیدابووە پاڵ شێخ. بگرە تا وەزعی ناهەمواری ناو شاری سلێمانی: «بەخۆی و ماڵ و منداڵییەوە سلێمانی جێهێشت، چوو بۆ کەرکوك، دوو

(٥) لە خەوما– چاپی ١٩٧٥– پێشەکیی جەمال بابان – لاپەڕە (٥،٤).

(٦) سەرچاوەی پێشوو – ل– ٨–.

ساڵێك لەوێ مایەوە، تا ساڵی ١٩٢٤ کە حکوومەتی عێراق دامەزرا، ئەوسا ئەویش گەڕایەوە سلێمانی»(٧). واتە دەبێ ئەو هەر لە ساڵی (١٩٢٢)ەوە کە هێشتا شێخ لە ناو شاردا حوکمڕان بووە و دەسەڵاتی بە سەریدا هەبووە، ئیتر سا لە دژایەتییەوە بووبێ یا لە کەمتەرخەمی و پێ لایەنییەوە، هەڵاتبێ بۆ کەرکووکی ژێر دەسەڵاتی ڕاستەوخۆی ئینگلیزەکان. داخۆ دەبێ سەبارەت بەمە چی بڵێین؟ من پتر ڕام بۆ ئەوە دەچێ کە ئەم کردەوەیەی لە کەمتەرخەمی و بێ لایەنییەوە بووبێ. بەڵام ئەوە هەردوو باری "زاتی و مەوزووعی" وایان لێ کرد بەلای دژایەتیدا لابدا و بکەوێتە ڕیزی بەرەی دوژمنانی شێخەوە.

ئەم دژایەتییەی جەمیل سائیب بەرامبەر بەشێخ مەحموود، شێوەیەکی تایبەتی وەرگرت. واتە شێوەی منەوەرێکی قەڵەم بەدەست و چەکی نووسین و بەتایبەتی نووسینی ئەدەبیی لێ بخاتە کار. چیرۆکی "لە خەوما"ی کە بایەخدارترینی نووسینە ئەدەبییەکانیەتی و کە منیش لێرەدا بەتایبەتی لێی دەکۆڵمەوە، دێڕ بە دێری تەرخانە بۆ هێرشبردنە سەر شێخ مەحموود و ئەوپەڕی بەهرە و توانای ئەدەبیی خۆی بۆ ئەم مەبەستە تێدا بەکارهێناوە، کە بەوە بێ ئەوەی خۆی لێی بەئاگا بووبێ، یەکەمین چیرۆکی هونەریی لە ئەدەبی هاوچەرخی کوردیدا هێنایە بەرهەم و بۆ یەکەم جار نموونەی ئەم بابەتە ئەدەبیی نوێیەی تێدا هێنایە کایەوە.

بە باری ئەدەبیدا

بەم بارەدا سەرەتا من چیرۆکەکە وەها دەنوێنم: «کابرایەکی هەژاری بێ دەرەتان، لە خەویدا لە گەرمیانەوە بۆ کەسابەت دەچێ بۆ شارێکی بەرەوژوور. لە ڕێگە لەگەڵ کارواندا تووشی گەلێ دەردی سەری دێن، بەتایبەتی کە دەگەنە ناو سنووری حوکمدارێتیی ئەو شارەی بۆی دەچن. چەندین جار جەردە ڕێگەیان پێ دەگرن و دەبێتە شەڕ. ئەم هەم ترس و لەرزی کوشتن و هەم ماندووبوون و سەرما و تۆف و باران تەواو زۆری بۆ دێنن. خواخوایەتی زوو بگەنە شار و ڕزگاری ببێ. بەڵام کە دەگەن خراپتر تووش دێ. ئەم کە کابرایەکی لات و نابووتە و نییەتی وەك کاروانچییەکان سەری خۆی بقەبڵێنێ، پێوە دەبێ و تۆمەتی جاسووسیەتی دەدرێتە پاڵ. دەیگرن و دەیبەنە گەورەی شار. گەورە فەرمان دەدا فرێی بدەنە ژوورێکەوە، ژوورەکە بەلای

(٧) سەرچاوەی پێشوو– ل– ٢٣–.

ڕاستدا دەڕوانێ بەسەر ژووری "حەریم"ی گەورەی شاردا و بەلای چەپدا دەڕوانێ بەسەر دیواخان یا تەختی فەرمانڕەواییەکەیدا. لەوێوە زۆر شتی پڕ سەیر و سەمەرە دەبینێ و دەبیسێ کە لە هەردوو ژوورەکەدا ڕوو دەدەن و هۆی ئەو هەرا و ئاشووبەیەی ناو شار و دەوروپشتی دەردەخەن. کابرا لە ئاستی یەکێك لەو شتانەدا خۆی پێ ڕاناگیرێ و دەداتە قاقای پێکەنین. گەورەی شار کە تا ئەو ساتە وای دەزانی هیچ کەسێکی بێگانە ئاگای لە کەین و بەینی نییە، لەم قاقایە ڕادەچەنێ و لێی دەپرسێتەوە. تێی دەگەیەنن ئەوە کابرا جاسووسەکەیە کە خۆی فەرمانی دابوو فڕێ بدرێتە ئەو ژوورەوە.

ئەوسا گاڵ دەدا کێشی بکەنە بەردەمی و ئیتر بە لێدان بەردەبنە گیانی و داوای لێ دەکەن دانی پێدا بنێ کە جاسووسە. ئەو دەپاڕێتەوە دادوبێدا دەکات..

– بۆ خوا، بۆ پێغەمبەر، تۆ ئەسحابان، تۆ مەلائکان، تۆ چاکان و ئەولیا، تو قورئان، تو قەبری باوکت، هاوار، داد، هاوا...»(٨) و ئیتر لێرەدا چیرۆکەکە دەقرتێ.

مامۆستا جەمال بابان هەرچەندە بە لە چاپدانەوەی چیرۆکەکە، کارێکی گەلێ بەجێی کرد و بە پێشەکییەکەی خۆشی بەری لێدوان و لێکۆڵینەوەی بۆ فرانتر کرد، بەڵام بەم باری ئەدەبییەیدا هەقی خۆی نەداوەتێ و حەشاری داوەتە ژێر بارە سیاسی و مێژووییەکەیەوە. دیارە ئەو زیاتر بیر و هۆشی لای ئەوە بووە مەسەلەی ناوەڕۆکی چیرۆکەکە ساغ بکاتەوە کە داخۆ بۆچی دژی شێخ مەحموود نووسراوە و چ زرووفێك پاڵی بە نووسەرەکەیەوە ناوە وەهای بنووسێ و تەقەلای داوە بەڵگە و بەهانەی مێژوویی خۆی بۆ دەسنیشان بکات کە ئەمە بێگومان کارێکی پەسند و بەجێیە. بەڵام ئەو ڕاستییە ئەدەبییە بایەخدارەی فەرامۆش کردووە کە جەمیل سائیب ئەو ناوەڕۆکەی دارشتووەتە قاڵبی کارێکی ئەدەبیی ئەوتۆوە کە وەك لەوەبەر ئیشارەتمان پێ دا، بۆ یەکەم جار نموونەی لە ئەدەبەکەماندا پەیدا دەبێ، نەك هاتبێ بەیاننامەیەکی سیاسی نووسیبێ یا ویستبێتی ڕووداوێکی مێژوویی تۆمار بکات. ڕاستە دەگونجێ بوترێ: ڕەنگە ئەو خۆی بەو نووسینەی، داهێنانی ئەم بابەتە ئەدەبییە نوێیەی لە ئەدەبی کوردیدا هەر مەبەستیش نەبووبێ و لە بنچینەدا مەسەلەکە بەلایەوە لەوە بەدەر نەبووبێ کە بە هەر شێوەیەك بێ، بیروڕای خۆی بە نووسین لەبارەی ئەو

(٨) لە خەوما – چاپی ١٩٧٥– لاپەڕە (٧٤).

بەسەرهاتانەی سەردەمی ژیانی خۆی دەرببڕێ. بەڵام بەهەرحاڵ، ئەو "ڕەنگە"یە هیچ لەو ڕاستییە ناگۆڕێ کە ئەو بەو کارەی بووە یەکەمین چیرۆکنووسی کورد لە کوردستانی عێراقدا و چیرۆکی هونەرییش لە ئەدەبی تازەماندا، بەو نووسینەی ئەو ڕەنگی ڕێژرا و سەری هەڵدا. ئەم بایەخە ئەدەبییە گەورەیەی، دەبێ هەردەم شایستەی ئیشارەت پێدان بێت و چەندە ناوەڕۆکی چیرۆکەکە بە باری سیاسی و مێژووییدا بهێنرێ و ببرێ، ئەم لایەنەی بە باری ئەدەبیدا نرخی هەقیانەتی خۆی بدرێتێ.

هەر ئەو کارە بەجێیەی مامۆستا جەمال بابان، مەسەلەیەکی تری لەگەڵ خۆیدا هێناوەتە کایەوە. واتە مەسەلەی جیاوازی نێوان ئەو دەقەی چیرۆکەکە، کە لە ڕۆژنامەی "ژیانەوە و ژیان"دا بڵاو کراوەتەوە لەگەڵ ئەوەکەی لەمەڕ ئەم لە بەراوردکردنیاندا سەرنجم دا جیاوازن لە یەکتر، بەتایبەتی لە ڕووی زمان و داڕشتنەوە. بۆنموونە با لەم چەند دێرەی هەردوو دەقەکە وردببینەوە. لەوەی مامۆستا جەمال باباندا نووسراوە: «ئەم جار دووانیان لاپەڕیان لێ گرتین، نەختێ سرپ و هووڕیان کرد و هاتنەوە نزیك ئێمە، کابرای کاروانچییان بانگ کردە لاوە، لەگەڵ ئەویش قەدەرێ چرپە چرپیان کرد. کابرایەکیش هات بەلای منەوە و وتی باوکم ئەمانە بە هیوای ئەوەن شتێکیان بدرێتێ، منیش سوێندم بۆ خواردن کە تۆ لە هیچا نیت و هیچیشت نییە بیاندیتێ، فەقەت ئەوان هەر دەست هەڵناگرن و چۆن لە ژێر چنگی ئەم بەدبەختانە دەرت بێنین. منیش تێ گەیشتم کە ئیشەکە ناڕەحەتە و ئەمانە تەشقەڵە دەکەن. یان دەبێ شتێکیان بدرێتێ یان ئێمە بە قەڵبەیەکدا دەدەن و منیش کێچ لە باخەڵمدا بۆ پوولێك سەوزەڵەگیانم دەڵێ. هەرچەنە سەرم هێنا و سەرم برد چارەسەرێکم بۆ خۆم نەدۆزییەوە. وتم فلانی تۆ خۆت دەزانی کە من هیچم نییە بیاندەمێ و خۆمان لە شەڕیان لادەین و ئاگاشم لەم شتانە نییە کە ئەوان دەیڵێن، جا کەیفی خۆیانە ڕەزام بە قەزای خوا، دەسەڵاتم چییە؟»(٩) بەڵام لەوەی ژیانەوەدا بەم جۆرەیە: «ئەم جار دووانیان چوونە ئەولاوە، بە دزییەوە قەدەرێ سرپ و هووڕیان کرد و هاتنەوە. کابرای کاروانچییان بانگ کردە لاوە. لەگەڵ ئەویش قەدەرێ چرپەچرپیان کرد. کابراکەیش هات بەلای منەوە وتی ئەمانە مەقسەدیان ئەوەیە شتێکیان بدرێتێ، منیش سوێندم بۆ خواردن کە تۆ لە هیچا نیت و هیچیشت نییە بیاندەیتێ. فەقەت ئەوان هەر دەست هەڵناگرن. نازانم ئیتر چی بکەین و چۆن لە ژێر چنگی ئەمانە دەرت

(٩) سەرچاوەی پێشوو – ل– ٣٤ .

بێین. وتم فلانی تۆ خۆت دەزانی کە من هیچم نییە بیاندەمێ و ئاگام لەم شتانەیش نییە. جا کەیفی خۆیانە»(١٠).

وەك دەبینین جگە لە جیاوازی نیوانیان لە زمان و شێوەی دارشتندا، لە یەکەبیاندا چەند دێڕێك دەخوێنینەوە کە لە دووەمدا نییە و لە دێرەکانی تریشدا چەند ڕستەیەکی لێ زیاد کراوە. واتە ئەو دەقەی مامۆستا جەمال بابان بڵاوی کردووەتەوە، چ لە پوختکردندا و چ بە لێ زیادکردن دەسکاری کراوە، هەرچەندە کە لە ناوەڕۆك و زنجیرەی کارەسات و ڕووداوەکانیدا هەر وەك ئەوەی یەکەمە. جا دەبێ بپرسین: ئاخۆ کێ دەسکاری کردووە و ئەمە چ ئەنجامێك دەبەخشێ؟

بێگومان یەکەم جار دەبێ ڕامان بۆ ئەوە بچێ کە بڵێین: دەگونجێ جەمیل سائیب خۆی کە ٢٦ ساڵ دوای بڵاوکردنەوەی جاری یەکەمی چیرۆکەکەی کۆچی دوایی کردووە، پێیدا چووبێتەوە و دەسکاری کرد بێ. بەڵام لێرەدا دەبێ هەر زوو ئەو پرسیارەش بکەین کە ئەگەر وابووبێ، ئەی چ عەجەب نووکە قەڵەمێکیشی لە کۆتاییەکەی نەداوە کە تانەت دەیتوانی بە تەنیا ڕستەیەك بە یەك – دوو دێڕێك کۆتایی پێ بهێنایە وەك ئەوەی بینووسیایە: «بەدەم ئەم هاوار و داد و بێدادکرنەوە، لەو سامناکەکەم ڕاچەینم حەمد و سەنای خوام کرد کە ئەوەی دەمدی خەو بوو». یا دەیتوانی بدا بەدەمییەوە و درێژەی بێ بدا، نەك تەنیا ئەوەی لەوەبەر نووسیوێتی دەسکاری بکات و بەپێی پێشکەوتنی زمان و ئەدەبی ئەو ڕۆژانەی دەسکاری تێدا کردووە پوختی بکا.

کەوابێ دەگونجێ ڕامان بۆ ئەوەش بچێ بڵێین: جەمیل سائیب خۆی دەسکاری نەکردووە، بگرە لەلایەن یەکێکی ترەوە کراوە. جا ئاخۆ ئەو یەکە دەبێ کێ بێ؟ ئەو یەکە یا دەبێ کەسێکی بنەماڵەی خۆی بێ کە دەسنووسەکەیان لابووە و دەشزانین هەموو ڕۆشنبیر و ئەدیب و ئەدەبدۆستن. یا جەمال بابان خۆی بێ کە ئەگەر بهاتایە و بەو چەشنەی دوکتۆر ئیحسان فوئاد لەبارەی «مەسەلەی ویژدان» ئەحمەد موختار کردوێتی، دوو– سێ لاپەڕەی دەسنووسەکەی بەر دەستی بە زەنکۆگراف لە کتێبەکەدا بڵاو بکردایەتەوە، کلیلی مەسەلەکەی دەدایەنە دەست. بەڵام ئەو تەنانەت هیچ ئیشارەتێکی بەوە نەداوە کە ئایا دەسنووسەکەی لەگەڵ دەقە بڵاوکراوەکەی لەوەبەردا

(١٠) ژیانەوە – ژمارە (٣٢)– ٢٣/ تەمووز/ ١٩٢٥

بەراورد کردووە یان نا؟.

بەهەرحاڵ گرینگ ئەم بارەی مەسەلەکە نییە. بگرە ئەوەیانە کە چ ئەنجامێك دەبەخشێ!. ئێمە لەوەبەر هەموو لەسەر ڕێکەتبووین کە "لە خەوما" بەو دەقەی ساڵی ١٩٢٥ی، یەکەمین چیرۆکی هونەریی کوردییە. بەڵام ئەی ئاخۆ دەقە دەسکاری کراوەکەی ساڵی ١٩٧٥ی بەچی بدەینە قەڵەم؟. ئاشکرایە هەموو نووسەرێك تا لە ژیاندایە هەقی هەیە جارێك و دووان و دە، دەسکاری هەر بەرهەمێکی خۆی بکات و بیگۆڕێ. بەڵام کە خۆی لە ژیاندا نەما، هیچ کەسێك بۆی نییە بەرهەمەکانی بۆ دەسکاری بکات و جێگە و بایەخی مێژووییيان بگۆڕێ، وەك لەگەڵ ئەم چیرۆکەی جەمیل سائیبدا کراوە. بۆیە من تا ئەو وەختەی ئەم مەسەلەیە ساغ دەبێتەوە، هەر دەقەکەی سەر لاپەڕەکانی "ژیانەوە و ژیان" بە دەقی ڕاستی چیرۆکەکە دەزانم.

***

چیرۆکی "لە خەوما" هەرچەندە لە ڕووی هونەرییەوە وەك هەر بابەتێکی کە تازە سەرهەڵدەدا، سادە و ساکارە و کەموکووڕیی زۆرە. بەڵام لەگەڵ ڕووی گەشیش خاڵی نییە کە تا ڕادەیەك بەهرە و وەستایی نووسەرەکەی دەسەلمێنن.

نواندنی کارەسات و ڕووداوەکانی چیرۆکەکە لە چوارچێوەی خەوێکدا، ئەگەرچی جۆری باسەکەی سەپاندویێتی، بەڵام لە ڕووی هونەرییەوە یاریدەیەکی باشی نووسەری داوە کە بەر بۆ خەیاڵی هونەرمەندانەی بەرەڵڵا بکات و هەرچی مەبەستە، بە بیانووی گوایە خەوبینینەوە بێ سڵکردنەوە دەری ببڕێ. جگەلەوەی ڕێگەی پێ داوە کە ئەگەر لە هەندێ شوێنا لە گیڕانەوەی بەسەرهاتەکەدا زۆر زیاد بڕوا و شووڵی لێ هەڵکێشێ «واتە موبالەغە بکات» لێی نەگیرێ، چونکە لە خەوبینیندا ئەمە دەبێتە کارێکی ئاسایی. بۆ نموونە: بەندکردنی خەوبینەر "چیرۆك گێڕەوە" لە ژوورێکدا کە بەلای ڕاست و چەپدا پەنجەرەی بڕوانێ بەسەر ژووری "حەریم" و تەختی فەرمانڕەوایی گەورەی شاردا، ئەمە لە کاتێکدا کە تۆمەتی جاسووسیەیشی درابێتە پاڵ.

بەڵام وەکی تر هەر هەڵبژاردنی ئەو ژوورە بۆ بەندکردنی خەوبینەر، کارێکی گەلێ هونەرمەندانەیە و گەشترین ڕووی هونەریی چیرۆکەکەیە. نووسەر لەم ڕێگەیەوە ماوەی بۆ خەوبینەر کردووەتەوە کە بچێتە ناوجەرگەی کارەساتەکانەوە و لە بن

دەستەوە باس و خواز و نهێنییەکانیان پێ بزانێ و بیانگێڕێتەوە. لێرەدا ناچار دەبم ناوی "دۆزەخ"ەکەی هینری باربۆس بێنمە کایەوە. من دەزانم جیاوازی لە بەینیاندا ئاسمان و ڕێسمانە. بەڵام باربۆس ناچێ لەو ڕۆمانەیدا و پەنجەرەکانیشی شتێك نییە وەك کونە بچکۆڵەکەی دیواری ژوورەکەی باربۆس؟ لە یەکچوونەکە زۆر ئاشکرایە و بەڵام ئەوەتا باربۆس شاکارێکی لەسەر بنیات ناوە و جەمیل سائیب ئەوەی لە دەس نەهاتووە و هەرگیز نەشیدەزانی لەو وەختەدا ئەمە لە دەس بێت. تەنیا هێندە هەیە کە ئەگەر بهاتایە و لە سنووری ئەو ئامانج و مەبەستە سیاسییە تەنگەبەرە بیبردایە دەرەوە و بە باسێکی مرۆڤایەتیی ڕەسەن و فراوانی ئەو سەردەمەی خۆیەوە بهاتایە بەر مەیدان، ئەوا چیرۆکەکەی بە بەریەوە هەبوو گەلێ بایەخدارتر و سەرکەوتووتر بوایە.

جگە لەمانە لە دارشتن و شێوەی نواندنی کارەساتەکاندا هەرچەندە ڕاپۆرتانەیە و ساکارە، بەڵام پوخت و کاریگەرە و خوێنەر ڕادەکێشێ بۆ خوێندنەوەی چیرۆکەکە بێ ئەوەی لێی بێزار ببێ. وەسفکردنی کەسان بە دیوی دەرەوەیاندا لە هەڵسان دانیشتن و گفتوگۆ و جلوبەرگیاندا کە پتر بە باری گاڵتە پێکردن و تیروتوانج لێدان لێیان دەدوێ، بەشێوەیەکی تایبەتی لە چیرۆکەکدا سەرنج ڕادەکێشێ. هەروەها بە کوردییەکی ڕەوان و زمانێکی پاراو نووسراوە، ئەگەرچی وەك هەر نووسینێکی تری ئەو سەردەمە وشەی بێگانەی زۆر تێدایە و بە ئیملای ئەو وەختەش نووسراوە کە خوێنەری ئێستا کەمێ زەحمەتیی پێوە دەکێشێ[١١].

ئەحمەد موختار (١٨٩٦-١٩٣٥)

ساڵ (١٩٢٧ یا ١٩٢٨)ە، واتە دوو یا سێ ساڵ دوای بڵاوبوونەوەی "لە خەوما"ی جەمیل سائیب، ئەنیبێکی منەوەری تری ئەو سەردەمەمان کە تا ٣٥ ساڵیش دوای مردنی تەنیا بە شاعر ناسرابوو، دەستی دابووە قەڵەمەکەی و چیرۆکێکی پڕ لە ڕەخنە و تیروتوانج و هێرشبردنی وەك ئەوەکەی جەمیل سائیبی دەنووسی، بەڵام بە بارێکی جیاواز و لە ڕۆژگارێکی ئەو وەختە گەردەلووکەی ساڵانی دوای شەڕی گەورەی یەکەم کە بەتایبەتی ناوچەی سلێمانی گێژدەدا (١٩١٨-١٩٢٤)، خامۆش بووبووەوە. باری سیاسی تەواو بەلای خواستی بەریتانیا و حکوومەتدا وەرگەڕا بوو. داوودەزگاکانی ڕژێمیان جێگر بووبوون و ئاسایی کاروباریان هەڵدەسووڕاند. جا ئەحمد موختار

(١١) مامۆستا جەمال بابان لە چاپکردنەوەیدا گۆڕیویێتییە سەر ئیملای نوێ.

جاف ئا لەم وەزعەدا دەستی دابووە قەڵەم و ئەو چیرۆکە پڕ ڕەخنە و تیروتوانج و هێرشبردنەی دەنووسی، کە من وای بە چاك جاریٚ لە چیرۆکەکە خۆی بدوێم ئینجا دوایی بگەڕێمەوە سەر ئەم باسە.

چیرۆکەکە دوای نووسینی بۆ ماوەی (٤٢–٤٣) ساڵ نووست. تا دوکتۆر ئیحسان فوئاد ساڵی ١٩٧٠ لەو خەوە دوور و درێژە خەبەری کردووە و لەگەڵ پێشەکییەك و ڕوونکردنەوەیەکی خۆیدا بڵاوی کردووە، دوکتۆر ئیحسان فوئاد لە ڕوونکردنەوەکەیدا سەبارەت بە ساڵی نووسینی چیرۆکەکە، لە زمانی باوکییەوە «کە دەسنووسەکە لە کتێبخانەی ئەودا بووە» دەگێڕێتەوە کە: «ئەحمەد موختار بەگی جاف ئەم سەر گوزشتەیەی لە دەوروبەری ساڵانی (١٩٢٧–١٩٢٨)دا نووسیوە، دەستنووسەکەش بە دەستخەتی مامۆستای شاعیر ″عەلی کەمال باپیر″ نووسراوەتەوە کە لەگەڵ خوا لێ خۆشبوو ئەحمەد بەگدا پێوەندییەکی دۆستایەتی گەلێ بەتینی هەبووە و کۆکەرەوەی بەشێکی گەورەی هۆنراوەیەکانێتی مەسەلەی ویژدان– ل–٦١» بێگومان عەلی مال باپیر ئەو وەختە هێشتا لە ژیانا مابوو[١٢].

سا وەك خۆی لە ڕوونکردنەوەکەیدا ئیشارەتی داوە، ئەم هەلەی لە دەس نەداوە، لە ″دانیشتنیکی تایبەتیدا″ لەم بارەیەوە پرسیاری لێ کردووە و ئەمیش ئەو مێژووی نووسینی چیرۆکەکەی سەلماندووە – مەسەلەی ویژدان – ل٦٢.

هەر دوکتۆر ئیحسان فوئاد خۆی سێ مەسەلەی تر دێنێتە کایەوە:

یەکەمیان: ″لە پێشەکییەکەیدا″ باس لەوە دەکا کە لە وەختی خۆیدا دەسنووسەکە دراوە بە چەند کەسێك و داوی خوێندنەوەی سەرنجی خۆیان لەسەر نووسیوە و لە بەشێکی کەمی ناوەڕۆکەکەی ڕازی بوون (ل– ١٠)، کە بەڕای من بڵاوکردنەوەی ئەو سەرنجانە لەگەڵ چیرۆکەکەدا، با بە دێرێك یا دووانیش بووبن، کارێکی سوودبەخش دەبوو.

دوومیان: لە ڕوونکردنەوەکەیدا دەری دەخا کە چواردە لاپەڕەی یەکەمی دەسنووسەکە بە یەکا نووسابوون و دەڵێ: «ناچار بڕیاری دەست لێدانی ئەو لاپەڕانەم دا، بە هەرچی چۆنێ بێ، سەرەتای چیرۆکەکەم دارِشتەوە سەرلەنوێ لەبەر تیشکی ئەو ڕستانەی بۆم خوێندرایەوە و بەیارمەتی ناوەڕۆکی چیرۆکەکە

---

(١٢) ساڵی (١٩٧٤) کۆچی داویی کرد.

خۆی –ل– ٦١».

سێیەمیان: سەبارەت بە کۆتاییی چیرۆکەکە لە گوماندا بووە. بەڵام کە لە عەلی کەمال باپیری پرسیووە، بۆی ڕوونکردووەتەوە: «کە چیرۆکەکەی ئەحمەد بەگ هەر ئەوەندەیە و ئەو دوا لاپەڕەیەی کە بە نیوەیی ماوەتەوە، کۆتاییی چیرۆکەکەیە –ل– ٦٢».

دوکتۆر ئیحسان فوئاد لێرەدا زیاتر ئەوەی مەبەس بووە کۆتاییی دەسنووسەکە ساغ بکاتەوە نەك چیرۆکەکە. بەڵام من زیاتر ئەمیانم مەبەستە و وای بۆ دەچم کە ″ئەحمەد موختار″ خۆی چیرۆکەکەی تەواو نەکردووە و لەو ئاستەدا وازی لێ هێناوە. بەڵگەشمان ئەمانەن:

١– زنجیرەی کارەساتەکان لە کات و شوێنێکدا دەوەستێنرێن کە هێشتا زۆریان بە بەرەوە ماوە چیرۆکەکە بە کۆتایی بگەیەنن.

٢– نیوەی دوا لاپەڕەی دەسنووسەکە «وەك دوکتۆر خۆی باسی کردووە»، بە سپێتی ماوەتەوە و تیاشیا نەنووسراوە: «″تمت″ یا ″تەواو بوو″ یا ″کۆتایی هات″ ل– ٦١» کە ئەو سەردەمە ئەمە باو بووە. بێگومان دەتوانرێ بوترێ: ڕەنگبێ ئەوەی نووسیوێتییەوە کەمتەرخەمیی کردبێ و تاقەتی لە نووسینەوەی چووبێ. بەڵام ئێمە زانیمان ئەو کەسە عەلی کەمال باپیر بووە و خۆی وتوویە کە هەر ئەوەندە بووە.

٣–دوا دێرەکانی چیرۆکەکە وەها کۆتایی دێت:

«.. کوڕەکانی عەشیرتی ئەولا لەگەڵ کچەکاندا، بیستبوویان من لەو ڕۆژانەدا وام لەوێ. بە هەر نەوعێك بۆیان مومکین بووبوو، خۆیان نەجات دابوو. فیراریان کردبوو هاتنە لای من. ئەوەڵەن کچێکیان کە زۆر جوان و مەحبووبە بوو پێی وتم: جەنابی ڕەئیس ئەمڕۆ ئێمە زۆر بەختیارین کە جەنابی عالیتان تەشریفی هاتووە بۆ ئەم ناوە. چونکە ئومێدمان وایە و بە تەحقیق دەزانین کە هەقی مەزڵووم لە زاڵم دەسێنی– ل–٥٩».

جا تکایە سەرنج بدەنە ڕستەی «ئەوەڵەن کچێکیان...» و ئەوسا لە ڕستەکانی دواییتر وردببنەوە کە بەئاسانی هەشت دەکرێ هێشتا کچەکانی تر و کوڕەکانیش، قسەی تریان پێیە بیکەن. جگە لەوەی جەنابی ڕەئیسیش دەبێ زیاتر گوێ بگرێ و قسەی

تریان لێ ببیسێ و ئینجا دەبێ گفتێ هەر بدا و مەسەلەکە بەلایەکدا بخات.

جگە لەمانە سەرنجم دا دوکتۆر ئیحسان فوئاد لە هەندێ وردەکاریدا کە لە پلەی ئێستای هونەری چیرۆکنووسینماندا باو و ئاساییە، دەسکاری دەقی چیرۆکەکەی کردووە. وەك چوونە سەری دێر و دانانی داش بۆ گفتوگۆ و نوقتە و وێرگول و نیشانەی پرسیار و سەرسوڕمان.. هتد، کە ئەمە کارێکی پەسەندە. تکایە بۆ ئەم مەبەستە بەراوردێ بکەن لە نێوان لاپەڕە (١٢،١١) کە لاپەڕە (٤٧، ٤٨)ی دەسنووسەکەیە و لاپەڕە (٣٣، ٣٤)ی چیرۆکەکە بە چاپکراوی.

چیرۆکەکە

زۆراب کوڕە هەژارێکە و هەر لە منداڵییەوە هەتیو دەکەوێ، دوای ئەوەی فێری کوێرەخەتێك دەبێ. خزم و خوێش ماوەیەك دەیژیەنن. بەڵام کە تۆزێ بەخۆدا دێ، بڕیار دەدات خۆی بژیەنێ. ئەمە یەکەمین نیشانەی مەردایەتی و سەربەرزییەتی و لە پاڵە تفت و تاڵی و کەساسیی ئەو چەند ساڵ ژیانی لەوەبەریدا، دەبێتە تیشکێکی گەش لە بیر و هۆشی خوێنەردا و کردار و ڕەفتارە مەردایەتییەکانی تری ڕۆژانی لەوەدوای لا خۆشەویستر دەکەن.

زۆرابی لاو دەچێتە کۆڕی ژیانەوە. سەرەتا بە شاگردیی ئاسنگەر و دارتاش و پینەچی دەس پێ دەکا ، ئینجا بەردەستەیی "دووکاندارێکی تاجیر". بەڵام هەر لە ئەوەڵەوە هەست دەکا کە دووکاندار غەلوغەشێکی زۆر دەکا، بەتایبەتی لە ڕەشوڕووتەکانی لادێ. زۆرابی هاودەرد و ئازاری ڕەش و ڕووتەکان بێدەنگ نابێ. قسە دەکا. نارەزایی نیشان دەدا و پەردە لە ڕووی غەلوغەشی وەستای هەڵدەماڵێ. ئەنجام... لای ئیدارە ناکا. دەچێتە لای تاجیرێکی تر. لەگەڵ ئەویشا هەروەها و لە ڕێگەی ئەوەوە لەگەڵ ئاغایەکی دەرەبەگیشدا تووشی گێچەڵ دەبێ. ئەمانە بە هەرجا. چونکە تیجار و ئاغای دەرەبەگ فڕوفێڵ و زوڵم و زۆر بکەن ئاساییە. بەڵام ئەی جووتیارە ڕەشوڕووتەکان بۆچی دزی و غەش دەکەن؟!.. با لە تیجار و ئاغای دەرەبەگیشی بکەن. زۆرابی دەسپاك و ڕەوشت و کردار نموونەیی، ئەم دزیکردنەی جوتیارەکانیشی لا ناپەسەندە و ڕێی لێ دەگرێ. بۆیە بە هەموو دەچن بە گژیدا و دوژمنایەتیی دەکەن. تا وای لێ دێ لە ساتێکی بێزاری و وەڕسبووندا بە خەفەتبارییەوە بڵێ: «مەعلوم بوو کە سەداقەت خیانەتەوە خیانەت سەعادەت –ل–

٢٢». ئەوسا زۆراب شاری "هـ" کە تێیدا لە دایك بووە جێ دێڵێ و ڕوو دەکاتە شارێکی تری لیواکەیان. لەوێ دەس دەداتە ئەرزوحاڵ نووسین. بەڵام هەر لە نووسینی یەکەم ئەرزوحاڵەوە خراپ تووش دێ. دەردەکەوێ کە "ئیستیدعا"کەی غەڵەت نووسیووە و ڕەئیسی دائیرە بڕیار دەدا بە "قانوونی عەشایر" محاکەمەی بکا. دادوبێداد دەکا. بێ سوود دەبێ. جەنابی ڕەئیس گاڵ دەدا کەمێکیش سەر و قەپۆزی بکوتنەوە. ئەم لە دڵی خۆیدا دەڵێ: «خوا قودرەت قابیلی تۆیە. یەکێ لەسەر خەت ناشیرینی موحاکەمە دەکرێت. یەکێ لەسەر خەت ناشیرینی مەسعوود بووە و بەختیارە! ل– ٢٩». ئەمە دوای ئەوەی کە جەنابی ڕەئیس جگە لە تۆمەتە گەورەکەی، تۆمەتی خەت ناشیرینی دەداتە پاڵ. لە کاتێکدا زۆراب بەچاوی خۆی دەبینێ کە خەتە پیسەکەی خۆی، زۆر لە خەتی ئەو جوانترە.

ئەحمەد موختار لەم ساتەوە «کە سەرەتای هەڵگەڕانەوەیەکی بنەڕەتییە لە ڕەوشت و کردار و ڕەفتاری زۆرابدا» ئاشنایەکی بۆ دێنێتە کایەوە کە تا سەر لە وەختی خۆیا بەفریای دەکەوێ و بە ئامۆژگارییە پڕ لە زیرەکییەکانی دەچێتە بن کلێشەیەوە و ڕێگە داخزانی بۆ خۆش دەکا بەرەو زەلکاوی پیاوخراپی. بەڵام بێ ئەوەی تەقەلا بدا، یا پێوەی دیار بێ کە نائاساییە و بە زۆرەملێ دەیەوێ ڕەقوکینە لە هەست و هۆشی خوێنەردا بەرامبەری ببزوێنێ. بگرە دەتوانم بڵێم: کارێکی وەهای کردووە کە خوێنەری چیرۆکەکە نە ڕقی لێی هەڵسێ و نەخۆشیشی بوێ.

بەهەرحاڵ کابرا «کە هێشنا نەختێ دۆستی بوو»، دەبێتە کەفیلی زۆراب و بەمە دەیانکاتە تەواو ئاشنای یەکتر و بۆ شەوێ، یەکەمینی ئامۆژگارییە بە نرخەکانی پێشکێش دەکا...

– پارەت هەیە؟.

– بەڵێ.

– ڕەئیس موعتەمیدێکی هەیە. بچۆ تەشەبوسی پێ بکە!

ل– ٣٠ .

پێکەوە دەچن سەر دەقەبڵێنێ. بۆ سبەینێ ڕەئیس زۆر بە ئیحتیرامەوە پێشوازی دەکا و: نەك هەر لە گێچەڵەکە ڕزگاری دەکا، بگرە داواشی لێ دەکا چی دەوێ بۆی جێبەجێ بکات.

بێگومـان ڕەوشت و کردار و بیروبـاوەڕی نموونـەیی لەوەبەری زۆراب وایـان دەگەیاند کـە نـەدەبـوو کـردەوەی وەهـا لـێ بـووەشێتـەوە. بـگـرە دەبـوو هــەر بــەردەوام بـوایـە لـە بەگژاچووندا و وەك چۆن لە سەرەتادا لە ڕووی ڕەئیسدا هەگلگەڕایەوە، هەروەها سوور بوایە لەسەر ئەو هەڵوێستەی و کۆڵی نەدایە، کە ئەوسا نە زۆراب ڕێبازی ژیانی خۆی دەگۆڕیّ و نە کارەساتەکانی تری چیرۆکەکە بەو جۆرەی ئێستایان ڕوویان دەدا. یانی ڕەنگ بوو یا لەوێدا کۆتاییيان بهاتایە. یا بەردەوام بوونایە لەسەر نیشاندانی چەند نموونـەیەکی تری مەردایەتی و پاکی و بەگژاچوونی زۆراب و دوای ئەوە هەر دەوترا: ئیّ.. چی تر؟.

بـۆیـە ئـەحـمـەد مـوخـتـار وای نـەکـردووە کـە ئـەمـە گـەشـتـریـن تـیشکـی ئـەدەبـیـی چیرۆکەکەیە و دەچێتە ناو دیوی ئەودیوی کارەساتەکانەوە و لە نزیکەوە، لە دیوی ناوەوەی زۆرابەوە (کە دەبیّ بە زۆرابەفەنی و زۆراب بەگە و زۆراب ئاغار... هتد»، زنجیرەی ئەو کارەساتانەمان دەخاتە پێش چاو.

بەودیوا، وا زۆرابی مەرد و دەس و دڵپاك و خاوەن بیروباوەڕی نموونەیی، خاو بووەوە.. شل بوو.. بەزی.. بەرتیلی دا کە لە حەپسکردن بە پێی قانوونی عەشایر ڕزگاری ببیّ. زۆراب لەم حاڵەدا دەیتوانی:

١– یا واز لە بیروباوەڕە نموونەییەکەی بێنیّ و ببێت بە مرۆڤێکی ئاسایی وەك ئەو هەموو خەڵکە. دەسبداتە کاسبییەك ژن بێنیّ و خێزانێك پێکەوە بنیّ، کە لەم حاڵەتەدا هێندەی مەسەلە پێوەندیی بە چیرۆکەکە و هونەری چیرۆکنووسینەوە هەبیّ، بەچەند دێرێك دەبڕایەوە.

٢– یا وەك خۆی دەستی دابوویە هەروەها بەردەوام بیّ و بە موو لەو ڕێبازە پاك و بیّ گەردە لانەدات و هەر ئەو پیاوە بیّ کە بووە، دیارە لەگەڵ بەردەوامبوونیا لەسەر دەرد و سزا و ئازارچەشتن.

٣– یاخۆ ببەزیّ و کۆڵ بدات و ملبدا کە بچێتە ڕیزی بازرگان و ئاغا و کاربەدەستی بەغەش و غایلە و زۆردارانەوە.

کەموکووڕیی هەرە گەورەی چیرۆکەکە لەوەدایە کە بازدی بەسەر ئەم مەسەلە هەر گرینگ و ناسك و ئاڵۆزەدا داوە و لەسەری نەوەستاوە. هەرچەندە بە دیوەی دەرەوەدا کەمیّ ڕێگەی بۆ خوش کراوە بەوەی زۆراب خراوەتە بەر چورتمێك.. بەر گێچەڵێکی

گەورە، کە ئەنجامە توندوتیژەکەی جیاوازە لە ئەنجامی چورتم و گێچەڵەکانی لەوەبەری. بەڵام بەدیوی ناوەوەدا "ناوەوەی زۆراب"، مەسەلەکە بە شل و شێواوی تێ دەپەڕێ و لای خوێنەر دەبێتە گۆڕانێکی کوتوپڕ.

بەهەرحاڵ، زۆراب کە هێشتا لە سەرەتای ڕێباز گورینەیدایە هەست بەم هەڵگەڕانەوەیەی خۆی دەکا. جەنابی ڕەئیسی دائیرە «دوای ئامۆژگارییەکەی کابرای ئاشنای» بە کردەوە دەیخاتە سەر ڕێگەی تازەی ژیانی. فەرمان دەدا کە ئەم «ئەسڵەن خەڵکی ئێرەیە و ئێستا هاتووەتەوە و خەتی جوانە..» و جگە لەم «ئیستیدعا نووسین بۆ هەموو کەس مەمنووعە» ئەم دەزانێ دوو عەرزوحاڵ نووسی تری هەژار لە پێش خۆیدا هەبوون و ژیانیان بەندی ئەو ئیشە بووە. دەشزانێ بەو فەرمانەی ڕەئیس ئەوان نانبڕاو دەبن... «ئەمما لەبەرئەوەی وەزعی موحیت وای تەقازی دەکرد کە هەموو شەخس سەعادەتی خۆی لە فەلاکەتی هاوجنس و هاوزمانی خۆیدا دەبینێ، منیش سەرفی نەزەرم لە ویژدان کردووە وتم: بە جەهەنەم دەمرن لە برسا!.. بە ئیستلاحی کوردی: بە گونی بارگیرمەوە!.. ل– ٣٢».

کارەسات لێرەوە ئیتر بە تەواوی بە پێچەوانەی جۆری بیرکردنەوە و کردار و ڕەوشتی لەوەبەری زۆرابەوە تێ دەپەڕێ، زۆرابە هەژارە چەساوە مەرد و دەس و دڵپاکەکەی جاران، دەبێتە زۆرابەفەنی مەئمووری تەحسیلات. دەس دەکاتە ڕاووڕووت و دزی و سەروەت و سامان پێکەوەنان. لەم ڕووەوە حەوت بەرد دەدا بە پشتی بازرگان و ئاغای دەرەبەگ و ڕەئیسی دائیرەی کاربەدەستدا. کارەسات بەم شێوەیە ڕوو دەدات و تێ دەپەڕێ. بەڵام جارێکی تریش ئەحمەد موختاری چیرۆکنووس، وەستایان بەهرەی خۆی دەنوێنێتەوە. نایەڵێ زینجیرەی کارەساتەکان هەروا ئاسایی و بێ کۆسپ و کەند و پێچوپەنا "کە لە ژیاندا زۆرن" تێ بپەڕن. زۆرابی لە کون هەڵگەڕاوە بەم دەیوەشدا.. بەم بارەشدا هەر تووش دێ ئەم جارەیان بە دوو بارا:

یەکەم: بە باری چینەگۆرکێدا کە زۆرابە هەژارە چەوساوە «بەڵام تێ گەیشتوو»ەکەی لەوەبەر لە ڕیزی چینەکەی خۆیەوە، شوێنی دەگوێزێتەوە بۆ ڕیزی چینێکی زۆر جیاواز.. چینێکی دژ و ئاوەژووی ئەوەکەی خۆی کە بێگومان ئەمە کارێکی ئاسان نییە و زۆرابەفەنی تووشی جۆرە گێچەڵێکی تازەبابەت دەکا... گێچەڵێکی وەها کە وەختێك مەسەلە دێتە سەر لێپرسینەوە، ئەم لەو مووچەخۆرە پایەنزمە زیاتر نییە کە جەنابی مەئمووری تەحقیقات و دادگە لە

چاوی کاربەدەستە زلەکانەوە سەیری دەکەن و هیچ بایەخێکی پێ نادەن.

دووەم: سەر لێ هەڵدانەوەی گیانی دەست و دڵپاکی و هەست و بیر و هۆشی ڕووناکی لەوەبەری. واتە گەرای پاکییەکەی جاران لەگەڵ ناپاکییەکەی ڕێبازی تازەیدا بە یەکیانا دەدا و لە ناخی زۆرابەفەنیدا زۆرانیان دەگرت. تەنانەت خوێنەر تا دوا دێرەکانی چیرۆکەکەش بەتایبەتی لە دوا پەرەگرافیدا لەو هیوایە دەسبەردار نابێ کە گوایە دەگونجێ زۆرابەفەنی دوای ئەو هەموو ڕاووڕووت و دزی و پیاوخراپییەشی کردوێتی، با یداتەوە و بگەڕێتەوە سەر ڕێگەی کردار و بیروباوەڕە نموونەییەکەی ڕۆژانی لاوی خۆی. مەردانە بێتەدەست و وەك کاربەدەستێکی خاوەن ئەو هەردوو مێژووە، کچان و کوڕانی غەدرلێکراوی هەردوو عەشیرەت لەو زوڵمە ڕزگار بکا. بڕیار بدا و بڵێ: « لەبەرئەوەی نە کچەکان ڕازین شوو بە کوڕەکان بکەن و نە ئەمانیش ڕازین ئەوان مارە بکەن، منی کاربەدەست و فەرمانڕەوای ئەم ناوچەیەش ڕازی نابم». ئینجا دەیوت: «بۆ ئەوەی ئەم شەڕەی نێوانیشتان کۆتایی بێت، من ڕێگەیەکی ترتان بۆ دادەنێم...»».

من نازانم ڕێگەکەی تر لەو وەختەدا دەبوایە کامە بوایە. ئەوە ئەحمەد موختار و زۆرابەفەنییەکەی «دوای گەڕانەوەی بۆ سەر باری پێشوو» دەیانزانی. بەڵام ئەحمەد موختاری چیرۆکنووس نەك بڵێی زەفەری پێ نەبردووە، بگرە وەك لەوەپێش باسمان کرد چیرۆکەکەی تەواو نەکردووە و لەو ئاستەدا وازی لێ هێناوە. لەبەرئەوە زۆراب بەگیش لەوێدا لە جووڵە کەوتووە و ئەو کارەی نەکردووە کە وەك وتمان دەگونجا بیکا. یا بە پێچەوانەوە، ئەوەشی نەکردووە کە هەر لەسەر ئەو ناپاکییەی بەردەوام بێ و با بڵێین کچە زۆر جوان و مەحبووبەکە بۆ خۆی داگیر بکا... یا هەر شتێکی تری لەم بابەتە.

کارەساتەکانی چیرۆکەکە، کە کارەساتی ژیانی زۆرابی چەوساوە و زۆرابی چەوسێنەرە، وەها ڕوو دەدەن و تێ دەپەڕن و کۆتایی ″ناکۆتایی″ یان دێت. جا لەمە دەگەینە چ ئەنجامێك؟.

بێگومان چیرۆکەکە وەك کارێکی ئەدەبی، بە ئاشکراو زۆر لە ڕوو مەبەستی ڕەخنەگرتن و تیروتوانج بووە لە کاربەدەستە دز و بەرتیلخۆرەکان و لەگەڵیاندا

بازرگانە چاوچنۆکەکان و دەرەبەگ و ئاغا خوێنمژەکان، کە ئەمە لە ئەنجامدا ڕەخنەگرتن و تیروتوانج دەبەخشێ لەو ڕژێمەی دەسگای حوکمی بەدەستەوە بووە و لە کۆمەڵدا دەسەڵاتدار بووە و ئەوانە لە ژێر سایەی ئەودا و بە ناوی ئەوەوە، ڕاووڕووت و زوڵموزۆریان کردووە. نەك هەر ئەمە، بگرە دەتوانین بڵێین: ئامانجی چاوکردنەوە و هاندانی خەڵکە زۆرلێکراوەکەش بووە بۆ بەگژاچوونی ئەو زۆردارانە و خۆ ڕزگارکردن لە زۆر و جەوریان. ئەوەتا لە شوێنێکدا دەڵێ: «ڕۆژێك دەبێت حەقیقەت جێگەی خۆی بدۆزێتەوە و ئەم میللەتە فەقیرە بێداربێتەوە و ئەم نەوعە میقرۆبانە دەفع بکەن. چونکە ئەم زوڵمە کە ئەمانە کردوویانە بە پیشە، ئاخری ئەهالی مەجبوور دەبن بە فیکرکردنەوە بۆ پەیداکردنی ڕێگەیەکی نەجات. چونکە حەپس تا زیاتر ئەزیەتی بکەن، زیاتر فیکر دەکاتەوە بۆ ڕێگەی وەسیلەی فیرار–ل– ٥٥».

″مەسەلەی ویژدان″ بەم بارەدا، شەهادەتنامەیەکی گەلێ بایەخداری ئازاریەتی و مەردایەتی ئەحمەد موختارە لە گوناهبارکرن و ڕیسواکردنی ڕژێمی کۆنەپەرستی گەندەڵی ئەو سەردەمەی خۆی و لایەنگرتنی بەرەی چەوساوەکان و پارێزگاری لێکردنیان لە ڕووی جەور و ستەمی ئەو ڕژێمەدا. ئەمە بە باری ئەدەبیدا ئاشکرا و ڕوونە و گەردی پێوە نییە، بەتایبەتی کە لەوەبەر وەك شاعیرێکیش، هەر بە ڕووناکبیرێکی کوردپەروەر ناسیبوومان و لە گەلێ شیعری نیشتمانیدا ئەو رەخنە و تیروتوانجەی چیرۆکەکەی و هەر بەو ڕەنگ و بۆیە بەدی دەکەین.

بەڵام لەگەڵ ئەوەشدا ئێمە ئەحمەد موختار وەك مرۆڤ وەها دەناسین کە دوای شکستی هێنانی یەکەم جاری شێخ مەحموود ١٩١٩ و داگیرکردنی سلێمانی لەلایەن ئینگلیزەوە، کراوە بە قائمقامی هەڵەبجە. کە بۆ جاری دووەم شێخ گەڕاوەتەوە سلێمانی ١٩٢٢، ئەمیش یەکێك بووە لەوانەی لەگەڵ دەستەی بەگزادانی جافدا چووە بە پیرییەوە و خۆشنوودی نیشان داوە[١٣]. ئینجا کە حکوومەت پێك هێنراوە، وەزارەتی ″شەرع و عەدل″ بەبێ وەزیر هێڵراوەتەوە ئەم بە موەقەت کراوە بە ″وەکیلی ڕەئیسی شەرع و عەدل″[١٤] واتە وەکیلی وەزارەت. بەڵام وا دیارە دوای ئەوە بە ماوەیەکی کەم شێخ مەحموود گرتویێتی و حەپسی کردووە، چونکە ″معروف″ ناوێك دوای ئەو بووە بە

(١٣) ڕۆژنامەی بانگی کوردستان – ژمارەی (٩)– ١٩٢٢/١٠/١٨ .

(١٤) ڕۆژنامەی ڕۆژی کوردستان – ژمارە(٢)– ١٩٢٢/١١/٢٢.

وەکیل(١٥) و دوای ئەوەش بە مانگێك شیعرێکی لە ڕۆژنامەی "ڕۆژی کوردستان"دا دەخوێنینەوە کە لە دامێنیدا نووسیویە «ئەوسا قائمام و ئێستا مەحبووس- ئەحمەد موختار» کە تێیدا لە شێخ دەپاڕێتەوە و دەڵێ:

سەبا عەرزی خلوصی و بەندەگیم و هەم دوعاخوازی
ببە بۆ خزمەتی شاهی موحیتی گشت سلەیمانی
بڵێ قوربانی تۆ بم ئەی صلاح الدینی ئەیوبی
بەزۆری پەنجە وەك حەیدەر بە سیما یوسفی سانی

ئینجا دەڵێ:

لە پاش ئەم ئیحتراماتە بڵێ بەو شاهی دەورانە
چ جورمێکی هەیە أحمد کە کردووتە بە زیندانی

تا لە کۆتاییدا دەڵێ:

بە لوتف و مەرحەمەت ئەم بەندەیەی خۆتە عەفوو فەرموو
ئەتۆ سەرفی نەزەر فەرموو لە جورم و سەهوو نسیانی
لە لوتفی تۆ زیاتر هیچ پەناهێکی نییە أحمد
بەکاری هیچ نەهاتن دۆستەکان و خزم و خوێشانی(١٦)

بەڵام دوای تێکشانی دووەم جاری شێخ محوود و سەرلەنوێ داگیرکردنەوەی سلێمانی لەلایەن ئینگیزەکانەوە ١٩٢٣، ئەحمەد موختار کراوەتەوە بە قائیقامی هەڵەبجە و دوایش بووە بە نائبێکی پەرلەمانە بەناوبانگەکەی نووری سەعید، تا لە ٥ی شوباتی١٩٣٥دا کە هێشتا لە تەمەنی ٣٩ ساڵیدا بووە کوژراوە.

بێگومان من بەو نیازە لە مێژووی ژیانی دەکۆڵمەوە، بەتایبەتی لەو ساڵانەدا، تا وەرامی ئەو پرسیارەم دەسگیر ببێ کە ئایا ئەحمەد موختارێك کە خۆی یەکێك بووە لە کاربەدەستە گەورەکانی ڕژێم، چ عەجەب لەو چیرۆکەیدا «ئەگەر چی بڵاویشی نەکردووەتەوە» ئەو هێرشە توندوتیژەی بردووەتە سەر و لە نێوانی کاربەدەستانیەوە و بازرگان و دەرەبەگەکانی پشتیوانییەوە، بەو جۆرە گوناهبار و ڕیسواری دەکات؟ تۆ

---

(١٥) ڕۆژی کوردستان – ژمارە (٩)– ١٩٢٣/١/١٧.

(١٦) ڕۆژی کوردستان – ژمارە (١٤)– ١٩٢٣/٢/٢٤.

بڵێی ئەویش وەك جەمیل سائیب مەبەستێكی تایبەتیی خۆی لە نووسینیدا هەبووبێت، وەك ئەوەی دژی یەكێك یا چەندانێك نووسبێتی كە ڕقی لێیان بووبێت و بەوە ویستبێتی ڕەجاڵیان بكات و بیانشكێنێ؟ یا هەر ڕاستەوخۆ ئەوەی مەبەست بووە كە ئێستا ئێمە تێی دەگەین؟.

بۆ ئەم مەبەستە سەرنجدان لە ناوەڕۆكی شیعرەكانی و بەراوردكردنی لەگەڵ ناوەڕۆكی چیرۆكەكەیدا، لە وەرامدانەوەی ئەو پرسیارەدا یاریدەیەكی باشمان دەدات. دوكتۆر ئیحسان فوئاد لە ڕوونكردنەوەكەیدا ئیشارەتی بەم مەسەلەیە داوە و دەری خستووە كە لە یەكچوونێكی تەواو لە نێوان ناوەڕۆكی شیعرەكانی و چیرۆكەكەیدا هەیە و چەند نموونەیەكیشی لە شیعرەكانی بۆ هێناوەتەوە. وەك ئەوەی كە دەڵێ:

چەند كەسێكی تازە پیاوكەوتوو لە كوورە دەرچوون
پیاو كە چوو بۆ ئیش لە پێشا بۆ قلەمەی گیرفان دەكەن

یا كە دەڵێ:

مەعنای وەها لێك ئەدەنەوە بەعزێ موەظەف
قانوون ئەوەتا كەشفی بكەن باخەڵ و گیرفان

كە هەر ئەمە بەگشتی ناوەڕۆكی چیرۆكەكەیەتی.

بە ڕای من ئەحمەد موختار هەرچەندە ئەو كاربەدەستە گەورەیەی ڕژێم و ئەو بەچكە دەرەبەگ و "شازادەی كوردان"ە كە بووە باسمان كرد، بەڵام ئەدیبێكی ڕووناكبیری خاوەن هەست و وێژدانێكی پاك بووە و لە دڵ و دەروونەدا دژی زوڵموزۆری كاربەدەست و ئاغا و دەرەبەگە خوێنمژەكان بووە بیروباوەڕ و كردار و نەریتی كۆنەپەستانەی لا ناپەسەند بووە. هەروەكو لە هەست و بیروباوەڕی كوردایەتیشیدا، ڕاستگۆ و سەرڕاست بووە و بۆی دڵسۆز بووە. بۆیە ئەو ئەگەرچی ئەوەی لە ناخی بیر و هۆشیدا باوەڕی پێی هەبووە بۆی نەلواوە بەكردار پێی لەسەر داگرێ و ڕاستەوخۆ كۆششی بۆ بكات، كە دەبێ بە هەردوو باری "زاتی و مەوزووعی"دا لەم ڕووەوە وەزعیمان لە بەرچاو بێ، بەڵام بە ئەدەب و بەشێوەیەكی تایبەتی لە چیرۆكەكەیدا زۆر بە ئاشكرا و لە ڕوو ئەو ئەركەی بەجێ هێناوە. واتە دەتوانین بڵێین: لە مەیدانی چالاكیی ئەدەبیدا، ئەحمەد موختاری هەست و وێژدان پاكی كوردپەروەری دڵسۆز و ڕاستگۆ دەبینین كە وەك ڕووناكبیرێكی پێشكەوتنخواز قەڵەم دەخاتە سەر قاقەز و دەنووسێ، نەك بەچكە

دەرەبەگێك و كاربەدەستێكی گەورەی ڕژێم.

بەم پێی من پتر ڕام ئەوە دەچێ كە ئەحمەد موختار خۆشی، مەبەستی لە نووسینی ″مەسەلەی ویژدان″ ڕاستەوخۆ هەر ئەوە بووبێ كە ئێستا ئێمە تێی دەگەین. واتە ڕەخنەگرتن لە پەراگەندەیی ڕژێمی سەردەمی خۆی و ڕیسوا و ڕەجاڵكردنی نموونەی چەندین كەسانی دز و بەرتیلخۆر و تەڵەكەباز و خوێنمژ و كۆنەپەرست... هتد، كە دەسنێژی ڕژێمەكە خۆی بوون و لە سایەی ئەودا ئاشیان گەڕاوە.

پیرەمێرد (١٨٦٧–١٩٥٠)

سەرەتای كۆششی پیرەمێردی شاعیر و وتار و شانۆگەری و ڕۆژنامەنووس و فۆلكلۆریست و وەرگێڕ لە گۆڕی چیرۆكنووسینیشدا، لە سەرەتای سییەكاندا لە ڕۆژنامەی ″ژیان″دا بووە. لە ژمارەكانی «٣٣٠– تەمووزی ١٩٣٢ تا ٣٧٦– ئەیلوولی ١٩٣٣»، لەم ڕووەوە دوو كۆششی دەخوێنینەوە یەكەمیان ″ئاواتی دڵ– گەشنێ بەسەر باڵی پەڕندەی خەیاڵەوە″ كە لە ژمارەكانی «٣٥٥–٣٥٧»دا سێ ئەڵقەی لێ بڵاو كردووەتەوە. لە دامێنی سێیەمیاندا نووسیویە ″ماوێتی″ و بەڵام ئیتر لەویدا قرتاوەوە و پاشماوەكەی نابینین.

نووسینەكە بریتییە لە گەشتێكی نووسەرەكەی ″پیرەمێرد″ بە سواری باڵی پەڕندەی خەیاڵ بۆ ئاسمان بۆ بارەگای پەروەردگار. لەوێ دەبینێ كارگەرانی بارەگا ″فریشتەكان″ سەریان هێجگار قاڵە... وەك كوورەی هەنگ بە یەكا دێن و فرك و، هووڕیانە لە فڕیندا بۆ سەر ئەرز و گەڕانەوەیان بۆ بەربارەگا. هەریەكەیان بە پێی ئەو ئەركەی پێی سپێردراوە، دەدا لە شەقەی باڵ و دەفڕێ بۆ سەر ئەرز، ڕاپۆرتی خۆی دێنێ و پێشكێشی پەرەوردگاری دەكا. ئەم كە لەوێیە و لە نزیكەوە ئاگای لێیە فریشتەكان لە ڕاپۆرتەكانیاندا چی بە پەروەردگار ڕادەگەیەنن، بە وردی سەراپای كارەساتی هەژاری و برسێتی و زۆروجەور و پیاوخراپی و دەرد و ئەندێشەی ئادەمیزادی سەرزمین پێ دەزانێ كە هەریەكەیان لە نێوانی بەسەرهاتێكەوە بە چەند دێڕێك دەنوێنێ و ئەمیش لەلای خۆیەوە دڵی پێیان دەگوشرێ و خەمیان بۆ دەخوا.

نووسینەكە نەك تەنیا تەواو نەبووە، بگرە ئەو سێ بەشەی بڵاو كراوەتەوە زیاتر لەوە دەچێ سەرەتایەك بێ بۆ نووسێنێكی دوور و درێژ. چونكە كە لە خوێندنەوەی بەشی سێیەمی دەبینەوە، وا هەست دەكەین تازە لە سەرەتای باسەكەداین و هێشتا زۆری بە

بەرەوە ماوە نووسەر ئەو ئامانجە بدا بەدەستەوە کە نیازی بووە بۆی بچێ. واتە دەبێ گەلێ کارەسات و ڕووداوی تر لە بارەگای پەروەردگاردا ببینێ و ئەنجامێکیشی دەسگیر ببێ، پێش ئەوەی باڵندەی خەیاڵ بیگەڕێنێتەوە سەر ئەرز.

پیرەمێرد بەپێچەوانەی ئەدیبەکانی تری ئەو ڕۆژانەمانەوە وەزعێکی لەباری بۆ هەڵکەوتبوو کە لە وەختی خۆیدا ئەوەی دەیهێنێتە بەرهەم بڵاوی بکاتەوە، چونکە چاپخانەیەك و ڕۆژنامەیەکی لە بەردەستدا بوو کە لە ڕێگەیانەوە هەرچی بنووسیایە دەیتوانی یەکسەر لە چاپی بدا و بڵاوی بکاتەوە و وەك دەزانین وەهاشی کردووە. بۆیە سەبارەت بەم نووسینەی دەبێ بپرسین: ئایا بۆچی پاشماوەکەی بڵاو نەکردووەتەوە و لەوێدا وەستاندۆیتی؟ من ڕام وایە کە لەبەر هەر هۆیەك بووبێ، خۆی نووسینەکەی تەواو نەکردووە و لەوێدا دەستی لێ هەڵگرتووە، نەك بڵێی گوایە ماوەی لە چاپدانی لێ براوە. من بەدووری نازانم لە سەرەتادا کە دەستی داوەتە نووسینی، بە پەرۆشەوە بۆ ئەوە چووبێ شتێك لە بابەتی "کۆمیدیای خواوەندی"ی دانتی لە ئەدەبی کوردیدا بهێنێتە بەرهەم. بەڵام بەشێك و دووان و سیانی لێ نووسیوە و ئیتر لەوێدا وەك وتم لەبەر هەر هۆیەك بووبێ، وازی لێ هێناوە. من بە ڕادەی یەکەم وەهای تێ دەگەم. بەڵام لە هەمان کاتدا دەگونجێ بوترێ: نەء... پیرەمێرد لە بنەڕەتەوە ئەو گەشتەی تەنیا وەك وتارێك و بۆ مەبەستێکی "ئەخلاقی" نووسیوەونە نیازی ئەوەی هەبووە زۆر درێژی پێ بدات و نە مەبەستیشی چیرۆکنووسین بووە.

کۆششی دوومیان "دوانزە سوارەی مەریوان"ە کە لە ژمارەکانی «٣٦٦-٣٧٦»دا لە دە ئەڵقەدا بڵاوی کردووەتەوە. جا هەرچەندە بۆ ئەمیش لە دامێنی بەشی دەیەمیدا نووسیویە "ماوێتی" و کەچی دوای ئەوە پاشماوەی نابینین، بەڵام لە ساڵی **١٩٣٥دا** بە نامێلکەیەك دووبارە بڵاوی کردووەتەوە(١٧)، بێ ئەوەی لەگەڵ دەقەکەی پێشووی سەر لاپەڕەکانی "ژیان"دا جیاوازی هەبێ یا لێی زیاد کرابێ، کە بەوە "ماوێتی"یەکەی پێشوو حسابی نامێنێ.

چیرۆکەکە وەك هەموو دەزانین، داستانی قارەمانێتی دوانزە سواری ئازا و دلێری لەشکری بابانەکان دەگێڕێتەوە بەرامبەر بە دوانزە هەزار سەربازی لەشکرێکی عەجەم کە هاتبوون پەلاماری ئەمارەتی بابان بدەن و بەڵام ئەمان بوونەتە پێشەنگ و بەر

(١٧) ساڵی (١٩٥٩) چاپخانەی "ژین" بۆ دووەم جار لە چاپی داوەتەوە.

لەوەی لەشکریان بگاتە کۆڕی شەڕ لە ناوچەی مەریوان، بەپێی نەخشەیەکی تایبەتی خۆیان هەڵمەتیان بردووەتە سەر لەشکرە دوانزە هەزارییەکە و بەزاندوویانە.

چیرۆکەکە « وەك خۆی پیرەمێرد خۆشی ئیشارەتی پێ داوە»، لە بنچینەدا داستانێکی فۆلکلۆری بووە و بە بەیت و مەقام خەڵکی دەماودەم گێڕاویانەتەوە. بەڵام ئەم هاتووە لە قاڵبی چیرۆکێکی هونەریدا تۆماری کردووە و خۆی هەر لە ناواخنی چیرۆکەدا لە بەینی دوو کەوانەدا نووسیویە: «ئەگەر حەقتان ئەوێ، ئەوەڵ پاروو بەر من دەکەوێ، من زیندوویان دەکەمەوە– پیرەمێرد»، لە خۆی بە ئاگا بووە کە بەو کارەی ڕووداوێکی مێژوویی کە بووبووە بەیتێکی فۆلکلۆری بەسەر دەمی خەڵکەوە، دەکاتە چیرۆکێکی نووسراو و بەوە ڕزگاری دەکا لە فەوتان و لە بیرچوونەوە و لە کۆڕی ئەدەبی نەتەوەییدا نەمریی دەداتێ. پیرەمێرد ئەوەی سەبارەت بە دوانزە سوارەی مەریوان کردویتی، دوایی لەبارەی دوو ڕووداوی مێژوویی– فۆلکلۆری تریش کردویتی کە بەسەرهاتی "مەحموود ئاغای شیوەکەڵ".

ئەم ئاوڕدانەوەیەی پیرەمێرد لە کارەسات و ڕووداوی مێژوویی و بەتایبەتی فۆلکلۆرییەکانی کە هێندە ناوبانگیان دەرکرووە ببنە وێردی سەر زمانی خەڵکی و نەوە لە دوای نەوە بە بەیت و مەقام بیانگێڕنەوە و دارشتنیان لە قاڵبی چیرۆکدا، لە کۆڕی ئەم بابەتە ئەدەبییە نوێیەدا کە ئەو وەختە تازە لە ئەدەبەکەماندا سەری هەڵدەدا و دەهاتە کایەوە، وەك دەسپێشکەرییەك بایەخێکی تایبەتی هەیە. بەم مانایە دەتوانین بڵێین: وەك چۆن جەمیل سائیب بە "لە خەوما"کەی بووە یەکەمین چیرۆکنووسمان، پیرەمێردیش بەو بەرهەمانەی بووە یەکەمین چیرۆکنووسمان کە مێژوو بکاتە کەرەستەی چیرۆکەکانی.

لە پاڵ ئەم کۆششانەیدا، بە درێژاییی ئەو ساڵانە "سییەکان" و لە دواییتریشدا، لە کۆڕی هونەری چیرۆکنووسیندا بە مانای سەرەتا و سەرهەڵدانی لە ئەدەبەکەماندا، دەورێکی تریشی گێڕاوە.. دەوری نووسینی دەیەها پارچە پەخشانی ئەدەبی کە من لە وەختی خۆیدا، لە لێکۆڵینەوەیەکی سەرپێییدا لەبارەی چیرۆکی کوردی ناوم بردبوون بە پەخشانی چیرۆکاوی(١٨). مەبەستم ئەوەیە بڵێم: پیرەمێرد لەو نووسینانەیدا هاتووە سەر گوزشتەیەك یا ڕووداوێکی ڕابردوو یا کارەساتێکی سەردەمی ژیانی خۆی گرتووە

---

(١٨) کۆواری بڵێسە– ژمارەی نیسان ومایسی ١٩٦٠.

و لە شێوەی پارچە پەخشانێکی ئەدەبیدا کە هێندەی لە لاپەڕەکانی ڕۆژنامەیەکی هەفتەیی وەك "ژیان و ژین"دا جێگەی ببێتەوە تۆماری کردوون، کە بە ڕای من زۆربەیان کەرەسەیەکی باش بوون بۆ چیرۆك و دەتوانرا گەلێ چیرۆکی هونەریی سەرکەوتوویان لێ بهێنرایەتە بەرهەم، بەڵام ئەو بەم بارەدا زەفەری پێ نەبردوون و لەوە زیاتری لە دەسەڵات و وزەدا نەبووە. بەهەرحاڵ پیرەمێرد مەبەستی لەو نووسینانە زیاتر دەربڕینی بیروڕای خۆی بووە سەبارەت بە دەردێکی کۆمەڵایەتی یا ڕەوشت و ڕەفتارێکی چەوت یا ڕاگەیاندنی پەند و ئامۆژگارییەك لەبارەی ژیان.

بەم پێیە دەتوانین بڵێین: بەرهەمەکانی پیرەمێرد لە کۆڕی چیرۆکنووسیندا بە ناوەرۆك دوو بابەتن. یەکەمیان سێ چیرۆکە مێژووییەکەی و چەندانێك لە پەخشانەکانی کە ڕووداوێك یا سەرگوزشتەیەکی مێژوویی دەگێڕنەوە. بێگومان ئەمانە بایەخی گەورەیان لەوەدایە کە میراتێکی مێژوویی– فۆلکلۆرییان تۆمار کردووە لە فەوتان پاراستوویانە. جگە لەوەی لە قاڵبی چیرۆکدا داڕێژراون و بەوە لەو پلەی سەرهەڵدانەی چیرۆکی کوردیدا، دەوری سەرەتایی خۆیان گێڕاوە. دووەمیان نووسینەکانی تری کە بە مەبەست و ئامانجیاندا دەتوانین لە خانەی کۆمەڵایەتیدا دایان بنێین.

واتە سەرئەنجامی کار سەبارەت بە پیرەمێرد لە کۆڕی چیرۆکنووسیندا ئەوەیە کە بەپێچەوانەی جەمیل سائیب و ئەحمەد موختارەوە، ئەم خۆی بە دوور گرتووە لە ڕژێم و باری سیاسیی سەردەمی خۆی و هەڵوێستێکی ئاشکرای بە چاك و خراپ لەبارەی نەنواندووە. بگرە وەك لەوەبەر باسمان کرد ڕووی کردووەتە مێژوو و فۆلکلۆر و تەقەلای داوە لێیان هەڵبهێنجێ، یا لە ڕووی کۆمەڵایەتییەوە بەشێوەیکی گشتی دواوە.

***

پێش ئەوەی کۆتایی بەم باسەی پیرەمێرد بهێنم، بە پێویستی دەزانم ئیشارەتێك بە "کەمانجەژەن"ەکەی بدەم کە هەر لەو ساڵانەدا لە تورکییەوە کردوێتی بە کوردی. ڕاستە فائیق زێوەر زۆر پێشتر لە ژمارە «٢٣–٢/نیسان/١٩٢٥»ی "ژیانەوە"دا، چیرۆکی "حیکایەتێکی خۆش"ی بڵاو کردووەتەوە و خۆی وەك تێبینییەك نووسیویە: «ئەمەم لە کتێبێکدا دی و لام خۆش بوو، وا بە کوردی نووسیمەوە»، واتە لە زمانێکی بێگانەوە کردوێتی بەکوردی. بەڵام لە تای تەرازووی ئەدەبیدا لەگەڵ "کەمانچەژەن"دا

جیاوازییان زۆرە. ئەویان بە دەسکارییەوە کراوە بە کوردی و ئامانجی هاندانە بۆ بڵاوکردنەوەی خوێندەواری. لە کاتێکدا ئەمیان ڕۆمانیکە و کارێکی ئەدەبیی ڕەسەنە و بە زمانێکی پوخت و ڕەوانیش کراوە بە کوردی. کەوابێ پیرەمێرد بەم کارەی یەکەمین چیرۆکی بێگانەی وەرگێراوەتە سەر زمانی کوردی.

محەمەد عەلی کوردی

هەرچەندە لە ڕۆژنامە و کۆوارە کوردییەکانی ساڵانی سییەکان و چلەکاندا گەلێ جار و بە نووسینی جۆراوجۆر ناوی محەمەد عەلی کوردی "م٠ ع٠ کوردی"مان بەرچاو دەکەوێ، بەڵام لە کۆڕی چیرۆکنووسیندا «یا ڕاستتر وایە بڵێین لە کۆڕی تەقەلاداندا بۆ چیرۆکنووسین»، من تەنیا دوو بەرهەمیم بینیوە کە هەردووکیانی لە ناوەڕاستی سییەکاندا بڵاو کردووەتەوە بەوە ناوی دەچێتە ڕیزی ناوانی تری پلەی سەرهەڵدانی چیرۆکی هونەریمانەوە و کەم و زۆر شوێنی هەقیانەتی خۆی دەگرێ.

یەکەمیان: چیرۆکی "دوای سەرخۆشی زۆر شێتییە" کە ساڵی ١٩٣٤ لە "دیاری لاوان"دا بڵاوی کردووەتەوە. چیرۆکەکە ڕاستەوخۆ ڕوو لە ئامانجێکی کۆمەڵایەتیی ساکار دەکا و کەمتەرخەمی و ڕەوشتی چەوتی مرۆڤێك نیشان دەدا ڕەخنەی لێ دەگرێ کە مەیخۆرێکە.. ژنەکەی نەخۆشە و لە جێگەدا کەوتووە و پێویستی بە چاودێریکردنە. بەڵام ئەم گوێی ناداتێ و دەچێ بۆ مەیخواردنەوەی شەوانەی خۆی. شەویش دەرنگ وەختێك دەگەڕێتەوە ماڵەوە و بێ ئەوەی لێی بپرسێتەوە، دەخەوێ، بەیانی کە خەبەری دەبێتەوە، دەبینێ ژنەکەی مردووە. دوایی خۆشی لە خەم و خەفەتدا شێت دەبێ.

دوومیان: چیرۆکی "نازدار– یان– ژنی کورد لە لادێ"یە کە لە کۆواری "ڕووناکی"دا بڵاوی کردووەتەوە و خۆی لە ژێریا نووسیویە: «ڕۆمانێکی کوردییە لە –١٠٠– لاپەڕەدا نووسراوە». ئینجا هەر خۆی لە پێشەکییەکەیدا نووسیویە: «مەبەستم لە نووسینی ئەم ڕۆمانە ئەمەیە: لە ژیانی قەومی کورد لاپەڕەیەك نیشان بدەم کە بەچاو بێ ئەهمیەت و فەقیرە، بەڵام لە (نفس الامر)دا زۆر بە قیمەت و گەورەیە». تا دەڵێ: «نازدار پێمان نیشان دەدات کە ژنی کورد لە لادێ چەند سەربەخۆ و سەربەرزە». هەروەکو لە پێشەکییەکەدا چەند مەبەستێکی تریشی ڕوون دەکاتەوە.

یەکەم ئەڵقەی چیرۆکەکەی لە ژمارە «٧-٢٨/ئادار/١٩٣٦»ی کۆوارەکەدا بڵاو کراوەتەوە. بە دوایدا ئەڵقەی دووەم و سێیەمی لە ژمارە «١١،٩»دا بڵاو کراونەتەوە و ئیتر بەهۆی دەرنەچوونی کۆوارەکەوە ئەویش لەوێدا قرتاوە.

بەو سێ ئەڵقەیەدا بۆمان دەردەکەوێ کە نووسەر چیرۆکەکەی بەش بەش کردووە و ناوی لێناون. بەشی یەکەمی بە ناوی "ئاشتی"یەوەیە کە چوار چاپتەرە: ١-منظرەی لادێ. ٢- شەو ڕابواردن "شەوچەرە". ٣- زۆرەبانی. ٤- ڕۆژێ لە بەهار. بەشی دووەمی بەناوی "شەڕ و تالان"ەوەیە کە دەکەوێتە دوا ژمارەی کۆوارەکەوە و لێرەوە ئیتر دەقرتێ.

ڕووداوەکانی ئەو ئەڵقەیە لە دێیەکدا ڕوو دەدەن کە دانیشتوانی بریتین لە: «جووتێر و ئاودێر و شوان و گاوان، ساحێبی گەل و گاڕان، خاوەنی مەڕ و بزن و زۆر بە کەیفن. چونکە لە ژێر ئالای ئێمنی و سەربەخۆییدا، وە لە عەردی پان و درێژی خولادا دەگەڕێن و رزق پەیدا دەکەن»(١٩). وەرزیش بەهارێکی تەڕ و ڕەنگینە.. کات نزیکی خۆرئاوایە. چیرۆکگێڕەوە سەرنج دەدا و دەبینێ پۆل پۆل کوڕ و کچ و مناڵ و پیاو و ژن بە پیری ڕانەمەڕەوە دەچن. هەموو دڵشاد و بە دەم قاقان. لە کار و فرمان دەبنەوە و بە کەیف و خۆشی دەگەڕێنەوە.

ئەوسا دێتە سەر باسی ڕابواردنی شەوان کە چۆن پیاوان لە دیواخانی "میر زەینەدین"ی ئاغای دێ کۆ دەبنەوە و هەمان دەستوور بە کەیف و زەوق کات بەسەر دەبەن. بەڵام کوڕان و کچانی دێ لە دەشتایی پێش دیواخاندا گرد دەبنەوە.. «چونکە لە شەرمی باب و برا گەورانیان ناچن بۆ دیواخان، دەشیانەوێ بۆ خۆیان بە سەربەستی یاری بکەن، و پێ بکەنن»(٢٠). سا وا ئەمشەویش کوڕان و کچان کۆڕی خۆیان بەستووە. بەڵام "نازدار"ی کچی میر زەینەدین لەگەڵ "دینۆ"ی میری لاوان لەسەر ئەم میرێتییە لێیان دەبێتە مشتومڕ. لە ئەنجامدا لە حزووری هەمووواندا ڕێك دەکەون کە زۆرابی لەسەر بگرن و هەرکامیان زاڵ بوو، ئەویان دەبێتە میری لاوان. ئینجا دەنێرن میر زەینەدین و هەموو دانیشتوانی ئاوایی ئاگەدار بکەن بێن بۆ سەیر. کە هەموو کۆ دەبنەوە، نازدار و دینۆ دەس دەکەن بە زۆران گرتن. لە ئەنجامدا نازدار زاڵ دەبی.

(١٩) نازدار - کۆواری ڕووناکی - ژمارە (٧).

(٢٠) سەرچاوەی پێشوو.

بۆ بەیانی لەسەر بڕیاری شەوێ، کوڕان و کچان دەچن بۆ کنگر. بە دەم گەمە و گاڵتەگەپ و قسەی خۆش و قاقای پێکەنینەوە "کوتومت وەك لە بەهەشتێکدا بن!!."، ڕۆژ بەسەر دەبەن و ئێوارە دەگەڕێنەوە.

لێرە بەدواوە دەچێتە سەر باسی شەڕ و تالان. عەشیرەتی "ناودەشت" لەسەر کۆنەقین بە لەشکرێکی بێ شومارەوە، دێنە سەر "بەهەشتەکەی میر زەینەدین!". بە پێی نەخشەیەکی "نازەنینی دایکی نازدار و ژنی میر"، پیاوانی گوند دەس دەدەنە چەك و بەرەنکاری دوژمن دەبن. ژنانیش بە سەرکردایەتی نازەنین، خۆیان ئامادە دەکەن کە ئەگەر پیاوان لە شەڕدا شکان، ئەمان ماڵ و منداڵ بگەیەننە سەرکێو. ئەنجام.. لە شەڕدا شکستی دێنن. بەپێی نەخشەکە هەموو شەو لەسەر کێو یەکدگیر دەبنەوە. ئەوسا میر زەینەدین لەگەڵ پیاوانی گوندا دەکەوێتە ڕاوێژکردن. دوایی بڕیار دەدرێ بنێرێ بەدوای هەموو خزم و کەساندا، کە «ئەوانیش زۆر کەمن»، بۆ ئەوەی سەبارەت بەم وەزعە ڕاوێژیان پێ بکات.

ئاشکرایە ئەم سێ ئەڵقەیەی چیرۆکەکە، بەشێکی کەمە ١٠٠ لاپەڕەی دەسنووسەکەیەتی و ناتوانین وەك "لە خەوما"ی جەمیل سائیب و "مەسەلەی ویژدان"ی ئەحمەد موختار جاف کە تەواوی مەبەستیان داوە بە دەستەوە، حوکمی بە سەردا بدەین و بزانین ئاخۆ کارەسات دوای ئەوە ڕوو لە کوێ دەکات و چۆن دەسووڕێ؟ ڕاستە ناونانی چیرۆکەکە بەناوی "نازدار– یان ژنی کورد لە لادێ" مەغزای خۆی دەبەخشێ و وەك نووسەر خۆشی لە پێشەکییەکەیدا ئیشارەتی داوە، ویستوویێتی نیشانی بدا «ژنی کورد لە لادێ چەند سەربەخۆ و سەربەرزە» و لەو سێ ئەڵقەیەدا بەردەوام ئەمەی نواندووە. بەڵام لێرەدا ئەو پرسیارە دێتە پێشەوە کە داخۆ لەو بەشە گەورەیەیدا کە مابووی بڵاو بکرێتەوە، لەم ڕووەوە چی تری دەنواند و تا کوێ دەیدا بە دەمیەوە؟ دەگونجێ بڵێین: ڕەنگە لەوە بە دواوە "نازدار"ی وەك جەنگاوەرێکی چاپووك و چالاك.. وەك ژاندارکێکی کورد هێنابێتە بەر مەیدانی شەڕی دژ بە عەشیرەتی "ناودەشت"ی داگیرکەر و سەرکەوتنی بۆ گوندە "بەهەشتەکەیان!" پێ وەدەس هێنابێ. یا ڕەنگە لەگەڵ یەکە پاڵەوانی ئەو عەشیرەتەدا زۆرانی پێ گرتبن و ئەمی زاڵکردبێ و بەوە کۆتایی بە دوژمنایەتییان هێنابێ و کردبنییە دۆستی یەکتر. یا بە "دینۆ"ی میری لاوانی دابێ بە شوو، و هەردووکیانی خستبێتە کۆڕی شەڕەوە و پێکەوە سەرکەوتن بەدی بێنن یا پێکەوە بکوژرێن. یا هەر شتێکی تری لەم بابەتە کە لە ڕێگەی نازدارەوە "وەك

نموونەیەك″، سەربەخۆیی و سەربەرزی و چاپووکی و کارامەیی ئافرەتی کوردی لادێیی پێ بنوێنێ. هەروەکو دەگونجێ بڵێین: نووسەر کارەساتی چیرۆکەکەی لەوە بەدواوە، هیچ بارێك لەمانەدا نەسووڕاندووە. بگرە سەربەخۆیی و سەربەرزیی ″نازدار و ژنی کوردی لە لادێ″ بە جۆرێکی تر سەلماندووە و لە پاشماوەی چیرۆکەکەدا باسەکەی بە بارێکی تردا خستووە. بڵاوکردنەوەی ئەو بەشە کەمەی چیرۆکەکە و مانەوەی بەشی زۆری لە حەشاردا، تووشی ئەم چەندوچۆنەمان دەکات و ناچار دەبین هیوا بخوازین کە ڕۆژێك لە ڕۆژان بە چاپکراوی هەمووی بخوێنینەوە و ئەوسا وەڵامی ئەم پرسیارانەمان دەسگیر ببێ.

بەڵام بەهەرحاڵ، لەو بەشە کەمە شتێك لە چیرۆکەکە هەر تێ دەگەین و بەر لە هەمووش دەتوانین ئەوە دەسنیشان بکەین کە محەمەد عەلی کوردی هاتووە لە بیر و هۆشی خۆیدا، لە گوندێکی کوردەواریی سالانی سییەکان یا لەوەبەردا کە لە پشتاوپشتەوە لە ژێر سایەی ڕژێمی دەرەبەگایەتیدا چەوسێنراوەتەوە و بەردەوام لە گەرداوی دەرد و سزا و ئازاردا بووە، ساوێلکانە یۆتۆبیایەکی دروست کردووە و وەك بەهەشتێکی سەر ئەرز نیشانی داوە. خەڵکەکەی هەموو بەختیار و شادمان و بە کەیف و زەوق.. خاوەن مەڕوماڵات و کارمەند.. لە ژێر ئالای هێمنی و سەربەخۆییدا، لە باوەشی سروشتێکی جوان و ڕەنگیندا بە یەکسانی دەژین. ژن و پیا و کوڕ و کچ هیچ جیاوازییەکیان لە بەیندا نییە، پێکەوە کار دەکەن و ئاسایی تێکەڵی یەکتر دەبن و ژیان ڕادەبوێرن و ئاسایی نازداری کچی میر زەینەدین لە حزووری باوکی و دایکی و هەموو دانیشتوانی گونددا، لەگەڵ ″دینۆ″ی میری لاواندا زۆران دەگرێ و بەسەریشیدا زاڵ دەبێ. میر زەینەدینی ئاغای گوندیش، نە میرە و نە ئاغا!. بگرە برایەکی گەورەی دڵسۆزی هەمووانە و بۆ بەختیاری و شادمانی ئەوان بووەتە میر و بە ڕەزامەندیی خۆیان.

بە داخەوە «عەشیرەتی ناودەشتی کۆنە دوژمن» لێ ناگەڕێن هێرش دێننە سەر یۆتۆبیاکەی محەمەد عەلی کوردی و هەوڵی هەرەس پێهێنان و فەوتاندنی دەدەن. ئەمان لە پارێزگاریکردندا لە بەهەشتەکەیان درێغی ناکەن. ژن و پیاو، یەك دڵ و یەك دەست و یەك زمان، بەرەنکاری دوژمن دەوەستن و هەرچەندە لە شەڕدا شکستی دێنن، بەڵام بەهەشتەکەیان لە ناخیاندایە.. لە هەڵاتینشیاندا بۆ سەرکێو هەر لەگەڵیاندایە.

محەمەد عەلی کوردی خۆی لە پێشەکییەکەیدا نووسیویە «نازدار ڕۆمانێکی

خەیاڵییە. بەڵام لە ڕاستی وەرم گرتووە کە خۆم دیتوومە»[٢١]. ئاخۆ کام ڕاستی مەبەست بووە؟. کوتومت ئەو ڕاستییەی مەبەست بووە کە گوایە ئافرەتی کورد لە لادێدا بە بەراورد لەگەڵ ئافرەتی کوردی شاری سەربەستترە. چونکە ئەو عەبا نادا بەسەریدا و لە ئیش و کاردا یاریدەی پیاو دەدا و تێکەڵاوبوونیان لەگەڵ یەکتردا ئاساییترە و ئاسانتر ناسیاوی لەگەڵ یەکا پەیدا دەکەن و پێوەندیی دەبەستن. ئەم باسە لە دێرزمانەوە لەلایەن هەندێ لە ڕۆشنبیرانمانەوە، بەم بارە ساکارەدا نوێنراوە و بەردەوامیش شانازی پێوە کراوە. سا محەمەد عەلی کوردیش، تەنانەت لە ساڵی ١٩٣٦دا، بە باری هەرەساکاریدا بە شەوارەی ئەم باوەڕە کەوتووە و بەرەو دروستکردنی ئەو یۆتۆبیا شێواوە ساوێلکەیە، بەم لارێیەدا جڵەوی بۆ خەیاڵی سادەی خۆی شل کردووە کە من هەرگیز گومانم لە نیازی پاکی نییە و لەوە دڵنیام کە مەبەستی پشتگیریکردنی سەربەستی و سەربەخۆیی ئافرەتی کورد بووە و بەڵام ڕادەی تێگەیشتن و باری ئەو سەردەمەی لە ڕووی ئایدۆلۆجی و سیاسییەوە تەنیا هێندە بڕی کردووە.

(٢١) سەرچاوەی پێشوو.

بەشی دووەم

نەشونماکردن

١٩٥٠-١٩٣٩

پلەیەکی نوێ

تەنیا بیست و یەك ساڵ دوای کۆتایی هاتنی شەڕی گەورەی یەکەم، شەڕێکی گەورەی جیهانگیری گەلێ سامناکتر مرۆڤایەتی لوول دا و ئەمسەر تا ئەوسەری ڕووی زەمینی گرتەوە کە «٧٢ دەوڵەت تێکەڵی ئەم شەڕە بوون "لە شەڕی یەکەمدا ٣٣"، ١١٠ ملیۆن کەس بە چەکەوە تێدا بەشدار بوون (لە شەڕی یەکەمدا ٧٤،١٣٨٤ ملیار دۆلاری تێ چوو لە شەڕی یەکەمدا ٢٠٨)، دوروبەری ٥٠ ملیۆنی تێدا کوژرا (لە شەڕی یەکەمدا ١٠)، نزیکەی ٢٨ ملیۆنی تێدا سەقەت و کەفتەکار بوو "لە شەڕی یەکەمدا ٢٠"»(١).

ئەم ژماردانە بە ڕوونی دەردی دەخەن کە ئەو شەڕە بەسەرهاتێکی سامناك و وێرانکەری ئەوتۆ بووە کە مرۆڤایەتی بە درێژایی مێژووی هەزاران ساڵەی بەخۆیەوە نەدیبووبێ. داستانی پڕ لە ستەمکاریی شەڕەکە بەم بارەدا، سەدەها کتێبی لەسەر نووسراوە و ئێمەش وەنەبێ لێرەدا ئەم لایەنەیمان مەبەس بێ تا لەسەری بڕۆین، بگرە پتر ئەوەمان مەبەستەو زۆر بە کورتی کە بزانین ئاخۆ چ کارێکی کردووەتە سەر باری سیاسی و لەگەڵیا باری ئەدەبی و ڕۆشنبیریش لە عێراقدا بەگشتی و بۆ کورد بەتایبەتی.

بێگومان ئەگەر یەکێك لە ئەنجامە هەرە گرینگ و بایەخدارەکانی شەڕی گەورەی یەکەم بۆ بزووتنەوەی ڕزگاری و ئازادیخوازیی گەلانی ژێردەستەی ئیمپریالیزم لەلایەك و تێکۆشانی بەرەی کرێکاران و زەحمەتکێشانی جیهان لەلایەکی تر، شۆڕشی سۆشیالیستی ئۆکتۆبەری مەزن بووبێ کە زحمەتکێشە چەوساوەکان و بۆ یەکەم جار لە مێژوودا لە ڕووسیای قەیسەریدا حوکمی وڵاتیان گرتە دەست و بە کردەوە کەوتنە بنیاتنانی ڕژێمی سۆشیالیستی، ئەنجامی هەرە بایەخداری شەڕی دووەم لەم لایەنەوە، تێکشانی شاڵاوی دڕندانەی ڕژێمی فاشیزمی و جێگیربوون و تەشەنەسەندنی ڕژێمی شۆشیالیستی و هەڵچوونی بزووتنەوەی ئازادیخوازیی گەلانی ژێردەستە و توندوتیژبوونی خەباتی چینایەتیی کارێکارانی وڵاتە سەرمایەدارەکان بوو.

---

(١) دکتۆر کەمال مەزهەر – کورد و پریشکێکی دووری ئاگری شەڕی دووەم – کۆواری بەیان– ژمارە ٢٩/ئەیلوول/١٩٧٥.

لەوەلاوە حەوت وڵاتی ڕۆژهەڵاتی ئەوروپا و بەشی ڕۆژهەڵاتی ئەڵەمانیای نازی و بە دوایاندا چینی شەش سەد و پەنجا ملیۆنیی "ئەوسا"، ئەنجامی خەباتی سەخت چینە زەحمەتکێشە چەوساوەکانیان حوکمی وڵاتەکانیان گرتەدەست و ڕێگەی بنیاتنانی ڕژێمی سۆشیالیستییان گرتەبەر. لەولایترەوە لە چەندین وڵاتی تردا وەك ڤێتنام و ئەندەنووسیا و کۆریا و بۆرما و مەلایۆ و... هتد، گڕی شۆڕشی ڕزگاریخوازی لە ژێردەستەیی ئیمپریالیزم هەڵگیرسا و زۆربەیان لە ئەنجامدا سەرکەوتنیان وەدەست هێنا. هەروەکو هیندستانی چوار سەد ملیۆنیی "ئەوسا" بە ڕێگەیەکی تر ڕێگەی هێمنییەکەی "گاندی" لە ژێردەستەیی ڕاستەوخۆی ئیمپریالیزم دابڕا.

لەم لایشەوە لە ڕۆژهەڵاتی ناوەڕاستدا، بزووتنەوەی نیشتمانی لە سەرانسەری ناوچەکەدا لە نەشونما و هەڵچووندا بوو، لە ڕووی دەستە و تاقمە حوکمڕانە ئەڵقە لە گوێکانی ئیمپریالیزمدا، بەتایبەتی لە سالآنی دوای شەڕدا. ئەو بزووتنەوەیە لە عێراقی ئێمەدا بەخێرایی پەرەی دەسەند و بەرەو توندوتیژی و تەقینەوە دەچوو، بەتایبەتی کە چەند حزبێکی سیاسی نیشتمانی و شۆڕشگێڕ لە کایەدا بوون و هەموو چالاکیی خۆیان بەرەو ئامانجێکی سەرەکی دەخستە کار.. ئامانجی ڕزگارکردنی وڵات لە ژێردەستەیی ئیمپریالیزم و هێنانەدی حوکمێکی دیموکراتیی میللی کە عێراقێکی ئازاد و سەربەخۆی پێشکەوتوو پێك بهێنێ. ئەمە لە عێراقدا بەگشتی. بەڵام لە کوردستانیشدا بزووتنەوەی نەتەوایەتی گەلی کورد، شان بەشانی بزووتنەوە نیشتمانییە گشتییەکە، بە دروستبوونی پارتێکی سیاسی تایبەتیی خاوەن پرۆگرامێکی ئاشکرا و ڕوون سەبارەت بە مەسەلەی کورد، ڕووی لە ڕێکوپێکی و گەشەسەندن دەکرد، دوای ئەوەی چەند دەستە و تاقمێکی تر لە سالآنی پێشووتردا دەوری سەرەتایی خۆیان لەم کۆڕەدا بەجێ هێنابوو. هەروەکو کارەساتەکانی بارزان «١٩٤٣-١٩٤٥» و پێکهاتنی کۆماری مەهاباد و تێکشانی، دوو ڕووداوی مێژوویی تری باری سیاسیی ئەو سالآنەن.

ڕاپەڕینەکەی ١٩٤٨، لووتکەی گەشەسەندن و توانا و دەسەڵاتداریی بزووتنەوەی نیشتمانی بوو کە توانی سەر بە ڕژێمی پاشایەتیی سەر بە ئیمپریالیزم شۆڕ بکا و وازی پێ بێنێ لە مۆرکردنی پەیمانی "پورتسموٚث" و بەڵام بۆ ماوەیەکی کورت هەندێ سەربەستیی دیموکراتی لە چەنگ دەربێنێ. بەڵام دوای ئەوەی ئەنجامی هێرش و

شالاوی پێچەوانەی ڕژێم ١٩٤٩، ڕووی لە لاوازی کرد و لەوێدا ئیتر ماوەی پلەی ئەم لێکۆڵینەوەیەی ئیستامان کۆتایی دێت و پلەیەکی تر دەس پێ دەکات.

***

ئاشکرایە باری سیاسی بەو شێوەیەی باسمان کرد، وەزعێکی "موضوعی" لە باری بۆ نەشونماکردنی باری ڕۆشنبیریمان دەخولقاند. بەڵام وەزعی "ذاتی"، واتە دواکەوتوویی ئەو باری ڕۆشنبیرییە خۆی تا ڕادەیەك دەبووە کۆسپ و ئەو هەلەی لە دەس دەدا. لەگەڵ ئەوەشدا هێندەی بۆی لوا، بزوا و نەشونمای کرد و پەرەی سەند. بەتایبەتی لە ڕێگەی ئەو کۆوار و ڕۆژنامانەوە کە لەو ساڵانەدا دەرچوون، وەك "گەلاوێژ و نزار و ژین و دەنگی گێتیی تازە و پەیام"، کە لە ناویاندا "گەلاوێژ" سەرقافڵە و پێشەنگێکی ئەوتۆ بوو کە بەدرێژایی هەر دە ساڵەی تەمەنی، شانبەشانی بزووتنەوەی نیشتمانی و بەڵام ئەم بە وشەی پاك و شەرەفمەند دەجەنگا و لە ڕێگەی شیعر و چیرۆك و وتاری ڕەخنەگری و لێکۆڵینەوە و نووسینی کۆمەڵایەتی و زانستییەوە، پەردەی لە ڕووی ڕەشی ڕژێمی کۆنەپەرستی و چەوساندنەوە و زۆروجەوری فەرمانڕەوا دز و جەردەکانی هەڵدەماڵی و چاوی خەڵکی بەسەردا دەکردنەوە و هانی دەدان بۆ تێکۆشان و بە گژداچوونی ئەو ڕژێمە گەندەڵە.

چەندە گەلاوێژ بەم بارەدا کۆوارێکی جەنگاوەری بێ هاوتا بووە و ئەو ناوبانگەی، لای نەوە لە دوای نەوەی خوێنەرانی کورد نەمر دەبێ، لە کۆڕی ڕۆشنبیری ئەدەبیاتیشدا بەگشتی و هونەری چیرۆکنووسین بەتایبەتی، دەبێتە ئەستێرەیەکی گەش و کوژانەوەی نابێ. چونکە لاپەڕەکانی ١٥٠ ژمارەکەی دە ساڵەی تەمەنی، دەبنە دایکێکی دڵسۆز و سەدەها پارچە شیعر و وتاری کۆمەڵایەتی و زانستی و ڕەخنەگری و لێکۆڵینەوە و ١١٤ چیرۆکی وەرگیراو و خۆماڵیش «ئەگەر بە هەڵە نەچووبم» دەگرن بەسەر سنگەوە و بە شانازییەوە پێشکێشی خوێنەری کوردیان دەکەن.

***

لێرەدا بە چاکی دەزانم پێش ئەوەی بێمە سەر باسی دەوری گەلاوێژ لە کۆڕی هاندانی چیرۆکی خۆماڵیماندا «کە لە نێوانی لێکۆڵینەوەکەمدا دەری دەخەم»، ئەو دەورە کاریگەرە بایەخدارەشی بخەمە ڕوو کە لە کۆڕی وەرگێڕانی چیرۆکی بێگانەدا بو کوردی دیوێتی. با سەرنجێك بدەینە ئەم ژمارانە:

لە لاپەڕەکانی ١٠٥ ژمارەکەیدا ٨٢ چیرۆکی وەرگێڕاو دەخوێننەوە، بەرامبەر بە ٢٣ چیرۆکی هونەریی خۆمان. ئەوانە هەرچەندە ٢٨ یان ناوی نووسەرەکانیان دیاری نەکراون، بەڵام ئاشکرایە کە زۆربەی هەرە زۆریان لە ئەوروپایین و بەرهەمی چیرۆکنووسە بەناوبانگەکانیانن وەك "موپاسان و ئۆسکار وایلد و بلزاك و ئەناتۆل فرانس و شێکسپیر و هانز ئەندرسن و چیخۆف و گۆرگی و تۆلستۆی و ئیلیا ئەهرنبۆرگ و هتد...". هەروەکو چواریەکی چیرۆکەکان لە ئەدەبی ڕووسی و سوڤێتییەوە وەرگیراون کە ئەمە بایەخی تایبەتی خۆی هەیە و دەبێتە نیشانەیەك بە ڕێبازی ئەدەبیی کۆوارەکەوە. سەبارەت بە وەرگێڕەکانیش، ئیبراهیم ئەحمەد سەرلیستەی هەمووانە کە ١٥یان ئەو وەری گێڕاون و بە دوایدا حامد فەرج و ئەحمەد شاڵی و فائیق هۆشیار و جەمال خفاف و عوسمان مستەفا و ع٠ ج٠ و فازل محەمەد دێن کە هەریەکەیان «٢-٥» چیرۆکیان لەوانە وەرگێڕاوە بۆ کوردی. هەروەکو ١٥شیان ناوی وەرگێڕیان دیاری نەکراوە.

بێگومان وەرگێڕانی ئەم ژمارە زۆرە بەتایبەتی کە لە بەرهەمی نووسەرە بەناوبانگەکانی ئەوروپان و بەو زمانە کوردییە پوخت و ڕەوانە، نەك تەنیا کارێکی بایەخدار بووە بۆ پلەی خۆی، بگرە دەتوانین بڵێین: بۆ ئەوەی پلەی دوایی تر «١٩٥٠-١٩٦٠» گەلێ بایەخدارتر بووە، چونکە ئەمان زیاتر سوودیان لێ بینیووە.

***

هەر لە ساڵانی دەرچوونی "گەلاوێژ"دا کۆوارێکی تریش چالاکانە باوەشی بۆ هونەری چیرۆکنووسین کردبووەوە و لە هاندانیدا درێغی نەدەکرد، ئەویش کۆواری "دەنگی گێتی تازە" بوو کە لەلایەن باڵیۆزخانەی بەریتانیاوە دەردەکرا و وەك دەزانن ئامانجی سەرەکی لە دەرکردنی، داکۆکیکردن بوو بۆ بەریتانیا بەتایبەتی و بەرەی دەوڵەتانی هاوپەیمانی دژ بە ئەڵمانیای نازی بەگشتی، بەڵام لەگەڵ ئەوەشدا خزمەتێکی باشی زمان و ئەدەبی کوردی دەکرد و لە سنووری ئەو وەزعە تایبەتییەیدا لەم بارەیەوە سوودێکی گەورەی دەگەیاند.

بێگومان ئەگەر بمانەوێ بە چاوی بەراوردکردن بڕوانینە ئەو بەرهەمانەی لە هەردوو کۆواردا بڵاو کراونەتەوە، بە ئاسانی هەست بە جیاوازی دەکەین لە نێوانیاندا ئەنجامی جیاوازیی ئامانج و ڕێبازی هەریەکەیان لەوی تر. دیارە من مەبەستم لەوە

نییە بڵێم: ڕێباز و ئامانجی بەرهەمەکانی "دەنگی گێتی تازە" تەواو بەپێچەوانەی ئەوەکانی "گەلاوێژ"ەوە بوون. واتە چەندە ئەمانە پێشکەوتنخواز و خزمەتگوزاری هیوا و ئاواتی بەرەی جەماهیری چەوساوەی گەل بوون، هێندەش ئەوان لەگەڵ دوژمندا بووین و دژ وەستابن. هەرگیز نەء... ئەمە مەسەلەیەکە ئێستا لە ئەستۆی مێژوودایە و دەبێ وەك ڕاستییەکی مێژوویی باسی لێوە بکرێت و بەرهەمەکان خۆیان بکرێنە شایەت.

بەڵێ.. چیرۆکەکانی سەر لاپەڕەکانی "دەنگی گێتی تازە" وەك ئەوەکانی "گەلاوێژ" ڕاستەوخۆ پەنجە ناکەن بە چاوی بەرەی زۆردار و خوێنمژاندا و وەك ئەوان جەنگاوەر نین و هانی بەگژداچوون نادەن. هەروەکو بە تەکنیکیش بەرهەمی چیرۆکنووسێکی لێ دەرچێ کە لە شوێنی خۆیدا باسی دەکەین، ناگەنە ڕادەی ئەوان. بەڵام لەگەڵ ئەوەشدا دەتوانم بڵێم: چ لە ناوەڕۆك و چ لە شێوەدا، جیاوازییەکی ئەوتۆیان ناکەوێتە بەینەوە و هێندە لە یەکتر دوور ناکەونەوە کە لە سنووری پلەکەدا لە یەکتریان دابڕین، یا چەپەرێك بخەینە بەینیانەوە. من وای بەباش دەزانم لە وەختی خۆیدا لە نێوانی باسکردنی چیرۆکەکانی هەردوو کۆوارەوە، ئەو جیاوازی و لە یەکچوونەیان پێکەوە ڕوون بکەینەوە.

چیرۆك و چیرۆكنووسەكانی "گەلاوێژ"

شاكر فەتاح

«... بەڵام مدیر بەگ بە كاری مدیرەكانی تر هات، چونكە بەم سەرئەنجامە ناشیرینەی، چاوی گەلێك مدیرانی تری ترساند. لە گەلێكیشیانی گەیاند: كە ئەگەر گەل و نیشتمان ئاوارە و بێ چارەش بێ، خوایەك بەو سەرەوە هەیە كە لە ڕۆژی تەنگانەدا بكەوێتە فریای. دەستی پیرۆزی نیگەهبانیی بە سەرا بكێشێ. تەخت و تاج و ئازادی و زیندەگانیی دووبارە پێ ببەخشێ و تۆڵەی چەند ساڵانەی لە ناكەسبەچە و زۆرداران و نەیاران بۆ بكاتەوە».

ئەم مدیر بەگە، كاربەدەستێكی دز و بەرتیلخۆر و داوێنپیسی جەربەزە بوو. بە هەزار و یەك جۆر خەڵكی ناوچەكەی ژێر دەستی خۆی دەڕووتاندەوە. تا بووە خاوەنی سەروەت و سامانێكی زۆر. بەڵام ساڵ دێت و ساڵ تێ دەپەڕێت... «چەرخی فەلەك بە باری ڕاستی و دروستیا سووڕایەوە. گلۆڵەی مدیر بەگ كەوتە لێژی» و... ئیتر نووسەر بە چەند دێڕێك تەواو ڕیسوا و ڕەجاڵی دەكا و تەنانەت.. «خێزانەكەی لێی دەتەكێتەوە. كچەكەی دەستی كرد بەدەستبازی لەگەڵ ئەم و ئەو..».. تا.. «ئەمانە دەم سەردارەكانی مدیر بەگ كەوتنەوە و ئێوارەیەك لە تەنگی بانگی شێواندا، لە ناكاو مدیر بەگ بە فرمانێكی كوتوپڕ دەستی لە كار كێشرایەوە..». تۆ مەس خوایەك بەو سەرەوە هەبوو.. «تۆڵەی چەند ساڵانەی لە ناكەسبەچە و زۆرداران و نەیاران- بۆ گەل و نیشتمان بكاتەوە»(١).

شاكر فتاح لەم چیرۆكەیدا بە زەقی و لە زۆربەی چیرۆكەكانی تریشدا كەم و زۆر، چاوی بڕیووەتە عەدالەتی ئاسمان و بە تەنگەوەیە لەسەر ئەرز بسەلمێنرێ و جێگیربكرێ. ئەم مدیر بەگە و گشت مدیر بەگە ناكەسبەچە زۆردارەكان، چەندە زۆروجەور بكەن.. بەرتیل بخۆن.. بڕووتێننەوە.. داوێنپیسییان لێ بووەشێتەوە، ئاخری عەدالەتی ئاسمان قورتمیان دەگرێ.. تۆڵەیان لێ دەسێنێ و بە سزای هەقیانەتی خۆیانیان دەگەیەنێ.

گومان لەوەدا نییە كە شاكر فەتاح لەم چیرۆكەدا، دژی زۆروجەوری ئەم مدیر بەگە و هەموو مدیر بەگەكانی تری وەك ئەم بووە و بەو گیانەوە قەڵەمی بۆ خستووەتە سەر

(١) چیرۆكی - مدیر بەگ- گەلاوێژ- ژ ١٠- س- ٤.

قاقەز، بەڵام ئایا باوەڕی سەرەکیی بە کام هێزە کە شکستی بەو زۆروجەورە بێنێ و کام هێزە لەو زۆرانبازییەی نێوان شەڕ و خێرا، شەڕ دەدا بە زەویدا و خێر سەردەخا؟. ئاسمان.. تەنیا ئاسمان و عەدالەتی ئاسمانە کە لە ساتی خۆیدا دەستی تۆڵە لە زۆردار دەخاتە کار.. گلۆڵی دەخاتە لێژی.. ڕیسوا و ڕەجاڵی دەکا و ئەوسا بە سزای هەقیایەتی خۆی دەگەیەنێ.

لە نێوانی کارەساتەکانی چیرۆکەکەدا و پێش گەیاندنیان بەو سەرئەنجامە، دووانیان سەرنج ڕادەکێشن و لە سەرەتای هەر یەکەیاندا خوێنەر وا هەست دەکا کە مدیر بەگ خەریکە لەلایەن عەدالەتی سەرزەمینەوە سزا بدرێ و بەو دوارۆژە ڕەشەی بگەیەنرێ. یەکەمیان کاتێ لە پڕ خوا مووچەخۆرێکی بچووک "کاتبێک"ی بۆ ڕەوانە دەکا. «نووسەر– کاتب– دەس و دامێنپاك و سەرڕاست. تورت وتوند. بلیمەتێك بوو بۆ خۆی»(٣). کاتب هەرزوو هەست دەکا کە ئەم مدیر بەگە چ پیاوخراپ و بەدفەڕێکە. کەچی کاتبە سەرڕاست و تورت و توند و بلیمەتەکە، لە باتی ئەوەی لە مدیر بەگ راپەڕێ و بەگژیدا بچێ و تەقەلا بدا بە خۆی و خەڵکەکە، بەو سزا هەقیانەتەی خۆی بگەیەنن وەك خوێنەر بە تەما دەبێ، هەرزوو داوای نەقلکردنی دەکا و هەڵدێ!. دووەمیان: «شەوێکی تۆف و باران، کابرایێکی زۆرزان» دەعوەتی مەدیر بەگ دەکا و بەو نیازی گوایە داوێکی بۆ ناوەتەوە. بەڵێ وایە ومدیر بەگ پێوە دەبێ. بەڵام داوەکە چی بێ باشە؟ کابرای زۆرزان مدیر بەگ هەڵدەدا کە بەو شەوە تۆف و بارانە، سوارچاکیی خۆی بنوێنێ و ئەنجام بەوە دەشکێتەوە مدیر بەگ بگلێ و «دەست و پلی تێك بشکێ». بەڵام دوای ئەوە چیی تر؟!. «.. زۆری پێ نەچوو ئەسپەشێی مدیر بەگ تۆپی. لە ترسا فەرمانبەر و خەڵکەکە دەستەبەدەستە دەهاتن بە پرسەیەوە..»(٤). خۆ دیارە کە دەبێ کابرای زۆرزانی پیلانگێڕیش یەکێك بووبێ لەوان.

***

هەر ئەم جۆرە بۆچوونەی شاکر فەتاح سەبارەت بەچۆنیەتی تێڕوانین و باری سەرنجی لەبارەی ژیان، لە چیرۆکی "سەرێکی هەیە و هەزار سەودا"(٥). دا دووپات دەبێتەوە، با لە شێوەیەکی جیاوازیشدا بێ.

---

(٣) سەرچاوەی پێشوو.

(٤) سەرچاوەی پیشوو.

(٥) گەلاوێژ –ژ ١٢–س–٤–.

میرزا غەفووری خورماڵی، مرۆڤێکی هەژارە و لە ڕۆژێکدا حەوت جۆر ئیش و کار دەکا. بەشەو حەسحەسە. بەڵام نە تفەنگی لە شاندایە و نە چرای ناو بازاڕ دادەگیرسێنێ و کە خەویشی هات بێ خەم لێی دەنوێ. بانگێڕە و بەڵام تا خۆشی نەکاتەوە بانی هیچ خانوویەك ناگێڕێ. بەنایە و بە دەستییەوەیە خانوویەك بۆ خۆی بکا. کەچی تا ئەم دیوار تەواو دەکا، ئەویان هەرەس دێنێ. تا ئەویشیان هەڵدەچنێتەوە، ئەمیان دادەتەبێ. پینەچیشە.. کەبابچیش.. نانەواش.. ئاوکێشیش و لە هەموو ئەمانیشا وەك ئەوانی ترە. سەرباری ئەمانە هەموو، ژنێکی ناشیرینی بڵحیشی هەیە. کە لێی دەپرسن ئایا بۆچ ملی خۆی بەم تەوقەوە کردووە. لە وەڵامدا دەڵێ: «چی بکەم.. لە کۆڵم نابێتەوە.. تا من بەرەڵڵای دەکەم، ئەو مارەم دەکاتەوە».

من لێرەدا بەچاکی دەزانم بپرسم: ئایا بە بەریەوە نەبوو شاکر فتاحیش لەم میرزا غەفوورە و بەم وەزعە عەنتیکە دانسقەیییەیەوە شێوە "مەنووچەرێکی" لێ دروست بکردایە؟ با... بەڵام شاکر فەتاح ئەم هەلە بەنرخەی لە دەس خۆی داوە و ئەو بەرفراوانی و پەلهاویشتنە جۆراوجۆر و پڕ و چڕەی کە لە نێوانی شەخسیەتی میرزا غەفوورەوە تەقاندوێتی، هەر زوو دای دەمرکێنێتەوە، کپ و خامۆش و دەستەمۆی دەکا و وەك مرۆڤێکی چوختی و بێفەڕ و زەرەربەخش دەینوێنێ، کە ئیتر لەوە بەدواوە دەیداتەوە دەس ئاسمان تا میرزا غەفوور لەو چوختێتییە ڕزگار بکا و بیخاتەوە سەر ڕێگەی ڕاست... ڕێگەی بە دەستەوەگرتنی تەنها ئەو کارەی ئاسمان لە "لەوحی وجود"دا بۆی دەسنیشانکردووە و پێی ڕەوا بینیوە و واز لە کارەکانی تر بێنێ. ئەنجامیش هەر بەوە دەشکێتەوە... «بەڵام لە سایەی خواوە میرزای خورماڵی کەوتە سەر ڕێی ڕاست». وازی لە هەموو ئیشەکانی تری هێنا. تەنیا حەسحەسییەکەی گرتە دەست و لە دوا دێرەکانی چیرۆکەکەدا دەڵێ: «.. وە باشتر ئاگام لە دووکانەکان دەبێ. دڵنیابن هاکا تفەنگیشم کڕی. وە هاکا چرایشم لە گوزەری دووکانەکاندا داگیرساند...»

***

شاکر فەتاح ئەم بیروباوەڕە ئاینییە "اصلاح"ییەی هەروەها بە زەقی لە دوو چیرۆکی تریشیدا دەردەبڕێ. ئەگەرچی لەمانیشدا وەك لە"مدیر بەگ"ەکەیدا، باری ڕەخنەیان تێدا زاڵە و لە زۆرانبازیی نێوان چاکە و خراپەدا، هەر چاکە بەسەر خراپەدا سەردەکەوێ. لە یەکەمیاندا "مام شیخ"[٦] کە لە بنچینەدا سەرگوزشتەیەکی فۆلکلۆرییە

---

(٦) گەلاوێژ– ژ٦– س–٦–.

و بەناوی شێخی کەرەشینەوە بەناوبانگە، ساختەکاریی پیاوە درۆزنەکان دەردەخا و ڕیسوایان دەکا. سەرئەنجامیش وەها دەبێ کە بەسەرێك خەڵکەکە وەختێك بە تەڵەکەبازیی هەردوو شێخی کەرەشینی بچووك و گەورە دەزانن، هەڵدەکوتنە سەریان. پارچە پارچەیان دەکەن و سەروەت و سامانیان تالآن دەکەن. بە یەرێکیش کاتێ دێنە سەر دابەشکردنی ئەو سەروەت و سامانە لە ناو خۆیاندا، کابرای ڕاوێژ پێکراو لە ئامۆژگاریکردنیاندا دەڵێ: «من ناڵێم شێخێتی خراپە. بەڵام دەڵێم پێویستە شێخێتی ڕاست لە شێخێتی درۆ جیا بکرێتەوە..- تا دەڵێ-.. ئینجا کە بۆتان دەرکەوت شێخێتییەکەی تەنیا بۆ خوایە، لە سایەی شێخێتییەکەی ئەوەوە ڕۆژ بەڕۆژ هەژاری و نەخوێندەواری و زۆرداری و نالەباری لە ناو گەل و نیشتمانەکەتاندا کەم دەبێتەوە... ئەوا بە شێخێتییەکەی بڕوا بکەن...». ئەگەر واش نەبوون، ئەوا هەقیانە وەك ئەو دوو شێخی کەرەشینانەیان لێ بکەن.

لە دووەمیشیاندا "گرامەفۆنەکەم چۆن کڕی"(٧)، دەیەوێ ئەوە بسەلمێنێ کە دین و ئاین ڕێگە لە پێشکەوتنی مرۆڤایەتی ناگرن و دژی زانیاری نین. بۆ ئەم مەبەستە کڕینی گرامەفۆنێکی کردووەتە دەسکەلا کە بەرهەمێکی زانیارییە. برای بچووك و دایکی و نەنکی کە بەواتەی نووسەر «هێزی کۆمەڵی دیموکراسیی ڕاستەقینەن»، سوورن لەسەر کڕینی ئەو گرامەفۆنەی برای گەورە لە ژێر پەردەی دینا دژی کڕینێتی و ئەمان باوەڕیان وایە کە دژی و دین و ئاین نییە. لێرەشا ئەنجام سەرکەوتنی هێزی کۆمەڵی دیموکراسی دەبێ بەڕێگەی ئاشتی و "اصلاحی"دا و برای گەورە باوەڕ دێنێ و دێتە ژێر بار. بەڵام ئەوسا سێ قۆڵی هێزی کۆمەڵی دیموکراسی پێکەوە بە داخ و خەفەتەوە دەڵێن: «ئاخ ئاین و دین و ڕەوشتی چاکی بەسزمان، چەندە خراپە و دزی و درۆزنی و شەروشۆڕ و جنێو و خوێن و زۆر و ستەم لە ژێر پەردەی پاکی ناسکی ئێوەدا دەکرێ.».

***

شاکر فتاح هەر ئەنجامی ئەو جۆری بیرکردنەوە و باری سەرنجەی ناو چوار چیرۆکەکەی پێشووی، لە سێ چیرۆکی تریدا "مامۆستا بیژەن"(٨) و "بووك و

(٧) گەلاوێژ -ژ- ٢-س-٦-.
(٨) گەلاوێژ- ژ٢-س-٥-.

خەسوو"(٩) و "دەسپاکی "(١٠)، دەبێتە ئامۆژگاری کەر و بانگ هەڵدەرێك بۆ ڕەوشت و کردار و خووی پاك و چاك و هانمان دەدا چاکە بکەین و خراپە نەکەین. لە "مامۆستا بیژەن"دا لە پێوەندیی نێوان مامۆستا و قوتابی دەدوێ وئامۆژگاری مامۆستا دەکا کە جنێوفرۆش و چیکڵانە تەنگ نەبێ و مامەلەی لەگەڵ قوتابییەکانیدا باش بێ. هەروەکو ئامۆژگاری قوتابیانیش دەکا کە ڕێزی مامۆستاکانیان بگرن و تاعەتیان بکەن و ئازاری دڵیان نەدەن. لە "دەسپاکی"دا دەیەوێ لە منالان و لاوانی بگەیەنێ کە دەسپاك بن و دزیکردن کردەوەیەکی خراپە و نەیکەن. لە "بووك و خەسوو"دا کە ئەویش لە بنچینەدا سەر گوزشتەیەکی فۆلکلۆرییە، لە کۆتاییی چیرۆکەکەدا ئازیزخانی مێرد بە دایکی دەڵێ: «... چەند جارم پێ گوتیت ژنهێنان بە هەڵپەوگوڵپە ناکرێت. بێ بینین و چاو پێکەوتن و تاقیکردنەوە و لێ وردبوونەوە و پرس و ڕا پەشیمانی لە دوایە!...».

بێگومان ئێمە لێرەدا جۆری ئامۆژگارییەکانمان مەبەس نییە. ئامۆژگارییەکان وەك ئاشکرایە لەلایەنی چاکەوەن و دژ بە خراپەکارییین. بگرە مەبەسمان ڕوونکردنەوەی ڕێبازی ئایدۆلۆجی و فەلسەفی چیرۆکنووسە و چۆنیەتی ڕەنگدانەوەیان لە چیرۆکەکانیدا. شاکر فەتاح بەم بیروباوەڕە ئایدیالیزمییەوە، نموونەیەکی تایبەتییە لەناو چیرۆکنووسەکانماندا، کە لە سەرجەمی بەرهەمەکانیدا ئەو بیروباوەڕەی خۆی بە ڕوونی دەردەبڕێ و بە خوێنەریان ڕادەگەیەنێ. دوکتۆر عیزەدین مستەفا ڕەسوڵ ڕای وایە کە شاکر فەتاح لە نووسینەکانی ئەم ماوەیەیدا: «.. بیروباوەڕەکانی، دوودڵی و ڕاڕایی بورجوازیی بچووك دەنوێنێ بەرامبەر بە بەگژداچوونێکی توندی نوێ بە ڕووی ئیمپریالیزم و دەرەبەگایەتی و کۆنەپەرستیدا، لەبەرئەوە دەیبینین هەندێ جار شۆڕشگێرە و هەندێ جاری تر"اصلاحی". یا جارێك- توفیقی-یە و جارێکی تر وەڕسی دای دەگرێ. بەڵام شاکر فەتاح بەردەوام گیروگرفتەکانی گەل و کەموکوڕییەکانی کۆمەڵ و دیاردە چینایەتییە گەندەڵەکان دەردەخات و ڕەخنەیان لێ دەگرێ، ئەگەرچی جارێك بە هێمنی و جارێکی تر بە توندوتیژی و ڕەقییەوە ئەمە دەکات و چارەسەریشیان وەها بۆ دادەنێ کە یا ئامانج دەپێکی و چارەسەرەکەی شۆڕشگێرانە و لە ڕەگوڕیشەوە دەبێ، یا بە نیوە و نیوەچڵێ و تەوفیقی، یا خەیاڵییەکی لە ڕادەبەدەر»(١١).

(٩) گەلاوێژ- ژ٥-س-٥-.

(١٠) گەلاوێژ -ژ٧-س-٥-.

(١١) ریالیزم لە ئەدەبی کوردیدا.

دەتوانین بڵێین: چیرۆکەکانی عەلائەدین سەجادی سێ جۆرن:

یەکەمیان: باسەکانیان لە بنەڕەتدا سەرگوزشتەیەکی ڕووداو یا فۆلکلۆرین و لە قاڵبی چیرۆکدا تۆمار کراون. وەك "جەوهەر ئاغا"(١٢) کە باسی لە ڕووداوێکی مێژووییە. واتە کوشتنی جەوهەر ئاغای برای سمایل خانی سمکۆ بە پیلانێك لە تەورێز. یا "ڕاوەژیشك"(١٣) سەرگوزشتەیەکی – ئەحەی جاو– دەگێڕێتەوە کە پیاوێکی ساوێلکەی کەم عەقل بوو لە شاری سلێمانیدا دەژیا و تا ساڵەکانی پەنجاش لە ژیاندا مابوو. یا "لە پێناوی ئافرەتا"(١٤) کە چیرۆکێکی شێوە ئەفسانەیی فۆلکلۆرییە و باسی لە دڵدارییەکی "اسطوری"یە.

دووەمیان: چیرۆك بۆ مندالان وەك "گورگ و بەرخەکە"(١٥) و "بزن و مەیموونەکە"(١٦) و "ڕێوییەکەی قەمچووغە"(١٧) "دوو براکە"(١٨) و "سێوەنگ و مام ڕێوی"(١٩)، کە ئەمانیش زۆربەیان باسەکانیان شێوە فۆلکلۆرین و مەبەست لێیان پەروەردە و ئامۆژگاریکردنی مندالانە.

سێیەمیان: چیرۆکی هونەری کە ئێمە لێرەدا پتر ئەم بابەتەمان بۆ ئەم لێکۆڵینەوەیە مەبەستە و بایەخی زیاتر پێ دەدەین وەك "شاییەکەی ڕەشەی خەجەلاو"(٢٠) و "ڕۆنەزەنگی حەمەسەن"(٢١) و "بۆچی نەچووین بۆ کوێستان"(٢٢). جگە لە مانە "کالای

(١٢) گەلاوێژ– ژمارە ٦– ساڵی ١٠.
(١٣) گەلاوێژ – ژمارە ٥– ساڵی ١٠.
(١٤) گەلاوێژ – ژمارە ٩– ساڵی ٧.
(١٥) گەلاوێژ – ژمارە ٤– ساڵی ١٠.
(١٦) گەلاوێژ – ژمارە ٥– ساڵی ١٠.
(١٧) گەلاوێژ – ژمارە ٦– ساڵی ١٠.
(١٨) گەلاوێژ – ژمارە ٧– ساڵی ١٠.
(١٩) گەلاوێژ – ژمارە ٨– ساڵی ١٠.
(٢٠) گەلاوێژ – ژمارە ١٢– ساڵی ٧.
(٢١) گەلاوێژ – ژمارە ٣– ساڵی ٨.
(٢٢) گەلاوێژ – ژمارە ٣– ساڵی ٨.

بـالاّی شا"[٢٣] یشی بـەنـاوی خـۆیـەوە بـڵاو کـردووەتـەوە کـە چـیـرۆکـی نـووسـەری بەناوبانگی دانیمارك "هانز ئەندرسن"ە، بیٚ ئەوەی ئیشارەت بدا بەوەی کە لە زمانێکی ترەوە وەری گێڕاوە بۆ کوردی. لە کاتێکا فائق هوشیار هەر هەمان چیرۆکی بە ناوی "بەرگی نوێی شا"[٢٤] وە بڵاو کردووەتەوە ئیشارەتی داوە کە هی نووسەری ناوبراوە و وەری گێڕاوە بۆ کوردی.

***

لە "شاییەکەی ڕەشەی خەجەلاو"دا، ئاغای دەرەبەگ کە "نائب"ە لە پەرلەمانا، گوایە هێندە بە تەنگ خێر و خۆشی و شادمانیی جووتیارە زەحمەتکێشەکانەوەیە، کە بە بۆنەی شاییەکی یەکێك لە ئاواییەکانی ناوچەکەی خۆیەوە، بۆ هاوبەشیکردنیان لەو زەماوەندەیاندا و لێپرسینەوەی ئەحواڵیان دێت بە سەردانیان!. بە زمانێکی شیرینی باوکانەی پڕ هەست و سۆز و بە ڕوویەکی گەش و خۆشەوە لەگەڵیاندا دەدویٚ و لە گیروگرفت و تەگەرەی ژیانیان دەپرسیٚ و بۆیان دەبێتە مامە خەمە!. کەچی دوایی هۆی ئەم کردارەی ڕوون دەبێتەوە و دەردەکەویٚ کە ئاغا هەرچەندە خۆی دەخاتە پێستی مەڕەوە، بەڵام هەر گورگەکەی جارانە و مەسەلە بریتییە لە تەقەلادانی بۆ غافڵکردن و هەڵخەڵەتاندنی جووتیارەکان، چونکە وەختی هەڵبژاردنی نوێی پەرلەمان نزیك بووەتەوە.

بێگومان عەلائەدین سەجادی لەم چیرۆکەیدا، هەر باسی لە زۆروجەوری ئاغای دەرەبەگ و ژیانی کولەمەرگیی پڕ ئەندێشەی جووتیارانە. بەڵام لێرەدا دوو شت سەرنج ڕادەکێشن. یەکەمیان جۆری بۆچوون و نواندنی باسەکە... لە ناوجەرگەی ئەشکەنجە و دەرد و مەینەتییەوە زەماوەندێك و هاوبەشیکردنی ئاغای خوێنمژ تێیدا کە ئەمە نیشانەی زیرەکی و هوشیاریی نووسەرە لە چنینی کارەساتەکانی چیرۆکەکەدا. دووەمیان ئەو حاڵەتە دووفاقییەی ئاغای دەرەبەگ کە بە سەرێك "نائب"ە لە پەرلەماندا و ئەمە ناچاری دەکا هەر وەختێك هەڵبژاردن بێتە کایەوە، جۆرە مەراییەك "با ساختەش بیٚ" بۆ مسکێنەکان بکا و خۆی بە دڵسۆز و پیاوچاك نیشان بدا «کە ئاشکرایە دەرەبەگەکانی تر پێویستیان بەمە نییە و ناکەونە ئەم حاڵەتەوە». بە

---

(٢٣) گەلاوێژ – ژمارە ٢– ساڵی ٥.

(٢٤) گەلاوێژ – ژمارە ٢– ساڵی ٦.

سەرێکیش هەر ئەو دەرەبەگەیە کە بووە و ئامانجی چیرۆکەکەش لە کۆتاییدا سەلماندنی ئەم ڕاستییەیە.

***

بەڵام لە "ڕۆنەزەنگی حەمەسەن"دا، جارێکی تریش "مەنووچەر"مان دێتەوە بەرچاو، چونکە هەمان بەسەرهاتی تێدا دەبینینەوە. حەمەسەنیش جووتیارێکی زەحمەتکێشە و ژیانێکی کولەمەرگی دەژی. بەری ڕەنجی شانی ئاغای دەرەبەگ دەیبا. دوای ئەو سۆفی کەریمی سووخۆر و کاربەدەستانی بەرتیلخۆر دێنە گیانی. سەرباری ئەمانەش، ئەو کەمەکە ڕۆنە زەنگەی بە یارمەتی حەمەڕەشی پوورزای و لە ڕێگەی "گیاسالمە" و فرۆشتنییەوە بۆ خێزانە کەساسەکەی وەدەستی هێنابوو، بە دەردی کەرەلۆتییەکەی مەنووچەر دەچێ و دەدزرێ، کە ئەوسا خۆی و خێزانەکەی دەکەونە سەر ساجی عەلی و دەردی هەژاری و برسێتی تەواو دەیانهاڕێ و ئەو ترووسکەی هیوا و ئاواتەی لە دڵیاندا بوو دەکوژێتەوە.

لەگەڵ ئەوەشدا "ڕۆنەزەنگی حەمەسەن" لەوەدا لە "کەرەلۆتیی مەنووچەر" جیا دەبێتەوە، کە کارەساتەکانی ئاساییتر ڕوو دەدەن و بەسەرهاتەکە بەگشتی ڕاستەقینەتر دەنوێنرێ. هەروەکو چیرۆکنووس لێرەدا زیاتر لە نزیکەوە و شارەزایانەتر، تەرزی ژیان و جۆری ئەرك و ئازاری زەحمەتکێشە چەوساوەکانی لادێ دەخاتە ڕوو. یا وەکی تری بڵێین تەقەلای داوە بە باری کۆمەڵایەتیدا ئەو ئامانجە بپێکێ.

جیاواز لە هەردوو چیرۆکی پێشووی، لە «بۆچی نەچووین بۆ کوێستان"دا، باسی لە گیروگرفتی ناوەخۆی خێڵێکی کۆچەرە کە دوای بێنەوبەرەیەکی زۆر وا دەشکێتەوە ئەو ساڵە نەچن بۆ کوێستان!. بایەخی باسەکە بەر لە هەر شتێکی تر لەوەدایە کە خێڵێکی کۆچەر و پشتاوپشت پیشەیان گەرمیان و کوێستانکردن بووبێ کەچی ئەمساڵ "ئەمساڵی ناو چیرۆکەکە"، کار وا بێتە پێشەوە کە نەچن بۆ کوێستان!. بەڵام ئاخۆ بۆچی نەچوون بۆ کوێستان؟. بە ڕای من نەپرسیارەکە و نەوەرامەکەی، هێندەی هەڵبژاردنی باسەکە بە سەرێك و ئەو شارەزاییە وردەی چیرۆکنووس لەبارەی ژیانی ئەو خێڵە کۆچەرە گرینگ نین. هەر ئەمەش بە چەشنی "شاییەکەی ڕەشەی خەجەلاو"، دەبێتە نیشانەیەکی تایبەتی بە چیرۆکەکەوە و شێوەیەکی تایبەتی دەداتێ.

***

ئەگەر لە ڕووی هونەرییەوە سەرنج بدەینە ئەم سێ چیرۆکەی عەلائەدین سەجادی

بەتایبەتی و ″چیرۆکەکانی تریشی بەگشتی″، دوو تیشکی گەشیان پێوەبەدی دەکەین کە پتر لە هەر شتێکی تر دەیاندرەوشێننەوە. یەکەمیان: پوختی و پاراویی ئەو زمانە کوردییە رەوانەی پێیان نووسراوە. دووەمیان: ئەو شێوە میللییە کاریگەرەی باسەکانیانی پێ نوێنراوە. ئەم دوو نیشانە سەرەکییەش هەرچەندە هەریەکەیان خۆی لە خۆیدا روویەکی گەشی چیرۆکەکانە لە تەکنیکدا و بە پێوانەی پلەی خۆیان دەبێ جێگەی ستایش بێ، بەڵام وەکی تر هەردووکیان پێکەوە بوونەتە دوو یاریدەدەری گەورەی پێکهێنانی شێوازێکی سەرەکی لە چیرۆکەکانی عەلائەدین سەجادیدا، واتە شێوازی «ئاوێنەی ژیانی میللی کۆمەڵگەی کوردەواری، بەتایبەتی لە لادێدا کە شارەزایانە و بەوردی تەرزی ژیانیان و گیروگرفت و ئەشکەنجە و نیاز و خوازیان دەخرێتە روو».

عەلائەدین سەجادی لە ساڵانی دوایی تریدا، هێندەی مەسەلە پێوەندیی بە هونەری چیرۆکنووسینەوە هەبێت، دەتوانین بڵێین: واز لە نووسینی چیرۆکی هونەری دێنێت و لە بریتیدا ″رشتەی مراوی″ دێنێتە بەرهەم کە بۆ خۆی جۆرە بەرهەمێکی ئەدەبییە و شایانی لێکۆڵینەوەی تایبەتی خۆیەتی.

رێبوارەکان: تەنیا چیرۆکێك

لە سەرجەم لاپەرەکانی ١٠٥ ژمارەی کۆواری گەلاوێژدا ٧ ناوی تر لە کۆری هونەری چیرۆکنووسیندا بۆ تەنیا جارێك دەبینرێن و ئیتر «ئەگەر بە هەڵە نەچووبم!» ببڕاییبڕ نابینرێنەوە!... ئەوانیش ئەمانەن: نوری. س لە ″ژانی ژیان″(٢٥)دا کە باسی لە بەزۆر بەشوودانی کچە. فائیق کاك ئەمین لە «چیرۆکی ئەم مانگاندا– واتە چیرۆکەکە بێ ناونیشانە»(٢٦) کە لە دەردی قومارکردن و عارەق خواردنەوە دەدوێ چۆن ئەنجامیان سەرگەردانییە. سەلامی شاعیر «١٨٩٢–١٩٥٩» لە ″نەمەنە نەهۆقە یامەنە یاهۆقە″(٢٧)دا، چیرۆکێکی کۆمێدیی بە مەغزامان دەخاتە پێش چاو. ف. محەمەد لە ″شیربایی″(٢٨)دا باسی لە دڵدارییەکی رۆمانسیی پڕ جەخارە. مستەفا سائیب لە

---

(٢٥) گەلاوێژ – ژمارە ١ – ساڵی ٤.

(٢٦) گەلاوێژ – ژمارە ٦ – ساڵی ٤.

(٢٧) گەلاوێژ – ژمارە ٧ – ساڵی ٥.

(٢٨) گەلاوێژ – ژمارە ١١ – ساڵی ٥.

″دز″(٢٩)دا شێخـێکـی خـواپـەرسـتـمـان نـیشان دەدا کـە دوایـی دەردەکـەوێ دزێکـی پـەتـیـارەیـە٠ –ع٠ج– لـە ″چـوار هـەژار″(٣٠)دا بـاسی لـە دەردی هـەژاریـیـە. مـحـەمـەد بەدبەخت لە ″تاقە گەوهەریك″(٣١)دا چیرۆکێکی ڕەمزی – ئەفسانەییمان پێشکێش دەکات.

هەموو چیرۆکەکان وەك دەبینین بە ناوەڕۆك لە گیروگرفت و دەردەکانی ناو کۆمەڵ دەدوێن و لە زۆربەیاندا مەبەستی نووسەرەکانیان ڕەخنەگرتنە لە دواکەوتوویی کۆمەڵەکە و لەوانەی دەبنە هۆی ئەم دواکەوتنە. بەڵام لە تەکنیکدا زۆر لاوازن و هەموو گیرۆدەی شێوەی ڕاپۆرتنووسی بوون. جگە لەوەی زۆربەیان کەوتوونەتە گێژاوی ڕۆمانسییەتێکی خەیاڵاوی سەکارەوە، بەتایبەتی لە چیرۆکە دڵدارییەکاندا.

لەگەڵ ئەوەشدا، لە ناویانا ″نەمەنە نەهۆقە، یامەنە یاهۆقە″کەی سەلامی شاعیر، گەشتر لە هەریەکێکی تریان وەك چیرۆکێکی هونەری خۆی دەنوێنێ و سەرنج ڕادەکێشێ. چیرۆکەکە وەك وتمان کۆمیدییەکی بەمەغزایە. مەلا مەحموود بە درێژاییی ژیانی شاری نەدیوە. بۆ پێوان و پێوانە تەنیا مەن و هۆقە پێ دەزانێ. دەچێ بۆ شار بۆ کڕینی کەلوپەل. دەیەوێ هەموو شت بەمەنە یا بەهۆقە بکڕێ. بەڵام سەیر دەکا ″کیسە و گەز و دانە و کەللە و قالب″یش هەن. سەر لەم کارە دەرناکا. وای دادەنێ شارەکە سەری لێ شێواوە و ژیانی ئاڵۆسکاوە. چونکە ئەو پێوانانە بە «.. قانوونی کلیە و بە قیاسی منطق و بە قواعدی نحو هەمووی غلطە». ئەگینا وشك هەیە و تەڕ هەیە. وشك بەمەنە و تەڕ بەهۆقە و بڕایەوە. ئیتر بۆ ئەبێ ئەم شارە ئاوەها سەر لە خۆی بشێوێنێ و ژیانی خۆی بئاڵۆزێنێ؟ لە کۆتاییدا دەگاتە ئەو ئەنجامەی کە دەڵێ: «.. بەخوا وا چاکە تا تینم تیا ماوە، تا پێم بڕ دەکا، سەری خۆم هەڵگرم و بۆی دەرچم. شاری چی؟ شار شاریان لێ نابوومەوە.».

لێرەدا دەگونجێ بڵێین: مەغزای چیرۆکەکە باسی لە پێوەندی یا بەراوردکرنی نێوان شار و لادێیە یاخۆ باسی لە ئاڵۆسکاوی ژیانی ناو شار و سادە و ساکاریی ژیانی لادێیە.. یا هەر شتێك لەم بابەتە، کە ڕەنگە سەلام خۆی بە ڕادەی یەکەم ئەمەی مەبەس

---

(٢٩) گەلاوێژ – ژمارە ٣ – ساڵی ٦.

(٣٠) گەلاوێژ – ژمارە ٦– ساڵی ٦.

(٣١) گەلاوێژ – ژمارە (١٠،٩)– ساڵی ٨.

نەبووبێ و تەنیا لایەنە كۆمیدییەكەی لا بایەخدار بووبێ، بەتایبەتی كە شەقڵێكی فۆلكلۆریی میللی پێوەیە و بەوە چیرۆكەكە كاریگەرتر و بەهێزتر و دەبێ.

بەهەرحاڵ مەلا مەحمووش، وەك "حەمەسەن- یا- ئاغای دەرەبەگی نائیبی پەرلەمان"ی عەلائەدین سەجادی و "میرزا غەفوور"ی شاكر فەتاح، دەبێتە شەخسیەتێكی خاوەن نیشانە و قەوارەی تایبەتی خۆی لەناو كەسانی چیرۆكی ئەو پلەیەماندا(٣٢).

(٣٢) لە دامێنی چیرۆكەكەدا نووسراوە "ماوێتی". كەچی پاشماوەكەی لە ژمارەكانی دوای گەلاوێژدا نابینین. بەڵام بە ڕای من چیرۆكەكە خۆی وا دەگەیەنی كە كۆتایی هاتبێ و بە هەڵە نووسراوە "ماوێتی".

چیرۆك و چیرۆكنووسەكانی «دەنگی گێتی تازە»

حوسێن حوزنی

ئەوی ڕاستی بێ حیكایەتی حوزنی لەگەڵ چیرۆكنووسیندا، لە ساڵانی دەرچوونی "دەنگی گێتی تازە" زۆر كۆنترە و دەگەڕێتەوە بۆ وەختی دەرچوونی كۆواری "زاری كرمانجی -١٩٣٥" و دوای ئەویش "ڕووناكی - ١٩٣٥" كە چەندین بەرهەمی تێدا بڵاوكردوونەوە و خۆی بە "چیرۆك" ناوی بردوون كە بەڕای من ئەمە خۆی لە خۆیدا دەلالەتی هەستكردنی بووە بە پێویستیی بایەخدان بە هونەری چیرۆكنووسین.

بێگومان ئەو بەرهەمانەی لە "دەنگی گێتی تازە"دا بڵاوی كردوونەتەوە، پێشەكەوتووترین نموونەی تەقەلادانین لەم مەیدانەدا و دەهێنن وەك چیرۆك بۆ "حوزنی"ی مێژوونووس و ئەدیب و ڕۆژنامەنووسی بكەین بە ماڵ.

باس و خوازی سەرجەم چیرۆكەكانی "حوزنی" بریتین لە پەندوباوی فۆلكلۆری، یا سەرگوزشتە و حیكایەتی دەماودەمی خەڵكی و قسە و باسی ناو كۆڕ و كۆمەڵیان، وە یا ڕووداوی تایبەتی ژیانی خۆی كە هەموویانی لە قالبێكی سادە و ساكاری بێ فەنتازیدا نووسیوە.

بۆ نموونە لە "سەپان و جووتیار"[٣٣]دا باسی لە جووتیارێكە و لە ساڵێكی نەهاتدا لێی دەقەومێ. هاوار دەباتە بەر ناسیاوێكی لە دێیەكی تر. ناسیاوەكەی لە سەرەتادا یاریدەی دەدا و دەستی دەگرێ. بەڵام دوایی دەردەكەوێ كە كابرایەكی چاوچنۆكی نامەردە و مەبەستی چەوساندنەوەی جووتیارە لێقەوماوەكەیە.

لە "وشیار و، كچە پیرێژنی گوند"دا[٣٤]، زیرەكیی كچە هەژارێك دەردەخا كە كوێخای دێ بەسێ پرسیار تاقی دەكاتەوە تا بزانێ وشیار هۆشمەندە یان نا. كە بۆی دەردەكەوێ وەهایە، لە كوڕەكەی مارە دەكات و ناوبانگی ژیری و وشیاریشی بە هەموو لایەكدا بڵاو دەبێتەوە و خەڵكی ناوچەكە بۆ چارەسەركردنی گیروگرفتەكانیان دێن پرسی پێ دەكەن.

---

(٣٣) دەنگی گێتی تازە– ژمارە ٢، بەرگی ١، ساڵی ١٩٤٣.

(٣٤) دەنگی گێتی تازە– ژمارە ٥، بەرگی ٣، ساڵی ١٩٤٥.

لە "میوان پەزیری و دڵنەوازی"دا(٣٥)، دوو ڕێبواری ماندوو بە لای ساباتێکدا ڕادەبوورن. لەلایەن خاوەنماڵەوە میواندارییەکی حاتەمییانە دەکرێن، ئاشکرایە مەبەستی لە چیرۆکەکە میوان پەرەوەرییە لەناو کوردەواریدا.

لە "خاوەن زەوی وریا"دا(٣٦)، ئاغایەك و مەلایەك و سەیدێك دەکەونە ناو باخێکەوە و بەبێ ڕەزامەندیی خاوەنەکەی دەس دەکەنە میوە خواردن. خاوەن باخ پیلانێك دەهۆنێتەوە بۆ تەمێکردنیان کە جارێکی تر دەسدرێژی نەکەنە سەر بەروبوومی زەویوزاری خەڵکی. دیارە دەتوانین بڵێین: کردنی ئاغا و مەلا و سەید بە نموونەی دەسدرێژیکەران بێ مەغزا نییە. بەڵام نموونەی خاوەن زەوییە وریاکەش، نیشانەی پارێزگاریکردنە لە مۆڵکیەت.

لە "مام پیاو"(٣٧)، پەیڕەوی شێوەی "نەمەنە نەهۆقە، یا مەنە یا هۆقە"کەی سەلام دەکا، بەڵام بە باسێکی جیاواز. هەردووکیشیان هەر لە یەك ژمارەی کۆوارەکەدا بڵاو کراونەتەوە(٣٨). ئەوەی ڕاستی بێ لەم چیرۆکەیدا بە پێچەوانەی ئەوانی تریەوە، تا ڕادەیەك لەو شێوە فۆلکلۆرییەی لادەدا و بە جۆرێکی تر دەدوێ. "مام پیاو" کابرایەکی بە خەیاڵ دروست کراوە و "نەبووە و نەهەیە". دایك و باوکی پیرۆت و پەریزدا لە وەختی خۆیدا بۆ مەبەستێکی تایبەتی گیانیان بە بەرداکردوو ئەم ناوەشیان بەسەردا بڕی و ئیتر لەو وەختەوە لەناو خێزانەکەیان و خزماندا ئەم مام پیاوە لە نەبوو هاتە بوون. پیرۆت لە چیرۆکەکەدا ئەمە بۆ "گەوهەر"ی کچی دەگێڕێتەوە.

لە "خاوەن دارستان و پشیلە"دا(٣٩)، باسی لە بێ ئەقڵی کابرایەکە لە پیشلەکەی کەللەیی دەبێ و بۆ ئەوەی بیکوژێ، ئاگر لە دارستانەکەی بەردەدا. هەروەها "پاشا و کراس" و(٤٠) "جووتبەند و دێو"(٤١) دوو چیرۆکی فۆلکلۆرین و ئەم تۆماری کردوون.

ئەمانەی ئیشارەتم پێ دان، چەند نموونەیەکی هەڵبژاردە بوون لە نووسینەکانی

---

(٣٥) دەنگی گێتی تازە – ژمارە ٦ بەرگی ٤ – ساڵی ١٩٤٥.

(٣٦) هەر هەمان ژمارە.

(٣٧) دەنگی گێتی تازە– ژمارە ٣، بەرگی ٢ – ١٩٤٤.

(٣٨) لە ژمارەی ٧ی ساڵی ١٩٤٤ی (گەلاوێژ)یشدا بڵاو کراوەتەوە.

(٣٩) دەنگی گێتی تازە– ژمارە ١، بەرگی ١– ١٩٤٣.

(٤٠) دەنگی گێتی تازە– ژمارە ٥، بەرگی ٢– ١٩٤٤.

(٤١) دەنگی گێتی تازە– ژمارە ١، بەرگی ٣– ١٩٤٤.

حوزنی کە خۆی ناوی چیرۆکی لێناون. بێگومان بە بەراورد لەگەڵ ژمارەیەکی زۆری تری ئەو بەرهەمانەی بە درێژاییی هەر سێ پلەکە بە ناوی چیرۆکەوە بڵاو کراونەوە ناچارم دەکەن لێیان بدوێم، منیش لاریم نییە لە لەناوبردنی ئەمانەی حوزنی بە چیرۆك. بەڵام هێندە هەیە کە لەلای ئەم، سەرجەم چیرۆکەکانی چ بەشێوە و چ بە ناوەرۆك لە یەك قاڵبدان و یەك جۆر باس و خواز دەجوونەوە کە وەك لەوەبەر وتم، بریتین لە کۆمەڵێك پەند و ئامۆژگاریی فۆلکلۆری و حیکایەت و قسە و باسی سەر دەمی خەڵکی لە کۆڕ و کۆمەڵی ناو مزگەوت و دیواخان و ڕووداوی ژیانی خۆی.

دڵسۆز

هەر لە ژمارەکانی ″دەنگی گێتی تازە″دا، ″دڵسۆز″ ناوێکمان بەرچاو دەکەوێ کە چەند بەرهەمێکی لێرەدا بڵاو کردووەتەوە و بەڵام ئیتر بەم ناوەوە من لە هیچ چاپکراوێکی تردا چیرۆکیم نەدیوە.

سەرنجم دا ئەمیش هەندێك لەو بەرهەمانەی لە بنچینەدا فۆلکلۆرین و بگرە تێیاندا هەیە کە لەناو خەڵکیدا زۆر باون. بۆ نموونە: «چاکە لەگەڵ ناکەسبەچە خراپەیە» و[٤٢] ″شێرۆ و نازدار″ و[٤٣] «هەر کەس بە خەیاڵی خۆی ئەدوێ»[٤٤] کە ئەمەیان چیرۆکی خێزانە کەڕەکەیە و لام وایە کە وترا خێزانە کەڕەکە هەرزوو دەزانرێ کام چیرۆکە.

بەڵام لەوەکانی تریدا. لە ڕووداوێکی ڕۆژانەی ژیان دەدوێ و لە قاڵبی چیرۆکدا دەیگێڕێتەوە. وەك ″خوایە حەقین وەکەی″[٤٥] کە باسی لە چەند لادێی یەکی ڕەشوڕووتی برسییە و هاتوونە شار ″قەڵادزێ″ بۆ وەرگرتنی ئازووقەی ″تەموین″، بەڵام ئەمرۆ بە سبەینێیان پێ دەکرێ. سکاڵای حاڵی خۆیان بۆ ئەفەندییەك ″چیرۆك گێڕەوە″ دەکەن کە لە چابخانەیەکدا تووشی دەبن. بەڵام ئەفەندی هەرچەندە دڵێ پێیان دەسووتێ، دڵنیایان دەکا کە قایمقام پیاوێکی باشە و ئیشیان مەیسەر دەکا.

لە ″ئاش میزتوویەتی″دا[٤٦]، هەر ئەو ئەفەندی و هەر لە وەختی تەمویندا، چوار

(٤٢) دەنگی گێتی تازە- ژمارە١٠، بەرگی ٥ - ١٩٤٦.

(٤٣) دەنگی گێتی تازە- ژمارە ٢٢، بەرگی ٦ - ١٩٤٦.

(٤٤) دەنگی گێتی تازە- ژمارە ٣ بەرگی ″٤ - ١٩٤٥.

(٤٥) دەنگی گێتی تازە- ژمارە ٣، بەرگی ٣- ١٩٤٤.

(٤٦) دەنگی گێتی تازە- ژمارە ٣، بەرگی ٤ - ١٩٤٥.

تەنەکە و نیو گەنم دەنێرێ بۆ ئاش. بەڵام نیوەی بە ئاردی بۆ دێتەوە. کە دەپرسێ، ئاشەوانی "دز" زۆر ڕاووڕێوی بۆ دێنێتەوە و دەیەوێ بیسەلمێنێ کە باراشەکەی ئەو "ئاش میزتوویەتی". ئەفەندی لێی خۆش دەبێ. بەڵام ئامۆژگاری دەکا کە جارێکی تر ئەمەی لێ نەوشێتەوە و سەرڕاست و دەسپاك بێ.

لە "کورد بە ڕەحمە"دا(٤٧)، شوێن پێی "میوان پەزیری و دڵنەوازی"یەکەی حوزنی هەڵگرتووە و چیرۆکەکە ناوی خۆی بە خۆیەوەیە. "مستەفا" دەگەڕێتەوە ماڵەوە. "مەحموود" لەلای خێزانەکەی دەبینێ. دەیکوژێ و هەڵدێ. حەمەدبەگی کوڕ کوژراو دوای دەکەوێ. زستانە و بەفر و زوقمە. سێ شەو و سێ ڕۆژ چیاکانی بەدوادا دەگەڕێ. بە ڕێکەوت لە ئەشکەوتێکدا دەیبی کە لە سووچێکدا خۆی گرمۆڵە کردووە و نووستووە. دەیەوێ بیکوژێ. ڕەحم و بەزەیی لە دڵیدا دەجووڵێ. نایکوژێ. ئاشت دەبنەوە و پێکەوە دەگەڕێنەوە ئاوایی. تەنیا داوای ئەوەی لێ دەکا لە بەرچاوی نەمێنێ و بار بکا.

دیارە باسەکانی ئەم سێ چیرۆکە دەسیاندەدا سێ چیرۆکی سەرکەوتوویان لێ پێك بهێنرێ. بەڵام لە ڕاستیدا وەك سێ ڕاپۆرتی وشك و بێ گیان نووسراون کە بەوە لە ڕووی هونەرییەوە تەواو پووکاونەتەوە.

ئیحسان مەستەفا

ئیحسان مەستەفا تەنیا بە دوو چیرۆك هاتووەتە کۆڕەوە. بەڵام بەهرەداری و وەستایی خۆی وەها سەلماندووە کە دەتوانین بڵێین ئەگەر بەردەوام بوایە لەسەر چیرۆکنووسین و دەستی لێ هەڵنەگرتایە، لەوەبوو لە کۆڕی چیرۆکی کوردیماندا ببوایەتە چیرۆکنووسێکی لێهاتووی گەورە و خزمەتێکی زۆری بکردایە.

لە "دایك"دا(٤٨) لە باسێکی ئاسایی دەدوێ کە سۆزی دایکایەتییە. بەڵام ئەم ئەو ڕووەی دەنوێنێ کە وەك هەستێکی مرۆڤانەی نەمر، چەندە دڕك و داڵی کارەساتی سەخت و ستەمکاری ژیانیشی تێ بئاڵێ، قەت بەری لێ ناگیرێ و بڵێسەی لە کوژانەوە نایەت.

«ئێستاش لە بیرمە. هەرچەندە ساڵەکانی پێشوو دێنمە پێش چاوم دێتە بیرم....

---

(٤٧) دەنگی گێتی تازە- ژمارە ٢٢ بەرگی ٦- ١٩٤٦.

(٤٨) دەنگی گێتی تازە- ژمارە ٤، بەرگی ٢ - ١٩٤٤.

چۆن لە بیری کەم.. ها چۆن لە بیری کەم؟ من خۆم بەدەستی خۆم عەرزوحاڵەکەم بۆ نووسی»⁽٤٩⁾. چیرۆکەکە وەها دەس پێ دەکا. واتە بە مۆنۆلۆج کارەساتێکی ڕابردوو دەگێڕدرێتەوە کە کەرتی یەکەمی چواردە ساڵ لەوەبەر ڕووی داوە و کەرتی دووەمی شەش ساڵ. لە کەرتی یەکەمدا، ڕۆژێکیان چیرۆکگێڕەوە کە دەگەڕێتەوە ماڵەوە، پیرێژنێك دەبینێ لای دایکی دانیشتووە چاوەڕوانی ئەم دەکا. تێ دەگا کە دەیەوێ عەرزوحاڵێکی بۆ بنووسێ بۆ داواکردنی "نفقە" لە کوڕەکەی. کە ڕەنجی فەرهادی بۆ داوە تا پێی گەیاندووە و کردوێتی بە "تیجار" و ژنی بۆ هێناوە، کەچی لە چوار مانگ لەوەبەرەوە دەری کردووە و سەرگەردان و کەساس کەوتووە.

دیارە لێرەدا دەپرسرێ کە ئاخۆ پیرێژن چۆن بیری بۆ ڕێوشوێنی ئەم عەرزوحاڵ نووسینە چووە؟.. چۆنیش ڕێی کەوتووەتە ماڵی ئەمان؟. چیرۆکنووس زیرەکانە وەڵامی پرسیاری یەکەمی داوەتەوە کە دایکی کوڕە ئەم نەخشەیەی بۆ پیرێژن کێشاوە. هەروەکو زیرەکانەش وەڵامی پرسیاری دووەمی دیاری نەکردووە، بۆ ئەوەی لای خوێنەر ببێتە باسی چیرۆکێکی تر کە خۆی دروست بکات و بیخاتە سەر ئەوەی دەیخوێنێتەوە وەك ئەوەی پیرێژن ناسیاوێکی کۆنی دایکی کوڕە بێ یا ناسیاوێك ناردبێتییە ماڵی ئەمان، یا بەدەم سواڵکردنەوە ڕێی تێ کەوتبێ... هتد.

پێرێژن عەرزوحاڵەکەی بۆ دەنووسرێ و دەڕوا بەلای دەردی خۆیەوە. بەمە کەرتی یەکەمی کارەساتەکە کۆتایی دێ. بەڵام دوای ئەوە بە هەشت ساڵ، چیرۆکگێڕەوە لەگەڵ چەند برادەریکیدا بەلای گۆڕستاندا ڕادەبوورێ. بیرێژن دەبینێتەوە، لەسەر گۆڕی کوڕەکەی شین دەکا و دەلاوێنێتەوە. بێگومان ئەم کەرتەی چیرۆکەکە، چەندە لە بەدەستەوەدانی مەبەستی سەرەکیدا "سۆزی پیرۆزی دایکایەتی" کاریگەر و سەرکەوتووە، هێندەش لە ڕووی هونەرییەوە کەلێنی تێ دەکەوێ. وەك ئەوەی بوترێ: دەگونجێ کوڕە هەرزوو پیرێژنەکەی دایکی بردبێتەوە لای خۆی و لەو کردەوە ناپیاویەی بەرامبەری کردبووی پەشیمان بووبێتەوە. لە کاتێکا چیرۆکنووس ئەو کۆتاییی چیرۆکەکەی لەسەر باوەڕێك بنیاتناوە کە ئەمە ڕووی نەدابێ، چونکە ئەگەر وانەبێ کۆتاییەکە لە بنەڕەتدا هیچ مەغزایەکی نائاسایی تێ ناکەوێ و مەبەستی سەرەکیی چیرۆکەکەش پووچ دەبێتەوە.

---

(٤٩) دەنگی گێتی تازە– ژمارە ٥، بەرگی ٢– ١٩٤٤.

لە چیرۆکی دووەمیدا "سکاڵای مردوو"(٤٩)، باسی لە چەوساندنەوە و زەبوونی ئافرەتە بە دەس پیاوی کەللەڕەق و بێ ویژدانەوە. شەوێکی هاوێنە.. چیرۆکگێڕەوە لە حاڵەتێکی دەروونیی ڕۆمانسییانەدایە. ئاوازی شمشاڵی دراوسێکەیانی دێتەوە بەرگوێ. بەڵام ئاوازی ئەمشەو خەمناکە ئەم خامۆش دەبێ و خەیاڵ هەڵی دەگرێ. خۆی لە کەناری دەریاچەیەك بەدی دەکا. تارماییی کیژێکی دەردەکەوێ. سکاڵای حاڵی خۆی بۆ خۆی دەکا. دوکتۆر وتوویە سکی ببێ دەمرێ. حەبی داوەتێ کە منداڵی نەبێ و بەڵام مێردەکەی ڕازی نەبووە. لە سکاڵاکەیدا دەردەکەوێ کە سکی نۆ مانگانە و مردنی نزیکە. دوو تارماییی تر پەیدا دەبن. پەلی دەگرن و دەیبەن. دەڵێن: بێ چارەیە لە خانووی مردووانەوە ڕای کردووە. ئەوسا ئیتر ئەم لە خەیاڵەکەی بە ئاگا دێتەوە. دەنگەدەنگی ژنان دەبیسێ. کە دەپرسێ: چی قەوماوە؟ دەڵێن: پیاوێکی دراوسێیان ژنەکەی تەلاق داوە، چونکە چێشتەکەی سوێر بووە.

هێمنی و ئاسایی لە هەڵسووڕاندنی کارەساتدا و نواندنی لە بەرگێکی ڕۆمانسییانەی کاریگەدا.. خۆپاراستن لە درێژەپێدان و لقوپۆپ لێکردنەوەی ناپێویست.. زمانێکی پوخت و ڕەوان.. هەروەها بۆ چوونی هونەرمەندانەی لە بەدەستەوەدانی ئامانج و مەبەستدا کە ڕەخنەگرتنە لە باری ناهەمواری ئافرەتی کورد و زوڵم لێکردن و مامەڵەی بێ ویژدانانەی پیاو بەرامبەری.. ئەمانە هەموو نیشانەی سەرکەوتوویی ئەم چیرۆکەی دووەمی "ئیحسان مەستەفا"ن کە بەداخەوە وەك لەوەبەر وتم و هێندەی من پێ بزانم، جارێکی تر لە کوڕی هونەری چیرۆکنووسیندا بەرهەمی نابینینەوە.

فائیق زێوەر ١٩٠٨–١٩٥٢

فائق زێوەری بە چەشنی ئەحمەد موختار جاف، تاقە یەك چیرۆکی نووسیوە و وەك ئەویش مەبەستی ڕاستەوخۆ ڕەخنەگرتن بووە لە کۆمەڵ، بەتایبەتی لەو لایەنانەوە کە پتر پێوەندییان بە شەخسی خۆیەوە هەبووە و کاریان کردووەتە سەر هەست و بیر و هۆشی. بەڵام لە شێوەدا زیاتر پەیرەوی چیرۆکەکەی جەمیل سائیبی کردووە، چونکە ئەمیش نەك بەخەو، بگرە لە ڕێگەی خەیاڵێکەوە ڕووداوەکانی چیرۆکەکەی دەگێڕێتەوە. هەروەکو سەرنجتان ڕادەکێشمەوە بۆ "گەشتە"کەی پیرەمێرد «بەسەر باڵی پەرندەی خەیاڵەوە» کە لە شێوەدا جیاوازی نێوانیان تەنیا هێندەیە کە پیرەمێرد گەشتەکەی بۆ

بەر بارەگای پەروەردگار کردووە لە ئاسمان و ئەم بۆ ناو کۆبوونەوەیەکی هەفتانەی پیاوچاکانی سەر ئەرز لەسەر لووتکەی ئەڤرێست. بەهەرحاڵ، ئەوان هیچیان چیرۆکەکەی خۆی تەواو نەکردووە و وازی لێ هێناوە. لە کاتێکدا ئەم تەواوی کردووە.

کە دەس دەکەین بە خوێندنەوەی «شەوێك لەسەر لووتکەی ئەڤرێست»[٥٠]، کات شەوی (١٩٤٤/١٢/١٥)ە. یەکێکە لە شەوە ساردەکانی زستان. فائق زێوەر "خۆی" لە ماڵەوە دانیشتووە و دەخوێنێتەوە. لە دەرگە دەردێ. کابرایەکی نەناسیاو داوای لێ دەکا لەگەڵیدا بچێتە دەرەوە، چونکە ئێشێکی پێی هەیە. ماڵەوە ئاگەدار دەکا و دەڕۆن. دەگەنە گردی سەیوان. کابرا خۆی لێ ئاشکرا دەکا کە "خدری زیندە"یە. دڵنیای دەکا کە ترسی نەبێ و چی لێ داوا دەکا وەها بکات. داوا دەکا چاو بنووقێنێ. کە چاو دەکاتەوە لەسەر شاخی "هامالایا"ن. سەردەکەونە سەر لووتکەی ئەڤرێست. دەڕوانێ کۆڕ گەرمە. کوبوونەوەیەکی "هەهەینوان"ی پیاوچاکانی هەموو سەرزەمینە. هەندێکیان دەناسێتەوە. ناوی هەندێکیشیانی بیستووە. «.. زۆربەیان لەو ئەفەندییانە بوون کە زۆر کەس بەبێ دین و زەندیقیان دەزانن، وە گەلێکیان لەوانە بوون کە مەلا فەتوای دابوو هەر کەس بیانکوژێ دەستی سەوز دەبێ». گوێی لە دەنگێك دەبێ دەکرووزێتەوە. دەچێ بزانێ چییە. دەبینێ "ئەهریمەن"ی خوای شەڕە و کۆت و پێوەند کراوە. دەگەڕێتەوە ناو کۆبوونەوەکە، پیاوچاکێکیان دەفتەرێك دێنێتە پێشەوە و ناو دەخوێنێتەوە. هەموو دەڵێن "بژی". ئەمانە پیاوە خێرخوا بەناوبانگەکانی مێژوون و کۆبوونەوەکە بڕیار دەدا ئیدامە بە نەمرییان بدرێ. هەندێ ناوی تر دەخوێنێتەوە. دەڵێن "نەژی". ئەمانە شەڕخوا و زۆردارەکانن و ڕیسوا دەکرێن. ئەهریمەن لەوێوە دەقیژێنێ "هایل" و دەیکا بە هاوار و نەڕەنەڕ. بۆ بێدەنگکردنی ، ورچی سپی دەکەن بە یاساوڵی. پیاوچاکێکی تر دەفتەرێکی تر دێنێ. ناو دەخوێنێتەوە. هەندێك بۆی دەنووسن "مەرگی کوتوپڕ". ئەمە بۆ دەڵەمەندە چاوچنۆکەکانە کە پیشەیان هەر کەڵەکەکردنی سەروەت و سامانە. هەندێك بۆیان دەنووسن "جوانەمەرگ". ئەمە بۆ گەنجە تەوەزەلە بێفەڕەکانە کە ژیانیان بە فیڕۆ دەدەن و هیچ سوودێك بە گەل و نیشتمانەکەیان ناگەیەنن. بۆ هەندێکی تر دەنووسن "بابە عەمرە". ئەمەش بۆ ئەو پیرە پیاوچاکانەیە کە لە ژیانیاندا خێرخوا و کارمەند بوون و خزمەتی خەڵکیان کردووە. ئینجا دەفتەرێکی تر دەهێنرێ. ئەمیان بۆ زۆرکردن و کەمکردنی پارە و دەسکەوتە. پیاوباش بۆی زۆر دەکرێ، چونکە

(٥٠) دەنگی گێتی تازە– ژمارە (٢ تا ٧) بەرگی ٥– ١٩٤٥.

یاریدەی خەڵکی دەسکورتی پێ دەدا. پیاوخراپ بۆی کەم دەکرێ، چونکە یا کەڵەکەی دەکا یا بۆ سەفاهەت سەرفی دەکا. ناو دەخوێنرێتەوە. تا نۆرە دێتە سەر فائق زێوەر خوێ. ڕووبەڕوو لەگەڵیدا دەدوێن. لە خۆی دەپرسن. داوای هیچ ناکا. دەیداتەوە دەس خۆیان. باس دێتە سەر مووچەخۆری و شەهادە و شەهادەکاری. دەردەکەوێ پیاوچاکانی سەر ئەڤریستیش بەپێی شەهادە هەڵبژێراون... «.. گەورەکەیان وتی: چاوت پێ کەوت؟. وتم: بەڵێ. وتی: ئێمە کە پیاوچاکین و پیاوچاکیش ئیشەکەی دنیاییە، کاتێ کە هەڵیان بژاردین بۆ ئەم کاروبارە هەتا شەهادەتی عالی و تەقریری توبی و شەهادەی حەسەنلسلوك و گەلێ شتی ترمان پێ نەبێ، لێرەشدا دانامەزرێین. دنیا نموونەی قیامەتە. ئەم فەرمانە وەکو بۆ ئێرە هەیە، بۆ دنیاش هەروایە چونکە لێرەوە دنیا تێ دەگەیەنرێت»».

پیاوچاکان بۆ یاریدەدانی، داوای لێ دەکەن کاسبی بکا و ئەوان خێروبێری بەسەردا دەبارێنن. ئەم وەرامیان دەداتەوە کە تاقەتی کاسبیی نییە و حەز بە وەزیفەکەی خۆی دەکا. لێرەدا خدری زیندە پێی دەڵێن: «فائق.. تۆ لەو پیاوانە نیت رێت بکەوێتە ئێرە. بەڵام دایکت خوا لێی خۆش بێ، ئەوەتەی مردووە گیانی هەموو ڕۆژی هەینوانێ لە بارەگای یەزدانا دەس دەکا بە پاڕانەوە، وە دەڵێ خوایە کوڕەکەم لات و بێ پوول نەکەی، خوایە کوڕەکەم بکەی بە پیاوێ هەموو کەس خۆزگە بە کردەوە و ڕەوشتی بخوازێ»». ئەوسا خدری زیندە بۆ یاریدەدانی سێ ئیشی دەخاتە بەردەم کە یەکێکیان هەڵبژێرێ. یەکەمیان دەس بکا بەدووعا و نوشتەنووسین و ئەوان لەم کۆڕەدا بازاڕی گەرم دەکەن. ئەم دەڵێ: «گەورەم.. ئەوە هیچ بە من ناکرێ دەسی پڕوپیرێژن ببڕم»». دووەمیان: دووعایەکی بۆ بخوێنن کە بچێ داوای هەرچی شتێ لە ئاغا و بەگ و دەوڵەمەندەکان بکا، دەسبەجێ بیدەنێ. ئەم دەڵێ: «قوربان ئەو شتخواستن و خوازەڵۆکییە بۆ من دەس نادا». سێیەمیان: هەموو شەوێکی دووشەمان لە پەردەی غەیبەوە کائیناتی نیشان دە و بەنهێنییەکانی ژیانیان بزانێ و پارەی پێ پەیدا بکا. ئەم لە سەرەتادا نازانێ مەبەستی چییە. بۆیە خدری زیندە دەیبا، پەردەی غەیبی نیشان دەدا و "با بلێین!" وەك تەلەفزیۆن بۆی دەخاتە ئیش. گەشتێکی سەرزەمینی پێ دەکا. زۆر شت دەبینێ و دەبیسێ. تەنانەت لە زمانەکانی هەموو نەتەوەکانیش حاڵی دەبێ و لە ناخدا تێ دەگا چی دەڵێن. لە چین بووك و زاوایەك دەبینێ. بووك لە زاوا زویرە و پێی ڕادەگەیەنێ کە شوورەییە بۆ ئەو لە وەختێکدا ژاپۆنە

داگیرکەرەکان هێرشیان هێناوەتە سەر وڵاتەکەی و دەیانەوێ گەلەکەی بخەنە تەوقی عەبدایەتییەوە، ئەم بووکی بۆ بکرێتە پەردە و ڕابوێرێ. دەبینێ زاوا وەك شێر پەلاماری چەك دەدا و ڕوو دەکاتەوە کۆڕی شەڕ. لە ئێران دوو کەسی دەکەوێتە بەرچاو گفتوگۆ دەکەن. یەکەمیان ئاوات دەخوازێ دینا هەموو ببێ بە بۆشەویك "بۆڵشەویك"... «.. چونکە لە بۆشەویکدا گەورە و بچووك نییە. هەموو وەکو یەك دەخۆن و دەپۆشن. ژنان سەربەستن. هەژار و بێ دەسەڵات نییە. ئیتر بەڕاستی دینێکی بێ وێنەیە». دوای ئەوە شەهیدێك دەبینێ لەناو گۆڕستانێکەوە بەرەو ئاسمان دەبرێ. لە غەیبەوە دوای لێ دەکرێ داخوازیی چییە بۆی جێبەجێ بکرێ. شەهید داوای هیچ بۆ خۆی ناکا. دەخوازێ وڵاتەکەی بەختیار و سەربەخۆ بێ. لە ئەنجامد فائق زێوەر بەم ئیشەش ڕازی نابێ. دەڵێ: «من لام شوورەییە ئەو شتانەی کە چاوم پێ دەکەوێت لە نهێنی ئەم و ئەو لەم پەردە پیرۆزەدا، بچم ئاشکرای بکەم».

ئەوسا پیاوچاکان ڕادەمێنن. پرسیار لە خۆی دەکەنەوە کە ئایا چی بۆ بنووسن. ئەم داوا دەکا بۆی بنووسن "مام ناوەندی". دوای ئەوە ئیتر داوودەزگای کۆبوونەوەکە دەپێچرێتەوە و بڵاوەی لێ دەکرێ. ئەمیش بە دەم گفتوگۆوە لەگەڵ خدری زیندەدا بەڕێ دەکەون بگەڕێنەوە. لە ناکاو شەقەیەکی قایم ڕای دەچڵەکێنێ. کە دەڕوانێ سەیر دەکا وا تەوژمی با پەنجەرەی ژوورەکەی خستووەتە سەرپەشت. نووسیویە: «گورج چووم پەنجەرەکەم داخستەوە. ئینجا تێ گەیشتم کە ئەمە دەریای خەیاڵات بوو تێی کەوتبووم و سەفەرەکەشم خەیاڵ بوو. ئەگینا من لە کوێ و چاوپێکەوتنی حەزرەتی خدر و پیاوچاك و چوونە سەر لووتکەی ئەڤرێست لە کوێ».

ئەمە کورتەیەکی پوختی چیرۆکەکە بوو. بەڵام ئاخۆ چ مەغزایەك دەگەیەنێ؟ وەك بینیمان چیرۆکەکە سادە و ڕەوانە و نیاز و مەبەستی شاراوە نییە... فائیق زێوەری شاعیر و ڕۆشنبیری دەسکورت و ژیان پڕ لە ئەندیشە، بە دەوروپشتی خۆیدا هەڵدەڕوانێ.. لە کۆمەڵگەکەی وردەبێتەوە و بیری لێ دەکاتەوە. هەست دەکا مەینەتی و ئەرك و ئازار، ئەنجامی ناعەدالەتی و نایەکسانی لە کۆمەڵدا، ئەم و هەزاران هەزاری وەك ئەم لوول دەدەن و ژیانیان دەکەنە دۆزەخ. لە کاتێکدا تاقمێك ئاغا و بەگ و دەوڵەمەندی خاوەن سەروەت و سامان، بە بەری ڕەنجی شانی ئەمان بەختیار و شادمان دەژین. بۆیە دەس دەداتە قەڵەم و دەیەوێ ئەم جارەیان بە چیرۆك نەك بەشیعر، بیروڕا و هەڵوێستی خۆی بەرامبەر بەو وەزعە ناهەموارە دەرببڕێ و ئاوات و

ئامانجی خۆی لەم بارەیەوە بخاتە ڕوو.

یەکەم شت لە چیرۆکەکەدا کە سەرنج ڕادەکێشێ ئەو چوارچێوە ئاینییە کە بۆی هەڵبژاردووە و ڕووداوەکانی تێدا نواندووە. واتە خدری زیندە و ئەنجوومەنی پیاوچاکان و دەفتەرەکانی خێر و شەڕ و جۆری لێدوان و بڕیاردان لەبارەیان و... هتد، کە بە ڕووکەش شێوەیەکی میتافیزیکی دەدەن بە چیرۆکەکە و وەها دەگەیەنن کە مەسەلەی خێر و شەڕ و بەدەست هێزێکی نەبینراو و نەناسراوەوەیە. دیارە تەرزی پەروەردەی ئاینیی نووسەر لە ژیانی لەوەبەریدا، دەوری هەبووە لە پاڵپێوەنانیدا بۆ هەڵبژاردنی ئەو چوارچێوەیە بۆ چیرۆکەکەی. بەڵام لە ڕاستیدا ئێمە هەر لەناو ئەو چوارچێوەیەدا، بیروباوەڕی پێشکەوتنخوازانەی فائق زێوەری ڕووناکبیر و نیشتمانپەروەر دەخوێنینەوە کە ڕمی ڕەخنە و تیروتوانجی ئاراستەی بەرەی چەوسێنەران دەکا و دەداتە پاڵ بەرەی چەوساوەکان و پشتیان دەگرێ. تەنانەت پەنابردنە بەر ئەنجوومەنێك لە پیاوچاکانی سەر ئەرز، یا بەفەرمانێکی ئاسمانیش دانرابێ، لەو مەغزایە بەدەر نییە کە چواوچێوە ئاینییەکەی بۆ ئامانجێکی دنیایی هەڵبژاردووە. چونکە ئەوەتا خۆی ئیشارەتی داوە کە زۆربەیان لەو ئەفەندییانە بوون کە زۆر کەس بە زەندیقیان دابوونە قەڵەم و مەلا فەتوای دابوو ئەوەی بیانکوژێ دەستی سەوز دەبێ. ئەمە بۆ ئەو سەردەمە کە پیاوانی ئاینی کۆنەپەرست و بازرگانیکەران بەدینەوە، بە بەهانەی لە دین دەرچووەن و لادان لە شەریعەت و بڵاوکردنەوەی کفر و ئیلحادەوە، پەلاماری ڕووناکبیرە پێشکەوتنخوازەکانیان دەدا و بەریان لەو بزووتنەوە ئازادیخوازییە دەگرت کە ئەمان گریان خۆش دەکرد، لەلایەن فائیق زێوەرەوە پشتگیریکردنێکی ئازایانەی ئەو ڕووناکبیرانە و بزووتنەوەکەیان بووە «کە ئەمیش خۆی یەکێك بووە لەوان» و ویستویێتی ڕاستەوخۆ هەر لە ڕێگەی ئەنجوومەنی پیاوچاکان خۆیانەوە کە بەفەرمانی پەروەردگار دامەزراوە، ئەو مجەووره ساختانەی دین و ئاین بە درۆ بخاتەوە و بەو شایەتییەی بۆ "ئەفەندییە زەندیقەکان!"، لە کۆڕی دینداریی ڕاستەقینەی پاکی دوور لە مەبەستی بازرگانی پێوەکردنەوەدا ڕیسوایان بکات.

وەکی تر فائق زێوەر هەر لەم چوارچێوەیەدا، تیروتوانجی دەگرێتە دەوڵەمەندە چاوچنۆکەکان و پیاوخراپ و شەڕخواهان و... هەر لە زمانی ئەنجوومەنی پیاوچاکانەوە، گوناهباریان دەکات و سزایان دەدات بە مەرگی کوتوپڕ، یا بە

نابووتکردنیان، یا بە ڕیسواکردنیان لە ئاستی مێژوودا و لە بیربردنەوەی ناویان. لە کاتێکدا پیاوچاکان و خێرخواهان و خزمەتگوزاران، تەمەنی درێژ و پایەبڵندی و نەمرییان بۆ دەنووسێ. دیارە ئەنجوومەنێك ئەنجوومەنی پیاوچاکان بێ و بەفەرمانی پەروەردگار پێك هاتبێ، بۆ پشت شکاندنی ببڕاییبڕی شەڕ و سەرخستنی هەتاهەتایی خێر، لە وزەیدا نابێ بڕیارێکی بنەڕەتی بدات. بگرە تەنیا هێندەی لە دەس دێت، تەقەلا بدا دەستی درێژی ئەو کورت بکاتەوە و دەستی کورتی ئەم درێژ کات. چیرۆکنووس لەم کەرتی دەفتەر و دەفتەرکارییەی چیرۆکەکەیدا، توانا و دەسەڵاتی هونەریی تەنیا هێندە بڕی کردووە نەیتوانیووە لەوە زیاتر بۆ ئەنجوومەنی پیاوچاکان بلوێنێ.

فائق زێوەر کە لێرەوە ئیتر باسی هێناوەتە سەر لێپرسینەوەی ئەنجوومەن لە ئەحواڵی خۆی، چیرۆکەکەی کردووەتە ئاوێنەی باری ژیانی ڕۆژانە و جۆری بیروڕا و ڕەوشت و کردار و شێوەی بیرکردنەوەی خۆی سەبارەت بە ژیان. ئاشکرایە خۆی شەهادەی خوێندنی بەرزی نەبووە و لەبەرئەوەشی کە شاعیرێکی پێشکەوتنخوازی نیشتمانپەروەر بووە، بەرەی کۆنەپەرستانی فەرمانڕەوا ڕێگەی وەزیفەیەکی وایان نەداوە کە "مامناوەندی" پێی بژی. بۆیە ئەم مەسەلەیەی هێناوەتە کایەوە کە بێگومان مەسەلەی زۆر کەسانی تری وەك خۆی بووە. بەڵام ئەو لێرەدا دوو شتی تێکەڵاو کردووە و بەوە مەسەلەکەی تا ڕادەیەك لێ ئاڵۆزاوە. یەکەمیان: ڕەخنەگرتن لە ڕژێم لە زمانی ئەنجوومەنەوە و «بەڵام بەشێوەیەکی نایەکسەری" کە شەهادە بەلایەوە هەموو شتێکە و فائیق زێوەرێکی خوێندەوار و ڕووناکبیر و شاعیری بێ شەهادەی عالی، نابێ وەزیفەیەکی باشی بدرێتێ. دووەمیان: کەچی پیاوچاکان خۆشیان هەتا «شەهادەی عالی و تەقریری توبی و شەهادەی حەسەنلسلوك»یان نەبێ، ناکرێنە ئەندامی ئەنجوومەن. ڕەنگە ئەو لەمەدا مەبەستی هاندان بووبێ بۆ خوێندەواری و زانیاری. یا مەبەستی تەنانەت ڕەحنەگرتن بووبێ لە ئاسمانیش لە هەڵوێستیدا بەرامبەر بەم مەسەلەیە. بەڵام بەهەرحاڵ چیرۆکەکە بەو وەزعەیەوە وای پێویست دەکرد کە مەسەلە بەپێچەوانەوە بوایە... کە هەڵبژاردن بۆ ئەنجوومەن بەپێی هیچ شەهادەیەك تەنیا شەهادەی پیاوچاکی نەبێ.

هەرچۆنێك بێ لە بریتی وەزیفەی میری کە ئەوەتا وەك پێیان ڕاگەیاندووە شەهادە و شەهادەکاری تێ دەکەوێ کە دەسەڵاتیان بە سەریدا ناڕوات، پیاوچاکان چەند کار

و فرمانێکی تری دەخەنە پێش دەم بۆ یاریدەدانی، بەتایبەتی سێ ڕێگەکەی خدری زیندە کە ئەم لە وەڵامدا بە «سواڵکردن و دەسبڕین و جاسووسیکردن»ی دانە قەڵەم. بەڵام هیچیان قبوڵ ناکا، چونکە لەگەڵ بیروباوەڕ و ڕەوشت و ڕێبازی نموونەییی ژیانیدا ناگونجێن و دەزانێ ئەگەر پێیان قایل ببێ، ناپاکی دەکا و خۆی بەدرۆ دەخاتەوە. بێگومان ئەم ڕێگایانەی کە ئەنجوومەنی پیاوچاکانی سەر لووتکەی ئەڤرێست لە چیرۆکەکەدا بۆیان داناوە، هەر ئەو ڕێگایانەن کە ئەگەر لە ژیاندا بیگرتنایەتە بەر.. واتە ئەگەر دەستی ئەم و ئەوی ببڕیایە، یا مەراییی ئاغا و بەگ و کاربەدەست و سەردارە زاڵمەکانی بکردایە، یا ببوایەتە سیخوڕ و نۆکەری ڕژێمی کۆنەپەرستی... هتد، وەها هەژار و بێ دەرەتان و گیان بە ئازار نەدەبوو، بگرە وەك ئەوان بە ڕەفاهیەت دەژیا و وەك ئەوانیش سەروەت و سامانی کەڵەکە دەکرد. بەڵام فائق زێوەر بە حوسن و ڕەزای خۆی و لە تێگەیشتنەوە، ئەمەی نەکردووە و فەزڵی ژیانە کولەمەرگییەکەی بەسەردا داوە. چونکە لەسەر ئەو باوەڕە بووە کە «دەبێ دنیا هەمووی ببێ بە بۆڵشەویك» و تەنیا ئەو وەختە ئەم و ئەو ملیۆنەها زەحمەتکێشە چەوساوە هەژارانەی وەك ئەم، هەموو پێکەوە لە زۆروجەور و دەرد و سزا و مەینەتی ڕزگاریان دەبێ و ئەوسا گەورە و بچووك نامێنێ.. هەموو وەك یەك دەخۆن و دەپۆشن.. چونکە هەموو وەك یەك ئیش دەکەن و ئارەق دەڕێژن و کەس بەری ڕەنجی کەسێکی تر ناخوات. هەروەکو ژنانیش سەربەست دەبن و لە کۆمەڵدا شانبەشانی پیاوان دەوەستن و هەڵدەسووڕێن و... هتد.

فائق زێوەر تا مردنی بەو شێوە بەجەخارەی دوا ڕۆژانی ژیانی، لەم بیروباوەڕ و ڕەوشت و کردارە نموونەییيەی لای نەدا و تا مێشك و هەست و هۆشی لەسەر باری ئاسایی بوون، لە ڕێگەی وشەی سەربەست و ئازاوە و بە کردەوەش، لە ڕووی زۆروجەوری خوێنمژاندا و بۆ ڕزگاری و ئازادی زەحمەتکێشان تێ دەکۆشا.

بەشی سێیەم

بەرەو پێگەیشتن

١٩٦٠ - ١٩٥٠

کاروان بەرەو شۆڕەشی تەمووزی ١٩٥٨ هەنگاو دەنێ

ئەوە بوو لە وتەی پێشەکیی پلەی پێشوودا، ئیشارەتمان بەوە دا کە بە شاڵاوی پێچەوانەی ڕژێم (ساڵی ١٩٤٩) دژی بزووتنەوەی نیشتمانی کە گەیشتبووە لووتکەی هێز و توانا و پەرەسەندنی و بەرەی کۆنەپەرستان و نۆکەرانی ئیمپریالیزمی تەواو تۆقاندبوو، پلەیەك لە کاروانی پێشکەوتنی چیرۆکی کوردی لە ڕووی سیاسی و ئەدەبییەوە کۆتایی هات و پلەیەکی تر دەستی پێ کرد.

لەو ساڵەدا بەرەی کۆنەپەرستان و نۆکەران لە ڕێگەی دەسگای حوکمەوە کە لە ژێر ڕکێفاندا بوو، لە سەرانسەری وڵاتدا دڕندانە پەلاماری هەموو ئەو حزب و دەستە و تاقمە نیشتمانپەروەرانەیان دا کە بەشداری ڕاپەڕینەکەی کانوونی ١٩٤٨ بەتایبەتی و خەباتی ساڵانی لەوەبەری دژ بە ڕژێم بەگشتی بووبوون و بەوپەڕی ڕقوکینەی ڕەشیانەوە، هەرچی توانا و دەسەڵاتێکی سامناکیان بەدەستەوە بوو، بۆ دامرکاندنەوە و تەفروتووناکردنی ئەو بزووتنەوەیە خستیانە کار. سێدارەیان بۆ پێشەوا شۆڕشگێڕە بەجەرگەکانی هەڵخست. بە سەدانیان لە زیندانەکانی "تحقیقاتی جنائیدا" کە بە گەستابۆی عێراق ناوبەنگی دەرکرد، خستەبەر ئازاردانێکی جانەوەرانەوە. هەزارانیان فڕێدایە بەندیخانەوە و هەزارانی تریان سەرگەردان و دەربەدەر کرد. ئەو نیمچە سەربەستییە دیموکراتییانەی بە تێکۆشانێکی سەختی ساڵەهای لەوەبەر و بەتایبەتی بە زەبری ڕاپەڕینی کانوون سەپێنرا بوون بە سەریاندا، زەوتیان کردنەوە. حزب و کۆمەڵ و ڕێکخراوە سیاسی و پیشەییە ئاشکراکان لە چالاکی و بزووتن خران.

نهێنییەکان خراپ دەستیان لێ وەشنراو جەزرەبەیەکی کاریگەریان لێ درا. کۆوار و ڕۆژنامە نیشتمانییە پێشکەوتنخوازەکان داخران و لەگەڵیاندا ئەسێترە گەشەکەی ئاسمانی ئەدەب و ڕۆشنبیریی کورد "گەلاوێژ". بە کورتی بەرەی کۆنەپەرستان نۆکەرانی ئیمپریالیزم توانییان بەو شاڵاوەیان جەزرەبەیەکی کاریگەر لەو بزووتنە نییشتمانییە ڕزگاریخوازە هەڵچووە بدەن و تەواو بەرەو لاوازی و دامرکاندنەوەی بەرن.

بەڵام کارەساتەکانی نێوان تەنیا ٩ساڵی دوای ئەو شکستییە، ئەو ڕاستییەیان سەلماند کە ڕژێمی پاشایەتی کۆنەپەرستی نۆکەری ئیمپریالیزم لە وزەیدا نەمابوو چ

بەو شاڵاوە و چ بە چەندین شاڵاوی دوایی دوایی تریشی، بتوانێ پارێزگاری لە خۆی بکات و خۆی لە هەرسهێنان ڕزگار بکا.

لە یەك– دوو ساڵی دوای ئەو شکستییەدا، بزووتنەوەی نیشتمانی توانی سەرلەنوێ خۆی کۆ بکاتەوە... برینەکانی خۆی سارێژ بکات و بە عەزم و ئیرادەیەکی پتەوتر و گیانێکی شۆڕشگێڕانەی توندوتیژترەوە بچێتە بەر مەیدان و بەهیچ کلۆجێك بواری دەسوەشاندنی چەشنی ساڵی ١٩٤٩ی بەرەی کۆنەپەرستان نەدات و تەنانەت دەرفەتی پشوودانیشیان لێ ببەستێت.

ساڵی ١٩٥٣ جووتیارە کوردەکانی دەشتی دزەیی و ناوچەی هۆرێن و شێخان رادەپەڕن بە ڕووی دەرەبەگان و ڕژێمی پاشایەتیی کۆنەپەرستی پاڵپشتیاندا. ساڵی ١٩٥٢ جووتیارە عەرەبەکان "ئال زێرج" بە ڕووی دەرەبەگە زۆردارەکانیاندا دەقەقنەوە. هەر ساڵی ١٩٥٢ کرێکارانی "مینا" لە بەسرەمان دەگرن و مانگرتنەکەیان دەبێتە راچەنینێکی ئەوتۆ کە بەئاگر و ئاسن دادەمرکێنرێتەوە. تشرینی ساڵی ١٩٥٢، قوتابیانی بەغدا ڕاپەڕینێکی تری چەشنی ئەوەکەی ١٩٤٨ ئاگر دەدەن و لە چەند ڕۆژێکا سەراپای عێراق دەگرێتەوە. ڕژێم شاڵاوێکی فراوان و توندوتیژی تر دێنێ. بەڵام ناتوانێ وەك جاری پێشووی دەس بوەشێنێ و ئەو جەزرەبەیە بداتەوە لە بزووتنەوەکە. ئەم جارەیان سەرەتا حەپسە سیاسییەکان جەرگی ڕژێم دڕکێنێن دەکەن. لەناو زیندانەکانیشییەوە بەگژیدا دەچن. ساڵی ١٩٥٣ لە بەندیخانەی "بەغدا و کووت"دا گوللەباران دەکرێن و ئەمە دەبێتە لەکەیەکی ڕیسواریی تر بە ناوچەوانی ڕژێمەوە کە زۆر دەکەوێ لە سەریان. ساڵی ١٩٥٤ ساڵی هەڵبژاردنە بۆ دەورەیەکی تری پەرلەمانە ساختەکەیان. بزووتنەوەی نیشتمانی بە هەلی دەزانی. لە سەرانسەری وڵاتدا دەبێتە دەرفەتێك بۆ خۆنیشاندان و کۆبوونەوە و پێکهێنانی مەهرەجانی خوتبەدان. ساڵی ١٩٥٥ فەرمانڕەوا کۆنەپەرستەکان وڵاتی عێراق دەبەستن بە پەیمانی بەغدای شەڕانییەوە. گەل لە ڕوویدا ڕادەپەڕێ و دەسگای حوکم دێنێتە ژەنگ و ژار. ساڵی ١٩٥٦ لە شاری "حي" ڕاپەڕینێکی چەکدارانە دژی دەرەبەگایەتی ڕژێمی پاڵپشتی ڕوو دەدات. ئەنجام.. ڕاپەڕینەکە بە ئاگر و ئاسن دادەمرکێنرێتەوە دوو پێشەواشی لە سێدارە دەدرێن. هەر ساڵی ١٩٥٦، بەریتانیا و فەڕەنسا و ئیسرائیل پەلاماری "مصر"ی شۆڕشی ئازادیخوازی "یۆلیۆ"ی ١٩٥٢ دەدەن. عێراقی نووری سەعید لایەنی دەسدرێژیکەران دەگرێ و دژی "مصر"ی ئازاد دەوەستێ. گەلی عێراق بە

کورد و عەرەب و کەمایەتییە نەتەوەیییەکانییەوە، مەردانە ڕادەپەڕن و جارێکی تر لە سەرانسەری وڵاتدا بە ڕووی ڕژێمی ناپاك و نۆکەری بێگانەدا دەتەقنەوە ساڵی ١٩٥٧ بۆ یەکەم جار زۆربەی هێزە نیشتمانییەکان، لەسەر پرۆگرامێکی دیار و ئاشکرای هاوبەش لە نێوانی هەموو لایەکیدا ڕێك دەکەون و بەرەیەکی نیشتمانیی یەکگرتوو پێك دێنن، کە ئەمە ڕاستی بێ بووە بەردی بناغەی پتەوی دوا هەڵمەتبردنی گشتی بۆ هەرەس پێهێنانی ڕژێمی گەندەڵ و کۆنەپەرەستی پاشایەتی سەر بە ئیمپریالیزم، کە (١٤ی تەمووزی١٩٥٨)دا بەدی هێنرا و لەوە بەدواوە ئیتر پلەیەك کۆتایی دێت و پلەیەکی تر سەرلەنوێ دەس پێ دەکات.

***

بەڵام لێرەدا بە پێویستی دەزانم سەرنجتان بۆ ئەوە ڕابکێشم کە من سەبارەت بە ساڵانی پلەکە وتوومە (١٩٥٠–١٩٦٠) و نەموتووە (١٩٥٠–١٩٥٨). بۆچی؟ چونکە من ڕام وایە هێندەی مەسەلە پێوەندیی بە هونەری چیرۆکەوە هەبێ، لە ساڵانی (١٩٥٨–١٩٦٠)دا گۆڕانێکی ئەوتۆ نەهێنراوەتە کایەوە کە شێوازێکی تایبەتی وەربگرێت و خۆی لە پلەکە جیا بکاتەوە بگرە سەرەڕای ئەو گۆڕانە سیاسییە بنەڕەتییەش، ئەو لە ڕووی ئەدەبییەوە هەر درێژەپێدانی پلەکە بووە و هیچ شتێکی نوێی نەهێناوەتە کایەوە. بگرە دەتوانم بڵێم: ئەگەرچی بە ناوەڕۆك زەقتر و لە ڕووتر دەدوێ و ئاشکراتر مەبەست دەدا بەدەستەوە، بەڵام بەشێوە و تەکنیك لاواز دەبێت و لە داهێنان دەکەوێت، کە ئەمە خۆی لە خۆیدا باسێکی جیاوازە و لێدوانێکی تایبەتی دەوێت.

ڕەنگدانەوەیەکی گەش

لێرەوە کە باس دێنینە سەر بەرهەمی چیرۆکی ئەو پلەیەمان، بێ دوودڵی دەڵێین: سەرجەمی چیرۆکنووسەکانمان لەو پلەیەدا وەك مرۆڤ... وەك ئەندامێکی کۆمەڵەکەیان کە ڕۆژانە بە چاوی خۆیان دەیانبینی چ چەوساندنەوە و ڕاووڕووت و زوڵم و زۆرێکی تێدا دەکرێت و چەندە کارەساتی پڕ ئەشکەنجە و دەرد و مەینەتیی بە جەخاری تێدا ڕوو دەدات، بە بیروباوەڕ و زۆربەیان بەکرداریش لەگەڵ بزووتنەوەی نیشتمانیدا بوون و کەم و زۆر وەك هەر نیشتمانپەروەرێکی لە ڕیزیدا جەنگاون. ئەو سەردەمە دوور نییە و هەموو ئەوانەی من لەم لێکۆڵینەوەیەدا ناویان دەبەم، مێژووی

ژیانیان ئاشکرا و لە ڕووە. کەسێکیان تێدا نابینین سەر بە بەرەی کۆنەپەرستان بووبێ، یا تەنانەت لە نێوان هەردوو بەرەدا بێلایەن ڕاوەستابێ.

دوکتۆر عیزەدین مستەفا ڕەسوڵ سەبارەت بە باری ئەدەبی کورد لە پلەی دوای ١٩٤٩دا نووسیویە: «... وە لە کۆڕی خەباتی گەلدا دژی ئیمپریالیزم و کۆنەپەرستی، ئیمپریالیزم هیچ ئەدیبێکی ڕەسمیی بەدەستەوە نەما پڕوپاگەندەی بۆ بکات و تەنانەت هیچ کەسێکیش لەوانەی لەوەبەر بە باری سیاسیدا تا ڕادەیەك هاوکارییان لەگەڵدا کردبوو، جەسارەتی نەدەکرد ئەدەب بۆ خزمەتکردنی ئەو بەکار بهێنێ[١]».

ئەمە سەبارەت بە چیرۆکنووسەکان خۆیان. بەڵام سەبارەت بە چیرۆکەکانیشیان، هەروەها ڕەنگدانەوەیەکی گەشی ئەو هەڵوێستەیان بووە و زۆربەی هەرە زۆریان بە ناوەڕۆك لە خزمەتی ڕێبازی گشتیی بزووتنەوەی نیشتمانیدا بوون. بە چەکی وشە جەنگاون و پەردەیان لە ڕووی ڕەشی پڕ لە زۆر و جەور و ستەمکاریی ڕژێم هەڵماڵیوە و چاوی خەڵکیان بە سەردا کردووتەوە. نموونەمان بۆ سەلماندنی ئەم ڕایە هێندە زۆرە کە دەتوانین بەشی هەرە گەورەی بەرهەمی ئەو ساڵانەی بۆ ڕیز بکەین باری کەنەفت و ناهەمواری ژیانی زەحمەتکێشان کە دەردی هەژاری و نەخۆشی و نەخوێندەواری لوولی دەدان و ڕۆژانی ژیانیانی دەکردە زنجیرەیەك دەرد و سزا و ئازاری لەبن نەهاتووی ئەوتۆ کە مەگەر تەنیا مەرگ کۆتایی پێ بهێنایە، بەشێکی زۆری بەرهەمی چیرۆکنووسەرکانی ئەم پلەیەیان بۆ تەرخان کراوە و هێندە بەدڵێکی پڕ لە جەخار و خەم و خەفەتەوە و هێندە بە بەزەیی و سۆزەوە لەربارەیان نووسراوە کە دەبنە شەهادەتنامەیەکی مێژوویی زیندووش بۆ ئەو سەردەمە و نەوەکانی داهاتوو لە نێوانیەوە پێ دەزانن باووباپیرانیان لە ڕۆژانی ژیانیاندا چ تفت و تاڵییەکیان چەشتووە و چ ئەشکەنجە و ئازارێکیان دیووە. ئەو چیرۆکنووسانەمان لە تێگەیشتنەوە و بە ئەنقەست وەهایان دەنووسی. چونکە مەبەستیان بوو چیرۆکەکانیان نەك تەنیا ببێتە ئاوێنەی ئەو بارە کەنەفت و ناهەموارە، بگرە ببێتە مۆرێکی گوناهبارکردنیش بەناوچەوانی بەرەی چەوسێنەرانەوە و ئەو دەرد و سزا و ئازارەی زەحمەتکێشانیانی پێ بخرێتە ئەستۆیان.

محەرەم محەمەد ئەمین لە "مام هۆمەر-١٩٥٤"دا کە باسی لە دزیکردنێکی

---

(١) ڕیالیزم لە ئەدەبی کوردیدا- لاپەڕە١١٠.

جانفاڵجانانەی مام هۆمەرێکی برسی و هەژاری ناو کۆمەڵگەی کوردەوارییە "نەك فەرەنسای سەردەمی هۆگۆ"(٢) لە زمانییەوە لە بەردەمی دادگەی ڕژێمدا دەڵێ: «بۆ من ئەگەر قاپێك چێشت بەرم لەو چێشتەی بە ڕەنجی ڕەش و ڕووتی گەلێ کەسانی وەکو من هاتووەتە بەرهەم، بە دز ئەدرێمە قەڵەم. ئەی بایز بەگ بۆ بە دز نادرێتە قەلەم کە بەری ڕەنجی هەزاران هەژار بە زۆرەملێ دەخوا؟ –ل١٢».

مام هۆمەر یەکێك بووە لەو ملیۆنەها هەژار و برسییە چەوساوانەی ویستوێتی خۆی و ماڵ و منداڵی "با بۆ تەنیا ژەمێکیش بێ" لە برسێتی قورتار بکات. ئەو ئەم پێویستییە قورتمی گرتووە و ناچاری دزینی ئەو قاپە چێشتەی ماڵی بەگی کردووە. بەڵام لە نێوانیدا، نێوانی مام هۆمەر و جێبەجێکردنی خواستەکەیدا، ڕژێم و یاسایەکی وەها لە چەقی ڕێگەدان کە بەلایانەوە دزی هەر دزییە و بۆ پاراستنی بەرژەوەندی گشتی و ئەمن و ئاسایشی کۆمەڵ، دەبێ بەدەستێکی ئاسنین دزی تاوانکار سزا بدرێ و تەمێخواردوو بکرێ.

محەمەد مەولوود "مەم" لە بەشی زۆری ئەو بەرهەمە کەمەی سەردەمی ئەوسایدا، لە ئەندێشە و ئازاری هەژاران و چەوساوەکان دەدوێ و ژیانی پڕ مەینەتی و دەرد و سزایان دەنوێنێ. لە "پەنجا فلس"(٣)دا باسی لە ژیانی کولەمەرگیی دوو قوتابییە.. دوو نموونە لەو دەیەها هەزارەی دەردی هەژاری و نەدارایی کەسوکاریانی دەهاڕی و ئەنجامی ئەوە، ئەمانیش دەبوو بە سکی برسی و بەرگی شڕ و گیرفانی بەتاڵەوە بچن بۆ قوتابخانە و لەسەر کورسی خوێندن دانیشن. یا لە "کارمان ئەوێت"(٤)دا لە دەردی بێ کاری دەدوێ کە هەزارەها لاوی وەك "ئازاد" گیرۆدەی بووبوون و لە دەریای کەساسی و کڵۆلێدا گێژی دەدان و لە خۆشی و بەختیاری ژیان بێ بەشی دەکردن. یا لە "بەڵام ژیانە"(٥)دا باسی هەر لە دەردی هەژاری و نەخۆشییە کە کەسانی چیرۆکەکەی بە ناخی سزا و ئازاردا دەبەنە خوارەوە و بەردەوام تارماییی مردنیان دەخاتە بەرچاو.

(٢) ڕۆمانی کڵۆڵان– فیکتۆر هۆگۆ.

(٣) کۆواری هیوا– ژمارە ٤،ساڵی ١.

(٤) کۆواری بڵێسە– ژمارە ١٠، مایسی– ١٩٦٠.

(٥) کۆواری بڵێسە– ژمارە ٧، شوباتی– ١٩٦٠.

مستەفا ساڵح کەریم لە "چەنەم لێ ئەسێنێت"[٦]دا بەسەرهاتی ژیانی حەماڵێکی کەساس دەگێڕێتەوە کە هەموو هیوایەکی لە ژیاندا هاتووەتە سەر تاقە منداڵەکەی کەچی ئەویش کە نەخۆش دەکەوێ، دەبێتە قوربانیی هەژاری و دەسکورتی خۆی بە سەرێك و ناپاکی و بۆگەنیی ڕژێم و کاربەدەستانی بەسەرێکی تر.

ساجد ئاوارە لە "کێ گوناهبارە"[٧]دا نموونەی منداڵێکی هەژاری هەتیوی بێ کەسمان نیشان دەدات کە لە شەوێکی سەرما و تۆفی زستاندا، لە لاپاڵێکدا بە دیار ئاگرێکەوە دانیشتووە و دەیەوێ شەوگار بەسەر بەرێ. یا لە "هێزی برسێتی"[٨]دا باسی لە سواڵکەر و سواڵکردنە کە ڕووی هەرە بەجەخار و تەڵخی دەردی هەژاری تێدا دەردەکەوێ و لە گەلێ چیرۆکی تری ئەو سەردەمەشدا باسی لێ کراوە، وەك "دەروازەکەر"[٩]ی عەبدوڵا میدیا کە ئەم کیژێکی بۆ دەکاتە نموونە و هەڵخزانی کچەشی دەخاتە پاڵ بۆ زەلکاوی ڕەوشتخراپی.

هەر مەسەلەی منداڵ و دەردی هەژاری کە بە باری کاریگەرتردا هەستی چیرۆکنووسەکانی بزواندووە، لە چەند بەرهەمێکی تردا ڕەنگی داوەتەوە. لای محەمەد ڕەسوڵ هاوار لە "حەسەنۆك"[١٠]دا و محەمەد ئەحمد تەها "کامەران موکری" لە "نانی سیلاوی"[١١]دا و فازل نیزامەدین لە «لەتێ نان و شیشێ کەباب»[١٢]دا، تێکەڵ بە هەست و سۆزێکی مرۆڤایەتیی گەلێ باڵا کراوە. هەرسێکیان نموونەی سێ منداڵیان نیشان داوە کە هەژاری و نەبوونی و برسێتی، وەك سێ خونچە دەیانپروێنێ و بەهەشتی تەمەنی منداڵییان لێ دەکاتە دۆزەخ.

دەتوانم بڵێم: ئەم دەردی هەژاری و برسێتییەی سواری کۆڵی جەماهیری زەحمەتکێشی گەل بووبوو، دەبووە یەکەمین دیاردەیەکی زەق کە سەرنجی چیرۆکنووسانی ڕادەکێشا و ڕاستەوخۆ قەڵەمیان لێ دەخستە کار و بەر لە هەرشتێکی

(٦) کۆواری شەفەق –ژمارە
(٧) ژین– ژمارە ١٣٣١، ساڵی ١٩٥٦.
(٨) کۆواری هیوا– ژمارە ٩، ساڵی ١٩٥٧.
(٩) کۆمەڵە چیرۆکی "خەبات"– ١٩٥٨.
(١٠) ژین– ژمارە ١١٠٥، ساڵی ١٩٥٢.
(١١) ژین– ژمارە (١١١٩–١١٢٠) ساڵی ١٩٥٢.
(١٢) بڵێسە– ژمارە ٥، کانوونی یەکەمی ١٩٥٩.

تر هەڵوێستی خۆیان سەبارەتی دەنواند و بەوە هەڵوێستی سیاسیشیان دیاری دەدا. کاکە مەم بۆتانی "ڕاپەڕ بۆتانی" لە «تاوانم چی بوو»[١٣]دا و کاووس قەفتان لە "ئەمەیە بەشمان"[١٤]دا و ئەمین میرزا کەریم لە "دز"[١٥]دا و جیهان عومەر لە «نان بە ڕەنجی شان»(١٦)دا و أ. ب. هەوری لە «منیش هەژار بووم»(١٧)دا و عوسمان عوزێری لە "ژیانی هەژاری"[١٨]دا و کامەران موکری لە "ئەم ئینسانانە"[١٩]دا، هەموو هەر باسیان لەو دەردی هەژاری و برسێتییەیە و هەر یەکە لە سووچێکییەوە و بە نموونەیەکی هەڵبژاردەی تایبەتی خۆی لێی دەدوێ.

بەڵام چەند چیرۆکنووسێکی ترمان، ڕوویان کردووەتەوە زەحمەتکێشانی لادێ و هەر لەو دەردی هەژاری و برسێتییەیان دواون کە ئەنجامی زۆروجەوری ئاغا و دەرەبەگەکان دووچاری بوون. عەبدوڵا میدیا لە «لە پێناوی نانا»[٢٠] بەسەرهاتی جووتیارێك دەگێڕێتەوە کە ئاغا لە ئاوایی قاوی دەدا. ئەویش سەرخۆی هەڵدەگرێ دەڕوا و لە ئەنجامی برسێتی و سەرما و سۆڵە بەخۆی و خێزانییەوە لەناو دەچن.

جەمال بابان لە "سەید کەڵەك"(٢١) و "جومعە جامع"[٢٢] و «زەوییەکەی خۆم ئەوێتەوە»[٢٣]دا، نیشانی دەدا کە چۆن یا بە فرتوفێڵ و تەڵەکەبازی و یا بە زۆرداری زەویی جووتیارە هەژارەکان داگیر کراوە و چۆن لە ئەنجامدا سەرگەردانی و مەینەتییان بۆ ماوەتەوە.

جەمال نەبەز لە "لالۆ کەریم –١٩٥٦"دا و مەحموود ئەحمەد لە "جوان– ١٩٦٠"دا

---

(١٣) کۆواری پێشکەوتن– ژمارە ٩، ساڵی ١٩٥٨.

(١٤) ژین– ژمارە (١١٤٧–١١٤٩) ساڵی ١٩٥٣.

(١٥) کۆواری پێشکەوتن– ژمارە ١٤، ساڵی ١٩٥٨.

(١٦) کۆواری پێشکەوتن– ژمارە ١٠، ساڵی ١٩٥٨.

(١٧) ژین– ژمارە ١٢٨٩، ساڵی ١٩٥٦.

(١٨) کۆواری هەتاو– ژمارە ٨٦، ساڵی ١٩٥٧.

(١٩) ژین– ژمارە (١١١٤–١١١٨) ساڵی ١٩٥٢.

(٢٠) کۆواری بڵێسە – ژمارە ٧– شوباتی ١٩٦٠.

(٢١) ژین– ژمارە ١٤١٨– ساڵی ١٩٥٨.

(٢٢) بڵێسە– ژمارە٨– مارتی ١٩٦٠.

(٢٣) ژین– ژمارە ١٤٤٨، ساڵی ١٩٥٩.

کە دوو چیرۆکی درێژن، هەریەکە بە جۆرێك لە زۆروجەوری ئاغای دەرەبەگ دەدوێ. ئەویان لە داگیرکردنی زەویوزاری یەکێکی تردا و داواکردنی لە لالۆ کەریمی پەککەوتەی هەژار و ئەمیان لە داگیرکردنی "جوان"ی کیژدا بۆ پیاوێکی. لە هەردوو حاڵەتیشدا نە لالۆ کەریم و نە جوان مل بۆ خواستی ئاغا نادەن، بۆیە تووشی سزا و ئازاردان دەبن.

هەروەها لای کامەران موکری لە "کۆتەرە خەڵووزێك"(٢٤)دا و أ. ب. هەوری لە "ئاغای ئاوایی"(٢٥)دا باس هەر لە دڕندەیەتی و خوێنڕێژیی ئاغای دەرەبەگە کە چۆن جووتیارەکان لە ژێر دارا دەکوژن و ئاگر بەردەدەنە ماڵیان و منداڵی ساوایان لە ژێر پێدا دەپلیشێننەوە، چونکە بە قسەیان نەکردووە و سەرپێچییان لە خواست و ئارەزووی کردووە.یا سەرجەمی پیاوانی ئاواییەك لە بەندیخانە توند دەکرێن، چونکە گوایە قەرزاری بوون.

چەوساندنەوەی دووسەرەی ئافرەت لە ژێر سایەی ڕژێمی کونەپەرست و گەندەڵی ئەو سەردەمەدا، بەشێوەیەکی تایبەتی ئاوڕی لێ دراوەتەوە و گەلێ لە چیرۆکنووسەکان، بە مەبەستی پشتگیریکردنی و بۆ ئامانجی ڕزگارکردنی لەو وەزعە ستەم و ناهەموارەی تێدا دەژیا، چەندین بەرهەمی خۆیانیان یا ڕاستەوخۆ بۆ تەرخان کردووە، یاخۆ لە نێوانی باس و خوازی ترەوە لێی دواون. مەسەلەی بە زۆر بەشوودانی یا بەزۆر سەندنی لە کەسوکاری و لێ زەوتکردنی مافی هەرە ئاساییی خۆی لە هەڵبژاردنی شەریکی ژیانیدا و چەوساندنەوەی لەلایەن پیاوەوە وەك ئافرەت و لەلایەن ڕژێمەوە وەك مرۆڤ، سەرلیستەی باسی ئەو بەرهەمانەیە.

محەمەد ساڵح سەعید لە "کاروانی -١٩٥٧" و جەمال بابان لە "خانزاد- ١٩٥٧"دا، یەکسەر ڕوویان لەو مەبەستە کردووە. لە هەردوو چیرۆکەکەدا "شیرین و خانزاد" بەبێ ڕەزامەندی خۆیان بەشوو دەدرێن و لە دڵدارەکانیان دەکرێن و ئەنجامیشیان بە بەسەرهاتێکی پڕ لە جەخار کۆتایی دێت. هەروەکو محەمەد رەسوڵ هاوار لە «ژنهێنان بە زۆرەملێ»(٢٦) و کامەران مووکری لە "کۆتەرە خەلووزێك" و مەحموود ئەحمەد لە

---

(٢٤) ژین- ژمارە (١١٢٤-١١٢٨) ساڵی ١٩٥٢.

(٢٥) ژین - ژمارە ١٤٩٧، ساڵی ١٩٥٩.

(٢٦) ژین- ژمارە (١١١٠-١١١١) ساڵی ١٩٥٢.

"جوان"دا هەر بۆ هەمان مەبەست چوون و بەڵام بەپێچەوانەی حاڵەتی پێشووەوە، لە چیرۆکەکانی ئەماندا لەلایەن ئاغای دەرەبەگەوە تەقەلا دەدرێ کچان بە چەشنی مەڕومالاتی جووتیارەکان داگیر بکرێ و بخرێتە سەر سەروەت و سامانیان. بەڵام لای عەبدوڵا میدیا لە "دەروازەکەر" و موحەرم محەمەد ئەمین لە "مام هۆمەر" و کاکە مەم بۆتانی لە "بەسەرهاتی کنێر"[٢٧] و رؤوف بێگەرد لە «ئەنجامی کچفرۆشی»[٢٨]دا

بەو بارەدا نیشان دەدرێن کە تەنیا لەبەرئەوەی ئافرەتن دەبێ بە ئاستەم لەو تووڵە رێیە لانەدەن کە لە پشتاوپشتەوە کۆمەڵ خەتی بۆ کێشاون، ئەگینا بەر لەعنەتی دەکەون و ئەنجامیشی سامناک دەبێ.

خەباتی سەختی جەماهیری گەل دژی حوکمی پاشایەتی کۆنەپەرست و ئەو ئازاردان و دەرد و مەینەتییەی لە کۆڕی تێکۆشاندا تووشی رۆڵە تێکۆشەرەکانی دەهاتن، لە گەلێ بەرهەمی چیرۆکنووسەکانماندا نوێنراوە و شانازی پێوە کراوە کە بەمە وەك لە پێشەکییەکەمدا ئیشارەتم پێ دا، کۆششیان دەچووە پاڵ کۆششی بێوچانی بەرەی نیشتمانپەروەران لە خەباتیاندا دژی رژێمی چەوساندنەوە و زۆرداری.

مەم لە «نامەیەك بۆ بەندیخانە»[٢٩]دا، نامەی منداڵێکمان نیشان دەدا کە کۆنەپەرستان باوکی تێکۆشەریان لە زیندان توند کردووە. ساجد ئاوارە لە "مەلا مەجید"[٣٠]دا باسی لە دەربەدەری و سەرگەردانیی خەباتکەرێکە کە تا دوا هەناسەی لە کۆڕی تێکۆشاندا دەجەنگێ. محموود ئەحمەدیش لە «مەرگی برا- بەسەرهاتی باوك»[٣١]دا هەر باسی لە تێکۆشەرێکی دەربەدەرە کە لە دەس گرتن و ئازاردانی خۆی حەشار داوە و تەنانەت کە یەکێ لە منداڵەکانی نەخۆش دەکەوێ و دەمرێ، ناچار دەبێ لە تاریکیی شەوا بەدزییەوە بیکا بە ژێر گڵەوە. فازل نیزامەدین لە «یەکێ لە شەوەکانی گردی سەیوان»[٣٢]دا یەکێ لە شەهیدانی رێگەی ئازادی و سەرفرازی گەل دەدوێنێ کە لە کۆڕی خەباتدا خۆی کرووەتە قوربانی. عەبدوڵا میدیا لە "دڵسۆزی

(٢٧) هەتاو- ژمارە ٨٧، ساڵی ١٩٥٧.

(٢٨) کۆواری هەتاو- ژمارە ١٣٢، ساڵی ١٩٥٨.

(٢٩) کۆواری هیوا- ژمارە ١٢٥١١، ساڵی ٢.

(٣٠) کۆواری بڵێسە- ژمارە ٥، ساڵی ١٩٥٩.

(٣١) ژین ١٤٤٤ و ١٤٥١، ساڵی ١٩٥٩.

(٣٢) کۆواری هیوا- ژمارە ١٢، ساڵی؟

نەمر″(٣٣)دا، کوڕە جووتیارێکی هۆشیار و چاوکراوەمان نیشان دەدا کە سەر بۆ ئاغای دەرەبەگ شۆڕ ناکا و ئازایانە بەگژیدا دەچێ. مستەفا ساڵح کەریم لە ″زڕەی زنجیر–١٩٥٩″ و موحەرەم محەمەد ئەمین لە ″ڕێگەی ئازادی –١٩٥٩″دا باسیان لە خەباتی دلێرانەی نیشتیمانپەروەرانە لە پێش شۆڕشی تەمووزی ١٩٥٨دا. مەعرووف بەرزنجی لە «نامەیەك لەسەر سنوورەوە»(٣٤)دا، فیداکاری ڕۆڵەکانی گەلمان نیشان دەدا لە پاراستنی شۆڕش و ڕژێمی جەمهووریدا لە پیلان و دەسدرێژیی دەرەبەگ و کۆنەپەرستان. یا لە ″گای پیرۆز″(٣٥)دا، کۆششی مامۆستایەکی نیشتمانپەروەری تێکۆشەر دەنوێنێ لە هۆشیارکردنەوەی جووتیاراندا بەرامبەر تەڵەکەبازیی سێ قۆڵی شێخ و مەلا و کوێخایەکی بازرگانیکەران بەدێنەوە.

هەروەها لە ″شەتڵ″(٣٦)دا هەر ئەو مامۆستایە وەها نیشان دەدا کە لە زمانی چیرۆکگێڕەوەوە دەڵێ: «برادەر.. تۆش پاڵەوانێکی.. تۆ و هاوڕێ تۆ جەنگاوەری شاراوەن، ئەو جەنگاوەرەی خوێنی خۆی نەبێ خوێنی کەسی کە ناڕێژێ و دەماری خۆی ئەسووتێنێ تا مێشکی نەوەی تازەمان ڕۆشن بکاتەوە. جەنگاوەرێکن نەزانێ ئەکوژن. باخەوانێکی نەمامی ڕاست و بەردارمان بۆ پەروەردە دەکەن» بەڵام لە ″ئاواز و کەباب″(٣٧)دا بەشێوەیەکی تایبەتی مەبەستی پشتگیریکردنی بزووتنەوەی ئاشتیخوازی و بەربەرەکانیکردنی شەڕخوازییە کە لە ساڵانی پەنجاکاندا شان بەشانی بزووتنەوەی نیشتمانی دەورێکی باڵای لە هۆشیارکردنەوە و جەماهیری گەلدا دەگیرا بۆ تێکۆشان دژی حوکمی کونەپەرستی ناوەخۆ و ئیمپریالیزمی جیهانی. هەروەها مەم لە ″داپیرەم″(٣٨)دا هەر لەم باسە دەدوێ و بەڵام ئەو لایەنی وێرانکاریی شەڕ دەردەخا کە چۆن قەلاچۆ دەخاتە خەڵکی و شار و دێ خاپوور دەکا و نەخۆشی و برسێتی و هەژاری بەسەر ئادەمیزاد دێنێ، تا لە کۆتاییی چیرۆکەکەدا لە زمانی داپیرەوە دەڵێ: «با بناغەیەکی نوێی خۆشەویستی و کامەرانی ئاسایش دابمەزرێنین،

(٣٣) هیوا– ژمارە ٧، ساڵی (١) ١٩٥٧.

(٣٤) کۆواری ڕووناهی، تشرینی دووەمی ١٩٦١.

(٣٥) پاشکۆی کۆواری ″الادیب العراقی″– تەمووزی ١٩٦١.

(٣٦) هیوا– تەمووزی ١٩٦١.

(٣٧) کۆواری شەفەق – ژمارە ٢، ساڵی ١٩٥٨.

(٣٨) هیوا– ژمارە ٩، ساڵی ١.

بناغەیەکی وا کە جارێکی تر چ هێزێك نەتوانێ بیرووخێنێتەوە».

بەم پێیە دەتوانین بڵێین: چیرۆکی ئەم پلەیەمان ڕەنگدانەوەیەکی گەشی سەردەمی خۆی بووە لە نیشاندانی دەردی هەژاری و نەخۆشی و نەخوێندەواری کە سێ قۆڵی نیشتبوونە گیانی زەحمەتکێشە چەوساوەکان و هەروەها لە ڕووخستنی ڕەفتاری کونەپەرستانە سەبارەت بە ئافرەت و بیروباوەڕ و نەریتی دواکەوتووی باوی ناو کۆمەڵ کە لە کاروانی شارستانیەتی دوایان دەخست. ئینجا لە دەرخستنی زۆروجەور و کوشتن و بڕین و پیاوخراپی و ناپاکیی بەرەی زۆرداراندا و دوا جار لە نواندنی خەباتی سەختی جەماهیری گەل و ڕۆڵە تێکۆشەرەکانیدا دژی ڕژێمی پاشایەتیی کۆنەپەرستی سەر بە ئیمپریالیزم، بە ئامانجی ڕووخاندن و هەڵگێڕانەوەی لە ڕەگوڕیشەوە.

گومان لەوەدا نییە کە ئەمە بۆ ئەو چیرۆکنووسانەمان، دەبێتە مایەی شانازی پێوەکردن و لە مێژووی ئەدەبی هاوچاخماندا، دەبێ وەك هەڵوێستێکی مەردانە بۆیان بدرێتە قەڵەم.

ڕووبەڕووی هونەری چیرۆکنووسین

وتەیەکی ڕەخنەگری بەناوبانگ ″ئەرنێست فیشر″ سەرنجی ڕاکێشام کە دەڵێ: « ئێمە هەردەم پێویستیمان بەشێوەی نوێتر دەبێ بۆ دەربڕینی ڕاستییەکی نوێ». بێگومان هەر ئەم وتەیە ئەوەش دەگەیەنێ کە شێوە و ناوەڕۆك هەرگیز لە یەکتر دانابڕێن و جیا ناکرێنەوە. گۆڕان و پێشکەوتن لە ناوەڕۆکدا «واتە پەیدابوونی ڕاستییەکی نوێ»، شێوەی دەربڕینی نوێی خۆی لەگەڵ خۆیدا دێنێتە کایەوە ئەیسەپێنێ. هەروەکو مەسەلەی هەردەم بەیەکادانی کۆن و نوێش لە ئەدەبدا، هەر بەندە بە مەغزای ئەو وتەیەوە. چونکە هەموو ڕاستییەکی نوێ و هەموو شێوەیەکی دەربڕینی نوێی ئەو ڕاستییە نوێیە، لە سەرەتای سەرهەڵدانیدا لەلایەن ″با بڵێین″ ڕاستییە کۆن و شێوەی دەربڕینە کۆنەکەیەوە کە لە حاڵەتی جێگیربوون و بخ داکوتانی دێرینی خۆیاندا، بە ئاسانی مەیدان چۆڵ ناکەن و مل نادەن. بگرە بەوپەڕی تین و توانایانەوە پارێزگاری لە مانەوەی خۆیان دەکەن.

من لێرەدا ئەم لایەنی زۆرانبازییەی نێوان کۆن و نوێم لە باسەکەدا زۆر مەبەست نییە. بگرە پتر دەمەوێ دەس بنێمە سەر شێوازە بنچینەییەکانی ڕووی هونەریی چیرۆکی ئەو سالانەمان و لە نێوانی لێکۆڵنەوە و شیکردنەوەی ئەو نموونانەی کەوتنە

بەر چنگی، لێیان بدوێم و ڕوونیان بکەمەوە.

بەر لە هەموو شتێك ئەگەر خۆمان بگەڕێنینەوە بۆ ڕۆژانی ئەو سەردەمە، لەم ڕووەوە ئەم دیاردانە زیاتر سەرنجمان ڕادەکێشن:

یەکەم: دروستبوونی بناغەیەك بۆ ئەم هونەرە تازەیە لە ئەدەبەکەماندا، کە تا ئەو وەختە دوو هەنگاوی نابوو. هەنگاوی سەرهەڵدانی سەرەتایی (١٩٢٥–١٩٣٩). هەنگاوی گەشەسەندنی سەرەتایی (گەلاوێژ– ١٩٣٩–١٩٤٩). چیرۆکنووسی ئەو ساڵانەمان کە لای دەکردەوە بە لای ئەدەبی نەتەوەکەی خۆیدا، لە ڕووی هونەری چیرۆکنووسینەوە ئەم تۆزە سامانەی دەخوێندەوە.

دووەم: بەڵام هەموو لە هەمان کاتدا لە ڕێی زمانی عەرەبییەوە، لە سنووری وەزعی سیاسیی ئەوسای وڵاتدا، دەیانتوانی زۆر شاکاری بەرهەمی چیرۆکنووسەکانی سۆڤێت و ڕووسیای قەیسەری بەتایبەتی و ڕۆژئاواییەکان بەگشتی بخوێننەوە، ئەمە جگە لە بەرهەمێکی زۆری چیرۆکنووسە عەرەبەکان.

سێیەم: ئەو دوو دیاردەیە دەمانگەیەنن بەو ئەنجامەی بڵێین: دیارە چیرۆکنووسەکانی ئەو سەردەمەمان دەکەوتنە وەزعێکی دوو سەرەوە: بە سەرێك بەراوردکردنی سامانەکەی خۆیان لەگەڵ ئەوەی گەلانی تر. بە سەرێکیش ئەوەی دەیانخوێندەوە کاری تێ دەکردن و دەیخستە سەر ڕێگەی تەقەلادانی بێ وچان لە کۆڕی هونەری چیرۆکنووسیندا.

بێگومان هەر ئەو سێ دیاردەیە یاریدەر و نیشانەی پەرەسەندن و بەرەو پێشەوەچوونی چیرۆکمان لەم پلەیەدا بە بەراورد لەگەڵ بەرهەمی پلەی پێشوودا، وەك لە درێژەی باسەکەدا ڕوون دەبێتەوە.

جا ئێستا من وای بەباش دەزانم کە لەم چەند لایەنەوە لە ڕووی هونەریی چیرۆکی ساڵانی (١٩٥٠–١٩٦٠)مان بدوێم:

١– لە هەڵبژاردنی باس و جۆری نواندنیدا.

٢– لە هەڵبژاردنی کەسان و جۆری هەڵسووڕاندنیاندا.

٣– لە وردەکاریدا.

١- لە هەڵبژاردنی باس و جۆری نواندنیدا

جارێ با بزانین «بێگومان لە باری سەرنجی تایبەتی خۆمەوە» باسی چیرۆك چییە؟ باسی چیرۆك بریتییە لەو زنجیرە ڕووداو و كارەساتانە «بەدیوی دەرەوە و ناوەوەدا» كە بەسەر كەسانی چیرۆكەكە دێن و تێ دەپەڕن. بەڵام ئاخۆ نووسەر چۆن دەس پێ دەكا؟. قورسایی دەخاتە سەر كام ڕووداو و كارەسات؟. لە كام گۆشەیەوە تێی دەڕوانێ و وێنەی دەگرێ؟. ئەوەكانی تر چۆن بە دەوری ئەمدا گرد دەكاتەوە؟. یا چۆن لەگەڵ ئەمدا و لەگەڵ خۆشیاندا تێ هەڵكێشیان دەكا؟ چۆن لە پێوەندیی نێوانیان دەدوێ و بەیەكادان و گونجاندنیان لەگەڵ یەكتردا بە چ بارێكدا دەخاتە ڕوو؟. كات و شوێنیان چۆن دیاری دەكا و چۆنیان هەڵدەسووڕێنێ؟. جۆری وەڵامی ئەم پرسیارانە و زۆری تریش لەم بابەتە، ڕادەی سەركەوتوویی هەر چیرۆكێك و نووسەرەكەی ڕوون دەكەنەوە، كە ئەمەش زیاتر پێوەندیی بەم مەرجانەوە هەیە:

١- بەهرە و زیرەكی و سەرنجی وردی نووسەر و لەگەڵیا دڵسۆزی و خۆ سووتاندن لە ناخەوە بۆ ئەو ئەركەی بە حوسن و ڕەزای خۆی لە ئەستۆی خۆی ناوە و كەسێك بە زۆر پێی ناكا.

٢- ڕادەی ڕۆشنبیری و زانستی و ئاگەداری و تێگەیشتنی بەوردی لە ڕووداو و كارەساتەكانی لەوەبەر و ڕۆژانە و داهاتووی دەوروپشتی، سەبارەت بە كۆمەڵەكەی بەتایبەتی و مرۆڤایەتی بەگشتی.

٣- باری سەرنجێكی ئایدۆلۆجی و فەلەسەفی و هەڵوێستێكی تایبەتی، سەبارەت بە ژیان و كەون و بوون و نەبوون.

٤- دوا جار ڕاهاتن و پەراوەكردنێكی ئەوتۆ لە نووسیندا كە یاریدەیان دابێ شارەزای بەشێكی زۆری پێچوپەناكانی هونەرەكە بووبێ و زەفەری پێ بردبن «واتە وەستایی لە چیرۆكنووسیندا».

من هەرگیز حەز بەوە ناكەم بنووسم: چیرۆكنووس دەبێ وەها باسەكەی هەڵبژێرێ و بەم باردەدا بینوێنێ و بەو شێوەیە یەكالای بكاتەوە. چونكە من ئەمە بە جۆرە كۆت و زنجیرێك دەزانم بەر لە گیانی خوڵقاندن و داهێنان دەگرێ. بەم پێیە من ئەركی ڕەخنەگرتن و لێكۆڵینەوە وەها تێ ناگەم كە ببێتە ڕابەر بۆ نووسەر، یا كوتەك بەسەر

سەریەوە. بگرە دەبێ هەسەنگاندنێکی زانیارانەی مەوزووعی ئەوتۆ بێ کە ئەویش لە ئەنجامدا ببێتە کارێکی هونەریی تری تێکەڵ لە زانیاری و بچێتە پاڵ کارە هونەرییەکە خۆی. ئەمەش بەهەرحاڵ هەر بەندە بە باری ئایدۆلۆجی و فەلسەفیی ئەو ڕەخنەگرەوە و جۆری تێگەیشتنی سەبارەت بە "ئەستاتیك"؛.

لە هەڵبژاردنی باسدا بە ڕای من، پتر ئەم سەرنجانە بایەخدارن کە لایان لێ بکرێتەوە:

١– نواندنی باسەکە بە باری هەرەگونجاو و کاریگەریی خۆیدا. مەبەستم لەوەیە بڵێم: دەتوانرێ هەر باسێك بە سەد و یەك باردا بنوێنرێ.

بەڵام هونەر لەوەدایە نووسەر زەفەر بە گونجاوترین و کاریگەرترینیان بەرێ و بەو بارەیاندا باسەکەی بنوێنێ.

٢– قووڵبوونەوە بە بنجوبێخ و ڕەچەڵەکی ئەو باسەدا و تەقەلادانی یەکالاکردنەوە و لە ڕووخستنی زۆربەی جەمسەرەکانی و بە گیرهێنانیان لە ساتی بەیەکادان و زۆرنبازییاندا لەگەڵ یەکترا.

٣– چاودێریکردنێکی وردی سەرئەنجامی ئەو بەیەکادان و زۆرانبازییە و بردنی خوێنەر بەرەو ئامانج بەشێوەیەك کە ماوەی گومان لێکردنی پێ نەدرێ و هەست و هۆشی لەگەڵ سەراپای باسەکە و ئەنجامیدا جووت ببن.

٤– ئاگەداری لە کات و شوێنی هەر ڕووداو و کارەساتێکی باسەکە و وریایی لە پێوەندیی نێوانیان بە جۆرێك کە هەر یەکە خۆی و یا یەك ئەوی تر بەدرۆ نەخاتەوە.

٥– خۆپاراستن لە لاساییکردنەوەی دەقاودەقی نووسەری تر و تەقەلادانی دۆزینەوەی شێوەی تایبەتی لە جۆری هەڵبژاردن و نواندنی باسدا.

من کە ئەنجامی تاقکردنەوە و تێگەیشتنی خۆم ئەم چەند تێبینییە دەخەمە پێش چاو، لەوەش دڵنیام کە بە دەمیەوە هەیە چەندین تێبینی تر بهێنرێنە کایەوە قسەیان لێوە بکرێ. بەڵام هێندە هەیە کە ئەم سەرنجانە لای من ڕاستەوخۆ پێوەندییان بە لێکۆڵینەوەکەمەوە هەیە و کە باس دێنینە سەر شیکردنەوەی ڕووی هونەریی چیرۆکی سالانی (١٩٥٠–١٩٦٠)، بایەخی تەواویان هەست پێدەکەین و لە نێوانی ئەو نموونانەوە کە لێیان دەدوێم، باشتر ئەو بایەخەیان ڕوون دەبێتەوە.

با پێشەکی ئەوەش بڵێم کە من لێرەدا بەپێچەوانەی هەردوو پلەی پێشووەوە، بە بەرهەمی ئەم پلەیەماندا ڕادەپەرمووم کە بەپێوانەی ئەو تێبینییانە لێیان ورد ببمەوە و شییان بکەمەوە، چونکە لەم پلەیەدا چ بە بەها و چ بە ژمارە، هەنگاوێکی باشی بەرەو پێگەیشتن و گەشەسەندن ناوە کە لە لێکۆڵینەوەیاندا دەبێ ئەمە وەك ڕاستییەك ڕەچاو بکرێت و لە حسابدا بێ. بۆیە من بە تایبەتی لە ڕووی هونەرییەوە تا ڕادەیەك پێی لێ دادەگرم و چاو لەو هەڵە و کەموکووڕییانەی ناخەفێنم کە هەستیان پێ دەکەم، بگرە تەقەلا دەدەم چەندە لە توانامدا بێ دەستنیشانیان بکەم و لێیان بدوێم.

***

گومانکردن لە ڕاستگۆیی و سەرڕاستیی چیرۆکنووس سەبارەت بە کارەساتەکانی ئەو باسەی دەیگێڕێتەوە، کەلێنێکی هەرە گەورە دەخاتە پێوەندیی نێوان خوێنەر و نووسەر یا خوێنەر و چیرۆکەکەیەوە کە ئەمە دەبێتە هۆیەکی کاریگەریی نوشستی هێنانی ئەو چیرۆکە لە ڕووی هونەرییەوە. چونکە خوێنەر لەگەڵ سات بەساتی خوێندنەوەی باسەکەدا، بەردەوام وا هەست دەکا کە ئەوەی دەیخوێنێتەوە ناڕاستە و بە زۆر هەڵبەستراوە. یا وەکی تری بڵێین: وا گومان دەکا کە جۆرە بوختانێکی لە نێوان ئەو باسەوە بەسەردا تێ دەپەڕێنرێ. دیارە ئەو ئەگەر وای بخرایەتە زەینەوە کە حیکایەتێك یا داستانێکی فۆلکلۆری دەخوێنێتەوە، تووشی ئەم حاڵەتە نەدەبوو. بەڵام ئەو دەزانێ کە چیرۆکێکی هونەریی فلان چیرۆکنووس دەخوێنێتەوە، بۆیە دەکەوێتە بەر ئەو حاڵەتە. سا ئەم گومانکردنە بەرامبەر بە گەلێ بەرهەمی ئەم پلەیەی چیرۆکی هونەریمان ڕوو دەدات و وەك یەکێك لە کەموکووڕییە هونەرییە هەرە زەقەکانی هەستی پێ دەکرێ.

موحەڕەم محەمەد ئەمین لە "مام هۆمەر"دا، سەرەڕای ئەم ڕووە گەشەی لە مەغزای سیاسی و کۆمەڵایەتیدا هەیەتی «وەك زۆربەی بەرهەمەکانی ئەو چیرۆکنووسانەی بۆ لەمەودوا نموونەیان لێ دێنینەوە»، لە هۆنینەوە و نواندنی زنجیرەی کارەساتەکانی باسەکەیدا و بەتایبەتی لە تەقەلادانی بێ وچانیدا بۆ ئاڵۆزاندنیان، پەی دەر پەی بەرەو هەڵدێری ساوێلکەیی چیرۆکەکەی دادەخزێنێ. لە پرسیاری «بابە کەی نان ئەخۆین»ی مناڵەکەیەوە بیگرە تا دزینی قاپە چێشتەکەی لە ماڵی بایز بەگ و گرتنی و هەر بۆ ڕۆژی دوایی محاکەمەکردن و حوکمدانی و تا گفتوگۆکردنە سەیرەکەی خەجەی ژنی لەگەڵ دوو لاوەکەدا و ئینجا بەربوونی لە بەندیخانە و مردنی خۆی و

خەجە هەر بەو شەوە و بەو شێوە دراماتێکییە پڕ سەمەرەیە!... بە هەموو زنجیرەیەك کارەساتی بەزۆر دروستکراو و بەزۆر پێکەوە بەستراو پێك دەهێنن کە لە بنەڕەتدا جەمسەریان بریتییە لە دزیکردنێکی "جان فاڵ جان"انەی ساکار و شێواو. بەو چەند دێرەدا دەتوانین بە ئاسانی دەستنیشانی بکەین کە دەبێ لە چەند شوێندا سەری گومانی لێ ڕاوەشێنین و پرسیاری بێ وەڵامی لەبارە بکەین.

لای مستەفا ساڵح کەریم لە «چۆن لە بیرم بچێتەوە»دا(٣٩)، ئەم حاڵەتە لە قاڵبی بۆچوونێکی ڕۆمانسییانەی تێکەڵ لە خەیاڵێکی دۆنکیشۆتیانەدا خۆی دەنوێنێ قوتابییەکی هەژار و کیژێکی ناو کۆشك و تەلار لە ڕێگەی ڕێکەوتێکەوە «کچە نەخۆشە و خوێنی پێویستە، کوڕە دەیداتێ» یەکتر دەناسن و دەبنە دڵداری یەکتر. قوتابییە هەژارەکە تێکۆشەرێکی شۆڕشگێڕە. ئەنجام... کچە لۆردەکە لە خۆنیشاندانێکدا کە لەگەڵ دەسگیرانەکەیدا بەشداری دەبن، شەهید دەکرێ. لێرەدا با ئەو پرسیارەش بکەین: ئایا ناگونجێ ئەمە لە واقیعدا ڕووی دابێ یا ڕوو بدات؟ بێگومان دەگونجێ. بەڵام دەبێ لە هەمان کاتدا لەوەش ئاگەدار بین کە خوێنەری کورد بەتایبەتی لە پلەی مێژوویی خۆیدا، تەواوی نەخشەی باری کۆمەڵایەتیی کۆمەڵەکەی خۆی لە هەست و بیر و هۆشدایە و بەشێوەیەکی ئۆتۆماتیکی لەگەڵ خوێندنەوەی هەر چیرۆکێکدا، لە سنووری نەخشە گشتییەکەدا دەکەوێتە بەراوردکرنی سەبارەت بە ئاسایی و نائاسایی کارەساتەکانی باسەکەی و لێرەوە دەکەوێتە بەر حاڵەتی گومانکردنەوە.

ئاشکرایە من لێرەدا مەبەسنم لەوە نییە گوایە هونەری چیرۆکنووسین بکەمە وێنەگرتنێکی فۆتۆگرافیانەی وشکی ڕووداو و کارەساتەکانی ڕۆژانەی ژیان. چونکە لام وایە سەرئەنجامی کار بەهەرحاڵ، هەر بەرهەمی خەیاڵی وردبین و ناسك و قووڵی چیرۆکنووسە، دوای خۆخواردنەوە و ژانگرتنی توندوتیژی بەرامبەر بەو ڕووداو و کارەساتانە و قاڵبوونیان لە ناخی هەست و بیر و هۆشیدا. بەڵام بە باوەڕی من چەندە وێنەگرتنی فۆتۆگرافیانەی وشك و بێ گیان چیرۆك لە ڕووی هونەرییەوە دەپسێنێ، هێندەش نیشاندانی وێنەی خەیاڵپڵاوانەی بێ ڕەگوڕیشە دەیخاتە بەر حاڵەتی گومان لێکردنەوە و دوا جار کەمتەرخەمی و بایەخ پێ نەدانی.

هەر ئەو حاڵەتە بۆ نموونە لای عەبدوڵا میدیا لە "دڵسۆزی نەمر"دا و "مەم" لە

(٣٩) هیوا– ژمارە (٧،٦) ساڵی ٢.

"ئەگەڕێتەوە"دا و(٤٠) کامەران موکری لە «مانگ و دڵێکی بەسزمان»داو(٤١) "هەوری" لە "ئاغای ئاوایی"دا دووپات دەبێتەوە. لای میدیا "دڵسۆز" کوڕە جووتیارێکی چەوساوەیە و هەر لە منداڵییەوە نیشانەی بلیمەتیی پێوە دەردەکەوێ. لە دەساڵیدا دەبێتە شاعیر. لە حەڤدە ساڵیدا دەبێتە قارەمان و پێشەوای جووتیارە چەوساوەکانی ئاواییەکەی و بەگژ ئاغای دەربەگدا دەچێ. لای مەم "شۆڕۆ" دەچێ بۆ ڕاو. لە ناو شاخ لافاوێك هەڵدەسێ و دەیخنکێنێ. لاشەکەشی ڕاپێچ دەکاتەوە قەراغ ئاوایی. برادەرەکانی کفنودفنی دەکەن بێ ئەوەی دایکی پێ بزانێ و ئیتر ساڵ دێت و ساڵ تێ دەپەڕێ و دایکە هەر بە تەمای گەڕانەوەی دەبێ!. کامەران موکری خۆشەویستیی کچە هەژارێك نیشان دەدا کە دڵدارەکەی کوڕە دەوڵەمەندێکە. کیژ ماوەیەك کوڕە نابینێ. دەچێ بۆ ماڵیان تا بزانێ بۆچی دیار نییە، کەچی دەبینێ بووکی بۆ دەگوێزرێتەوە ئەم بەسەر شاییەکەیدا دەچێ!. بەڵام هەوری دێت هەرچی پیاو لە ئاواییدا هەیە لەبەرئەوەی گوایە قەرزاری ئاغان، هەموویان ڕاپێچ دەکا بۆ شار و لە بەندیخانەیان توند دەکا، تەنیا شوانەکەی ئاوایی لێ دەردەکا کە ئەویش هەر لەو ڕۆژانەدا نەخۆش دەکەوێ و دەمرێ و شتن و ناشتنی بۆ ئافرەتان کە بەبێ پیاو ماونەتەوە، دەبێتە گیروگرفت.

هەروەها لە گەلێ چیرۆکی دڵداریدا لە شێوەی بەزۆر کۆتایی پێ هێنانی مەم و زینانەدا هەست پێ دەکرێ واتە بە زۆر و نائاسایی مراندن یا بەکوشتدانی هەردوو دڵدار، مەحموود ئەحمەد لە "جوان"دا هەردووکیانی لە کۆڕی شەڕێکدا پێکەوە بەکوشت داوە. محەمەد ساڵح سەعید لە "کاروانی" دا "شیرین"ی هان داوە لەسەر تەرمی دڵدارە کوژراوەکەی خۆی بکوژێ. محەمەد ڕەسوڵ هاوار لە "خاڵەی ڕێبوار"دا(٤٢)، دوای ئەوەی هەردوو دڵداری لە یەکتر کردووە، هەردووکیانی یەك بە دوای یەکدا بە جەخارەوە مراندووە. ڕەئوف بێگەردیش لە "ئەنجامی کچفرۆشی"دا، کوڕەی بەداخ و خەفەتەوە کوشتووە و کچەشی وا لێ کرووە بە دوایدا خۆی دەرمانخوارد بکا.

***

وەختێك چیرۆکنووس دەکەوێتە دوای وەعز و ئیرشاد و ئامۆژگاریکردنەوە و وای لێ

(٤٠) بڵێسە– ژمارە ٣، ساڵی ١٩٥٩.
(٤١) ژین– ژمارە ١٣٣٦، ساڵی ١٩٥٧.
(٤٢)– ژین– ژمارە ١٠٨٠، ساڵی ١٩٥٦.

دێ یەکسەر ڕووی دەم بکاتە خەڵکەکە و بییەوێ بە چیرۆك پێیان بڵێ: «خەڵکینە چاکە بکەن و خراپە مەکەن»، ئیتر ئەو نووسینەی دەبێتە هەر نووسنێکی تر چیرۆك نەبێ، وەك ئەوەی ببێتە وتارێکی کۆمەڵایەتی یا سیاسی یا مێژوویی یا هەرشتێکی تری لەم بابەتانە. چونکە ئەم ڕێبازە بەرهەمەکە لە ڕووی هونەرییەوە لاواز دەکا و تاموچێژی چیرۆکی تێدا ناهێڵێ و خوێنەر وەڕس و بێزار دەکا. ئەو هاتووە بەرهەمێکی ئەدەبی بخوێنێتەوە نەك خوتبە و ئامۆژگاری و قسەی نەستەقی بدرێ بە گوێدا.

ژمارەیەکی زۆر لە چیرۆکنووسەکانی ئەم پلەیەمان لە بەرهەمەکانیاندا تووشی ئەم کەموکووڕییە بوون و کەوتوونەتە داوییەوە. بگرە لای هەندێکیان هەر تەواو ڕوو لە خوتبەدان و وتار دەکات و بەرهەمەکە لە ڕووی هونەرییەوە وای لێ دێ تەنیا بە تاوە دەزوویەك بە هونەری چیرۆکنووسینەوە ببەسترێتەوە.

ساجد ئاوارە لە "هێزی برسێتی"دا باسی لە دوو سواڵکەری برسییە و خۆیان دەکەن بە ماڵێکدا . ئەوسا گفتوگۆیەکی پڕ لە سۆز و بەزەیی دەسەپێنێ بەسەر هەردوو سواڵکەر و دایك و کوڕی ناو ماڵەکەدا، کە لە لووتکەیدا کوڕە بە دایکی دەڵێ: «... ئەو چێشتەی تۆ لێی دەنێی تەنیا بۆ من و تۆ نییە، بگرە بەشی هەر مرۆڤێکی تری ئەم سەرزەمینەی پێوەیە».

مەحموود ئەحمەد لە "بەسەرهاتی باوك"دا، هەر لە سەرەتای چیرۆکەکەیدا دەنووسێ: «... لەگەڵ ئەوەیشا ئەوی کردوومە هەر دەیکەم و هیچ بڕوا مەکەن کە بۆ نان و ئاو و بەرگ و خۆراکی پوختی بێ شەرافەتمەندی بچەمێمەوە بەلای دوژمنی زۆرداری خوێنمژی داگیرکەرانی دەرەوە، یا نۆکەر و هەڵخەڵەتاوانی دواکەوتووی بێ سەلیقەی ناوەخۆ...».

دوای ئەم خوتبەیە ئینجا دەس دەکا بە گێڕانەوەی بەسەرهاتی ژیانی خۆی و تێ دەگەین کە کوڕە ئاغایەك بووە و دژی زۆروجەوری باوکی ڕاوەستاوە و داوێتییە پاڵ جووتیارە زوڵم و زۆرلێکراوەکان و لەوێوە ئیتر تووشی مەینەتی و ڕاونان و گرتن هاتووە و وەك مرۆڤێکی تێکۆشەر ژیاوە.

أ. ب. هەوری لە سێ چیرۆکیدا، «لە مێژووی خۆمانەوە»[٤٤] و «دوژمنایەتی ناو

(٤٣) ژین- ژمارە ١٤٥١- ساڵی ١٩٥٩. ئەم چیرۆکە تەواوکەری چیرۆکێکی ترێتی کە بە ناوی "مەرگی برا"وە لە ژمارە (١٤٤٤)دا بڵاوی کردووەتە.

(٤٤) ژین- ژمارە (١٤٦٩،١٤٧٠)- ساڵی ١٩٥٩.

دەسرەکە» و(٤٥) "ئاغای ئاوایی"، کە بەرودوا بڵاوی کردوونەتەوە، دەبێ کۆتاییيان بە ئامۆژگارییەکی تەواو زەق پێ بێنێ و داوامان لێ بکا پەیڕەوی بکەین.

لە یەکەمیاندا دەنووسێ: «.. منیش دەڵێم ئاخ خۆزگە هەموو کەس، بەتایبەتی خوێندەواران لەم ڕۆژەدا کە لە چوارگۆشەی بێشەی ژیانەوە دڕندەی دوژمن و نوکەرانی دان جی ڕدەکەنەوە لە کۆماری عێراقی بەتایبەتی و لە گەلی کورد، لالەباس و شاسواریان(٤٦) لە چیرۆکەکەدا تینووبوون بەخوێنی سەری یەکتر و لە ئەنجامدا ئاشت بوونەوە.

دەکرد بە سەرمەشق بۆ خۆیان و یەك دڵ و یەك ئاوات هەوڵیان دەدا بۆ سوودی گەل و نیشتیمان».

لە دووەمیاندا دەنووسێ: «.. بەم بۆنەوەیەوە منیش دەڵێم: خۆزگە هەموو یەکێك لە ئیمە بەتایبەتی خوێندەواران لەم ڕۆژەدا کە لە هەر چوار لاوە دوژمن خۆی مەلاس داوە لە کورد و لە کۆماری خۆشەویستی عێراقی و بۆ هەل دەگەڕێ، دەبووین بە کاکەولا...»(٤٧).

لەسێیەمیاندا دەڵێ: «.. ئەوەی من لێرەدا مەبەستمە ئەوەیە چەند وشەیەك بدەم بە گوێییدا "بە گوێی ئاغادا–ح٠ع" و بڵێم: ئەم بێ ڕەحمی و بێ ویژدانی و زۆرداری و دوژمنایەتییەی بەرامبەر کێ کرد...»

جەمال بابان لە "لە ڕێگای سەرا"دا(٤٨) کە باسی لە جووتیارێکی پیرەمێردی نەخۆشە و دوای شۆڕشی تەمووزی ١٩٥٨بۆ جاری سێیەم هاتووەتەوە شار بۆ خۆتیمارکردن و ئەم جارەیان دەیەوێ یەکسەر بچێتە لای "متصرف" و سکاڵای حاڵی خۆی بۆ بکا. بەڵام چیرۆکگێڕەوە "یا چیرۆکنووس خۆی" دوای ئەوەی بەو حاڵە دەیبینێ و لەگەڵیدا دەکەوێتە گفتوگۆ پێی دەڵێ: «.. خاڵەگیان ئێستا فەرمانبەری بەرتیلخۆر و پیاوی دز و درۆزن نەماون، تاك و تەرایەك نەبێ کە ئەوانیش نامێنن». دوای ئەوە تێی دەگەیەنێ کە "متصرف" پێوەندیی بە سکاڵاکەی ئەوەوە نییە و خۆی

(٤٥) ژین– ژمارە ١٤٩٣– ساڵی ١٩٥٩.

(٤٦) ژین– ژمارە ١٤٩٧– ساڵی ١٩٥٩.

(٤٧) لە چیرۆکەکەدا هەم حەکیم و هەم کۆتری ئاشتییە.

(٤٨) ژین– ژمارە ١٤٣٠– ساڵی ١٩٥٩.

دەیبا بۆ خەستەخانە. لەوێ دەردەکەوێ کە «.. بەینێکە بەشوێنیا دەگەڕێن کەوا قەرەوێڵە و جێگە چۆڵ بووە، بەڵکو بینوێنن».

عوسمان عوزێری لە چیرۆکی «لە پاش باران کەپەنك»دا[٤٩]، دوای گێڕانەوەی بەسەرهاتەکە دەڵێ: « ئەی خوێندەوارانی خۆشەویست.. ئایا "ئاوات" لە بەرامبەر ئەو تاوانە گەورەیەدا هەقی چییە، ئەگەر بکەوێتە دیوانی کۆمەڵایەتییەوە؟. ئومێدەوارم ئێوە سزایەکی بۆ دابنێن تا خۆشی بیخوێنێتەوە.

یا مستەفا ساڵح کەریم لە "فرمێسکی پەشیمانی" و[٥٠] کاکە مەم بۆتانی لە «هەوڵی بوێژێك و پرۆژەی زۆرداران و کارەساتی قومار» و[٥١] محەمەد نووری توفیق لە «بەرەحمەت بێ خەتای باوکی بوو»دا[٥٢]، تێکڕا لە باسەکانیاندا دەیانەوێ ئامۆژگاری بکەن کە قومارکردن کردەوەیەکی خراپ و زەرەربەخشە و پەشیمانی لە دوایە. یا خالد دلێر لە «خولە و بلە– ١٩٥٨»دا، چیرۆکەکەی ڕاستەوخۆ تەرخان کردووە بۆ ئامۆژگاریکردنی قوتابیان کە غەش نەکەن و چوختی و بەرەڵا نەبن و ڕەوشتیان جوان بێ. یا کامەران موکری لە "نانی سیلاوی"دا چیرۆکەکەی بەم قسانە کۆتایی پێ دێنێ: «بەم جۆرە هەزاری دەستی ناوەتە بینی هەزاران هەزارەوە، وە بە برسێتی و بەدەم سزاوە بە سیل دەیانکوژێت و دەستە دەستە وەك گەڵای پایز هەڵدەوەریك. ئاخۆ کەی بێت ڕزگاریان ببێت؟».

شێوەی ڕیپۆرتاژنووسی لە داڕشتن و نواندنی باسدا، کەلێنێکی گەورەی ترە لە تەکنێکی چیرۆکی ئەم پلەیەدا کە وەك دیاردەیەك بە فراوانی لە بەرهەمی زۆربەی چیرۆکنووسەکاندا دەردەکەوێ و نرخی ئەدەبییان گەلێ نزم دەکاتەوە. ئەمەش بەتایبەتی لەو گێڕانەوە وشکە حیکایەتخوانییەوە هاتووە کە ڕووداو و کارەساتەکانی باسەکەی یەك بە دەم یەکەوە وەك زنجیرە هەواڵێکی ڕووت و بێ گیان پێ دەنوێنرێ و بەرەو ئەنجامێکی دەستنیشانکراوی ئەوتۆیان دەبات کە زۆر جار هەر لە سەرەتاوە پێی دەزانرێت. هەروەکو ئەگەر سەرنجێکی گشتی بدەینە ئەو جۆرە بەرهەمانە، دەبینین ژمارەیەکی زۆریان چیرۆکگێڕەوە «یا با بڵێین چیرۆکنووس خۆی» بە پێشەکییەك

(٤٩) هەتاو– ژمارە٩٠ ساڵی ١٩٥٧.

(٥٠) هیوا– ژمارە ٢، ساڵی ١٩٥٧.

(٥١) کۆواری هەتاو– ژمارە ٩٩، ساڵی ١٩٥٧.

(٥٢) هیوا– ژمارە (٣،٢) ساڵی ٣.

دەس پێ دەکا یەکەم جار خۆی لە گەڕدایە و دەور دەبینێ و ئینجا دوایی باس دەباتە سەر باسی چیرۆکەکە خۆی و ئیتر لەو ساتەوە ئەو دەبێتە سەیرکەرێك. بەڵام لە زۆر حاڵەتیشدا چیرۆکنووس خۆی لە کۆتایی چیرۆکەکەدا جارێکی تر دەکەوێتەوە گەڕ و هەڵوێستی تایبەتی خۆی سەبارەت بە باسەکە دەردەبڕێ. یا هەندێکی تر بە وەسفکردنێکی دوور و درێژ دەس پێ دەکەن، ئینجا دەکەونە گێڕانەوە و دەدەن بەدەمیەوە. بێگومان ئەم کەلێنی ڕیپۆرتاژنووسییە لە زۆر شێوەی جۆراوجۆردا خۆی دەنوێنێ. بەڵام هەموو یەك ئەنجام دەدەن بەدەستەوە کە ئەویش نزمکردنەوەی نرخ و بەهای ئەدەبیی ئەو بەرهەمانەیە.

بۆ نموونە «کە دایکم بە ڕۆژوو بوو»ی[٥٣] مەم کە باسی لە دەس درێژییە سێ قۆڵییەکەی بەریتانیا و فەرەنسا و ئیسرائیلە بۆ سەر مسر ١٩٥٦، لە ڕاستیدا ڕیپۆرتاژێکی سیاسییە و خراوەتە قاڵبی چیرۆکەوە. یا "ڕێگای ئازادی"ی موحەرەم محەمەد ئەمین کە: «.. هەروەك کۆوار و ڕۆژنامە و ئێستگەکان، کاروبار و ڕووداوەکان دەگێڕنەوە و یەکسەر بێ دەسکاری نووسراوەتەوە»[٥٤].

یا مستەفا ساڵح کەریم لە "زرەی زنجیر"دا کە تەواو لە وێنەی "ڕێگای ئازادی"یە. یا "یەکی خاکە لێوە"ی[٥٥] میدیا کە باسی لە چۆنیەتی ئاهەنگێڕانی کوردانە لە سەردەمی حوکمی پاشایەتی کۆنەپەرستدا. یا نامەیەك لەسەر ڕاپۆرتێکدا نووسراوە و لە جەبهەی شەڕەوە بۆ ڕۆژنامەیەك یا کۆوارێك نووسرابێ وەك خۆشی ئیشارەتی داوە.

بەڵام لای هەندێ چیرۆکنووسی تر، ئەو شێوەی ڕیپۆرتاژنووسییە ڕووی لەباری کۆمەڵایەتی کردووە و بەم بارەدا لە ڕووی هونەرییەوە بوون بە ژێر هەرەسی ڕیزی دەردە کۆمەڵایەتییەکانەوە. بڕوانن جەمال بابان لە "خانزاد"دا ڕیزی بە چەندیانەوە گرتووە وەك بەپێی نەخشەیەك کە بۆی دانابن چۆن دەیانئاخنێتە ناو چیرۆکەکەوە:

١- بە شوودانی کچی مناڵکار بە پیری پەککەوتە.

٢- ڕەفتاری ناپەسەندی ژنبەژن.

٣- باوەڕکردن بە دووعا و نوشتە و جەڕاندن.

---

(٥٣) هیوا- ژمارە ٤ ساڵی ٢.

(٥٤) کامل بصیر- ژین- ژمارە(١٤٨٣،١٤٨٤)- ١٩٥٩.

(٥٥) هیوا- ژمارە ٩ ساڵی ١٩٥٧.

٤– فیتنەبازی و بوختان پێکردن.

٥– گیانی عەشیرەتگەری و بەگژیەکدا چوون و کوشتار لە یەکترکردن لە هیچە.

٦– نەفامی و ساوێلکەیی و هەڵخەڵەتاندن... هتد.

ئاشکرایە لە ڕووخستن و ڕیسواکردنی ئەم جۆرە کردەوە و ڕەفتار و نەریتە پڕوپووچ و کۆنەپەرستییانە، بە مەغزای پێشکەوتنخوازانەی بە باری ناوەڕۆکدا کارێکی پەسەند و پیرۆزە و کەسێك نکووڵیی لێیان نییە. بەڵام داخۆ جەمال بابانی چیرۆکنووس لە ڕووی تەکنیکەوە باسی چیرۆکەکەی نەکردووە بەژێر هەرەسیانەوە و لەکاتی نووسینیدا نەکەوتووەتە دوای تەقەلادانی ڕیزکردنی زۆرترین ژمارەیانەوە؟.

هەروەها "مانگ گیران"ی[٥٦] ساجد ئاوارە کە باسی لە نەریتێکی کۆمەڵایەتی پڕوپووچە و «چیرۆکێك لەسەر کانییەك»ی[٥٧] کاووس قەفتان–ك. ن. ق– کە بەسەرهاتی دڵدارێك دەگێڕێتەوە و "پاڕانەوە"ی[٥٨] محەمەد ڕەسوڵ هاوار و "سزا"ی[٥٩] کامەران موکری، چوار نموونەی تری ئەو شێوە ڕاپۆرتییەن کە باسی چیرۆکەکانیانی تووشی ڕووکەشی کردووە.

***

لەگەڵ ئەوەشدا بەرهەمی ئەم پلەیە لەم ڕووەوە خاڵی نییە لە گەلێ نموونەی گەش کە گەلێ باسی جۆراوجۆری بایەخدار و بە مەغزایان بۆ هەڵبژێردراوە و تا ڕادەیەکی باش بەپێی سەردەمی خۆیان و بە بەراورد لەگەڵ بەرهەمەکانی تردا لە نواندنیاندا سەرکەوتوون.

موحەڕەم محەمەد ئەمین لە "زیندووی مردوو"دا[٦٠]، لە بنچینەدا وەك چەندین چیرۆکی تری خۆی و چیرۆکنووسانی تر باسی هەر لە گوناهبارکردنی ڕژێمی گەندەڵ و هاندان بووە بۆ بەگژاچوونی و ویستوێتی بە جەماهیری چەوساوەی گەلەکەی بڵێ:

---

(٥٦) هیوا– ژمارە ٧، ساڵی ١–وە لە ژمارە ١٢٠ی ساڵی ١٩٨٥ی "هەتاوی"شدا بڵاو بووەتەوە.

(٥٧) ژین– ژمارە (١١٣٥ هەتا ١١٣٨) ساڵی ١٩٥٣.

(٥٨) ژین– ژمارە ١٣١٢، ساڵی ١٩٥٦.

(٥٩) ژین– ژمارە (١١٠٣–١١٠٤) ساڵی ١٩٥٢.

(٦٠) ژین– ژمارە (١١٧٤هەتا ١١٨١) ساڵی ١٩٥٣.

«ئەگەر زیندووی- مردوو نین، بۆچی بەو وەزعە کەنەفت و ناهەمواره ڕازی دەبن و بۆچی سەر بۆ ئەو ڕژێمە شۆڕ دەکەن کە دەتانچەوسێنێتەوە و بۆچی ڕاناپەڕن بە ڕوویدا و هەڵی ناگێڕنەوە، تا لەو حاڵەتی زیندووی مردووییە ڕزگارتان ببێ؟»، بەڵام لێرەدا باسەکەی خستووەتە چواوچێوەی جۆرە ڕەمزییەتێکی شێوە فەلسەفیی ئەوتۆوە کە هەم لە چێژی هونەری و هەم لە چۆنیەتی بە دەستەوەدانی مەبەستدا، بە باری هەرە گونجاو و سەرکەتوویدا نواندوێتی. تەنانەت هەڵبژاردنی شەخسیەتی دەروێشێك کە باسەکەی لە زمانەوە بگێڕێتەوە. کارێکی تەواو وەستایانەیە و پڕبەپڕی ڕەمزییەت و شێوە فەلسەفییەکەیە.

مەم لە "بەڵام ژیانە"دا، ڕاستگۆیی و سۆزێکی ئەدەبیێ گەلێ بەجۆش نیشان دەدا وەختێ زۆر بە وردی و قووڵی دەچێتە ناخی باسەکەیەوە کە بریتییە لە نواندنی ئەشکەنجە و ئازاری بەجەخاری سێ ئادەمیزادی دەردەدار و برسی و هەژار «پوور عیسمە و قادر و چیرۆکگێڕەوە خۆی». سێ نموونە و بەڵام لە قووڵاییانەوە، داستانی سەخت و سامناکی بێ بەشیی سەدان هەزار مرۆڤی چەوساوە لە خۆشی و بەختیاریی ژیان دەگێڕێتەوە و وەك شەهادەتنامەیەکی مێژوویی، سزا و دەرد و مەینەتیی مرۆڤی چەوساوەی ئەو سەردەمەی تۆمار کردووە.

مستەفا ساڵح کەریم لە "چەندم لێ ئەسێنیت"دا، هەست و سۆزی پاك و بێ گەرد و ساکاری مرۆڤێکی زەحمەتکێشمان دەخاتە پێش چاو، بەرامبەر بە دڵڕەقی و بێ ویژدانی و ڕەفتارێکی هێجگار نامرۆڤانە کە لەبارەی کراوە. حەماڵێکی هەژاری سەرگەردان لە دنیادا تاقە کوڕێکی منداڵی دایك مردووی هەیە کە ئەویش نەخۆش کەوتووە و خەریکە دەمرێ.. هاوار دەباتە بەر دوکتۆر و خەستەخانە. بەڵام دوکتۆر چاوچنۆك و نائینسانییە و خەستەخانەش لە ژێر سایەی ڕژێمی بەرتیلخواردن و واسیتەکردندایە و هەموو هەر دەس بۆ پارە پان دەکەنەوە. ئەمی بێ پارەوپوولیش دەبێ لە هەموو جارێکدا بپرسێ: چەندم لێ دەسێنیت؟ ئەوەی ئەوان داوای دەکەن بۆی هەڵناسووڕێ و کوڕە تاقانە بێ دایکەکەشی لە سەرەمەرگدایە. ئەم پرسیاری "چەندم لێ دەسێنیت"ە لای حەماڵە هەژارەکە دەنووسێ بە کارەساتێکی جەرگبڕەوە لە ژیانیدا.. کارەساتی مردنی تاقە کوڕەکەی. ئەو لە ژێر باری وەڵامی ئەو پرسیارەدا پشتی شکا و کۆستی کەوت. کەچی ئێستا یەکێك "چیرۆکگێڕەوە" دێت و پرسیارەکە وەك ڕمێك دەچەقێنێتە جەرگی و بۆ گواستنەوەی کەلوپەلی ماڵەکەی، پێشەکی لێی دەپرسی:

چەندم لێ دەسێنیت؟ هەمان پرسیار کە کورەکەی ئەم بووە کۆچی قوربانیی وەڵامەکەی . ڕووی هەرە گەشی باسەکە لێرەدایە.. هەستی مرۆڤایەتی پاك و ڕەسەنی زەحمەتکێشێك کە هەرچی ناپاکی و دلڕەقی و بێ ویژدانیی ناو کۆمەڵی چەوساندنەوە هەیە، کاری تێ ناکەن و ناتوانن گەردی بنێنە بان.

فازل نیزامەدین لە «لەتێ نان و شیشێ کەباب»دا، هەر باسی لە هەست و سۆزی پاکی مرۆڤایەتییە و بەڵام ئەم لێرەدا لە نموونەی قوتابییەکی منداڵی هەژاردا نیشانی دەدات کە ئەو لەتە نان و شیشە کەبابەی لە قوتابخانە وەری دەگرێ، دڵ و ویژدانی بچکۆلەی پڕ لە خۆشەویستی و دڵسۆزی بەرایی نادا بە تەنیا بیخوا، بۆیە دەیباتەوە ماڵەوە تا پێکەوە بیخۆن.

کاکەمەم بۆتانی لە «بۆ چ قاووت دام»دا[٦١]، لە باسێکی چەشنی باسی بووك و خەسوو دەدوێ کە چ لە شێوەی سەرگوزشتەی فۆلکلۆریدا و چ وەك ڕووداوی ڕۆژانە بەردەوام بەسەر زاری خەڵکییەوەیە، کە ئەویش باسی پێوەندیی نێوان باوەژن و هەنەزایە. بەڵام گرینگ ئەوەیە ئەم چۆنی بۆچووە و بە چ بارێکدا نواندوێتی. لە چیرۆکەکەدا باوکی کوڕە مردووە. واتە باوەژنەش بێ مێردە. هەروەکو هەردووکیشیان بێ کەسوکارن و هەژاری و برسێتی دەستی ناوەتە بینیان. بەم جۆرە باسەکە شێوەیەکی دراماتێکی فراوانتر و قووڵتر لە شێوەی ئاسایی خۆی وەردەگرێ و لە نواندنیشیدا دەبێتە خاوەنی بارێکی کاریگەریی تایبەتی خۆی. بە سەرێك کارەساتە ئاساییە ڕۆژانەکە لە دلڕەقی یا با بڵێین لە نادڵسۆزیی باوەژن بۆ هەنەزاکەی و قاودانی لە ماڵ و دەربەدەری هەنەزا و بوونی بەدز و ئینجا ڕقوکینەی ئەمیش بەرامبەر بەو وەختێك داوای لێ دەکا بگەڕێتەوە ماڵەوە. بە سەرێکیش هاودەردییان لە هەژاری و برسێتی و ژیانی سەختییاندا کە تێکەڵ بە باسە سەرەکییەکە دەبێت و بەم جۆر یا بەو جۆر کاری تێ دەکات و شێوە تایبەتییەکەی دەداتێ. باوەژن وائیدیعا دەکا کە نەبوونی وای لێ کرد کوڕە قاو بدات و وا ئێستا پەشیمانە و دەیەوێ وەك کوڕێکی جگەرسۆزی خۆی بگەڕێتەوە لای و پێکەوە بژین. لە کاتێکدا چیرۆکنووس کارێکی وەهای کردووە ئێمە لەلای خۆمانەوە «بەبێ ئەوەی ئەو دەری ببڕێ»، باوەڕی تەواو بەم ئیدیعایەی نەکەین. هەروەکو کارێکی وەهای کردووە کە باوەڕی تەواو بە ئیدیعای کوڕەش نەکەین کە گوایە بۆیە باوەژن دەیەوێ بیباتەوە لای خۆی، چونکە با

(٦١) هەتاو– ژمارە ١١٩، ساڵی ١٩٥٧.

بەدزیکردنیش بێ، نان پەیدا دەکا و دەسکەوتی هەیە. چیرۆکەکە کۆتایی دێت و هەنەزا ناچێتەوە لای باوەژن، چەند بە پاڕانەوە و سۆزیشەوە داوای لێ دەکات و ئێمەی خوێنەریش هەر لێکی دەدەینەوە و تەقەلا دەدەین باسەکە وردکەینەوە تێیدا بگەینە ئەنجامێك.

مەعرووف بەرزنجی لە "ئاواز و کەباب"دا، هەرچەندە بڕیاردانی کردنی لوولەی تفەنگ بە شمشاڵ و خەنجەر بە قیمەکێش لەلایەن میرزا و فەلاّمورزەوە، کارێکی نائاساییە و ئەگەر دیوی ئەودیوی چیرۆکەکەی بۆ ڕوون نەکرێتەوە، دەخرێتە بەر گومان لێکردنەوە، بەلاّم بەوەدا کە بڵێین: ئەو هەر لە سەرەتاوە نەخشەی چیرۆکەکەی وەك چیرۆکێکی ڕەمزی کێشاوە کە مەبەستی پشتگیریکردنی بزووتنەوەی ئاشتیخوازی بووە و گوناهبارکردنی شەڕ و شەڕخوازان، ئیتر کلیلی ئەو حوکمدانەمان دەسگیر دەبێ کە بوترێ: نەخێر... بڕیاردانەکە ئاساییە و لە ڕووی هونەرییەوە ناکەوێتە بەر ئەو گومانەوە. واتە فەلاّمورز کە مرۆڤێکی خێرخوا و دەس و دڵپاك و خۆشەویستە لەناو خەڵکیدا، نموونەی بەرەی ئاشتیخوازانە و میرزاش کە ئادەمیزادێکی شەڕانی و زەرەربەخش و نەگریسە و خەڵکی دەیبوغزێنن نموونەی بەرەی شەڕخوازانە. بەلاّم بێگومان میرزا کە لە کۆتاییدا شکستی دێنێ و دەگیرێ و فەلاّمورز لەگەڵیدا ئاشت دەبێتەوە تەنانەت بۆ بەردانی خۆی دەبێ بە کەفیلی و ئینجا کە بڕیار دەدا واز لەو ڕەوشت و ڕەفتارە چەوتەی بێن، لەو ڕەمزیەتەی پێشووی دەکەوێ دەبێتەوە بە مرۆڤێکی ئاسایی. لە کاتێکدا بڕیاردانیان کە تفەنگ و خەنجەرەکانیان بکەن بە شمشاڵ و قیمەکێش، دەبێتە ڕەمزە سەرەکییەکە و بەوە سەرکەوتن بۆ بەرەی ئاشتیخوازان دەبێ: مەعرووف بەرزنجی ئەگەر ئەم ڕێگەی ڕەمزیەتەی بۆ مەبەستەکەی نەگرتایە بەر و ڕاستەوخۆ بۆی بچوایە، لەوانەبوو تووشی هەمان دەردی ڕاپۆرتنووسی و وەعز و خوتبەدان بووبووایە.

یا "ژیل" لە "گەرما"دا(٦٢)، باسی لە بێفەڕی و تروفیزلێدان و نەفسیەتی ئاڵۆزی مرۆڤە بورجوازییەکانە کە هەر خەریکی خواردن و ڕابواردن و ئیسراحەتن و گاڵتەش بەنووسین و خوێندنەوە و ڕۆشنبیری دەکەن کە هەندێ کەس خۆیانی پێوە خەریك دەکەن و سەری خۆیان و ئەمانیشی پێوە دێشێنن. "ژیل" زۆر هونەرمەندانە ئەمانە هەموو لە نێوانی هەڵسوکەوتی یەکێك لەو بورجوازییانەوە دەردەبڕێ کە بەڕێوەیە

(٦٢) ژین- ژمارە ١٤٠٠، ساڵی ١٩٥٨.

بچێتەوە ماڵەوە و لە ناو گەرما تفت و لەعنەت دەبارێنێ. لە ماڵەوە دەیکا بە نەڕەنەڕ بەسەر ژنەکەیدا کە گوایە برسییەتی. خێرا نانی بۆ دێنن و وەك "اشعب" بەر دەبێتە خواردن. ئەوسا سەرخەوێك دەشكێنێ. لە تەقەی پەنچەرە خەبەری دەبێتەوە. لە ڕقا شووشە بە پەنجەرەکەوە ناهێڵێ. ئینجا دەس دەداتە کۆوارێك بخوێنێتەوە، دەکەوێتە گاڵتەپێکردنی نووسینەکان و نووسەرەکان. تا لە ناکاو ڕادەچەنێ. بیری دەکەوێتەوە کە مەوعیدی هەیە بچن بۆ "سەرچنار" و بە پەلە خۆی دەگۆڕی و ڕادەکاتە دەرەوە.

من ئەم چیرۆکە و چیرۆکێکی تری "ژیل" کە لە شوێنی خۆیدا باسی دەکەم، بە دوو نموونەی گەلێ گەش دادەنێم و چ لە ناوەرۆك و چ لە تەکنیکدا تەواو سەرکەوتوون. بەڵام بەداخەوە وا دیارە ئەمیش وەك ئەیحسان مستەفا، تەنیا ئەم دوو چیرۆکەی نووسیوە و ئیتر وازی هێناوە. بۆ ناوەکەشی چەندە پرسیارم کرد بۆم ساغ نەبووەوە کە کێیە؟

٢- لە هەڵبژاردنی کەسان و چۆنیەتیی هەڵسووڕاندنیاندا

ئەگەر لەم ڕووەوە سەرنجێکی گشتی بدەینە بەرهەمی ئەو ساڵانە دەبینین چیرۆکنووسەکان لە هەڵبژاردنی کەساندا، بەزۆری ڕوویان کردبووە دوو بابەتی سەرەکی:

یەکەمیان: هەژار و بێدەرەتان و نەخۆشە کەساسەکان و زەحمەتکێشە چەوساوەکان و گشت ئازارچەشتووەکانی ناو کۆمەڵی چەوساندنەوەی ئادەمیزاد لەلایەن ئادەمیزادەوە.

دووەمیان: ئاغا و دەرەبەگ و کۆنەپەرست و کاربەدەستی زۆردار و گشت و نۆکەر و ئەڵقە لە گوێکانی ڕژێمی چەوساندنەوە و زۆروجەور.

کەسانی هەردوو بابەتیش لە کۆڕی ژیاندا، لە بەیاکادان و زۆرانبازییەکی توندوتیژدان. ئەوان بە ئامانجی ڕزگاربوون لە چەوساندنەوە و زوڵم و زۆر و گەیشتن بە هیوا و ئاوات و بەدیهێنانی ژیانێکی پڕ لە خۆشی و شادیی دوور لە دەرد و سزا و مەینەتی. ئەمان بۆ ئیدامە پێدانی جەور و ستەمیان و پارێزگاریکردن لە سوود و مەسڵەحەتی ناعادلی و ناشەریفییان کە ئەنجامی زەوتکردن و دزینی بەری ڕەنجی شان و عەرەقی ناوچەوانی چەوساوەکان دەسگیریان دەبوو.

بەڵام کەسانی بەرەی چەوساوەکان لە کۆڕی ئەم زۆرانبازییەدا بە دوو جۆر هەڵدەسووڕێن، با یەکێك لە دوو هەڵوێست دەنوێنن.

یەکەمیان: بە ناچاری شان دەدەنە بەر چارەنووسی چەوساندنەوەیان و خۆیان لە ئاستیدا بێ ئیرادە و بێ دەسەڵات دەبینن، ئەگەرچی لە دەروونڈا پیشی لێ دەخۆنەوە و ڕەق و کینە لە ناخیاندا تا دێت پەنگ دەخواتەوە. دووەمیان: ملی بۆ نادەن و لە ڕوویدا وەردەگەڕێنەوە و بەگژیدا دەچن، بەتایبەتی کەسانی نموونەی تێکۆشەری سەر بە بزووتنەوەی نیشتمانی کە ئەنجامی پەروەردە کردنیان لە ڕووی سیاسی و ئایدۆلۆجییەوە، بە ئیرادە و تێگەیشتنەوە بەربەرەکانییان دەکرد و دەجەنگان.

ئەم دوو بابەت کەسانی هەرە سەرەکیی چیرۆکی ئەو ساڵانەن کە لە بەشێکی گەورەی بەرهەمی ئەو ماوەیەدا وێنەی دەبینین و لای زۆربەی چیرۆکنووسەکان دووپات دەبنەوە. بەڵام لە پاڵیاندا نموونەی بابەتە کەسانێکی تریش دەبینین کە لە ڕاستیدا ئەوانیش لە بنەڕەتدا هەر دەبەسترێنەوە بەو دوو بابەتەوە، وەك ئەوانەی دەردێکی کۆمەڵایەتی نیشان دەدەن لە وێنەی دز و قومارچی و خۆپەرست و بەدڕەوشت.. هتد. یا دڵداری و دڵداران کە زۆربەیان ئەنجامی داوکەوتوویی کۆمەڵ و بیروباوەڕ و نەریتی کۆنەپەرستانەی باو تووشی نوشستی و خەم و خەفەت دەبن.

جا ئەوە بوو من لەوەپێشتر لە ژێر سەرباسی "ڕەنگدانەوەیەکی گەش"دا، لەگەڵ هێنانەوەی گەلێ نموونەی بەرهەمی چیرۆکنووسەکان، ئەم ڕووە ڕووناك و بایەخدارەم دەرخست و بە درێژی لێی دوام و ئەوەم سەلماند کە چیرۆکی ئەو ساڵانە کە ساڵانی بەهێز بوون و هەڵچوون و دوا تەقینەوەی بزووتنەوەی ئازادیخوازی بوو بە ڕووی ڕژێمی پاشایەتی کۆنەپەرستدا، بەم بارەدا دەبێ هەردەم شانازی پێوە بکرێ. لەبەرئەوە لێرەدا بە پێویستم نەزانی جارێکی تر نموونە بهێنمەوە و ئەوانەی لەوێدا ئیشارەتم پێ داون دووپتیان بکەمەوە.

***

بێگومان کەسانی هەر چیرۆکێك لە بنچینەدا نموونەی هەر ئەو کەسانەن کە لە ژیانی ڕۆژانەدا هەڵدەسووڕێن. بەڵام هەر چیرۆکنووسێك دەبێ لەم بارەیەوە بەر لە هەرشتێك ئەو ڕاستییە سەرەتایی پێ بزانێ و بچێتە بنجوبناوانییەوە، کە کەسان لە

ژیاندا بە ملیۆنەهـان و هەڵبژاردنی نموونە بە دانسقەیە. چونکە ئەو هەرچەندە لەوە بەئاگایە کە ئەو ملیۆنەهایە هەر وەختێ مەسەلە دێتە سەر ئەوەی دەسبداتە قەڵەم و بییەوێ چیرۆکێك بنووسێ، وەك هەویرن بە دەستییەوە، بەڵام لە هەمان کاتدا دەبێ لەوەش بەئاگا بێ کە ئەو لە چیرۆکێکا یا لە رۆمانێکدا، ماوەی نواندن و هەڵسووڕاندنی تەنیا چەندانێکی لەوانە هەیە، کە ئینجا ئەوسا دەبنەوە نوێنەر یا ئاوێنەی ملیۆنەهاکە.

لە سەرنج لێدانی یەکەمدا ڕاستییەکە وەها خۆی دەخاتە ڕوو، کە ئەمە ئەوی ڕاستی بێ پلەی یەکەمە بۆ تێگەیشتنی. ئەگینا ئەگەر باشتر تێدا قووڵ ببینەوە، گەلێ لقوپۆپی لێ دەبێتەوە. بۆ ئەو مەبەستە با ئەم دوو پرسیارە بکەین: یەکەمیان ئاخۆ هیچ کەسێك کوتومت و پڕ بە پڕ لە کەسێکی تر دەچێ؟. وەڵام: نەخێر!.. دوور نەڕۆین و هەر لە کۆڕی هونەری چیرۆکنووسین خۆیدا بەڵگە بینینەوە. با سەرنج بدەینە ئەو هەزاران کەسە دانسقانەی ناو هەزاران چیرۆك و ڕۆمانی سەدان چیرۆکنووس... هەژار، جەنگاوەر، نەخۆش، دز، دڵدار پیسکە، تێکۆشەر، ترسنۆك، ئازا، داوێنپیس، دڵپاك، پیاوکوژ...هتد، کە هەر یەکە لەمانە لای چەندین چیرۆکنووس کراوەتە کەسی هەڵبژاردەی دانسقە لە بەرهەمەکانیاندا و بگرە هەر یەکەیان تەنانەت لای یەك چیرۆکنووسیش چەندین جار دووپات کراونەتەوە. کەچی هیچ کامێك لەوانە نە لە دوو بەرهەمی دوو چیرۆکنووسدا و نە لە دوو بەرهەمی تەنانەت یەك چیرۆکنووسیشدا، کوتومت و پڕبەپڕی یەکتر نەنوێنراون و هەڵنەسووڕێنراون. بۆچی؟. چونکە هیچ هەژارێك «وەك مرۆڤێکی تاکی خاوەن جیهانی جەنجاڵی تایبەتی ناوەوەی خۆی»، کوتومت لە هیچ هەژارێکی تر ناچێ. هەروەها هیچ جەنگاوەرێکیش.. هیچ نەخۆشێکیش... هتد. لێرەوە ئەگەینە ئەو ئەنجامەی کە ئەگەرچی ڕاستییەکە بە دیوی دەرەوەیدا، وەها دەنوێنێ کە پێنج کەسی هەژاری بە دانسقە هەڵبژێراوی ناو چیرۆکێك دەبنە نوێنەر یا نموونەی پێنج هەزار، یا پێنج سەد هەزار هەژاری تر، بەڵام بەدیوی ناوەوەیدا تەنیا پێنج کەسی هەژارن و لە هیچ پێنج هەژارێکی تر ناچن، چونکە هەر یەکەیان خاوەنی قەوارەی ناوەوەی جیاواز و تایبەتی خۆیەتی کە نەخشەکەی حەشاری ناو پێچوپەناکانی بوونی مێژوویییەتی.

پرسیاری دووەم: ئاخۆ لە ژیاندا، کەسان پێوەندییان تەنیا لەگەڵکەسانی تردا هەیە؟ هەرگیز نەء!.. چونکە مرۆڤ چەندە پێوەندیی لەگەڵ مرۆڤی تردا هەیە، هێندەش لەگەڵ گیاندار و بێگانەکانی دەوروپشتیدا هەیەتی، لە ئاژەڵ و ڕووەك و خاك و خۆڵ کە ئەو

لە ناویاندا بووەتە سەروەرو بە هەست و بیر و هۆشی باڵا و پێشکەوتووی، توانیوێتی بە سەریاندا زاڵ ببێ و جڵەوی ئەو پێوەندییەی لەگەڵیاندا بگرێتە دەستی خۆی. ئەگەرچی تا ئێستاش لە زۆر جارا لە دەستی دەردەچێ، وەك ئەوەی لافاوێك هەڵسێ!.. یا ملیارەها مێروو لە ئەنجامی هەر هۆیەك بێ، هێرش بەرنە سەر دێیەكی دە-پازدە ماڵی... هتد.

سا كەسانی چیرۆكی ئەم پلەیەمان بەگشتی، لەم دوو ڕووەوە ڕووكەشی مامەلەیان لەگەڵدا كراوە و ساكارانە نوێنراون، كە ئەوە لە ڕووی هونەرییەوە لە هەڵبژاردنی كەسان چۆنیەتی هەڵسووڕاندنیاندا، بووەتە هۆی گەلێ هەڵە و كەموكووڕی و منیش وا لێرەدا بەتایبەتی تەقەلای ئەوە دەدەم، دەستیان بخەمە سەر و لێیان بدوێم.

ئەوی ڕاستی بێ، جەمسەری ڕەگوڕیشەی زۆربەی ئەو هەڵە و كەموكووڕییانە، دەگەڕێتەوە بۆ دوو مەسەلەی سەرەكی: یەكەمیان ڕێكەوت، یا قەزاوقەدەر كە بەردەوام كەسانی چیرۆكەكان دەكەنە داشی دامە و دەیاندەنە دەم شەپۆلی زنجیرەیەك كارەساتی كوتوپڕ و لە ناكاوی یەك لە دوای یەك، كە بەمە ئەو كەسانە لە ئیرادەی خۆیان دەكەون و دەبنە پەڕی دەم ڕەشەبا. دووەمیشیان: كەڵەكەكردنی دەرد و سزا و مەینەتی و كوێرەوەری و ئێش و ئازار بەبێ حساب و بە زنجیرەیەكی لەبن نەهاتووی ئەڵقە بەدەم ئەڵقەوە، لەسەر شان و كۆڵی ئەو كەسانە و بێگومان لە ئەنجامی ئەو ڕێكەوت و قەزاوقەدەرانەدا كە لە بەندی پێشوودا ئیشارەتمان پێ دان.

نموونە بۆ یەكەمیان: لای عەبدوڵا میدیا لە "تاوانی چی بوو"دا(٦٣)، دەبێ "پیرۆز" هەر دوای شووكردنی بە ساڵێك مێردەكەی قەزاوقەدەر مار پێوەی بدا و بمرێ و بە سەریدا منداڵێكیشی ببێ و بڕیاریش بدا لەگەڵ منداڵەكەیدا ئاواییی مەڵبەندی باووباپیران و ناو خزم و كەسوكار جێ بێڵێ و ڕوو بكاتە شار!... كە بێگومان هەر زوو سەبارەت بەم بڕیارەی دەپرسرێ: «نازانین كە پیرۆز منداڵەكەی دەبێ، بۆ خولیای شار دەكەوێتە سەری؟.»(٦٤).

لای ئەمین میرزا كەریم لە "دز"دا، دەبێ: ١-خاوەن ماڵ بەخەبەر بێن و دزەكە بگرن. ٢- یەكێك ببێ بە پارێزەری دزەكە كە برادەری دزی لێكراو بێت. ٣- دز لە هۆڵی

(٦٣) ژین- ژمارە ١٢٥٦- ساڵی ١٩٥٥.

(٦٤) موحەڕەم محەمەد ئەمین- ژین ژمارە ١٣٩٢- ساڵی ١٩٥٨.

دادگەدا و لەناو قەفەزەکەدا بەلادا بێت و بمرێ. ٤- هەر لەو ساتەدا دوو منداڵی دزەکە خۆیان بکەن بە هۆڵی دادگەدا و دەس بکەنە باوکەڕۆ.

لای موحەڕەم محەمەد ئەمین لە "گردی شەهیدان"دا، دەبێ کوڕێکی گەنج بە پیاسە بچێ بۆ سەر گردەکە. ڕێکەوتی پیرێژنێك بکا کە لەسەر گۆڕێك دەلاوێنێتەوە. بکەونە گفتوگۆ. پیرێژن داوا لە کوڕەکە بکا بیبات بۆ لای باوکی و لەوێ ئاشکرا ببێ کە ئەو کوڕە کوڕی پیرێژنە.

لای جەمال بابان لە «پەڵە هەورێکی چڵکن- ١٩٥٨»دا دەبێ خاوەر کە لافاو هەڵمەتە بێ ئامانەکەی هێنانە سەر، وەك ئەوانی تر ڕانەکاتە سەربان و بگرە بەپێچەوانەوە بۆ ڕزگارکردنی خۆی و ساواکەی بەرەو کۆڵان «واتە بەرەو گەرووی مەرگ» هەڵبێت. هەروەکو لەولای تریشەوە مێردەکەی لە ڕاکردن و پەلەقاژەکردنیدا تا خۆی بگەیەنێتەوە ماڵەوە، دەبێ لاشەی یەکێ لە دوو مناڵەکەی تری بەدەم شەپۆلی لافاوەکەوە ببینێ. هەروەها مستەفا ساڵح کەریمیش لە "کوا کوڕەکەم"دا[٦٥]، ئەو منداڵەی لە ژێر داروپەردووی خانووە ڕووخاوەکەدا ڕزگاری دەکا، دەبێ منداڵی دراوسێکەیان بێ و کوڕەکەی خۆی نەبێ.

هەر بەبۆنەی کارەساتی لافاوەوە، "لافاوی گوندێك نەك شاری سلێمانی" لای محەمەد مەولوودیش لە "ئەگەڕێتەوە"دا، دەبێ لاوێکی خەڵکی گوندەکە بچێ بۆ ڕاو. لافاوێك هەڵسێ. لاوەکە ببێتە نێچیری. لاشەکەشی ڕاماڵێتەوە قەراغ گوند. مامەند و مارفی برادەری لاشەکەی ببینن. کفنودفنی کەن و دایکە پێ نەزانێ. ساڵەها تێ پەڕێت و دایکە هەر بە تەمای گەڕانەوەی "شۆڕۆ"ی کوڕی بێ.

لای جەمال بابان لە «پەڵە هەورێکی چڵکن- ١٩٥٨»دا دەبێ خاوەر هەرچی پیاو لە ئاواییدا هەیە بماشرێنەوە.. بۆ شار و فڕێ بدرێنە بەندیخانەوە و تەنیا شوانەکە بمێنێتەوە. دەبێ ئەویش نەخۆش بکەوێ و بمرێ و ژنان کفنودفنکردنیان لێ ببێتە گیروگرفتێکی گەورە. ئینجا کە ژنێکی سەرەیان بیری بۆ ئەوەی دەچێ، بۆ چارەسەر هاوار برێتە بەر گوندێکی نزیکیان، هەمدیسان دەبێ تەنیا "یەك" پیاوی دەسکەوێ و بێت بەهاوارییەوە.

بێگومان ئەگەر بمانەوێ بدەین بە دەمییەوە، دەتوانین چەندین نموونەی تر، چ لای

---

(٦٥) کۆواری هیوا- ژمارە ٥- ساڵی ١.

چەندین چیرۆكنووسی تری ئەو ساڵانەمان و چ لە بەرهەمەكانی تری ئەو چیرۆكنووسانەدا كە ناومان بردن بهێنینەوە.

نموونە بۆ دووەمیشیان: لای عەبدوڵا میدیا لە "پێناوی نانا"، جووتیارێك ئاغای دەرەبەگ بە خێزانەوە لە ئاوایی دەری دەكا. لە هیچ دێیەكی تریش جێیان ناكرێتەوە و كەس داڵدەیان نادا. ژن و منداڵەكەی سەرما و برسێتی دەیانكوژێ. ئەویش سەری خۆی هەڵدەگرێ و دەڕوا. دەچێتە شارێك بێ ئەوەی بزانێ كوێیە. تێكەڵی خۆنیشاندانێك دەبێ كە هاواری نان دەكەن بۆ برسییەكان. دەگیرێ.. ئازار دەردێ دەمرێ.

لای مستەفا كەریم لە «بریا نەهاتیتایەوە»دا(٦٦) كوێخای ئاوایی ڕازی نابێ كچەكەی بدا بەشوو بە دڵدارەكەی. دڵدار لە داخا لەگەڵ برادەرێكیا دەچن دەبن بە سەربازی "لیوی" لە حەبانیە. دوای دوو ساڵ فیرار دەكەن و دەگەڕێنەوە. كوڕە بە یاریدەی برادەرەكەی كچی كوێخا هەڵدەگرێ و سێ قوڵی ڕوو دەكەنە شاخ. دارستانی شاخ ئاگری تێ بەردەبێ و هەرسێكیان ئاگر ئابڵوقەیان دەدا و دەیانكوژێ كە دەبێ بپرسین: «ئاخۆ چۆن دەستی "ڕێكەوت" لەم ڕۆژەدا زێڕین و سوارە و بایزی هاوڕێی پێكەوە كۆكردەوە، تا مەرگەساتی دولبەر و دڵداری بەشێوەیەكی ڕۆمانتیكی سەیر ببێتە ئەنجام»(٦٧).

مەحموود ئەحمەد لە "خەزان"دا(٦٨)، ژیانی پڕ لە شادمانیی "بەختیار" بە مراندنی ژنەكەی دەشێوێنێ و لەگەڵ تاقە كوڕەكەیدا تەنیا دەمێننەوە. دوای ماوەیەك باوك ناچار ژن دێنێتەوە و بەپێچەوانەی ئەوەوەی كە باوە كوڕە و باوەژن دەبنە دایك و كوڕێكی ڕاستەقینە. خەڵكەكە دەیكەنە مقۆمقۆ. باوكە دەیبیسێتەوە. دەكەوێتە گومانەوە. تا بە چاوی خۆشی دەبینێ «كوڕە دەستی خستووەتە سەر شانی دایكی و قسەی لەگەڵ دەكا». گومانی لێ دەبێ بە یەقین . بە بیانوویەك دەیبا بۆ "شەقڵاوە" و لەوێ دەیكوژێ.

بەم بۆنەیەوە سەرنجم دا پێوەندیی نێوان كوڕ و باوك لای مەحموود ئەحمەد، شێوەیەكی تایبەتی وەرگرتووە و لە هەموو چیرۆكەكانیدا "جگە لە جوان" دووپات

---

(٦٦) كۆواری هیوا– ژمارە ٣، ساڵی ١٩٥٧.

(٦٧) عەبدولڕەزاق بیمار– هیوا ژمارە ٣٢، ١٩٦١.

(٦٨) ژین– ژمارە– ١٤٥٢– ١٩٥٩.

دەبێتەوە. لە "بەسەرهاتی باوك"دا باوك ئاغایەکی دەرەبەگی زۆردارە. کوڕە "کە خۆی لە چیرۆکەکەدا" بووە بە باوك و بەسەرهاتی خۆی دەگێڕێتەوە"، بەزەیی بەجووتیارە چەوساوەکانا دێتەوە و پشتیان دەگرێ و لۆمەی باوکی دەکا. باوکە لێی تووڕە دەبێ بە گژیدا دەچێ. ئەوسا بەینیان تەواو تێك دەچێ. کوڕە ئاوایی جێ دێڵێ، دەچێتە ڕیزی تێکۆشانەوە و تووشی گرتن و دەربەدەری دەبێ. یا لە "جوامێریی سالار"(٧٠)، باوکە پارەپەرست و پیسکە و چاوچنۆکە و کوڕە بەپێچەوانەوە. تا کار وای لێ دێ باوك دەری دەکا و ئەویش سەری خۆی هەڵدەگرێ و دەڕوا، یا لە "باخەوان"دا(٧١)، کوڕە دایکی دەمرێ. باوك ژن دێنێتەوە و بەو کارەی کوڕە دەخاتە وەزعێکی دەروونیی سەختەوە و لە ئەنجامیدا تووشی گۆشەگیری و تەریکی دەبێ. سا تۆ بڵێی ئەم حاڵەتە هیچ پێوەندییەکی هەبێ بە ژیانی چیرۆکنووس خۆیەوە؟.

لای محەمەد ساڵح سەعید لە "کاروانی"دا، بە درێژاییی لاپەڕەکانی چیرۆکەکە دەرد و سزا و مەینەتی لەسەر شانی شیرین و نەژاد و شاشوار و هوشیار کە چوار کەسی سەرەکیێ، کەڵەکە دەکرێ و لە ئەنجامدا سێ کەسی یەکەم بە کوشتن کۆتاییيان دێت.

لای جەمال بابان لە «پەڵە هەورێکی چڵکن»دا، دەبێ سەرباری ئەو ژیانە کولەمەرگییەی حەمە سوور و خێزانەکەی، کارەساتی لافاوەکەش "سلێمانی- ١٩٥٧" بەتایبەتی بەبن دەستی ئەوانەوە بنووسێ.. دایکە و دوو منداڵی بەرەو گەرووی مردن ڕامالێ و حەمە سوور و منداڵێکی بۆ جەخار بهێڵێتەوە.

لای موحەڕەم محەمەد ئەمین لە "مام هۆمەر"دا جەمال نەبەز لە "لالۆ کەریم"دا، دەبێ هەردوو چیرۆکنووس چەندە تین و توانای دروستکردنی شێوەی دەرد و سزا و مەینەتی لە مێشکیاندا هەیە، بیخەنە کار بۆ ئەوەی بتوانن زۆرترنیان لە کۆڵی مام هومەر و لالۆ کەریم بار بکەن و وایان لێ بکەن بەردەوام «واتە بە درێژاییی لاپەڕەکانی هەردوو چیرۆکەکە» لە ژێر قورساییماندا بناڵێنن.

***

لەگەڵ ئەوەشدا بەرهەمی ئەو ساڵانەمان، لە هەڵبژاردنی کەسان و چۆنیەتی هەڵسووڕاندنیاندا، گەلێ نموونەی گەش و سەرکەوتووی تێدا بەدی دەکرێ. لەوانە

(٧٠) هەتاو- ژمارە ١٩٥٧ ساڵی ١٩٥٩.

(٧١) ژین- ژمارە ١٤٥٣، ساڵی ١٩٥٩.

هەرسێ برادەر، «حەمەوەیس و مچەلەرزانە و چیرۆکگێڕەوە»ی "سەیرانێك لە ئەزمڕ"ی مەحەڕەم محەمەد ئەمین، کە سێ مرۆڤی نەفرەت لێکراو "منبوذ"ی ناو کۆمەڵن و تا ئەو تەمەنەیان نەبوونەتە خاوەنی پیشە و ئیشوکارێکی هەمیشەیی ئەوتۆ کە ئۆقرەی لەسەر بگرن و ئاسایی پێ بژین. بگرە بەشیان بەردەوام نەبوونی و بێ بەشی و دەردی سەری بووە و ڕەنگە هەرسێکیان وەك چۆن حەمەوەیسیان «.. لەبەر دزینی جووتێك پۆستاڵی سەربازێك دوو مانگ بەند کراوە»(٧٢)، جارەها لەسەر ئەم بابەتە ڕەفتارە تووشی گرتن و بەندکردن بووبن. بۆیە ئەوانیش لە ئاستی کۆمەڵێکدا کە ئاوەها مامەڵەیان لەگەڵدا دەکا، ئیدامە بە بەلەسەبوون و کەمتەرخەمیی خۆیان دەدەن و لە نێوانی ڕەوشت و کردار و هەڵسوکەوتی پڕ لە گاڵتە پێهاتن و تیروتوانجیانەوە، مۆری ناعەدالەتی دەنێن بە ڕووی کۆمەڵەکەیانەوە و تاوان و کۆناهەکانیان دەدەنەوە بە ڕووی خۆیدا. چیرۆکنووس هەونەرمەندانە لە هەڵسووڕاندنی ئەو کەسانەی چیرۆکەکەیدا دەمانگەیەنێت بەم مەغزایە. ئەگینا بە سەرزاری بریتین لە تەنیا سێ مرۆڤی هاوڕێی یەکتر و بە بۆنەی بەربوونی یەکێکیانەوە لە بەندیخانە، دەچن بۆ سەیرانێك لە ئەزمڕ کە ئەگەر ئەو وەستاییەی تێدا بەکار نەهێنرایە، ڕەنگە ببوایەتە پەخشانێك و وەسفی سەیرانێکمان بۆ بکا.

یا "ئازاد لە کارمان دەوێت"ی محەمەد مەولوودا، کە بە تێهەڵکێشکردنێکی هونەرمەندانەی کارەساتی ڕابردووی ژیانی لەگەڵ ئێستایدا لە ڕێگەی مۆلۆلۆجی ناوەخۆوە، نەشونما دەکات و ئەنجامی ئەو دەردی بێ کارییەی بەردەوام سواری کۆڵی بووە و سزا و ئازاری دەردی هەژاری و نەبوونی پێ دەنۆشێ، دەگاتە ڕادەی تەقینەوە و بەگژچوونی ڕژێمی چەوساندنەوە.

یا چیرۆکگێڕەوە "ڕاوی" لە "هەڵفریواندن"ی(٧٣) "ژیل"دا، کە ئەویش هەر هونەرمەندانە و هەر ڕێگەی مۆلۆلۆجی ناوەخۆوە، باسی لە وەزعی ئایدیۆلۆجیی ئاڵۆزی مرۆڤێك دەکا کە هەر خۆی لە سەرەتاوە دەڵێ: «من.. خۆم.. کەوتوومەتە بۆشاییەوە. هاوڕێکانی جارانم لە دوو لاجێی خۆیان کردووەتەوە. دەستەیەکیان کەوتوونە دووی "بڕوا" و جلەوبەدەسن... دەستەکەی تریشیان کەوتوونە دووی

---

(٧٢) گۆمی شلەقاو– لاپەڕە ٢١.

(٧٣) ژین– ژمارە ١٣٧٠، ساڵی ١٩٥٧.

″گوزەران″ و جلەوبەدەستن و بوون بە خاوەنی پایە و ڕابواردنێکی بێ گرێ لەم دنیا فراوانە پڕ ئاژاوەیەدا». هەروەکو دوای ئەوە، سەبارەت بە خەڵکەکەی تریش دەڵێ: «ئەو زۆربەی خەڵکەی کە دوێنێی ڕەشی وەك پەردەی سینەما و کردەوەی جەرگبڕی وەك هەڵەیەك و تاوانی وەك تفەنگێکی لە دەس دەرچوو دێتە بەرچاو».

واتە لە نێوانی هاوڕێکانی جارانی و خەڵکەکەدا ئەم ڕاماوە!.. باسەکە لە مێشکیا ئاڵۆزە!.. بۆیە بیر دەکاتەوە. ئەم لە لای خۆیەوە چی بکا باشە؟ یەکێك لەو سێ ڕیزە هەڵبژێرێ؟ لە ناخدا هیچیانی لا پەسەند نییە. کەواتە دەبێ تەقەلای دۆزینەوەی ڕێگەی تایبەتی خۆی بدا. سەرنج دەداتە دووکەڵی جگەرەکەی لێواری تەپڵەکەکەی بەردەمی. دەبینێ ڕاست بەرز دەبێتەوە، چونکە با لە هیچ لایەکەوە لێی نادا. لەگەڵ وەزعی خۆیدا بەراوردی دەکا. دەڵێ: «.. جا کەوابوو بۆچی من سەرنەکەوم؟. بۆچی بەرز نەبمەوە لە کاتێکا هیچ جۆرە بایەکی توندوتیژ و ڕێ لێگری خەڵکی ڕووم تێ نەکات؟ نە بای ″تۆڵە″. نە بای ″تەشەر″. نە بای ″قین″. نە بای ئەنجامی کردەوەکانی پێشووم».

بەڵام دەکەوێتە پرسیارکردن لە خۆی کە جۆری پرسیارەکان زیاتر گومان دەردەبڕن نەك باوەڕپێتەوی بە سەرکەوتن و بەرزبوونەوەی چەشنی دووکەڵەکە. ئەوسا.. «.. لە پڕ هەڵسایە سەرپێ، هەموو جەستەی هاتە لەرزین و کەوتە لێوکرۆشتن. هەردوو دەستی نایە هەردوو لاجەنگی دانیشتەوە...». واتە لە ناخیا مەسەلەکەی لا گیشتە پۆپەی ئاڵۆزی و جەنجاڵی. دوادێری چیرۆکەکە بەوە کۆتایی دێت کە هەردوو پەنجەی ئەچزێ بە ئاگری جگەرەکەیدا و کە بەوە چیرۆکنووس ئەو هەژاندن و خۆخواردنەوە و گرفتە دەروونییەی دەقرتێنێ، بێ ئەوەی بە هیچ ئەنجامێك یا بڕیارێکی بگەیەنێ و دەبێ هەر بەردەوام بێ لە گەڕاندا بە دوای ئەو ڕێگە تایبەتییەدا کە وێڵێتی.

ئەم شەخسیەتە ئەوی ڕاستی بێ، نموونەیەکی زۆر گەش و پرشنگدارە لە ڕیزی ئەو هەولانەدا کە دراون بۆ چوونە ناو دەروونی کەسانی چیرۆك لەو سەردەمەدا و نواندنیان بەدیوی ناوەوەدا، لە حاڵەتی خۆخواردنەوە و ژانگرتنی دەروونیدا.

یا ″حەمەسوور و خێزانەکەی″ لە «پەڵە هەورێکی چڵکن»ی جەمال باباندا کە بە وردی زۆر لە نزیکەوە وەك خێزانێکی هەژاری زەحمەتکێش، ژیانی ڕۆژانەیان دەنوێنرێ، بەتایبەتی کە پێوەندیی پاك و خاوێن و پرسۆزی مرۆڤایەتی چ نێوان

حەمەسوور خاوەری ژنی و منداڵەکانیان و چ نێوان خێزانی حەمەسوور و خێزانی مەلا و خێزانی پیرێژنی دەچێتە پاڵ کە ئەمانیش دوو خێزانی هەژاری ترن و پێکەوە لە یەك خانوودا دەژین. من باوەڕم وایە کە چیرۆکەکە ئەگەر لەلایەنەکانی تردا تووشی ئەو هەڵە و کەموکوورتییانە نەبوایە کە تووشیان بووە، ئەم ڕووە گەشەی ئیشارەتمان پێ دا دەیگەیاندە ڕیزی چیرۆکە سەرکەوتووەکانمان.

٣- لە وردەکایدا

داخۆ لێرەدا مەبەستمان لە وردەکاری چییە؟. مەبەستمان لە هەموو ئەو مەرجانەی ترە کە لە ڕووی هونەرییەوە بەرهەمەکە دەڕازێنەوە و تام و بۆی کاریگەریی تایبەتیی خۆی دەدەنێ و خوێنەر هۆگری خوێندنەوەی تاسەری دەکەن. بێگومان پوختیی زمان و کاریگەریی گفتوگۆ و قووڵبوونەوە بە ناخی کەساندا بۆ دەربڕینی هەست و نەست و نهێنییەکانی ژیانیان و ئینجا هەڵبژاردنی باری هەرە گونجاو و بەهێز لە نواندنی باسدا و جۆری تێهەڵکێشکردنی لقوپۆپەکانی و ڕیزکردن و بەیەکادانیان و چۆنیەتی گەیاندنیان بە ئامانجی سەرەکی نووسەر و کۆتایی پێهێنانیان لە ئاستێکدا و بەشێوەیەك کە دوا برووسکە بدا لە بیر و هۆشی خوێنەر و بیخاتە ناو گێژەنەی چەند ساتێکی "با بڵێین ئەفسانااوی!" وەهاوە باوەڕ بەوە بێنێ کە ئەو بەخوێندنەوەی ئەو چیرۆکە، نهێنییەکی ناو ناخی خۆی یا دەرەوەی لا ئاشکرا بووە و ئەنجامێکیشی لێ دەست دەکەوێ. ئەمانە هەموو ئەو وردەکارییە پێك دەهێنن کە مەبەستمانە و کە دەبنە نیشانەی هەم بەهرەداری و وەستایی و هەم شێوەی تایبەتی و جیاوازی هەر چیرۆکنووسێك لە ڕووی هونەرییەوە.

چیرۆکی ئەو ساڵانەمان، لەم لایەنەوە زیاتر لە هەر لایەنێکی تر هەڵە و کەموکووڕیی زەقی تێدایە، کە بوونەتە هۆی لاوازی شکستی زۆر بەرهەمی سەرکەوتوو لە ناوەڕۆکدا.

مستەفا ساڵح کەریم لە "کوا کوڕەکەم"دا، "دارا"ی مێرد کە لە خەستەخانە کەوتووە، لە وەرامی پرسیارێکی ژنەکەیدا دەڵێ: «شوکرانەی خوا بکە گیانەکەم.. چونکە من نەمدەتوانی هیچی تر بکەم ئەوە نەبێ کە کردم.. کە بە پرتاو هاتمەوە و قەڵەباڵغێم لە بەردەرگە و کۆڵانا دی و کە دیم تۆ دەقیژێنی و خۆت دەڕنیتەوە و... هتد»، ئیتر دەدا بە دەمیەوە و دەکەوێتە گێڕانەوەی چۆنیەتی هەڵمەتبردنی بۆ ژوورەوە و باوەشکردنی بە

″سزا″ی کوردیدا و هەرسهێنانی خانووەکە و بوونی بە ژێر داروپەردەوەوە و... هتد. بەڵام سەرنج بدەن.. ئایا دارا ئەم حەکەیاتە بۆ کێ دەگێڕێتەوە؟ بێگومان بۆ ژنەکەی کە کارەساتەکە بە بەرچاوییەوە ڕووی داوە و ئاگای لە هەموو ئەم لایەنانەی هەیە و گێڕانەوەیان بۆ ئەو هیچ شتێکی نەبیسراو و نەبینراو نابەخشێ. ئەگەر چیرۆکنووس بهاتایە و بەدیوی ناوەوەدا، واتە دیوی هەست و نەستی هەژاو و سۆز و بۆ سووتانی باوکێتی ئەو ساتانەی دارای بۆ ژنەکەی دەربېڕیایە کە ئاشکرایە ئەو وەك دارا خۆی لێیان بە ئاگا نەبووە «هەرچەندە ئەویش دایکی سزا بێ»، ئەوا چیرۆکەکە لەم مەسەلەیەدا «دەڵێم لەم مەسەلەیەدا»، تووشی ئەو هەڵە هونەرییە ″منطقی″یە نەدەبوو. بەڵام هەڵەکە چۆن ڕووی داوە؟ ئاشکرایە چیرۆکنووس لەو شوێنەدا، پێویستی بە لە ڕووخستنی چۆنیەتی ڕوودانی کارەساتەکەی دارا و سزای کوڕی بووە کە لە چیرۆکەکەدا لەوێدا ساتی گێڕانەوەی پێ گەیشتووە و بەڵام نەیتوانیوە باری گونجاوی خۆی بۆ بدۆزێتەوە، وەك ئەوەی سووك و ئاسان ژنەکەی بەسەر ئەوەدا بچێ کە ئەو کارەساتەکە بۆ برادەرێکی.. برینپێچێکی خەستەخانە یا دوکتۆرێك.. یا هەر کەسێکی وەها بگێڕێتەوە و ژنەکەی تەنیا گوێ بگرێ و ئینجا ئەوسا چیرۆکەکە هەر بەو شێوەیەی نوسراوە بەردەوام بێ.

جەمال بابان لە «پەڵە هەورێکی چڵکن»دا، تووشی ڕستێك هەڵە و ناتەواویی هونەری بووە. لەوانە:

١- بەشی یەکەمی ″شاری سلێمانی″ کە باسی جوگرافیا و مێژووی شارەکە دەکا، بەزۆر لکێنراوە بە چیرۆکەکەوە و لە ڕووی هونەرییەوە سپڵی لاورگە.

٢- کە باسی منداڵیی حەمەسوور و ڕەوشت و کرداری ئەوسا و حاڵی حازری دەکا، بەو ئەنجامەی دەگەیەنێ کە تووشی ″گرێی نەفسی″بووە. قەیناکا.. تا ئێرە بە هەرجا. بەڵام لە ناکاو وەك لە بیری چووبێتەوە کە ئەو چیرۆك دەنووسێ نەك وتار، دێت بە چەند دێرێك تاریفی گرێی نەفسی دەکات و بۆمانی لێکدەداتەوە کە مانای چییە.

٣- خاوەری ژنی حەمەسوور شەوی پێش کارەساتی لافاوەکە، خەوێکی ئەوتۆ دەبینێ کە ئێمە ئیتر لەو ساتەوە پێ دەزانین ڕۆژی دوایی چی ڕوو دەدا ئیتر لە ڕووی هونەرییەوە درێژەپێدانی لاپەڕەکانی چیرۆکەکە ″بە نووسین″ دەبێتە کارێکی

بێهوودە.

٤- سەلە و مەجە و پوور ئامین و مەلاژن هەر کە هەستیان بە مەترسی کرد لە لافاوەکە، پەیژەیان دانا و ڕایان کردە سەربان. بگرە پەلاماری بەهێ و ئاشنای خاوەریشیان دا و لەگەڵ خۆیان ڕایان فڕاندن و تەنانەت تەقەلایان دا ڕۆشناشی لە باوەش ڕاپسکێنن و خۆشی ڕاکێش بکەنە سەربان، کەچی بێ سوود بوو... نە ڕۆشنای دانێ و نەخۆشی چوو!.. ئەمە لە کاتێکدا کە لەو ساتانەدا خەوەکەشی هاتبووەوە بیر و لەوان زیاتر زارەترەك بووبوو. ئایا بۆچی نەچوو؟ بێگومان چیرۆکنووس سووك و ئاسان لە وەڵامدا دەڵێ: چونکە شڵەژا بوو!... ئادەمیزادیش لە ساتی شڵەژاویدا، لە ئاستی قەزاوقەدەردا دەبێتە سیپاڵێکی بێ ئیرادە و دەستەمۆی چارەنووسی ئەو ساتەی خۆی!. دیارە ئەمە تاڕادەیەك ڕاستی تێدایە. بەڵام کە باس دێنینە سەر ئەو چوارچێوە هونەرییەی کە جەمال بابان ویستوویێتی ئەم ڕاستییەی تێدا دەرببڕێ، دەگەین بەو ئەنجامەی بڵێین: ئەو تەنیا ڕووکەشی دەستی بەسەریا ڕۆیشتووە و هەرگیز نەیتوانیوە پێمانی بسەلمێنێ. چونکە ڕەخنەگر و لەگەڵیشیا خوێنەر، لە وەڵامی پرسیارەکەدا «ئایا بۆچی نەچوو؟» دەڵێن: بۆ ئەوەی نووسەر بیکاتە پەیژەیەك و قورسایی بەسەرهاتی چیرۆکەکەی پیا سەرخات و بیگەیەنێتە پۆپەی دراماتیکی. ئەگینا ئەگەر ئەویش لەگەڵ ئەوانی تردا بچووایەتە سەربان، کارەساتە جەرگبڕکە ڕووی نەدەدا.. یا هەر هیچ نەبێ بەو شێوەیە ڕووی نەدەدا و نووسەر دەبوو چیرۆکەکەی بە بارێکی تردا بشکانایەتەوە.

٥- بە ڕای من چیرۆکە لەگەڵ کۆتایی هاتنی چاپتەری ژمارە (١٢-ل ٧٧)دا، لە ڕووی هونەرییەوە ئاسایی کۆتایی دێت و ئیتر ئەو شەش چاپتەری تری (١٣-١٨)، وەك یەکەم زیادەیە و بوونی و نەبوونیان وەك یەکە.

محەمەد ساڵح سەعید لە ″کاروانی″دا، چەند جارێك خوێنەر دەخاتە حاڵەتی ڕامەنەوە لە ئاستی هەڵە و ناتەواوییە هونەرییەکانیدا. لەوانە:

١- دلێر هەر لە سەرەتاوە ئەو نهێنییە بۆ ″ڕاوی″- چیرۆکنووس- ئاشکرایە دەکا کە شیرین حەزی لە نەژاد بووە و بە زۆر دراوە بەشوو بە هوشیار. ئەم کلیلە زۆر لە ناوەختدا دەدرێت بە خوێنەر و بۆی هەیە گلەیی لە نووسەر بکات.

٢– دلێر و ″ڕاوی″– چیرۆکنووس، بۆچی دەبێ دوای گەڕانەوەیان لەشایییەکەی هوشیار و شیرین بەنۆ مانگ ئینجا یەکتری ببیننەوە؟ ئاشکرایە.. بۆ ئەوەی کارەساتە راماتیکییەکانی دوایی تر، تەواو تێ گەیشتبن و وەختی گێڕانەوەیان هاتبێت.

٣– هوشیار حەوت کەسی میوانە. «دلێر و چیرۆکنووسیش لە گەڵیاندا». شیرین چایان بۆ دێنێ. هوشیار هەست دەکا چایەکەی تامی ناخۆشە «!!»... دوایی... تومەز شیرین ژەهری بۆ تێ کردووە «!!»... پریاسکەی ژەهرەکە لە شەکردانەکەدا دەبینن «!!».

٤– هۆشیار هەر لە مەجلیسەکەدا شیرین تەلاق دەدا!. هەر دەسبەجێش یەکێ لە میوانە بانەیییەکانی ″دڵسۆز″ی خوشکی پێشکێش دەکا.

٥– دوای ئەو ڕستێك کارەساتی زل و قەبە ڕێچکەتێ دەپەڕن، کە هەریەکەیان چەندین نیشانەی سەرسوڕمان لە خۆی زیت دەکاتەوە!.

کاکەمەم بۆتانی لە «تاوانم چی بوو»دا و ئەمین میرزا کەریم لە ″دز″دا، لەبەر نەشارەزاییان لە ڕووی قانوونییەوە، کەوتوونەتە دوو هەڵەی زەقەوە. یەکەمیان لەوەدا کە ″مدیری پۆلیس″ بڕیار دەدا ″بێوەژنی قاتیل″ بە کەفالەت بەربدا و هەر خۆشی ببێتە کەفیلی!. دووەمیان لەوەدا کە دزەکە ″تاوانبار″ لە کاتی ″تحقیق″دا سوێند بدرێ!. ئاشکرایە هەردوو کردەوەکە لە ڕووی قانوونییەوە هەڵەن و بەڵگەی نەشارەزایی هەردوو چیرۆکنووسن لەم لایەنەوە.

موحەڕەم محەمەد ئەمین لە مام هۆمەردا «لاپەڕە –١٨، ١٩»، گفتوگۆیەکی گەلێ لاواز و بە زۆر سەپێنراوی نێوان خەجەی ژنی مام هۆمەر و دوو لاوەکەمان دەخاتە پێش چاو وامان لێ دەکا بپرسین ئاخۆ خەجە بۆچی دەبێ هێندە گەمژە و گەڵحۆ بێ.

وەکی تریش ئەگەر باش سەرنج بدەینە هەر ئەو دوو لاپەڕەیە، گەلێ وردە هەڵە و ناتەواویی تەکنیکیمان دەکەوێتە پێش چاو، وەك تێکەڵ و پێکەڵێی گفتوگۆی کەسانی چیرۆك لەگەڵ قسەی نووسەر خۆیدا، یا لە نیشانەی قسەکردن و چوونە سەری دێر و تەواوکەرکردنی ڕستە... هتد، کە ئەمانە هەموو شتی زۆر سەرەتایین.

مەحموود ئەحمەد لە ″جوان″دا سێ ناتەواوی زەق نیشان دەدا. یەکەمیان کە بە وتارێك پێشەکی باسی ژیانی لادێمان بۆ دەکات لە کوردستاندا. دووەمیان کە یەکە

یەکە و بەجیا هەر یەکە لە کەسانی چیرۆکەکە دەگرێت و باسیان دەکا. سێیەمیان کە لەوە بەدواوە چیرۆکەکە دەبێتە شانۆگەری.

عەبدوڵا میدیا لە "لافاو"دا(٧٤) خۆی خستووەتە غەفڵەتێکی هونەریی گەورەوە بەوەی وای داناوە کە دەتوانێ بە خوێنەری بسەلمێنێ گوایە دەشێ لافاوێك لە شاری سلێمانیدا ڕوو بدات و زەرەر و زیانێکی زۆری ئەوتۆش لە سەر و ماڵ بدات کە لە سەراپای وڵات و لە زۆر کووچەی جیهانیشدا دەنگ بداتەوە و کەچی هەواڵەکە نەگەیشتبێتە دێیەکی نزیکی شارەکە خۆی(٧٥).

ئەمە لە کاتێکدا کە هەموو دەزانین لە ساڵی لافاوەکەدا بەتایبەتی ١٩٥٧، تەنانەت لە گۆشەگیرترین ئاوایشدا لەم وڵاتەدا، کە خەڵکی بە پەرۆشەوە بەدەم بیستنی هەواڵەوە دەچوون و ئەگەر یەکێك لە جووتیارەکان ڕادیۆ شڕێکی نەبوایە، مامۆستای قوتابخانە دەیبوو. ئەویش نەیبووایە، ئاغا هەر دەیبوو. ئاشکراشە ئەم غەفڵەتە هونەرییە چیرۆکەکە لە گرێژەنە دەبات و لە بناغەوە دەیلەقێنێ.

سەربارى ئەم جۆرە هەڵە و ناتەواوییانە لە وردەکاریدا کە نموونەیان زۆرە، بابەتێکی تریش سەرنج ڕادەکێشێ کە تەواو جێگەی سەرسوڕمانە. ئەمیان لە دوو شێوەی سەرەکیدا خۆی دەنوێنێ.

یەکەمیان کە دەیەوێ چیرۆك بکاتە فەرهەنگ بۆ زمان، بەتایبەتی لە ڕێگەی پەراوێز لێدانەوە. بۆ نموونە "لالۆ کەریم"ی جەمال نەبەز، لە ٧٢ لاپەڕە ٣٦یان پەراوێزیان لێ دراوە، کە تێیاندا هەیە پەراوێزەکە دوو بەشی لاپەڕەکەی داگیر کردووە. ئاشکرایە کە ئەمە لە ڕووی سایکۆلۆجێتی خوێندنەوەوە هەڵەیەکی هونەریی گەورەیە و دەکرێ. چونکە چیرۆکنووس بەو پەراوێز لێدانەی کە لە ناکاوێکا ژمارەیەك بەسەر وشەیەکەوە قوت دەکاتەوە، وەك ئەوە وایە درکێك بچەقێنێتە چاوی خوێنەری بێ چارە کە تا ئەو ساتە جڵەوی بۆ هەست و بیر و هۆشی خۆی شل کردبوو... ئالآبووە ناخی باس و کەسانی چیرۆکەکە و لەگەڵ کارەساتەکاندا دەهەژا... کەچی هێزێك.. هێزێکی زاڵتر و کاریگەرتر.. هێزی ئەو ژمارەیەی نووسە لەسەر وشەکە قووتی کردبووەوە، بە پەلە چاوی پێ دەگوێزێتەوە بۆ پەراوێزەکە و دەکەوێتە خوێندنەوەی وەکو:

(٧٤) کۆواری هیوا- ژمارە ٥- ساڵی ١.

(٧٥) موحەرەم محەمەد ئەمین لە- ژین-ی ژمارە- ١٣٩٢/١٩٥٨دا ئەم هەڵەیەی دەسنیشان کردووە.

«(١)– حەمامی جافی: لە هەندێ لادێی کوردستانا وا باوە لادێیەکان– بەتایبەتی دەستڕۆیشتووەکانیان– لە جۆرە حەمامێکا خۆیان دەشۆن پێی دەڵێن "حەمامی جافی". لە پێشارچیغێك دەگێڕن و جێ دەرگەیەکی بۆ دەهێڵنەوە بۆ هاتوچۆ. سەرەکەشی جاجمێکی گەورە و ئەستووری پیا دەدەن و دوو سێ بەرچیفی دەدەنە بەر تا وەك خێوەتی لێ دەکەن. پاش ئەوە گەڵا و گوڵ و پووشو و پەڵاشێکی زۆر دەهێنن و لە ناویا دەیسووتێنن بەوە گەرمی دەکەن. لە ژووریشەوە لە مەنجەڵی گەورە گەورەدا ئاو دەکوڵێنن و خۆیانی پێ دەشۆن. لە لادێکانی کەرکووکا ئەم ئیشە لە ژوورا دەکەن. پەیین و پشقلێکی زۆر دەخەنە ژوورەکەوە و ئاگری تێ بەر دەدەن تا گەرم دادەگەڕێ. ئەو حەلە دەس بە خۆشتن دەکەن. پێم وایە ئەم حەمامە لە جافەکانەوە داکەوتوو»(٧٦). دیارە خوێنەر بەمە دێتەوە سەر سفر. وەختێکیش دەس پێ دەکاتەوە و دەچێتەوە دۆخەکەی پێشووی، دڕکەکە جارێکی تریش و هەر لە ناکاوا دەچەقێنرێتەوە چاوی!. جەمال نەبەز لە "لالۆ کەریم"ەکەیدا ٣٦ جار خوێنەری بێ چارە بەم دەردە دەبا.

ئەم وەها!.. بەڵام خالد دلێر لە "کەوای نەکرای"دا ، لە پێشەکییەکەیدا دەڵێ: «پێویستە هەر کەسێك حەز لە یەك یەتی زەبانی کوردی دەکا، نووسەرەکان هان بدا بۆ ئەوەی بەشێوەی جیا جیا نووسین بڵاو بکەنەوە هەتا زووتر زووبانێکی کوردیی یەکگرتوو بێتە کایەوە...» تا دەڵێ: «بۆ ئەو ئامانجە، ئامانجی یەکگرتنەوەی زووبانی کوردی، ئەوا من ئەم چیرۆکەم بەشێوەی "کۆیە" پێشکێشت کرد». ئینجا چیرۆکەکە بەم جۆرە دەس پێ دەکا: «سەری مانگ بوو دانیشتبووین بە دابەشکردنی معاشەکەمان "مووچە" خەریك بووین. ئەوەندەی بەقار "بەقاڵ". ئەوەندەی کرێی خانی "خانوو". هەندەی کووتارفرۆش. لەو عانەدا "لەو کاتەدا" یکەك "یەکێك" لە خێزانەکەمان گوتی "وتی"... هتد».

هەروەها ئەگەر سەرنج بدەینە بەرهەمی ئەو ساڵانە، دەبینین لە زۆر چیرۆکدا شوێن یا کەسان بە پیتی یەکەم ناو براوە. وەك ئەوەی بوترێ: «لەگەڵ مامۆستا–ك–دا دەچووین بۆ گوندی– ش–....». بێگومان ئەمەش وەك پەراوێز لێدانەکە لە ڕووی سایکۆلۆجێتی خوێندنەوەوە، دەبێتە گرێیەك لە هەست و هۆشی خوێنەردا و گومانی لا دەخاتە جێگەی ئەو یەقینە بەدەم خوێندنەوەی چیرۆکەکەوە سەبارەت بە کارەساتەکان لای دروست بووبوو.

---

(٧٦) لالۆ کەریم– لاپەرە٣.

بەشی چوارەم

سەرئەنجام

ئێستا، دوای ئەوەی هێندەی لە توانامدا بوو بە فراوانی شوێن پێی کاروانی چیرۆکی هونەریمانم لە سەرهەڵدانییەوە ١٩٢٥ تا کۆتاییی قۆناغی سێیەمی ١٩٦٠ هەڵگرت، بەچاکی دەزانم سەرئەنجامێکی پوختی ئەم لێکۆڵینەوەیەتان لە چەند لاپەڕەیەکدا پێشکێش بکەم، بەو نیازەی شێوازە گشتییەکانی هەرسێ پلەکەتان پێکەوە بە هەردوو باری ناوەڕۆك و شێوەدا بۆ دەسنیشان بکەم و بەکورتی بیخەمە بەرچاوتان.

لە ناوەڕۆکدا

هەموو ئەو چیرۆکە کوردییانەی من بە درێژاییی هەرسێ پلەکە لە لێکۆڵینەوەکەمدا ناوم بردون، بریتین لە ١٢٦ چیرۆك کە پێم وایە ئەمە زۆربەی هەرە زۆری بەرهەمی گشت ئەو ماوەیەن کە دەکاتە ٤٥ساڵ و بگرە دەتوانم بڵێم ئەگەر هەندێك مابن بەردەستم نەکەوتبن، هێندە کەمن کە ڕەنگە لە ئاستی ئەم ژمارەیەدا نیسبەتێکی زۆر کەم پێك بهێنن. سا ئەگەر ئەمە وەهابێ و من بە هەڵە نەچووبم یا تووشی غەفڵەت نەبووبم، دروستکردنی لیستەیەك بۆ هەموو باس و خوازەکانی ئەو چیرۆکانە و ئەو ئامانجانەی بۆیان چوون و خەستکردنەوەیان لە چەند سەرئەنجامێکی سەرەکیدا، نابێتە کارێکی زەحمەت و گران.

سەرلیستە باسی زۆروجەور و ستەمکاریی ئاغا و دەرەبەگە خوێنمژەکانە، بەرامبەر جووتیارە زەحمەتکێشە هەژار و برسییەکان کە ساڵ دوانزەی مانگە بە خۆیان و ماڵ و منداڵیانەوە ڕەنجیان دەدا و عارەقیان دەڕشت، کەچی لە ئەنجامدا «کردەی ئەوان

دەبوو، بردەی ئاغای دەرەبەگ» و سەربارێشی بە هەزار و یەك جۆری تر ئازار دەدران و دەرد و مەینەتی و تاڵاوی ژیانیان دەکرا بە قورگدا. بەڵام وەکی تر بەرامبەر بەم زۆروجەورە، دەستەوستان نەدەوەستان.. بگرە لە ڕوویدا هەڵدەگەڕانەوە و بەگژدا دەچوون. ئەگەرچی لە زۆربەی جارانیشدا لە ژێر زەبری دڕندەیەتی و خوێنڕێژیی دەرەبەگەکاندا، هێندەی تر تووشی شکستی و تێشکان دەبوون و بەوە چیرۆکنووس باسەکەی دەگەیاندە پۆپەی درامایی و ژیانی ئەو کەسانەی هێندەی تر پڕ دەرد و سزا و سەرگەردانی دەکرد.

هەر ئەو باسەی پێشوو، مەسەلەی هیجرەتکردنی جووتیارانی لە لادێوە بۆ ناو شار لەگەڵ خۆیدا هێناوەتە ناو چیرۆکمانەوە. چونکە لە زۆربەی ئەو چیرۆکانەماندا کە لەم مەسەلەیە دواون، هۆی هیجرەتکردنی یان ڕاستتر وایە بڵێین هەڵاتنی ئەو جووتیارانەیان داوەتە پاڵ زوڵم و زۆر و پیاوخراپیی دەرەبەگەکان. بەڵام لەو ساتەوەی پێیان ناوەتە ناو شار «لووتیان بەو ڕاستییەدا تەقیوەتەوە کە چاوچنۆکی و هەڵپەی چەوساندنەوە لای سەرمایەدارەکان نەگریسترە و دزینی بەری ڕەنج شێوەیەکی ڕێکوپێکتر و شاراوەتری هەیە»(١).

ئەوسا بۆیان دەرکەوتووە کە مرۆڤی چەوساوە لە کۆمەڵی چەوساندنەوەدا هەر کوێیە بچێ، ئەشکەنجە و ئازاری چەوساندنەوە هەر بەدوایەوەیە و تا لە ڕەگوڕیشەوە لە کۆمەڵەکەیدا هەڵنەکەنرێ لە کۆڵی نابێتەوە.

سێ قۆڵی دەردی "هەژاری و نەخوێندەواری و نەخۆشی" و ئەو بەسەرهاتە پڕ کڵۆڵی و کەساسی و دەردی سەرییە بەجەخارانەی لە شار و لادێدا لێیان دەوەشێتەوە، بەشێکی گەورەی تری بەرهەمی چیرۆکی ئەو ماوەیەمانیان بەردەکەوێ. بگرە دەتوانین بڵێین: دەبنە هەوێنی بەشی هەرە گەورەیان. چونکە ئەگەرچی باسە سەرەکییەکشیان بۆ ئەو ئامانجە تەرخان نەکرابێ، بەڵام بەم شێوە یا بەو بارەدا خۆی هەر تێیاندا دەنوێنێ.

هەر ئەم مۆتەکەی سێ قوڵییە سامناکە کە دەبوونە سێ کۆڵەکەی ڕاگیرکردن و ئیدامەپێدانی نەریت و بیروباوەڕی پڕوپووچ و ڕەفتاری کۆنەپەرستانەی گەندەڵی لەناو کۆمەڵدا، چیرۆکنووسەکانمانی دەخستە سەر ڕێگەی ڕەخنەگرتنی توندوتیژ و بەگژاچوونی ئەو بیروباوەڕ و کۆنەپەرستییانە و پاسەوان و ڕابەرانیان، لە شێخ و مەلا

(١) ڕیالیزم لە ئەدەبی کوردیدا– ل١٣١.

و حاجی و دەروێش و سەیدی تەڵەکەبازانی بازرگانیکەران بە دینەوە، کە بەپشتی زۆرداره خوێنمژەکان ڕژێمی چەوساندنەوەیان لەم کۆڕەدا تەراتینیان دەکرد و جەماهیری زەحمەتکێشی نەخوێندەواری هەژار و برسییان چاو و گوێ و دەم بەستدەکرد، بەتایبەتی لەناو ئافرەتاندا بەرداشی چەوساندنەوەیەکی دووسەرە دەیهاڕین و بە ئاسانی دەبوونە لوقمەیەکی نەرمەقووت بۆ ئەو ساختەچی و تەڵەکەبازانە.

لێرەوە مەسەلەی ئافرەت و ئەو زوڵم لێکردن و چەوساندنەوە دووسەرییەی، لە چیرۆکی کوردیی ئەو ساڵانەدا بەشێوەیەکی تایبەتی سەرنج ڕادەکێشێ و دەتوانین بڵێین وەك چۆن سێ قوڵییە سامناکەکە پێوەی بوونەتە هەوێن، هەروەها ئەمیش «بەتایبەتی لە پلەی ١٩٥٠-١٩٦٠» بووەتە هەوێن و وەك بانگەوازێك یا هاوارێکی ناڕەزایی و تووڕەبوون، لەلایەن چیرۆکنووسەکانمانەوە هەڵدەدرێت و دەوترێتەوە کە دەبێ لەو چەوساندنەوە دووسەرییە، واتە بەسەرێك لەلایەن ڕژێمەوە وەك ئادەمیزاد و بەسەرێکیش لەلایەن پیاوەوە وەك کۆیلەیەك ڕزگار بکرێ. بێگومان مەسەلەکەش بەزۆری لە نێوانی باسوخوازی دڵداری و ژنهێنان و بەشوودان و ژیانی ژن و مێردایەتی و گیروگرفتەکانیان و ئەنجامیانەوە خراوەتە ڕوو. دوکتۆر عیزەدین مستەفا لەم ڕووەوە وتوویە:

«گیروگرفتەکانی ژن و ژنخوازی و زۆرداری لە چارەسەرکردنیاندا و ئەو چورتم و کۆسپانەی لاوانی کوڕ و کچ لە کۆمەڵی کورەواریدا لەم ڕووەوە تووشی دەبوون، بەشێکی گەورەی بەرهەمی ئەم ساڵانی دواییە داگیر دەکا، بەتایبەتی ئەو چیرۆکانەی زۆر وێنەی جۆراوجۆری ئەم گیروگرفتەی نەك تەنیا لادێ، بگرە هی ناو شاریش وەردەگرێ و لێیان دەوێ»[٢].

وەکی تر، خراپەکاری و داوێنپیسی و ناپاکی کاربەدەستە کۆنەپەرستەکانی ڕژێم لە بەرتیلخواردن و دزی و ڕووتاندنەوە و کەڵەکەکردنی سەروەت و سامانداو و لە دڵڕەقی و لووتبەرزی و ڕەفتاری بیرۆکراتییاندا بەرامبەر بە جەماهیری چەوساوە و هەروەها پشتگیریکردنی ئاغا و دەرەبەگەکان لە زۆروجەوریاندا بەرامبەر بە جووتیاران، باسێکی سەرەکیی گرینگ و بایەخداری لە سەراپای بەرهەمی چیرۆکی هەرسێ پلەکەدا ڕەنگی داوەتەوە. ئاشکراشە مەبەستی چیرۆکنووسەکان لە ڕەخنە لێگرتن و

(٢) سەرچاوەی پێشوو- لا١٨٧.

ڕیسواکردنی ئەو جۆرە کاربەدەستانە کە لە هەموو دەسگاکانی حوکمدا نموونەیان هەبوون و کەمیش نەبوون، گوناهبارکردنی ڕژێمەکە خۆی بووە.

دیارە لە کۆمەڵێکدا کە ڕژێمی چەوساندنەوە سەروەر و فەرمانڕەوا بێ و سەردار و پێشەنگەکانی، خۆیان ناپاك و دز و جەردە بن، شیرازەی ئەمن و ئاسایش و عەدالەت و ڕەوشت و ڕەفتاری چاکی تێدا دەپچڕێ و لە جێگەیان ڕاووڕووت و ساختەبازی و بەدڕەوشتی و قومارکردن و شەڕ و ئاشووبە و پیاوکوشتن و... هتد، بڵاو دەبنەوە و تەشەنە دەسێنن. بەرهەمی ئەو سەردەمانەمان پڕە لە چەندین چیرۆك کە تەرخانن بۆ لێدوانی ئەم دەردە کۆمەڵایەتییانە و هەروەها مەبەستی چیرۆکنووسەکان بە گشتی گوناهبارکردنی ڕژێمی چەوساندنەوە بووە کە بووەتە هۆی دواکەوتنی کۆمەڵ و بڵاوبوونەوەی ئەو دەردانە تێدا.

بێگومان لە پارسەنگی ئەم وەزعە شووم و ناهەموارە پڕ لە جەوروستەمەدا، بزووتنەوەیەکی ڕزگاریخوازیی نیشتمانی لە بەرمەیدانی بەرەی زۆردار و کۆنەپەرستاندا بوو "بەتایبەتی لە پلەی دووەم و سێیەمدا" کە دەچوو بەدەم هاواری جەماهیری چەوساوەی گەلەوە.. هیوا و ئاواتی دەخستنەبەر و هانی دەدان بۆ تێکۆشان و بەگژداچوون و لەم ڕێگەیەوە ڕۆژ لە دوای ڕۆژ ڕیزەکانی خۆی پتەوتر و فراونتر دەکرد هەروەکو لەم پێناوەدا ناچاری قوربانیدان دەبوو، وە هەزاران لە ڕۆڵە بەجەرگەکانی تووشی کوشتن و بڕین و گرتن و ئازاردان و سەرگەردانی دەبوون سا بەرهەمی چیرۆکی ئەو ساڵانەمان لەم ڕووەشەوە "بەتایبەتی لەو دوو پلەیەدا" بووبووە ئاوێنەیەکی گەشی ئەو زۆرانبازییە مێژووییە و لە چەندین نموونەدا خەباتی سەخت و پڕ مەترسیی ئەو تێکۆشەرانەی نواندووە، لە نێوانی هەڵچوون و بەگژداچوونی جەماهیری چەوساوەی گەلەوە، کە لە هەموو جارێکدا سەربەرزی و هیوای سەرکەوتنی بە بەرەی زۆر لێکراوان بەخشیووە و ڕیسوایی و شەرمەزاریی داوەتە پاڵ بەرەی زۆرداران. دوکتۆر عیزەدین مستەفا ڕەسوڵ وتوویە: «گەلێ کاری ئەدەبیمان هەن سەری بەهێزی و کۆڵنەدان و قارەمانێتی گەل بەرز دەکەنەوە و وەك چەکی شەڕێك کە لە ئەدیبان دەخوازێ ببنە سەرقافڵە و سروودی پتەوکردنی عەزم و هیمەتی بۆ بڵێن، شانازی بەم قارەمانێتییەوە دەکەن»(٣).

***

(٣) سەرچاوەی پێشوو- لاپەڕە١٤٦.

جگە لەمانە چەند باسێکی تر لە دووپاتبوونەوەیاندا بە درێژاییی هەرسێ پلەکە سەرنج ڕادەکێشن، بەر لە هەموویان سروشت چ بە باری جوانیدا لە چاوی چیرۆکنووس خۆیەوە یا لە چاوی کەسانی چیرۆکەکەوە و کارکردنی لە هەست و سۆزیان و ئەو پێوەندییە ئەستاتیکییەی لە نێواندا دروست دەبێ، چ بە باری سەخت و ستەمیدا وەختێك دەبێتە هۆی وێرانکردنی یا کە دەبێتە بارێکی قورس و گرانتر بەسەر شانی هەژار و سەرگەردان و دەربەدەرانەوە، سەرباری ئەشکەنجە و ئازارەکانی تریان. دوکتۆر عیزەدین مستەفا ڕەسوڵ تەنیا بەباری وێرانکەریدا ئیشارەتی بە سروشت داوە کە دەڵێ: «هەستکردن بە بەسەرهات و ئازاری مرۆڤ و بەهاداریی ئادەمیزاد باسێکی دیار و بایەخدارە لە ئەدەبی هاوچەرخی کوردیدا. ڕوونترین نموونەش بۆ ئەمە باسکردنی ئەو بەسەرهاتانەیە کە بەسەر ڕۆڵەکانی نیشتماندا هاتوون ئەنجامی کارەساتەکانی تەبیعەت»(٤). دوایی چیرۆکی ″پەڵە هەورێکی چڵکن″ی جەمال بابان بەنموونە دێنێتەوە.

هەروەها وەرگرتنی ڕووداوە مێژووییەکان و داڕشتنەوەیان لە قاڵبی چیرۆکی هونەریدا، باسێکی ترە کە نموونەیان لە هەرسێ پلەکەدا دەبینرێ. ئەگەرچی نیسبەتێکی کەمن و لە ڕووی هونەرییشەوە، ئەو گیانە ئەدەبییە سەرکەوتووەیان نەکراوە بە بەردا کە جێگەیەکی تایبەتی لە ئەدەبی کوردیدا بۆ خۆیان دیاری بکەن.

دواجار چیرۆکی ئەو ساڵانەمان لە زۆر باسوخوازی تایبەتیی خۆ بەخۆی مرۆڤ خۆی دواوە و هەر چیرۆکنووسە بەپێی تاقکردنەوە و جۆری تێگەیشتن و ئایدۆلۆجییەتی خۆی سەبارەت بە دڵداری و خۆشەویستی ڕووت و هەستی مرۆڤپەرەوەری خەفەتباری و دڵخۆشی پێوەندیی ناو خێزان لە نێوان ژن و مێرد و منداڵاندا و... هتد، کە ئەم باسانە هەندێ جار لای هەندێ چیرۆکنووس بە باری یەك لایەنیدا باس کراون و لە سنووری تایبەتی خۆیان نەکراونەتە دەرەوە، کە بە ڕای من نموونەی چیرۆکی سەرکەوتوو لە ڕووی هونەرییەوە لەناو ئەمانەدا زیاتر هەن وەك لە بابەتەکانی تر.

بە ڕای من هەر ئەم سەرئەنجامانە ئەوە دەسەلمێنن کە بەدرێژاییی هەرسێ پلەکە، ڕێبازی ڕیالیزمی ڕەخنەگری ڕێبازی سەرەکی بووە لە چیرۆکی کوردیدا و سەرجەم

---

(٤) سەرچاوەی پێشوو– لاپەڕە١٨٠.

چیرۆکنووسەکانمان هەڵوێستی سیاسی و ئایدۆلۆجییان بەرامبەر بە ڕژێم و کرداری ڕۆژانەیان هەرچۆنێك بووبێ، لە زۆربەی زۆری بەرهەمەکانیاندا سەر بەم قوتابخانە ئەدەبییە بوون، با هەندێکیشیان ئەوەیان نەویستبێ یا لێی بێ ئاگا بوو بن. چونکە وەك لە نێوانی لێکۆڵینەوەکەوە و بە نیشاندانی دەیەها نموونە دەرمان خست، هەموو مەبەستیان ڕەخنەگرتن بووە لەو کۆمەڵە دواکەوتووە پڕ لە زوڵم و زۆر و چەوساندنەوە و ستەمکارییەی تێدا دەژیان و لەو ڕژێمە کۆنەپەرستە ناعادلەی باڵی ڕەشی بەسەر کۆمەڵەکەدا کێشابوو. دیارە هەمووش ئامانجیان لەو ڕەخنەگرتنە، یا گوناهبارکردن و دوا جار هاندان بووە بۆ گۆڕینی ڕژێم و باری کۆمەڵ لە بنەڕەتەوە و هێنانەدی ڕژێم و کۆمەڵێکی نوێ، کە ئەم تاقمە زۆر بوون و من ناویان دەبەم بە ڕیالیستە ڕەخنەگرە شۆڕشگێڕەکان، یا بۆ چارەسەرکردنی ئەو بارە ناهەموارە و بەدیهێنانی عەدالەت و یەکسانی بە نەهێشتنی چەوساندنەوە و زۆروجەور و خراپەکاری، بە ڕێگەی هەوڵ و کۆششی هێمن و لەسەرخۆی دیموکراتییانەدا، واتە لە ڕێگەی "اصلاح"ی کۆمەڵەوە و وردە وردە پێشخستنی لە هەموو بارەیەکەوە. بەڵام هێندە هەیە کە ئەم لایەنە وەك لایەنی ڕەخنەگرتنەکە زەق و لە ڕوو نەبووە، بگرە ئامانجێکی شاراوە بووە و بەشێوەیێکی نایەکسەری هێنراوەتە دی.

ئەگەر بمانەوێ هەموو ئەو چیرۆکانە ناو بەرین کە بەپێی ئەم ڕایە دەچنە ڕیزی ئەو ڕێبازی ڕیالیزمی ڕەخنەگرییەوە، دەبێ لیستەیەکی هێند دوور و درێژیان بۆ دروست بکەین کە ڕەنگە زۆربەی زۆریان بگرێتەوە. بۆیە من لێرەدا سەرنجتان تەنیا بۆ چەند چیرۆکێك ڕادەکێشم کە بە گەشترین نموونەی سەر بەو ڕێبازەیان دادەنێم. لەوانە "مەسەلەی ویژدان"ی ئەحمەد موختار و "شاییەکەی ڕەشەی خەجەلاو"ی عەلائەدین سەجادی و "مدیر بەگ"ی شاکر فتاح و «شەوێ لەسەر لووتکەی ئەڤریست»ی فائق زیوەر و "مام هۆمەر"ی موحەرەم محەمەد ئەمین و "خانزاد"ی جەمال بابان و "لالۆ کەریم"ی جەمال نەبەز و "کارمان دەوێت"ی محەمەد مەولوود و «لە پێناوی نانا»ی عەبدوڵا میدیا و "چەندم لێ دەسێنێت"ی مستەفا ساڵح کەریم و «منیش حەماڵ بووم»ی أ٠ب٠ هەوری و... هتد.

ئەم نموونانە و دەیەهای تریش کە لە شوێنی خۆیاندا باسم کردون، هەموو کارەساتەکانیان لە چوارچێوەی وەزعێکی ناهەمواری پڕ لە ناعەدالەتی و جەور و ستەمدا ڕوو دەدەن و دەسووڕێن، تا لە ئەنجامدا بەسەرهاتێکی بە جەخاری دەسکردی

ئەو وەزعە ناهەموارە پێك دێنن كە لێرەوە ئیتر مەبەستی شاراوەی نووسەر دیاری دەدا.. واتە ڕەخنەگرتن لە وەزعەكە و لە ئەنجامی و ئەوسا هاندان بەشێوەیەكی نایەكسەری بۆ بە گژچوون و گۆڕینی، یا داواكردنی چارەسەركردنی بە ڕێگەی "اصلاح"دا.

دوكتۆر عیزەدین مستەفا ڕەسوڵ سەبارەت بەم مەسەلەیە نووسیویە: «.. ئەم ئەدەبە ڕیالیزمییە یەكەم جار بەشێوەی ڕەخنەگری سەری هەڵدا كە ڕەخنەی لەلایەنەكانی دواكەوتوویی ژیانی گەلی كورد دەگرت و بەنیازی هاندانی گەل بۆ نەهێشتنیان تیروتوانجی بۆ دەهاویشتن. پیرەمێرد و ئەحمەد موختار جاف "مەبەستی" شیعرەكانێتی -ج٠ع و زێوەر و مفتی و بێكەس و شاكر فتاح نوێنەری گەورەی ئەم ڕێبازە بوون. ئیبراهیم ئەحمەد كامەران و عەلائەدین سەجادی، پەرەیان پێ داوە و مەبەستەكانی ئەو ڕێبازەیان لە مەبەستی قوتابخانەی ڕیالیزمی سۆشیالیستی نزیك كردووەوە. سەلام و هەژار و جگەرخوێن لە ئانجامی شیعرەكانیاندا، ئەڵقەی بەیەكگەیاندن بوون لە نێوانی ڕیالیزمی ڕەخنەگری و ڕیالیزمی سۆشیالیستیدا. بەڵام ڕەگوڕیشەی ڕیالیزمی سۆسیالیستی لەگەڵ بڵاووبوونەوەی بیروباوەڕی پێشكەوتنخوازیی شۆڕشگێڕیی زانستیدا لە كوردستانی عێراقدا بەتایبەتی لە ڕۆژانی شەڕی گێتیی دووەم دواییدا، كەوتە نەشونماكردن. نووسینەكانی عەبدولواحید نووری "ع٠و٠نووری"، «١٩٠٤-١٩٤٤م» كە بە ئەدەبێكی سیاسی دادەنرێ، باشترین سەرەتا بوو بۆ ئەدەبی ڕیالیزمی سۆشیالیستی. دلزار و دیلان و هەردی- لە دەوری یەكەمی شیعریدا- و ع٠ح٠ب و قەدری جان و مەعرووف بەرزنجی و چەندانێكی تر، بە دوای ئەم ڕێبازەدا ڕۆیشتن. ئینجا بەرەو پێشەوەچوونی ناوەڕۆكی شیعر لای گۆران و گواستنەوەی وردەوردە بۆ ڕیزی ڕیالیزمی سۆشیالیستی بە ناوەڕۆك و بەشێوەی نوێش، بوو بە پێشەنگی قوتابخانەكە و بەرزترین لووتكەی پێگەیشتن و پەرەسەندنی»(٥).

ئەگەر بە باشی لەم پەرەگرافە وردببینەوە و بەشێوەیەكی تایبەتی سەرنج بدەینە ناوی چیرۆكنووسەكان، دەبینین دوكتۆر عیزەدین مستەفا ڕەسوڵ پیرەمێرد و شاكر فتاح و ابراهیم ئەحمەد و عەلائەدین سەجادی و ئەحمەد موختاریشی وەك شاعیر «كە

---

(٥) ڕیالیزم لە ئەدەبی كوردیدا- لاپەڕە (٢١٨).

لای من وەك دەزانن بووەتە چیرۆكنووسیش» داوەتە پاڵ ڕێبازی ڕیالیزمی ڕەخنەگری. بەڵام مەعرووف بەرزنجی داوەتە پاڵ ڕیالیزمی سۆشیالیستی کە بەرای من لەو چوار- پێنچ چیرۆکەیدا کە بڵاوی کردوونەتەوە، لە ڕووی ئەدەبییەوە هیچ جیاوازییەکی ئەوتۆی لەگەڵ بەرهەمی چیرۆکنووسەکانی پلەی خۆیدا «۱۹۵۰-۱۹٦۰» نییە، بگرە وەك ئەوان ڕیالیستێکی ڕەخنەگرە.

هەر دوکتۆر عیزەدین مستەفا خۆی لە شوێنێکی تردا نووسیویە: «هەرچەندە ئەدەبی ڕیالیزمی کوردی لە چوارچێوەی شیعردا پەیامی خۆی بەجێ هێنا و بەردەوامیش دەبێ لەسەر بەجێهێنانی، بەڵام پەخشانی کوردی بەهۆی ئەو وەزعە تایبەتییەوە کە لەوەبەر باسمان کرد، لەوەدا دواکەوتووە و تەنانەت ئەو نووسەرانەی لە نووسینە سیاسییەکانیان و لە خەباتی ڕۆژانەشییاندا ڕێگەی شۆڕشگێڕانیان گرتبووە بەر، لە بەرهەمهێنانی چیرۆکی ڕیالیزمی سۆشیالیستی و لە هەڵبژاردنی کەسانێکی نموونەییدا کە بشێ بچنە ڕیزی نموونەی ئەدەبی ڕیالیزمی سۆشییالیستییەوە، تا ڕادەیەك سەرنەکەوتوون»(٦).

بەمەدا بۆمان دەردەکەوێ کە ئەو هەرچەندە لە هەندێ شوێنی کتیبەکەیدا تەقەڵای داوە بگاتە ئەو ئەنجامەی کە لە کۆڕی چیرۆکی کوردیشدا ڕێبازی ڕیالیزمی سۆشیالیستی لە سەرهەڵداندایە، یا هەر هیچ نەبێ نموونەی بەدی دەکرێ، بەڵام لێرەدا زیاتر ڕای بە لای نەبوونیدا دەچێ، ئەگەرچی هێشتا هەر دوودڵی تێدا دەهێڵێتەوە کە دەڵێ «تا ڕادەیەك».

بەهەرحاڵ نەك تەنیا ئەو، بگرە هەر ڕەخنەگرێك دەتوانێ بێت و بیسەلمێنێ کە فلان یا فیسار چیرۆکنووس لە فلان یا فیسار چیرۆکیدا، سەر بە ڕێبازی ڕۆمانسییە، یا نموونەیەکی سەر بە قوتابخانەی ڕیالیزمی سۆشیالیستییداوە بە دەستەوە، یا نموونەی ئەدەبی ڕەمزییە، یا هەر شتێکی تر لەم بابەتە. بەڵام بە ڕای من ئەمە شێکی وا لەو سەرئەنجامە هەرە سەرەکییە ناگۆڕێ کە ڕێبازی ڕیالیزمی ڕەخنەگری بە درێژایی هەرسێ پلەکە، ڕێبازی باو و زاڵ بووە لە چێرۆکی کوردیدا.

---

(٦) سەرچاوەی پێشوو- لاپەڕە۲۲۲.

لە شێوەدا

وەختێك هونەری چیرۆكنووسین لە ئەدەبی ئێمەدا سەری هەڵدا و لە چلەكان و پەنجاكانی ئەم سەدەیەدا كەمێ نەشونمای كرد و بەخۆدا هات، رێبازی ریالیزمی رەخنەگری لە رۆژئاوادا و بەتایبەتی لە ئەوروپای مەڵبەندی ئەم بابەتە ئەدەبییە، لە دەمێكەوە سەردەمی بەسەر چووبوو، وە گەلێ رێبازی ئەدەبیی نوێتر هاتبوونە كایەوە. هەروەكو لە زووەوە لەلایەن رەخنەگرانەوە باس لەلایەنی چاك و خراپی كرابوو، هۆی پووكاندنەوەی لە كۆڕی ئەدەبدا دیاری كرابوو.

ئاشكرایە ریالیزمی سۆشیالیستی و ریالیزمی نوێ، دوو رێبازی میراتگری ریالیزمی رەخنەگرین و وا دادەنرێ كە ئەوان لایەنە گەشەكانی ئەمیان گرتووەتە خۆیان و پەرەیان پێ داوە و لایەنە تاریكەكانیان خستووەتە پشت گوێ. واتە بەم بارەیدا بوونەتە میراتگری كە ئەدەب چەكێكی كاریگەری دەستی مرۆڤایەتیی پێشكەوتنخوازە لە خەباتیدا دژی چەساوساندنەوە و سزا و ئازاردان و لە پێناوی سەرفرازی و شادمانی مرۆڤدا و بۆ پەروەردەكرن و فراوانكردنی ئاسۆی هەست و بیر و هۆشی و قاڵكردنی بە گیانی یەكسانی و دادپەروەری و خۆشەویستی. بەڵام بەو بارەیدا كە لە رووی هونەری و ئەستاتیكەوە ئەدەبی "مۆمییا" دەكرد و وشك و رەقی دەكردەوە و تاموچێژی تێدا نەدەهێشت، پشت گوێیان خستووە و لێی تەوەلا بوون.

سا چیرۆكی هونەریی لای ئێمە لە هەرسێ پلەكەدا كە وەك لەوەبەر روونم كردەوە كە رێبازی ریالیزمی رەخنەگری تێدا باو و زاڵ بووە، لە رووی هونەری و ئەستاتیكییەوە تووشی هەمان كەموكوورِی بووە، كە لە شێواز و رەنگ و رووی تایبەتی خۆشی بەدەر نییە.

شێوەی ریپۆرتاژنووسی و رووكەشی لە دەربڕیندا بە درێژاییی هەرسێ پلەكە، سەر لیستەی ئەو كەموكوورِییانەیە. چیرۆكنووسەكان بە گشتی لە شێوەی حیكایەت خوانییدا كارەساتەكانی چیرۆكەكانیان دەنواند و كەسانیان هەڵدەسووڕاند و لێرەوە تووشی كەم توانایی دەبوون لە ئاستی مەسەلەی پێوەندیی نێوان هەردوو دیوی دەرەوە و ناوەوەی مرۆڤدا. هەروەكو ناچاری درێژەپێدانی خۆڕایی و وەسفكردنی وشك و بێ تامی دیوی دەرەوەی دەكردن كە خوێنەر بێزار دەكەن، چونكە هیچ شتێكی نوێی

جیاواز لە زایناریی تایبەتیی خۆی پێ نابەخشن.

پەنابردنەبەر ڕێکەوت و قەزاوقەدەر، ئەنجامێکی ئاسایی ئەو دەردی ڕیپۆرتاژنووسییە. چونکە ئەو چیرۆکنووسەی دەکەوێتە ئەم داوەوە، تا چیرۆکەکەی کۆتایی پێ دێنێ چەند جارێك تووشی حاڵەتی ڕامان و چەقین دەبێت کە دەیەوێ بە هەر نرخێك بێ لێی دەرچێ و ئەوسا ناچار پەنا دەباتە بەر بە زۆر دروستکردنی ئەو ڕێکەوت و قەزاوقەدەرە کوتوپڕ و لە ناکاوە، کە لە زۆربەی جاریشدا مردن یا باشتری بڵێین: مراندنی کەسانی چیرۆکەکە، بووەتە ئاسانترین ڕێگە بۆ دەرچوون لەو ڕامان و چەقینە.

هەر لەم باری سەرنجەوە دەتوانین پەنجە بۆ شوازێکی تایبەتی تریش درێژ بکەین.. واتە کەڵەکەکردنی هەرچی دەرد و ئەندێشە و ئازارێك کە خەیاڵی چیرۆکنووس زەفەری پێ بردوون، لەسەر شانی کەسانی چیرۆکەکان بەشێوەیەك کە نەك تەنیا کەسەکان، بگرە چیرۆکەکانیش لە ڕووی هونەرییەوە لە ژێر قورساییياندا پساون. من دەزانم ئەو چەوساندنەوە و سزا و ئازارە بە درێژایی ساڵانی هەرسێ پلەکە، لە واقیعدا گەلێ لەوە سەختتر و سامناکتر بووە، بەڵام تەقەلادانی کەڵەکەکردنی هەمووی بەسەریەکەوە لە سەرشانی تاقە کەسێك یا چەند کەسێك لە چیرۆکێکدا، کارێکی نائاساییيە.

دیارە لە ژێر باڵی ڕێبازێکی ئەدەبیی وەهادا کە ئامانجی سەرەکیی ڕەخنەگرتن و هاندان بێ بۆ بەگژداچوون، ئامۆژگاریکردن و وەعز و ئیرشاد و خوتبەدان «کە ئەمە ئەرکی سەرشانی نووسین و لێکۆڵینەوە و وتاری کۆمەلایەتی و سیاسییە نەك چیرۆك»، خۆیان دەکوتنە ناو هونەری چیرۆکنووسینەوە، بەڵام لە ئەنجامدا پێوەی دەبنە هەڵەیەکی هونەریی ئەوتۆ کە چیرۆکەکە دەکەنە وتارێکی کۆمەلایەتی یا سیاسی تەنیا سوودبەخشن بۆ ڕۆژانی نووسینی.

هەر بەم نیازە و بۆ ئەم مەبەستە، گەلێ چیرۆنووسمان تەقەلایان داوە باسێکی فۆلکلۆری یا ئەفسانەیی بێنن و بەرگی چیرۆکێکی هونەری بە بەردا بکەن، یا بەسەرهاتێکی دەسکردی خەیاڵی خۆیان بخەنە قاڵبی چیرۆکێکی فۆلکلۆری یا ئەفسانەیی «بەڵام هونەری»یەوە و کەچی لە ئەنجامدا زۆربەی ئەو نموونانە لە کوردەکەی هەردوو جەژن بوون و ئەنجام هەر بەوەعز و ئیرشاد و خوتبەدان

شکاوەتەوە.

سەربارى ئەم هەڵە و کەموکوورپیە سەرەکییانە، چیرۆکنووسەکان بەگشتی، دەکەوێتە گەلێ وردە هەڵە و ناتەواوییەوە لە تەکنیکدا، ئەنجامی کەم شارەزاییان لە ڕووی فەنتازییەوە و قاڵنەبوونیان لە کۆڕی وەستاییدا لە هونەرەکەدا، ئەویش بەهۆی کزیی تاقیکردنەوەی خۆیان بەسەرێك و تەمەن ساوایی و هەژاریی ئەدەبی نەتەوەکەیان لەم ڕووەوە بەسەرێکی تر.

تێبینییەك لەبارەی زمان

دوای هەموو شتێك، لاوەکی مەسەلەی زمان لە بەرهەمی هەرسێ پلەکەدا سەرنجی ڕاکێشام. لە مێشکی خۆمدا بەشێوەیەکی تایبەتی بۆ ئەم مەبەستە، پێداچوونەوەیەکی خێرا بە هەموو بەرهەمەکاندا چوومەوە و هێندەی بەپێی تەنها سەلیقەی ئەدەبیی خۆم زەفەری پێ بەرم لێی وردبوومەوە، سەرنجم دا لە هەر پلەیەکدا جیاوازیی لە دوو پلەکەی تر تێدا هەست پێ دەکرێ و بارێکی تایبەتی خۆی وەردەگرێ.

لە پلەی یەکەمدا «١٩٢٥–١٩٣٩» هەرچەندە لە دارشتندا سادە و ڕەوان بووە وەك دەم و دووی ئاساییی خەڵکی، بەڵام پڕی بووە لە وشەی بێگانە بەتایبەتی عەرەبی و تورکی و فارسی کە ئەمە تا ڕادەیەك کاری کردووەتە سەر چۆنیەتی دروستکردنی ڕستەش لە زمانەکەدا. هەروەك بە ئیملای کۆن «واتە بێ ئەو نیشانە تایبەتییانەی ئێستا بەکار دەهێنرێن» نووسراوە.

لە پلەی دووەمدا زمانەکە تەواو پوخت و پاراو بووەو بووەتە کوردییەکی پەتیی زۆر ڕەوان، بەتایبەتی کە تا ڕادەیەکی زۆر پاك بووەتەوە لە وشەی بێگانە و لە جێگەیان وشەی کوردیی ڕەسەن، یا وشەی گونجاوی زمانێکی هاوڕەگەز بەکار هینراوە.

کەچی لە پلەی سێیەمدا «١٩٥٠–١٩٦٠» ئەو زمانە پاراوە، شێواوە و پوختی و ڕەوانییەکەی پێشووی لاواز بووە لە دارشتندا وا هەست دەکرێ کەرستەکانی لە بیر و هۆشی نووسەردا بە زمانێکی تر چنراوون و ئەوسا کراوون بە کوردی و نووسراون. یا زۆر وشەی بەزۆر داتاشراوی بێ ڕەگوڕیشەی تیا هێنراوەتە کایەوە کە زۆربەیان وەرگیرانێکی دەقاودەقی نەشارەزایانەی وشەیەکی زمانێکی بێگانەن.

بێگومان من لێرەدا زیاتر ئەوەم مەبەست بوو وەك تێبینییەك پەنجە بۆ مەسەلەکە

درێژ بکەم و تەنیا هێندەی پێوەندیی بە هونەری چیرۆکنووسینمانەوە هەبێ لە ماوەی ٤٥ ساڵدا ئیشارەتی پێ بدەم. ئەگینا ئاشکرایە باسەکە وەك زمانەوانی ئەرکی سەرشانی شارەزایانی زمانە.

فەهرەست و سەرچاوەکان

فەهرەستی چیرۆکنووسەکان

١- أ. ب- هەوری- ل ١٠٣، ١٠٤، ١١٦، ١١٩، ١٣٤، ١٥٨

٢- ئیحسان مستەفا -ل ٨١، ٨٤.

٣- ئەحمەد موختار- ل١٢، ٢٥-٣٩، ٤٣، ٤٧، ٨٤، ١٥٨، ١٥٩

٤- ئەمین میرزا کەریم- ل١٠٣، ١٣٣، ١٤٤

٥- پیرەمێرد- ل١٣، ٣٩، ٤٤، ٨٥، ١٥٨.

٦- جەمال بابان -ل١٤، ١٧، ٢٠-٢٣، ١٠٤، ١٠٥، ١٢٠، ١٢٣، ١٣٤، ١٣٧، ١٤٠، ١٤٢، ١٥٨.

٧- جەمال نەبەز- ل١٠٤، ١٣٧، ١٤٦، ١٥٨.

٨- جەمیل سائیب- ل١٢-٢٥، ٤٢، ٤٣، ٤٧، ٨٤.

٩- جیهان عومەر- ل١٠٣.

١٠- حوسێن حوزنی موکریانی- ل٧٧- ٨٠، ٨١.

١١- خالید دلێر- ل١٢١، ١٤٧.

١٢- دڵسۆز - ل ٨٠ -٨١

١٢- ڕەئووف بێگەرد- ل١٠٥، ١١٧.

١٤- ژیل- ل١٢٨، ١٣٨، ١٤٠.

١٥- سجاد ئاوارە- ل١٠٢، ١٠٦، ١١٨، ١٢٣.

١٦- سەلام- ل٧٢.

١٧- شاکر فەتاح- ل٦١- ٦٧، ٧٤، ١٥٨، ١٥٩.

١٨- عەبدوڵا میدیا- ل١٠٢، ١٠٣، ١٠٥، ١٠٧، ١١٦، ١٢٢، ١٣٣، ١٣٥، ١٤٥، ١٥٨.

١٩- عەلائەدین سەجادی- ل٦٧- ٧٢، ٤٧، ١٥٨، ١٥٩.

٢٠- عوسمان عوزێری- ل١٠٣، ١٢٠.

٢١- ع٠ج٠- ل٧٢

٢٢- فازل نیزامەدین- ل ١٠٢، ١٠٦، ١٢٥.

٢٣- فائیق زێوەر- ل- ٨٤- ٩٢، ١٥٨.

٢٤- فائیق کاك ئەمین- ل٧٢.

٢٥- ف٠ محەمەد- ل٧٢.

٢٦- کاکە مەم فەخری بۆتانی- ل١٠٣- ١٠٥، ١٢٦، ١٤٤.

٢٧- کاوس قەفتان- ل١٠٣- ١٢٣.

٢٨- موحەڕەم مەحمەد ئەمین-ل١٠٠- ١٠٥، ١٠٧، ١١٥، ١٢٢، ١٢٤، ١٢٣، ١٣٧، ١٤٥٠، ١٥٨.

٢٩- مەحمەد ئەحمەد تەها ″کامەران″- ل١٠٢، ١٠٣، ١٠٤، ١٠٥، ١١٦،

٣٠- مەحمەد بەدبەخت- ل٧٣.

٣١- مەحمەد ڕەسوڵ هاوار- ل١٠٢- ١٠٥، ١١٧، ١٢٣.

٣٢- مەحمەد ساڵح سەعید- ل١٠٥، ١١٧، ١٣٦، ١٤٤.

٣٣- مەحەمد عەلی کوردی- ل١٣، ٤٤-٥٠.

٣٤- مەحمەد مەولوود ″مەم″ ل١٠١-١٠٦، ١٠٨، ١١٦، ١٢٠، ١٢٢، ١٢٤، ١٣٤، ١٣٨، ١٥٨.

٣٥- مەحمەد نووری توفیق- ل١٢١.

٣٦- مەحموود ئەحمەد- ل١٠٤، ١٠٥، ١٠٦، ١١٧، ١١٨، ١٣٥، ١٣٦.

٣٧- مستەفا سائیب- ل٧٢.

٣٨- مستەفا ساڵح کەریم- ل١٠٢، ١٠٧، ١١٥، ١٢٠، ١٢٢، ١٢٥، ١٣٤، ١٣٥، ١٤١، ١٥٨.

٣٩- مەعرووف بەرزنجی- ل١٠٧، ١٢٢، ١٢٧، ١٥٩.

٤٠- نووری. س- ل٧٢.

″نووری عەلی ئەمین″

فەهرەستی چیرۆکەکان

أ

- ئاواتی دل- لاپەڕە ٣٩- ٤١، ٨٥.
- ئاش میزتویەتی- ل١٠٤، ١١٦، ١١٩، ١٣٤.
- ئاواز و کەباب- ل١٠٧، ١٢٧.
- ئەگەڕێتەوە- ل١١٦، ١٣٤.
- ئەم ئینسانانە- ل١٠٣.
- ئەمەیە بەشمان- ل١٠٣.
- ئەنجامی کچ فرۆشتن- ل١٠٥، ١٧٧.

ب

- باخەوان- ل١٣٦.
- بریا نەهاتیتایەوە- ل١٣٥.
- بزن و مەیموونەکە- ل٦٨.
- بووك و خەسوو- ل٦٦.
- بۆچ قاووت دام- ل١٢٦.
- بۆچی نەچووین بۆ کویستان- ل٦٨-٧١.
- بەڕەحمەت بێ خەتای باوکی بوو- ل١٢١.
- بەسەرهاتی باوك- ل١٠٦، ١١٨، ١٣٦.

پ

- پاڕانەوە- ل١٢٣.
- پاشا و کراس- ل٧٩.
- پەڵە هەورێکی چڵکن- ل١٣٤، ١٣٧، ١٤٠، ١٤٢.
- پەنجا فلس- ل١٠١.

ت

- تاقە گەوهەرێك- ل٧٣.

- تاوانم چی بوو- ل١٠٣، ١٤٤.
- تاوانی چی بوو- ل١٣٣.

ج

- جوامێریی سالار- ل١٣٦.
- جوان- ل١٠٤، ١٠٥، ١١٧، ١٤٥.
- جووتبەند و دێو- ل٧٩.
- جومعه جامع- ل١٠٤.
- جەوهەر ئاغا- ل٦٧.

چ

- چاکە لەگەڵ ناکەسبەچە خراپەیە- ل٨٠.
- چۆن گرامەفۆنەکەم کڕی- ل٦٥.
- چۆن لەبیرم بچێتەوە- ل١١٥.
- چیرۆکی ئەم مانگە- ل٧٢.
- چیرۆکێك لەسەر کانییەك- ل١٢٣.
- چەندم لێ کدەسێنێت- ل١٠٢، ١٢٥، ١٥٨.

ح

- حەسنۆك- ل١٠٢.

خ

- خاڵەی ڕێبوار- ل١١٧.
- خاوەن دارستان و پشیلە- ل٧٩.
- خاوەن زەوی وریا- ل٧٨.
- خانزاد- ل١٠٥، ١٢٣، ١٥٨.
- خوایە حەقین وەکەی- ل٨٠.
- خولە و بلە- ل ١٢١.
- خەزان- ل ١٣٥.

د

– دایك– ل٨٢– ٨٣.
– داپیرم– ل١٠٨.
– دز.. "ئەمین"– ل١٠٣، ١٣٣، ١٤٤.
– دز.. "مستەفا سائیب"– ل٧٢.
– دلسۆزی نەمر– ل١٠٧، ١١٦.
– دوای سەرخۆشیی زۆر شیتییە– ل٤٥.
–دوانزە سوارەی مەریوان– ل٤١، ٤٣.
– دوژمنایەتی ناو دەسەسرکە– ل١١٩.
– دوو براکە– ل٦٨.
– دەروازەکەر– ل١٠٢، ١٠٥.
– دەسپاکی– ل٦٦.

ر

– راوە ژیشك– ل٦٨.
– رۆنە زەنگی حەمەسەن– ل٦٨، ٧٠.
– ڕێگای ئازادی– ل١٠٧، ١٢٢.
–ڕێوییەکەی قەمچووغە– ل٦٨.

ز

– زڕەی زنجیر– ل١٠٧، ١٢٢.
– زەوییەکەی خۆم ئەویتەوە– ل١٠٤.
– زیندووی مردوو– ل١٢٤.

ژ

– ژانی ژیان– ل٧٢.
– ژنهێنان بە زۆرەملێ– ل١٠٥.
– ژیانی هەژاری– ل١٠٣.

س

– سزا– ل١٢٣.

– سکالای مردوو– ل٨٣– ٨٤.

– سەپان و جووتیار– ل٧٧.

– سەرێکی هەیە و هەزار سەودا– ل٦٣–٦٤.

– سەیدکەڵەك– ل١٠٤.

– سەیرانێك لە ئەزمر– ل١٣٧.

– سێوەنگ و مام ڕێوی– ل٦٨.

ش

– شاییەکەی ڕەشەی خەجەلاو– ل٦٨– ٧٠، ١٥٨.

– شەتڵ– ل١٠٧.

– شەوێ لەسەر لووتکەی ئەڤرێست– ل٨٥– ٩٢، ١٥٨.

– شیربایی– ل٧٢.

– شێرۆ و نازدار– ل٨٠.

ف

– فرمێسکی پەشیمانی– ل١٢٠.

ك

– کارمان ئەوێت– ل١٠١، ١٣٨، ١٥٨.

– کاروانی– ل ١٠٥، ١١٧، ١٣٥، ١٤٤.

– کاڵای باڵای شا– ل٦٨.

– کۆتەرە خەڵۆزێك– ل١٠٤، ١٠٥.

– کوا کوڕەکەم– ل٨١.

– کورد بە ڕەحمە– ل١٢٢.

– کەوای نەکرای– ل١٤٧.

– کێ گوناهبارە– ل١٠٢.

گ

- گای پیرۆز– ل١٠٧.
- گردی شەهیدان– ل ١٣٣.
- گورگ و بەرخەکە– ل٦٨.
- گەرما– ل١٢٨.

ل

- لاوفاو– ل١٤٥.
- لالۆ کەریم– ل١٠٤، ١٣٧، ١٤٦، ١٥٨.
- لەتێ نان و شێشێ کەباب– ل١٠٢، ١٢٥.
- لە پاش باران کەپەنك– ل١٢٠.
- لە پێناوی ئافرەتا– ل٦٨.
- لە پێناوی نانا– ل١٣٥، ١٥٨.
- لە خەوما– ل١٤، ٢٥، ٣٥، ٤٢، ٤٧.
- لە ڕێگای سەرا– ل١٢٠.
- لە مێژووی خۆمانەوە– ل١١٩.

م

- مام پیاو– ل٧٨، ٧٩.
- مام شێخ– ل٦٥.
- مام هۆمەر– ل١٠٠–١٠١، ١٠٥، ١١٥، ١٣٧، ١٤٥، ١٥٨.
- مامۆستا بێژەن – ل ٦٦
- مانگگیران– ل١٢٣.
- مانگ و دڵێکی بەسزمان– ل١١٦.
- مەحموود ئاغای شێوەکەل– ل٤٢.
- مەدیر بەگ– ل٦١– ٦٣، ١٥٨.
- مەسەلەی ویژدان– ل٢٥– ٣٩، ٤٧، ١٥٨.
- مەلا مەجید– ل١٠٦.

– منیش هەژاربووم– ل١٠٣، ١٥٨.
– میوان پەزیری و دڵنەوازی– ل ٧٨.

ن

– نازدار– ل٤٥– ٥٠.
– نامەیەك بۆ بەندیخانە– ل١٠٦.
– نامەیەك لەسەر سنوورەوە– ل١٠٧، ١٢٢.
– نان بەرەنجی شان– ل١٠٣.
– نانی سێلاوی– ل١٠٢، ١٢١.
–نەمەنە نەهۆقە، یا مەنە یا هۆقە– ل٧٢، ٤٧.
– وشیار کچە پیرێژنی گوند– ل٧٨.

هـ

– هەرکەس بە خەیاڵی خۆی ئەدویٚ– ل٨٠.
– هەڵفریواندن– ل١٣٨– ١٤٠.
– هەولّی بوێژێك و– ل١٢١.
– هێزی برسێتی – ل ١٠٢، ١١٨

ی

– یەکی خاکە لێوە– ل١٢٢.
– یەکی لە شەوەکانی سەیوان– ل١٠٦.

سەرچاوەکان

ڕۆژنامە و کۆوارەکان

١- ڕۆژنامەی بانگی کوردستان هەموو ژمارەکان ١٩٢٢- ١٩٢٦

٢- ڕۆژنامەی ڕۆژی کوردستان هەموو ژمارەکان ١٩٢٢- ١٩٢٣

٣- ڕۆژنامەی ئومێدی استقلال هەموو ژمارەکان ١٩٢٣

٤- ڕۆژنامەی ژیانەوە هەموو ژمارەکان ١٩٢٤- ١٩٢٦

٥- ڕۆژنامەی ژیان هەموو ژمارەکان ١٩٢٦- ١٩٣٩

٦- ڕۆژنامەی ژین هەموو ژمارەکان ١٩٣٩- ١٩٦٠

٧- کۆواری زاری کرمانجی هەموو ژمارەکان ١٩٢٥

٨- کۆواری یادگاری لاوان تاقە ژمارەی ١٩٣٣

٩- کۆواری یادگاری لاوان تاقە ژمارەی ١٩٣٤

١٠- کۆواری رووناکی هەموو ژمارەکان ١٩٣٥- ١٩٣٦

١١- کۆواری گەلاوێژ هەموو ژمارەکان ١٩٣٩- ١٩٤٩

١٢- کۆواری دەنگی گێتی تازە هەموو ژمارەکان ١٩٤٣- ١٩٤٦

١٣- کۆواری هەتاو هەموو ژمارەکان ١٩٥٤- ١٩٥٩

١٤- کۆواری هیوا ژمارەکانی ساڵانی ١٩٥٧- ١٩٦٠

١٥- کۆواری شەفەق ژمارەکانی ساڵانی ١٩٥٧- ١٩٦٠

١٦- کۆواری بڵێسە ژمارەکانی ساڵی ١٩٥٩- ١٩٦٠

١٧- کۆواری پێشکەوتن ژمارەکانی ساڵی ١٩٥٨

١٨- کۆواری "الادیب العراقی"- پاشکۆی بە زمانی کوردی ١٩٦١

چیرۆکەکان لە کتێبدا

١- دوانزەی سوارەی مەریوان	پیرەمێرد	١٩٣٥
٢- شەبەنگە بەڕۆژ	شاکر فەتاح	١٩٤٧
٣- مام هۆمەر	موحەرەم محەمەد ئەمین	١٩٥٤
٤- گۆمی شڵەقاو	موحەرەم محەمەد ئەمین	١٩٥٧

٥- گردی شەهیدان	موحەڕەم محەمەد ئەمین	١٩٥٨
٦- ڕێگای ئازادی	موحەڕەم محەمەد ئەمین	١٩٥٩
٧- لالۆ کەریم	جەمال نەبەز	١٩٥٦
٨- کاروانی	مەحمەد ساڵح سەعید	١٩٥٧
٩- خانزاد	جەمال بابان	١٩٥٧
١٠- پەڵە هەورێکی چڵکن	جەمال بابان	١٩٥٨
١١- سەید کەڵەك	جەمال بابان	١٩٦٩
١٢- خەبات	عەبدوڵا میدیا	١٩٥٨
١٣- زڕەی زنجیر	مستەفا ساڵح کەریم	١٩٥٨
١٤- شەهیدانی قەڵای دمدم	مستەفا ساڵح کەریم	١٩٦٠
١٥- خولە و بلە	خالید دلێر	١٩٥٨
١٦- کەوای نەکرای	خالید دلێر	١٩٥٨
١٧- جوان	مەحموود ئەحمەد	١٩٦٠
١٨- هەمیشە بەهار	عەلائەدین سەجادی	١٩٥٧
١٩- مەسەلەی ویژدان	ئەحمەد موختار	١٩٧٠
٢٠- لە خەوما	حەمیل سائیب	١٩٧٥

سەرچاوەکانی تر

١- دیالیزم لە ئەدەبی کوردیدا	دوکتۆر عیزەدین مستەفا ڕەسوڵ
٢- ڕابەری ڕۆژنامەگەریی کوردی	جەمال خەزنەدار
٣- دیوانی ئەحمەد موختار	چاپی دووەم
٤- کۆواری دەفتەری کوردەواری	ژمارە ٣- ١٩٧٠
٥- کۆواری ڕۆشنبیری نوێ	ژمارە ١٩- ١٩٤٧
٦- کۆواری بەیان	ژمارە ٢٩- ١٩٧٥
٧- کەمانچەژەن	وەرگێڕانی پیرەمێرد
٨- مەم و زین	وەرگێڕانی پیرەمێرد

بیبلیۆگرافیای چیرۆکی کوردی

پێشەکی

خوێنەری بەڕێز:

لەم پێشەکییەدا تەقەلاّ دەدەم، هەندێ زانیاریی پێویستت لەبارەی بیبلیۆگرافیاکە: بخەمە بەرچاو، بەو مەبەستەی سوود لێبینین و بەکارهێنانیت لەلا ئاسانتر بکەن.

١- چۆن ڕێگەی ئەم هەوڵەم گرتەبەر؟

لێرەدا با ئەم پرسیارە بکەین: ئایا ئەو کەسەی دەیەوێ لە یەکێ لە جۆرەکانی ئەدەب بکۆڵێتەوە، پێویستیی بەچی دەبێ؟ بێگومان کەرەستە و سەرچاوە. کەرەستە بە مانای دەقە ئەدەبییەکان و سەرچاوە بەمانای ئەو نووسینانەی پێوەندییان بە دەقەکانەوە هەیە. واتە بۆ نموونە: ئەگەر ویستی لە چیرۆك بکۆڵێتەوە، دەبێ بەرهەمەکان و ئەو جۆرە نووسینانەی لە بەردەستدا بن و ئەوسا بتوانێ ڕێگە بگرێتەبەر، بەڵام ئایا چۆنیان بەردەست دەخا؟. گرفتەکە لێرەدایە و من بەش بەحاڵی خۆم، لەو لێکۆڵینەوەیەمدا لەبارەی چیرۆکی کوردی کە ساڵی ١٩٧٧ لە کتێبێکدا بەچاپم گەیاند، لەبەر نەبوونی بیبلیۆگرافیایەك کە بۆ دۆزینەوەی بەرهەمەکان ڕێگەی نیشان بدا، ناچاری هەڵدانەوە و تاووتوێکردنی هەزاران لاپەرەی کۆوار و ڕۆژنامە و بڵاوکراوە و کتێب بووم. کە سەد ئەوەندەی کاتی خەریکبوونمی بە لێکۆڵینەوەکە خۆیەوە لێ زەوت کردم، جگە لە ماندووبوونە پشت شکێنەکەی. من دەمویست لە چیرۆکی کوردی بکۆڵمەوە لە نێوان ساڵانی «١٩٢٥-١٩٦٠»دا کە لە ئەنجامدا بەپێی بۆچوونی من، بە ژمارە کردییە ١٥٤ چیرۆك «کە چاکتر وایە بڵێم: ١٥٤ هەوڵدان». کەچی بۆ دۆزینەوەیان وەك وتم. هەزارەها لاپەڕەم هەڵدانەوە و لە زۆر شوێنی ئەملا و ئەولای دوور لە یەکتریشدا. نەك بڵێت لە یەك جێگەدا.

سا هەر ئەو تاقیکردنەوە بە ئەرك و ئازارەی خۆم بوو کە خستمییە سەر ڕێگەی هەوڵدانی ئاسانکردنی ئەرکی سەرشانی ئەو زاتانەی دێن و جارێکی تر لە چیرۆکی کوردی دەکۆڵنەوە و ئیتر لەو ڕۆژانەوە. دەستم دایە پرۆژەی سازکردنی ئەم بیبلیۆگرافیایە. کە ئەمیشیان هەروەها دوای جارێك تر هەڵدانەوەی لاپەڕەکانی لەوەبەر و هەزارانی تریشی ساڵانی دوایی تر. هاتە بەرهەم ، وا تێ دەگەم ئیتر ئەوەی لێ دەکۆڵێتەوە لەم لایەنەوە ڕێگەی لەبەردەمدا تەخت و بێ ئەرك و ئازارە.

٢- چ هەوڵێکی تر لەم بوارەدا دراوە؟

بێگومان ئەمەی من یەکەم هەوڵدان نییە لەم بوارەدا درابێ. لە پێشیدا چوار هەوڵی تر دراوە.

یەکەمیان: لەلایەن مامۆستا "مستەفا نەریمان"ەوە کە لە هەرسێ کتێبەکەیدا: "کتێبخانەی کوردی- ١٩٦٠" و "بیبلیۆگرافیای کتێبی کوردی- ١٩٧٧" و "فەرهەنگی ئەدیب و نووسەرانی کورد- ١٩٨٦". ئەو کتێبانەی تۆمار کردووە کە بریتین لە چێرۆك «کۆمەڵە چیرۆك بن یا یەك چیرۆك یا رۆمان».

دووەمیان: لەلایەن مامۆستا "محەمەد رەشید فەتاح"ەوە کە ئەویش لە کۆواری "رزگاری- ژمارە ١٤، ١٥- مارتی ١٩٧٠"دا و هێندەی لە بەردەستیدا بووبێ. ئیشارەتی هەر تەنیا بەکتێبەکان داوە. سێیەمیان: لەلایەن خوا لێخۆشبوو مامۆستا عەبدولعەزیز خانەقاوە کە لە کۆواری "الاقلاء- ژمارە ٦-١٩٧١"داو هەروەها ئەمیش. تەنیا ناوی کتێبەکانی بردووەوە لەگەڵیاندا شانۆییش. ئینجا چوارەمیان: لەلایەن مامۆستا عومەر مارف بەرزنجییەوە. کە لە کۆتاییی کتێبەکەیدا لێکۆڵینەوە و بیبلیۆگرافیای چیرۆکی کوردی «١٩٢٥- ١٩٦٩»دا. هەوڵی داوە سەرجەم چیرۆکەکانی ئەو ماوەیە تۆمار بکا. ئیتر سا لە کتێبدا بن یا لە کۆوار و رۆژنامەکاندا. کە بێگومان ئەمیان سەبارەت بە بەرهەمی ئەو ساڵانە. هەم بەرفراوانترین و هەم رێکوپێکترینیانە، ئەگەرچی خاڵیی نییە لە هەڵەی تۆمارکردن.

٣- چ جۆرە چیرۆکێکم تۆمار کردووە؟

لەبەرئەوەی من باوەرم وایە کە هەر یەکێ لە جۆرەکانی چیرۆك: "هونەریی خۆماڵی، وەرگێردراو، منداڵان، فۆلکلۆر، شانۆگەری". شێوازی تایبەتیی خۆی هەیە و چاکتر وایە هەر یەکەیان بیبلیۆگرافیای تایبەتی خۆی هەبێ. لێرەدا تەنیا ئەو چیرۆکانەم تۆمار کردوون کە لە بابەتی یەکەمن. واتە چیرۆکی وەرگێردراو و نووسراو بۆ منداڵان و فۆلکلۆری و شانۆگەری لەم بیبلیۆگرافیایەدا نین. ئینجا بۆ ئەو بابەتی یەکەمیش. دەبێ ئەم تێبینییانەمان لە بەرچاو بن:

أ- لەگەڵ چیرۆکی کورتدا. ئەو چەند ڕۆمان و چیرۆکە درێژانەشی تۆمار کردوون کە هەمانن.

ب- زۆر جار لە گۆوار و ڕۆژنامە و بڵاوکراوەکاندا. لە سەرووی بەرهەمێکەوە نووسراوە "چیرۆك". کەچی کە دەیخوێنیتەوە دەردەکەوێ کە چیرۆکێکی فۆلکلۆرییە. یا وەرگێڕدراوە و ئیشارەتی پێ نەدراوە، یا بۆ منداڵانە، بگرە یا هەر چیرۆك نییە و وتارە یا پەخشانێکە. وەکی تر. زۆر جاریش هەر لە بنەڕەتەوە نەنووسراوە کە چیرۆکە و کەچی کە دەیخوێنێتەوە. دەردەکەوێ کە چیرۆکێکی هونەرییە. سا من هێندەی بۆم کرابێ، بابەتی یەکەمم تۆمار نەکردووە «با نووسرابێتیش چیرۆك» و بابەتی دووەمم تۆمار کردووە «با نەشنووسرابێ چیرۆك».

ج- هەروەها لە چەند کتێبێکدا کە وەك کۆمەڵە چیرۆك لە چاپ دراون. تووشی ئەو گرفتەی بەندی پێشوو بوومەتەوە. بۆیە بەپێی ڕاوبۆچوونی خۆم. ئەوانەی لەناو کۆمەڵەکەدا چیرۆکی هونەری بن تۆمارم کردوون و ئەوەکانی ترم دەرهاویشتوون.

٤- چۆنم هەنگاو ناوە؟

بەر لە هەموو شتێك دەبێ بڵێم کە من لەم بیبلیۆگرافیایەدا. تەنیا ئەو بەرهەمانەم تۆمار کردوون کە لە عێراقدا بەچاپ گەیەنراون، ئیتر نووسەرەکانیان هەر کێ بن. بە پێچەوانەوەشەوە لەبەر نەتوانایی. هیچ بەرهەمێکی چاپکراوی دەرەوەی وڵاتم تۆمار نەکردووە. دیسان نووسەرەکانیان هەر کێ بن.

ئینجا با هەنگاو بەهەنگاو، باس لە چۆنیەتیی سازکردنی بیبلیۆگرافیاکە بکەم.

أ- دوو ڕێگەی سەرەکیم تێدا گرتووەتە بەر.

یەکەم: بەپێی چیرۆکەکان و دووەم: بەپێی نووسەرەکانیان:

ب- بۆ یەکەم: هاتووم چیرۆکەکانم بەپێی "ئەلفوبێ" ڕیز کردوون. چ لە ڕووی یەکەم پیتیانەوە و چ لە ڕووی ڕیزبوونیانەوە بە دوای یەکتردا. ئینجا لە پاڵ یەك بەیەکیاندا. ناوی نووسەرەکەی، شوێنی بڵاوکردنەوەی، ژمارە و مێژووی، یا هەر زانیارییەك لە بارەیەوە پێویست بووبێ بخرێتەوە ڕوو. تۆمار کراوە وەك: یەکەم

جاری بڵاوکردنەوەی، نازناو یا ناوی خواستەمەنیی نووسەرەکەی و... هتد.

ج- بۆ دووەم: هەروەها ناوی نووسەرەکانم بەپێی "ئەلفوبێ" و بە هەمان دەستوور ڕیز کردوون و لە ژێریاندا. بەرهەمەکانیان لە کۆنەوە بۆ نوێ. یەکەم جاریش ئەوانەیان کە بە کتێب بڵاو کراونەتەوە. لەگەڵ دیاریکردنی ساڵی لە چەپدانی، چاپخانەکەی، شوێنی چاپخانەکەی. ژمارەی لاپەڕەکانی، قەبارەی. ئینجا ئەوانەی کە لە کۆوار و ڕۆژنامە و بڵاوکراوەکاندان و دیسان لە کۆنەوە بۆ نوێ.

لێرەدا خۆم ڕووبەڕووی پرسیارێك بینییەوە: ئایا دووبارەکردنەوەی زانیارییە شێوە پەراوێزییەکان، وەك: یەکەم جاری بڵاوکردنەوە، ناوی خواستەمەنی و... هتد. پێویستن؟ لە ئەنجامدا بەش بەحاڵی خۆم بە پێویستم نەزانی. چونکە وام دانا کە ئەوەی مەبەستی بێ. دەتوانێ بگەڕێتەوە لای "یەکەم" و بە ئاسانی بیانبینێتەوە.

د- لەبەرئەوەی ناسینی ناوی ئاشکرای خاوەن ناوی نهێنی و نازناو و ناوی خواستەمەنی، بە ئەرکی سەرشانی ڕێکخەری ئەم جۆرە بیبلیۆگرافیایە نازانم و وای تێ دەگەم کە ئیشی ئەو کەسانەیە لێ دەکۆڵنەوە. خۆم بەم لایەنەوە زۆر خەریك نەکرد. هێندەی بە پێویستم زانی. یا هێندەی دڵنیا بووم کە خاوەنەکانیان دڵگران نابن. ناوە ئاشکراکانم نووسین. دەنا ئەوەکانی ترم وەك خۆیان هێشتنەوە.

هـ- زۆر کۆمەڵە بەرهەمی هەمەڕەنگە هەن کە لە وەختی خۆیدا بە کۆوار ناو براون. بەڵام من بە باری ڕاستەقینەیاندا. ناوم بردوون وبەبڵاوکراوە تۆمارم کردوون. هەروەها هەندێ کۆمەڵە چیرۆك هەن کە هەر یەکەیان هاوبەشە لە نێوان دوو یا سێ چیرۆکنووسدا و من بە "هاوبەش" ناوم بردوون و لە ژێر ناوی هەر یەکەشیاندا، دووبارە دەبێتەوە.

و- لە چۆنیەتی ڕیزکردنی پیتەکاندا. پەیڕەوی ئەم دەستوورە کراوە:

آ«ئا». أُ «ئو». أ «ئە». إ«ئی». ب، پ، ت، ث، ج، چ، ح، خ، د، ذ، ر، ڕ، ز، ژ، س، ش، ص، ض، ط، ظ، ع، غ، ف، ڤ، ق، ك، گ، ل، لا، ڵ، م، ن، و، وو، ۆ، ه، هـ، ی، ێ».

ز- بۆ کورتکردنەوەی ئەو وشە و ڕستانەی زۆر دووپات دەبنەوە. ئەم نیشانانەم داناون:

گ = گۆڤار

ڕ= ڕۆژنامە

ب = بڵاوکراوە

پ پاشکۆ

پ گ = پاشکۆی گۆڤار

ژ = ژمارەی "گ، ر، ب"

س = ساڵی چاپکردن

چ = چاپخانە

ش = شوێنی "چ"

ل = ژمارەی لاپەڕەکانی کتێبەکان

ق = قەبارەی کتێب

ك = کۆمەڵە چیرۆك

ی = یەك چیرۆك

ك هـ = کۆمەڵە چیرۆکێکی هاوبەش

یکم = یەکەم جاری بڵاوکردنەوە

خ = خول

ت١ = تشرینی یەکەم

ت٢ = ترشرینی دووەم

ك١ = کانوونی یەکەم

ك٢ = کانوونی دووەم

٥- لەبارەی هێندێ لە کۆورا ڕۆژنامەوە:

سەرنجدانی ئەم تێبینییانەی لای خوارەوە. سەبارەت بە هەندێ لە کۆوار و ڕۆژنامەکان. بەپێویست دەزانم:

أ- کۆواری "هیوا": لە سەرەتاوە دوای تێبەڕبوونی هەر ساڵێك لە تەمەنی ژمارەکانی نوێ بوونەتەوە. واتە لە "١"ەوە دەست پێ کراوەتەوە. بەڵام لە دوای ژمارە ٥ی ساڵی سێیەمییەوە. چووەتەوە سەر باری ڕیزگرتن بە ژمارەکانییەوە و دەبێتە؛ «٣٠، ٣١..». تا لە دوای ژمارە ٣٦ەوە ڕاوەستاوە.

ب- کۆواری "پێشکەوتن": لە ژمارە ١ەوە بۆ ١٩. لە شێوەی کۆواردا دەرچووە و دوای ئەو بووەتە ڕۆژنامە.

ج- کۆواری "ڕۆژی کوردستان": لە سەرەتاوە ژمارەکانی ساڵ بەساڵ نوێ بوونەتەوە. بەڵام لە ژمارە ٦ی ساڵی دووەمی بەدواوە. چووەتەوە سەر باری ڕیزگرتن بە ژمارەکانییەوە و دەبێتە «١٥، ١٦... هتد»

د- کۆواری "بەیان": لە ژمارە ١ەوە تا ٥ بە زنجیرە ڕۆیشتووە. دوای ئەوە بووە بە ژمارە ١ و ٢ی ١٩٧٢. ئینجا بووەتەوە بەژمارە ٨ و ئیتر لەوە بەدوا بەزنجیرە دەڕوا.

هـ- کۆواری "نووسەری کورد": هێندەی پێوەندیی بەم بیبلیۆگرافیایەوە هەبێ، دوو خولی هەیە. خولی یەکەم: ژمارە «١، مارتی ١٩٧١» بۆ «١١ی ك١ی ١٩٧٣». خولی دووەم: ژمارە «١ی ئایاری ١٩٧٩» بۆ «١٢ی ئابی ١٩٨٣».

و- کۆواری "ڕۆشنبیری نوێ": لە ژمارە سفرەوە تا ٤٥، لە شێوەی نیو ڕۆژنامەدا دەرچووە. لەوە بەدوا، چووەتە شێوەی ئاساییی کۆوارەوە.

ز- ڕۆژنامەی "هاوکاری": ژمارەکانی بەم جۆرەن: ژ١-٩/١/١٩٧٠ بۆ ژ/٥٢-٢/١/١٩٧١ ساڵی یەکەم. ئینجا ژ/١-٩/١/١٩٧١ بۆ ژ/٤٦-١٨/١٢/١٩٧١- ساڵی دووەم. دوای ئەوە ژمارەیەکی تایبەتی «١/١/١٩٧٢»ی لێ دەرچووە کە بە هەمووی دەکاتە ٩٩ ژمارە. بەدوایدا دەبێتە ژمارە «١٠٠-١٥/١/١٩٧٢» و ئیتر بە زنجیرە دەڕوا.

ح- ڕۆژنامەی "ژین": دوو خولی هەیە. خولی سەردەمی پیرەمێرد و نەوەکەی تا ساڵی ١٩٦٣. ئینجا خولی سەردەمی کاکەی فەلاح کە لە ژمارە «١-١٠/١٢/١٩٧٠»وە دەست پێ دەکاتەوە.

ط- ڕۆژنامە و کۆواری "برایی و برایەتی": گەلێ ئاڵوگۆڕیان بەسەر هاتووە کە بەم جۆرە بووە.

١- ڕۆژنامەی "برایی": بەشی کوردیی ڕۆژنامەی "التآخي" بووە. لە قەبارەی نیو ڕۆژنامەدا بووە و ژمارە ١ی لە ٦/٥/١٩٦٧دا دەرچووە. لە ژمارە ٢٩ بەدواوە. چووەتە ناو بەشە عەرەبییەکەوە و ژمارەکانی ئەمی لە خۆ گرتووە. لەم بیبلیۆگرافیایەدا سەبارەت جۆری یەکەمیان بۆ نموونە دەنووسرێ: «برایی- ژ١/ کوردی». بۆ جۆری دووەمیشیان دەنووسرێ: «برایی- ژ٣٦٤».

٢- كـۆواری "بـرایـەتـی": ژمـارە ١ی لـە ١/٦/١٩٧٠دا دەرچـووە. بـە خـولـی دووەم ناوبراوە. ١٤ ژمارەی لێ دەرکراوە، تا ژمارە ١١ی لە بەغدا بووە. لەوە بەدوا چووەتە سلێمانی. لێرەدا دەنووسرێ: «گ. برایەتی- خ/٢».

٣- پـاشکـۆی کـۆواری "بـرایـەتـی": شان بـەشانـی کـۆوارەکـە و هـەر لـە سلـێمـانـی، پاشکۆیەکی لە شێوەی ڕۆژنامەدا بۆ دەرکراوە. ١١ ژمارەی لێ دەرچووە. لای ئێمە بە «پ. گ. برایەتی» ناو دەبرێ.

٤- ڕۆژنامەی "برایەتی": کۆوار و پاشکۆکەی واز لێهێنراون و لە جێگەیان و هەر لە سلێمانی، ڕۆژنامەیەکی هەفتانە دەرکراوە. ژمارە ١ی لە ١١/٩/١٩٧١دا بووە و دوا ژمارە ١٧، لە ١٨/٣/١٩٧٢دا دەرچووە. لێرەدا بە «ر. برایەتی-خ٣» ناو دەبرێ.

٥- ڕۆژنامەی "برایەتی": دیسانەوە لە بەغدا دەرچووە و لە ژمارە ١وە دەست پێ کـراوەتـەوە کـە لـە ٢٦/٥/١٩٧٢دا بـووە. تـا ژمـارە «٨٢-٢٨/١٢/١٩٧٣» بـەو شێوەیە بەردەوام بووە. خۆی تا ژمارە ٥٠ خولی چوارەمی لەسەر نووسراوە. لای ئێمە هەموو ژمارەکانی بە «ر. برایەتی-خ٤» ناو دەبرێ.

٦- ڕۆژنامەی "برایەتی": ئینجا بەو نیازەی کە دەبێتە ڕۆژانە، لە ژمارە «.- صفر»ەوە دەست پێ کراوەتەوە کە لە «١/١/١٩٧٤»دا دەرچووە. ژمارە ١ کەوتووەتە ڕۆژی «٨/١/١٩٧٤» و لـــەوەبـــەدوا بـــووەتـــە ڕۆژانـــە. تـــا لـــە دوای ژمـــارە «٢٦-٧/٢/١٩٧٤»ەوە کـە بـەهـەڵـە نـووسراوە «٧/١١/١٩٧٤». بـووەتـەوە بـە هـەفتانە و گەڕاویشەتەوە سەر ژمارەکانی پێشوو ٨٢. لەگەڵ هێشتنەوەی ئەم ژمـارەیـەدا بـەبـێ گـۆڕیـن: وەك: «٨٣، ٢٦، ٨٤، ٢٦... هـتـد». دوا ژمـارەی لـە ٢/٣/١٩٧٤دا دەرچـووە. ئـێمـە لـەم بـیبلـیۆگرافـیـایـەدا بۆ جـیـاکردنـەوە. بـە «ر. برایەتی -خ٥» ناوی دەبەین.

٦- لەبارەی سەرچاوەکانەوە.

لەم ڕووەشەوە بەرچاو خستنی ئەم زانیارییانە بە پێویست دەزانم:

أ- ئەو ڕۆژنامە و کۆوارانەی دیومن و چیرۆکیان تێدان ئەمانەن:

- ڕۆژنامەی ژیانەوە - ١٩٢٤- سلێمانی

- ڕۆژنامەی ژیان- ١٩٢٦- سلێمانی
- ڕۆژنامەی ژین- خ١- ١٩٣٩- سلێمانی
- ڕۆژنامەی بڕوا- ١٩٦٠- سلێمانی
- ڕۆژنامەی ڕاپەڕین- ١٩٦٣- سلێمانی
- ڕۆژنامە دەنگوباس- ١٩٦٥- بەغدا
- ڕۆژنامەی برایی- ١٩٦٧- بەغدا
- ڕۆژنامەی برایەتی- ١٩٧٠- بەغدا و سلێمانی
- ڕۆژنامە هاوکاری- ١٩٧٠- بەغدا
- ڕۆژنامە ژین- خ٢- ١٩٧٠- سلێمانی
- ڕۆژنامەی بیری نوێ- ١٩٧٢- بەغدا
- ڕۆژنامەی عێراق- ١٩٧٦- بەغدا
- کۆواری زاری کرمانجی- ١٩٢٦- ڕەواندز
- کۆواری ڕووناکی- ١٩٣٦- هەولێر
- کۆواری گەلاوێژ- ١٩٣٩- بەغدا
- کۆواری دەنگی گێتی تازە- ١٩٤٣- بەغدا
- کۆواری هەتاو- ١٩٥٤- هەولێر
- کۆواری هیوا- ١٩٥٧- بەغدا
- کۆواری شەفەق- ١٩٥٨- کەرکووك
- کۆواری پێشکەوتن- ١٩٥٨- بەغدا
- کۆواری بڵێسە- ١٩٥٩- سلێمانی
- کۆواری ڕووناهی- ١٩٦٠- بەغدا
- کۆواری ڕۆژی نوێ- ١٩٦٠- سلێمانی
- کۆواری "الادیب العراقی- کوردی" - ١٩٦١- بەغدا
- کۆواری تووتن- ١٩٦٤- بەغدا

- کۆواری سلێمانی- ١٩٦٨- سلێمانی
- کۆواری ڕزگاری- ١٩٦٩- سلێمانی
- کۆواری بەیان- ١٩٦٩- بەغدا
- کۆواری هەولێر- ١٩٧٠- هەولێر
- کۆواری برایەتی- ١٩٧٠- بەغدا و سلێمانی
- کۆواری ڕۆژی کوردستان- ١٩٧١- بەغدا
- کۆواری نووسەری کورد- ١٩٧١- بەغدا
- کۆواری دەنگی مامۆستا- ١٩٧١- سلێمانی
- کۆواری پەروەردە و زانست- ١٩٧١- بەغدا
- کۆواری "وعي العمال- بەشی کوردی"- ١٩٧٢- بەغدا
- کۆواری ڕۆشنبیری نوێ- ١٩٧٣- بەغدا
- کۆواری ئاسۆی زانکۆیی- ١٩٧٧- سلێمانی و هەولێر
- کۆواری شۆڕشی کشتوکاڵ- ١٩٧٧- بەغدا
- کۆواری کاروان- ١٩٨٣- هەولێر

ب- ئەو بڵاوکراوانەی لە شێوەی کۆوار و ڕۆژنامەدا دەرچوون و من بە بڵاوکراوە ناوم بردوون ئەمانە:

- یادگاری لاوان - ١٩٣٣- بەغدا - دەستەیەك ڕۆشنبیر.
- دیاری لاوان - ١٩٣٤- بەغدا - دەستەیەك ڕۆشنبیر.
- چیا - ١٩٦٨- سلێمانی- قوتابخانەی مەولانا خالیدی سەرەتایی.
- دەفتەری کوردەواری - ١٩٧٠- بەغدا - دوکتۆر مارف خەزنەدار.
- نۆبەرە - ١٩٧٠- بەغدا - قوتابیانی بەشی کوردیی کۆلیجی ئەدەبیات.
- تیشك - ١٩٧٠- هەولێر- قوتابیانی مامۆستایانی سەرەتاییی کوڕان.
- ڕوانگە- ١٩٧١- بەغدا - دەستەیەك نووسەر و شاعیر.
- بەرەو ڕووناکی - ١٩٧١- قوتابخانەی ناوەندیی گەڵاڵە.

- نووسەری نوێ– ١٩٧٢– یەكەتیی نووسەرانی كورد لقی هەولێر.
- بیری نوێ– ١٩٧٢– قوتابخانەی دواناوەندیی كوڕان لە هەولێر.
- گزنگ – ١٩٧٢– یەكەتیی نووسەرانی كورد لقی كەركووك.
- ڕۆشنبیر – ١٩٧٣– كۆمەڵەی ڕۆشنبیریی كوردی لقی هەولێر.
- بۆ پێشەوە – ١٩٧٣– یەكەتیی مامۆستایانی كوردستان لقی هەولێر.
- تیشكی هونەر– تیپی مۆسیقا و نواندنی سلێمانی.
- پەیڤ – ١٩٨٠– یەكەتیی نووسەرانی كورد لقی دهۆك.
- هاودەنگ – ١٩٨٣– دەستەیەك لە نووسەران.

ج– ئەو ڕۆژنامە و كۆوار و بڵاوكراوانەی دیومن و چیرۆكیان تێدا نییە.

- ڕۆژنامەی پێشكەوتن –١٩٢٠ – سلێمانی.
- ڕۆژنامەی ڕۆژی كوردستان – ١٩٢٢– سلێمانی.
- ڕۆژنامەی بانگی كوردستان – ١٩٢٢– سلێمانی.
- ڕۆژنامەی بانگی حەق –١٩٢٣– سلێمانی.
- ڕۆژنامەی ئومێدی ئیستیقلال – ١٩٢٣– سلێمانی.
- ڕۆژنامەی دیاریی كودستان – ١٩٢٥– بەغدا.
- ڕۆژنامەی زبان – ١٩٣٧– بەغدا.
- ڕۆژنامەی ئازادی – ١٩٥٩– بەغدا.
- ڕۆژنامەی خەبات – ١٩٥٩– بەغدا.
- ڕۆژنامەی ڕووناكی "النور"– ١٩٦٩– بەغدا.
- كۆواری نزار – ١٩٤٨– بەغدا.
- كۆواری زانیاری – ١٩٧٠– بەغدا.
- كۆواری كۆلیجی ئەدەبیات – ١٩٧٢– بەغدا.
- كۆواری كۆڕی زانیاری كورد – ١٩٧٣– بەغدا.
- بڵاوكراوەی ژیان – ١٩٦٠– هەولێر– دوو ژمارە.

- بڵاوكراوەی چیا - ١٩٦٠- هەولێر- دوو ژمارە.
- بڵاوكراوەی ڕەوشەن - ١٩٧٢- دهۆك.
- بڵاوكراوەی ئامانج - ١٩٧٤- یەكەتیی مامۆستایانی كوردستان- یەك ژمارە.
- بڵاوكراوەی پەیژە - ١٩٧٢- بەغدا.

د- ئەو ڕۆژنامە و كۆوار و بڵاوكراوانەی بۆم نەكراوە، بە نیازی پشكنین بۆ ئەم كارە "بیبلیۆگرافیاكە" بیانبینم یا بیانبینمەوە.

- ڕۆژنامەی نێگەیشتنی ڕاستی- ١٩١٨- بەغدا.
- ڕۆژنامەی هەولێر- ١٩٥٠- هەولێر.
- ڕۆژنامەی ڕای گەل- ١٩٥٩- كەركووك.
- ڕۆژنامەی دەنگی كورد- ١٩٦٠- بەغدا.
- ڕۆژنامەی كوردستان- ١٩٦١- بەغدا.
- ڕۆژنامەی هەولێر- ١٩٦٣- هەولێر.
- كۆواری زانستی- ١٩٣٨- سلێمانی.
- كۆواری پەیام - ١٩٥٢- بەغدا.
- كۆواری ڕزگاری- ١٩٥٩- بەغدا.
- كۆواری عێراقی نوێ- ١٩٦٠- بەغدا.
- كۆواری كاری میللی- ١٩٦٨- بەغدا.
- كۆواری شۆڕشی كشتوكاڵ- ١٩٧٠- بەغدا.
- كۆواری نەورۆز -١٩٥٩- سلێمانی.
- بڵاوكراوەی دەنگی قوتابیان -١٩٥٩- كەركووك.
- بڵاوكراوەی چارەسەركردنی كشتوكاڵ- ١٩٥٩- بەغدا.
- بڵاوكراوەی دەنگی قوتابیان- ١٩٥٩- بەغدا.
- بڵاوكراوەی ئافرەت- ١٩٥٩- بەغدا.
- بڵاوكراوەی هونەر- ١٩٥٩-سلێمانی.

- بڵاوکراوەی نیشتمان – ١٩٥٩– سلێمانی.

- بڵاوکراوەی هیوای کوردستان– ١٩٥٩– سلێمانی.

- بڵاوکراوەی ڕابەر– ١٩٦٦– سلێمانی.

- بڵاوکراوەی گێتی پوول –١٩٧٠– بەغدا.

- بڵاوکراوەی خەباتی قوتابیان– ١٩٧٠– بەغدا.

تێبینی: باوەڕم وایە کە ئەمانە زۆربەیان چیرۆکیان تێدا نییە. ئەوانی تریشیان ئەگەر تێیاندا بێ، تاك و تەرایە.

هـ– ئەو کتێبانەی کۆمەڵە چیرۆکێك یا یەك چیرۆکیان لەخۆ گرتووە و لەم بیبلۆگرافیایەدا هەن:

١– پرد – ئەحلام مەنسوور .

٢– کاروانێ بەرەو خۆر– ئەحمەد سەید عەلی بەرزنجی.

٣– دەستەویەخە – ئەحمەد سەید عەلی بەرزنجی.

٤– تەزووی ناخ – ئەحمەد قادر سەعید.

٥– دارەکەی بەرماڵمان – ئەحمەد محەمەد ئیسماعیل.

٦–دەستی ئۆخەی – ئەحمەد محەمەد ئیسماعیل.

٧– ئەسپ – ئەحمەد محەمەد ئیسماعیل.

٨– چاوەڕوانی – ئەحمەد محەمەد ئیسماعیل.

٩– مەسەلەی ویژدان– ئەحمەد موختار جاف.

١٠– کوێرەوەی – ئیبراهیم ئەحمەد.

١١– ژانی گەل – ئیبراهیم ئەحمەد.

١٢– کۆمر – ئیبراهیم سلمان.

١٣– نازە – ئیسماعیل ڕۆژبەیانی.

١٤– لێوی ئاگرین – ئەمین میرزا کەریم.

١٥– ئەڤ چیرۆکە بدویماهی نەهات– ئەنوەر محمەد تاهیر.

١٦– ئەرخەوان، جوانی و ئازایەتی و ڕاپەڕین– بورهان قانیع.

١٧– دوانزه سوارەی مەریوان– پیرەمێرد.

١٨– فره وەگیانم خۆشه – جەلال مەحموود عەلی.

١٩– ڕێبازی ژیان– جەلال مەحموود عەلی.

٢٠– خانزاد– جەمال بابان.

٢١– پەڵەهەورێکی چڵکن– جەمال بابان.

٢٢– سەید کەڵەك – جەمال بابان.

٢٣– مامەیاره – جەمال بابان.

٢٤– لالۆ کەریم – جەمال نەبەز.

٢٥– لە خەوما – جەمیل سائیب.

٢٦– زەردەخەنەی ژیان – جیهان عومەر.

٢٧– وێنەی باوەشی دیوارەکان– جیهان عومەر.

٢٨– زەلیل – حوسام بەرزنجی.

٢٩– پێکەنینی گەدا – حەسەن قزڵجی.

٣٠– لە کۆڕی خەباتا– حسەین عارف.

٣١– توێشووی سەفەرێکی سەخت– حسەین عارف.

٣٢– گەلەگورگ – حسەین عارف.

٣٣– کڵافەیەك ژانی تووڕه – حسەین عارف.

٣٤– تیرۆژ– حەمە کەریم عارف.

٣٥– کەوای نەکرای – خالید دلێر.

٣٦– خوله و بله – خالید دلێر.

٣٧– دڵدارانی شۆڕش – دڵشاد مەریوانی.

٣٨– دێر یاسین – دڵشاد مەریوانی.

٣٩– به پەنجەکانم دەتبینم– دڵشاد مەریوانی.

٤٠– پێشمەرگه – ڕەحیمی قازی.

٤١– داستانی دوو پاڵەوان – ڕەمزی قەزاز.

٤٢– بوار– ڕەئووف بێگەرد.

٤٣– هەوار– رەئووف بێگەرد.

٤٤– سبەینێ باوکت دێتەوە – ڕەئووف حوسێن.

٤٥– شووشەیە خوێن – ڕەزا سەید گوڵ بەرزنجی.

٤٦– نەوای هەیتو– سەجاد ئاوارە.

٤٧– جووتیارێکی کۆڵنەدەر – سەلام مەنمی.

٤٨– گلێنەی گوڕیچەدراو – سەلام مەنمی.

٤٩– گێژاو – سەلام مەنمی.

٥٠– چووزەرەی بن پەردوو – سەلام مەنمی.

٥١– ئەنجامی تەماعکاری – سۆران مەحوی.

٥٢– خوێنی بەناهەق ڕژاو – سۆران مەحوی.

٥٣– کاسەی چەژن – سۆران مەحوی.

٥٤– شەبەنگە بەڕۆژ – شاکر فەتاح.

٥٥– پێش ئەوەی تاریك دابێ – شیرین. ك.

٥٦– تەنیایی – شێرزاد حوسێن.

٥٧– خانومان– سادق بەهائەدین.

٥٨– سوێی زامێکی قووڵ – ساڵح مەحمەد ئەمین.

٥٩– لە گەرووی مەرگەوە – تاهیر ساڵح سەعید.

٦٠– دوا تەرم– تەها عەزیز.

٦١– مردوو خەون نابینێ – عەبدوڵا سەڕاج.

٦٢– لاکێشە ڕووناکەکان – عەبدوڵا سەڕاج.

٦٣– بارام ناوێك هەبوو – عەبدوڵا سەڕاج.

٦٤– کولەمەرگی – عەبدوڵا عەزیز خالید "ئاگرین".

٦٥- گڕی کەفە وشکەکانتان دائەمرکێنمەوە - عەبدوڵا عەزیز "ئاگرین".

٦٦- بابەنۆئیل تۆراوە؟ - عەبدوڵا عەزیز خالید "ئاگرین".

٦٧- پەرستگا - عەبدوڵا عەزیز خالید "ئاگرین".

٦٨- خەبات - عەبدوڵا میدیا.

٦٩- گەردەلوول - عەبدلمەجید ماوەتی.

٧٠- ڕازی دووری - د. عەزەدین مستەفا ڕەسوڵ.

٧١- هەمیشە بەهار - عەلائەدین سەجادی.

٧٢- چیرۆکێت کرمانجی- عەلی نەقشبەندی.

٧٣- بوومەلەرزە لە گۆمی مەندا - کاکەمەم بۆتانی.

٧٤- سمکۆڵی ئەهریمەن - کاکەمەم بۆتانی.

٧٥- بازنە - کاکەمەم بۆتانی.

٧٦- دە چیرۆك - د. کاوس قەفتان.

٧٧- خۆری ئاوابوو - د. کاوس قەفتان.

٧٨- ڕاوە بەران - د. کاوس قەفتان.

٧٩- نیو هەنگاو دوو لە دۆزەخ - د. کاوس قەفتان.

٨٠- بژی مرۆڤ - کەمال ڕەئووف محەمەد.

٨١- ئەڵەمان کوردی- د. مارف خەزنەدار.

٨٢- بووکەشووشە - د. مارف خەزنەدار.

٨٣- مام هۆمەر- موحەڕەم محەمەذ ئەمین.

٨٤- گردی شەهیدان- موحەڕەم محەمەد ئەمین.

٨٥- گۆمی شڵەقاو - موحەڕەم محەمەد ئەمین.

٨٦- ڕێگای ئازادی - موحەڕەم محەمەد ئەمین.

٨٧- ئادەمیزاد - موحەڕەم محەمەد ئەمین.

٨٨- ئەبێ و نابێ ڕایەکی زمانەوانییە - محەمەد ئەمین ئەحمەد.

٨٩- لەسەر زەردەخەنەیەك -محەمەد ڕەحیم ڕەمزان.

٩٠- ژیان و ئەشکەنجە - محەمەد ڕەشید فەتاح.

٩١- تروسکاییەك لە شەوەزەنگدا - محەمەد ڕەشید فەتاح.

٩٢- گەشتی دووەمی ئەپۆلۆ - محەمەد ڕەشید فەتاح.

٩٣- مزگێنی - محەمەد سەلیم سواری.

٩٤- کاروانی - محەمەدساڵح سەعید.

٩٥- شمشاڵی شوان- محەمەد ساڵح سەعید.

٩٦- ئاشتی کوردستان - محەمەد ساڵح سەعید.

٩٧- سەرگوڵ - محەمەد عەلی مەدهۆش.

٩٨- دڵ و گڵ - محەمەد عەلی مەدهۆش.

٩٩- نەریمان چی لێ هات - محەمەد عەلی مەدهۆش.

١٠٠- سێبەری ئەسپەشێ - محەمەد فەریق حەسەن.

١٠١- ڕستێك زەنگیانەی ئاوی - محەمەد فەریق حەسەن.

١٠٢- چیرۆکەکانی مەم - محەمەد مەولوود "مەم".

١٠٣- جوان - مەحموود ئەحمەد.

١٠٤- بەهاری ژیان - مەحموود زێوەر.

١٠٥- زرەی زنجیر - مستەفا ساڵح کەریم.

١٠٦- شەهیدانی قەڵای دمدم - مستەفا ساڵح کەریم.

١٠٧- ئاوات - مستەفا قەرەداغی.

١٠٨- فەیروزخانی بشتکۆ - میرزا محەمەد ئەمین مەنگۆڕی.

١٠٩- ماهراکۆ - میرزا محەمەد ئەمین مەنگۆڕی.

١١٠- چەند یاداشتێن پزیشکەکی - د. نافیع ئاکرەیی.

١١١- تاوان - هاوڕێ قادر.

١١٢- ئایا گوناهبارە - یوسف دەربەدەر.

١١٣- چیرۆکی هەڵبژاردە - هاوبەش.

١١٤- ڕێباز - هاوبەش.

١١٥- کۆمەڵێ چیرۆکی ئاوس - هاوبەش.

١١٦- ئەنجامی داوێنپیسی - هاوبەش.

١١٧- چەکەرە - هاوبەش.

١١٨- شەش کورتە چیرۆکی کوردی - هاوبەش.

١١٩- خەرمانی وشە - هاوبەش.

و- ئەو سەرچاوانەی تر کە لەگەڵ ئەم بیبلۆگرافیایەدا پێوەندداری و سوودم لێ وەرگرتوون.

١- کتێبخانەی کوردی- مستەفا نەریمان - ١٩٦٠.

٢- بیبلیۆگرافیای کتێبی کوردی - ١٧٨٧-١٩٧٥- مستەفا نەریمان- کۆڕی زانیاریی کورد- ١٩٧٧- بەغدا.

٣- بیبلیۆگرافیای ناوەڕۆکی کۆواری "بەیان" ١٩٦٩-١٩٨٢- مستەفا نەریمان- کۆواری بەیان ژ٩٢-ت٢ی ١٩٨٣.

٤- بیبلیۆگرافیای ناوەڕۆکی کۆواری "ڕۆشنبیری نوێ" ١٩٧٣-١٩٨٢ - مستەفا نەریمان- کۆواری ڕۆشنبیری نوێ- ژ٩٦- شوباتی ١٩٨٣.

٥- فەرهەنگی ئەدیب و نووسەرانی کورد - مستەفا نەریمان - ١٩٦٨- چاپخانەی ئەسعەد - بەغدا.

٦- لێکۆڵینەوە و بیبلیۆگرافیای چیرۆکی کوردی ١٩٢٥-١٩٦٩- عومەر مەعرووف بەرزنجی- چاپخانەی کۆڕی زانیاریی کورد - ١٩٧٨- بەغدا.

٧- ڕابەری ڕۆژنامەگەریی کوردی- جەمال خەزنەدار- ١٩٧٣-بەغدا.

٨- ئافرەت لە چیرۆکی کوردیدا- سەباحی غالب - چاپخانەی "دار الحریة"- ١٩٧٩- بەغدا.

٩- "تێگەیشتنی ڕاستی" و شوێنی لە ڕۆژنامەگەریی کوردیدا- د. کەمال مەزهەر ئەحمەد- چاپخانەی کۆڕی زانیاریی کورد- ١٩٧٨- بەغدا- «پاشکۆی

یەکەم و دووەمی کتێبەکە».

١٠- کۆواری ڕزگاری - ژ١٤، ١٥ -مارتی ١٩٧٠ - محەمەد ڕەشید فەتاح.

١١- کۆواری "الاقلام"- ژ٦-١٩٧١ -عەبدعەزیز خانەقا.

١٢- چیرۆکی هونەری کوردی، ١٩٢٥-١٩٦٠- حسەین عارف- چاپخانەی "دار الحریة"- ١٩٧٧- بەغدا.

١٣- ناوەڕۆکی ژمارەکانی سێ ساڵەی تەمەنی "کاروان" ١٩٨٢-١٩٨٥- حسەین عارف- کۆواری کاروان- ژ٣٧-ت١ی ١٩٨٥.

ز- ئەو کتێبخانانەی سەرچاوەکانم لێوە دەسگیر خستوون:

١- کتێبخانەی نیشتمانی لە بەغدا.

٢- کتێبخانەی کۆڕی زانیاریی کورد لە بەغدا.

٣- کتێبخانەی ڕۆشنبیری و بڵاوکردنەوەی کوردی لە بەغدا.

٤- کتێبخانەی "مەتحەف"ی بەغدا.

٥- کتێبخانەی "مەتحەف"ی سلێمانی.

٦- کتێبخانەی گشتیی سلێمانی.

٧- کتێبخانەی گشتیی هەولێر.

٨- کتێبخانەی زانکۆی سەلاحەدین لە هەولێر.

٩- کتێبخانەی تایبەتیی مامۆستا جەمال خەزنەدار.

١٠- کتێبخانەی تایبەتیی مامۆستا محەمەدی مەلا کەریم.

١١- کتێبخانەی تایبەتیی مامۆستا مومتاز حەیدەری.

١٢- کتێبخانەی تایبەتیی مامۆستا کەریم شارەزا.

١٣- کتێبخانەی تایبەتیی خۆم.

سوپاسی گەرمم لە ناخی دڵەوە، بۆ ئەمان و هەموو ئەو برا بەڕێزانەی، لە کاتی پێویستیمدا بە هەر سەرچاوەیەك، یارمەتییان داوم و بەدەنگ داواکاریمەوە هاتوون.

ح٠ع

١٩٨٧/٤/٢١

چیرۆکەکان

أ

– ئاپۆ جوامێر لە پێشانگای چاواندا– عەبدوڵا سەڕاج –ك. بارام ناوی هەبوو– س. ١٩٨٢. یكم: گ. بەیان– ژ٨٣– ت١، ت٢ی ١٩٨٢.

– ئاخفتنێك– عەلی نەقشبەندی– ك. چیرۆكێت كرمانجی –س. ١٩٧٢.

– ئاخینكەك– سالم جاسم– ر. هاوكاری– ژ٤٨٦–١٩٧٩/٨/٦.

– ئاخۆ دەبێ چیم پێ بڵێ– ڕەزا سەید گوڵ بەرزنجی– ر. هاوكاری– ژ٣٦٩–١٩٧٧/٥/٢٥.

– ئارام.. ئارام– دڵشاد مەریوانی –ك. بە پەنجەكانم دەتبینم– س. ١٩٨٧.

– ئارام گرتن– زاهیر ئەحمەد سەوز– ر. هاوكاری– ژ٢٦٩–١٩٧٥/٦/٣٠.

– ئارەزوویەكی تینوو– سەلاح عومەر– ر. هاوكاری– ژ٤٧٢–١٩٧٩/٤/٣٠.

– ئازارەكانی ژیان– زاهیر ئەحمەد سەوز– ر. هاوكاری– ژ٢٥٥–١٩٧٥/٢/٢١.

– ئازاری مرۆڤێكی ئەم سەردەمە– زاهیر ئەحمەد سەوز– ر. هاوكاری– ژ٢٩٦–١٩٧٥/١٢/١٢.

– ئاژاوەیە و دڵداری– ئەحمەد شاكەلی– ر. هاوكاری– ژ٢٥–س. ٢–١٩٧١/٧/٢٤. هەروەها: ب. ڕوانگە– ژ١–١٩٧١.

– ئاسكەقسە– دڵشاد مەریوانی– ك. بە پەنجەكانم دەتبینم– س. ١٩٧٨– یكم: ر. هاوكاری– ژ٣١٠–١٩٧٦/٣/٢٥.

– ئاسمانیش چەخماخەی ئەدا– مستەفا ساڵح كەریم– گ. ڕۆژی كوردستان– ژ٤،٣– ئاب. ئەیلوولی ١٩٧١.

– ئاسۆ– ڕەئووف حوسێن– گ. نووسەری كورد– ژ١٠–خ٢–ك١ی ١٩٨٢.

– ئاسۆ و دوو چاوی لێڵ– محەمەد مەولوود "مەم"– ك. چیرۆكەكانی مەم– س. ١٩٧٠.

- ئاسۆیەکی نوێ -کەمال- ر. برایی- ژ٣٧١-١٤/٩/١٩٦٨.

- ئاسیاو- سەلام مەنمی- ر. هاوکاری- ژ٥٤٣-٢٢/٩/١٩٨٠.

- ئاسیا و- مستەفا زەنگنە- گ. بەیان- ژ/٥٣-ك٢ی ١٩٧٩.

- ئاش- نزار محەمەد سەعید- ر. هاوکاری- ژ٥٢٠-٧/٤/١٩٨٠.

«ناوی نووسەری لەگەڵدا نییە».

- ئاش میزتوێتی - تاهیر ئەحمەد حەوێز - گ. دەنگی گێتی تازە - ژ٣- بەرگی ٤حوزیرانی ١٩٤٥. (بەناوی - دڵسۆز-ەوە بڵاوکراوەتەوە).

- ئاشتی کوردستان- محەمەد ساڵح سەعید- س. ١٩٧٠. "بە کتێبێك".

- ئاغا وەجانی ڕۆشنە- حەسەن قزڵجی- ك. پێکەنینی گەدا- س. ١٩٧٢. یکم: گ. بەیان- ژ٢- ١٩٧٢.

- ئاغای ئاوایی- ئەبوبەکر هەوری- ر. ژین- ژ١٤٩٧-٢٤/١٢/١٩٥٩. "بە ناوی- أ. ب. هەوری-یەوە".

- ئاغایێ دەڤ بخوێن- فاروق ئامێدی- ر. هاوکاری- ژ٣٨٤-٧/٩/١٩٧٧.

- ئافرەتێك بێ ڕابردوو- ئەحمەد سەید عەلی بەرزنجی- ك. کاروانێ بەرەو خۆر- س. ١٩٧٣.

- ئاگر و ڕووناکی- ڕەزا سەید گوڵ بەرزنجی- ك. شووشەیە خوێن- س. ١٩٧٢.

- ئاڵ و شەوە- ئەحمەد ئیسماعیل- ك. دارەکەی بەر ماڵمان- س. ١٩٦٨.

- ئامێر- سەلام مەنمی- ر. هاوکاری- ژ٤٤٨-٦/١١/١٩٧٨.

- ئامێردەکان- محەمەد موکری- گ. بەیان- ژ٧٢- حوزەیران. تەمووزی ١٩٨١.

- ئاوات- محەمەد عەلی مەدهۆش- ك. دڵ و گڵ- س. ١٩٦١.

- ئاوات- مستەفا قەرەداغی- س. ١٩٥٨- "بە کتێبێك".

- ئاواتی دڵ- پیرەمێرد- ر. ژیان- ژ٣٥٥ تا ٣٧٥-١٩٣٣.

- ئاواتی ژیان- سۆران حاجی مارف- ر. هاوکاری- ژ٢٦٣-١٨/٤/١٩٧٥.

- ئاواتی قوتابییەك- محەمەد مەولوود "مەم"- گ. پەروەردە و زانست- ژ١-س. ١-١٩٧١.

- ئاوارە- جەلال مەحموود عەلی- ك. ڕێبازی ژیان- س. ١٩٧١.

- ئاوارە- هیوا تەها - ر. هاوكاری- ژ٢١٥-١٩٧٤/٤/٢٦.

- ئاوارەكان- محەمەد مەولوود "مەم"- گ. هیوا- ژ٣٣-س. ٥-تەمووزی ١٩٦١.

- ئاواز و كەباب- مەعرووف بەرزنجی- گ. شەفەق- ژ٢-س. ١-شوباتی ١٩٥٨.

- ئاوڕشێن- سۆران مەحوی- ر. هاوكاری- ژ٤٨٧-١٣/٨/١٩٧٩.

- ئاوەژوو- د. كاوس قەفتان- ك. نیو هەنگاو دوور لە دۆزەخ-س. ١٩٧٩. یكم: گ. ڕۆشنبیری نوێ- ژ٦٩- ئابی ١٩٧٨.

- ئاوی نەباتە- شیرین. ك-ك. پێش ئەوەی تاریك دابێ -س. ١٩٧٨.

یكم: گ. ڕۆشنبیری نوێ- ژ٣٥-١/١١/١٩٧٤.

- ئاوێنە- عەبدوڵا سەڕاج- ك. لاكێشە ڕووناكەكان -س. ١٩٨٠. یكم: پ. ر. **العراق**- ژ٢٠-ت ١ی ١٩٧٨.

- ئاوێنە و چرا- حوسێن محەمەد سەعید- گ. ڕۆشنبیری نوێ- ژ٢٦-١/٨/١٩٧٤.

- ئاوێنەیەك- مەهەدی داودی- ر. هاوكاری، ژ٢٢١-٧/٦/١٩٧٤.

- ئاوێنەیەكی تەڵخ- كەمال میراودەلی- ر. بیری نوێ- ژ٢١١-٩/١٠/١٩٧٦.

"بە ناوی - كەمال مەمەند-ەوە".

- ئاه و نزوولەكانی كچێكی سەروعوزرشۆر، ڕەئووف حوسێن- ك. سبەینێ باوكت دێتەوە- س. ١٩٧٩. یكم: گ. ڕۆشنبیری نوێ- ژ٣-١٩٧٣.

- ئاهەنگی ئەشكەوتەكە- شێركۆ بێكەس- ر. برایی- ژ١٦/كوردی-٢/٩/١٩٦٧. "بە ناوی -كاوە-وە".

- ئاهی ئێمە بە كۆتەرە بێت- جەمال بابان- ب. دەفتەری كوردەواری- ژ٣ مایس و حوزەیرانی ١٩٧٠.

- ئایا گوناهبارە- یوسف دەربەدەر- س. ١٩٧١- "بە كتێبێك".

- ئایشە گوڵەكەی من- عەلی كەریم- گ. بەیان- ژ ٧٣-ئاب و ئەیلوولی ١٩٨١.

- ئای دنیا ئێستا دەبێ شار چۆن بێ- جەمال ڕەشید- ر. برایەتی-

ژ٨٣/٢٦-١٩٧٤/٢/١٤- خ٥.

- ئای کە نەنکێکی دڵسۆز بوو- جەمال بابان- ك. سەید کەڵەك- س. ١٩٦٩.

- ئنگریزە سوورە- محەمەد ڕەشید فەتاح- ك. تروسکاییەك لە شەوەزەنگدا- س. ١٩٧٢.

- ئۆتۆمۆبێل- عەبدوڵا سەڕاج- ك. لاکێشە ڕووناکەکان- س-١٩٨٠. یکم: ر. هاوکاری- ژ٣٩٣-٣/١١/١٩٧٧. هەروەها : ر. بیری نوێ- ژ٣٠٣-١٢/٨/١٩٧٨.

- ئۆخەی خۆ توتنەکەم ئاودا- عەبدولکەریم مەحموود شێخانی- گ. ڕزگاری- ژ١٥، ١٤-٢٧ی مارتی١٩٧٠. "بەناوی - شێخانی-یەوە".

- ئۆردووگا- سەلام مەنمی- ر. برایەتی- ژ٨٢-خ٤-١٩٧٣/١٢/٢٨.

- ئۆقرە- عەبدوڵا سەڕاج - ك. مردوو خەون نابینێ- س. ١٩٨٠.

- ئۆمەر گەورە- ساڵح حەیدەری- گ. ڕۆژی کوردستان- ژ٤٣، ٤٤-ك١، ك٢ی ١٩٧٧.

- دەبێ و نابێ ڕایەکی زمانەوانییە- محەمەد ئەمین ئەحمەد- ك. دەبێ و نابێ ڕایەکی زمانەوانییە- س. ١٩٧٧.

- ئەحمەد شاکەلی- ئەحمەد شاکەلی- ب. ڕوانگە- ژ٢-١٩٧١.

- ئەحە کەچەڵ لە پێش دادگادا- د. مارف خەزنەدار- ك. ئەڵەمان کوردی- س. ١٩٦٩.

- ئەرخەوان و جوانی و ئازایەتی و ڕاپەڕین- بورهان قانیع- ك. ئەرخەوان و جوانی و ئازایەتی و ڕاپەڕین- س. ١٩٧٩- یکم: ر. هاوکاری- ژ١٨٤-١٩٧٣/٩/١٤. "بە ناوی ئەردەلانەوە".

- ئەرزوحاڵچی- د. کاوس قەفتان- ك. دە چیرۆك- س. ١٩٦٩.

- ئەرێ باسی چیمان دەکرد- مستەفا ڕابەر- هاوکاری- ژ١٠٤-١٩٧٢/٢/١٩.

- ئەرێ بۆ ئەوەندە ناوت ئەهێنم- ئەحمەد شاکەلی- ر. هاوکاری- ژ١٧٨-١٩٧٣/٨/٣.

- ئەزانی لە کەیەوە دانیشتووم- جەمال بابان- گ. ڕۆژی کوردستان- ژ١- حوزەیرانی ١٩٧١.
- ئەز و کوڕ و وار- سەرفراز عەلی نەقشبەندی- ر. هاوکاری- ژ٥٧٢-١٩٨١/١/٢٩.
- ئەسپ- ئەحمەد محەمەد ئیسماعیل- ك. ئەسپ- س. ١٩٧٨.
- ئەسپەکەی جاهید جادوو- سەلام مەنمی- ر. هاوکاری- ژ٤٧١-١٩٧٩/٤/٢٣.
- ئەستێرە- حسەین عارف- ك. توێشووی سەفەرێکی سەخت- س. ١٩٧٩. یکم: گ. ڕۆشنبیری نوێ- ژ٦٤-ت٢. ك١ی ١٩٧٧.
- ئەستێرە بەرزە- سەلاّح ئەحمەد شوان- گ. کاروان- ژ٣-ك١ی ١٩٨٢.
- ئەستێرەیەك لە ڕۆژی ڕوونا- ئەحمەد فریق حەسەن- ك. سێبەری ئەسپەشێ- س. ١٩٧٧. یکم: گ. دەنگی مامۆستا- ژ٨-س. ٢- شوباتی ١٩٧٣.
- ئەشکەنجە- عوسمان عوزێری- گ. هەتاو- ژ٨٤، ٨٥-١٩٥٧.
- ئەشکەوت- عەبدولاّ سەڕاج ك. مردوو خەون نابینێ- س. ١٩٨٠.
- ئەشکەوت- دڵشاد مەریوانێ ك. دێریاسین- س. ١٩٧٨. یکم: گ. بەیان- ژ١٨-ت١ی ١٩٧٤.
- ئەفسانەی ڕێگای هات و نەهات- ڕەئووف بێگەرد- ك. هەوار- س. ١٩٨١. یکم: گ. نووسەری کورد- ژ١-خ٢- ئایاری ١٩٧٩.
- ئەڤ چیرۆکە بدویماهی نەهات- ئەنور محەمەد تاهیر- ك. ئەڤ چیرۆکە بدویماهی نەهات- س. ١٩٨٣.
- ئەڤرۆ ژڤانێ مەیە- ئەنوەر محەمەد تاهیر- ك. ئەڤ چیرۆکە بدویماهی نەهات- س. ١٩٨٣. یکم: ر. هاوکاری- ژ/٥٠٥-١٩٧٩/١٢/٢٤.
- ئەڤرۆزخان- تەها عەزیز- گ. کاروان- ژ١٠- تەمووزی ١٩٨٣.
- ئەڤەیا بوی- عەبدولاّ حوسێن ئامێدی- پ. ر. العراق- ژ٣٨- ئابی ١٩٨٠.
- ئەڤینەکا ڕاست- سەباح عەبدولاّ بێدوهی- ر. هاوکاری- ژ٧١٥-١٩٨٣/١٢/٨.
- ئەگەڕێتەوە- محەمەد مەولوود "مەم"- گ. بلێسە- ژ٣-ت١ی ١٩٥٩.

- ئەگەڕێمەوە وڵاتم- محەمەد مەولوود "مەم"- ك. چیرۆکەکانی مەم- س. ١٩٧٠.
- ئەلبوومی کچێکی دڵدار- هشام تاهیر بەرزنجی- ر. هاوکاری- ژ١٩٥-٣٠/١١/١٩٧٣.
- ئەلیندی شەهید کرا- بورهان قانیع- ك. ئەرخەوان، جوانی و ئازایەتی و ڕاپەڕین- س. ١٩٧٩.
- ئەڵەمان کوردی- د. مارف خەزنەدار- ك. ئەڵەمان کوردی -س. ١٩٦٩.
- ئەڵەمان کوردی جارێکی تر زیندوو دەبێتەوە- د. مارف خەزنەدار- پ. گ. ڕۆژی کوردستان- "چیرۆکی هەڵبژاردە"- س. ١٩٧٦.
- ئەم ئیسانانە- محەمەد ئەحمەد تەها "کامەران موکری" ر. ژین- ژ١١١٤ تا ١١١٦-١٩٥٢. "بە ناوی- حەمە-وە".
- ئەم جەژنە- ئەحمەد فەریق حەسەن- گ. دەنگی مامۆستا- ژ٤-س. ١-ت١ی ١٩٧١.
- ئەم چاڵەگۆڕتە - محەمەد فەریق حەسەن ن. گ. دەنگی مامۆستا - ژ٤ - س. ت١ی ١٩٧١.
- ئەمڕۆی ناخۆش- فا- گ. ڕۆشنبیری نوێ- ژ٣٦- ١/١٢/١٩٧٤.
- ئەمە تەنیا ناوی چیرۆکە. . بەڵام- محەمەد موکری- گ. بەیان- ژ٥٣-ك٢ی ١٩٧٩.
- ئەمەیە بەشمان- د. کاوس قەفتان- ك. نیو هەنگاو دوور لە دۆزەخ- س- ١٩٧٩. یکم: ر. ژین- ژ١١٤٧ تا ١١٤٩- ١٩٥٣.
- ئەنجامی پەیامێك- ئەحمەد محەمەد ئیسماعیل- ك. دەستی ئۆخەی- س. ١٩٧٣. یکم: ر. هاوکاری- ژ٣٩- س. ١-٣/١٠/١٩٧٠.
- ئەنجامێکی پیاوێکی بەنگکێش- پیرەمێرد- گ. گەلاوێژ- ژ٩ تا١٢- س. ٢- ئەیلوول تا ك١ی ١٩٤١.
- ئەنجامی تەماعکاری- سۆران مەحوی- س. ١٩٧٠- "بە کتێبێك".
- ئەنجامی داوێنپیسی- جەزا حوسێن- س. ١٩٥٦- "بە کتێب".

- ئەنجامی دایك مردن- مەحموود ئەحمەد- ر. ڕاپەڕین- ژ١٥٣-س. ٤- ئەیلوولی ١٩٦٨.

- ئەنجامی کچفرۆشی- ڕەئووف بێگەرد- گ. هەتاو- ژ١٣٢-مایسی ١٩٥٨.

- ئەنجامێکی جەنگ- ئەحمەد سەید عەلی بەرزنجی- ر. برایی- ژ٣٦٤-٧ی ئەیلوولی ١٩٦٨.

- ئەندێشەی مرۆڤێکی سەوداسەری دوا هەواڵی ئەم سەردەمە جەنجاڵە- حسەین عارف- گ. نووسەری کورد- ژ٠-مایسی ١٩٧٣.

- ئەنگوستیلە- ڕەزا سەید گوڵ بەرزنجی- ك. شووشەیە خوێن- س. ١٩٧٨.

- ئەو- ئومێد ئاشنا- گ. ڕۆژی کوردستان- ژ٦٤-ت٢، ك١ی ١٩٨١.

- ئەو پیاوەی کەس نەبوو گوێی لێ بگرێت- ڕەئووف بێگەرد- گ. بەیان- ژ٨٤- نەورۆزی ١٩٨٣.

- ئەو پیاوەی کە بۆ ژیان مرد- غریب ڕەئووف- ر. هاوکاری- ژ٦٤١-١٩٨٢/٦/١٠.

- ئەو تاوانە بۆ- نووری وەشتی- ر. بروا- ژ٨-س. ١-١٩٦٠/١٠/٢٦.

- ئەو چیرۆکەی تەواو نابێ- تەها عەزیز- ك. دوا تەرم- س. ١٩٨٠.

- ئەو دەنگانەی هەمیشە قسە دەکەن- کەمال میراودەلی- ر. هاوکاری- ژ٢١٠-١٩٧٤/٣/٢١.

- ئەو ڕۆژانەی لە بیر ناچن- عەبدولخالق سەرسام- گ. وعي العمال- بەشی کوردی- ژ١٩٦ تا ١٩٨- س. ٤-٣ تای ١٧شوباتی ١٩٧٣.

- ئەوسا کە تووتنمان ئەقرسان- جەمال بابان- ك- مامە یارە- س. ١٩٧٣. یکم: گ. تووتن- ژ٢٠١- س. ٦- نیسانی ١٩٧١. هەروەها: گ. ڕۆشنبیری نوێ- ژ٤٢-١٩٧٥/٧/٢١.

- ئەو ساتانەی خەم و زەردەخەنە تێکەڵاوی یەکتر دەبن- سەدرەدین خۆشناو- گ. کاروان- ژ١٢- ئەیلوولی ١٩٨٣. هەروەها: ر. هاوکاری- ژ٦٩٠-١٩٨٣/٦/٢.

- ئەو سەمایەی لە دوا جاردا لە ئیقاعەکەشدا نەبوو- رەئووف حەسەن- ك. سبەینێ باوکت دێتەوە- س. ١٩٧٩. یکم: ر. هاوکاری- ژ٢٥٠-١٩٧٥/١/١٧.

– ئەو شەڤا قەت ژبیر ناکەم– د. نافیع ئاکرەیی– گ. بەیان– ژ٦٣–حوزەیرانی ١٩٨٠.

– ئەو شەوانەی بۆت دەگریێم و ئەو ڕۆژانەی لە بیرم ناچیتەوە– عەبدوڵا عەباس محەمەد– گ. بەیان– ژ٤٤–ت١ی ١٩٧٧.

– ئەو شەوەی تیایدا لە دایك بووم– ئەکرەم عەلی– ك . هـ. کۆمەڵی چیرۆکی ئاوس– س. ١٩٧٧.

– ئەو شەوەی سەگم تیا خۆش ویست– شێرزاد حەسەن– ك. تەنیایی– س. ١٩٨٣. یکم: گ. بەیان– ژ٧١– نیسان و مایسی ١٩٨١.

– ئەو کچە جوانە– ئەمین میرزا کەریم– ك. لێوی ئاگرین– س. ١٩٦٧. یکم: ر. ژین– ژ١٦٧٢– ١٩٦٢/٤/١٢.

– ئەو کرێکارەی شتە خۆڵەمیشییەکانی ڕەت کردەوە– دڵشاد مەریوانی– ر. بیری نوێ– ژ٢٨٩–١٩٧٨/٤/٢٩.

– ئەو گوڵەم بدەرێ– محەمەد ساڵح دیلان– گ. ڕۆژی کوردستان– ژ٥٥–حوزەیران و تەممووزی ١٩٧٩.

– ئەو لە بازنەیەکی داخراودا– زاهیر ئەحمەد سەوز– گ. نووسەری کورد– ژ–خ٢– حوزەیرانی ١٩٨٢.

– ئەو نامەیەی ناخوێندرێتەوە– محەمەد نووری توفیق– گ. ڕۆژی کوردستان– ژ٦٤–ت٢، ك١ی ١٩٨١.

– ئەو نامەیەی نەخوێندرایەوە– ئیسماعیل ڕەسوڵ– گ. کاروان– ژ١٣–ت١ی ١٩٨٣.

– ئەو و هەنگاوو شەقام– حەمە کەریم عارف– ك. تیرۆژ– س. ١٩٧٩.

– ئەوانەی یەکێکن لە هەزار– ساڵح محەمەد ئەمین– ر. بیری نوێ– ژ٥٢–١٩٧٣/٦/١٩.

– ئەوەتا ئێوە ئەیڵێنەوە– ئەحمەد شاکەلی– ر. هاوکاری– ژ٢٥–١٩٧١/٢٤.

– ئەوی زوو ئەمرێت– کەمال ڕەئووف– ك. بژی مرۆڤ –س. ١٩٧٠.

– ئەوینێکی کپ– شێرزاد حەسەن– ر. هاوکاری– ژ٣٦٥–١٩٧٧/٤/٢٧.

– ئـەهـریـمـەن و سەوز و سپـی و زەرد– زاهـیـر ئـەحـمـەد سەوز– پ. گ. ڕۆژی کوردستان– چیرۆکی هەڵبژاردە– س. ١٩٧٦.

– ئەی ئێمە– شیرین ك–ك. پێش ئەوەی تاریك دابێ– س. ١٩٧٨. یکم: ر. هاوکاری– ژ٣١٥– ١٩٧٦/٤/٢٩.

– ئـــەی دوای ئـــەوە– سەلاّح ئـــەحـــمـــەد شوان– گ. ڕۆشنـبـیـری نـــوێ– ژ٤٢–١٩٧٥/٧/٢١.

– ئەیەوێ چاوی میری هەڵکۆڵێ– عەبدولخالق عەلائەدین– گ. هەتاو– ژ٧٣– س. ٣–١٩٥٦/٩/٣.

– ئیڤارا دویماهییێ– خدر سلێمان– ر. هاوکاری– ژ١١٩–١٩٧٢/٦/٣.

– ″ئیڤانکا″م چۆن ناسی– عەبدوڵا سەڕاج– ك. بارام ناوێك هەبوو– س. ١٩٨٢. یکم: گ. بەیان، ژ٦٥–١٩٨٠.

– ئیشەکە ناکات– د. مارف خەزنەدار– ك. ئەڵەمان کوردی– س. ١٩٦٩.

– ئێ چییە– حەمە کەریم عارف– ك. تیرۆژ– س. ١٩٧٩. یکم: گ. بەیان– ژ٥٠– ئابی ١٩٧٨.

– ئێرە خاکی کوردستانە– محەمەد حەسەن– ر. برایەتی– ژ٧٩–١٩٧٣/١٢/٧. خ٤.

– ئێستگەی پاسی ژمارە «. . .»– جیهان عومەر– ك. وێنەی باوەشی دیوارەکان– س. ١٩٨٠. یکم: ر. هاوکاری– ژ٣١٨–١٩٧٦/٥/٢٠.

– ئـێستـگـەی کـۆچ و بـاران – فـازل ئـەحـمـەد– گ. ڕۆشنـبـیـری نـوێ– ژ٤٢–١٩٧٥/٧/٢١.

– ئـێمـەش پـێشمـەرگـەیـن– ڕزگـار نـووری شاوەیس– ر. بـرایـەتـی– ژ٢– س. ٢– ئەیلوولی ١٩٧١–خ٣.

– ئێمەش منداڵ بووین– د. عەزەدین مستەفا ڕەسوڵ– ك. ڕازی دووری –س. ١٩٦٨.

– ئێوە ئەم دەنگانە دەبیسن– جەزا عەلی ئەمین– گ. بەیان– ژ٤٥–ك١ی ١٩٧٧.

– ئێوە قارەمانن– د. مارف خەزنەدار– گ. بەیان– ژ١٠–س. ١٩٧٣.

- ئێواره و شتی تر- شێرزاد حەسەن- ر. هاوکاری- ژ٣٣٢-١٩٧٦/٨/٢٥.
- ئێواره وەختە جرپن بەجەختە- جەمال بابان- ك. سەید کەڵەك- س. ١٩٦٩. یکم: ر. برایی- ژ٦-کوردی- ١٩٦٧/٦/١٧.
- ئێوارەیەك- د. کاوس قەفتان- گ. کاروان- ژ٦- ئاداری ١٩٨٣.
- ئێوارەیەکی باراناوی- بەهات قەرەداغی- گ. بەیان- ژ٥٠- ئابی ١٩٧٨.
- ئێوارەیەکی شارەکەم- تاهرساڵح سەعید- ك. لە گەرووی مەرگەوە- س. ١٩٧٣. یکم: ر. هاوکاری- ژ٤١- س. ١-١٩٧٠/١٠/١٧.

ب

– با بڵێین خەو بوو– مستەفا ساڵح کەریم– ب. دەفتەری کورەواری– ژ٣– مایس و حوزەیرانی ١٩٧٠.

– بابەنۆئێل تۆراوە– عەبدوڵا عەزیز خالید "ئاگرین"– ك. بابەنوئێل تۆراوە– س. ١٩٧٨.

– باخەوان– مەحموود ئەحمەد– ر. ژین– ژ١٤٥٣. ١٤٥٤– ١١، ١٩٥٩/٦/١٥. "بە ناوی ئازادەوە".

– باران– سەلام مەنمی– گ– نووسەری کورد– ژ٢–خ٢–ئابی ١٩٧٩.

– باران– سەلاح ئەحمەد شوان– گ. بەیان– ژ٨٧– حوزەیرانی ١٩٨٣.

– باران و زۆر شتی تر– عەبدوڵا سەڕاج– ك. مردوو خەون نابینێ– س. ١٩٨٠.

– بارانی دوای بەستەڵەك– سەلام مەنمی– گ. بەیان– ژ٥٢– ت٢ی ١٩٧٨.

– بارام ناوێك هەبوو– عەبدوڵا سەڕاج– ك. بارام ناوێك هەبوو– س. ١٩٨٢. یکم: گ. ڕۆشنبیری نوێ– ژ٥٢– ئابی ١٩٧٦.

– بارۆکە– . . . – ر. هاوکاری– ژ٤٧٥–١٩٧٩/٥/٢١. «ناوی نووسەری لەگەڵدا نییە».

– بارەدارێك و دوو کەڵەشێر– د. کاوس قەفتان– ك. دە چیرۆك– س. ١٩٦٩.

– بازڕە– جەزا عەلی ئەمین– ر. هاوکاری– ژ/٣٨٩–١٩٧٧/١٠/١٢.

– بازنە– کاکەمەم بۆتانی– ك. بازنە– س. ١٩٧٩.

– باژێری– عومەر عەلی بادی– گ. بەیان– ژ١٢–١٩٧٤.

– با سەرچاوەکان کوێر نەبنەوە– غەریب رەئووف– ر. هاوکاری– ژ٤٤٣–١٩٧٨/١٠/٢.

– بالۆن– لەتیف هەڵمەت– ر. هاوکاری– ژ٢٧٢–١٩٧٥/٦/٢٧.

- باڵی شەوگار- سەدرەدین عارف- گ. تووتن- ژ٤- س. ٥- ئایاری ١٩٧٠.

- بانگەواز- ئەحمەد قادر سەعید- ك. تەزووی ناخ- س. ١٩٨٠. یكم: گ. بەیان- ژ٥٨- ك١ی ١٩٧٩.

- باوك لە كوڕەكەی منداڵترە- مستەفا زەنگنە- گ. بەیان- ژ٤٩مایسی ١٩٧٨.

- باوكم - زاهیر ئەحمەد سەوز - گ. ڕۆشنبیری نوێ - ژ٢٩- ١٩٧٤/٩/١.

- باوكی خۆم ئەوێتەوە- كاكەی فەلاح- ر. ڕاپەڕین- ژ١٢٧- س٣-١٨ی شوباتی ١٩٦٧.

- باوەڕنامەی لەدایكبوونی گوڵێك- مستەفا ساڵح كەریم- گ. ڕۆژی كوردستان- ژ١٦- شوباتی ١٩٧٤. هەروەها: گ. بەیان- ژ٦٠ ئازار ١٩٨٠.

- باوەژن و بێوەژن- هاوڕێ قادر- ك. تاوان- س. ١٩٧٨.

- باوەشی خەم- سابیر ڕەشید- ك. هـ. شەش كورتە چیرۆكی كوردی- س. ١٩٧٦.

- باوی ئەو ڕۆژە نەما- عەبدولستار شریف- گ. ڕۆژی كوردستان- ژ تایبەتی- ١٩٨٠.

- باهیڤ تەرك- ئیبراهیم سلمان- گ. بەیان- ژ٥٧- ت١ی ١٩٧٩.

- بای.. بای.. - هوشیار سیوەیلی- ر. هاوكاری- ژ٤٧٤-١٩٧٩/٥/١٤.

- ببورە ماڵی جەنابتان نییە ڕەئووف حەسەن- ك. سبەینێ باوكت دێتەوە- س. ١٩٧٩.

- بتان بشكێنن- خلیل جندوی- ر. هاوكاری- ژ١٥١- ١٩٧٣/١/٢٦.

- برایم شۆڕاوی- عەبدوڵا سەڕاج- گ. كاروان- ژ٢-ت٢ی ١٩٨٢.

- برسێتی- ئەوڕەحمان- ر. برایی- ژ٣-كوردی- ١٩٦٧/٥/٢٠.

- برووسكە- رەزا سەید گوڵ بەرزنجی- پ. ر. العراق- ژ٢٧- حوزەیرانی ١٩٧٩.

- برووسكەی زامێكی كۆن- جەلال مەحموود عەلی- گ. ڕۆشنبیری نوێ- ژ٥٥، ٥٦-ك١ی ١٩٧٦.

- بریا نەهاتیتایەوە- مستەفا ساڵح كەریم- ك. شەهیدانی قەڵای دمدم- س. ١٩٦٠. یكم: گ. هیوا- ژ٣-س. ١- ئەیلوولی ١٩٥٧.

- برینێك- ساڵح محەمەد ئەمین- ك. سوێی زامێکی قووڵ- س. ١٩٨٣. یکم: گ. ڕۆشنبیری نوێ- ژ٤٢-١٩٧٥/٧/٢١.

- بڕۆ- شێرکۆ ناکام- ر. ڕاپەڕین- ژ١٣٥-١١ی مایسی ١٩٦٧.

- بڕۆ هەر یاخی ببە- دڵشاد مەریوانی- ك. دێر یاسین- س. ١٩٧٨.

- بڕیار- سەلاح عومەر- ب. هاودەنگ- ك١ "سەرماوەز"ی ١٩٨٣.

- بڕیارێکی بێ یاسا- ئەحمەد سەید عەلی بەرزنجی- ك. کاروانێ بەرەو خۆر- س. ١٩٧٣. یکم: ر. ڕاپەڕین- ژ١٩٣- س. ٥-١٥ی ئابی ١٩٦٨.

- بڕیارێکی گرنگ- تاهر ساڵح سەعید- گ. ڕزگاری- ژ١٤، ١٥-٢٧ی مارتی ١٩٧٠.

- بڕیارێکی نارەوا- ئەحمەد محەمەد ئیسماعیل- ر. برایی- ژ٢٣٤-١٩٦٨/٣/٨.

- بزە- عەبدوڵا عەزیز خالید "ئاگرین"- گ. بەیان- ژ٧٥-ك١ی ١٩٨١.

- بزەی مۆنالیزا- سمکۆ بەهرۆز محەمەد- گ. بەیان- ژ٨٤- نەورۆزی ١٩٨٣.

- بستێ زەوی- د. کاوس قەفتان- ك. خۆری ئاوابوو- س. ١٩٧٠.

- بڵێسەی خاڵ- مەغدید سۆران- ب. نووسەری نوێ- ژ١-س. ١-١٩٧٢.

- بنوون - دڵشاد مەریوانی- ك. بە پەنجەکانم دەتبینم- س. ١٩٧٨. یکم: گ. ڕۆشنبیری نوێ- ژ٤٣، ٤٤-١٩٧٥. "بە ناونیشانی - تاکێك قۆندەرەی خڕ-ەوە".

- بنەفشوك- ڕوبیار عەبدولڕەحمان مائی- ر. هاوکاری- ژ٤٤٥-١٦/١٠/١٩٧٨. ئینجا پشکا دوێ: ژ٤٦٧-١٩٧٩/٣/٢٦.

- بوار - ڕەئووف بێگەرد- ك. بوار- س. ١٩٧٧- یکم: ر. بیری نوێ- ژ٢٢٣-١٩٧٧/١/٨.

- بویکا ئاغای- فارس عەبدوڵا حمو- ر. هاوکاری- ژ١٧٢-١٩٧٣/٦/٢٢.

- بووبووم بە دڕکی مەم و زین- جەمال بابان- ك. سەید کەڵەك- س. ١٩٦٩. یکم: ر. برایی- ژ١٩-کوردی- ١٩٦٧/٩/١٩.

- بووژانەوەی هەستێکی پتەو- عەبدوڵا سابر- ر. بیری نوێ- ژ٧٨-١٩٧٣/١٢/٢٦.

- بووکا بەردای خەلیل جندی- ر. هاوکاری- ژ١٥٦-١٩٧٣/٣/٢.

- بووك و بەفر- جەلال مەحموود عەلی- گ. کاروان- ژ٢-ت٢ی ١٩٨٢. هەروەها: پ. ر. العراق- ژ٤٧-ئابی ١٩٨٢.

- بووك و خەسوو- شاکر فەتاح- ك. هەمیشە بەهار- س. ١٩٤٧. یکم: گ. گەلاوێژ- ژ٥-س مایسی ١٩٤٤.

- بووك و زاوا- محەمەد فەریق حەسەن- ك. سێبەری ئەسپەشێ- س. ١٩٧٧.

- بووك و زەوی- غەریب ڕەئووف- ر. هاوکاری- ژ٣٢٢-١٩٧٦/٦/١٧.

- بووکە بەبارانێ- فەهمی قەرەداغی- ر. هاوکاری- ژ١٧٣-١٩٧٣/٦/٢٩.

- بووکەخان- دڵشاد مەریوانی- ك. بە پەنچەکانم دەتبینم- س. ١٩٧٨. یکم: گ. نووسەری کورد- ژ٧- نەورۆزی ١٩٧٣.

- بووکەشووشە- ئەحمەد محەمەد ئیسماعیل- ك. چاوەڕوانی- س. ١٩٨٢. یکم: ر. العراق- ژ١٠- ك١ی ١٩٧٧.

- بووکەشووشە- د. مارف خەزنەدار- س. ١٩٦٩ "بە کتێبێك".

- بووکی کۆمەڵگایەکی شڵەقاو- ئەکرەم مەدحەت- گ. ڕۆشنبیری نوێ- ژ٤٢-١٩٧٥/٧/٢١.

- بوومەلەرزەی خوێنی بێزراو- محەمەد ڕەشید فەتاح- ك. ترووسکاییەك لە شەوەزەنگدا- س. ١٩٧٢. یکم: گ. نووسەری کورد- ژ٦-مارت و نیسانی ١٩٧٢.

- بوویە یان مرییە- ئیبراهیم سەلمان- ر. هاوکاری- ژ٤٨٢-١٩٧٩/٧/٩.

- بۆ- ئەیوب ئەحمەد- گ/بەیان- ژ/٥٧-ت١/١٩٧٩.

- بۆ پێشەوە- مەجید ئاسنگەر- گ. هیوا- ژ٣٦- حوزەیرانی ١٩٦٢.

- بۆ پێشەوە- ڕەئووف بێگەرد- ر. برایی- ژ٢٦-١٩٧٣/١١/٢٣- خ٤.

- بۆچ قاووت دام- کاکەمەم بۆتانی- گ. هەتاو- ژ١١٩-١٠ی ك٢ی ١٩٥٨. "بە ناوی- ڕاپەڕ بۆتانی-یەوە".

- بۆچی نەچووین بۆ کوێستان- عەلائەدین سەجادی- ك. هەمیشە بەهار- س. ١٩٦٠. یکم: گ. گەلاوێژ- ژ٣-س. ٨- مارتی ١٩٤٧.

– بۆ خۆیی– موحەڕەم محەمەد ئەمین– ك. ئادەمیزاد– س. ١٩٦٩. یكم: ر. ژین– ژ١٦٧١– ١٩٦٢/٥/٤. «ئەم مێژووە بە هەڵە لە ژمارەكە دراوە و ڕاستییەكەی ١٩٦٢/٤/٤ە»..

– بۆرجوازی– كاكەمەم بۆتانی– ك. بازنە– س. ١٩٧٩.

– بۆرجوازییەكان– كاكەمەم بۆتانی– ك. بازنە– س. ١٩٦٩.

– بۆز بە لەڕی– سامالّ– ر. برایی– ژ١٢–كوردی– ١٩٦٧/٨/٥.

– بۆشایی– ئەحمەد محەمەد ئیسماعیل– ك. چاوەڕوانی– س. ١٩٨٢.

– بۆشایی– د. كوردستان موكریانی– گ. ئاسۆی زانكۆیی– ژ٤–س. ١–ك٢ی ١٩٧٨.

– بۆ نەهات– دڵشاد شەوقی– گ. پێشكەوتن– ژ١٣–س. ١–مایسی ١٩٥٨.

– بۆ هەستی ناوەخت– سەعدی عەلی– ر. هاوكاری– ژ٦٩٩–١٩٨٣/٨/١١.

– بۆیاخچییەكی ئێسكسووك– سەیوان– ر. هاوكاری– ژ٢١٣–١٩٧٤/٤/١٢.

– بە ئاستەم نووزەیەك– عەبدوڵا عەزیز خالید ″ئاگرین″ – ك. پەرستگا–س. ١٩٨٠. یكم: گ. بەیان– ژ٥٢–ت٢ی ١٩٧٨.

– بە ئامانج گەیشت– د. مارف خەزنەدار– ك. ئەڵەمان كوردی–س. ١٩٦٩.

– بە ئاوات گەیشتوو– ساجد ئاوارە– ب. تیشكی هونەر– ١٩٧٠.

«بڵاوكراوەكە لەلایەن تیپی نواندن و مۆسیقای سلێمانییەوە دەرچووە».

– بە ئاواتەوە بۆ ئاوات مرد– شوان هەڵەبجەیی– ر. برایەتی– ژ ١٠–١٩٧٢/٧/٢٧ –خ٤.

– بەبێدەنگی مرد– ئەحلام مەنسوور– ك. پرد– ١٩٨١.

– بە تاسەی كوڕێكەوە مرد– عەبدولكەریم محەمەد عەلی– ر. هاوكاری– ژ٣٧٢–١٩٧٧/٦/١٥.

– بەجێی هێشت– شیرین– ك–ك. پێش ئەوەی تاریك دابێ– س. ١٩٧٨. یكم: گ. ڕۆشنبیری نوێ– ژ٣٦–١٩٧٤/١٢/١.

– بەخت– د. كاوس قەفتان– ك. دە چیرۆك– س. ١٩٦٩.

– بەخەڵووزیش نیگار دەکێشرێت– عەبدوڵا سەڕاج– ك. لاکێشە ڕووناکەکان– س. ۱۹۸۰.

– بەخێری باوکیان چووە بۆ شار– محەمەد نووری توفیق– گ. ڕووناهی– ژ۵، ٦ س. ۱–شوبات و ئازاری ۱۹٦۱.

– بەدوای فرمانا– ئەمین پۆڵا– ر. بیری نوێ– ژ۵۰–۵/٦/۱۹۷۳. "بە ناوی– پۆڵا–وە».

– بە دینارەکەی دلێر– ڕەزا شوان– گ. بەیان– ژ۳۰–ت۱ی ۱۹۷۵.

– بەربەست– محەمەد ڕەشید فەتاح– ر. هاوکاری– ژ۱۹۸–۲۱/۱۲/۱۹۷۳. یکم: ر. هاوکاری– ژ. ۱۹۸–۱۹۷۳.

– بەربەستەکە دووبارە دەڕووخێتەوە– مەحیەدین زەنگەنە– گ. بەیان– ژ٦٦– ئەیلوولی ۱۹۸۰.

– بەرپەرەك ژ دویروکا باپیرێ من– رویبار عەبدوڕەحمان مائی– ب. پەیڤ–۱۹۸۰.

– بەرد و خوێن– ئەمین میرزا کەریم– گ. نووسەری کورد– ژ۵–خ۲–ت۲ی ۱۹۸۰.

– بەردەقانی– ئیبراهیم سەلمان– ك. کۆمڕ– س. ۱۹۷۹.

– بەردیش بەرگەی ئەم ئازارە ناگرێ– کاکەمەم بۆتانی– ك. بازنە– س. ۱۹۷۹.

– بەردی دڵی خێرەومەندان– کرمانج– ر. هاوکاری– ژ۳۱۱–۱/٤/۱۹۷٦.

– بەرکوڵێك لە ئازارەکانی هەیاسی خاس– عەبدوڵا سەڕاج– ك. بارام ناوێك هەبوو– س. ۱۹۸۲. یکم: گ. ڕۆژی کوردستان– ژ٦٤–ت۲، ك۱ی ۱۹۸۱.

– بەرمدەن خنکام– دڵشاد مەریوانی– ك. بە پەنجەکانم دەتبینم– س. ۱۹۷۸.

– بەرهەڵست– ئەحمەد قادر سەعید– ر. هاوکاری– ژ۵۳۱–۲۳/٦/۱۹۸۰.

– بەڕەحمەت بێ خەتای باوکی بوو– محەمەد نووری توفیق– گ. هیوا– ژ۳،۲ س. ۳–ك۱ی ۱۹۵۹، ك۲ی ۱۹٦۰.

– بەرەو سەرچاوە– ف. أ– گ. ڕۆشنبیری نوێ– ژ٦۸– نیسان و مایسی ۱۹۷۸.

– بەرەو قووڵایی– سەڵاح عومەر– گ. کاروان– ژ۸–مایسی ۱۹۸۳.

– بەرەو کوێستانەکەی گەردین– عەلی مەحموود جوکل– گ. نووسەری کورد–

ژ۱۲–خ۲– ئابی ۱۹۸۳.

– بەری بگەهت– حەیدەر ئیسماعیل نەزام– ر. هاوکاری– ژ۱۵۸–۱۹۷۳/۳/۱٦.

– بەری بەیان– عەبدوڵا عەزیز خالید– ر. برایی– ژ۲۷٤– ۱۹٦۸/٤/۳۰.

– بە ڕاستی ئێمە دڵڕەقین– تاهیر ئەحمەد حەوێزی– گ. گەلاوێژ– ژ۲–س. ۷ شوباتی ۱۹٤٦. "بەناوی– دڵسۆز–ەوە".

– بەزەیی– عەبدوڵا عەزیز خالید– ك. پەرستگا– س. ۱۹۸۰. یکم: ئاسۆی زانکۆیی– ژ۱۱–س۲– ئەیلوول و ت۱ی ۱۹۷۸.

– بە سزا مرد– عەبدوڵا عەزیز خالید– گ. برایەتی– ژ٤–س. ۱–خ۲– سەرەتای ئەیلوولی ۱۹۷۰.

– بەستەی شەیدایەکی سەرەڕۆ– سۆران مەحوی– گ. ڕۆژی کوردستان– ژ۵۲– ت۱ی ۱۹۷۸.

– بەسەر دڕکی ژینا– ساجد ئاوارە– ك. نەوای هەیتو– س. ۱۹٦۹.

– بەسەرهاتی باوك– مەحموود ئەحمەد– ر. ژین– ژ۱٤۵۱– ۱۹۵۹/٦/٤. "بەناوی– ئازاد–ەوە".

– بەسەرهاتی قوتابییەکی پۆلی چوارەمی حقووق– مەعرووف بەرزنجی– ر. بیری نوێ– ژ٦٤، ٦۵– ئەیلوولی ۱۹۷۵.

– بەسەرهاتی کنێر– کاکەمەم بۆتانی– گ. هەتاو– ژ۸۷–۱۰ی شوباتی ۱۹۵۷. "بەناوی– ڕاپەڕ بۆتانی–ەوە".

– بەسەرهاتی لاوێك لە دەوری ڕابردوودا– محەمەد ڕەسوڵ هاوار– ر. ژین– ژ۱۰۵۲–۱۹٦۰/۱/۱٤.

– بەسەرهاتی هەژارێك– عەلی عەبدوڵا– گ. گەلاوێژ– ژ۹ تا ۱۲– س. ۲ ئەیلوول تا ك۱ی ۱۹٤۱.

– بەسەرهاتێك– حسەین عارف– ك. کلافەیەك ژانی توورە– س. ۱۹۷۱.

– بەسەرهاتێکی لە مێژوو درێژتر– عەبدوڵا سابر– ر. بیری نوێ– ژ۲۲۱– ۱۹۷٦/۱۲/۲۵.

- بەشێك لە داستانی سواڵكەرە نەناسراوەكە- لەتیف حامد- گ. بەیان- ژ١-١٩٧٢.
- بە عەقڵی خۆم- ساجد ئاوارە- ك. نەوای هەیتو- س. ١٩٦٩. یكم: ب. چیا- ژ٢-س. ٢-١٩٦٨.
- بەفر- حسەین عارف- ك. توێشووی سەرفەرێكی سەخت- س. ١٩٧٩.
- بەفر و ژیلەمۆ- ئەمین میرزا كەریم- ر. برِوا- ژ٦٢- س. ٣-١٩٦١/١٢/١١.
- بەلكی- ئیبراهیم سەلمان- ك. كۆمرِ- س. ١٩٧٩.
- بەلەمە بچكۆلەكە- ئیبراهیم قادر محەمەد- ر. هاوكاری- ژ٢٧٧-١٩٧٥/٧/٢٥.
- بەڵام ژیانە- محەمەد مەولوود "مەم"- گ. بڵێسە- ژ٧- شوباتی ١٩٦٠.
- بەڵام كوردم- د. كاوس قەفتان- ك. خۆری ئاوابوو- س. ١٩٧٠. یكم: گ. رِۆژی نوێ- ژ٦-س. ٢- ئەیلوولی ١٩٦٠ "كاكەی رِێبوار".
- بە مەیموون بن- محەمەد رِەشید ئیسماعیل "م. ئارام"- پ. گ. برایەتی- ژ٧-س. ١- تەمووزی ١٩٧١- خ٢.
- بەندی دووەم لە یاسای خۆڵ و دۆ- حسەین عارف- ب. روانگە- ژ٣-١٩٧٢.
- بەندی ناو خێوەت- ساڵح محەمەد ئەمین- ر. بیری نوێ- ژ٧٧-١٩٧٣/١٢/١٩.
- بە نرخترین دیاری- محەمەد فریق حەسەن- گ/بەیان- ژ٦٣- حوزەیرانی ١٩٨٠.
- بەهاری من- ئەمین میرزا كەریم- ر. هاوكاری- ژ٣٤- س. ١-١٩٧٠/٨/٢٩. یكم: ر. رِاپەرِین- ژ١٧٥- س. ٤-١٩٦٨/٣/٢١.
- بهێڵە- شالوك- ر. هاوكاری- ژ١٩١-١٩٧٣/١١/٢.
- بەیتی سمۆ- رِەئووف بێگەرد- ك. هەوار-س. ١٩٨١.
- بەیەكداچوونی شتەكانی- حسەین عارف- ك. توێشووی سەفەرێكی سەخت- س. ١٩٧٩. یكم: گ. رِۆشنبیری نوێ- ژ٥٥، ٥٦-ك١ی ١٩٧٦.
- بەیەك شادبوونەوە- زاهیر ئەحمەد سەوز- گ. بەیان- ژ٥٣ ك٢ی ١٩٧٩
- بیانوو- ساڵح محەمەد ئەمین- ك. سوێی زامێكی قووڵ- س. ١٩٨٣.

- بیرەش دەخۆنەوە- دڵشاد مەریوانی- ر. بیری نوێ- ژ٣٠٦-٢/٩/١٩٧٨.

- بیرەوەری- محەمەد عەبدوڵا- ر. هاوکاری- ژ٦٣٢-٨/٤/١٩٨٢.

- بیرەوەرییە شیرینە تەمەنە کورتەکان- سەلاحدین ساڵح مەجید- گ. بەیان- ژ٩٠- ئەیلوولی ١٩٨٣.

- بیمباشی- عەلی نەقشبەندی- ک. چیرۆکێت کرمانجی- س. ١٩٧٢.

- بینین لە چاوی هەڵۆوە- تاهیر ساڵح سەعید- ک. لە گەرووی مەرگەوە- س. ١٩٧٣.

-بیهێنە ئەمما ناوی مەبە - حەسەن قزڵجی - ک. پێکەنینی گەدا - س. ١٩٧٢. یکم: گ. برایەتی ژ-٨-ت٢ی ١٩٧٠-خ٢.

- بێ بەخت- عەلی نەقشبەندی- ک. چیرۆکێت کرمانجی- س. ١٩٧٢.

- بێ بەخت- عەلی نەقشبەندی- ک. چیرۆکێت کرمانجی- س. ١٩٧٢. «ناوەرۆکی جیاوازە لە چیرۆکەکەی تر».

- بێتاقەتی- د. عەزەدین مستەفا ڕەسوڵ- ک. ڕازی دووری- س. ١٩٦٨.

- بێ خورەی ڕۆخانە گەرمیان هەڵناکات- ئەحمەد محەمەد ئیسماعیل- گ. بەیان- ژ٨٨- تەمووزی ١٩٨٣.

- بێ دەرەتان- محەمەد ڕەشید فەتاح- ر. هاوکاری- ژ٤٤-س. ١-٧/١٠/١٩٧٠.

- بێدەنگ- سەلاح عومەر- ر. هاوکاری- ژ٥١٣-١١/٢/١٩٨٠. «ژمارەی ڕۆژنامەکە هەڵەیە و ڕاستییەکەی- ٥١٢- یە».

- بێدەنگیش زمانی هەیە- عەبدوڵا سەڕاج- ک. لاکێشە ڕووناکەکان- س. ١٩٨٠. یکم: ر. هاوکاری- ژ٣٦١-٣٠/٣/١٩٧٧.

- بێدەنگییەکی هەمیشەیی- ئەحلام منسوور- ک. پرد-س. ١٩٨١.

- بێ ژێر بێ- عەبدوڵا سەڕاج- ک. مردوو خەون نابینێ-س. ١٩٨٠.

- بێشکە- غەفوور ساڵح عەبدوڵا- گ. بەیان- ژ٥٨- ک١ی ١٩٧٩.

- بێگانە- جەلال مەحموود عەلی- ک. ڕێبازی ژیان- س. ١٩٧١.

- بێگانەیەکی چەتاوەڕوو- جەلال مەحموود عەلی- ک. فرە وەگیانم خۆشە- س.

.١٩٦٠

- بێوەژن- شێرزاد حەسەن- ک. تەنیایی- س. ١٩٨٣. یکم: ر. هاوکاری- ژ٥١٦-١٠/٣/١٩٨٠.

- بێ وڵات- محەمەد مەولوود "مەم"- ک. چیرۆکەکانی مەم-س. ١٩٧٠. یکم: گ. ڕۆژی نوێ- ژ٢-س٢- مایسی ١٩٦١ «بە ناونیشانی- بێ وڵات نیم- ەوە».

پ

– پاداشت– ئیسماعیل ڕەسوڵ– گ. بەیان– ژ٤٠، ٤١– ئازاری ١٩٧٧.

– پاداشتی شەش ساڵ– سۆران– ر. برایی– ژ٢٧–کوردی– ١٩٦٧/١١/١٨.

– پاداشتی نوێ– محەمەد ڕەشید فەتاح– ك. ژیان و ئەشکەنجە– س. ١٩٦٩. یکم: ژین – ژ/١٦٧٥، ١٦٧٦–٣، ١٩٦٢/٥/١٠.

– پادار و بێپا– محەمەد ڕەشید فەتاح– ك. ژیان و ئەشکەنجە– س. ١٩٦٩.

– پارەی میوەکەی ئەمشەو– دڵشاد مەریوانی– ك. دێر یاسین– س. ١٩٧٨.

– پاریسە بچوکۆلە– محەمەد ڕەشید ئیسماعیل "م. ئارام"– ر. هاوکاری– ژ٢٨–س. ٢–١٩٧١/٨/١٤.

– پاڕانەوە– محەمەد ڕەسوڵ هاوار– ر. ژین– ژ١٣١٢–١٣/١٩٥٦/٩.

– پاساری– مستەفا زەنگنە– گ. ڕۆشنبیری نوێ– ژ٦٨–حوزەیران و تەمووزی ١٩٧٨.

– پاش چەند ساتێکی دی– محەمەد موکری– ر. هاوکاری– ژ٥٣٤–١٩٨٠/٧/١٤.

– پاشا و کراس– حوسێن حوزنی موکریانی– گ. دەنگی گێتی تازە– ژ٥– بەرگی ٢–ئابی ١٩٤٤.

– پاشقول– سەلام مەنمی – ك. گێژاو– س. ١٩٧٦.

– پاشەڕۆژی مام وسو– ئیبراهیم عەزیز– ر. هاوکاری– ژ١٧–س. ٢–١٩٧١/٥/٨. "بە ناوی- برایم حاچوون–ەوە».

– پاکەتێ جگەرەو قوتویەك شیر– ئەحمەد سەلام– گ. بەیان– ژ٤٦– ك٢ی ١٩٧٨.

– پاڵەوان– جەلال مەحموود عەلی– ك. ڕێبازی ژیان–س. ١٩٧١.

– پاڵەوان– محەمەد ڕەشید فەتاح– ك. گەشتی دووەمی ئۆپۆلۆ–س. ١٩٧٧. یکم: ر.

هاوكاری- ژ٣٠٨-١١/٣/١٩٧٦.

- پانتۆڵەكە- د. كاوس قەفتان- ك. نیو هەنگاو دوور لە دۆزەخ- س. ١٩٧٩. یكم: گ. بەیان- ژ٣٢- ك١ی ١٩٧٥.

- پـایـزی تـەمـەن- ئـەنـوەر ئـەحـمـەد شاكـەلـی- ر. ژیـن- ژ١٤١-س. ٣-خ٢-٢٠/١٢/١٩٧٣.

-پرتەقاڵ - عەبدولڕەزاق بیمار - گ. ڕۆژی كوردستان - ژ٤٥-٤٦،- ئازار و نیسانی ١٩٧٧.

- پـرد- ئـەحـلام مـنسوور- ك. پـرد- س. ١٩٨١. یـكـم: ر. هـاوكـاری- ژ٥٧٢-٢٩/١/١٩٨١.

- پردی وەنەوشە- مستەفا ساڵح كەریم- گ. نووسەری كورد- ژ١١-خ٢- شوباتی ١٩٨٣.

-؟. . (پرسیار) - كەمال سەعدی . ك . هـ. شەش كورتە چیرۆكی كوردی - س. ١٩٧٦.

- ؟. . "پرسیار"- كەمال سەعدی- ك هـ/شەش كورتە چیرۆكی كوردی- س/١٩٧٦.

- . . ؟. . "پرسیار"- محەمەد موكری- گ/ڕۆشنبیری نوێ- ژ٦٨-حوزەیران و تەمووزی ١٩٧٨.

- پرسیار- ڕەئووف بێگەرد- ك. هەوار-س. ١٩٨١.

- پرسیار- حوسێن محەمەد سەعید- ر. بیری نوێ- ژ١٠١-٢٢/٦/١٩٧٤.

- پرسیارێكی تامەزرۆ- حەمە كەریم عارف- ك. تیرۆژ-س. ١٩٧٩. یكم: ر. هاوكاری- ژ٤٠٣-١٩/١٢/١٩٧٧.

- پرشنگ- حەمە كەریم عاف- ك. تیرۆژ- س. ١٩٧٩. یكم: گ. بەیان ژ٥٤-ئازای-١٩٧٩.

- پرۆژەی كورتە چیرۆكێك- ڕەئووف بێگەرد- ك. بوار-س. ١٩٧٧.

- پرۆژەی كوشتنێك- ڕەئووف بێگەرد- ك. كاروان- ژ١٤-ت٢ی ١٩٨٣.

- پزیشێكی شارەزا- د. كاوس قەفتان- ك. ڕاوەبەران- س. ١٩٧١.

- پشتێنی قایش- ڕەزا سەید گوڵ بەرزنجی- ک. شووشەیە خوێن-س. ١٩٧٨.

- پشووی ساڵانەی کرێکارێك- ئازاد عەبدولواحید جوندیانی- ر. هاوکاری- ژ٣٩٢-١٩٧٧/١٠/٣١.

- پشووی هاوین- ڕەئووف زوهدی- ر. بیری نوێ- ژ١٠٧-١٩٧٤/٨/٤.

- پشیلە- سابیر ڕەشید- گ. بەیان- ژ٥٧-ت١ی ١٩٧٩.

- پلەی ژیان- ئەحمەد سەلام- ر. ژین- ژ٣٠-خ٢-١٩٧١/٧/٨.

- پلێك لە زەلکاوی پاشاگەردانیدا- تاهیر ساڵح سەعید- ب. روانگە- ژ٢-١٩٧١.

- پۆستەرە چیرۆك- ڕەئووف حەسەن- ك/سبەینێ باوکت دێتەوە- س. ١٩٧٩.

- پۆستەرە چیرۆك- محەمەد موکری- گ. بەیان- ژ٤٩- مایسی ١٩٧٨.

- پۆستەرە چیرۆك- محەمەد موکری- ر. هاوکاری- ژ٥٢٨- ١٩٨٠/٦/٢.

- پەپوولە- سۆران مەحوی- گ. بەیان- ژ٦٢- ئایاری ١٩٨٠.

- پەتا- ڕەئووف بێگەرد- ك. هەوار- س. ١٩٨١. یکم: گ. نووسەری کورد- ژ٤-خ٢-ئابی ١٩٨٠.

- پەتیارە- موحەڕەم محەمەد ئەمین- ك. ئادەمیزاد- س. ١٩٦٩. یکم: گ. سلێمانی- ژ٨-س. ١-ك٢ی ١٩٦٩.

- پەتی سێدارە و ناخی تینوو- محەمەد ڕەشید فەتاح- گ. برایەتی- ژ١-س. ٢- حوزەیرانی ١٩٧١-خ٢.

- پەرداخێ ژەهر- ئیسماعیل ڕەسوڵ- گ. بەیان- ژ٥٨-ك١ی ١٩٧٩.

- پەرستگا- عەبدولا عەزیز خالید- ك. پەرستگا- س. ١٩٨٠. یکم: ر. هاوکاری- ژ٤١٤-١٩٧٨/٢/٢٠.

- پەریی ناو جەنگەڵەکە- د. کاوس قەفتان- گ. ڕۆژی کوردستان- ژ٦٤-ت٢، ك١ی ١٩٨١.

- پەڕاوەکەی مامۆستا- محەمەد ڕەشید فەتاح- ك. ژیان و ئەشکەنجە- س. ١٩٦٩.

- پەلە بکە.. دە بجووڵێ- حەسەن مەحموود ڕەسوڵ- گ. کاروان- ژ١٢- ئەیلوولی ١٩٨٣.

- پەڵە هاوڕێکی چڵکن- جەمال بابان- س. ١٩٥٨. "بە کتێبێك".
- پە هەورەکان دەڕوێنەوە- جیهان عومەر- ك. وێنەی باوەشی دیوارەکان- س. ١٩٨٠.
- پەڵەیەکی بنەوشەیی بە ڕوومەتی برسێتییەوە- محەمەد ئەمین ئەحمەد- ك. ئەبێ و نابێ ڕایەکی زمانەوانییە- س. ١٩٧٧.
- پەنجا فلس- محەمەد مەولوود "مەم"- گ. هیوا- ژ٤-س. ١- ت١ی ١٩٧٥.
- پەنجەرە- شیرین. ك-ك. پێش ئەوەی تاریك دابێ- س. ١٩٧٨.
- پەندەکەی باپیری- عەبدوڵا عەزیز خالید- ك. بابەنوئێل تۆراوە- س. ١٩٧٨.
- پەنگر- کەمال عەبدوڵا قادر- ر. هاوکاری- ژ٥١٨-١٩٨٠/٣/٢٤.
- پەیکەر- ئەحلام منسوور- ك. پرد- س. ١٩٨١. یکم: گ. شۆڕشی کشتوکاڵ- ژ٩-١٩٨٠.
- پەیکەر- ئەحمەد قادر سەعید- گ. نووسەری کورد- ژ١١-خ٢- شوباتی ١٩٨٣.
- پەیکەر- عەبدوڵا سەڕاج- ك. بارام ناوێك هەبوو- س. ١٩٨٢. یکم: گ. بەیان- ژ١٩-١٩٧٤.
- پەین- عەبدوڵا سەڕاج- ك. لاکێشە ڕووناکەکان- س. ١٩٨٠. یکم: گ. بەیان- ژ٦٢- ئایاری ١٩٨٠.
- پەیمانی میری سۆران- محەمەد مەولوود "مەم"- گ. هەولێر- ژ٢، ٣- س. ١- حوزەیران و تەمووزی ١٩٧٠.
- پەیمانی هەژار- مارف ناسراو- ر. برایەتی- ژ١٢-١٩٧٢/١/٤-خ٣.
- پیاو- محەمەد مەولوود "مەم"- ك. چیرۆکەکانی مەم- س. ١٩٧٠.
- پیاوچاك- محەمەد ڕەشید فەتاح- ك. گەشتی دووەمی ئۆپۆلۆ- س. ١٩٧٧. یکم: گ. ڕۆژی کوردستان- پ. چیرۆکی هەڵبژاردە- س. ١٩٧٦.
- پیاو دوورخراوەکە ڕادەکات- ئەحمەد مەحموود- ر. بیری نوێ- ژ١٧٥تا ١٧٧- ١/٢٤ تا ١٩٧٦/٢/٧.
- پیاوەکەی ویستی بدوێ- سەلاح عومەر- گ. کاروان- ژ١٥- ك١ی ١٩٨٣.

- پیرۆت و خەرامان- دڵشاد مەریوانی- ك. دڵدارانی شۆڕش- س. ١٩٧٣.

- پیرۆزخان- تەها عەزیز- گ. ڕۆژی کوردستان- ژ تایبەتی- س. ١٩٨٠.

- پیرەخانوو- زاهیر عەبدوڵا- گ. کاروان- ژ١٣- ت١ی ١٩٨٣.

- پیرەخەم- کەمال عەبدوڵا قادر- ر. هاوکاری- ژ٦٠٤-١٩٨١/٩/١٧.

- پیرەمەگروون دۆڵی نسێ- د. هیوا عومەر- گ. بەیان- ژ٩٠-ئەیلوولی ١٩٨٣.

- پیلانی دوژمن- حەسەن قزڵجی- ر. بیری نوێ- ژ١١٨-١٩٧٤/١٠/٢٧.

- پێشمەرگە- د. ڕەحیمی قازی- س. ١٩٦١. "بە کتێبێك".

- پێش ئەوەی تاریك دابێ- شیرین. ك-ك. پێش ئەوەی تاریك دابێ- س. ١٩٧٨. یکم: پ. ر. العراق- ژ٥-١٩٧٧/٧/٢١.

- پێشوازی- محەمەد مەولوود "مەم"- ب. دەفتەری کوردەواری- بەرگی ٢- مارت و نیسانی ١٩٧٠.

- پێشوازی خاوەن شکۆ- د. مارف خەزنەدار- ك. ئەڵەمان کوردی- س. ١٩٦٩.

- پێشوازێکی برایانە- حەسەن قزڵجی- ر. بیری نوێ- ژ٢٦٤-١٩٧٧/١٠/٢٩.

- پێکەنیا شێت و هارێ- د. نافیع ئاکرەیی- ر. هاوکاری- ژ٦٦٠-١٩٨٢/١١/٤.

- پێکەنینی گەدا- حەسەن قزڵجی- ك. پێکەنینی گەدا- س. ١٩٧٢. یکم: گ. برایەتی- ژ١١- س. ١-شوباتی ١٩٧١-خ٢.

- پێنج تابلۆی شێواو- د. کاوس قەفتان- گ. بەیان- ژ٧٣- ئاب و ئەیلوولی ١٩٨١.

- پێنج چاوی خوێناوی- دڵشاد مەریوانی- گ. ڕۆژی کوردستان- ژ٢٧-حوزەیرانی ١٩٧٥.

- پێویستیم پێی نییە- دڵشاد مەریوانی- ر. هاوکاری- ژ٥٢٥-١٩٨٠/٥/١٢.

ت

- تابلۆی دیمەنی خەمبارێکی ئازاردراو- عەبدوڵا عەزیز خالید- ك. بابەنوئێل تۆراوە- س. ١٩٧٨.
- تابلۆی دێرەڕەوگەیەکی کاروان- محەمەد ساڵح سەعید- گ. کاروان- ژ٣- ك١ی ١٩٨٢.
- تابلۆی منداڵێکی بێ دایك- محەمەد حەمید فەتاح- ر. هاوکاری- ژ٢٠٣-١٩٧٤/٢/١.
- تابلۆی منداڵێکی شەهید- زاهیر ئەحمەد سەوز- ر. هاوکاری- ژ٢٣٢-١٩٧٤/٨/٣٠.
- تابلۆی مێژەلاکی ئاوەژوو- محەمەد ساڵح سەعید- گ. ئاسۆی زانکۆیی- ژ٥-١٩٨٠.
- تابلۆیەك- محەمەد موکری- گ. نووسەری کورد- ژ٧-خ٢- تەمووزی ١٩٨١.
- تابلۆیەك لە خەونمدا- مژدە عەباس- گ. کاروان- ژ١٤- ت٢ی ١٩٨٣.
- تابلۆیەکی خەماوی- سەلاح عومەر- گ. بەیان- ژ٦٦-ئەیلوولی ١٩٨٠.
- تابلۆیەك لە زانکۆدا- شەماڵ محەمەد سابر- گ. ئاسۆی زانکۆیی- ژ٢٩-١٩٨١.
- تابلۆیەکی سوریالی- ئەحمەد محەمەد ئیسماعیل- ك. ئەسپ- س. ١٩٧٨. یکم: ر. هاوکاری- ژ٣٤٨-١٩٧٦/١٢/٢٩.
- تابلۆیەکی ناتەواو- عەبدوڵا سەڕاج- گ. ڕۆشنبیری نوێ- ژ١٤-١٩٧٤/٤/١.
- تاج و تەختی کوێخا هۆمەر- حەسەن قزڵجی- ك. پێکەنینی گەدا- س. ١٩٧٢. یکم: ر. هاوکاری- ژ٣٧- س. ١-١٩٧٠/٩/١٩.
- تا دان بە بوونمدا دەنێن ڕۆحم دەردەچێ- ئەحلام منسوور- گ. بەیان- ژ٢٦- حوزەیرانی ١٩٧٥.

– تارمایی– سۆران مەحوی– ر. هاوکاری– ژ٣٩١–١٩٧٧/١٠/٢٦.

– تارمایی– غەفوور ساڵح عەبدوڵا– گ. بەیان– ژ٥١–ت١ی ١٩٧٨.

– تارمایی بوختان– فؤاد محەمەد ئەمین– ك . هـ. کۆمەڵی چیرۆکی ئاوس س. ١٩٧٧.

– تارمایی ژیان– تاهیر ئەحمەد سەوز– ر. هاوکاری– ژ٢١٥–١٩٧٤/٤/٢٦.

– تارمایی لە ژیانا– محەمەد رەشید فەتاح– ك. ژیان و ئەشکەنجە– س. ١٩٦٩. یکم: ر. راپەرین– ژ/١٤٢– س. ٤–١٩٦٧/٧/١٠.

– تارماییەکان– محەمەد فەریق حەسەن– گ. نووسەری کورد– ژ٨–خ٢– حوزەیرانی ١٩٨٢.

– تاڤگەی تێزاب– دڵشاد مەریوانی– ك. بە پەنجەکانم دەتبینم– س. ١٩٧٨.

– تاقانە– سەلام مەنمی– ك. گێژاو– س. ١٩٧٦.

– تاقە گەوهەرێك– محەمەد بەدبەخت– گ. گەلاوێژ– ژ٩، ١٠– س. ٨– ئەیلوول و ت١ی ١٩٤٧.

– تاکەی ئەم شەوە– سەدرەدین عارف– ر. برایی– ژ٢٤٧–٢٧ی مارتی ١٩٦٨. "بە ناوی– ص٠ع–ەوە".

– تاکەی شەڕی براکوژی– ئەحمەد محەمەد ئیسماعیل– ك. دارەکەی بەرماڵمان– س. ١٩٦٨.

– تاکێ قۆندەرەی خڕ– دڵشاد مەریوانی– گ. رۆشنبیری نوێ– ژ٤٣، ٤٤–١٩٧٥/٩/٢١.

– تامی ژیان– هۆمەر– ر. ژین– ژ١٦٨٣– ١٩٦٢/٧/٥.

– تانە– سەلام مەنمی– ك. گێژاو– س. ١٩٧٦. یکم: ر. هاوکاری– ژ٢٨٠–١٩٧٥/٨/٢٢.

– تا نەیخۆن نازانن چییە– ڕزگار نووری شاوەیس– پ. گ. برایەتی– ١١–س. ١– ئابی ١٩٧١.

– تانە و ئارەزوو– کاکەمەم بۆتانی– ك. سمکۆڵی ئەهریمەن– س. ١٩٧٣. یکم: گ.

بەیان- ژ۱-۱۹٦۹.

- تاوان- هاوڕێ قادر- ك. تاوان- س. ۱۹۷۸.

- تاونباران- لەیلا عەلی- ر. هاوکاری- ژ۳٥۳-۲/۲/۱۹۷۷.

- تاونبار کێیە- ئەمین کاروان- ر. ڕاپەڕین- ژ۱٥٦-۹ی ت۱ی ۱۹۷٦.

- تاونبار نیم- کەمال ڕەشید- ر. هاوکاری- ژ۱۸- س. ۲-۱٥/٥/۱۹۷۱.

- تاوان لە ژێر سێبەری داری زڕدا- عەبدوڵا عەزیز خالید- ك. بابەنوئێل تۆراوە- س. ۱۹۷۸. یکم: ر. هاوکاری- ژ۳۸٤- ۷/۹/۱۹۷۷.

- تاوانم چی بوو- کاکەمەم بۆتانی- گ. پێشکەوتن ژ۹- مایسی ۱۹٥۹. "بەناوی- ڕاپەر بۆتانی-یەوە".

- تاوانم کرد- عەلی توانا- ر. ژین- ژ۱٦۸٤-۱۲/۷/۱۹٦۲. "بە ناوی - توانا-ەوە".

- تاوانی برینپێچەکە- جیهان عومەر- پ. گ. برایەتی ژ۱۰-س. ۱- ئابی ۱۹۷۱-۹/۸/۱۹۷۱.

- تاوانی چی بوو- عەبدوڵا میدیا- ك. خەبات- س. ۱۹۸٥. یکم: ر. ژین- ژ۱۲٥٦-۷/۷/۱۹٥٥. "بە ناوی- ئەوڵا-وە".

- تاوانی کێیە - عالیە عەبدولکەریم- گ/ڕۆژی کوردستان- ژ/۳- ئازار/۱۹۷۳.

- تاوانی کێیە - د. کاوس قەفتان- گ. تووتن- ژ۱،۲- س. ٦- نیسانی ۱۹۷۱.

- تاوانێکی ڕەنگرێژراو- عەبدولکەریم مەحموود شێخانی- گ. بەیان- ژ۷٦- ك۲ی ۱۹۸۲.

- تاوانێکی مەزن- ئازاد عەبدولوەهاب جوندیانی- ب. بەرەو ڕووناکی- ژ۱- تەمووزی ۱۹۷۲.

- تا هەتاو نەکەوێ- نەجیبە ئەحمەد حەکیم- ر. بیری نوێ- ژ۲٤۳-٤/٦/۱۹۷۷.

- ترس- شێرزاد حەسەن- ك. تەنیایی- س. ۱۹۸۳. یکم: ر. هاوکاری- ژ۳۲۷-۲۱/۷/۱۹۷۸.

- ترسان لە مردن-. . . . - ر. هاوکاری- ژ٦۸۹-۲٦/٥/۱۹۸۳. «بە ناوی

نووسەری پێوە نییە».

- ترس چ دکەت- ع٠ع٠ن- ر. هاوکاری- ژ١١١-٨ی نیسانی ١٩٧٢.

- ترسی سووچە تاریکەکان- شیرین. ك-ك. پێش ئەوەی تاریك دابێ- س. ١٩٧٨.

- ترسێکی پووچەڵ- محەمەد ڕەشید ئیسماعیل "م. ئارام"- گ. بەیان- ژ٩-١٩٧٣.

- تروسکاییەك لە شەوەزەنگدا- محەمەد ڕەشید فەتاح- ك. تروسکاییەك لە شەوەزەنگدا- س. ١٩٧٢. یکم: ر. هاوکاری- ژ٨س. ٢-١٩٧١/٣/٦.

- تروسکەی هیوا- عەبدوڵا عەباس محەمەد- ر. بروا- ژ٩٤-١٩٦٢/١٢/٣١. "بە ناوی- بەهرە-وە".

- تروسکەی هیوا- حەسیبە ئەحمەد- گ. سلێمانی- ژ٢-س. ٢- ئەیلوولی ١٩٦٩.

- تریفەی مانگەشەو- ئەحمەد سەید عەلی بەرزنجی- ر. هاوکاری- ژ٤٤٧-١٩٧٨/١٠/٣٠.

- تف لە خۆیان دەکەن- ئەکرەم عەلی- ك . هـ. کۆمەڵێ چیرۆکی ئاوس- س. ١٩٧٧.

- توانەوە- ڕەئووف بێگەرد- ك. هەوار- س. ١٩٨١. یکم: گ. بەیان- ژ٦٧- ك١ی ١٩٨٠.

- توخوا ناهەقیەتی- عەبدولخالق عەلائەدین- گ. ڕۆژی کوردستان- ژ٢- ك١ی ١٩٧٢.

- تویتن- شعبان مزوری- ر. هاوکاری- ژ٧٠٢- ١٩٨٣/٩/١.

- توورەکە- د. کاوس قەفتان- ك. نیو هەنگاو دوور لە دۆزەخ- س. ١٩٧٩. یکم: پ. گ. ڕۆژی کوردستان- چیرۆکی هەڵبژاردە- س. ١٩٧٦.

- توورەکەی شەکر- ڕەزا سەید گوڵ بەرزنجی- ك. شووشەیە خوێن- س. ١٩٧٨.

- توونێل- غەفوور ساڵح عەبدوڵا- گ. ڕوژی کوردستان- ژ٥٩-ئایار و حوزەیرانی ١٩٨٠.

- توونێل دەرەبەندەکە- کاکەمەم بۆتانی- ك. بوومەلەرزە لە گۆمی مەنددا- س. ١٩٦٩.

- تۆ. . ئەو- ڕەئووف بێگەرد- ر. هاوکاری- ژ٤١٣-١٩٧٨/٢/١٣.

- تۆ باوکی نەخۆشی- ئەحمەد قادر سەعید- ك. تەزووی ناخ- س. ١٩٨٠. یکم: ر. هاوکاری- ژ١٨٦-٢٨/٩/١٩٧٣.

- تۆپەکەی ئازاد- ئەحمەد محەمەد ئیسماعیل- ك. چاوەڕوانی- س. ١٩٨٢. یکم: ر. هاوکاری- ژ٥١٠-٢٨/١/١٩٨٠.

- تۆڵە- کەمال ڕەئووف- گ. ڕۆژی نوێ- ژ٣- س. ٢- حوزەیرانی ١٩٦١.

- تۆڵە- ئەنوەر جاف- گ. نووسەری کورد- ژ٣- ئابی ١٩٧١.

- تۆڵە- محەمەد مەولوود "مەم"- ك. چیرۆکەکانی مەم- س. ١٩٧٠.

- تۆڵەسەندن- ئیبراهیم ئەحمەد- ك. کوێرەوەری- س. ١٩٥٩. یکم: گ. گەلاوێژ- ژ٦- س. ٦- حوزەیرانی ١٩٤٥. هەروەها: گ. ڕزگاری- ژ١٤، ١٥-٢٧ی مارتی ١٩٧٠.

- تۆڵە و هەستێکی ناڕەسەن- حەمە کەریم عارف- ك. تیرۆژ- س. ١٩٧٩. یکم: ر. هاوکاری- ژ٤١٠-٢٣/١/١٩٧٨.

- تۆڵەی دڵم- جیهان عومەر- ك. زەردەخەنەی ژیان- س. ١٩٦٩.

- توو چرۆ- د. عەزەدین مستەفا ڕەسوڵ- ك. ڕازی دووری- س. ١٩٦٨.

- تەپڵی دڕاو- ڕەئووف بێگەرد- ر. برایەتی- ژ٧٥-٩/١١/١٩٧٣- خ٤.

- تەپە دووکەڵێکی زەردباو- ف. أ- گ. ڕۆشنبیری نوێ- ژ٧٣- ئاداری١٩٧٩.

- تەتەر- حسەین عارف- ك. گەلەگورگ- س. ١٩٨٣.

- تەخێرە- بائیز عومەر ئەحمەد- گ. کاروان- ژ١٠- تەمووزی ١٩٨٣.

- تەرمی عەول- دڵشاد مەریوانی- ك. بە پەنجەکانم دەتبینم- س. ١٩٧٨.

- تەڕپیر- جەلال مەحموود عەلی- ك. ڕێبازی ژیان- س. ١٩٧١.

- تەقەی سامڕەوێن- حسەین عارف- ك. کلافەیەك ژانی تووڕە- س. ١٩٧١.

- تەقینەوەی گۆیکەکان و ئاوسبوونی خۆر- محەمەد ئەمین ئەحمەد- ك/دەبێ و نابێ ڕایەکی زمانەوانییە- س. ١٩٧٧.

- تەقینەوەیەکی هێمن- عوسمان شکور فەرج - ر. برایەتی- ژ٦٥-٢٥/٨/١٩٧٣- خ٤.

– تەلەزگە– ئیسماعیل ڕەسوڵ– گ. نووسەری کورد– ژ١٠– ئەیلوولی ١٩٧٣.

– تەلەفۆن– جەعفەر ئیبراهیم حاجی– ر. هاوکاری– ژ٥١٠–١٩٨٠/١/٢٨.

– تەلەفۆنێك– سەلاح ئەحمەد شوان– گ. ڕۆشنبیری نوێ– ژ٥١– تەمووزی ١٩٧٦.

– تەلەفۆنکەرێکی تاوانبار– هاوڕێ قادر– ك. تاوان– س. ١٩٧٨.

– تەلیسمی ئەفسانەی هات و نەهات– سۆران مەحوی– گ. ڕۆژی کوردستان– ژ٥٥–حوزەیران و تەمووزی ١٩٧٩.

– تەلیسمی سەرسنوور– ڕەئووف ئەحمەد حەسەن– گ. ڕزگاری– ژ١٤،١٥–٢٧ی مارتی ١٩٧٠.

– تەلاق– سۆران مەحوی– ر. هاوکاری– ژ٦٤٠–١٩٨٢/٦/٣.

– تەقەلاقی سێ بەسێ– ئەحمەد سەید عەلی بەرزنجی– ك. دەستەویەخە– س. ١٩٧٧. یکم: ر. ژین– ژ١٣٠–خ٢–١٩٧٣/١٠/٣.

– تەمە قرگەیی– مەحموود ئەحمەد– ر. ژین– ژ١٦١٣، ١٦١٤–١٥، ١٩٦١/٥/١٨.

– تەمەنی بێکۆتاییی جەنگاوەرێك لە سێ تابلۆدا– سەباح غالب– ر. هاوکاری– ژ٣١٨–١٩٧٦/٥/٢٠.

– تەمەنێکی بەهار– ئەمین میرزا کەریم– ر. برِوا– ژ٨٧– ١٩٦٢/١١/٤.

– تەنگ و چەڵەمەی شانۆکە– جەلیل حەساری– گ. ڕۆشنبیری نوێ– ژ١٦–١٩٧٤/٤/٢٢.

– تەنگ و چەڵەمەی شانۆکە– کاکەمەم بۆتانی– ك. سمکۆڵی ئەهریمەن– س. ١٩٧٣. یکم: ر. ژین– ژ١٨– خ٢–١٩٧١/٤/١٥.

– تەنیا دە فلس– شێرکۆ ناکام– ر. دەنگوباس– ژ١٠٦، ١٠٧–١، ٢ی ئابی ١٩٦٦.

– تەنیا– ئاسۆ ئەحمەد– گ. کاروان– ژ١٤–ت٢ی ١٩٨٣.

– تەنیا ماچێ– ئەحمەد محەمەد ئیسماعیل– ك. دارەکەی بەرماڵمان– س. ١٩٦٨.

– تەنیا نیم– د. عەزەدین مستەفا ڕەسوڵ– ك. ڕازی دووری– س. ١٩٦٨.

– تەنیایی و شارێکی نامۆ– ئەحمەد قادر سەعید– ك. تەزووی ناخ– س. ١٩٨٠.

– تەنیایی شەوێکی باران– شێرزاد حەسەن– ك. تەنیایی– س. ١٩٨٣. یکم: گ.

بەیان– ژ٦٨– ك١ی ١٩٨٠.

– تەونی جاڵجاڵۆكە– جەزا عەلی ئەمین– ر. هاوكاری– ژ٤٩٨–٢٩/١٠/١٩٧٩.

– تیپی وەرزشی منداڵانی گەڕەكەكەمان گۆڕەپانی یارییان دەوێ– محەمەد ڕەشید فەتاح– ك. گەشتی دووەمی ئەپۆلۆ– س. ١٩٧٧.

– تیرۆك– عەلی نەقشبەندی– ك. چیرۆكێت كرمانجی– س. ١٩٧٢.

– تیشكەكان– محەمەد ڕەشید ئیسماعیل– ر. هاوكاری– ژ٢١٣–١٢/٤/١٩٧٤.

– تینوێتی و هەندێ شتی تر– ڕەزا سەید گوڵ بەرزنجی– گ. ڕۆژی كوردستان– ژ٦٤– ت٢، ك١ی ١٩٨١.

– تینی خۆر و ژیانێكی نوێ– ئەحمەد قادر سەعید– ك. تەزووی ناخ– س. ١٩٨٠.
یكم: ر. بیری نوێ– ژ٢٠٣–٧/٨/١٩٧٦.

– تێكەڵبوونی دیمەنەكان– محەمەد فەریق حەسەن– ك. ڕستێك زەنگیانەی ئاوی– س. ١٩٧٩.

ج

- جارێکی تر بە پەڕۆ ڕەشەکە هەردوو چاومیان توند بەستەوە- ئەحلام منسوور- ک. پرد- س. ١٩٨١.

- جارچییەکەش هاواری دەکرد- محەمەد فەریق حەسەن- ر. ژین- ژ١٤٢- خ٢-١٩٧٣/١٢/٢٧.

- جاشوولکەکەم- د. مارف خەزنەدار- ک. ئەڵەمان کوردی- س. ١٩٦٩.

- جام و شووشە شکاوەکان- فەرهاد پیرباڵ- ر. هاوکاری- ژ٥٧٤-١٢/٢/١٩٨١.

- جڤان- عەبدوڵا محەمەد عەبدوڵا- ر. هاوکاری- ژ٦٠٦-١/١٠/١٩٨١.

- جگەرەفرۆش- ئیبراهیم قادر محەمەد- ر. بیری نوێ- ژ١٥٤-٢٣/٨/١٩٧٥.

- جگەرەکێشان- شاکر فەتاح- ک. هەمیشە بەهار- س. ١٩٤٧.

- جوان- مەحموود ئەحمەد- س. ١٩٦٠ "بە کتێبێک".

- جوانترین نیشتمان-... - گ. بەیان- ژ٤٢- حوزەیرانی ١٩٧٧. «ناوی نووسەری لەگەڵدا نییە».

- جوامێری سالار- مەحموود ئەحمەد- گ. هەتاو- ژ١٥٧- س. ١٩٥٩.

- جوتبەند و دێو- حوسێن حوزنی موکریانی- گ. دەنگی گێتی تازە- ژ١- بەرگی ٣- ت١ی ١٩٤٤.

- جوتیارێکی کۆڵنەدەر- سەلام مەنمی- س. ١٩٧١. "بە کتێبێک"

- جومعە جامع- جەمال بابان- ک. سەید کەڵەک- س. ١٩٦٩. یکم: گ. بڵێسە- ژ٨- مارتی ١٩٦٠.

- جۆلانە- محەمەد موکری- گ/بەیان- ژ/٦٦- ئەیلوولی ١٩٨٠.

- جەربەزە- ساڵح محەمەد ئەمین- گ. نووسەری کورد- ژ١٠-خ٢- ک١ی ١٩٨٢.

- جەرگی دڵدار- جەلال مەحموود عەلی- ك. ڕێبازی ژیان- س. ١٩٧١. یکم: گ. هەتاو- ژ٢٢، ٢٤-١٩٥٥. "بە ناوی -ج٠ع-هوە".
- چەژن- ئەژی گۆران- ر. پێشكەرتن- ژ٢١-١٦ی ئابی ١٩٥٨.
- چەژنە- مەحموود ئەحمەد- ر. ژین- ژ١٦، ١٧- خ٢-١، ١٩٧١/٤/٧.
- چەژنێكی ئەرخەوانی- مستەفا ساڵح كەریم- گ. ڕۆژی كوردستان- ژتایبەتی- ١٩٨٠.
- جەستە جكۆلانەكە- حسەین عارف- ك. تـوێشووی سەفـەرێكـی سەخت- س. ١٩٧٩. یكم: پ. ر. العراق- ژ١٠- ك١ی١٩٧٧.
- جەستەیەك- ڕەئووف بێگەرد- ك. هەوار- س. ١٩٨١.
- جەنگاوەرانی لادێ- ح. ساڵح. ر. بیری نوێ- ژ١٢٦-١٩٧٤/١٢/٢٢.
- جەوهەر ئاغا- عەلائەدین سەجادی- گ. گەلاوێژ- ژ٦-س. ١٠- حوزەیرانی ١٩٤٩.
- جیرەجیرِی گێرەكە- شیرین. ك- ر. هاوكاری- ژ٤٨٠-١٩٧٩/٦/٢٥.
- جیهانێكی تایبەتی- محەمەد فەریق حەسەن- گ. نووسەری كورد- ژ١٠-خ٢- ك١ی ١٩٨٢.
- جێت ناهێڵم- ئەحلام منسوور- گ. ڕۆشنبیری نوێ- ژ٤١-١٩٧٥/٦/٢١.

چ

- چـــار چـــوو ژخـــابـــيـــريـــیّ مـــن- شەعـــبـــان عـــەبـــدوڵا- ر. هـــاوكـــاری- ژ٥٧٥-١٩/٢/١٩٨١.

- چارەسەر- سەلام مەنمی- ر. هاوكاری- ژ٣٩٩- ١/١٢/١٩٧٧.

- چـارەكـە ئـاگـايـەك- هـەمـزە عـەلـی سالّـح- ك. هـ. كـۆمـەڵـیّ چـیرۆكـی ئـاوس- س/١٩٧٧. يكم: گ/ڕۆشنبيری نویّ- ژ/٤٠-٢١/٤/١٩٧٥.

- چارەنووس- ئەحلام منسوور- ك. پرد-١٩٨١. يكم: گ. بەيان ژ٦٢-ئايار ١٩٨٠.

- چارەنووس- ئەمين ميرزا كەريم- گ. نووسەری كورد- ژ٦- مارت و نيسانی ١٩٧٢.

- چاكە لەگەڵ ناكەسبەچە خراپەيە- تاهير ئەحمەد حەوێزی- گ. دەنگی گێتی تازە- ژ٢٢- بەرگی ٦-١٩٤٦. "بە ناوی- دڵسۆز-ەوە".

- چالی جەرگی پيرێژن- حسەين عارف- ك. كڵافەيەك ژانی تووڕە- س. ١٩٧١. يكم: ب . ڕوانگە- ژ١-١٩٧١.

- چاوشاركیّ- كاكەمەم بۆتانی- ك. بازنە- س. ١٩٧٩.

- چاوی ئەستێرە ڕژاوەكان- كاكەمەم بۆتانی- ك. بازنە- س. ١٩٧٩.

- چاوەڕوانی- سەلاح ئەحمەد شوان- گ. ڕۆشنبيری نویّ- ژ٦٤- ت٢، ك١ی ١٩٧٧.

- چاوەڕوانی- عەبدوڵا سەڕاج- ر. بيری نویّ- ژ١٧١-٢٧/١٢/١٩٧٥.

- چاوەڕوانی- سمكۆ بەهرۆز محەمەد- گ. بەيان-ژ٨٤- نەورۆز/١٩٨٣.

- چاوەڕوانی - د. مارف خەزنەدار - ك. ئەڵەمان كوردی - س. ١٩٦٩.

- چاوەڕوانی- ئەحمەد محەمەد ئیسماعیل- گ. بەیان- ژ٥٥- حوزەیرانی ١٩٧٩.

- چاوەڕوانی و دوو گوڵی سوور- سەلاحەدین ساڵح مەجید- گ. کاروان- ژ١٣- ت١ی ١٩٨٣.

- چاوەڕوانییەك- هشام تاهیر بەرزنجی- ر. برایەتی- ژ٥٥-١٥/٦/١٩٧٣- خ٤.

- چاوەڕێ- سەلام مەنمی- گ. بەیان- ژ٤٦- ك٢ی ١٩٧٨.

- چاوە زیتەکان بزەیان ئەهات- عەبدوڵا عەزیز خالید- ك. پەرستگا- س. ١٩٨٠.

- چاوە لێڵبووەکانت تاریکی شەو دەپاڵێون- تەها عەزیز- ك. دوا تەرم- س. ١٩٨٠.

- چاوی بەردەقارەمان- محەمەد نووری توفیق- گ. نووسەری کورد- ژ١٢-خ٢- ئابی ١٩٨٣.

- چاوی ناکۆکییەکان- کەمال میراودەلی- ر. هاوکاری- ژ٢٩٠-٧/١١/١٩٧٥.

- چاوێلکە- ئەحلام منسوور- ك. پرد- س. ١٩٨١. یکم: گ. بەیان- ژ٥١-ت١ی ١٩٧٨.

- چای دیوەخان- حەسەن قزڵجی- ك. پێکەنینی گەدا- س. ١٩٧٢. یکم: ر. هاوکاری- ژ١٣- س. ١-١٢/٤/١٩٧٠.

- چای شیرین- حسەین عارف- ك. کلافەیەك ژانی توورە- س. ١٩٧١. یکم: گ. شەفەق- ژ٥، ٦-مایس و حوزەیرانی ١٩٥٨. "بە ناوی- محەمەد سەدیق عارف-ەوە".

- چایەکی سووك- هشام تاهیر بەرزنجی- ر. بیری نوێ- ژ٥١-١٢/٦/١٩٧٣.

- چراخان- محەمەد ڕەشید فەتاح- گ. بەیان- ژ٦٧- ك١ی ١٩٨٠.

- چرای گوندەکەمان- محەمەد مەلوود "مەم"- ك. چیرۆکەکانی مەم- س. ١٩٧٠. یکم: ر. برایی- ژ٢٤- کوردی- ٢٨/١٠/١٩٦٧.

- چرپەچرپی مناڵی شەقامەکانی شار- جەلیل حەساری- گ. ڕۆشنبیری نوێ- ژ٩-١١/٢/١٩٧٤.

- چرپەی تانجی- ڕەزا سەید گوڵ- ك. شووشەیە خوێن- س/١٩٧٨.

- چڵپاو. . هەور. . نەخۆش- عەبدوڵا سابر- ر. بیری نوێ- ژ٩٦-١٩/٥/١٩٧٤.

- چلّیَ ئەرخەوان- ڕەئووف حەسەن- ك. سبەینیّ باوكت دیّتەوە- س. ١٩٧٩.
- چلّیَك خەونی سەوز- ئازاد عەبدولوەهاب جوندیانی- گ. بەیان- ژ٤٢- حوزەیرانی ١٩٧٧.
- چوار بەگایی- قەلەندەر ئالانی- گ/هیوا- ژ٣،٢-س. ٣-ك١ی ٥٩، ك٢ی ١٩٦٠.
- چوار چیرۆكی كورت- جەزا عەلی ئەمین- ر. هاوكاری- ژ٢٠٤-٨/٢/١٩٧٤.
- چوار چیرۆكی كورت- ڕەئووف بێگەرد- ك. بوار- س. ١٩٧٧.
- چوار چیرۆكی زۆر كورت- عەبدولّا سەڕاج- ر. هاوكاری- ژ٥٦٩-٨/١/١٩٨١.
- چوار چیرۆكی زۆر كورت- كاكەمەم بۆتانی- ر. هاوكاری- ژ٢٧٣-٤/٧/١٩٧٥.
- چوار دیوار- ئەكرەم مەحموود سەمین- گ. بەیان- ژ٥٣- ك٢ی ١٩٧٩.
- چوار سكێچ- عەبدولّا سەڕاج- گ. بەیان- ژ٥٩- شوباتی ١٩٨٠.
- چوار سێبەر- شێركۆ بێكەس- ر. هاوكاری- ژ٢٤- س/٢-١٧/٧/١٩٧١.
- چوار كولێرەی گەرم- هیشام تاهیر بەرزنجی- ر. بیری نویَ- ژ٥٤-٣/٧/١٩٧٣. "بە ناوی- سەگرمە- وە". هەروەها: ر. برایەتی- ژ٥٩-خ٤-١٣/٧/١٩٧٣.
- چوار هەژار- عەبدولّا جەوهەر- گ. گەلاوێژ- ژ٦-س. ٦- حوزەیرانی ١٩٤٥. "بە ناوی- ع٠ج-ەوە".
- چونكەكان- دلّشاد مەریوانی- گ. ڕۆشنبیری نویَ- ژ٣٧-١١/١/١٩٧٥.
- چووزەرەی بن یەردوو- سەلام مەنمی- س. ١٩٧٩. "بە كتێبێك".
- چۆن جووتی ئاغامان بەردا- محەمەد مەولوود "مەم"- ك. چیرۆكەكانی مەم- س. ١٩٧٠.
- چۆن كۆتایی شانۆگەرییەكە هات- سۆران مەحوی- ر. هاوكاری- ژ٢٦٢-١١/٤/١٩٧٥.
- چۆن لە بیرم بچێتەوە- مستەفا سالّح كەریم- ك. شەهیدانی قەلّای دمدم- س. ١٩٦٠. یكم: گ. هیوا- ژ٦، ٧- س٢- ك٢ی ١٩٥٩.
- چەپ ڕاست حەمام- محەمەد موكری- ر. برایەتی- ژ٧٧-٢٣/١١/١٩٧٣-خ٤.
- چەپكە نێرگزێك و مانگەشەو- جەلال ئەسعەد چەرمەگا- گ. بەیان- ژ٨١-

– چیرۆكی ئاسیاوێك– عەبدوڵا سەڕاج– گ. نووسەری كورد– ژ١١–خ٢– شوباتی ١٩٨٣.

– "چیرۆكی ئەم مانگە" فائیق كاك ئەمین– گ. گەلاوێژ– ژ٥، ٦–س. ٤ مایس و حوزەیرانی ١٩٤٣. "چیرۆكەكە بێ ناونیشانە".

– چیرۆكێك خوێتان پێشكەش ئەكا– كاكەمەم بۆتانی– ر. هاوكاری– ژ٢٧٠–١٣/٦/١٩٧٥. "بەناوی– مرۆڤ–ەوە".

– چیرۆكێك لەسەر كانییەك– د. كاوس قەفتان– ك. نیو هەنگاو دوور لە دۆزەخ– س. ١٩٧٩. یكم: ر. ژین– ژ١١٣٥ تا١١٣٨– ١٩٥٣. "بە ناوی– ك. ن. ق–ەوە".

– چیرۆكەكەی سووتاند– د. مارف خەزنەدار– ك. ئەڵەمان كوردی– س. ١٩٦٩.

– چیرۆكێكی زۆر ئاسایی– مەحیەدین زەنگەنە– ر. هاوكاری– ژ٤٩٨–٢٩/١٠/١٩٧٩.

– چوار چیرۆكی كورت– باوكی باڵا– ر. هاوكاری– ژ٢٧٣–٤/٧/١٩٧٥.

– چەرخ و فەلەك–محەمەد موكری– گ. بەیان– ژ٦٤– تەمووزی ١٩٨٠.

– چیرۆك– حوسێن حوزنی– گ. زاری كرمانجی– ژ٣–١٢ی ذی القعدەی ١٣٤٤ك.

– چیرۆك– حوسێن حوزنی– گ. زاری كرمانجی– ژ٨–١٤ی (صفر)ی –١٣٤٥ك– ٢٠/٢/١٩٢٧ز.

تەمووزی ١٩٨٢.

- چەپکێ نێرگزی تایبەتی- شیرین. ک-ک پێش ئەوەی تاریك دابێ-س. ١٩٨٧. یکم: گ. بەیان- ژ٢٨-ئابی ١٩٧٥.

- چەپۆکی ئادەمیزاد- عەلی توانا- ر. هاوکاری- ژ٩-س. ١-١٩٧٠/٣/٤.

- چەپۆکی گەردوون- ئەکرەم قەرەداغی- ر. ڕاپەڕین- ژ١٤٧- س. ٤-١٧ی ئابی ١٩٦٧.

- چەرخێکی کەش بایز تەمەنی هەروەك ئێستا ئەبێ- ئەحمەد ئیسماعیل- ك. دەستی ئۆخەی- س. ١٩٧٣ یکم: ر. برایەتی- ژ٦٣-١٠/١٩٧٣/٨-خ٤.

- چەقاوەسوو- شاکر فەتاح- ك. هەمیشە بەهار- س. ١٩٤٧. یکم: گ. گەلاوێژ- ژ١٢- س. ٥- ك١ی ١٩٤٤.

- چەکەرەی سروودێکی خوێناوی- ڕەئووف حەسەن- ك . هـ. چەکەرە- س. ١٩٧٣.

- چەلەك- عەلی نەقشبەندی- ك. چیرۆکێت کرمانجی- س. ١٩٧٢.

- چەمۆڵە- حەمە کەریم عارف- ر. هاوکاری- ژ٤٨٧-١٣/١٩٧٩/٨.

- چەند چیرۆکێکی زۆر کورت- ئازاد عەبدولوەهاب جوندیانی- ر. هاوکاری- ژ٤١٨-٢٠/١٩٧٨/٣.

- چەند دیمەنێك- سەلام مەنمی- ر. برایەتی- ژ٣٦-١/١٩٧٣/٢-خ٤.

- چەند ساتێك لە یاداشتەکانی نامۆیەك- حەسەن جاف- گ. بەیان- ژ٤٩- مایسی ١٩٧٨.

- چەند لاپەڕەیەك لە گریانی ڕۆژژمێرەکەم- ئەنوەر قادر جاف- ر. هاوکاری- ژ١٠٠-س. ٣-١٥/١٩٧٢/١.

- چەند وردە یادێکی مەییو- عەبدولا خدر مەولوود- گ. ڕۆشنبیری نوێ- ژ٥-١/١٩٧٤/١.

- چەند یادێکی ئازار- هیشام تاهیر بەرزنجی- گ. ڕۆشنبیری نوێ- ژ٩-١١/١٩٧٤/٢.

- چەندم لێ دەسێنی- مستەفا ساڵح کەریم- ك. شەهیدانی قەلا دمدم- س. ١٩٦٠. یکم: گ. شەفەق- ژ٧-س. ١- تەمووزی ١٩٥٨.

ح

-حاجی ئەحمەد- سالّح حەیدەری- گ. ڕۆژی کوردستان- ژ٣٦- ئازاری ١٩٧٦.

- حالّیی عەرزم بووی- هەژار- گ. نووسەری کورد- ژ٣- ئابی ١٩٧١.

- حەرام زادە لەوە بێ بەشە- مەلا عەبدوڵا ئەسعەد- گ. دەنگی گێتی تازە- ژ٢٣، ٢٤- بەرگی ٦-١٩٤٦.

- حەزێك لە دوو توێی نهێنیدا- محەمەد عەبدوڵا- گ. ڕۆژی کوردستان- ژ٥٧- ك٢، شوباتی ١٩٨٠.

- حەسەن و حوسێن- د. عزەدین مستەفا ڕەسوڵ- گ. نووسەری کورد- ژ١٠ خ٢-ك١ی ١٩٨٢.

- حسنۆك- محەمەد ڕەسوڵ هاوار- ر. ژین- ژ١١٠٥-١٩٥٢. "بە ناوی -م. ڕەسوڵ-ەوە".

- حەقیٚ فەحسیٚ- د. نافیع ئاکرەیی- ك. یاداشتێن پزیشکەکی- س. ١٩٨٠.

- حەلاو- شیرین. ك-ك. پێش ئەوەی تاریك دابێ- س. ١٩٧٨. یکم: ر. هاوکاری- ژ٢٤٦-١٣/١٢/١٩٧٤.

- حەم بۆر ئەچێ بۆ سینەما- مستەفا نەریمان- گ. ڕۆشنبیری نوێ- ژ٣٨-٢١/٢/١٩٧٥.

- حەمەڵە بچکۆلەکە- سامان ڕۆستەم- ر. هاوکاری- ژ٣٧٦-١٣/٧/١٩٧٧.

- حەمە جانیان بۆ لەناو برد- محەمەد ڕەشید ئیسماعیل "م. ئارام"- ر. هاوکاری- ژ١٤٨-٢٩/١٢/١٩٧٢.

- حەمە سوورەگوڵ- عومەر عەبدوڕەحیم- ر. ژین- ژ١١- خ٢-٢٥/٢/١٩٧١.

- حەمە کۆڵ- عەبدوڵا عزیز خالید- ك. پەرستگا- س. ١٩٨٠. یکم: ر. هاوکاری-

ژ٤٣٦-١٩٧٨/٨/٧.

- حەوت پەت لە دارستانێکدا- محەمەد ڕەشید ئیسماعیل- ر. هاوکاری- ژ٣٧-س.
٢- ١٩٧١/١٠/١٦.

- حەیوان- حسەین عارف- گ. کاروان- ژ٥- شوباتی ١٩٨٣.

خ

– خابیر و باخڤە– ڕەمەزان دەروێش– ر. هاوکاری– ژ٤٩٥–٨/١٠/١٩٧٩.

– خاتوون– عەبدولّا عزیز خالید– ك. پەرستگا– س. ١٩٨٠. یکم: گ. بەیان– ژ٤٧– شوباتی ١٩٧٨.

– خاج– محەمەد فریق حەسەن– ك. سێبەری ئەسپەشێ– س. ١٩٧٧.

– خازەش مرد– حسەین عارف– ك. کلافەیەك ژانی تووڕە– س. ١٩٧١. یکم: گ. تووتن– ژ١، ٢–س٦– نیسانی ١٩٧١.

– خازێ– ئبیراهیم ئەحمەد– ك. کوێرەوەری– س. ١٩٥٩. یکم: گ. گەلاوێژ– ژ٨–س. ٥– ئابی ١٩٤٤.

– خاکەڕۆ– جەلال مەحموود عەلی– ك. ڕێبازی ژیان– س. ١٩٧١.

– خاکەڕۆکەر– جەلال مەحموود عەلی– ك. فرە وەگیانم خۆشە– س. ١٩٦٠.

– خالا خارزا ڕاکرن، ماما برازا بن ئاخکرن– سادق بەهائەدین– ك. خانومان–س. ١٩٨١.

– خاڵە حەمە– د. کاوس قەفتان– گ. ڕۆژی نوێ– ژ٧–ت١ی١٩٦٠.

– خاڵە شاسواری قارەمان– محەمەد فەریق حەسەن– گ. برایەتی– ژ٤–س. ١– ئەیلوولی ١٩٧٠–خ٢.

– خاڵەی ڕێبوار– محەمەد ڕەسوڵ هاوار– ر. ژین– ژ١٠٨٠–١٩٥١.

– خاڵێك لە دوای ژمارەوە– ڕەئووف بێگەرد– ك. هەوار– س. ١٩٨١. یکم: گ. بەیان– ژ٤٦–ك٢ی ١٩٧٨.

– خاڵێکی ڕەش بەسەر شاقەمە گشتییەکەوە– محەمەد فریق حەسەن– ك. سێبەری ئەسپەشێ– س. ١٩٧٧. یکم: گ. ڕۆشنبیری نوێ– ژ٣٩–٢١/٢/١٩٧٥.

- خامۆشی- محەمەد- ر. هاوکاری- ژ٣٤٥-١/١٢/١٩٧٦.

- خانزاد- جەمال بابان- س. ١٩٧٥. "بەکتێبێك".

- خانمە غەمبارەکە- حەسیبە ئەحمەد- گ. ڕزگاری- ژ١٠-٣١ی ك١ی ١٩٦٩.

- خانووی تازە- ئەکرەم عەلی- ك . هـ. کۆمەڵێ چیرۆکی ئاوس- س. ١٩٧٧.

- خانووی ژمارە ٨- ئەمین میرزا کەریم- گ. نووسەری کورد- ژ١-خ٢-ئایاری ١٩٧٩.

- خاوبوونەوەی هەنگاوەکان- محەمەد فەریق حەسەن- ك. ڕستێك زەنگیانەی ئاوی- س. ١٩٧٩.

- خاوەر- عەبدوڵا سەراج- مردوو خەون نابینێ- س. ١٩٨٠.

- خاوەند دارستان و پشیلە- حوسێن حوزنی موکریانی- گ. دەنگی گێتی تازە- ژ١- بەرگی ١- ت١ی ١٩٤٣.

- خاوەند زەوی وریا- حوسێن حوزنی موکریانی- گ. دەنگی گێتی تازە- ژ٦-بەرگی ٤- ئەیلوولی ١٩٤٥.

- ختووکەی یادێکی تەزیو- ئەحمەد سەعید- ك. تەزووی ناخ- س. ١٩٨٠. یکم: گ. ڕۆشنبیری نوێ- ژ٧٤- حوزەیرانی ١٩٧٩.

- خلیسك و قەدپاڵ- سەعدی عەلی- ر. هاوکاری- ژ٥١٣-١١/٢/١٩٨٠. «ئەو ژمارەیە بە هەڵە لە ڕۆژنامەکە دراوە و ڕاستییەکەی- ٥١٢-یە».

- خوا بناسن- کەمال ڕەئووف- ك. بژی مرۆڤ- س. ١٩٧٠.

- خواستی جەنگاوەرێکی بایی بوو- تاهیر سالّح سەعید- ك. لە گەرووی مەرگەوە- س. ١٩٧٣. یکم: ر. هاوکاری- ژ٧- س. ٢-٢٧/٢/١٩٧١.

- خوا ڕەحم بەوەی ژێر قوڵینەکە بکا- عالیە عەبدولکەریم. ر. هاوکاری - ژ٢٦٤- ٢٥/٤/١٩٧٥.

- خوا لە ژووری دوکتۆردا - ڕەزا سەید گوڵ بەرزنجی - ك. شوشە بەخوێن - س. ١٩٧٨. یکم زگ. بەیان - ژ٣٨- ت٢ی ١٩٧٦.

- خوای شارەوانی- جەمال بابان- ك. مامەیارە- س. ١٩٧٣. یکم: گ. سلێمانی-

ژ١– س. ٢– ئابی ١٩٦٩.

– خوایە هەقین وەکەی– تاهیر ئەحمەد حەوێزی– گ. دەنگی گێتی تازە– ژ٣– بەرگی ٣–ك١ی ١٩٤٤. بەناوی– دڵسۆز– ەوە".

– خودی کەسێ ناهێڵتە بێ هێڤی–عومەر عەلی بادی– ر. هاوکاری– ژ١١٧ –٢٠ی مایسی ١٩٧٢.

– خوسانی خەمێکی پیرۆز– ئەحمەد قادر سەعید– گ. بەیان– ژ٦٧– ك١ی ١٩٨٠.

– خوشکەکان– شێرزاد حەسەن– ك. تەنیایی– س. ١٩٨٣. یکم: پ. ر. العراق– ژ٣٧– حوزەیران و تەمووزی ١٩٨٠.

– خولە و بلە– خالید دلێر– س. ١٩٥٨. "بەکتێبێك".

– خولیا– رەئووف بێگەرد– گ. کاروان– ژ٢–ت٢ی ١٩٨٢.

– خولیای ناتری گەرماوەکە– فەهمی قەرەداغی– ر. هاوکاری– ژ٢٣٨–١١/١٠/١٩٧٤.

– خولیای شەوێك ڕووداوی ڕۆژێك– عالیە عەبدولکەریم– پ. ر. العراق– ژ٢–٢١/٤/١٩٧٧.

– خونچە– عەبدوڵا عەزیز خالید– ك. بابەنوئێل تۆراوە– س. ١٩٧٨.

– خوێ– مستەفا زەنگنە– ر. هاوکاری– ژ٥١٨–٢٤/٣/١٩٨٠.

– خوێن و بەفر– موحەڕەم محەمەد ئەمین– گ. بەیان– ژ٢٥– مایسی ١٩٧٥.

– خوێن و خەنا– محەمەد سەلیم سواری– ك. مزگینی– س. ١٩٨٣.

– خوێنی بە ناهەق ڕژاو– عەبدوڵا عەزیز خالید– ر. برایی– ژ٢٦٦–٢١/٤/١٩٦٨.

– خوێنی بە ناهەق ڕژاو– سۆران مەحوی– س. ١٩٧١. "بە کتێبێك".

– خوێنی سپی– دڵشاد مەریوانی– ك. بە پەنجاکانم دەتبینم– س. ١٩٧٨.

– خوێنی سێ ژنەکە– ئەحمەد حەلاو– ر. برایەتی– ژ٨٥–٢٦–٢٤/٢/١٩٧٤–خ٥.

– خوویەکی پووچ– حسەین عارف– ك. کلافەیەك ژانی توورە– س. ١٩٧١. یکم: ب. دەفتەری کوردەواری– بەرگی ٢– مارت و نیسانی ١٩٧٠.

– خۆ ئێوە ماون– شیرین. ك–گ. ڕۆشنبیری نوێ– ژ٣٧–١١/١/١٩٧٥.

– خـۆراك– عـەبـدوڵا سەڕاج– ك. لاكـێشە ڕوونـاكـەكـان– س. ١٩٨٠. يـكـم: گ. ڕۆشنبيری نوێ– ژ٢٢–٢١/٦/١٩٧٤.

– خۆرگەی دەرگای قەڵای "بابيت"– كاكەمەم بۆتانی– ك. بازنە– س. ١٩٧٩.

– خۆر وەدەست دێنين– كاكەمەم بۆتانی– ك. بوومەلەرزە لە گۆمی مەندا–س. ١٩٦٩.

– خۆرەی مرۆڤ– سەلام مەنمی– ر. هاوكاری– ژ١٥٣–٢/٩/١٩٧٣.

– خۆری ئاوابوو– د. كاوس قەفتان– ك. خۆری ئاوابوو– س. ١٩٧٠.

– خۆری هەژار– تاهير ساڵح سەعيد– ر. هاوكاری– ژ٨–س. ١–٦/٣/١٩٧٠.

– خۆزكێت دلێ من– فەيسەڵ مستەفا– ر. هاوكاری– ژ٤٦١–١٢/٢/١٩٧٩.

– خۆزگە دەمتوانی خواحافيزيم لێ بكردايە– ڕەزا سەيد گوڵ بەرزنجی– گ. بەيان– ژ٥٩– شوباتی ١٩٨٠.

– خۆزگە كارەبام ئەدی– محەمەد ساڵح عەبدولكەريم– پ. ر. العراق– ژ١٢،١٣ شوبات و ئازاری ١٩٧٨.

– خۆزگە و خوێن و خۆر– فوئاد محەمەد ئەمين– ك . هـ. چەكەرە– س. ١٩٧٣.

– خۆشەويستی– د. كاوس قەفتان– ك. دە چيرۆك– س. ١٩٦٩.

– خۆشەويستی– كەمال عەبدوڵا قادر– ر. هاوكاری– ژ٥٣١–٢٣/٦/١٩٨٠.

– خۆشەويستی كورنوش نابا– شێرزاد حەسەن– گ. بەيان ژ٣٦– ئاياری ١٩٧٦.

– خۆشەويستييەك و گرفتارييەك– فاورق ئامێدی– گ. بەيان– ژ٥٦– تەمووزی ١٩٧٩.

– خۆكوشتن– سدقی قادر هروری– ر. هاوكاری– ژ٤٧٦–٢٨/٥/١٩٧٩.

– خۆكوشتن– محەمەد موكری– گ. ڕۆژی كوردستان– ژ٥٤– ئازاری ١٩٧٩.

– خۆڵبارين– سەلام مەنمی– گ. نووسەری كورد– ژ١١–خ٢– شوباتی ١٩٨٣.

– خۆڵ و باران و پايز– حسەين عارف– ك. توێشووی سەفەرێكی سەخت– س. ١٩٧٩. يكم: گ. ڕۆشنبيری نوێ– ژ/٥٢– ئابی ١٩٧٦.

– خۆم دەناسم– سەڵاح عومەر– ب. نووسەری نوێ– ژ٥–١٩٨٠.

- خۆم نەكوشت- خانم ڕەسوڵ- گ. كاروان- ژ٦-ئازاری ١٩٨٣. "بەناوی- ئەرخەوان-ەوە".
- خەرمان- د. كاوس قەفتان- ك. دە چیرۆك- س. ١٩٦٩.
- خەریبیا پسمامی- فەیسەڵ مستەفا- گ. بەیان- ژ٥٣-ك٢ی ١٩٧٩.
- خەڕەكە شكاوەكەی ڕەشە لۆری- جەمال بابان- گ. بەیان- ژ٢١-ك٢ی ١٩٧٥.
- خەزان- مەحموود ئەحمەد- ر. ژین- ژ١٤٥٢- ١٩٥٩/٦/٨. "بەناوی- ئازاد-ەوە".
- خەلە- هاوڕێ قادر- ك. تاوان- س. ١٩٧٨.
- خەڵات- ساڵح محەمەد ئەمین- ك. سوێی زامێكی قووڵ- س. ١٩٨٣. یكم: ر. هاوكاری- ژ٤٧٥-١٩٧٩/٥/٢١.
- خەڵكەكە چۆن بوون بەگا- محەمەد مەولوود "مەم"- ك. چیرۆكەكانی مەم- س. ١٩٧٠.
- خەمڵی پەمۆ- حەسەن قزڵجی- ك. پێكەنینی گەدا- س. ١٩٧٢. یكم: گ. نووسەری كورد- ژ٤-ت٢ی ١٩٧١. «بە ناونیشانی- خەمڵی پەمۆ و تكای شێخ-ەوە».
- خەمەكان چاوەڕێتن- ناسكە جەلال حمدی- گ. بەیان- ژ٨٧- حوزەیرانی ١٩٨٣.
- خەم نەخوار- د. كاوس قەفتان- ر. هاوكاری- ژ٦٠٥-١٩٨١/٩/٢٤.
- خەمێكی پیرۆزەیی چاوەڕوانتە- ڕەئووف حەسەن- ك. سبەینێ باوكت دێتەوە- س. ١٩٧٩. یكم: گ. بەیان- ژ٥١-ت١ی ١٩٧٨.
- خەمێكی خۆش- محەمەد فەریق حەسەن- گ. ڕۆشنبیری نوێ- ژ٤١-١٩٧٥/٦/٢١.
- خەم و خەون- ڕەزا سەید گوڵ بەرزنجی- گ. كاروان- ژ٥- شوباتی ١٩٨٣.
- خەندەیەكی ناسك- حوسێن سابیر "بەفرین"- گ. بەیان- ژ٥٠-١٩٧٨.
- خەون- حەسەن جاف- گ. كاروان- ژ٨- مایسی ١٩٨٣.

- خەون- ڕەقیب ڕەفیق ڕەئووف- گ. بەیان- ژ٥٧-ت١ی ١٩٧٩.
- خەونا بێ وەغەر- ئیبراهیم سەلمان- ك. کۆمڕ- س. ١٩٧٩.
- خەونا من- فارس عەبدولا حەمو- ر. هاوکاری- ژ٣٨١-١٧/٨/١٩٧٧.
- خەونێکی خۆش- عەبدولکەریم مەحموود شێخانی- گ. هەتاو- ژ٢٦-س. ١-١٩٥٥/٣/٣١.
- خەونێکی سەرکێش- مغدید سۆران- ب. نووسەری نوێ- س. ١٩٧٨.
- خەوێکی هێمن- ئەحلام مەنسوور- ك. پرد- س/١٩٨١.
- خەیاڵ و نیگا لە چوارچێوەی خەو و مەرگدا- هوشیار سیوەیلی- گ. ڕۆشنبیری نوێ- ژ٥٨، ٥٩- شوبات و ئازاری ١٩٧٧.
- خەیاڵی نەزۆکی ئەهریمەن- سەلام مەنمی- ك. هـ. چەکەرە- س. ١٩٧٣. یکم: ر. برایەتی ژ٢٨-٧/١٢/١٩٧٢-خ٤.
- خێزانێکی بێ دەرەتان- بورهان قانیع- ك. ئەرخەوان، جوانی و ئازایەتی و ڕاپەڕین- س. ١٩٧٩. یکم: ر. هاوکاری- ژ١٨٠-١٧/٨/١٩٧٣.
- خێڵ- سەلام مەنمی- ر. هاوکاری- ژ٥٠٧-٧/١/١٩٨٠.

د

– دابەزین– ئەحمەد محەمەد ئیسماعیل– ك. دەستی ئۆخەی– س. ١٩٧٣.

– دابەزین تا قۆناغی سێیەم قەدەغەیە– محەمەد فەریق حەسەن– ك. ڕستێك زەنگیانەی ئاوی– س. ١٩٧٩.

– داپیرەم– محەمەد مەولوود "مەم"– گ. هیوا– ژ٩–س. ١– مارتی ١٩٥٨.

– داخازا من– ڕەمەزان دەروێش– ب. پەیڤ– ١٩٨٠.

– داخەکەی پشت دەستم– فەرهاد پیربال– گ. نووسەری کورد– ژ١٠خ–٢–ك١ی ١٩٨٢.

– دارتووەکە و ڕازەکانی– د. هیوا عومەر– گ. بەیان– ژ٨٣ ت١وت٢ی ١٩٨٢.

– دارگوێز– کاکەمەم بۆتانی– ك. بازنە– س. ١٩٧٩.

– دارەکەی بەرماڵمان– ئەحمەد محەمەد ئیسماعیل– ك. دارەکەی بەرماڵمان– س. ١٩٦٨. یکم: ر. برایی– ژ١٤– کوردی– ١٩٦٧/٨/١٩.

– داستانی دوو پاڵەوان– ڕەمزی قەزاز– س. ١٩٦٨. "بە کتێبێك".

– داستانێ سەرەتاکەییم لە بیرچووە– محەمەد موکری– گ. ڕۆشنبیری نوێ– ژ١٣–١٩٧٤/٣/٢١.

– داڤەك ژتەڤێ– عەبدولڕەحمان مائی– گ. بەیان– ژ٧١–١٩٨١.

– دان پیانان– ڕەئووف بێگەرد– ك. بوار–س. ١٩٧٧. یکم: گ. بەیان– ژ٣٩– ك٢ی ١٩٧٧.

– دان پیانانی نامەردێك– ئەحمەد محەمەد ئیسماعیل– ك. دەستی ئۆخەی– س. ١٩٧٣.

– داوا– هیشام تاهیر بەرزنجی– بیری نوێ– ژ٢١٨–١٩٧٦/١١/٢٧.

- داوا- کاکەمەم بۆتانی- ك. بازنە- س. ١٩٧٩.

- داوێنپاکی - عەبدولخالق عەلائەدین- ر. هاوکاری- ژ٣١٢-١٩٧٦/٤/٨.

- داوی دڵداری- محەمەد فەریق حەسەن- ر. راپەڕین- ژ١٤٤،١٤٥- س. ٤- تەمووزی ١٩٦٧.

- دایك- ئیحسان مستەفا- گ. دەنگی گێتی تازە- ژ٤-بەرگی ١- ك٢ی ١٩٤٤.

- دایکایەتی- تەها بابان- گ. بەیان- ژ١٢- ١٩٧٤.

- دایکم- تاهیر ئەحمەد سەوز- گ. رۆشنبیری نوێ- ژ٢٦-١٩٧٤/٨/١.

- دایکم- محەمەد ڕەشید فەتاح- ر. ژین- ژ١٦٢٦-١٩٦١/٧/٢٠.

- دایکی گوڵێ- عەبدوڵا عزیز خالید- گ. کاروان- ژ١-ت١ی ١٩٨٢.

- دایکێتی- د. مارف خەزنەدار- ك. ئەڵەمان کوردی- س. ١٩٦٩.

- دروستی- عەلی نەقشبەندی- ك. چیرۆکێت کرمانجی- س. ١٩٧٢.

- درۆ باجی لەسەر نییە- د. کاوس قەفتان- ك. ڕاوەبەران- س. ١٩٧١.

- درەخت- ئەحلام منسوور- گ. بەیان- ژ٧٠- ئازار- س. ١٩٨١.

- دەرختی "ئورز"یش پوازی لە خۆیەتی- محەمەد ڕەشید فەتاح- ر. هاوکاری- ژ٣٠٤-١٩٧٤/٢/١٣.

- دز- ئەمین میرزا کەریم- گ. پێشەکەوتن- ژ١٤- س. ١- حوزەیرانی ١٩٥٨.

- دز- مستەفا سائیب- گ. گەلاوێژ- ژ٣- س. ٦- مارتی ١٩٤٥.

- دز نیم- سەلاح ئەحمەد- گ. شەفەق- ژ٤- س. ١- نیسانی ١٩٥٨.

- دزێ خوما لە دەرگرتنا بەتالە- سادق بەهائەدین- ك. خانومان- س. ١٩٨١.

- دزێت شەڤێ- ئەنوەر محەمەد تاهیر- ك. ئەڤ چیرۆکە بدویماهی نەهات- س. ١٩٨٣. یکم: گ. بەیان- ژ٧٤- ت١، ت٢ی ١٩٨١. «بە ناونیشانی دزێت ڕۆژێ».

- دلڤین- کەریم جەمیل- گ. کاروان- ژ١٠- تەمووزی ١٩٨٣.

- دلێ دایکێ- دیار دوسکی- ر. هاوکاری- ژ١١٨-١٩٧٢/٥/٢٧.

- دلێر هات- ئەنوەر محەمەد تاهیر- ك. ئەڤ چیرۆکە بدویماهی نەهات- س. ١٩٨٣. یکم: ر. هاوکاری- ژ٥٨٣-١٩٨١/٤/١٦.

- دڵپاکی- فەرهاد حەمید- ر. هاوکاری- ژ٥١٩-١٩٨٠/٣/٣١.

- دڵداری ترسنۆك- حسەین عارف- گ. ڕووناهی- ژ١- س. ٣- ك١ی ١٩٦٢.

- دڵداری ڕاستەقینە- جەلال مەحموود عەلی- ك. ڕێبازی ژیان- س. ١٩٧١.

- دڵدارێکی نوێ- محەمەد ڕەشید ئیسماعیل "م. ئارام"- ر. برایەتی- ژ١٤-١٩٧٢/٨/٢٤- خ٤.

- دڵدارانی شۆڕش- دڵشاد مەریوانی- ك. دێر یاسین- س. ١٩٧٨.

- دڵداری قەدەغە نییە- د. مارف خەزنەدار- ك. ئەڵەمان کوردی- س. ١٩٦٩.

- دڵداری و عار- ساجد ئاوارە- ر. ڕاپەڕین- ژ١٩٨- س. ٥-٣ی ت١ی ١٩٦٨.

- دڵداری ناو گۆمێکی شڵەقاو- فازل مەجید- گ. بەیان- ژ٢١- ك٢ی ١٩٧٥.

- دڵدارییەکی سەیر- مەجید عومەر- ر. هاوکاری- ژ١٥- نیسانی ١٩٧١.

- دڵسۆزی نەمر- عەبدوڵا میدیا- ك. خەبات- س. ١٩٥٨. یکم: گ. هیوا- ژ٣- س. ١- ئەیلوولی ١٩٥٧. "بە ناوی- مامۆستا. ع-هوە".

- دڵ و گڵ- محەمەد عەلی مەدهۆش- ك. دڵ و گڵ- س. ١٩٦١.

- دڵۆپ لە فرمێسکی کامەرانی- عەبدولکەریم محەمەد عەلی- ر. هاوکاری- ژ٣٨١-١٩٧٧/٨/١٧.

- دڵی بەر بایەکی نامۆ- جەلال مەحموود عەلی- گ. نووسەری کورد- ژ١١- خ٢- شوباتی ١٩٨٣.

- دڵی زیندوو- محەمەد عەلی مەدهۆش- ر. ڕاپەڕین- ژ١٤٠ تا ١٤٢- س. ٤- تەمووزی ١٩٦٧.

- دڵی من زەوییە کۆدەیە- جەزا عەلی ئەمین- ر. هاوکاری- ژ٤٧٨-١٩٧٩/٦/١١.

- دوا پێکەنین- د. کاوس قەفتان- ك. خۆری ئاوابوو- س. ١٩٧٠.

- دوا تەرم- تەها عەزیز- ك. دوا تەرم- س. ١٩٨٠.

- دوا ڕوانین- ئەحمەد قادر سەعید- ك. تەزووی ناخ- س. ١٩٨٠. یکم: ر. هاوکاری- ژ٤٠١-١٩٧٧/١٢/٨.

- دوا لنگەفرتێ- د. مارف خەزنەدار- ك. ئەڵەمان کوردی- س. ١٩٦٩.

– دوا نامە– ئەحمەد محەمەد ئیسماعیل– ك. دارەکەی بەر ماڵمان– س. ١٩٦٨.

– دوانزە سوارەی مەریوان– پیرەمێرد– ر. ژیان– ژ٣٦٦ تا ٣٧٦– ١٩٣٣.

« ساڵی ١٩٣٥ لە نامیلکەیەکی–٢٧– لاپەڕەیی قەبارە ناوەنجیدا لە چاپی داوەتەوە.
دوای ئەوەش دوو جار لەلایەن کاکەی فەلاحەوە چاپ کراوەتەوە.

یەکەمیان: ساڵی ١٩٥٩ بە ٢٦ لاپەڕەی قەبارە ناوەنجی.

دووەمیان: ساڵی ١٩٨٣ بە ٣٦ لاپەڕەی قەبارە بچووك»

– دوا نووسین– عەلی توانا– ر. بڕوا– ژ٩٣–١٩٦٣/١٢/٢٣. ″بە ناوی– توانا–ەوە″.

– دوای سەرخۆشی زۆر شێتییە– محەمەد عەلی کوردی– ب. دیاری لاوان– ١٩٣٤. ″بە ناوی– م٠ع٠ کوردی–یەوە″

– دوای شێرکۆ کەوت تا مژدەی باتێ– ڕزگار نووری شاوەیس– پ. گ. برایەتی– ژ٣– س. ١– حوزەیرانی ١٩٧١– خ٢.

– دوای مزگەوتەکە بە چوار کۆڵان– شیرین. ك–پێش ئەوەی تاریك دابێ–س. ١٩٧٨. یکم: ر/بیری نوێ– ژ٢٨١–١٩٧٨/٣/٤.

– دوای مۆڵەت– غریب ڕەئووف– ر. هاوکاری– ژ٥٩٧–١٩٨١/٧/٢٣.

– دوایش پێیان پێ دەکەنێ– سەردار حەمە ڕەشید– ر. هاوکاری– ژ٥٠٠–١٩٧٩/١١/١٩.

– دودك– نزار محەمەد سەعید– ر. هاوکاری– ژ٥٤٣–١٩٨٠/٩/٢٢.

– دوژمنایەتی ناو دەسەسرەکە– ئەبوبکر هەوری– ر. ژین– ژ١٤٩٣–١٩٥٩/١٢/١٠. ″بە ناوی– أ٠ب٠هەوری–یەوە″.

– دوژمنەکەی مام قیتەل– حسەین عارف– ك. کلافەیەك ژانی تووڕە– س. ١٩٧١. یکم: گ. هیوا– ژ٣٤– س. ٥– ئەیلوولی ١٩٦١.

– دوستینیا رویڤی– کیلان چەلەبی– ر. هاوکاری– ژ١٤٢–١٩٧٢/١١/١٧.

– دوکتۆر تۆ نەخۆشی– زاهیر ئەحمەد سەوز– ر. هاوکاری– ژ١٨٥–١٩٧٣/٩/٢٣.

– دوێنێ و ئەمڕۆ– محەمەد ڕەشید فەتاح– ر. هاوکاری– ژ٤٠٥–١٩٧٧/١٢/٢٦.

– دووان. . ئەم و ئەو– ئەحمەد سەید عەلی بەرزنجی– ك. دەستەویەخە– س. ١٩٧٧.

– دوو ئاوانەکەی شوێن ماڵە گەورە– جەمال بابان– ك. سەید کەڵەك– س. ١٩٦٩.

– دوو تابلۆی لەیەك جیا– ئەحمەد قادر سەعید– ر. هاوکاری– ژ٥١٩–١٩٨٠/٣/٣١.

– دوو چاوو بەیتێك– ڕەشید نەجیب– گ. گەلاوێژ– ژ٢–س. ٧– شوباتی ١٩٤٦. "بەناوی– ر. ن–ەوە".

– دوو چیرۆك و عەشقێك– حسەین عارف– ك. توێشووی سەفەرێکی سەخت–س. ١٩٧٩.

– دوو چیرۆك و هەڵویستێك– ئەحمەد شاکەلی– ر. هاوکاری– ژ٤٨– س. ١–١٩٧٠/١١/٥.

– دوو چیرۆکی زۆر کورت عەبدوڵا سەڕاج – ك. مردوو خەون نابینێ – س. ١٩٨٠.

– دوو چیرۆکی زۆر کورت– عەبدوڵا سەڕاج– ك. بارام ناوێك هەبوو– س. ١٩٨٢.

– دوو چیرۆکی کورت– مارف– گ. سلێمانی– ژ٣–س. ١– ئابی ١٩٦٨.

– دوو دڵ– محەمەد ڕەسوڵ هاوار– گ. گەلاوێژ– ژ٥– س. ١٠–مایسی ١٩٤٩.

– دوو دڵۆپ فرمێسك– د. هیوا عومەر– گ. بەیان– ژ٧٦–ك ٢ی ١٩٨٢.

– دووربین– محەمەد فەریق حەسەن– گ. نووسەری کورد– ژ١١– خ٢– شوباتی ١٩٨٣.

– دوورکەوتنەوە– سۆران مەحوی– گ. بەیان– ژ٨٢– ئابی ١٩٨٢.

– دوو ڕووکاری ژیان– بورهان قانیع– ك. ئەرخەوان، جوانی و ئازایەتی و ڕاپەڕین– س. ١٩٧٩.

– دوو ژووری سوور– سەلاح ئەحمەد شوان– گ. ڕۆشنبیری نوێ– ژ٥٤– ت١ی ١٩٨٦.

– دوو سوار لە فەنجانێکا– ئەحمەد سەید عەلی بەرزنجی– ك. کاروانێ بەرەو خۆر. یکم: ر. ژین– ژ٤٥– خ٢–١٩٧١/١٠/٢٨.

– دووشەش– حوسێن محەمەد سەعید– گ. ڕۆژی کوردستان– ژ٢٧– حوزەیرانی

.١٩٧٥

- دوو کورتە چیرۆك- غەفوور ساڵح عەبدوڵا- ر. هاوکاری- ژ٤٢٩-٥/٦/١٩٧٨.

- دوو کورتە چیرۆك- محەمەد حەمید فەتاح- ر. هاوکاری- ژ٢٠٧-١/٣/١٩٧٤.

- دوو کورتە چیرۆك- مستەفا زەنگەنە- ر. هاوکاری- ژ٤٢١-١٠/٤/١٩٧٨.

- دوومانەکان چۆن ئێشکیان گرت- فوئاد محەمەد ئەمین- ك . هـ. چەکەرە- س. ١٩٧٣.

- دوو نیوە ماچ- ڕەئووف بێگەرد- ك. هەوار- س. ١٩٨١. یکم: ر. هاوکاری- ژ٤٥- س. ٢-١١/١٢/١٩٧١.

- دووەم نوختەی پشکنین- محەمەد ڕەشید ئیسماعیل "م. ئارام"- گ. برایەتی- ژ٣- ئابی ١٩٧٠- خ٢.

- دوو وێنە لە بەسەرهاتەکان- هەمزە عەلی ساڵح- گ. ڕۆشنبیری نوێ- ژ١٤-١/٤/١٩٧٤.

- دوو وێنەی کامیرایەکی بزێو- تەها عەزیز- ك. دوا تەرم- س. ١٩٨٠.

- دۆڕاندبووی. . دیسانەوە دۆڕاندییەوە- ڕەزا سەید گوڵ بەرزنجی- ك. شووشەیە خوێن- س. ١٩٧٨. یکم: ر. هاوکاری- ژ٣٢٣-٢٤/٦/١٩٧٦.

- دۆزینەوە- محەمەد مەولوود "مەم"- گ. بەیان- ژ٧٥- ك١ی ١٩٨١.

- دۆستایەتیم لەگەڵ ماندووبوونا- محەمەد ڕەشید فەتاح- ك. گەشتی دووەمی ئەپۆلۆ- س. ١٩٧٧. یکم: گ. ڕۆشنبیری نوێ- ژ٤١- حوزەیرانی ١٩٧٥.

- دەبوو بێنەوە یاد- ئەحمەد سالار- گ. نووسەری کورد- ژ٧- خ٢. تەمووزی ١٩٨١.

- دەرچوون لە بەهەشت- فوئاد کەریم- ر. هاوکاری- ژ٢٧١-٢٠/٦/١٩٧٥.

- دەردی برسێتی- محەمەد ڕەشید فەتاح- ك. ژیان و ئەشکەنجە- س. ١٩٦٩.

- دەردەکەی چاری هەیە- ڕزگار نووری شاوەیس- ر. برایەتی- ژ٤٢-١٥/٣/١٩٧٣- خ٤.

- دەرگایەکی تر- شیرین. ك-ك-پێش ئەوەی تاریك دابێ- س. ١٩٧٨.

- دەروازەکەر- عەبدوڵا میدیا- ك-خەبات- س. ١٩٥٨.

- دەرمـــان- ڕەئـــووف بــێگــەرد- پ. گ. بـــرایـــەتـــی- ژ٩-س. ١- ئـــابـــی ١٩٧١ -١٩٧١/٨/٢- خ٢. «بە هەڵە ژمارە-٨-ی لێ دراوە».

- دەروێش سمایل- ساڵح حەیدەری- گ. ڕۆژی کوردستان- ژ٣٤-ك١ی ١٩٧٥، ك٢ی ١٩٧٦.

- دەروێش کاکەللا- د. مارف خەزنەدار- ك. ئەڵەمان کوردی- س. ١٩٦٩. هەروەها: گ. شۆڕشی کشتوکاڵی- ژ٧- س. ٢-١٩٧٩.

- دەڕابە چەورکەرەکە- تاهیر ساڵح سەعید- ك. لە گەرووی مەرگەوە- س. ١٩٧٣. یکم: گ. ڕزگاری- ژ٧- ئەیلوولی ١٩٦٩.

- دەزگیرانە ونبووەکەی- ع. ك- گ. ڕزگاری- ژ٤-١٨ی مایسی ١٩٦٩.

- دەسپاکی- شاکر فەتاح- ك. هەمیشە بەهار- س. ١٩٤٧. یکم: گ. گەلاوێژ- ژ٧- س. ٥- تەمووزی ١٩٤٤.

- دەست- ئەحمەد محەمەد ئیسماعیل- ك. چاوەڕوانی- س. ١٩٨٢. یکم: گ. ڕۆشنبیری نوێ- ژ٧٣- ئاداری ١٩٧٩.

- دەستاڕ- حەمە کەریم عارف- ك. تیرۆژ- س. ١٩٧٩.

- دەست پێچکەیەك لێکدانەوە- جەلیل کاکە وەیس- گ. کاروان- ژ١١- ئابی ١٩٨٣.

- دەستەویەخە- ئەحمەد سەید عەلی بەرزنجی- ك. دەستەویەخە- س. ١٩٧٧.

- دەستی ئۆخەی- ئەحمەد عەلی ئیسماعیل- ك. دەستی ئۆخەی- س. ١٩٧٣. یکم: ر. هاوکاری- ژ٢٢- س. ٢- ١٩٧١/٧/٣.

- دەستی خەتا لە ڕژێمی وەڕسبووندا- محەمەد ڕەشید فەتاح- ك. تروسکاییەك لە.

- دەستی ڕۆژگار و وێنەیەکی تری خۆشەویستی- هوشیار سیوەیلی- ر. هاوکاری- ژ٣٨٥-١٩٧٧/٩/١٤.

- دەستم دامێنت کلیلە بۆر- مستەفا ساڵح کەریم- ك. شەهیدانی قەڵای دمدم- س. ١٩٦٠.

- دەمەتەقێی ئاغا و جوتیارێك- ئەحمەد سەلام- ر. ژین- ژ٢١-خ٢-١٩٧١/٥/٦.

- دەمــەتــەقــێی مــام وەسمــان- بــورهــان قــانــیــع- گ. ڕۆشنــبــیــری نــوێ- ژ٣٤-١٩٧٤/١٠/٢١.

- دەمەقاڵەی دوێنێ ئێوارە- محەمەد ئەمین ئەحمەد- ك. دەبێ و نابێ ڕایەکی زمانەوانییە- س. ١٩٧٧.

- دەمەوعەسرانێك- سەلاح ئەحمەد شوان- گ. بەیان- ژ٦٤- تەمووزی ١٩٨٠.

- دەنگوباس و هەواڵەکان لە سووچی چاخانەیەکی سەر شەقامی شارا- هەمزە عەلی ساڵح- ك . هـ. کۆمەڵێ چیرۆکی ئاوس- س. ١٩٧٧. یکم: گ. ڕۆشنبیری نوێ- ژ٨-١٩٧٤/٢/١.

- دەنگوباسی ئەو دێیەی کە بەتەماین بیکەین بە هاوێنەهەوار- ئەحمەد محەمەد ئیسماعیل- ك. چاوەڕوانی- س. ١٩٨٢. یکم: گ. نووسەری کورد- ژ١٠- ئەیلوولی ١٩٧٣.

- دەنگوباسی هەیوانەکە-. . . - گ. ڕۆشنبیری نوێ- ژ٢٣-١٩٧٤/٧/١. «ناوی نووسەری لەگەڵمدا نییە».

- دەنگوباسێت شەڤەکێ- موسەدق تۆفی- گ. بەیان- ژ٧٠-ئازاری ١٩٨١.

- دەنگی سێیەم و چوارەم و. . . و. - شیرین. ك-ك. پێش ئەوەی تاریك دابێ- س. ١٩٧٨. یکم: ر. بیری نوێ- ژ٢٤٧-١٩٧٧/٧/٢.

- دەنگی شمشاڵ- ڕەزا سەید گوڵ بەرزنجی- ك. شووشەیە خوێن- س. ١٩٧٨. یکم: ر. هاوکاری- ژ٣٢٣-١٩٧٦/٦/٢٤.

- دەنگێك لە تاریکیدا- ئەکرەم قەرەداغی- ر. ڕاپەڕین- ژ١٦٦- س. ٤-٢٨ی ك١ی ١٩٦٧.

- دەنهێڵ وشتی تریش- دڵشاد مەریوانی- ك. بە پەنجەکانم دەتبینم- س. ١٩٧٨. یکم: گ. بەیان- ژ١٥-١٩٧٤.

- دەوڵەمەندی لات- د. کاوس قەفتان- ك. خۆری ئاوابوو- س. ١٩٧٠.

- دەوەن- غەفوور ساڵح عەبدوڵا- گ. بەیان- ژ٥٧- ت١ی ١٩٧٩.

- دەهۆڵژەنی شاری شەیتانەکان- جیهان عومەر- ك. وێنەی باوەشی دیوارەکان- س. ١٩٨٠.

- دەیکا قوچالی- ئیبراهیم سەلمان- ر. هاوکاری- ژ٤٩١- ١٠/٩/١٩٧٩.
- دیاری- ساڵح محەمەد ئەمین- ك. سوێی زامێکی قووڵ- س. ١٩٨٣. یکم: گ. بەیان- ژ٨٦- ئایاری ١٩٨٣.
- دیاری ئەم جارەیان- فوئاد محەمەد ئەمین- ك. هـ. چەکەرە- س. ١٩٧٣.
- دیاری بۆ ئاغا- عەبدوڵا عەزیز خالید- گ. دەنگی مامۆستا- ژ١-س. ١- شوباتی ١٩٧١.
- دیاری بۆ نازدار- کچە کورد- ر. ژین- ژ١٠٥٣،١٠٥٥-٢١،٧ی حوزەیرانی ١٩٥١.
- دیارییەکی پەسندنەکراو- ئەحمەد محەمەد ئیسماعیل- ك. دەستی ئۆخەی- س. ١٩٧٣.
- دیاریی نەهێنی- تاهر ئەحمەد سەوز- ر. هاوکاری- ژ٢١٩-٢٤/٥/١٩٧٤.
- دیسان بەهار- ڕزگار نووری شاوەیس- ر. برایەتی- ژ٢٢-١٩/١٠/١٩٧٢- خ٤.
- دیل- غەریب ڕەئووف- ر. هاوکاری- ژ٦٠١-٢٧/٨/١٩٨١.
- دیلی ئافرەت لە کوردستانا- کامل شێردڵ- گ. هەتاو- ژ٢٤،٢٥-١٩٥٥.
- دیلێکی کۆتپچڕێن- کاکەمەم بۆتانی- ك. سمکۆڵی ئەهریمەن- س. ١٩٧٣.
- دیمەنە دەوکاوییەکان- سەلام مەنمی- ر. هاوکاری- ژ٣٤٩-٥/١/١٩٧٧.
- دەیمەنێکی ژەنگاوی- حسەین عارف- ك. توێشووی سەفەرێکی سەخت- س. ١٩٧٩. یکم: گ. بەیان- ژ١-١٩٧٢. «بە پێی زنجیرەی ژمارەکان دەکاتە- ژ٦».
- دیمەنێکی سامناك لەسەر سنوور- قەلەندەر ئالانی- گ. هیوا- ژ٣٣-س. ٥- تەمووزی ١٩٦١.
- دیمەنێکی ونبوو- عەبدوڵا عەزیز خالید- ر. ژین- ژ٧٨- خ٢-٢٧/٧/١٩٧٢.
- دیمەنێکی یاداشتی چەند ساڵە- فاروق مستەفا ڕەسوڵ- گ. نووسەری کورد- ژ٨-خ٢- حوزەیرانی ١٩٨٢. "بەناوی -زەریا-هوە".
- دیناری ئاغا- د. کاوس قەفتان- گ. بەیان- ژ٤-١٩٧٠.

- دیوەکەی تر- سەڵاح عومەر- ر. هاوکاری- ژ٥٣٨-١١/٨/١٩٨٠.
- دێراوی خوێن- عەبدوڵا عەزیز خالید- ك. گڕی کەفە وشکەکانتان دائەمرکێنمەوە- س. ١٩٧٣.
- دێر یاسین- دڵشاد مەریوانی- ك. دێر یاسین- س. ١٩٧٨.
- دێری یاخیبوو- د. کاوس قەفتان- ك. ڕاوە بەران- س. ١٩٧١.
- دێڵە گوانشۆڕ- سەلام مەنمی- گ. ڕۆژی کوردستان- ژ٥١- ئەیلوولی ١٩٧٨.

ڕ

- ڕاچڵەکین- عەبدوڵا سەڕاج- گ. کاروان- ژ٦- ئازاری ١٩٨٣.
- ڕازێك- سەدرەدین عارف- ر. برایی- ژ٢٤٦-٢٦ی مارتی ١٩٦٨. "بەناوی- ص. ع-ەوە".
- ڕازێکی شاردراوە- ئیسماعیل ڕەسول- گ. کاروان- ژ١٠ تەمووزی ١٩٨٣.
- ڕاسپێری- عەبدوڵا سەڕاج- ك. لاکێشە ڕووناکەکان- س. ١٩٨٠.
- ڕاستی- سابیر کەریم عەلی- ر. بیری نوێ- ژ. ١١٤-٢٢/٩/١٩٧٤.
- ڕاستی ڕووت- کاکەمەم بۆتانی- ك. بوومەلەرزە لە گۆمی مەندا- س. ١٩٦٩.
- ڕاکردن- لاو- ر. ژین- ژ١٦٦٢-١/٢/١٩٦٢.
- ڕاو- ئەحمەد سەید عەلی بەرزنجی- ر. هاوکاری- ژ٤٤٩-١٢/١١/١٩٧٩.
- ڕاو- ئەحمەد محەمەد ئیسماعیل- ك. چاوەڕوانی- س. ١٩٨٢. یکم: ر. برایەتی- ژ٨-١٦/١/١٩٧٤- خ٥.
- ڕاوەبەرازەکەی گوێ چەمی تانجەڕۆ- محەمەد ڕەشید ئیسماعیل "م. ئارام"- ر. هاوکاری- ژ٢٢٤-٢٨/٦/١٩٧٤.
- ڕاوەبەران- د. کاوس قەفتان- گ. نووسەری کورد- ژ٢- نیسانی ١٩٧١.
- ڕاوەپۆر- موکەڕەم ڕەشید تاڵەبانی- ر. هاوکاری- ژ٥٧٥-١٩/٢/١٩٨١.
- ڕاوەگورگ- عەبدوڵا سەڕاج- گ. بەیان- ژ٩-١٩٧٣. یکم: ر. برایەتی- ژ٥-١١/٥/١٩٧٣- خ٤.
- ڕایسز لە خوینیانا ئەژی- حسەین عارف- ك. کلافەیەك ژانی تووڕە- س. ١٩٧١. یکم: ر. هاوکاری- ژ٦-س. ٢-٢٠/٢/١٩٧١.
- ڕژگاو- د. کاوس قەفتان- ك. خۆری ئاوابوو- س. ١٩٧٠.

- ڕستێك زەنگیانەی ئاوی- محەمەد فەریق حەسەن- ك. رستێك زەنگیانەی ئاوی- س. ١٩٧٩.
- ڕشانـەوە- هشام تـاهـیـر بـەرزنـجـی- ر. بـیـری نـوێ- ژ٤٧-١٩٧٣/٥/١٥. "بەناوی- سەگرمە-ەوە".
- ڕشانەوەی ناو گۆڕەپانەکە- حەمە کەریم هەورامی- گ. نووسەری کورد- ژ٩- خ٢- ت٢ی ١٩٨٢.
- ڕق- سەلاح عومەر- گ. ڕۆژی کوردستان- ژتایبەتی- ١٩٨٠.
- ڕق- د. کاوس قەفتان- ك. نیو هەنگاو دوور لە دۆزەخ- س. ١٩٧٩. یکم: گ. ڕۆشنبیری نوێ- ژ٧٠- ئەیلوول و ت١ی ١٩٧٨.
- ڕوندك- ئیبراهیم سەلمان- ك. کۆمڕ- س. ١٩٧٩.
- ڕووبارێك لە سەهۆڵ- ئەکرەم عەلی- ك. هـ. کۆمەڵێ چیرۆکی ئاوس- س. ١٩٧٧. یکم: گ. ڕۆشنبیری نوێ- ژ٣٢-١/١٠/١٩٧٤.
- ڕووداوی گازینۆکە- مەحموود زێوەر- ك. بەهاری ژیان- س. ١٩٦١.
- ڕووناك- عەبدورەحمان مەجید- گ. ڕۆشنبیری نوێ- ژ٤٧- ئازاری ١٩٧٦.
- ڕووەو ئەوبەر- مستەفا ڕابەر- ر. هاوکاری- ژ٤٠-س. ١-١٠/١٠/١٩٧٠.
- ڕووی کردەوە شاخ- حسەین عارف- ك. کلافەیەك ژانی توورە- س. ١٩٧١. یکم: گ. نووسەری کورد- ژ١- مارتی ١٩٧١.
- ڕۆژانی داهاتوو- ئەمین میرزا کەریم- ك . هـ. ڕێباز- س. ١٩٦٨.
- ڕۆژانی بەختیاری- ڕووناك ئەحمەد فەخری- گ. ڕۆشنبیری نوێ- ژ٥٧- ك٢ی ١٩٧٧.
- ڕۆژانە چیرۆك- ڕەئووف بێگەرد- ك. هەوار- س. ١٩٨١.
- ڕۆژگیران- ساڵح محەمەد ئەمین- ك. سوێی زامێکی قووڵ- س. ١٩٨٣.
- ڕۆژمێری خەواڵویەکی شاری سەلجوق- لەتیف حامد- ر. هاوکاری- ژ٣٩- س. ٢-١٩٧١/١٠/٣٠.
- ڕۆژ هەر ئەبێتەوە- غازی فاتح دەلەوی- گ. ئاسۆی زانکۆیی- ژ١٠-س. ٢-

ئابی ١٩٧٨.

– ڕۆژە ساردەکەم– عومەر شێخەڵا دەشتەکی– ب. بیری نوێ– ژ١– س. ١–١٩٧٢.

– ڕۆژێکی تەمومژاوی– د. کاوس قەفتان– ک. خۆری ئاوابوو– س. ١٩٧٠.

– ڕۆژێکی قوتابخانە– جەمال بابان– گ. سلێمانی– ژ٢– س. ٢–ئەیلوولی ١٩٦٩.

– ڕۆژڕێکی نەمر لە ژیانی پیاوێکی مردوودا– سەڵاح ئەحمەد شوان– ر. هاوکاری– ژ٣١– س. ٢–١٩٧١/٩/٤.

– ڕۆژێ.. هەموو ڕۆژێ– عەبدوڵا عەباس محەمەد– گ. بەیان ژ٥٢– ت٢ی ١٩٧٨.

– ڕۆڵە سەبەبکارت بە کوێ زوخاڵ بێ– سەعید ناکام– گ. برایەتی–ژ١– س. ١– خ٢– ١٩٧٠/٦/١.

«ناوی نووسەری لەگەڵدا نییە. بەڵام لە ژمارەی دواییدا ئیشارەتی پێ دراوە».

– ڕۆنە زەنگی حەمەسەن– عەلائەدین سەجادی– ک. هەمیشە بەهار– س. ١٩٦٠. یکم: گ. گەلاوێژ– ژ٧– س. ٧– تەمووزی ١٩٤٦.

– ڕۆیشتن و خەمی ئەم شارە– ئومێد ئاشنا– گ. ڕۆژی کوردستان– ژ. ٣٧، ٣٨– نیسان و مایسی ١٩٧٦.

– ڕەخشن– شیرین. ک–ک. پێش ئەوەی تاریك دابێ– س. ١٩٧٨. یکم: گ. ڕۆشنبیری نوێ– ژ٤٠–١٩٧٥/٤/٢١.

– ڕەزڤان– فارس عەبدوڵا حەمو– ر. هاوکاری– ژ٢١٥–١٩٧٤/٤/٢٦.

– ڕەزڤان– محەمەد سەلیم سواری– ک. مزگینی– س. ١٩٨٣. یکم: ر. هاوکاری– ژ٥١٣–١٩٨٠/٢/١١. «ژمارەی ڕۆژنامەکە هەڵەیە و ڕاستییەکەی– ٥١٢–یە».

– ڕەزیل حاڵ– عەلی نەقشبەندی– ک. چیرۆکێت کرمانجی– س. ١٩٧٢.

– ڕەشبەڵەک– ئەمین میرزا کەریم– ک. لێوی ئاگرین– س. ١٩٦٧. یکم: ر. ڕاپەڕین– ژ١١٥–١٩٦٦/١٠/١٣.

– ڕەشپۆشێکی جیهانی چوارەم– مستەفا ساڵح کەریم– گ. نووسەری کورد– ژ١٢– خ٢– ئابی ١٩٨٣.

– ڕەش و سپی– دڵشاد مەریوانی– ب. نۆبەرە– ژ١–١٩٧٠.

- ڕەشەبا- حەسەن جاف- گ. بەیان- ژ٦١- نیسانی ١٩٨٠.

- ڕەشەڕاو- سەلام محەمەد- گ. بەیان- ژ٤٠، ٤١- ئازاری ١٩٧٧.

- ڕەنجا پاڵەی- حەیدەر ئیسماعیل نەزام- ر. هاوکاری- ژ١٤٧- ١٩٧٢/١٢/٢٢.

- ڕەنجی شانی جووتیارێك- سەلام مەنمی- ر. هاوکاری- ژ٣٢٣-١٩٧٦/٦/٢٤.
هەروەها: گ. بەیان- ژ٣٩- ك٢ی ١٩٧٧.

- ڕەنگەکێ ڤیانێ- فەیسەڵ مستەفا- گ. ڕۆشنبیری نوێ- ژ٧٧-ت١ی ١٩٧٩.

- ڕەنگ هەڵبێنە- کاکەی جاف- ر. برایی- ژ٧-کوردی- ١٩٦٧/٧/١.

- ڕیزی پسوولەی نەوت- حسەین عارف- ك. کلاّفەیەك ژانی تووڕە- س. ١٩٧١.
یکم: ر. هاوکاری- ژ٢٥-س. ١- ١٩٧٠/٦/٢٧.

- ڕیشۆڵە- شێرزاد حەسەن- ك. تەنیایی- س. ١٩٨٣. یکم: گ. بەیان- ژ٤٢-
حوزەیرانی ١٩٧٧.

- ڕێباز و خۆشبەختی- مەغدید سۆران- ب. بەرەو پێشەوە- ژ٢-س. ١.

- ڕێبوارێ لە ڕۆژێکی تەما- ئەحمەد سەید عەلی بەرزنجی- ك. کاروانێ بەرەو
خۆر- س. ١٩٧٣.

- ڕێبوار و ڕێگا- سەدرەدین عارف- ر. هاوکاری- ژ٩- س. ١-١٩٧٠/٣/١٤.

- ڕێ تە ڤیابا- ڕەمەزان دەروێش- ر. هاوکاری- ژ٤٤٣-١٩٧٨/١٠/٢.

- ڕێحان- ڕەشید هەورامی- ر. ڕاپەڕین- ژ٢٠١، ٢٠٢- س. ٥-٢٣، ٣٠ی ت١ی
١٩٦٨.

- ڕێڤاس- کۆڤان دێرەشی- پ. ر. العراق- ژ٣٧- حوزەیران و تەمووزی ١٩٨٠.

- ڕێڤینگەکی بەهیڤی و بێخودان- چیمەن ئامێدی- ر. هاوکاری-
ژ٤٦٥-١٩٧٩/٣/١٢.

- ڕێکەوت- سەبریە محەمەد سەعید جاف- گ. بەیان- ژ٢٨- ئابی ١٩٧٥.

- ڕێگا و سەرمایەکی ناکاو- ئەحمەد محەمەد ئیسماعیل- ك. ئەسپ- س. ١٩٧٨.
یکم: ر. برایەتی- ژ٨٠-١٩٧٣/١٢/١٤- خ٤.

- ڕێگا و کاتی ون- حسەین عارف- ك. کلاّفەیەك ژانی تووڕە- س. ١٩٧١.

- ڕێگا و هەوار- ڕەئووف بێگەرد- ك. هەوار- س. ١٩٨١.

- ڕێگای ئازادی- موحەڕەم محەمەد ئەمین- س. ١٩٥٩. "بەكتێبێك".

- ڕێگا ئازادبێ- محەمەد عەلی ئبیراهیم گوچەر- گ. برایەتی- ژ٤-س. ١- ئەیلوولی ١٩٧٠.

- ڕێگای بابە- عەبدوڵا سەڕاج- ك. مردوو خەون نابینێ- س. ١٩٨٠.

- ڕێگای خەبات- ئەمین میرزا كەریم- ر. پێشكەتن- ژ٢٧ تا ٢٩- س. ١-٢٧ی ئەیلوول تا ١١ی ت١ی ١٩٥٨.

- ڕێگای ڕاستی- ئەحمەد محەمەد ئیسماعیل- ك. دەستی ئۆخەی. یكم: ر. هاوكاری- ژ٣٢-١٥/٨/١٩٧٠.

- ڕێگەی ژیان- ناسكە جەلال حەمدی- ر. هاوكاری- ژ٦٥٢-٢/٩/١٩٨٢.

ز

– زاتێکی ئەویٚ– ئەکرەم عەلی– ک. هـ. کۆمەڵێ چیرۆکی ئاوس– س. ١٩٧٧. یکم: گ. ڕۆشنبیری نویٚ– ژ٤٠–٢١/٤/١٩٧٥.

– زارا– مەجید ئاسنگەر– ب. نووسەری نویٚ– ژ١– س. ١–١٩٧٢.

– زارۆکێن مە و زارۆکێن وان– د. نافیع ئاکرەیی– گ. ڕۆژی کوردستان– ژتایبەتی– ١٩٨٠.

– زاری چاوەکان ئەدوێن– جیهان عومەر– ک. وێنەی باوەشی دیوارەکان– س. ١٩٨٠. یکم: ر. هاوکاری– ژ٣٠٩–١٨/٣/١٩٧٦.

– زاریٚ– محەمەد مەولوود "مەم"– گ. ڕۆژی کوردستان– ژ٧–ئازاری ١٩٧٢.

– زام و ژان و ئاگر– حەمە کەریم عارف– ک. تیرۆژ– س. ١٩٧٩. یکم: ر. هاوکاری– ژ٣٩٧– ١٧/١١/١٩٧٧.

– زامی شارەزایەکی کۆستکەوتوو– محەمەد عەبدوڵا– گ. ڕۆژی کوردستان– ژ٦٤–ت٢، ک١ی ١٩٨١.

– زانا– عەلی نەقشبەندی– ک. چیرۆکێت کرمانجی– س. ١٩٧٢.

– زاوارێوی– جەمال بابان– ک. سەید کەڵەک– س. ١٩٦٩. یکم: گ. پێشکەوتن– ژ٤، ٥–س. ١– ئازاری ١٩٥٨. «بە ناونیشانی پارەپیسی زاوارێوییەوە».

– زاوارێوی– سەلام مەنمی– گ. بەیان– ژ٦١– نیسانی ١٩٨٠.

– زایەڵەی ڕۆژگار– ژوان– گ. هیوا– ژ٢، ٣–س. ٣– ک١ی ١٩٥٩–ک٢ی ١٩٦٠.

– زایەڵەی هەڵەکۆک– مەحموود ئەحمەد– گ. بڵێسە– ژ٢– ئەیلوولی ١٩٥٩. "بەناوی– م–هوە".

– زریکەی هەژار– زاهیر ئەحمەد سەوز– گ. ڕۆشنبیری نویٚ– ژ٣٦–١/١٢/١٩٧٤.

– زڕەمێرد– غەفوور ساڵح عەبدوڵا– گ. بەیان– ژ٨٩– ئابی ١٩٨٣.

– زڤرۆك– ئیبراهیم سەلمان– گ. بەیان– ژ٦٥– ئابی ١٩٨٠.

– زڕەی زنجیر– مستەفا ساڵح کەریم– س. ١٩٥٨. "بە کتێبێك".

– زستان هەر ساردە– مەجید ئاسنگەر– گ. ڕووناهی– ژ٣–س. ٢– ئابی ١٩٦٢.

– زگڕەشی و جامێری– سادق بەهائەدین– گ. بەیان– ژ٧٩– مایسی ١٩٨٢.

– زۆرەملێ مل شکانی لە دوایە– پیرەمێرد– گ. گەلاوێژ– ژ٣، ٤–س. ٣– مارت و نیسانی ١٩٤٢.

– زووخاڵفرۆش– ئەحمەد محەمەد ئیسماعیل– ر. برایی– ژ٣٢٦–١٩٦٨/٨/١٠.

– زۆربا لە گەڕانەوەدا– غەفوور ساڵح عەبدوڵا– گ. ڕۆژی کوردستان– ژ٦٤– ت٢، ك١ی ١٩٨١.

– زۆربەمان لەم شەوە دەمرین، بەڵام با بزانین کێ لە دایك دەبێ– سابیر ڕەشید– ك . هـ . شەش کورتە چیرۆکی کوردی– س. ١٩٧٦.

– زۆردار– کەمال ڕەشید– ر. هاوکاری– ژ١٢– ٣ی نیسانی ١٩٧١.

– زۆردارێك– هاوڕێ قادر– ك. تاوان– س. ١٩٧٨.

– زنجەکانی ژووروو– ئەحمەد شاکەلی– ر. هاوکاری– ژ٢١– س/١–١٩٧٠/٦/٦.

– زۆری بەدەمەوە ماوە– حسەین عارف– ك. لە کۆڕی خەباتا– س. ١٩٥٩. یکم: گ. بڵێسە– ژ١– ئابی ١٩٥٩.

– زەرد– سوور– سەوز– شین– لەتیف حامد– گ. بەیانی– ژ٩–١٩٧٣.

– زەردەخەنە و ئەنجام– فازل مەجید– گ. ئاسۆی زانکۆیی– ژ٣– س. ١– ك١ی ١٩٧٧.

– زەردەخەنەی خوێناوی– سەلام مەنمی– ر. برایەتی– ژ٢–١٩٧٢/٦/٢– خ٤.

– زەردەخەی ژیان– جیهان عومەر– ك. زەردەخەنەی ژیان– س. ١٩٦٩.

– زەردەخەنەی سەرەمەرگ– عەبدوڵا– ر. برایی– ژ٢٦٢–١٦ی نیسانی ١٩٦٨.

– زەردەزیرە– عەبدوڵا عەزیز خالید– گ. دەنگی مامۆستا– ژ٣–س. ١– تەمووزی

١٩٧١. هەروەها: گ. بەیان– ژ٨٢– ئابی ١٩٨٢.

– زەردەواڵە– موعتەسم عەبدولجەبار ساڵەیی– گ. ڕۆشنبیری نوێ– ژ٦٦– ئازاری ١٩٧٨.

– زەرفی شین– تاهیر ساڵح سەعید– ك. لە گەرووی مەرگەوە– س. ١٩٧٣. یکم: گ. هەولێر– ژ٤،٥– س. ١– ك٢، شوباتی ١٩٧١.

–زەرووی تەمەنی ئەرخەوان– کاکەمەم بۆتانی– ك. سمكۆڵی ئەهریمەن– س. ١٩٧٣. یکم: ر. هاوکاری– ژ١٠– س. ٢– ١٩٧١/٣/٢٠.

– زەرووی دەستی– عەبدوڵا عەزیز خالید– گ. دەنگی مامۆستا– ژ٣– س. ١– تەمووزی ١٩٧١.

– زەکۆ– ئازاد عەبدولوەهاب جوندیانی– گ. ڕۆشنبیری نوێ– ژ٦٣– ئەیلوول و ت١ی ١٩٧٧.

– زەلیل– حسام بەرزنجی– س. ١٩٨٢. "بەکتێبێك".

– زەنگی وانەی منداڵبوون– جیهان عومەر– ك. وێنەی باوەشی دیوارەکان– س. ١٩٨٠. یکم: ر. هاوکاری– ژ٤٢٨–١٩٧٨/٥/٢٩.

– زەوقی کوردەواریم ناتوێتەوە– غەفوور ساڵح عەبدوڵا– گ. ڕۆژی کوردستان– ژ٦٢– ئایار و حوزەیرانی ١٩٨١.

– زەوی– سەلام مەنمی– گ. کاروان– ژ٧–نیسانی ١٩٨٣.

– زەوییەکەی خۆم ئەوێتەوە– جەمال بابان– ر. ژین– ژ١٤٤٨– ١٩٥٩/٥/٢٥.

– زەینەب و شتی تریش– فەرهاد پیربال– گ. بەیان– ژ٨٩– ئابی ١٩٨٣.

– زیدەکاری– عەلی نەقشبەندی– ك. چیرۆکێت کرمانجی –س. ١٩٧٢.

– زیرەك– عەلی نەقشبەندی– ك. چیرۆکێت کرمانجی –س. ١٩٧٢.

– زیرەکی و سۆز و مرۆڤ– فاروق ئامێدی– ر. هاوکاری– ژ٤٧٠– ١٩٧٩/٤/١٦.

– زیندانی ژمارە شەش– محەمەد ڕەشید فەتاح– ك. تروسکاییەك لە شەوەزەنگدا– س. ١٩٧٢. یکم: گ. ڕزگاری– ژ٦–١٧ی تەمووزی ١٩٦٩. «لێرەدا ناوی نووسەرەکەی لەگەڵدا نییە».

– زیندووی مردوو– موحەڕەم محەمەد ئەمین– ك. گۆمی شڵەقاو– س/١٩٥٧. یکم: ر. ژین– ژ١١٧٤ تا ١١٨١– ١٩٥٣.

– زیندە بەچاڵکردن وێنەی مەحاڵ– محەمەد ئەمین ئەحمەد– ك. دەبێ و نابێ ڕایەکی زمانەوانییە– س. ١٩٧٧.

– زیندەخەو– سۆران مەحوی– گ. نووسەری کورد– ژ٧– خ٢– تەمووزی ١٩٨١.

ژ

- ژانــی دیــمــەنــێك- عــەبــدوڵا عــەزیــز خــالــیــد- ك. گــڕی کــەفــە وشکــەکــانــتــان دائەمرکێنمەوە- س. ١٩٧٣.

- ژانی ژیان- نووری عەلی ئەمین- گ. گەلاوێژ- ژ١- س. ٤- ك٢ی ١٩٤٣. "بەناوی- نووری. س-ەوە".

- ژانی گەل- ئبیراهیم ئەحمەد- س. ١٩٧٢. "بەکتێبێك".

- ژانێك لە باوەشی ترسا- ئەحمەد سەید عەلی بەرزنجی- ك. کاروانێ بەرەو خۆر س. ١٩٧٣. یکم: ر. ژین- ژ٣٧- خ٢- ١٩٧١/٨/٢٦.

- ژانێکی تر- قاسم عەزیز- ر. هاوکاری- ژ٥١٥- ١٩٨٠/٣/٣.

- ژڤان- سالم جاسم حاجی- ر. هاوکاری- ژ٩٤- ١٩٨١/٧/٢.

- ژن بابا بێ بەخت- سادق بەهائەدین- ك. خانومان- س. ١٩٨١.

- ژن و کورە و خراپە- ڕەزا سەید گوڵ بەرزنجی- گ. کاروان- ژ٧- نیسانی ١٩٨٣.

- ژنهێنان بە زۆرەملێ- محەمەد ڕەسوڵ هاوار- ر. ژین- ژ١١١٠، ١١١١-١٩٥٢. "بەناوی- م. هاوار-ەوە".

- ژنێك - فەرهاد- پیربال- ب. هاودەنگ- ك١ "سەرماوەز"ی ١٩٨٣.

- ژنێکی نەناسیاو- ئەحمەد سەید عەلی بەرزنجی- ك. دەستەویەخە- س. ١٩٧٧.

- ژووان- بەفرین سالح مەولوود- ر. هاوکاری- ژ٦١٩-١٩٨٢/١/٧.

- ژووانــی کــوڕە گــەرمــیــانــییــەك- غــەفــوور ساڵح عــەبــدوڵا- ر. هــاوکــاری- ژ٤٩٢- ١٩٧٩/٩/١٧.

- ژووری ژمارە «١١»- عەبدوڵا سەڕاج- گ. بەیان- ژ٨٨- تەمووزی ١٩٨٣.

- ژوورێکی شڕ و هێمن- عەبدولمەجید عەبدوڕەحمان- گ. ڕۆژی کوردستان-

ژتایبەتی- ۱۹۸۰.

- ژن لـــە سەردمـێکـی دوابـڕاودا- حـوسێن سابـیـر- ر. بـیـری نـویٚ- ژ۱۵۵- ۱۹۷۵/۸/۳۰.

- ژیان لە مردنا- عەبدوڵا عەزیز خالید- ر. ژین- ژ۸- خ۲- ۱۹۷۱/۱/۲۸.

- ژیانم- زاهیر ئەحمەد سەوز- گ. ڕۆشنبیری نویٚ- ژ۴۳، ٤٤- ۱۹۷۵/۹/۲۱.

- ژیانمان دەوێت- نووری جاف- ر. ژین- ژ۱۲۰۲ تا ۱۲۰۸- ۱۰ی حوزەیران تا ۲۲ی تەمووزی ۱۹٥٤.

- ژیـان و کـارەسات و ئـەنـجـام- بـورهـان قـانـیـع- ر. هـاوکـاری- ژ۱۷۹- ۱۹۷۳/۸/۱۰.

- ژیـانـەك لـکـوردستـانـیٚ- فـاروق ئـامـێدی- گ. ڕۆژی کـوردسـتـان- ژ. ۲۱، ۲۲-۱۹۷٤.

- ژیانی ئەمڕۆمان- یاسین سابیر- گ. پێشکەوتن- ژ۱٦- س. ۱- حوزەیرانی ۱۹٥۸.

- ژیانی هەژاری- عوسمان عوزێری- گ. هەتاو- ژ۸٦-۱۹۷٥.

- ژیلەمۆی خۆشەویستییەکی هەڵبزڕکاو- عەبدوڵا محەمەد زەنگنە- ر. هاوکاری- ژ٤۸٦- ۱۹۷۹/۸/٦.

- ژینێکی بەرز- شاکر فەتاح- ب. دیاری لاوان-۱۹۳٤.

س

- س- عەبدوڵا سەڕاج- ك. بارام ناوێك هەبوو- س. ١٩٨٢. یكم: گ. ڕۆژی كوردستان- ژ٥٩- ئایار و حوزەیرانی ١٩٨٠.
- ساتیّ- محەمەد موكری- گ. ڕۆشنبیری نویّ- ژ٤٢- ١٩٧٥/٧/٢١.
- ساتێكی بێدەنگی- سەلام جاسم- گ. بەیان- ژ٥٢- ت٢ی ١٩٧٨.
- ساڵو- ئەحمەد ئیسماعیل- گ. ڕۆشنبیری نویّ- ژ٤٣، ٤٤- ١٩٧٥/٩/٢١. "بەناوی- هیوا-وە".
- ساله شێت- عەبدوڵا سەڕاج -ك. بارام ناوێك هەبوو- س. ١٩٨٢. یكم: گ. ڕۆشنبیری نویّ- ژ٣٣-١١/١٠/١٩٧٤. «لێرەدا تەنیا- ساله-یە».
- سالا ئێكی ژخاندنیّ- ئەنوەر محەمەد تاهیر- ك. ئەڤ چیرۆكە بدویماهی نەهات- س. ١٩٨٣. یكم: ر. هاوكاری- ژ٤٧٢- ١٩٧٩/٤/٣٠.
- سبەینیّ باوكت دێتەوە- ڕەئووف حەسەن- ك. سبەینیّ باوكت دێتەوە- س. ١٩٧٩. یكم: گ. ڕۆژی كوردستان- ژ٤٩- شوباتی ١٩٧٨.
- سروەی ژیان- عەبدوڵا سابیر- ر. بیری نویّ- ژ١٦٥-١٩٧٥/١١/٨.
- سروودی سەركەوتن- محەمەد ڕەشید ئیسماعیل "م. ئارام"- گ. ڕزگاری- ژ١٤، ١٥-مارتی١٩٧٠.
- سروودی كورد- ئەحمەد عەزیز- پ-گ. برایەتی- ژ٨- س. ١- تەمووزی ١٩٧١- ١٩٧١/٧/٢٠-خ٢.
- سزا- محەمەد ئەحمەد تەها "كامەران موكری"- ر. ژین- ژ١١٠٣، ١١٠٤-١٩٥٢.
- سكاڵانامە- ئیسماعیل ڕەسوڵ- گ. ڕۆشنبیری نویّ- ژ٤٨، ٤٩- مایسی ١٩٧٦.

- سکالاّی مردوو- ئیحسان مستەفا - گ. دەنگی گێتی تازە - ژ٥ - بەرگی ٢ - ئابی ١٩٤٤.

- سکرتێر- سەلام مەنمی- گ. کاروان- ژ٣- ك١ی ١٩٨٢.

- سلۆڤین- ڕەئووف حەسەن- ك. سبەینێ باوکت دێتەوە- س. ١٩٧٩. یکم: ر. بیری نوێ- ژ٢٦٩- ١٩٧٧/١٢/١٧.

- سڵاوێکی پێکەنیناوی- موحەڕەم محەمەد ئەمین- ر. هاوکاری- ژ٤٣٤- ١٩٧٨/٧/٢٤.

- سمکۆڵی ئەهریمەن لە زامی هەڤرێستەکەدا- کاکەمەم بۆتانی- ك. سمکۆڵی ئەهریمەن- س. ١٩٧٣. یکم: ب. ڕوانگە- ژ٢-١٩٧١.

- سمۆرە- حوسێن عاف- گ. توێشووی سەفەرێکی سەخت- س. ١٩٧٩. یکم: گ. ڕۆشنبیری نوێ- ژ٥٨، ٥٩- شوبات و ئازاری ١٩٧٧.

- سنوور و سێ نامە- مستەفا ساڵح کەریم- گ. نووسەری کورد- ژ٧- نەورۆزی ١٩٧٣.

- سوار- ڕەئووف بێگەرد- گ. نووسەری کورد- ژ١٠- ئەیلوولی ١٩٧٣.

- سواڵکەر- ئەمین محیەدین- ر. ژین- ژ١١٤٤- ٩ی نیسانی ١٩٥٣.

- سوێی زامێکی قووڵ- ساڵح محەمەد ئەمین- ك. سوێی زامێکی قووڵ- س. ١٩٨٣.

- سوور+ ڕەش= سەوز- دڵشاد مەریوانی- ك. بە پەنجەکانم دەتبینم- س. ١٩٧٨. یکم: ر. هاوکاری- ژ٢٢٣- ئەیلوولی ١٩٧٤.

- سووڕی ژیانی ڕەنگەکان- ئازاد جوندیانی- گ. بەیان- ژ٤٩- مایسی ١٩٧٨.

- سووژن- د. کاوس قەفتان- ك. نیو هەنگاو دوور لە دۆزەخ- س. ١٩٧٩. یکم: گ. ڕۆشنبیری نوێ- ژ٦٨- حوزەیران و تەممووزی ١٩٦٨.

- سۆنە- جیهان عومەر- ك. زەردەخەنەی ژیان- س. ١٩٦٩.

- سەپاندن و جووتیار- حوسێن حوزنی موکریانی- گ. دەنگی گێتی تازە- ژ٢- ب. ١- ت٢ی ١٩٤٣.

- سەدای حەیرانی دەم کاروان- محەمەد ڕەشید فەتاح- ك. تروسکاییەك لە

شەوەزەنگدا– س. ١٩٧٢. ر. هاوکاری– ژ١٢– ٣/٤/١٩٧١.

– سەد فلسەکەی ئاسمان– د. کاوس قەفتان– گ. کاروان– ژ١١– ئابی ١٩٨٣.

– سەد فلسییەك– دڵشاد مەریوانی– ك. دێر یاسین– یکم: ر. ژین– ژ٧– خ٢– ١٩٧١/١/٢١.

– سەد و پەنجا سانتیمەتر– جەزا عەلی ئەمین– ر. هاوکاری– ژ٥٧٠– ١٩٨١/١/١٥.

– سەربەرەو هەورازە– محەمەد ئەمین ئەحمەد– ك. دەبێ و نابێ ڕایەکی زەمانەوانییە– س. ١٩٧٧.

– سەر بەگۆبەندێکی بێ ئیش بۆ ئیش دەگەڕێ– ڕەئووف حەسەن– ك. سبەینێ باوکت دێتەوە– س. ١٩٧٩. یکم: پ. گ. رۆژی کوردستان– چیرۆکی هەڵبژاردە– ١٩٧٦.

– سەردار– هۆگر گۆران– گ. هیوا– ژ٨– س. ٢– مارتی ١٩٥٩. «بە هەڵە لەسەر ژمارەکە نووسراوە– شوبات–».

– سەردان– مەهدی خۆشناو– ر. هاوکاری– ژ٥١٧– ١٩٨٠/٣/١٧.

– سەرژمێر– ئەژی گۆران– ر. هاوکاری– ژ٦٢٢– ١٩٨٢/١/٢٨.

– سەرسوڕمان– سەلام مەنمی– ك. گێژاو– س. ١٩٧٦.

– سەرفترە– حەسەن قزڵجی– ك. پێکەنینی گەدا– س. ١٩٧٢. یکم: ر. هاوکاری– ژ٧– س. ١– ١٩٧٠/٢/٢٧.

– سەرگوروشتەی سوارە –سۆران– ر/ژین– ژ/١٦٢٩، ١٦٣٠– ٧/٣١، ١٩٦١/٨/٧.

– سەرگوروشتەی ژمارە «٦٢»– عەبدوڵا سەڕاج– ك. مردوو خەون نابینێ– س. ١٩٨٠. یکم: گ. ڕۆژی کوردستان– ژتایبەتی– ١٩٨٠.

– سەرگوزەشتەی پووره مەنیج– ئەحمەد سەلام– ر. برایەتی– ژ٩– س. ٢–١٩٧١/١١/١٤– خ٣.

– سەرگوڵ– محەمەد عەلی مەدهۆش– س. ١٩٦١. ″بەکتێبێك″.

– سەرگەردان– ئەورەحمان– ر. برایی– ژ٢٠–کوردی– ١٩٦٧/٩/٣٠.

- سەرلەبەیانیی نەورۆزێك- مەعرووف بەرزنجی- گ. ڕۆژی كوردستان- ژ٢- ك١ی ١٩٧٢.

- سەرەتا و یاخیبوون و. . - فوئاد محەمەد ئەمین- ك . هـ. كۆمەڵێ چیرۆكی ئاوس- س. ١٩٧٧.

- سەرەتا و دوایی- محەمەد مەولوود "مەم"- گ. نووسەری كورد- ژ٤- ت٢ی ١٩٧١.

- سەرەتای زستانێكی تووش- كەمال سەعدی- ك . هـ. شەش كورتە چیرۆكی كوردی- س. ١٩٧٦.

- سەرەتای كۆتایی- ڕەئووف بێگەرد- گ. دەنگی مامۆستا- ژ١ س. ٢- حوزەیران و تەمووزی١٩٧٢.

- سەرەتایەك بۆ نووسینێكی نوێ- ئەحلام منسوور- ك. پرد- س. ١٩٨١. یكم: گ. بەیان- ژ٦٦- ئەیلوولی ١٩٨٠.

- سەرەڕۆ- غەفوور ساڵح عەبدولا- ر. هاوكاری- ژ٦٥٧- ١٤/١٠/١٩٨٢.

- سەرەڕۆ- سەلام مەنمی- ر. هاوكاری- ژ٥١٤- ٢٥/٢/١٩٨٠.

- سەرهاتیا شاقولی- شەوكەت یەعقوب- گ. ڕۆژی كوردستان- ژ٨- مایسی ١٩٧٢.

- سەرهاتیەك- ساڵح ڕوشدی- گ. ڕووناهی- ژ٣- س. ١- ك١ی١٩٦٠.

- سەرهاتیەك- عەبدی دهۆكی- ر. هاوكاری- ژ١٨٥- ٢١/٩/١٩٧٣.

- سەرهاتیەك- عەلی نەقشبەندی- ك. چیرۆكێت كرمانجی- س. ١٩٧٢. یكم: ر. هاوكاری- ژ٢٧- س. ١-١١/٦/١٩٧٠.

- سەرهاتیەك- سەعدولا بامەڕنی- پ. ر. العراق- ژ٣٦- مایسی ١٩٨٠.

- سەری نەتاشراو- جەمال بابان- ك. مامەیارە- س. ١٩٧٣.

- سەرینە بۆر- د. مارف خەزنەدار- ك. ئەڵەمان كوردی- س. ١٩٦٩.

- سەرێكی هەیە و هەزار سەودا- شاكر فەتاح- ك. هەمیشە بەهار- س. ١٩٤٧. یكم: گ. گەلاوێژ- ژ١٢- س٤- ك١ی ١٩٤٣.

- سەفەر- ساڵح عومەر- گ. نووسەری کورد- ژ١٢- خ٢- ئابی١٩٨٣.
- سەفەربەر- سەلام مەنمی- گ. نووسەری کورد- ژ٨ - خ٢- حوزەیرانی١٩٨٢.
- سەفەری خێری بەدەستەوەیە- عالیە عەبدولکەریم- ر. برایەتی- ژ٤٥- ٥/٤/١٩٧٣- خ٤.
- سەفەرێکی ئەفسووناوی- حسەین عارف- ك. گەلەگورگ- س. ١٩٨٣. یکم: گ. ڕۆژی کوردستان- ژتایبەتی- ١٩٨٠.
- سەگ- سەلام مەنمی- ر. هاوکاری- ژ٥٣٢- ٣٠/٦/١٩٨٠.
- سەگەکەی ئاغا- محەمەد ڕەشید ئیسماعیل "م. ئارام"- ر. برایەتی- ژ٨- س. ٢- ٧/١١/١٩٧١- خ٣.
- سەموونفرۆش- کەمال پشدەری- ر. بیری نوێ- ژ١١٩- ٣/١١/١٩٧٤.
- سەمەنی- مەحموود زێوەر- ك. بەهاری ژیان- س. ١٩٦١.
- سەید کەڵەك- جەمال بابان- ك. سەید کەڵەك- س. ١٩٦٩. یکم: ر. ژین- ژ١٤١٨- ٢٠/١١/١٩٥٨.
- سەیران- ساڵح محەمەد ئەمین- ك. سوێی زامێکی قووڵ- س. ١٩٨٣. یکم: گ. ئاسۆی زانکۆیی- ژ٣٠-١٩٨١.
- سەیران- عەبدولا سەڕاج- ك. بارام ناوێك هەبوو- س. ١٩٨٢.
- سەیرانێك لە ئەزمڕ- موحەڕەم محەمەد ئەمین- ك. گۆمی شڵەقاو- س. ١٩٥٧.
- سەیوان- شاکر فەتاح- گ. گەلاوێژ- ژ٤- س. ٤- ١٩٤٣.
- سانەی مەرگی پیرۆز- محەمەد موکری- گ. بەیان- ژ٦٨- ك٢ی ١٩٨١.
- سیتاف- ڕەشید فەندی- ر. هاوکاری- ژ٤٩٥- ٨/١٠/١٩٧٩.
- سییارا ستەوری- سووران- ر. هاوکاری- ژ٥١- س. ١- ٢٦/١٢/١٩٧٠.
- سیناریۆی ڕۆژگارێك- تەها عەزیز- ك. دوا تەرم- س. ١٩٨٠.
- سیناریۆی داستانێ دێ کۆن- محەمەد فەریق حەسەن- گ. نووسەری کورد- ژ٤- خ٢- ئابی ١٩٨٠.
- سێبەر- موحسین ئاوارە- گ. ڕۆژی کوردستان- ژ٥٢- ت١ی ١٩٧٨. هەروەها:

گ. بەیان– ژ٦٠– ئاداری ١٩٨٠.

– سێبەری ئەسپەشێ– محەمەد فەریق حەسەن– ك. سێبەری ئەسپەشێ– س. ١٩٧٧. یكم: گ. ڕۆشنبیری نوێ– ژ١٨–١١/٥/١٩٧٤.

– سێبەری بەر سەنگەری مەرگ– كاكەمەم بۆتانی– ك. سمكۆڵی ئەهریمەن– س. ١٩٧٣. یكم: ب. روانگە– ژ١–١٩٧١.

– سێبەری داربەڕوو– حەسەن جاف– گ. ڕۆژی كوردستان– ژتایبەتی–١٩٨٠.

– سێبەری درەخت، ژانی درك– عەبدوڵا عەباس محەمەد– گ. ڕۆشنبیری نوێ– ژ٦٣– ئەیلوول و ت١ی ١٩٧٧.

– سێبەری مەرگ– حەسیبە ئەحمەد– گ. سلێمانی– ژ١٢– تەموزی ١٩٦٩.

– سێ بەند لە یاسای سروشتی ئادەمیزاد– محەمەد ڕەشید فەتاح، ك. تروسكاییەك لە شەوەزەنگدا– س. ١٩٧٢. یكم: ر. هاوكاری– ژ٣٠– س. ٢– ٢٨/٨/١٩٧١.

– سێ تابلۆ و یەك ئەنجام– ئەنوەر قادر جاف– ر. هاوكاری– ژ٣٣–س. ٢–١١/٩/١٩٧١.

– سێتافكەكا بێخودان– جەلال مستەفا– ر. هاوكاری– ژ٦٤٤–١/٧/١٩٨٢.

– سێ جەنگاوەر– سەلام مەنمی– ر. برایەتی– ژ١٣–١٧/٨/١٩٧٢– خ٤.

– سێ چیرۆكی كورت شێرزاد حەسەن– ر. هاوكاری– ژ٤٧٣– ٧/٥/١٩٧٩.

– سێ چیرۆكی زۆر كورت– عەبدوڵا سەڕاج– ك. لاكێشە ڕووناكەكان– س. ١٩٨٠.

– سێ چیرۆكی زۆر كورت– غەفوور ساڵح عەبدوڵا– ر. هاوكاری– ژ٥٠٩– ٢١/١/١٩٨٠.

– سێ چیرۆكی زۆر كورت– ئەكرەم قەرەداغی– ر. بیری نوێ– ژ٣١٣– ٢١/١٠/١٩٧٨.

– سێ چیرۆكێت كچا موختاری– ئیبراهیم سەلمان– ك. كۆمڕ– س. ١٩٧٩.

– سێ چیرۆكێت پۆستەر– ئیبراهیم سەلمان– ر. هاوكاری– ژ٤٨٦– ٦/٨/١٩٧٩.

– سێ دالان– ڕەئووف حەسەن– ك. سبەینێ باوكت دێتەوە– س. ١٩٧٩. یكم: گ. نووسەری كورد– ژ٧– نەورۆزی ١٩٧٣.

– سێ ڕێگەی نائاشنا– محەمەد ڕەشید فەتاح– ر. هاوكاری–

ژ١٤١-١٩٧٢/١١/٤.

- سێ سیحربازی بەغدا- ڕەشید عومەر- ب. نۆبەرە- ١٩٧٠.

- سێ شوڵکی تەڕ- ئەحمەد سەید عەلی بەرزنجی- ك. دەستەویەخە- س. ١٩٧٧.

- سێ قەرەوێڵە- سەلام مەنمی- گ. ڕۆشنبیری نوێ- ژ٦٢- تەمووز و ئابی ١٩٧٧.

- سێ کلۆڵ- کەمال ڕەئووف- ك. بژی مرۆڤ- س. ١٩٧٠.

- سێ کورتەچیرۆك- شیرین. ك-گ. بەیان- ژ٦٣- حوزەیرانی ١٩٨٠.

- سێ کورتەچیرۆك- هشام تاهیر بەرزنجی- ر. هاوکاری- ژ٢١٠-١٩٧٤/٣/٢١

- سێ کورتەچیرۆك- ڕەئووف بێگەرد- ك. بوار- س. ١٩٧٧.

- سێ کەس لە ڕۆژگارێکدا- محەمەد فەریق حەسەن- گ. ڕۆشنبیری نوێ- ژ١٢-١٩٧٤/٣/١١.

- سێ گا- خالید ساڵح حەسەن- گ. کاروان- ژ١٣- ت١ی ١٩٨٣.

- سێ گۆشەی باسێکی کۆن- سەدرەدین عارف- ر. هاوکاری- ژ١١-١٩٧١/٣/٢٧.

- سێ لاپەڕە لە ڕۆژمێری ونبوودا- عەبدوڵا سەڕاج- گ. ڕۆژی کوردستان- ژ٢٥، ٢٦- مایسی ١٩٧٥.

- سێ وێنە و ڕێبوارێکی ماندوو- مستەفا ساڵح کەریم- پ. گ. ڕۆژی کوردستان- چیرۆکی هەڵبژاردە- س. ١٩٧٦.

- سێ وێنەی زیندوو لە تابلۆیەکی مردوودا- سۆران مەحوی- گ. بەیان- ژ٥٣- ك٢ی ١٩٧٩.

- سێ هۆڵ- ئەحمەد ئیسماعیل- ك. ئەسپ- س. ١٩٧٨. یکم: گ. ڕۆشنبیری نوێ- ژ٨- ١٩٧٤/٢/١.

- سێ هەڵۆێست لە گیانێکدا- تاهیر ساڵح سەعید- ك. لە گەرووی مەرگەوە -س. ١٩٧٣.

- سێ هەنگاو بەرەو ئەودیو- لەتیف حامد- ر. هاوکاری- ژ٤٣- س. ١-١٩٧٠/١٠/٣٠.

ش

– شاباش– هوشیار سیوەیلی– ر. هاوکاری– ژ٤٦٢– ١٩/٢/١٩٧٩.

– شار خامۆشە– بارام– ر. برایەتی– ژ١١– خ٤–٣/٨/١٩٧٢.

– شار و هەولێکی تر– ئەحمەد قادر سەعید– ك. تەزووی ناخ– س. ١٩٨٠. یکم: ر/بیری نوێ– ژ١٨٩–١/٥/١٩٧٦. هەروەها: گ. بەیان– ژ٣٩– ك٢ی ١٩٧٧.

– شارە بچکۆلانەکەم– عەبدوڵا ڕۆژبەیانی– گ. ڕۆژی کوردستان– ژ٥٥ حوزەیران و تەمووزی ١٩٧٩.

– شارە زەردەواڵە– جەمال بابان– ك. مامەیارە– س. ١٩٧٣.

– شارەکەم و چڵکاو و پرسیارێك– ئەحمەد محەمەد ئیسماعیل– ك. دەستی ئۆخەی– س. ١٩٧٣. یکم: ر. هاوکاری– ژ٣٤– س. ٢–٢٥/٩/١٩٧١.

– شاری جنۆکان– ڕەزا سەید گوڵ بەرزنجی– گ. ڕۆژی کوردستان– ژ٦٣– تەمووز و ئابی ١٩٨١.

– شاری خامۆش– کاکەمەم بۆتانی– ك. بوومەلەرزە لە گۆمی مەندا– س. ١٩٦٩.

– شاری کوێران– محەمەد ڕەشید فەتاح– ك. گەشتی دووەمی ئەپۆلۆ– س. ١٩٧٧. یکم: گ. نووسەری کورد– ژ٨– مایسی ١٩٧٣.

– شاری کۆڵان– هشام تاهیر بەرزنجی– ر. هاوکاری– ژ٣١٧– ١٣/٥/١٩٧٦.

– شارێکی چەند ڕوو– بورهان قانیع– ك. ئەرخەوان، جوانی و ئازایەتی و ڕاپەڕین– س. ١٩٧٩. یکم: ر. هاوکاری– ژ١٨١– ٢٤/٨/١٩٧٣.

– شازادەکان درۆ دەکەن– ئەحمەد محەمەد ئیسماعیل– ك. چاوەڕوانی– س. ١٩٨٢.

– شاسوار– د. کاوس قەفتان– ك. دە چیرۆك– س. ١٩٦٩.

– شاعیر– شێرزاد حەسەن– ك. تەنیایی– س. ١٩٨٣. یکم: گ. بەیان– ژ٤٩– مایسی ١٩٧٨. «بە ناونیشانی– گەشت–ەوە».

- شالاوی دڵ- حسەین عارف- ك. گەلەگورگ- س. ١٩٨٣.

- شاڵلا سواری کەرێکیشیان بکردیتایە- عەبدوڵا میدیا- گ. هیوا- ژ٣٤- س. ٥- ئەیلوولی ١٩٦١. "بە ناوی- میدیا-ەوە".

- شانۆکەیان سووتابوو- ئەحمەد شاکەلی- ر. هاوکاری- ژ٣٣- س. ١- ١٩٧٠/٨/٢٢.

- شانۆگەرییەکی تەواونەکراو- حوسێن نێرگسەجاڕی- گ. دەنگی مامۆستا- ژ٩- س. ٣- ئابی ١٩٧٣.

- شانۆی ژیان- تاهیر ساڵح سەعید- ك. لە گەرووی مەرگەوە- س. ١٩٧٣. یکم: گ. سلێمانی- ژ٣- س. ٢- شوباتی ١٩٧٠.

- شانۆیەکی بەژان- سۆران مەحوی- ر. برایەتی- ژ١- ١٩٧٤/١/٨- خ٥.

- شای قەرەجەکان- موحەڕەم محەمەد ئەمین- ك. ئادەمیزاد- س. ١٩٦٩.

- شاییەکەی ڕەشەی خەجەلاو- عەلائەدین سەجادی- ك. هەمیشە بەهار- س. ١٩٦٠. یکم: گ. گەلاوێژ- ژ١٢- س. ٧- ك١ی ١٩٤٦.

- شپرزە- د. کاوس قەفتان- ك. ڕاوەبەران- س. ١٩٧١.

- شتی گەورە- محەمەد ڕەشید فەتاح- ك. گەشتی دووەمی ئەپۆلۆ- س. ١٩٧٧.

- شتێك لە دڵما بۆتە کەسەر- کەمال ڕەئووف- ك. بژی مرۆڤ- س. ١٩٧٠.

- شیرین- عەبدوڵا محەمەد عەبدوڵا- ر. هاوکاری- ژ٥١٨-١٩٨١/٤/٢.

- شڤان- محەمەد سەلیم سواری- ك. مزگینی- س. ١٩٨٣.

- شلخەکا مێشا- محەمەد سەلیم سواری- ك. مزگینی- س. ١٩٨٣. یکم: ر. هاوکاری- ژ٥٢٥-١٩٨٠/٥/١٢.

- شڵەقاندنی ئەو گۆمەی نە ئاوی دێتە سەر و نە لەبەریشی دەڕوا- ڕەئووف حەسەن- ك. سبەینێ باوکت دێتەوە- س. ١٩٧٩. یکم: گ. ڕۆشنبیری نوێ - ژ١٨- ١٩٧٤/٥/١١.

- شمشاڵژەن- جەلال مەحموود عەلی- ك. ڕێبازی ژیان- س. ١٩٧١.

- شمشاڵی شوان- محەمەد ساڵح سەعید- س. ١٩٦١. "بەکتێبێك"- ساڵی ١٩٦٧.

له چاپ دراوەتەوە.

– شوان– عەبدوڵا عەزیز خالید– گ. نووسەری کورد– ژ٧– خ٢– تەمووزی ١٩٨١.

– شوان – مەحموود ئەحمەد – ر. ژین – ژ ١٦٠٣، ١٦٠٤، ١٠/٤/١٩٦١. (بەناوی – ئازاد – ەوە)

– شوان شوێنەوار– ڕەئووف بێگەرد– ك. بوار– س. ١٩٧٧.

– شوێنی پێ بۆ هەنگاوەکان– ئازاد مەحموود مستەفا– ر. هاوکاری– ژ٢٢٢–١٤/٦/١٩٧٤.

– شوورە– فەرهاد پیربال– ر. هاوکاری– ژ٥٨٠– ٢٦/٣/١٩٨١.

– شووشەیە خوێن– ڕەزا سەید گوڵ بەرزنجی– ك. شووشەیە خوێن– س. ١٩٧٨. یکم: گ. بەیان– ژ٣١– ت٢ی ١٩٧٥.

– شۆڕشی ویژدان– د. کاوس قەفتان– ك. راوەبەران– س. ١٩٧١.

– شەپۆلی سروودێك لە ئاسۆی چوار تەرمەوە– محەمەد ئەمین ئەحمەد– ر. هاوکاری– ژ٤٤٨– ٦/١١/١٩٧٨.

– شەترەنج– عەبدوڵا سەراج– ك. لاکێشە ڕووناکەکان– س. ١٩٨٠.

– شەتڵ– مەعروف بەرزنجی– گ. هیوا– ژ٣٣– س. ٥– تەمووزی ١٩٦١.

– شەرم و هەژاری– مەحموود ئەحمەد– ر. ژین– ژ١٦٤٤– ٢/١٠/١٩٦١.

– شەڕواڵی دڕاوی تۆ بە ئێمە پینە ناکرێ– ڕەمەزان ئیبراهیم– ر. هاوکاری– ژ٤٤٤–٩/١٠/١٩٧٨.

– شەفەق– حسەین عارف– ك. توێشووی سەفەرێکی سەخت– س. ١٩٧٩.

– شەڤەرۆك– محەمەد سەلیم سواری– ك. مزگینی– س. ١٩٨٣. یکم: پ. ر. العراق– ژ٣٨– ئابی١٩٨٠.

– شەڤەر– موسەدق تۆفی– ر. هاوکاری– ژ٥٣٧– ٤/٨/١٩٨٠.

– شەقێك لە تۆپەکە– د. کاوس قەفتان– ك. دە چیرۆك– س. ١٩٦٩.

– شەمام– محەمەد ئەمین هەورامانی– ر. هاوکاری– ژ٤٥٤– ٢٥/١٢/١٩٧٨.

– شەمشەمەکوێر– نەجم ڕەنجدەر– ر. هاوکاری– ژ٢٨٨– ٢٤/١٠/١٩٧٥.

– شەن– سەلام مەنمی– ر. هاوکاری– ژ٤٣٩– ١٩٧٨/٨/٢٨.

– شەو– ئەحلام منسوور– ك. پرد– س. ١٩٨١.

– شەو– ڕەئووف بێگەرد– ك. بوار– س. ١٩٧٧.

– شەوارە– زاهیر ئەحمەد سەوز– گ. نووسەری کورد– ژ٤– خ٢– ئابی١٩٨٠.

– شەوارەبوون– مستەفا زەنگەنە– گ. کاروان– ژ١٢– ئەیلوولی ١٩٨٣.

– شەونخوونی– غەفوور سالّح عەبدوڵا– گ. بەیان– ژ٥٤– ئازاری ١٩٧٩.

– شەوەزەنگەکە– کەمال سەعدی– ك . هـ . شەش کورتەچیرۆکی کوردی– س. ١٩٧٦.

– شەوەکەی عارف– جەبار حاجی کەریم– گ. ڕۆژی کوردستان– ژتایبەتی– ١٩٨٠.

– شەوی هەزار و دووەم– محەمەد مەلوود "مەم"– گ. بەیان– ژ٨٠– حوزەیرانی ١٩٨٢.

– شەوێ لە قولە– فوئاد محەمەد ئەمین– ك . هـ . چەکەرە– س. ١٩٧٣.

– شەوێك– محەمەد موکری– گ. بەیان– ژ٤٥– ك١ی ١٩٧٧.

– شەوێك لەسەر لووتکەی ئەڤرێست– فائیق زێوەر– گ. دەنگی گێتی تازە– ژ٢– بەرگە٥– ت٢ی ١٩٤٥ تا ژ٧– بەرگی٥– ك١ی ١٩٤٥.

– شەوێك لە لادێ– مولان بکر مستەفا– گ. تووتن– ژ١، ٢–س. ٥– مایسی ١٩٦٩.

– شەوێکی تاریك– جیهان عومەر– ك. زەردەخەنەی ژیان– س. ١٩٦٩.

– شەوێکی ڕەمەزان – د. کاوس قەفتان – ك. خۆری ئاوابوو – س. ١٩٧٠.

– شەوێکی ژوان– سابیر ڕەشید– ك . هـ . شەش کورتەچیرۆکی کوردی– س. ١٩٧٦.

– شەوێکی سامناك– ڕەزا سەید گوڵ بەرزنجی– ك. شووشەیە خوێن– س. ١٩٧٨.
یکم: گ. بەیان– ژ٣٧– تەمووزی ١٩٧٦.

– شەوێکی قەڵا– ئەحمەد محەمەد ئیسماعیل– ك. چاوەڕوانی– س. ١٩٨٢.

– شەوێکی گۆیژە– حامد فەرەج– ب. دیاری لاوان– س. ١٩٣٤.

– شەوێکی مەند– جەزا عەلی ئەمین– ر. هاوکاری– ژ٤٦٩– ١٩٧٩/٤/٩.

– شەهرەزا– عەلی نەقشبەندی– ك. چیرۆكێت كرمانجی– س. ١٩٧٢.

– شەهیدی– ڕێی براكوژی– ئەحمەد سەلام– ر. ژین– ژ١٣– خ٢–١٩٧١/٣/١١.

– شەهیدانی قەڵای دمدم– مستەفا ساڵح كەریم– ك. شەهیدانی قەڵای دمدم– س. ١٩٦٠.

– شەهیدی زوڵمە كفن و شۆڕدنی ناویَ– حەسەن قزڵجی– ك. پێكەنینی گەدا– س. ١٩٧٢. یكم: گ. هیوا– ژ٣٣– س٥– تەمووزی ١٩٦١.

– شەهیدی شەقامی خامۆش– محەمەد رەشید فەتاح– پ. گ. برایەتی– ژ٦– س. ١– حوزەیرانی ١٩٧١– ١٩٧١/٦/٢٨– خ٢.

– شەیتانیش ئارەزووی مەلە دەكات لە نێوان ئەستێرەكاندا– ڕەئووف حەسەن– گ. ڕۆژی كوردستان– ژ٢٣، ٢٤– ١٩٧٥.

– شەیدای چوارچاوێك– عەبدوڵا سابیر– ر. بیری نویَ– ژ٢٠٩– ١٩٧٦/٩/١٨.

– شیربایی– ف. محەمەد– گ. گەلاوێژ– ژ١١– س. ٥– ت٢ی ١٩٤٤.

– شیردا لۆ داپیردا– د. مارف خەزنەدار– ك. ئەڵەمان كوردی– س. ١٩٦٩.

– شیرینیفرۆش– حەمید خالید– ر. بیری نویَ– ژ٣٩– ١٩٧٣/٣/٢٠.

– شیرینی مژدە– مەغدید سۆران– ب. نووسەری نویَ– ژ٢–١٩٧٤.

– شیزۆفرینیا– ڕەئووف حەسەن– ك. سبەینیَ باوكت دێتەوە– س. ١٩٧٩.

– شیوژاڵە– عەبدوڵا سەڕاج– گ. بەیان– ژ٧٤– ت١، ت٢ی ١٩٨١.

– شێتخانە– حەمە كەریم عارف– ك. تیرۆژ– س. ١٩٧٩. یكم: گ. ڕۆشنبیری نویَ– ژ٧٨– ك١ی ١٩٧٩.

– شێتۆكە– د. كاوس قەفتان– ك. دە چیرۆك– س. ١٩٦٩.

– شێتەكەی گەڕەكی خۆمان– محەمەد ڕەشید فەتاح– گ. كاروان– ژ٨– مایسی ١٩٨٣.

– شێتێك لە كۆمەڵگایەكی پاشكەوتوودا– بورهان قانیع– ر. هاوكاری– ژ١٦٠ تا ١٦٢– ٣/٣٠ تا ١٩٧٣/٤/١٣.

– شێر هەر شێرە چ ژنە چ مێرە– سادق بەهائەدین– ك. خانومان– س. ١٩٨١. یكم:

گ. ڕۆژی کوردستان– ژتایبەتی– ١٩٨٠.

– شێر و نازدار– تاهیر ئەحمەد حەوێزی– گ. دەنگی گێتی تازە– ژ١٠– بەرگی ٥– ك٢ی ١٩٤٦.

– شێرەژن– س. ئەمین زکی– گ. گەلاوێژ– ژ٢– س. ١– ك٢ی ١٩٤٠.

ع

- عاجباتیی هەشتەم– محەمەد مەولوود ″مەم″– پ. گ. ڕۆژی کوردستان چیرۆکی هەڵبژاردە– ١٩٧٦.
- عادەتی بازاڕ– حەسەن قزڵجی – ك. پێکەنینی گەدا– س. ١٩٧٢.
- عەلی– حوسێن محەمەد سەعید– ر. بیری نوێ– ژ١٠٦– ١٩٧٤/٧/٢٨.
- عەزە و شەرمین و مەرەزە– محەمەد ئەمین ئەحمەد– گ. شۆڕشی کشتوکاڵی– ژ٤– س. ١ ك٢ی ١٩٧٩.
- عەزەی شاگرد و قوتابی– محەمەد ساڵح عەبدولکەریم– گ. بەیان– ژ٧١– نیسان و مایسی ١٩٨١.
- عەلەکە– شیرین. ك–ك. پێش ئەوەی تاریك دابێ– س. ١٩٧٨. یکم: گ. ڕۆشنبیری نوێ– ژ٤٢– ١٩٧٥/٧/٢١.

ف

– فایبروما– د. نافیع ئاکرەیی– ك. یاداشتێن پزیشکەکی– س. ١٩٨٠.

– فرمێسك و بەس– مەغدید سۆران– ب. ڕۆشنبیر– ژ١–١٩٧٣.

– فرمێسك وردە کاغەزەکان دەشۆنەوە– جیهان عومەر– ك. وێنەی باوەشی دیوارەکان– س. ١٩٨٠. یکم: گ. ڕۆژی کوردستان– ژ٥٤– ئاداری ١٩٧٩.

– فرمێسك و زام– عەلی توانا– ر. برایی– ژ٢٥–کوردی– ١٩٦٧/١١/٤. ″ بەناوی– توانا–ەوە″.

– فرمێسکی پەشیمانی– مستەفا ساڵح کەریم– ك. شەهیدانی قەڵای دمدم– س. ١٩٦٠. یکم: گ. هیوا– ژ٢– س. ١– ئابی ١٩٥٧.

– فرمێسکی شادی– ئەرسەلان بایز– ب. نۆبەرە– س. ١٩٧٠.

– فرمێسکی گۆڕستانەکە– هۆمەر– ر. ژین– ژ١٧١٢– ١٩٦٣/١/٢٤.

– فرمێسکی وریای داماو– عومەر ڕەشید کەریم– ر. ژین– ژ١٧٠٧، ١٧٠٨–٢٠، ١٩٦٢/١٢/٢٧.

– فرە وەگیانم خۆشە– جەلال مەحموود عەلی– ك. فرە وەگیانم خۆشە– س. ١٩٦٠.

– فریشتەی مەرگ– جەمال نووری– گ. نووسەری کورد– ژ٢– نیسانی ١٩٧١.

– فس فس پاڵەوان– جەمال بابان– ك. سەید کەڵەك– س. ١٩٦٩. یکم: گ. هیوا– ژ١– س. ٣– ت٢ی ١٩٥٩. هەروەها: گ. شەفەق– ژ١٢– س. ٢– ك٢ی ١٩٦٠.

– فەرمانێکی بچووك– د. کاوس قەفتان– ك. نیو هەنگاو دوور لە دۆزەخ– س. ١٩٧٩. یکم: گ. بەیان– ژ٨–١٩٧٣.

– فەریکەگوێز– سەعد سەعدوڵا– گ. ڕۆژی کوردستان– ژ٥٤– ئاداری ١٩٧٩.

– فەریکەیە نۆك. . سەوزەڵەیە نۆك– محەمەد نووری تۆفیق– گ. هەولێر– ژ٢– س.

٢– ئەیلوولی ١٩٧١

– فەقێ عەباس و دیمەنێکی لەیاد نەچوو– ئەحلام منسوور– ک. پرد– س. ١٩٨١.
یکم: گ. بەیان– ژ٦٥– ئابی ١٩٨٠.

– فەیرۆزخانی پشتکۆ– میرزا محەمەد ئەمین مەنگوڕی– س. ١٩٧١ "بە کتێبێک".

– فیشەکێک– دڵشاد مەریوانی– دڵدارانی شۆڕش– س. ١٩٧٢.

– فیل– عەلی نەقشبەندی– ک. چیرۆکێت کرمانجی– س. ١٩٧٢.

– فیلمی کارتۆن– عەبدوڵا سەڕاج– ر. بیری نوێ– ژ٢٠٥– ١٩٧٦/٨/٢١.

– فێلێت ژنکا– عەلی نەقشبەندی– ک. چیرۆکێت کرمانجی– س. ١٩٧٢.

ڤ

- ڤەوژێرەك- فاروق ئامێدی- گ. بەیان- ژ٤٧- شوباتی ١٩٧٨.
- ڤیان- ئیبراهیم سەلمان- ك. كۆمڕ- س. ١٩٧٩. یكم: ر. هاوكاری- ژ٤٤٩- ١٩٧٨/١١/٢٠.
- ڤێلا- حەمە كەریم عارف- ك. تێرۆژ- س. ١٩٧٩.

ق

- قادر کوژراو- محەمەد فریق حەسەن- ر"دەنگوباس- ژ٢٤٠-١٥ی شوباتی ١٩٦٧. "بەناوی- شوان قەرەداغی-یەوە".

- قارەمانێکی باس نەکراو- نجمەدین مەلا ڕەسوڵ- ر. برایی- ژ٤-کوردی- ١٩٦٧/٥/٢٧. "بەناوی- ن. ئاری-یەوە".

- قازانجی ئەم جارە- مستەفا زەنگەنە- گ. ڕۆشنبیری نوێ- ژ٥٨، ٥٩- شوبات و ئاداری ١٩٧٧.

- قازانجی قوپاو- ئەحمەد ئیسماعیل- ك. چاوەڕوانی- س. ١٩٨٢.

- قاڵۆنچە- دڵشاد مەریوانی- ك. بە پەنجەکانم دەتبینم- س. ١٩٧٨.

- قاوغەشقارتە- محەمەد فەریق حەسەن- گ. نووسەری کورد- ژ٥- خ٢- ت٢ی ١٩٨٠.

- قرچەی نیوەڕۆ- هێرۆ گۆران- ر. هاوکاری- ژ٤٨٠-١٩٧٩/٦/٢٥.

- قسەی ئەو بوو- محەمەد سەدیق مەحموود- گ. نووسەری کورد- ژ٣- ئابی ١٩٧١.

- قڵیشایەوە- محەمەد ڕەشید ئیسماعیل "م. ئارام"- ر. برایی- ژ٢٦-کوردی- ١٩٦٧/١١/١١. "بەناوی- م. م-ەوە".

- قڵیشی خۆڵی خۆر- جیهان عومەر- ر. بیری نوێ- ژ٤٩- ١٩٧٣/٥/٢٩.

- قوتابییە شەهیدەکە- محەمەد ڕەحیم ڕەمەزان- ك. لەسەر زەردەخەنەیەك- س. ١٩٧٠.

- قوتو- ئیبراهیم سەلمان- ب. پەیڤ- ١٩٨٠.

- قورئان خوێندن لە جیاتی پارەی بەرتیل- حەسەن قزڵجی- ك. پێکەنینی گەدا-

س. ١٩٧٢.

- قوربانییەکانی دەم کۆرسە بەرێزەکە- ڕەئووف حەسەن- ک. هـ. چەکەرە- س. ١٩٧٣.

- قولاپی چاوەکان- محەمەد فەریق حەسەن- ک. سێبەری ئەسپەشێ- س. ١٩٧٧. یکم: ر. بیری نوێ- ژ٢١٤- ٣٠/١٠/١٩٧٦. «ڕۆژنامەکە بە هەڵە ژمارە- ١١٤-ی لێدراوە».

- قولپی ڕشانەوەی ڕەش- لەتیف حامد- ر. هاوکاری- ژ٢٣- س. ٢- ١٩٧١/٧/١٠.

- قولپی هێلنجێکی گرفتاوی- عەبدوڵا عەزیز خالید- ک. گڕی کەفە وشکەکانتان دائەمرکێنمەوە- س. ١٩٧٣.

- قومارباز- جەلال مەحموود عەلی- ک. ڕێبازی ژیان- س. ١٩٧١.

- قووچکە- محەمەد مەولوود "مەم"- ک. چیرۆکەکانی مەم- س. ١٩٧٠.

- قۆرت- ئەحمەد سەید عەلی بەرزنجی- ک. دەستەویەخە- س. ١٩٧٧. یکم: ر. ژین- ژ١١٨- خ٢- ١٩٧٣/٧/١٢.

- قۆرتی ژیان- سەلاح ئەحمەد ڕەواندوزی- گ. هەتاو- ژ٨٢- ک١ی ١٩٥٦.

- قۆناغێکی تر لە ڕێگای بەرەو شاردا- مستەفا پەژار- ر. هاوکاری- ژ١٩٤- ١٩٧٤/١١/٢١.

- قەباغەتێکی گەورە- کەمال ڕەئووف- ک. بژی مرۆڤ- س. ١٩٧٠.

- قەبلان ئاغا- عەلی نەقشبەندی- ک. چیرۆکێت کرمانجی- س. ١٩٧٢.

- قەت لە یادم دەرناچێ- ئەحمەد سەلام- گ. ڕزگاری- ژ٢-٢٧ی نیسانی ١٩٦٩. "بەناوی- أ. س-ەوە".

- قەت نەدەی ئازاری گیانم- ئەحلام منسوور- گ. ڕۆژی کوردستان- ژ٤٩- شوباتی ١٩٧٨.

- قەدەغە- کاکەمەم بۆتانی- ک. بازنە- س. ١٩٧٩.

- قەزوانفرۆش- ئەمین میرزا کەریم- ک. لێوی ئاگرین- س. ١٩٦٧.

- قەشە و مرۆڤایەتی- جیهان عومەر- گ. دەنگی مامۆستا- ژ٣- س. ١- تەمووزی ١٩٧١.

- قەفەز- عەبدوڵا سەڕاج- ك. مردوو خەون نابینێ- س. ١٩٨٠

- قەندیل- ئەژی گۆران- گ. كاروان- ژ١- ت١ی ١٩٨٢.

- قەڵداس- مستەفا زەنگەنە- گ. بەیان- ژ٥١- ت١ی ١٩٧٨.

- قەڵەم- مستەفا ساڵح كەریم- گ. بەیان- ژ٦٥- ئابی ١٩٨٠.

- قیژەقیژ- سەلاح عومەر- ر. هاوكاری- ژ٥٨٣- ١٦/٤/١٩٨١.

- قیژەی تابلۆیەكی ڕووت و دڵۆپێك لە دەریای بەسەرهاتا- عەبدوڵا خدر مەولوود- ر. هاوكاری- ژ١٤٢- ١٧/١١/١٩٧٢.

- قینی لێم بوو- محەمەد مەولوود "مەم"- گ. هیوا- ژ٦- س. ١- ك١ی ١٩٥٧.

ك

– کابابۆ– سەرفراز عەلی نەقشبەندی– گ. کاروان– ژ١٤– ت٢ی ١٩٨٣.

– کاتژمێر– ئەکرەم قەرەداغی– ر. ڕاپەڕین– ژ١٧٣– س. ٤–٢٩ی شوباتی ١٩٦٨.

– کاتژمێر– عەبدوڵا سەڕاج– ك. لاکێشە ڕووناکەکان– س. ١٩٨٠. یکم: گ. ڕۆژی کوردستان– ژ٥٢– ت١ی ١٩٧٨. هەروەها: ر. بیری نوێ– ژ٣١١– ١٩٧٨/١٠/١٤.

– کاتێ ئەستێرەیەك ئەکشێ– د. هیوا عومەر– گ. ڕۆشنبیری نوێ– ژ٩٥– ئاب و ئەیلوولی ١٩٨٢.

– کاتێ بێدەنگی دەدوێ– ڕەزا– سەید گوڵ بەرزنجی– گ. نووسەری کورد– ژ٩– خ٢– ت٢ی ١٩٨٢.

– کاتێ تێگەیشتم– سەلام مەنمی– گ. بەیان– ژ٧٨– نیسانی ١٩٨٢.

– کاتێ ژوان ئەکرێ بە دیاری– د. هیوا عومەر– گ. نووسەری کورد– ژ١٢– خ٢– ئابی ١٩٨٣.

– کاتێ کە قسە باجی لێ ناگیرێ– سەلام مەنمی– گ. ڕۆشنبیری نوێ– ژ٦٥– ك٢، شوباتی ١٩٧٨.

– کاتێ کە لەیەك ناگەین– تاهیر ساڵح سەعید– ك. لە گەرووی مەرگەوە– س. ١٩٧٣.

– کاتێ منداڵان گەورە دەبن– محەمەد نووری توفیق– گ. ڕۆژی کوردستان– ژ٥٢– ت١ی ١٩٧٨.

– کاتێ وێنە دێتە وەڵام– محەمەد ڕەشید فەتاح– ر. برایەتی– ژ١٦، ١٧، ٧– ١٩٧٢/٩/١٤ –خ٤.

– کاتێك تاونبار خۆی لە وەفاداریتیدا ئەدۆزێتەوە– عەبدوڵا عەزیز خالید– ك.

پەرستگا– س. ١٩٨٠.

– کاتێ خازە ئەدوێ– عەبدوڵا عەزیز خالید– ك. بابەنوئێل تۆراوە– س. ١٩٧٨. یکم: گ. ڕۆشنبیری نوێ– ژ٦٣– ئەیلوول و ت١ی ١٩٧٧.

– کاتێك مردن ئەبێتە پارە– جیهان عومەر– ك. وێنەی باوەشی دیوارەکان– س. ١٩٨٠. یکم: ر. هاوکاری– ژ/٣٧٣– ١٩٧٦/٦/٢٢.

– کادان– د. کاوس قەفتان– ك. نیو هەنگاو دوور لە دۆزەخ– س. ١٩٧٩. یکم: گ. ئاسۆی زانکۆیی– ژ٧– س. ٢– ئایاری ١٩٧٨.

– کارکەرێ خو بە، خوشتڤیێ خەڵکی بە– سادق بەهائەدین– ك. خانومان– س. ١٩٨١.

– کارمان ئەوێت– محەمەد مەولوود "مەم"– گ. بلێسە– ژ١٠– مایسی ١٩٦٠.

– کاروان– محەمەد سەعید جاف– گ. هیوا– ژ٧، ٨–س. ١– ك٢، شوباتی ١٩٥٨.

– کاروانچی بەدەستی بەتاڵ ناگەڕێتەوە– کاکەمەم بۆتانی– ك. بازنە– س. ١٩٧٩.

– کاروان سەرا– محەمەد ڕەشید فەتاح– ك. گەشتی دووەمی ئەپۆلۆ– س. ١٩٧٧. یکم: گ. بەیان– ژ٤٠، ٤١– ئاداری ١٩٧٧.

– کاروانی– محەمەد سالح سەعید– س. ١٩٥٧. "بە کتێبێك".

– کاروانێ بەرەو خۆر– ئەحمەد سەید عەلی بەرزنجی– ك. کاروانێ بەرەو خۆر– س. ١٩٧٣. یکم: ر. ژین– ژ٦١– خ٢– ١٩٧٢/٣/٢١.

– کارەسات و تۆڵە– زەوەری– ر. ڕاپەڕین– ژ١٦٤– س. ٤–١٤ی ك١ی ١٩٦٧.

– کارەساتی قارەمانی ناو چیرۆکێ– ئەحمەد محەمەد ئیسماعیل– ك. ئەسپ– س. ١٩٧٨. یکم: گ. بەیان– ژ٤٠–١٩٧٥/٤/٢١. «بەناوی– هیوا–وە لێرەدا بە ناونیشانی– بەسەرهاتی. . . وەیە».

– کاسەی جەژن– سۆران مەحوی– س. ١٩٧٢. "بەکتێبێك".

– کاکەوڵای کۆنە تاونبار– بورهان قانیع– ر. هاوکاری– ژ١٤٠– ١٩٧٢/١٠/٢٨.

– کاکی مەرگ بەزێنەر– عەبدوڵا عەزیز خالید– گ. برایەتی– ژ١٢– س. ١– نیسانی ١٩٧١– خ٢.

- کام دیو- د. کاوس قەفتان- ك. ڕاوەبەران- س. ١٩٧١.

- کانیك ئیبراهیم سەلمان- ك/كۆمڕ- س. ١٩٧٩. یكم: گ. ڕۆشنبیری نویێ- ژ٧٣- ئاداری ١٩٧٩.

- کانییه ڕەحمان- حسەین عارف- ك. توێشووی سەفەرێکی سەخت- س. ١٩٧٩.

- کانی مام وەیس- سەلام مەنمی- گ. نووسەری کورد- ژ٤- خ٢- ئابی ١٩٨٠.

- کتێبەکە- سالّح محەمەد ئەمین- ك. سوێی زامێکی قووڵ- س. ١٩٨٣.

- کتێبێکی پیرۆز- مستەفا زەنگنە- گ. بەیان- ژ٧١- نیسان و مایسی ١٩٨١.

- کچۆڵە زەرففرۆشەکە- زاهیر ئەحمەد سەوز- گ. ڕۆشنبیری نویێ- ژ٢٢- ١٩٧٤/٦/٢١.

- کچەکە خۆی بە یاخیبوو دەزانیێ- محەمەد مەولوود "مەم"- ر. هاوکاری- ژ٢٨-١٩٧٥/٨/٢٢. "بەناوی- پشکۆ-ەوە."

- کچێکی شێتکراو- هاوڕیێ قادر- ك. تاوان- س. ١٩٧٨.

- کچێکی کوێر- ئەمین میرزا کەریم- ر. ڕاپەڕین- ژ١٥٠- س. ٤-٧ی ئەیلوولی ١٩٦٧.

- کردەوەی دەروێش- هـ. ب. یادگاری لاوان- ١٩٣٣.

- کرمەبرە- سەلام مەنمی- ك. گێژاو- س. ١٩٧٦.

- کریڤ- ئیبراهیم سەلمان- ر. هاوکاری- ژ٥٠٩- ١٩٨٠/١/٢١.

- کڕی. . نەیکڕی- د. کاوس قەفتان- ك. خۆری ئاوابوو- س. ١٩٧٠.

- کڕێوەی مەینەت باڵی بەسەر داکێشاون- فازل مەجید- گ/ڕۆشنبیری نویێ- ژ٣٩- ١٩٧٥/٢/٢١.

- کزەیەك لە زستانا- ئەحمەد سەید عەلی بەرزنجی- ر. هاوکاری- ژ٣٢٤- ١٩٧٨/٥/١.

- کش- عەبدوڵا سەڕاج- ك. مردوو خەون نابینیێ- س. ١٩٨٠.

- کلارنێتەکەی عەلی ئەفەندی- عومەر عەلی ئەمین- گ. ڕۆشنبیری نویێ- ژ٧٧- ت١ی ١٩٧٩.

- کلۆری دارێك- دڵشاد مەریوانی- ك. دڵدارانی شۆڕش- س. ١٩٧٣.

- کلیل- عەبدوڵا سەڕاج- ك. بارام ناوێك هەبوو- س. ١٩٨٢. یکم: ر. هاوکاری- ژ٣١٩- ١٩٧٦/٥/٢٧.

- کڵاوقووچ- شێرکۆ بێکەس- گ. ڕۆشنبیری نوێ- ژ٧١- ت٢، ك١ی ١٩٧٨.

- کڵپەی تەنهایی- غەفوور ساڵح عەبدوڵا- ر. هاوکاری- ژ٥٠٢- ١٩٧٩/١٢/٣.

- کوا باوکم- دڵشاد مەریوانی- ك. دێر یاسین- س. ١٩٧٨.

- کوا کوڕەکەم- مستەفا ساڵح کەریم- ك. شەهیدانی قەڵای دمدم- س. ١٩٦٠. یکم: گ. هیوا- ژ٥- س. ١ ت٢ی ١٩٧٥.

- کوتوپڕ- تانیا- گ. ڕۆشنبیری نوێ- ژ٣٩- ١٩٧٥/٢/٢١.

- کورتە چیرۆکێکی ناتەواو- ئەحلام منسوور- ك. پرد- س. ١٩٨١.

- کورتەی چوار چیرۆکی یەجگار درێژ- ئەحمەد محەمەد ئیسماعیل- ك. ئەسپ- س. ١٩٧٨. یکم: گ. بەیان- ژ١٧-١٩٧٤.

- کورد بەڕەحمە- تاهیر ئەحمەد حەوێزی- گ. دەنگی گێتی تازە- ژ٢٢- بەرگی ٦-١٩٤٦. "بەناوی- دڵسۆز-ەوە".

- کورد تەڵاقی ناکەوێ- د. مارف خەزنەدار- ك. ئەڵەمان کوردی- س. ١٩٦٩.

- کوڕ- شیرین. ك-ك. پێش ئەوەی تاریك دابێ- س. ١٩٧٨. یکم: ر. هاوکاری- ژ٢٥٠- ١٩٧٥/١/١٧.

- کوڕە ئازاکە- محەمەد ڕەشید فەتاح- گ. ڕۆشنبیری نوێ- ژ٧٠- ئەیلوول و ت١ی ١٩٧٨.

- کوڕەکەی ئایشێی خلە- جیهان عومەر- ك. وێنەی باوەشی دیوارەکان- س. ١٩٨٠.

- کوڕەکەی عەباسە پووتە- جەوهەر غەمگین- ر. هاوکاری- ژ٤٢- س. ١- ١٩٧٠/١٠/٢٤.

- کوڕێ کولانا- نزار محەمەد سەعید- ر. هاوکاری- ژ٥٩٢- ١٩٨١/٦/١٨.

- کوشتنی شاعیر- مەغدید سۆران- گ. بەیان- ژ٨١- تەمووزی ١٩٨٢.

- کولوە بەفرەکان- محەمەد ساڵح دیلان- ر. ژین- ژ١١٨٨- ١٩٥٤/٢/٢٥.

- کولەمەرگی- عەبدوڵا عەزیز خالید- س. ١٩٦٩. "بە کتێبێك".

- کولی- محەمەد سەلیم سواری- ك مزگینی- س. ١٩٨٣.

- کولیچەی جەژن- ئیسماعیل ڕۆژبەیانی- گ. بەیان- ژ٣٦- ئایاری ١٩٧٦.

- کولێرە و مانگ- عەبدوڵا پەشێو- ب. تیشك- ژ٢- ١٩٧٠.

- کولێرەیەك-. . . - گ. ڕۆشنبیری نوێ- ژ٣٩- ١٩٧٥/٣/٢١.

- کوڵەنانی- محەمەد ڕەشید فەتاح- ك. گەشتی دووەمی ئەپۆلۆ- س. ١٩٧٧.

- کوێرە ڕێیەکی ژیان- سەدرەدین عارف- ر. برایی- ژ١٠-کوردی- ١٩٦٧/١/٢٢. "بەناوی- ص. ع-هوە".

- کوێرەوەری- ئیبراهیم ئەحمەد- ك. کوێرەوەری- س. ١٩٥٩. یکم: گ. گەلاوێژ- ژ٤- س. ٦- نیسانی ١٩٤٥. هەروەها: گ. شەفەق- ژ٣- مارتی ١٩٥٨.

- کۆتاییی ساڵ- سەلام مەنمی- گ. بەیان- ژ٦٨- ك٢ی ١٩٨١.

- کۆتەرە خەڵووزێك- محەمەد ئەحمەد تەها- "کامەران موکری"- ر. ژین- ژ١١٢٤ تا ١١٢٨-١٩٥٢.

- کۆچ- عەبدوڵا عەزیز خالید- گ. بەیان- ژ٦٨- ك١ی ١٩٨٠.

- کۆچ- هشام تاهیر بەرزنجی- ر. هاوکاری- ژ٢١٢- ١٩٧٤/٤/٥.

- کۆچەر- سەڵاح عومەر- ر. هاوکاری- ژ٤٧٩- ١٩٧٩/٦/١٨.

- کۆرپە- زاهیر ئەحمەد سەوز- گ. بەیان- ژ١٦-١٩٧٤.

- کۆرپە برژاوەکە- ساڵح محەمەد ئەمین- ر. برایەتی- ژ٦٨-١٩٧٣/٩/١٤- خ٤.

- کۆزی وردبوو- عەبدوڵا عەزیز خالید- ك. پەرستگا- س. ١٩٨٠.

- کۆشکی تاوان- زاهیر ئەحمەد سەوز- گ. بەیان- ژ٢٢- شوباتی ١٩٧٥.

- کۆشکی سەر هەور- ئیسماعیل فەرهادی- ر. راپەڕین- ژ١٤٥- س. ٤-٣١ی تەمووزی ١٩٦٧.

- کۆڵ هەڵگرە مناڵەکە- عەبدولکەریم مەحموود شێخانی- گ. ڕزگاری- ژ٥-٢٢ی حوزەیرانی ١٩٦٩. "بەناوی- شێخانی-یەوە".

- کۆمڕ- ئیبراهیم سەلمان- ك. کۆمڕ- س. ١٩٧٩. یکم: گ. بەیان- ژ٥٣- ك٢ی ١٩٧٩.

- کۆمەڵگایەکی ئاسنین- عەبدوڵا سەڕاج- گ. بەیان- ژ١٦- ئابی ١٩٧٤.

- کۆمەڵە خۆزگەیەك- محەمەد نووری توفیق- گ. بەیان- ژ٦١- نیسانی ١٩٨٠.

- کۆمەڵە وەلامێکی نەزۆك- محەمەد نووری توفیق- گ. بەیان- ژ٦٣- حوزەیرانی ١٩٨٠

- کە ئەخلیسکێین- ئەحمەد سەید عەلی بەرزنجی- گ. بەیان- ژ٩١- ت١ی ١٩٨٣.

- کە بەردێك سەرین بێ- عیزەدین محەمەد ئەمین- ر. بیری نوێ- ژ١٢٥- ١٩٧٤/١٢/١٥.

- کە بێدەنگی هێرش دەبا- ئەحمەد محەمەد ئیسماعیل- ك. ئەسپ- س. ١٩٧٨. یکم: ر. هاوکاری- ژ٣٨٧- ٢٨/٩/١٩٧٧.

- کەتنی درۆی نیسان بوو- ئەحمەد سەلام- گ. دەنگی مامۆستا- ژ٢- س. ١- مایسی ١٩٧١.

- کە تۆڵە لە دوژمندا خەست دەبێتەوە- تاهیر ساڵح سەعید- ك. لە گەرووی مەرگەوە- س. ١٩٧٣.

- کە خەرمان ئەسووتێ- عەبدوڵا عەزیز خالید- ك. پەرستگا- س. ١٩٨٠.

- کە دایکم بە ڕۆژوو بوو- محەمەد مەولوود "مەم"- گ. هیوا- ژ٤- س. ٢- ت١ی ١٩٥٨.

- کە دەزووله خوێنەکان ئەچۆڕانەوە- ئەمین میرزا کەریم- گ. نووسەری کورد- ژ٨- خ٢- حوزەیرانی ١٩٨٢.

- کەرەلۆتی مەنووچەر- ئیبراهیم ئەحمەد- ك. کوێرەوەری- س. ١٩٥٩. یکم: گ. گەلاوێژ- ژ١- س. ٧- ك٢ی ١٩٤٦.

- کەری دێز و دەردەکۆپان- مەحموود ئەحمەد- گ. ڕۆشنبیری نوێ- ژ١٩- ٢١/٥/١٩٧٤.

- کەژاوە- کاکەمەم بۆتانی- ك. بوومەلەرزە لە گۆمی مەنددا- س. ١٩٦٩.

- کـــەشتـــیـــەوانـــێکـــی- چـکـــۆلانـــە- عـــەبـدوڵا سەڕاج- ر. هـــاوکـــاری- ژ٥١٤-٢٥/٢/١٩٨٠.
- کەشکۆڵی جادوویی- حەسەن قزڵجی- ك. پێکەنینی گەدا- س. ١٩٧٢. یکم: گ. هیوا- ژ٣١- س. ٤- ك٢ی ١٩٦١.
- کەڤنەبیرەك- جووتیار عەلی ئادەم- ر. هاوکاری- ژ٤٢٤- ١/٥/١٩٧٨.
- کە گلۆپە کزەکانیان گۆڕی-. . . . - ر. هاوکاری- ژ٤٣٤- ٢٤/٧/١٩٧٨. «ناوی نووسەری لەگەڵدا نییە».
- کەلان- سەلام مەنمی- ر. هاوکاری- ژ٦٠٢- ٣/٩/١٩٨١.
- کەلەبچەی مەرگ کەمال پشدەری- ر. بیری نوێ- ژ١١١- ٣/٩/١٩٧٤.
- کەڵ بژی- حوسام بەرزنجی- گ. نووسەری کورد- ژ١٢- خ٢- ئابی ١٩٨٣.
- کەڵەشێر- مستەفا زەنگەنە- گ. بەیان- ژ٦٥-ئابی١٩٨٠.
- کەڵەکی زام لە گۆمی ئازار ناپەڕێتەوە- کاکەمەم بۆتانی- ك. بازنە- س. ١٩٧٩. یکم: ب. نووسەری نوێ- ١٩٧٨.
- کەمان- ئەحلام مەنسوور- ك. پرد- س. ١٩٨١.
- کە "ناپلیۆن" دەبێ بە پەند- ئەحمەد سەید عەلی بەرزنجی- ك. دەستەویەخە- س. ١٩٧٧.
- کەنیشکە کوردێك- ئەبوبکر هەوری- گ. گەلاوێژ- ژ١- س٨- ك٢ی ١٩٤٧. "بە ناوی- أ. ب. هەوری-یەوە".
- کەوای نەکراوی- خالید دلێر- س. ١٩٥٨. "بەکتێبێك".
- کەوڵ- مستەفا زەنگەنە- گ. بەیان- ژ٥٦- تەمووزی ١٩٧٩.
- کەو و قدك- نێچیرڤان- ر. برایی- ژ٢٢٦- ٢٨/٢/١٩٦٨.
- کەوێ رکێ- محەمەد سەلیم سواری- ك. مزگینی- س. ١٩٨٣.
- کینە و زام- حسەین عارف- ك. توێشووی سەفەرێکی سەخت- س. ١٩٧٩.
- کیبیێ شێتە- د. نافیع ئاکرەیی- ك. یاداشتێن پزیشکەکی- س. ١٩٨٠.
- کێ ب کێ تکەنی- د. نافیع ئاکرەیی- گ. ئۆتۆنۆمی- ژ٣-١٩٨٣.

- کێ تاونبار بوو- محەمەد نووری توفیق- گ. ڕزگاری- ژ١- س. ١- ٢٠ی نیسانی ١٩٦٩.

- کێ تاوانبارە- میم- گ. هیوا- ژ١، ٢-س. ٢- تەمووز و ئابی ١٩٥٨.

- کێشەی کاتێکی سەرەمەرگ- عالیە عەبدولکەریم- گ. ڕۆشنبیری نوێ- ژ٤٣، ٤٤- ١٩٧٥/٩/٢١.

- کێشەی پیاوێکی هەژار لەگەڵ تاریکی شەودا- عالیە عەبدولکەریم- ر. هاوکاری- ژ٢٨١- ١٩٧٥/٨/٣٠.

- کێشەیەکی بێ ئەنجام- حەمیدخان- ر. هاوکاری- ژ١١٦- ١٩٧٢/٥/١٣.

- کێ گوناهبارە- ساجد ئاوارە- ر. ژین- ژ١٣٢١- ١٩٥٦/١١/١٥.

- کێ لەسەر هەقە- حسەین عارف- ر. هاوکاری- ژ١٨- س. ١- ١٩٧٠/٥/١٦.

گ

- گاڤان- محەمەد سەلیم سواری- ک. مرگینی- س. ١٩٨٣. یکم: ر. هاوکاری- ژ٦٢٠- ١٩٨٢/١/١٤.

- گاڵۆکەکە- کامل ژیر- ر. ژین- ژ١٣٢٠- ١٩٥٦/١١٨.

- گای پیرۆز- مەعروف بەرزنجی- پ. گ. الأدیب العراقی- ژ١- تەمووزی ١٩٦١.

- گرامافۆنەکەم چۆن کڕی- شاکر فەتاح- ک. هەمیشە بەهار- س. ١٩٤٧. یکم: گ. گەلاوێژ- ژ٢- س. ٦- شوباتی١٩٤٥.

- گردی شەهیدان- موحەڕەم محەمەد ئەمین- س. ١٩٥٨. "بەکتێبێك". «ساڵی ١٩٧٠ چاپ کراوەتەوە».

- گرەو- محەمەد عەلی مەدهۆش- ک . هـ. ڕێباز- س. ١٩٦٨.

- گرەوی ئینجانەیەکی خڕ و سیازدە گوڵ- دڵشاد مەریوانی- گ. بەیان- ژ١٢-١٩٧٤.

- گرەوی سواڵکەرێك- محەمەد ڕەسوڵ هاوار- ر. ژین- ژ١١٢١- ١٩٥٢. "بەناوی- م. هاورا-ەوە".

- گریان و پێکەنین- غازی فاتیح-ر. هاوکاری- ژ٥٠٤-١٧/١٢/١٩٧٩.

- گرێ- شێرزاد حەسەن- ک. تەنیایی- س. ١٩٨٣. یکم: پ. ر. العراق- ژ٣٣- ك٢ی ١٩٨٠.

- گرێیەك لە دەروونی مام باپیردا- تەها عەزیز- گ. نووسەری کورد- ژ٧ -خ٢- تەمووزی ١٩٨١.

- گڕی کەفە وشکەکانتان دائەمرکێنمەوە- عەبدوڵا عەزیز خالید- ک. گڕی کەفە وشکەکانتان دائەمرکێنمەوە- س. ١٩٧٣.

- گڕی ناو دەروون- ئەحمەد سەلام- پ. گ. برایەتی- ژ٥- س. ١- حوزەیرانی ١٩٧١- ٢١/٦/١٩٧١- خ٢.

- گڕی هەناسەی پێشمەرگەیەك- نازم دڵبەند- ر. برایەتی-

ژ٢٦،٨٦-٢/٣/١٩٧٤- خ٥.

- گفت- تەها ئەحمەد جاف- گ. كاروان- ژ١٥- ك١ی ١٩٨٣.

- گفتوگۆی سەرەڕێگای تینوو- بارزان مەحموود- گ. بەیان- ژ٧٠- ئاداری ١٩٨١.

- گلەیی سەرەمەرگ- مەحموود ساڵح ڕەشید- گ. ڕزگاری- ژ١٤، ١٥-٢٧ی مارتی ١٩٧٠.

- گلێنەی گۆڕیچەدراو- سەلام مەنمی- س. ١٩٧٤. "بەكتێبێك".

- گڵۆپ- كاكەمەم بۆتانی- ك. بازنە- س. ١٩٧٩.

- گڵۆپە ڕەنگاوڕەنگەكان- ڕەئووف حەسەن- ك. سبەینێ باوكت دێتەوە- س. ١٩٧٩.

- گواستنەوە- كاكەمەم بۆتانی- ك. بازنە- س. ١٩٧٩.

- گوربە- سۆران مەحوی- گ. كاروان- ژ٥- شوباتی ١٩٨٣.

- گورگانە شەوێ- محەمەد نووری توفیق- گ. نووسەری كورد- ژ١١- خ٢- شوباتی ١٩٨٣.

- گورگە- ئیسماعیل ڕەسوڵ- گ. بەیان- ژ٧٣- ئاب و ئەیلوولی ١٩٨١.

- گورگی سەر ڕێگا- محەمەد ڕەشید فەتاح- ر. برایەتی- ژ٧١-٥/١٠/١٩٧٣- خ٤.

- گولەكا دی ژی وەریا- د. نافیع ئاكرەیی- ك. یادشتێن پزیشكەكی- س. ١٩٨٠.

- گولی هات رابن- ئەنوەر محەمەد تاهیر- ك. ئەڤ چیرۆكە بدویماهی نەهات- س. ١٩٨٣.

- گوللەی وێڵ- محەمەد ڕەشید ئیسماعیل "م. ئارام"- ر. برایەتی- ژ١- س١- ئەیلوولی ١٩٧١- خ٣.

- گوڵ- عەبدوڵا عەزیز خالید- گ. بەیان- ژ٧٩- مایسی ١٩٨٢.

- گوڵاڵە- حەمە كەریم عارف- ر. هاوكاری- ژ٤٦٥- ١٢/٣/١٩٧٩.

- گوڵاڵە سوورە- د. كاوس قەفتان- ك. ڕاوەبەران- س. ١٩٧١.

- گوڵچین- ئەمین محیەدین- ر. ژین- ژ١١٠٦، ١١٠٧- تەمووزی ١٩٥٢.

- گوڵشەن- کەمال عەبدوڵا قادر- ر. هاوکاری- ژ٥٢٥-١٢/٥/١٩٨٠.

- گوڵناز- عەبدوڵا سەڕاج- گ. ڕۆشنبیری نوێ- ژ١٣-٢١/٣/١٩٧٤.

- گوڵەبەڕۆژە- عەبدوڵا سابیر- ر. بیری نوێ- ژ١٣٦- ٩/٣/١٩٧٥.

- گوڵە ژاکاوەکان و چاوەڕوانی- ڕەئووف حەسەن- گ. نووسەری کورد- ژ٧- خ٢- تەمووزی ١٩٨١.

- گوڵی بەیان - ڕەزا سەید گوڵ بەرزنجی - ر. هاوکاری. ژ٣٩٥ - ١٠/١١/١٩٧٧.

گوڵی گلێنەی چاو- جەلال مەحموود عەلی- گ. نووسەری کورد- ژ٧- خ٢- تەمووزی ١٩٧١.

- گوڵێکی پێشێلکراو- کاکەمەم بۆتانی- ك. سمکۆڵی ئەهریمەن- س. ١٩٧٣.

- گوڵێکی سپی- ئەمین میرزا کەریم- ك. لێوی ئاگرین- س. ١٩٦٧.

- گوڵێکی سوور- محەمەد موکری- گ. ڕۆژی کوردستان- ژ٥١- ئەیلوولی ١٩٧٨.

- گومان- شیرین. ك-ك. پێش ئەوەی تاریك دابێ- س. ١٩٧٨. یکم: ر. هاوکاری- ژ٢٦٣- ١٨/٤/١٩٧٥.

- گومان- سەلاح ئەحمەد شوان- گ. ڕۆژی کوردستان- ژتایبەتی- ١٩٨٠.

- گومان و تاوان- محەمەد ڕەشید ئیسماعیل "م. ئارام"- گ. دەنگی مامۆستا- ژ٥- س. ٢- ك٢ی ١٩٧٢.

- گومەزێ بەفری عاشق- ئازاد عەبدولوەهاب جوندیانی- ب. نووسەری نوێ- ژ٤-١٩٧٩.

- گوناهەکانم یەکتری دەسووتێنن- ئەحلام مەنسوور- ك. پرد- س. ١٩٨١.

- گونەهـ- ئیبراهیم سەلمان- ر. هاوکاری- ژ٥٠١- ٢٦/١١/١٩٧٩.

- گوننەها کییە- د. نافیع ئاکرەیی- ك. یاداشتێن پزیشکەکی- س. ١٩٨٠.

- گوێدرێش باسی هەیە- د. کاوس قەفتان- گ. بەیان- ژ٨٧- حوزەیرانی ١٩٨٣.

- گۆپاڵ- بەدرخان عەبدولحەمید- ر. هاوکاری- ژ٥٢٣- ٢٨/٤/١٩٨٠.

- گۆرانی- ڕەئووف بێگەرد- ك. هەوار- س. ١٩٨١. یکم: ر. هاوکاری- ژ٥٠٥-

.١٩٧٩/١٢/٢٤

- گۆرانی دەربەدەرێکی یاخیبوو- کاکەمەم- بۆتانی- ك. سمکۆڵی ئەهریمەن- س. ١٩٧٣. یکم: ر. هاوکاری- ژ٥٢- س. ١- ١٩٧١/١/٢.

- گۆرانییەکی کتوپڕ- محەمەد عەبدوڵا- گ. بەیان- ژ٨٩- ئابی ١٩٨٣.

- گۆڕ- حەمە کەریم عارف- ك. تیرۆژ- س. ١٩٧٩. یکم: ر. هاوکاری- ژ٤١٤- ١٩٧٨/٢/٢٠. هەروەها: گ. بەیان- ژ٦٠- ئاداری ١٩٨٠.

- گۆڕستانی زیندووەکان- جیهان عومەر- گ. نووسەری کورد- ژ٦- مارت و نیسانی ١٩٧٦.

- گۆڕەوشار لە توونی بابادا- ڕەئووف حەسەن- ك. هـ. چەکەرە- س. ١٩٧٣. یکم: ر. هاوکاری- ژ١٤٦- ١٩٧٢/١٢/١٥.

- گۆشتی شیرین- جەمال بابان- ك. مامەیارە- س. ١٩٧٣. یکم: گ. نووسەری کورد- ژ٥- ك٢ی ١٩٧٢.

- گۆشەیەکی ژیانی ڕەعنا- ئەحلام مەنسوور- ك. پرد- س. ١٩٨١. یکم: ر. هاوکاری- ژ٥٣٧- ١٩٨٠/٨/٤.

- گەردەلوول- عەبدولمەجید ماوەتی- س. ١٩٦١. "بەکتێبێك".

- گەرما- محەمەد ساڵح دیلان- ر. ژین- ژ١٤٠٠- ١٩٥٨/٧/١٧. "بەناوی- ژیل-ەوە".

- گەرم نەبوونەوە- جەلال بەرزنجی- ر. هاوکاری- ژ٣٩٨- ١٩٧٧/١١/٢٨.

- گەرمیان و کوێستان- جەمال بابان- ك. سەید کەڵەك- س. ١٩٦٩. یکم: گ. سلێمانی- ژ٤- س. ١- ئەیلوولی ١٩٦٨.

- گەڕیدە- ڕەئووف بێگەرد- ك. بوار- س. ١٩٧٧. یکم: گ. ڕۆشنبیری نوێ- ژ٢٠-١٩٧٤/٦/١. "بە ناونیشانی- گەڕیدەی شاری کۆیلەکان-ەوە".

- گەریدە لە هەڵپەی ناندا- محەمەد ڕەشید فەتاح- گ. هەولێر- ژ٣،٤- س. ٢- ك١ "سەرماوەز"ی ١٩٧١.

- گەڕ- زاهیر ئەحمەد سەوز- ر. هاوکاری- ژ١٦٣-١٩٧٣/٤/١٣.

- گەڕان بە دوای. . . - عەبدوڵا سەڕاج- ك. مردوو خەون نابینێ- س. ١٩٨٠. یكم: گ. بەیان- ژ٥٤- ئاداری ١٩٧٩.

- گەڕان بەدوای ساتێك ئارامدا- سەلاح عومەر- ر. هاوكاری- ژ٤٧٦- ١٩٧٩/٥/٢٨.

- گەڕانەوە- ڕەئووف بێگەرد- گ. ڕۆشنبیری نوێ- ژ٢١- ١٩٧٤/٦/١١.

- گەڕانەوە- عەبدوڵا سەڕاج- گ/بەیان- ژ/١٤- ١٩٧٤.

- گەڕانەوەی هەیاسی خاس- محەمەد ڕەشید ئیسماعیل- ر. برایەتی- ژ٣٥- ١٩٧٣/١/٢٥- خ٤.

- گەشت- شێرزاد حەسەن- گ. بەیان- ژ٤٩- مایسی ١٩٧٨.

- گەشت. . دووكەڵ. . شتی تریش- ئەحمەد شاكەلی- ر. هاوكاری- ژ٣٨-١٩٧٠/٩/٢٦.

- گەشتی دڵداری- عەبدوڵا سابیر- ر. بیری نوێ- ژ٨٨- ١٩٧٤/٣/٢٤.

- گەشتی دووەمی ئەپۆلۆ- محەمەد ڕەشید فەتاح- ك. گەشتی دووەمی ئەپۆلۆ- س. ١٩٧٧. یكم: ر. هاوكاری- ژ١٨٤- ١٩٧٣/٩/١٤.

- گەشتی كوێرێ- ئەحمەد محەمەد ئیسماعیل- ك. دەستی ئۆخەی- س. ١٩٧٣.

- گەشتێ بە ناو ژانی چاوی گاڕنیكادا- ڕەئووف حەسەن- ك. سبەینێ باوكت دێتەوە- س. ١٩٧٩. یكم: گ. بەیان- ژ٢٠- ك١ی١٩٧٤.

- گەشتێك- سەدرەدین عارف- گ. بەیان- ژ٥- ك٢ی ١٩٧١.

- گەشتێك لە وەستانا- ڕەئووف بێگەرد- ك. بوار- س. ١٩٧٧. یكم: گ. بەیان- ژ٣١- ت٢ی ١٩٧٥.

- گەلەگورگ- حسەین عارف- ك. گەلەگورگ- س. ١٩٨٣.

- گەنم- سەلام مەنمی- ر. هاوكاری- ژ٤٨٣- ١٩٧٩/٩/١٦.

- گەوج خەڵەتێنە- حەسەن قزڵجی- ر. بیری نوێ- ژ١٨٤- ١٩٧٦/٣/٢٧.

- گەوجێ لە شارەوە- ئەحمەد سەید عەلی بەرزنجی- ك. دەستەویەخە- س. ١٩٧٧. یكم: ر. ژین- ژ٩٥- خ٢- ١٩٧٢/١٢/٧.

- گەوهەری کچێنی دڵشاد مەریوانی- ک. دڵدارانی شۆڕش- س. ١٩٧٣.
- گێڕانەوەی بەسەرهاتی هاوڕێیەك هەمزە عەلی ساڵح- ك . هـ. کۆمەڵی چیرۆکی ئاوس- س. ١٩٧٧.
- گێژاو- سەلام مەنمی- ك. گێژاو- س. ١٩٧٦. یکم: ر. هاوکاری- ژ١٩٦- ١٩٧٣/١٢/٧.
- گێژاو- هەڤرێست- ر. هاوکاری- ژ٤٢٦- ١٥/٥/١٩٧٨.
- گـێژاوێك و دۆزیـنـەوە- هشام تـاهـیـر بـەرزنجی- ر. هـاوکـاری- ژ٢٠٠- ١٩٧٤/١/١١.
- گێژەڵووکە- ئەمین محیەدین ر. ژین- ژ١١٢٠- ٢٣ی ت١ی ١٩٥٢.

ل

– لاپەڕەیەك لە داستانی شارێك– ئەحمەد سەلام– گ. بەیان– ژ٤٩– مایسی ١٩٧٨.

– لاپەڕەیەك لە دەفتەری سەفەربەلکی ئەمڕۆدا– جەزا عەلی ئەمین ر. هاوکاری– ژ١٣٥–١٩٧٢/٩/٢٣.

– لاپەڕەیەك لە یاداشتی کفر ئەحمەد– کاکەمەم بۆتانی– ك. بازنە– س. ١٩٧٩.

– لاسارێك لە کاروانە وێڵەکەدا– سەلاح ئەحمەد شوان– ر. هاوکاری– ژ٥– س. ٢–١٩٧١/٢/٦.

– لاشە سەهۆڵینەکان– ئاسۆ ئەحمەد– گ. کاروان– ژ١٠– تەمووزی ١٩٨٣.

– لافاو– سەلام مەنمی– ر. برایەتی– ژ٧٢– ١٢/١٠/١٩٧٣– خ٤.

– لافاو– عەبدوڵا میدیا– ك. خەبات– س. ١٩٥٨. یکم: گ. هیوا– ژ٥– س. ١–ت٢ی ١٩٥٧. "بەناوی– مامۆستا. ع. دوە"

– لاکێشە ڕووناکەکان– عەبدوڵا سەڕاج– ك. لاکێشە ڕووناکەکان– س. ١٩٨٠.

– لالۆ کەریم– جەمال نەبەز– س. ١٩٥٦. "بەکتێبێك".

– لاوکی سوارە– محەمەد فەریق حەسەن– ك. ڕستێك زەنگیانەی ئاوی– س. ١٩٧٩.

– لاوە ئەژی– مەدیحە سابیر سوفی– گ. کاروان– ژ١٣– ت١ی ١٩٨٣.

– لوێچیێ ئەشکی سوێر– حەمە کەریم عارف– ك. تیرۆژ– س. ١٩٧٩. یکم: ر. هاوکاری– ژ٤٤٣– ٢/١٠/١٩٧٨.

– لە ئاسۆی چاوەڕوانیدا– مستەفا ساڵح کەریم– گ. کاروان– ژ١– ت١ی ١٩٨٢.

– لە ئاهەنگی ڕاوی هەڵۆی ناو زونگاودا– کاکەمەم بۆتانی– ك. بازنە– س. ١٩٧٩. یکم: گ. بەیان– ژ٩–١٩٧٣.

– لە ئاهەنگی شەوێکی ئەم شارەدا– عەبدوڵا عەزیز خالید– گ. کاروان– ژ٤– ك٢ی

.١٩٨٣

- له ئێرانیش گوڵی سوور و چرا هەیە- عەبدوڵا سابیر- ر. بیری نوێ- ژ٨٣- ١٩٧٤/٣/١٧.

- لەبارچوون- جیهان عومەر- گ. نووسەری کورد- ژ٤- خ٢- ئابی١٩٨٠.

- له باوەشی ئافرەتێکی جوانا- ئەحمەد سەید عەلی بەرزنجی- ك. کاروانێ بەرەو خۆر- س. ١٩٧٣.

- له بازاڕی دادپەروەریدا- محەمەد نووری توفیق- گ. بەیان- ژ٥٨- ك١ی ١٩٧٩.

- لە بەرامبەر حەقیقەتدا- محەمەد موکری- ر. هاوکاری- ژ٤١- س. ٢- ١٩٧١/١١/١٣.

- له بەڕێکردندا- هوشیار سیوەیلی- ر. هاوکاری- ژ٣٢٨- ١٩٧٦/٧/٢٨.

- له بەندیخانەوە- مەجید ئاسنگەر- گ. رووناهی- ژ٧، ٨- س. ١- نیسان و مایسی ١٩٦١.

- له بیابانێکدا- محەمەد ئەحمەد تەها "کامەران موکری"- ر. ژین- ژ١١٣٩ تا ١١٤١- ١٩٥٣.

- له پاسی ئەمانەدا- ئیسماعیل ڕەسوڵ- گ. بەیان- ژ٧٥- ك١ی ١٩٨١.

- له پاسێکا- مستەفا زەنگەنە- ر. بیری نوێ- ژ١٣٣- ١٩٧٥/٢/١٦.

- له پاش باران کەپەنك- عوسمان عوزێری- گ. هەتاو- ژ٩٠-١٠ی مارتی ١٩٧٥.

- له پریاسکەیەکی ونبوودا- عەبدولقادر کەسنەزانی- ب. گزنگ- ژ١-١٩٧٢.

- له پێناوی ئافرەتا- عەلائەدین سەجادی- ك. هەمیشه بەهار- س. ١٩٦٠. یکم: گ. گەلاوێژ- ژ٩- س. ٧- ئەیلوولی ١٩٤٦.

- له پێناوی ئێوەدا نەژیا- فوئاد محەمەد ئەمین- ك . هـ. چەکەرە- س. ١٩٧٣.

- له پێناوی تەماعکاریدا- ساجد ئاوارە- ر. ڕاپەڕین- ژ٢٠٠- س. ٥- ١٧ی ت١ی ١٩٦٨.

- له پێناوی چاوەکانتا- محەمەد ئەمین ئەحمەد- ك. دەبێ و نابێ ڕایەکی زمانەوانییە- س. ١٩٧٧.

- لە پێناوی دوو پارچە ئاسندا- ئەمین پۆلا- ر. ژین- ژ٣٢- خ٢- ١٩٧١/٧/٢٢.
- لە پێناوی ڕێگەی براکاندا- هاوڕێ قادر- ك. تاوان- س. ١٩٧٨.
- لە پێناوی سوودی ماما- تاهیر ساڵح سەعید- ر. ژین- ژ١٦٨٨- ١٩٦٢/٨/٩. "بەناوی- تایەر-ەوە".
- لە پێناوی نانا- عەبدوڵا میدیا- گ. بڵێسە- ژ٩- نیسانی ١٩٦٠. "بەناوی - میدیا-ەوە".
- لە تاریکاییدا- حسەین عارف- ك. تویشووی سەفەرێکی سەخت- س. ١٩٧٩. یکم: ر. هاوکاری- ژ٢٧٣- ١٩٧٥/٧/٤.
- لە تاقی لاوییا- عەلی توانا- ر. ڕاپەڕین- ژ١٣٩- س. ٤- ١٩٦٧/٦/١٩.
- لەتێ نان و شیشێ کەباب- فازل نیزامەدین- گ. هیوا- ژ٦، ٧- س. ٢- ك٢ی ١٩٥٩. "بەناوی- فازل-ەوە".
- لە چەژنا- ئەکرەم قەرەداغی- ر. ژین- ژ٩- خ٢- ١٩٧١/٢/١١.
- لە چەژنی کریسمسدا- سۆران مەحوی- گ. بەیان- ژ٥٧- ت١ی ١٩٧٩.
- لە چاوەڕوانیی منداڵدا- عەبدوڵا سەڕاج- ك. بارام ناوێك هەبوو- س. ١٩٨٢. یکم: ر. هاوکاری- ژ٣٨٨- ١٩٧٧/١٠/٥.
- لە چرکەی چاوەڕێیەکدا- جیهان عومەر- ك. وێنەی باوەشی دیوارەکان- س. ١٩٨٠. یکم: ر. هاوکاری- ژ٤٠٥- ١٩٧٧/١٢/٢٦.
- لە خەوما- جەمیل سائیب- س. ١٩٧٥. "بەکتێبێك". یکم: ر. ژیانەوە- ژ٢٩-١ی تەمووزی ١٩٢٥ تا ژ٥٦- ١٤ی ك٢ی ١٩٢٦. ر. ژیان- ژ١-٢١ی ك٢ی ١٩٢٦ تا ژ٢٦-٢٩ی تەمووزی ١٩٢٦.
- لە خەوما- محەمەد نووری توفیق- گ. هیوا- ژ٣١- س. ٤- ك٢ی ١٩٦١.
- لە خێڵ بەجێ ماوە- مەحموود ئەحمەد- ر. ژین- ژ١٦٠١- ١٩٦١/٣/٣٠.
- لە دایك بوونێکی نوێ- ئەحمەد قادر سەعید- ك. تەزووی ناخ- س. ١٩٨٠.
- لە دایکبوونەوە- محەمەد موکری- ر. هاوکاری- ژ٥٤٣- ١٩٨٠/٩/٢٢.
- لە درزی دەروازەی کۆشکێکەوە- کاکەمەم بۆتانی- ر. برایەتی- ژ٦٩-

۱۹۷۳/۹/۲۱– خ٤.

– له دەریای ئازاردا– عەبدوڵا عەزیز خالید– ك. بابانوئێل تۆراوە– س. ۱۹۷۸. یکم: ر. هاوکاری– ژ۳۹۷– ۱۹۷۷/۱۱/۱۷.

– له دەریای بیرا– شێرکۆ بێکەس– ك . هـ. ئەنجامی داوێنپیسی– س. ۱۹۵٦.

– له دەفتەری جەنگاوەرێکدا– حەمە کەریم هەورامی– گ. نووسەری کورد– ژ۷– خ۲– تەمووزی ۱۹۸۱.

– له دەم جووتیارێکی کوردەوە– عەبدولقادر ئەمین ماوەتی– ر. هاوکاری– ژ٤۱– ۱۹۷۳/۱۱/۱۳.

– لـه ڕۆژانـەی کـرێکـارێکـدا– نـەریمان فـوئـاد مـەستـی– ر. هـاوکـاری– ژ۳۰–۱۹۷۱/۸/۲۸.

– له ڕۆژمێری دێیەکی ئەم خوارەدا– ئەحمەد محەمەد ئیسماعیل– ك. چاوەڕوانی– س. ۱۹۸۲. یکم: گ. ڕۆژی کوردستان– ژ٦۲– ئایار و حوزەیرانی ۱۹۸۱.

– له ڕۆژمێری نووسەرێکدا– ڕەئووف بێگەرد– ك. هەوار– س. ۱۹۸۱.

– له ڕۆژێکی سەختا بوو– حسەین عارف– ر. برایی– ژ٥– کوردی–۱۹٦۷/٦/۳. "بەناوی– ح–وە".

– له ڕێگای ئاواتێکا– ئەحمەد سەید عەلی بەرزنجی– ك. دەستەویەخە– س. ۱۹۷۷.

– له ڕێگای سەرا– جەمال بابان– ر. ژین– ژ۱٤۳۰–۱۹۵۹.

– له ڕێی چیا خوێندمەوە– کاکە خولە– ر. بروا– ژ۲۸– س. ۲–۱۹٦۱/۳/۱۱.

– له زیندە بەچاڵکردنی نەزۆکێکدا– کاکەمەم بۆتانی– ك. بازنە– س. ۱۹۷۹.

– له ژوورە یەك لەناو یەکەکاندا– ئەحمەد شاکەلی– گ. بەیان– ژ۹–۱۹۷۳.

– له ژوورێکی بێ دیواردا– د. کاوس قەفتان– ك. نیو هەنگاو دوور له دۆزەخ– س. ۱۹۷۹. یکم: گ. بەیان– ژ۳٤– مارتی ۱۹۷٦.

– له ژێر دەستەیی خۆمدا– عەبدوڵا عەزیز خالید– ك. گڕی کەفە وشکەکانتان دائەمرکێنمەوە– س. ۱۹۷۳.

– له ژێر سێبەری درەختێکا– تاهیر ساڵح سەعید– گ. دەنگی مامۆستا– ژ۲– س.

١– مایسی ١٩٧١.

– لە سایەی شەریعەتدا– د. مارف خەزنەدار– ك. ئەڵەمان كوردی– س. ١٩٦٩.

– لەسەرت دەنووسم– مەولوود ئیبراهیم حەسەن– گ. ڕۆشنبیری نوێ– ژ ٧٧– ت١ی ١٩٧٩.

– لەسەر ڕێدا– ئەحمەد محەمەد ئیسماعیل– ك. چاوەڕوانی– س. ١٩٨٢. یكم: گ. بەیان– ژ٦٨– ك٢ی ١٩٨١.

– لەسەر زەردەخەیەك– محەمەد ڕەحیم ڕەمەزان– ك. لەسەر زەردەخەنەیەك– س. ١٩٧٠.

– لەسەر شانۆ– محەمەد مەولوود "مەم"– ك. چیرۆكەكانی مەم– س. ١٩٧٠. یكم: ر. هاوكاری– ژ٢٩– س. ١– ١٩٧٠/٧/٢٥.

– لە سینەما دیبوونی– شیرین. ك–ك. پێش ئەوەی تاریك دابێ– س. ١٩٧٨.

– لە شاری بێ هەتاودا– جەزا عەلی ئەمین– ر. هاوكاری– ژ ١٩٩– ١٩٧٣/١٢/٢٨.

– لەشكەر– قاسم سلێمان برواری– ر. هاوكاری– ژ٦٠٢– ١٩٨١/٩/٣.

– لەش و پارە– ئەمین میرزا كەریم– ك. لێوی ئاگرین– س. ١٩٦٧.

– لە شەقامی گەورە– محەمەد مەولوود "مەم"– ك. چیرۆكەكانی مەم– س. ١٩٧٠.

– لە شەوێكی پایزا– شێركۆ بێكەس– ر. برایی– ژ٢٣–كوردی– ١٩٦٧/١٠/٢١. "بەناوی– كاوە– هوە".

– لە فەرهەنگی ئارەزووی ئەم شارەدا– ڕەئووف بێگەرد– ك. بوار– س. ١٩٧٧. یكم: گ. ڕۆشنبیری نوێ– ژ٤٣، ٤٤– ئاب و ئەیلوولی ١٩٧٥.

– لە كانگای ژیانا– شوان مەخموری– گ. هەتاو– ژ١٠٩–١٩٥٧.

– لە كۆڕی خەباتا– حسەین عارف– ك. لە كۆڕی خەباتا– س. ١٩٥٩.

– لە كۆمەڵگایەكی پاشكەوتوودا– بورهان قانیع– ر. هاوكاری– ژ١٦٠– ١٩٧٣/٣/٣٠.

– لە گازینۆی پەرلەماندا– عەبدوڵا سەڕاج– ك. بارام ناوێك هەبوو– س. ١٩٨٢.

یکم: گ. بەیان – ژ٤٤– ت١ی ١٩٧٧. "بە ناونیشانی– لە چاپخانەی بەرلەماندا– لێرەدا ناوی نووسەری لەگەڵدا نییە".

– لە گۆڕستاندا– ئەحلام مەنسوور– ك. پرد– س. ١٩٨١.

– لە گەدەی نەهەنگێكدا– عەبدوڵا سەراج– گ. بەیان– ژ ٣٢– ك١ی ١٩٧٥.

– لە گەرداوی خۆونكردندا– ئەحلام مەنسوور– ر. هاوكاری– ژ١٩٠– ١٩٧٣/١٠/٢٦.

– لە گەرووی مەرگەوە – تاهیر ساڵح سەعید – ك. لە گەرووی مەرگەوە – س. ١٩٧٣. یكم: گ. نووسەری كورد – ژ٦ – مارت و نیسانی ١٩٧٢. (بە ناونیشانی – لەناو گەرووی مەرگەوە –).

– لە گەڕانەوەیەكدا – ڕەئوف بێگەرد – ك. هەوار – س. ١٩٨١. یكم : گ. رۆژی كوردستان – ژ تایبەتی – ١٩٨٠.

– لەگەڵ دەغەزارەكاندا – تاهیر ساڵح سەعید – گ. ڕۆشنبیری نوێ – ژ٧ – ١٩٧٤/١/٢١.

– لەگەڵ شەبەق – جیهان عومەر – ك. زەردەخەنەی ژیان – س ١٩٦٩.

– لەگەڵ كرێكاراندا چاوەڕوانی – محەمەد ڕەشید ئیسماعیل (م. ئارام) – ر/ هاوكاری – ژ٢ – س. ٢ – ١٩٧١/١/١٦.

– لە گێژاوی ونبووندا – شلێر – ر. هاوكاری – ژ٣٦– س. ١ – ١٩٧٠/٩/١٢.

– لە لاپەڕەیەكی دەرەبەگایەتیدا – بورهان قانیع – ر. هاوكاری – ژ٤٣ – س. ٢–١٩٧١/١١/٢٧.

– لە ملەی بێستووندا – د. هیوا عومەر – گ. بەیان ژ٨٦– ئایاری ١٩٨٣.

– لە مەرگیش بەهێزترە–عەبدوڵا سابیر–ر. بیری نوێ–ژ١٠٩– ١٩٧٤/٨/١٨ .

– لە مێژووی خۆمانەوە – ئەبوبەكر هەوری –ر. ژین–ژ ١٤٦٩ – ١٤٧٠ – ١٩٥٩/٩/٧،٨/٣١. (بە ناوی – أ. ب. هەوری – یەوە).

– لە ناخی شەوێكدا – ئەمین میرزا كەریم – ر. برایەتی – ژ. ٦٢–١٩٧٣/٨/٣ – خ٤.

– لە نەورۆزا–عەبدوڵا میدیا–ك. خەبات – س. ١٩٥٨.

–له نیوه شەودا ئەحمەد سەید عەلی بەرزنجی–ك. دەستەویەخە–س. ١٩٧٧. یكم: ر. ژین–ژ٦–خ٢–١٤/١/١٩٧١.

– لەودیو دەروازەوە – دڵشاد مەریوانی – ك. بە پەنجەكانم دەتبینم – س. ١٩٧٨.

– لەودیو دەرگا ئاسنینەكەوە – شێرزاد حەسەن – ك. تەنیایی –س. ١٩٨٣. یكم: گ. نووسەری كورد – ژ ٤–خ٢–ئابی١٩٨٠.

– لەو شوێنەی زەوی هەیە ئاو نییە – جەمال بابان – ك. مامەیارە–س. ١٩٧٣.

– لە وڵاتی قارەمانانا – ئیبراهیم ئەحمەد – ك. كوێرەوەری – س. ١٩٥٩. یكم: گ. گەلاوێژ–ژ٣–س. ٤–مارتی ١٩٤٣.

– لەوێ پێت دەڵێم – ساڵح محەمەد ئەمین – ك. سوێی زامێكی قووڵ – س. ١٩٨٣. یكم: ر. بیری نوێ–ژ٦٦–٢٦/٩/١٩٧٣.

– لەوێ پێت دەڵێم – عەبدوڵا سابر – ر. بیری نوێ – ژ ١٢٠–١٠/١١/١٩٧٤.

– لەوێ لە سەرەتای ئاژاوەدا – ئەحمەد شاكەلی – ر. هاوكاری – ژ١٧٢–٢٢/٦/١٩٧٣.

– لە هۆڵێكی بێدەنگدا – سەعد خۆشناو گ. ڕۆشنبیری نوێ–ژ٥٢–ت٢ی ١٩٧٨.

– لە هەفتەنامەی سەردەمێكدا – هەمزە عەلی ساڵح – ك . هـ. كۆمەڵێ چیرۆكی ئاوس – س. ١٩٧٧.

– لە یاد و بیرەوەری باپیرم – شەفیق مەحموود حەسەن – گ. بەیان–ژ٨٠– حوزەیرانی ١٩٨٢.

– لیستە – سەلام مەنمی – ر. بیری نوێ – ژ٣٠٩–٣٠/٩/١٩٧٨.

– لێك دابڕانێكی سەخت – خانم ڕەسوڵ – گ. بەیان – ژ٨٠– حوزەیرانی ١٩٨٢.

– لی قەوماوێك – نزار – ر. ژین – ژ١٤٩٧، ١٤٩٨ – ٢٤، ٢٨/١٢/١٩٥٩.

– لێوی ئاگرین – ئەمین میرزا كەریم– ك. لێوی ئاگرین – س. ١٩٦٧ . یكم: ر. ژین – ژ١٦٨١ – ٢١/٦/١٩٦٢.

م

– ماچ – د. كاوس قەفتان – ك. دە چیرۆك – س. ١٩٦٩.

– ماچێك بە پەنهایی – عەبدولكەریم مەحموود شێخانی – ر. ژین – ژ٢٥–خ٢–١٩٧١/٦/٣.

– ماخۆلان – هیشام تاهیر بەرزنجی – ر. بیری نوێ – ژ٥٦–١٩٧٣/٧/١٧. (بەناوی – سەگرمە – وە).

– مارگیر – عەلی نەقشبەندی – ك. چیرۆكێت كرمانجی – س. ١٩٧٢. یكم: ر. هاوكاری – ژ٨–س. ١–١٩٧٠/٣/٦.

– ماستفرۆش – میهرەبان – گ. برایەتی – ژ٥ – ئەیلوولی ١٩٧٠ – خ٢.

– ماسی – عەبدوڵا سەڕاج – ك. لاكێشە ڕووناكەكان – س. ١٩٨٠. یكم: ر. هاوكاری – ژ٢١١–١٩٧٤/٣/٢٩.

– ماسی.. تەور.. فیوز – دڵشاد مەریوانی – ك. بە پەنجەكانم دەتبینم – س. ١٩٧٨. یكم: گ. ڕۆژی كوردستان – ژ٢١، ٢٢–١٩٧٤.

– ماسی بۆگەن – میم – ر. ژین – ژ١٣٠٦ – ١٩٥٦/٨/٢.

– ماشێن – ڕەزا سەید گوڵ بەرزنجی – ب. نووسەری نوێ – ژ٥–١٩٨٠.

– مەلا بەختیار و سەر و دڵ خۆش – سادق بەهائەدین – ك. خانومان – س. ١٩٨١.

– مەلا من ڕەشە نبوڤە – د. نافیع ئاكرەیی – گ. بەیان – ژ ٨٥–نیسانی ١٩٨٣.

–ماڵی حەرام – عەلی نەقشبەندی – ك. چیرۆكێت كرمانجی – س. ١٩٧٢. یكم: ر. هاوكاری – ژ١٨–س. ١–١٩٧٠/٥/١٦.

– مام پیاو – حوسێن حوزنی موكریانی – گ. دەنگی گێتی تازە – ژ ٣ – بەرگی ٢ – حوزەیرانی ١٩٤٤.

– مـام حـەسەن بـۆ هـاتـەوە – سەعـيـد نـاكـام – گ. بـرايـەتـی – ژ٢–س. ١– تەمووزی١٩٧٠–خ٢.

– مامز – شێرزاد حەسەن – گ. بەيان – ژ٢٨–ئابی ١٩٧٥.

– مام سمايل – س. م. م –ر. برايەتی – ژ٢٩– كوردی – ١٩٦٧/١٢/٢.

مام شێخ – شاكر فەتاح – ك. شەبەنگە بەڕۆژ –س. ١٩٤٧. يكم: گ. گەلاوێژ – ژ٦–س. ٦– حوزەيرانی ١٩٤٥.

– مام گورگ – محەمەد مەولوود (مەم) – ك. چيرۆكەكانی مەم – س. ١٩٧٠.

– مام نەريمان و كوڕەكانی – محەمەد ساڵح سەعيد – گ. دەنگی گێتی تازە – ژ٦– بەرگی ٤– ئەيلوولی١٩٤٥.

– مام نەورۆز – عوسمان شوكور فەرەج – ر. بيری نوێ – ژ٤٦ – ١٩٧٣/٥/٨.

– مام و سوو – عەبدوڵا سەڕاج – ك. لاكێشە ڕووناكەكان س. ١٩٨٠.

– مام وەسمان – عەبدولستار تاهير شەريف – گ. ڕۆژی كوردستان – ژ٤٣، ٤٤– ك١ی ١٩٧٦، ك٢ی ١٩٧٧.

– مامۆستا – دڵشاد مەريوانی – ك. دڵدارانی شۆڕش – س. ١٩٧٣.

مامۆستا بێژەن – شاكر فەتاح – ك. شەبەنگە بەڕۆژ – س. ١٩٤٧. يكم: گ. گەلاوێژ – ژ٢– س. ٥– شوباتی ١٩٤٤.

– مامۆستا هەقت دەسێنن – زاهير ئەحمەد سەوز – گ. ڕۆژی كوردستان – ژ٢٩،٢٨ – تەمووزی ١٩٧٥.

– مام هۆمەر – موحەڕەم محەمەد ئەمين – س. ١٩٥٤. (بەكتێبێك).

– مام هۆمەر لە تاريكيدا مرد – بورهان قانيع – ك/ ئەرخەوان، جوانی و ئازايەتی و راپەڕين – س/١٩٧٩.

– مام هۆمەر مرد – ئەنوەر مەحموود – ر. هاوكاری – ژ١٧–س ٢–١٩٧١/٥/٨.

مامەی قۆشمەی ئاژاوەچی – حسەين عارف – ك. لە كۆڕی خەباتا –س. ١٩٥٩.

– ماهراكۆ – ميرزا محەمەد ئەمين مەنگوڕی –س. ١٩٧١. (بە كتێبێك).

– مانگگيران – ساجد ئاوارە – گ. هيوا – ژ٧–س. ١–ك٢ی ١٩٥٨.

- مانگ و دڵێکی بەسەزمان - محەمەد ئەحمەد تەها (کامەران موکری) - ر. ژین - ژ ۱۳۳٦ - ۱۹٥۷/۳/۱٤. (بەناوی - کامەران - ەوە).

- مانگ لە زۆنگاودا - محەمەد ڕەشید ئیسماعیل (م. ئارام) - ر. هاوکاری - ژ ۱-س. ۲-۹/۱/۱۹۷۱.

- مانگی سەوز - عەبدوڵا سەڕاج - ك. لاکێشە ڕووناکەکان - س. ۱۹۸۰. یکم: گ. بەیان - ژ ٤۳- تەمووزی ۱۹۷۷.

- موحازەرەیەك دەربارەی کورتە چیرۆك و سۆوەت - دڵشاد مەریوانی - ك. بە پەنجەکانم دەتبینم - س. ۱۹۷۸. یکم: گ. ڕۆشنبیری نوێ - ژ ٤۱-۱۹۷٥.

- مودیر بەگ - شاکر فەتاح - ك. شەبەنگە بەڕۆژ -س. ۱۹٤۷. یکم: گ. گەلاوێژ - ژ ۱۰ - س. ٤ - ت۱ی ۱۹٤۳. هەروەها: گ. ڕزگاری - ژ ۱٤، ۱٥-۲۷ی نیسانی ۱۹۷۰.

- مرد عەسکەریشی نەکرد - محەمەد موکری - گ. ڕۆشنبیری نوێ - ژ ٤-۲۱/۱۲/۱۹۷۳.

- مردن - سەلام مەنمی - ك. گێژاو -س. ۱۹۷٦.

- مردن بۆ دوژمنی هەردوو لا - حسەین عارف - گ. بڵێسە - ژ٥ - ك۱ی ۱۹٥۹.

- مردن بە سەربەرزی - عەبدوڵا عەزیز خالید - ر. هاوکاری - ژ ٤٥-س. ۱-۱٤/۱۰/۱۹۷۰.

- مردن لە ژێر باڵی ڕەهێڵەدا - کەمال پشدەری - گ. بەیان - ژ۲۹- ئەیلوولی ۱۹۷٥.

- مردنی زۆرلێکراوێك - ح. ب. سەردی - ر. ژین ژ ۱۲۹۳-۱۹/٤/۱۹٥٦.

- مردوو خەون نابینێ - عەبدوڵا سەڕاج - ك. مردوو خەون نابینێ - س/۱۹۸۰. یکم: ر. هاوکاری - ژ ٥۲۰-۷/٤/۱۹۸۰.

- مرۆڤ و نەخۆشی کالاسی - محەمەد ئەمین ئەحمەد - گ. بەیان - ژ٥۲-ت۲ی ۱۹۷۸.

- مرۆڤی ڕاستەقینە - ساڵح محەمەد ئەمین - ك. سوێی زامێکی قووڵ - س. ۱۹۸۳. یکم: گ. کاروان - ژ٥- شوباتی ۱۹۸۳.

– مرۆڤێکی وێڵ و فرمێسکێکی نامۆ – زاهیر ئەحمەد سەوز – گ. ڕۆشنبیری نوێ – ژ٦٠ نیسان و مایسی ١٩٧٧.

– مریبایێ ئاغای – محەمەد سواری – ك. مزگێنی – س. ١٩٨٣.

– مریشکە سوورەکراوەکە – ساڵح محەمەد ئەمین – ك. سوێی زامێکی قووڵ – س. ١٩٨٣.

– مـــریـــەم و کـــۆشك و کـــەلاوە – شێرزاد حـــەسەن – گ. نـــووسەری کـــورد – ژ١٠–خ٢–ك١ی ١٩٨٢.

– مڕە – سەلام مەنمی گ. ڕۆژی کوردستان – ژ٥٤–ئاداری ١٩٧٩.

– مزگێنی – محەمەد سەلیم سواری – ك. مزگێنی – س. ١٩٨٣.

– مژدە – ئازاد عەبدولوەهاب جوندیانی – گ. ڕۆشنبیری نوێ – ژ ٦١ – حوزەیرانی ١٩٧٧.

– مژدەی ئازادی – حسەین عارف ك. لە کۆڕی خەباتا – س. ١٩٥٩.

– مشتومڕ – جمال بابان – گ. پەروەردە و زانست – ژ٢–س. ١–١٩٧١.

– مشەختی – ئیدریس محەمەد عەلی – ر. هاوکاری – ژ٥٦٩–١٩٨١/١/٨.

– مشتێ خۆڵ و خوێن – محەمەد ڕەشید فەتاح – ك. ٣٨–س. ٢–١٩٧١/١٠/٢٣.

– منداڵمان ناوێ – ئەحلام مەنسوور – ك. پرد – س. ١٩٨١.

– مناڵە سەموونفرۆشەکە – زاهیر ئەحمەد سەوز – گ. بەیان – ژ١١–١٩٧٣.

– منداڵەکان فێرە خۆشەویستی دەبن – سابیر ڕەشید – گ. ڕۆشنبیری نوێ – ژ٦١– حوزەیرانی ١٩٧٧.

– منداڵێکی قوتابی – لەتیف هەڵمەت – گ. بەیان – ژ٢٧– تەمووزی ١٩٧٥.

– منداڵی ژمارە هەشت – مستەفا ساڵح کەریم – ك. شەهیدانی قەڵای دمدم – س. ١٩٦٠.

– منداڵ – عەبدوڵا سەڕاج – ر. بیری نوێ – ژ٢٥٤–١٩٧٧/٨/٢٠.

– منداڵەکان و تابلۆکان – محەمەد ڕەشید فەتاح – گ. نووسەری کورد – ژ٤–خ٢– ئابی ١٩٨٠.

– منداڵێك لە وڵاتی دێوە كۆنكرێتییەكاندا – سەڵاح ئەحمەد شوان – گ. ڕۆژی كوردستان – ژ٦٠– تەمووز و ئابی١٩٨٠.

– من كێم؟– جەوهەر غەمگین – گ. ڕووناهی – ژ٨٠٧ – س. ١– نیسان و مایسی ١٩٦١.

– من و تۆ – سەلام مەنمی – ك. گێژاو – س. ١٩٧٦. یكم: ر. هاوكاری – ژ٢٢٥ – ١٩٧٥/٧/٥.

– من و ڕیشۆڵە و حەمەشین – عەبدوڵا سەڕاج – گ. كاروان – ژ١٣ – ت١ی ١٩٨٣.

– من و كۆمەڵ و سروشت تاوانبارین – بورهان قانیع – ك. ئەرخەوان، جوانی و ئازایەتی و ڕاپەڕین –س. ١٩٧٩.

– من و هەر چواریان – م. ع. م – گ. نووسەری كورد – ژ٨ – خ٢– حوزەیرانی ١٩٨٢.

– منیش هەژار بووم – ئەبوبەكر هەوری – ر. ژین – ژ١٢٨٩–١٩٥٦/٣/٢٢ (بە ناوی – أ. ب. هەوری –یەوە).

– مووچڕكەی خەم لە گۆرانی دڵدارەكاندا – مستەفا ساڵح كەریم – گ. ڕۆشنبیری نوێ – ژ٦٨– حوزەیران و تەمووزی ١٩٧٨.

– مووچڕكە – محەمەد موكری – گ. بەیان – ژ٤٨ – ئادار و نیسانی ١٩٧٨.

– مووشێن – كاكە مەم بۆتانی – ك. بازنە – س. ١٩٧٩.

– مۆتەكە – سەلام مەنمی – گ. ڕۆشنبیری نوێ – ژ٦٠– نیسان و مایسی ١٩٧٧.

– مۆدێل – .... – ر. هاوكاری – ژ٣٣٦–١٩٧٦/٩/٢٢. (ناوی نووسەری لەگەڵدا نییە).

– مۆرانە – محەمەد رەشید فەتاح – ك/ گەشتی دووەمی ئەپۆلۆ – س/١٩٧٧. یكم: گ/ بەیان – ژ/٩–١٩٧٣.

– مۆرانە – محەمەد ڕەشید فەتاح – گ. گەشتی دووەمی ئەپۆڵۆ – س. ١٩٧٧. یكم – گ. بەیان – ژ٩ – ١٩٧٣.

– مۆزەخانە محەمەد ڕەشید فەتاح – گ . ڕۆشنبیری نوێ – ژ ١٥– ١٩٧٤/٤/١١.

– مۆمەكەی شەماشە دنحە – محەمەد مەولوود (مەم) – ك. چیرۆكەكانی مەم – س.

.١٩٧٠

– مهانه – فەیسەڵ مستەفا – گ. ئاسۆی زانکۆیی – ژ١–س. ٢–١٩٧٩.

– مەدەد – حسەین عارف – ك. توێشووی سەفەرێکی سەخت – س. ١٩٧٩.

– مەرج – کەمال عەبدوڵا قادر – ر. هاوکاری – ژ٥٧٣ – ١٩٨١/٢/٥.

– مەرگ – حەیدەر عەبدوڕەحمان – گ. بەیان – ژ٦٧–ك١ی١٩٨٠.

– مەرگ – کامل ژیر – گ. ڕووناهی – ژ٦،٥–س. ١– شوبات و ئاداری١٩٦١.

– مەرگەمووشی ئەم سەردەمە – فازل مەجید – گ. ئاسۆی زانکۆیی – ژ٨–س. ٢– حوزەیرانی١٩٧٨.

– مەرگی نابینێ – حسەین عارف – ك. توێشووی سەفەرێکی سەخت – س. ١٩٧٩. یکم ز گ. ڕۆشنبیری نوێ – ژ ٥٤– ت١ی ١٩٧٦.

– مەرگی برا – مەحموود ئەحمەد – ر. ژین – ژ١٤٤٤/١١/٥/١٩٥٩. (بە ناوی –ئازاد– ەوە).

– مەرەق – فەیسەڵ مستەفا – ر. هاوکاری – ژ٤٧٤–١٤/٥/١٩٧٩.

– مەزاتخانە – سەلام مەنمی –ك. گێژاو – س. ١٩٧٦.

– مەسەلەی ویژدان – ئەحمەد موختار جاف – س. ١٩٧٠. (بە کتێبێك).

– مەکینە – دڵشاد مەریوانی – ك. دڵدارانی شۆڕش –س/ ١٩٧٣.

– مەلا مەجید – ساجد ئاوارە – گ. بڵێسە – ژ٥ – ك١ی١٩٥٩.

– مەلەکان بەرەو کوێستان دەگەڕێنەوە – مستەفا ساڵح کەریم – گ. کاروان – ژ٤ – ك٢ی١٩٨٣.

– مەلی بەردراو – حەسیب قەرەداغی – ر. ژین – ژ٣١–خ٢ – ١٩٧١/٧/١٥.

– مەمۆ – مەجید ئاسنگەر – گ. هەولێر – ژ١ –س. ١–مایسی١٩٧٠.

– مەمۆ.. مەمۆ. – ئەنوەر محەمەد تاهیر – گ. کاروان – ژ٢ –ت٢ی١٩٨٢.

– مەنجەڵ – عەبدوڵا سەڕاج – ك. بارام ناوێك هەبوو – س. ١٩٨٢. یکم: ر. هاوکاری – ژ٢٠٢–٢٥/١/١٩٧٤.

– مەیکووتە جەوتە – جەمال بابان – ك. سەید کەڵەك – س/١٩٦٩.

– میراتی دەرۆزەکەر – د. مارف خەزنەدار – ك. ئەڵەمان کوردی – س. ١٩٦٩.

– میرزا خۆڕایی – ساجد ئاوارە – ك. نەوای هەتیو – س. ١٩٦٩.

– میر مەحموود – سەلام مەنمی – ر. هاوکاری – ژ٥٩١–١١/٦/١٩٨١.

– میمکە هۆڵێ – حسەین عارف – ك. کڵافەیەك ژانی تووڕە – س. ١٩٧١. یکم: گ. تووتن – ژ٣–س. ٥–ك١ی١٩٦٩.

– مــیــنــەش گــۆڕا – د. کــاوس قــەفــتــان – گ. شۆڕشی کشتـوکـاڵـی ژ٢–س. ١–تەمووزی١٩٧٨.

– میوان پەزیری و دڵنوازی – حوسێن حوزنی موکریانی – گ. دەنگی گێتی تازە – ژ٦–بەرگی٤–ئەیلوولی١٩٤٥.

– مێرکێ ماصیا – عەلی نەقشبەندی – ك. چیرۆکێت کرمانجی – س. ١٩٧٢. یکم: ر. هاوکاری – ژ١٦– س. ١–٢/٥/١٩٧٠.

– مێژووی ژمارە سفر – عەبدوڵا سەڕاج – ك. مردوو خەون نابینێ – س. ١٩٨٠.

– مـێژووی لـەدایکـبـوون – مـحـەمـەد ئـەمین ئـەحـمـەد – ك. ئەبێ و نـابێ ڕایـەکی زمانەوانییە – س. ١٩٧٧.

– مێخ – محەمەد ڕەشید فەتاح – گ. بەیان – ژ٥٤– ئاداری١٩٧٩.

– مـێشکـتـان ژەنـگـی گـرتـووە – نـووری سەعـیـد قـادر – ر. هـاوکـاری – ژ٣٥–س. ١–٥/٩/١٩٧٠.

ن

– ناپاك – عەبدوڵا عەزیز خالید – ك. بابەنوئێل تۆراوە – س. ١٩٧٨.

– ناپلیۆن – محەمەد موکری – پ. ر. العراق – ژ/٢٠-١٣ – شوبات و ئاداری ١٩٧٨.

– ناتۆرە – تەها بابان – گ. بەیان – ژ٣ – نیسانی١٩٧٠.

– نارنجۆکێکی هەتیو – عەبدوڵا سەڕاج – ر. برایەتی – ژ١٢-٢١/١/١٩٧٤. خ٥.

– نازانم – شێرکۆ ناکام – ر. ڕاپەڕین – ژ١٣٤- ٢٧ی نیسانی١٩٦٧.

– نازدار یا ژنی کورد لە لادێ – محەمەد عەلی کوردی – گ. ڕووناکی – ژ١١،٩،٧-١٩٣٦.

– نازە – ئیسماعیل ڕۆژبەیانی – س. ١٩٨١- (بە کتێبێك).

– ناسك – کامل ئەحمەد – ر. هاوکاری – ژ٤٠٨-٩/١/١٩٧٨.

– ناسنامە و قۆچانی ڕەش – ئەحمەد محەمەد ئیسماعیل – ك. دەستی ئۆخەی – س. ١٩٧٣. یکم: ر. هاوکاری – ژ١٠١-٢٢/١/١٩٧٢.

– ناسۆر – کەمال ڕەئوف – ر. هاوکاری – ژ٦٥١-٢٦/٨/١٩٨٢.

– ناسینی کەسێکی نەناسراو – محەمەد ڕەشید فەتاح – ر. هاوکاری – ژ٣٩٠-١٩/١٠/١٩٧٧.

– ناشتن – ڕەئوف حەسەن – ك. سبەینێ باوکت دێتەوە – س. ١٩٧٩: یکم: گ. ڕۆژی کوردستان – ژ ٤٢-ت٢ی١٩٧٦.

– نافکرنا تە خەما تەیە – نزار محەمەد سەعید – ر. هاوکاری – ژ٤٩٧-٢٢/١٠/١٩٧٩.

– ناڤێ دێ هەلگریت – د. نافیع ئاکرەیی – ك. یاداشتێن پزیشکەکی – س. ١٩٨٠. یکم: ر. هاوکاری – ژ٤٧٨-١١/٦/ ١٩٧٩.

– ناڵەی درەخت – محەمەد نووری تۆفیق – گ. کاروان – ژ۱۰–تەمووزی۱۹۸۳.

– ناڵەی کەسی لێ نەپرسیو – عالیە عەبدولکەریم – ر. هاوکاری – ژ۱۹۷–۱۹۷۳/۱۲/۱٤.

– نامەی پێشمەرگەیەك – مەغدید سۆران – گ. هەولێر – ژ س. ۲– مایسی۱۹۷۱.

– نامەی دڵداری – موعتەسەم عەبدولجەبار ساڵەیی – گ. بەیان – ژ٦۸ – ك۲ی۱۹۸۱.

– نامە هەڵگیراوەکە – مەحموود زێوەر – ك. بەهاری ژیان – س. ۱۹٦۱.

– نامەی سەرسنوور – مەعرووف بەرزنجی – گ. ڕووناهی – ژ۱– س. ۲– ت۲ی۱۹٦۱.

– نامەی نیوەشەو – هیمداد حوسێن – گ. کاروان – ژ۱۱–ئابی۱۹۸۳.

– نامەیەك بۆ بەندیخانە – محەمەد مەولوود (مەم) – ك. چیرۆکەکانی مەم – س. ۱۹۷۰. یکم: گ. هیوا – ژ۱۱،۱۲– س. ۲ – حوزەیران و تەمووزی۱۹۵۹.

– نان بەڕەنجی شان – جیهان عومەر – گ. پێشکەوتن – ژ۱۰،۱۱– س. ۱– مایسی۱۹۵۸.

– نان و کەوەری خوێناوی – حسەین عارف – ك. کلافەیەك ژانی تووڕە – س. ۱۹۷۱. یکم: گ. بەیان – ژ۲– شوباتی۱۹۷۰.

– نانەواخانەکە – جەلال مەحموود عەلی – ك. ڕێبازی ژیان – س. ۱۹۷۱.

– نانی خوێناوی – د. کاوس قەفتان – گ. بەیان – ژ۲–۱۹۷۲.

– نانی سیلاوی – محەمەد ئەحمەد تەها (کامەران موکری – ر. ژین – ژ۱۱۱۹،۱۱۲۰،۱۹۵۲. (بە ناوی – حەمە – هوە).

– ناونیشانێکی نوێ – فەرهاد پیرباڵ – گ. ڕۆژی کوردستان. ژتایبەتی – ۱۹۸۰.

– ناوێکی نوێ – محەمەد موکری – ر. برایەتی – ژ ۷۳–۱۹۷۳/۱۰/۱۹– خ٤.

– نزای سێ بەسێ – د. کاوس قەفتان – ك. نیو هەنگاو دوور لە دۆزەخ – س. ۱۹۷۹. یکم: گ. ڕۆژی کوردستان – ژ٤٥، ٤٦ – ئادار و نیسانی۱۹۷۷.

– نقشتی و سەرەتان – د. نافیع ئاکرەیی – ب نووسەری نوێ – ژ/۵–۱۹۸۰.

- نووسراوێکی پەرپووت - میم - ر. ژین - ژ١٣٠٨-١٩٥٦/٨/١٦.

- نووسراوێکی کۆن - محەمەد ساڵح دیلان - ر. ژین - ژ١٦٩٨-١٩٦٢/١٠/١٨. (بەناوی - ژیل - ەوە).

- نووشتە - حەمە کەریم عارف - ك. تیرۆژ - س. ١٩٧٩.

- نووشتەکەی ئامینە خان - حەسەن قزڵجی - ك. پێکەنینی گەدا - س. ١٩٧٢. یکم: گ. هیوا - ژ٣٠-س. ٤-ت١ی١٩٦٠.

- نووکتەزان - عەلی نەقشبەندی - ك. چیرۆکێت کرمانجی - س. ١٩٧٢.

- نوێنەرەکان - محەمەد مەولوود (مەم) - پ. ر. العراق - ژ٦-١٩٧٧/٨/٢١.

- نۆبەرەی بێ ناز - مستەفا ساڵح کەریم - گ. برایەتی - ژ١٣-س. ١-خ٢ نیسانی١٩٧١.

- نهێنی - سەڵاح عومەر - ر. هاوکاری ژ٥٠٦ -١٩٧٩/١٢/٣١.

- نهێنی ڕەنگ زەردیم - ڕەئوف حەسەن - ك. سبەینێ باوکت دێتەوە - س. ١٩٧٩. یکم: ر. برایی - ژ٢١٧-١٩٦٨/٢/١٨.

- نهێنی کۆشکەکان - ئەمین پۆڵا - ر. ژین - ژ٢٧-خ٢-١٩٧١/٦/١٧.

- نهێنییەك - سەلام مەنمی - ر/برایەتی - ژ٤٧ - خ٤ - ١٩٧٣/٤/١٩.

- نهێنییەك - سەلام مەنمی - گ/ڕۆژی کوردستان - ژ. تایبەتی - ١٩٨٠.

- نە ئەم ئەو، نە ئەو ئەم - دڵشاد مەریوانی - ك. بە پەنجەکانم دەتبینم - س. ١٩٧٨ . یکم: گ. ڕۆژی کوردستان - ژ١٩،٢٠-١٩٧٤.

- نە چادر و نە خانی - ئەنوەر محەمەد تاهیر - ك. ئەڤ چیرۆکە بدویماهی نەهات - س. ١٩٨٣. یکم: ب. پەیڤ - ١٩٨٠. هەروەها: ر. هاوکاری - ژ٥٠١-١٩٧٩/١١/٢٦.

- نەخشەی ئاوەدانییەك - جەزا عەلی ئەمین - ر. هاوکاری - ژ١٨٢ - ١٩٧٣/٨/٣١.

- نەخۆرەك - سادق بەهائەدین - ر. هاوکاری - ژ٦٠٠-٢٠/٨/ ١٩٨١.

- نەخۆشی - فیدایی - ر. ژین - ژ١١٠٢-١٩٥٢/٦/٥.

– نەخۆشیی کرێکارێك – بورهان قانیع – ر. هاوکاری – ژ١٧٤–٦/٧/١٩٧٣.

– نەخۆشییەکەی دلێر – بورهان قانیع – ك. ئەرخەوان، جوانی و ئازایەتی و ڕاپەڕین – س. ١٩٧٩.

– نە دیداری حاجی و نە خەوی مزگەوت – حەسەن قزڵجی – ك. پێکەنینی گەدا – س. ١٩٧٢.

– نەریتێکی کۆن – ئەحمەد سەید عەلی بەرزنجی – ك. دەستەویەخە – س. ١٩٧٧. یکم: گ. بەیان – ژ٣٩ – ك٢ی١٩٧٧.

– نەریمان – سەلام مەنمی – گ. دەنگی مامۆستا – ژ١–س. ٢– حوزەیران و تەمووزی١٩٧٢.

– نەریمان چی لێ هات – محەمەد عەلی مەدهۆش – س. ١٩٦٨ (بە کتێبێك).

– نەزاهەت خاتوون – ئەحلام مەنسوور – گ. بەیان–ژ٧٨– نیسانی ١٩٨٢.

– نەسرەوتنێکی فێیاوی – عەبدوڵا عەزیز خالید – ر. ژین–ژ١٣٣–خ٢–٢٥/١٠/١٩٧٣.

– نەعیمە و بەهجەت – ئەحلام مەنسوور – ر. هاوکاری – ژ٢٧٢–٢٧/٦/١٩٧٥.

– نەگبەت گیان – دۆست سەعید – گ. بەیان – ژ٨٠– حوزەیرانی١٩٨٢.

– نە گوڵ نە هاوڕێ نە فرمێسك – کاکە مەم بۆتانی – ك. بوومە لەرزە لە گۆمی مەندا – س. ١٩٦٩.

– نەوای هەتیو – ساجید ئاوارە – ك. نەوای هەتیو – س. ١٩٦٩.

– نەورۆز لە نەورۆزدا هاتەوە – موحەڕەم محەمەد ئەمین – ر. هاوکاری – ژ٣٠٩–١٨/٣/١٩٧٦.

– نەوەی شاری خامۆش – محەمەد فەریق حەسەن – گ. بەیان – ژ١٣ – ١٩٧٤.

– نەهاتەوە – د. کاوس قەفتان – ك. خۆری ئاوابوو – س. ١٩٧٠.

– نیشانەیەکی ونبوو – ڕەزا سەید گوڵ بەرزنجی – گ. ڕۆشنبیری نوێ – ژ٦١ حوزەیرانی١٩٧٧.

– نیگایەکی تەلیسماوی – . . . . – گ. بەیان – ژ٣٥ – نیسانی١٩٧٦. (ناوی

نووسەری لەگەڵدا نییە).

- نیگای هەوارێکی کۆن - ئەحمەد قادر سەعید - ک. تەزووی ناخ - س. ١٩٨٠. یکم: گ. ڕۆشنبیری نوێ - ژ٦٦ - ئاداری١٩٧٨.
- نیو بیتاقە - لەتیف هەڵمەت - گ. بەیان - ژ٣١- ت٢ی١٩٧٥.
- نیوەڕۆیەکی هاوین - د. کاوس قەفتان - ک. دە چیرۆك - س. ١٩٦٩.
- نیوەکەم - ڕەزا سەید گوڵ بەرزنجی - گ. ڕۆشنبیری نوێ - ژ٧٧- ت١ی١٩٧٩.
- نیو هەنگاو دوور لە دۆزەخ - د. کاوس قەفتان - ک. نیو هەنگاو دوور لە دۆزەخ - س. ١٩٧٩. یکم: گ. بەیان - ژ٩-١٩٧٣.
- نێچیر - محەمەد موکری - گ. ڕۆژی کوردستان - ژ٤٩- شوباتی١٩٧٨.
- نێچیر ئەحمەد محەمەد ئیسماعیل - ک. دارەکەی بەر ماڵمان - س. ١٩٦٨.
- نێچیر - سۆران حاجی مارف - گ. ڕۆشنبیری نوێ - ژ٣٨- ١٩٧٥/٢/٢١.
- نێرگزا بریندار - د. نافیع ئاکرەیی - ک. یاداشتێکی پزیشکەکی - س. ١٩٨٠. یکم: پ. ر. العراق - ژ٢٥- مارت و نیسانی١٩٧٩.

و

– وا گوڵ ئەسووتێ – د. عیزەدین مستەفا ڕەسوڵ – ك. ڕازی دووری – س. ١٩٦٨.

– وانەی دەیەم – ئەمین میرزا کەریم – ر. بیری نوێ – ژ٢٩–١٠/١/١٩٧٣.

– وانەیەك لە مێژوو – ئەحمەد سەید عەلی بەرزنجی – ر. ژین – ژ٢٩– خ٢ –١/٧/١٩٧١.

– وا هاتم.. هاتم – ڕەزا سەید گوڵ بەرزنجی – ك. شووشەیە خوێن – س. ١٩٧٨.

– وتارێك دەربارەی مشك – دڵشاد مەریوانی – ك. دێر یاسین – س. ١٩٧٨.

– وچان لە قۆناغی خونچەی کراوەدا – محەمەد ڕەشید فەتاح – یکم: ر. برایەتی – ژ١٧– س. ٢–١٨/٣/١٩٧٢– خ٣. ك. تروسکاییەك لە شەوەزەنگدا – س. ١٩٧٢.

– وچانێك لە سەرەمەرگا – محەمەد حەمید فەتاح – ر. هاوکاری – ژ ٢١٣–١٢/٤/١٩٧٤.

– ورتەورتێك و تۆزێ وتە – حسەین عارف – ك. توێشووی سەفەرێکی سەخت –س. ١٩٧٩. یکم: گ. ڕۆشنبیری نوێ – ژ٥٧–ك٢ی١٩٧٧.

– ورد و خاشبوون – ئەحمەد سەید عەلی بەرزنجی – گ. بەیان – ژ٤٨–ئادار و نیسانی١٩٧٨.

– وردە خەمی کیژۆڵەیەك – ئەحلام مەنسوور – ر. هاوکاری – ژ٢٠٠–١١/١/١٩٧٤.

– ورگیش هەموو کەس ئەیزانێ بۆ کێیەتی – نووری سەعید قادر – گ. دەنگی ماموستا– ژ٥–س. ٢–ك٢ی١٩٧٢.

– ورێنە – زاهیر عەبدوڵا – ر. هاوکاری – ژ٤٤٩–٢٠/١١/١٩٧٨.

– ورێنە و ئازاری خۆدواندن – کەمال جەمال موختار – گ. بەیان – ژ٤٧–

شوباتی١٩٧٨.

- ورێنـەی تـاوانـی زینـا - مـحـەمـەد ئـەمین ئـەحـمـەد - ك. ئـەبێ و نـابێ ڕایـەکی زمـانـەوانییە - س. ١٩٧٧.

- ورێنـەی ئـاشقـێکی دۆڕاو - غـەفـوور سالّح عـەبدوڵا - گ. ڕۆژی کـوردستـان - ژتـایبـەتی - ١٩٨٠.

- ورێنەیەك لە قوولە - سۆران مەحوی - ر. برایەتی - ژ٦٠-١٩٧٣/٧/٢٠- خ٤.

- وشیار کچە پیرێژنی گوند - حوسێن حوزنی موکریانی - گ. دەنگی گێتی تازە -ژ٥-بەرگ٣- شوباتی١٩٤٥.

- ونبوون لەناو ژوورێکدا - محەمەد ئەمین ئەحمەد - ك. ئەبێ و نابێ ڕایەکی زمـانـەوانییە - س. ١٩٧٧.

- وەچـــەی یـــاسای خـــۆڵ و دۆ - حسەیـن عـارف - گ. نـــووسـەری کـــورد - ژ٥-ك٢ی١٩٧٢.

- وەرزی کەوبووار - محەمەد فەریق حەسەن - ك. سێبەری ئەسپەشێ - س. ١٩٧٧.

- وەستان لەسەر یەك خەت - محەمەد ڕەشید فەتاح - ك. گەشتی دووەمی ئەپۆلۆ - س. ١٩٧٧. یکم: گ. ڕۆشنبیری نوێ - ژ٢-١٩٧٣/١٢/١. (لێرەدا بە ناونیشانی - وەستان لەسەر یەك قاچ - هوەیە).

- وەسێت - سەلام مەنمی - ر. هاوکاری - ژ٤٣٣ -١٩٧٨/٧/١٧. (ڕۆژنامەکە بەهەڵە ژمارە ٤٣٢ی لێ داوە).

- وەغەرەیەك - ئیبراهیم سەلمان - ك. کۆمر - س. ١٩٧٩.

- وەڵامێکی زیرەکانە - حەسەن قزڵجی - ر. بیری نوێ - ژ٢٦٣-١٩٧٧/١٠/٢٢.

- وەڵام - عەبدوڵا عەباس - گ. ڕۆشنبیری نوێ - ژ٦٠- نیسان و مایس/ ١٩٧٧.

- وەڵامێکی ون - سەڵاح عومەر- ر. هاوکاری - ژ٤٩٤-١٩٧٩/١٠/١.

- وەنەوشە - محەمەد ڕەشید فەتاح - ك. ژیان و ئەشکەنجە - س. ١٩٦٩.

- وەیشوومەکەی پێرێ - نووری سەعید قادر - ر. هاوکاری ژ٢٧-١٩٧١/٨/٧.

- وێستگە بچکۆلانەکەی شار - محەمەد موکری - گ. بەیان - ژ٣٤ - مارتی١٩٧٦.

- وێنە - سەرگوڵ محەمەد ئەمین - گ. بەیان - ژ٦٣ - حوزەیرانی١٩٨٠.

- وێنەی باوەشی دیوارەکان - حیهان عومەر -ك. وێنەی باوەشی دیوارەکان - س. ١٩٨٠- یکم - ر. هاوکاری - ژ ٣٦٨-١٨/٥/١٩٧٧.

- وێنەیەك - بارام - ر. برایەتی - ژ١٥- خ٤-٣١/٨/١٩٧٢.

ه

– هات نەهات – کەمال ڕەئوف – ك. بژی مرۆڤ – س. ١٩٧٠.

– هاوار – محەمەد ڕەشید فەتاح – ر. ژین – ژ١٦٩٤ –١٩٦٢/٩/٢٠.

– هاوڕێی دڵسۆز – وریا عومەر ئەمین – ب. نۆبەرە – ١٩٧٠.

– هاوڕێیەتی – سەلام مەنمی – ر. برایەتی – ژ١٦– س. ٢–١٩٧٢/٣/٤. خ٣.

– هاوڕێیەتی – کاکە مەم بۆتانی – ك. بازنە – س. ١٩٧٩.

– هاوڕێی ناپاك – عوسمان عوزێری – ر. ژین – ژ١٥٧٣–١٩٦٠/١١/٣.

– هاوڕێیەکی تازەم لە شەمەندەفەرێکدا – بورهان قانیع – ر. هاوکاری ژ١٤٦–١٩٧٢/١٢/١٥.

– های جگەرە – جەمال بابان – ك. مامەیارە – س. ١٩٧٣.

– هرچ و داربەڕووی – ئیبراهیم سەلمان – ك. کۆمڕ –س. ١٩٧٩. یکم: ر. هاوکاری – ژ٥٢٦–١٩٨٠/٥/١٩.

– هونەرمەند – د. کاوس قەفتان – گ. ڕۆژی کوردستان – ژ٦٢ – ئایار و حوزەیرانی١٩٨١.

– هونگستیرك – موسەدیق توفی – ر. هاوکاری – ژ٥٢٦–١٩٨٠/٥/١٩.

– هۆمەر – ئیسماعیل ڕەسوڵ – گ. ڕۆژی کوردستان – ژ٢٥، ٢٦– مایسی١٩٧٥.

– هەبوو نەبوو – محەمەد مەولوود (مەم) – ك. چیرۆکەکانی مەم – س. ١٩٧٠.

– هەرچی بچێنیت ئەوە دەدووریتەوە – بورهان قانیع – ر. هاوکاری – ژ١٣٩–١٩٧٢/١٠/٢١.

– هەر خواردیانەوە – موحەڕەم محەمەد ئەمین – ر. هاوکاری – ژ٢٩٨–١٩٧٦/١/١.

- هەردوو دیوی دەرگاكە - تەها عەزیز - ك. دوا تەرم - س١٩٨٠.
- هەرزەكاری - خاوەن وتار - گ. گەلاوێژ - ژ٣- س. ٧-مارتی١٩٤٦.
- هەركەس بەخەیاڵی خۆی دەدوێ - تاهیر ئەحمەد حەوێزی - گ. دەنگی گێتی تازە - ژ٣ بەرگی٤- حوزەیرانی١٩٤٥. (بەناوی - دڵسۆز - وەوە).
- هەڕاجخانە و فولكردن - محەمەد ئەمین ئەحمەد - ك. ئەبێ و نابێ ڕایەكی زمانەوانییە - س. ١٩٧٧.
- هەرەسهێنانی بەندی مەئرەب - كاكە مەم بۆتانی - ك. بازنە - س. ١٩٧٩.
- ١٨ (هەژدە) شەهید - ڕەئوف بێگەرد - ر. برایەتی - ژ٧-١٩٧٢/٧/٧- خ٤.
- هەستكردن قەدەغەیە - حەسەن قزڵجی - ر. بیری نوێ - ژ١٤٧ -١٩٧٥/٥/٢٦.
- هەستێك لە ژوورێكی تەنگەبەردا - ئەمین میرزا كەریم - ر. برایەتی - ژسفر - ١٩٧٤/١/١/خ٥.
- هەستێكی لەبار چوو - حەمە كەریم عارف - ك. تیرۆژ - س. ١٩٧٩. یكم: ر. هاوكاری -

ژ. ٣٧٤-١٩٧٧/٦/٢٩.
- هەستێكی ورووژاو - جەواد شەفیق نەجم - گ. ڕۆژی كوردستان - ژ٦٤-ت٢، ك١ی١٩٨١.
- هەستێكی وروژاو - حەمە كەریم عارف - ك. تیرۆژ - س. ١٩٧٩. یكم: ر. هاوكاری - ژ/٤٤٦ - ١٩٧٨/١٠/٢٣.
- هەشت و نیوی بەیانی، هەشت و نیوی شەو - عەبدوڵا سەڕاج - ك. لاكێشە ڕووناكەكان - س/١٩٨٠. یكم: گ. ڕۆژی كوردستان - ژ٥٥- حوزەیران و تەمووزی١٩٧٩.
- هشیار و بابێ خو - موحسین سلیڤانەیی - ر. هاوكاری - ژ٤٨٢-١٩٧٩/٧/٩.
- هەگبەی بەتاڵ - زاهیر ئەحمەد سەوز - گ. ڕۆشنبیری نوێ - ژ٣٩-١٩٧٥/٢/٢١.
- هەلاڵە لە شەودا ئەپشكوێ - ئەحمەد سەید عەلی بەرزنجی - ك. دەستەویەخە - س.

.١٩٧٧

هەڵپەڕكێیەك لە بلكیان – موحەڕەم محەمەد ئەمین – گ. ئاسۆی زانكۆیی – ژ٤–س. ٣–١٩٧٩.

– هەڵچوونێكی كولاو – سۆران مەحوی – ر. هاوكاری – ژ٢٠٦–٢٢/٢/١٩٧٤.

– هەڵفریواندن – محەمەد ساڵح دیلان – ر. ژین – ژ١٣٧٠–٢١/١١/١٩٧٥. (بەناوی – ژیل – ەوە).

– هەڵۆ – ڕەئوف بێگەرد – گ/ كاروان – ژ/ ٤–ك٢/١٩٨٣.

هەڵوێستێك و سزایەك – ئەحمەد سەید عەلی بەرزنجی – ك. دەستەویەخە – س. ١٩٧٧. یكم: ر. برایەتی – ژ٣١–٢٨/١٢/١٩٧٢–خ٤.

– هەڵوێستێك لە سێ وێنەدا – محەمەد نووری تۆفیق – گ. نووسەری كورد – ژ٢–خ٢– ئابی١٩٧٩.

– هەموومان پێشمەرگەین – محەمەد ڕەشید ئیسماعیل (م. ئارام) – ر. هاوكاری – ژتایبەتی – ١/١/١٩٧٢.

– هەموومان بەیەك سك لەدایك بووین – مەحموود حاجی – ر. بیری نوێ – ژ٧٦–١٢/١٢/١٩٧٣.

– هەناسەساردی – محەمەد نووری تۆفیق – گ. ڕۆژی نوێ – ژ٩– س. ١–ك١ی١٩٦٠.

– هەناسەی ناو ناخی چەوساندنەوە – هەمزە عەلی ساڵح – ك. هـ. كۆمەڵێ چیرۆكی ئاوس – س/١٩٧٧. یكم: ر. بیری نوێ – ژ٧١–٧/١١/١٩٧٣.

– هەنسكی چاوەڕوانی – ئەكرەم قەرەداغی – ر. برایەتی – ژ١٥. كوردی – ٢٦/٨/١٩٦٧. (بەناوی – أ. قەرەداغی – یەوە).

– هەنسكی شۆخێك – عەبدوڵا عەزیز خالید – ك. بابەنوئێل تۆراوە – س. ١٩٧٨.

– هەواری خاڵی – هێمن – گ. بەیان – ژ٣٢–ك١ی١٩٧٥.

– هەوری نەورۆز – محەمەد نووری تۆفیق – گ. برایەتی – ژ١٣– س. ١– نیسانی١٩٧١– خ٢.

– هەولی بوێژێك و پرۆژەی زۆرداران و كارەسات – كاكە مەم بۆتانی – گ/هەتاو –

ژ٩٩-١٠٠-حوزەیرانی١٩٧٥. (بەناوی - راپەڕ بۆتانی - یەوە).

- هەیاس - ئەحمەد محەمەد ئیسماعیل - ك. ئەسپ - س. ١٩٧٨. یكم: ر. هاوكاری ژ٣٢٦-٧٦/٧/١٤.

- هەیاس - عەبدوڵا سەڕاج - ر. هاوكاری - ژ٣٢٦-١٩٧٦/٧/١٤.

- هیوای زڕ - سەلام مەنمی - ك. هـ. چەكەرە - س. ١٩٧٣.

- هێزی برسێتی - ساجد ئاوارە - گ. هیوا - ژ١٠- س. ١- نیسانی١٩٥٨.

- هێزی ڕاستی - عەبدوڵا عەباس - ر. بڕوا - ژ٩١-١-١٩٦٢/١٢/١. (بەناوی - بەهرە - وە).

- هێشتا لە خامۆشی خۆیان نەكەوتن - حسەین عارف - ك. كلافەیەك ژانی توورە - س. ١٩٧١. یكم: گ. برایەتی - ژ٦- س. ١- ت١ی١٩٧٠- خ٢.

- هێڤی - باكیز عومەر ئەحمەد - ر. هاوكاری - ژ٦٠٤-١٩٨١/٩/١٧.

- هێلانە - ئیسماعیل ئەنوەر بەرزنجی - ر. هاوكاری - ژ٦٠٨ - ١٩٨١/١٠/٢٢.

- هێلكەی هادی خانێ - حەسەن قزڵجی - ك. پێكەنینی گەدا - س. ١٩٧٢.

- هیڵە ئاگرینەكان - دڵخواز سەعید - ر. هاوكاری - ژ٥٤٢-١٩٨٠/٩/١٥.

- هێڵەك - عەبدوڵا سەڕاج - ك. مردوو خەون نابینێ - س. ١٩٨٠.

ی

– یاخییەکی سەرکەش – عەبدولڵا عەزیز خالید – ك. گڕی کەفە وشکەکانتان دائەمرکێنمەوە – س. ١٩٧٣.

– یاداشت – ئەحلام مەنسوور – ك. پرد – س. ١٩٨١ .

– یاداشت – کاکە مەم بۆتانی – ك. بازنە – س. ١٩٧٩.

– یاداشتی ڕێبوارێکی یاخی – شێرزاد قادرمەند – ك. هـ. خەرمانی وشە – س. ١٩٧٣.

– یاداشتی ژانەکان – جەلال مەحموود عەلی – گ. نووسەری کورد – ژ٤– خ٢– ئابی١٩٧٩.

– یادگار – ناهیدە عەلی ڕەشید – هاوکاری – ژ٣٠٠–١٩٧٦/١/١٦.

– یادگارە خەماوییەکان – جەمال نووری – گ. کاروان – ژ٨– مایسی١٩٨٣.

– یاد و ئارەزووی مۆری حوزەیران – محەمەد ڕەشید فەتاح – ك. تروسکاییەك لە شەوەزەنگدا – س. ١٩٧٢. یکم: ر. هاوکاری – ژ١٧ – س. ٢–١٩٧١/٥/٨.

– یاد و گۆڕی پێشمەرگەیەکی ئاوارە – عەبدولڵا عەزیز خالید – ك. گڕی کەفە وشکەکانتان دائەمرکێنمەوە – س. ١٩٧٣.

– یادی شەوێك – شوان مەخمووری – گ. هەتاو – ژ١٤٤–١٩٥٨.

– یادی هەڵبەستێکی لەبیرچوو – سەلام مەنمی – ك. گێژاو – س. ١٩٧٦.

– یادێ – جیهان عومەر – ك. زەردەخەنەی ژیان – س. ١٩٦٩.

– یادێکی تاڵ – عیزەدین ڕەزا – ر. هاوکاری – ژ٢٣٩ – ١٩٧٤/١٠/٢٥.

– یاری پێکردن – ئەحلام مەنسوور – ر. هاوکاری – ژ٢٥٨ – ١٩٧٥/٣/١٤.

– یاریی منداڵان – عوسمان شوکور فەرەج – گ. بەیان – ژ٥٧ – ت١ی١٩٧٩.

– یاسای شارێك – حەسەن جاف – ر. برایەتی – ژ٧٧–١٩٧٣/١١/٢٣– خ٤.

– یا مەنە یا هۆقە نەمەنە نەهۆقە – سەلامی شاعیر – گ. دەنگی گێتی تازە – ژ٣– بەرگ٢– حوزەیرانی١٩٤٤. هەروەها: گ. گەلاوێژ– ژ٧– س. ٥– تەمووزی١٩٤٤.

- ١+١=١ - ڕەئوف بێگەرد - ك. بوار - س. ١٩٧٧. یكم: گ. ڕۆشنبیری نوێ - ژ٤٦ - شوباتی١٩٧٦.

- یەك دوو هەرسێكی - كامیل ژیر - گ. هیوا - ژ٢- س. ٢- ئابی١٩٥٨. (بەناوی - هێمن - هوە).

- یەكسانی - تاهیر ساڵح سەعید - ك. لە گەرووی مەرگەوە - س. ١٩٧٣. یكم: ر. هاوكاری - ژ٣١ - س. ١-٩/٨/١٩٧٠.

- یەكەم هەنگاوی ئارام - عەبدوڵا محەمەد زەنگەنە - گ . بەیان - ژ٥٣ - ك٢ی١٩٧٩.

- یەكی خاكەلێوە - عەبدوڵا میدیا - گ. هیوا - ژ٩- س. ١- مارتی ١٩٥٨.

- یەكێكی تر. . دوانی تر - سەلاح ئەحمەد شوان - گ. ڕۆشنبیری نوێ - ژ٥٨، ٥٩- شوبات و ئاداری١٩٧٧.

- یەكێ لە شەوەكانی گردەكەی سەیوان - فازل نیزامەدین - گ. هیوا - ژ١٢- س. ١- حوزەیرانی١٩٥٨. (بەناوی - فازل - هوە).

چیرۆک نووسەکان

١- ئازاد عەبدولوەهاب جوندیانی

- تاوانێکی مەزن - ب. بەرەو ڕووناکی - ژ١- تەمووزی١٩٧٢.

- مژدە -گ. ڕۆشنبیری نوێ - ژ٦١ - حوزەیرانی١٩٧٧.

- چڵێك خەونی سەوز - گ. بەیان - ژ٤٢- حوزەیرانی١٩٧٧.

- زەکۆ - گ. ڕۆشنبیری نوێ - ژ٦٣ - ئەیلوول و ت١ی١٩٧٧.

- پشووی ساڵانەی کرێکارێك - ر. هاوکاری - ژ٣٩٢-١٩٧٧/١٠/٣١.

- چەند چیرۆکێکی زۆر کورت - ر. هاوکاری - ژ٤١٨-١٩٧٨/٣/٢٠.

- سووڕی ژیانی ڕەنگەکان - گ. بەیان - ژ٤٩- مایسی١٩٧٨.

- گومەزێ بەفری عاشق - ب. نووسەری نوێ - ژ٤-١٩٧٩.

٢- ئازاد مەحموود مستەفا

- شوێن پێ بۆ هەنگاوەکان - ر. هاوکاری - ژ٢٢٢ -١٩٧٤/٦/١٤.

٣- ئاسۆ ئەحمەد

- لاشە سەهۆڵینەکان - گ. کاروان - ژ١٠- تەمووزی١٩٨٣.

- تەنیا - گ. کاروان - ژ١٤-ت٢ی١٩٨٣.

٤- ئیبراهیم ئەحمەد

-کوێرەوەری (ك) - س. ١٩٥٩- چ. النجاح - ش. بەغدا - ل. ١٠٤- ق. بچووك:

١- کەرە لۆتی مەنووچەر.

٢- کوێرەوەری .

٣- خازێ.

٤- تۆڵەسەندن.

٥- لە وڵاتی قارەمانانا.

- ژاین گەل (ی) - س. ١٩٧٢ - چ. کاکەی فەلاح - ش. سلێمانی - ل. ٢٥٤-ق. ناوەنجی.

٥- ئیبراهیم سەلمان

-کۆمڕ (ك) – س. ١٩٧٩ – چ. دارالحرية – ش. بەغدا – ل. ١٠٤– ق. ناوەنجی:

١– خەونا بێ وەغەر.

٢– ڤیان.

٣– کۆمڕ.

٤– وەغەرەك.

٥– بەردەقانی.

٦– سێ چیرۆکێت کچا موختاری.

٧– کانیك.

٨– هرچ و داربەرووی.

٩– روندکەك.

١٠– بەلکی.

– بوویە یان مریە – ر. هاوکاری – ژ٤٨٢ – ١٩٧٩/٧/٩.

– سێ چیرۆکێت پوستەر – ر. هاوکاری – ژ٤٨٦–١٩٧٩/٨/٦.

– دەیکا قوچالی – ر. هاوکاری – ژ٤٩١ – ١٩٧٩/٩/١٠.

– باهیڤ تەڕك – گ. بەیان – ژ٥٧– ت١ی١٩٧٩.

– گونەهـ – ر. هاوکاری – ژ٥٠١–١٩٧٩/١١/٢٦.

– کریڤ – ر. هاوکاری – ژ٥٠٩ – ١٩٨٠/١/٢١.

– قوتو – ب. پەیڤ – ١٩٨٠.

– زڤرۆك – گ. بەیان – ژ٦٥ – ئابی١٩٨٠.

٦- ئیبراهیم عەزیز

– پاشەڕۆژی مام وسو – ر. هاوکاری – ژ١٧– س. ٢–٨ی ئایاری١٩٧١.

٧- ئیبراهیم قادر محەمەد

- بەلەمە بچکۆلەکە - ر. هاوکاری - ژ. ٢٧٧ - ١٩٧٥/٧/٢٥.
- جگەرەفرۆش - ر. بیری نوێ - ژ١٥٤ - ١٩٧٥/٨/٢٣.

٨- ئەبوبەکر هەوری

- کەنیشکە کوردێك - گ. گەلاوێژ - ژ١ - س. ٨- ك٢ی١٩٤٧.
- منیش هەژار بووم - ر. ژین - ژ١٢٨٩-١٩٥٦/٣/٢٢.
- لە مێژووی خۆمانەوە - ر. ژین - ژ١٤٦٩، ١٤٧٠ - ٨/٣١، ١٩٥٩/٩/٧.
- دوژمنایەتی ناو دەسەسرکە - ر. ژین - ژ١٤٩٣ - ١٩٥٩/١٢/١٠.
- ئاغای ئاوایی - ر. ژین - ژ١٤٧٩ - ١٩٥٩/١٢/٢٤.

٩- ئیحسان مستەفا

- دایك - گ. دەنگی گێتی تازە - ژ٤- بەرگی١- ك٢ی١٩٤٤.
- سکاڵای مردوو - گ. دەنگی گێتی تازە - ژ٥- بەرگی٢- ئابی١٩٤٤.

١٠- ئەحلام مەنسوور

- پرد (ك) - س. ١٩٨١ - چ. دارالحریة - ش. بەغدا - ل. ٦٣٢- ق. ناوەنجی:

١- فەقێ عەباس و دیمەنێکی لە یاد نەچوو.

٢- گوناهەکانم یەکتری دەسووتێنن.

٣- پەیکەر.

٤- شەو.

٥- کەمان.

٦- لە گۆڕستاندا.

٧- سەرەتایەك بۆ نووسینێکی نوێ.

٨- بەبێدەنگی مرد.

٩-منالْمان ناوێ.

١٠- چارەنووس.

١١- جارێکی تر بەپەرۆ ڕەشەکە هەردوو چاومیان توووند بەستەوە.

١٢- یاداشت.

١٣- پرد.

١٤- خەوێکی هێمن.

١٥- چاوێلکە.

١٦- کورتە چیرۆکێکی ناتەواو.

١٧- بێدەگییەکی هەمیشەیی.

١٨- گۆشەیەکی ژیانی رەعنا.

- لە گەرداوی خۆ ونکردندا - ر. هاوکاری - ژ١٩٠-١٩٧٣/١٠/٢٦.

- ورده خەمی کیژۆڵەیەك - ر. هاوکاری - ژ٢٠٠-١٩٧٤/١/١١.

- یاری پێکردن - ر. هاوکاری - ژ٢٥٨ - ١٩٧٥/٣/١٤.

- تا دان بە بوونمدا دەنێن رۆحم دەردەچێ - گ. بەیان - ژ٢٦ - حوزەیرانی١٩٧٥.

- بەجێت ناهێڵم - گ. رۆشنبیری نوێ - ژ٤١-١٩٧٥/٦/٢١.

- بەجێت ناهێڵم - گ. رۆشنبیری نوێ - ژ٤٢- ١٩٧٥/٧/٢١.

- نەعیمە و بەهجەت - ر. هاوکاری - ژ٢٧٢-١٩٧٥/٦/٢٧.

- قەت نەدەی ئازاری گیانم - گ. رۆژی کوردستان - ژ٤٩ - شوباتی١٩٧٨.

- درەخت - گ. بەیان - ژ٧٠- ئاداری١٩٨١.

نەزاهەت خاتوون - گ. بەیان - ژ٧٨ - نیسانی١٩٨٢.

١١- ئەحمەد حەلاو

- خوێنی سی ژنەکە - ر. برایەتی - ژ٨٥،٢٦-١٩٧٤/٢/٢٤ - خ٥.

١٢- ئەحمەد سالار

- دەبوو بێنەوە یاد - گ. نووسەری کورد - ژ٧- خ٢- تەمووزی١٩٨١.

١٣- ئەحمەد سەلام

- قەت لە یادم دەرناچێ – گ. ڕزگاری – ژ٢–٢٧ی نیسانی١٩٦٩.
- شەهیدی ڕێی براکوژی – ر. ژین – ژ١٣– خ٢–١٩٧١/٣/١١.
- دەمەتەقێی ئاغا و جووتیارێك – ر. ژین – ژ٢١– خ٢–١٩٧١/٥/٦.
-گڕی ناو دەروون – پ. گ. برایەتی – دژە – س ١٠–خ٢– حوزەیرانی ١٩٧١.
- کەتنی درۆی نیسان بوو – گ. دەنگی مامۆستا – ژ٢– س. ١– مایسی١٩٧١.
- پلەی ژیان – ر. ژین – ژ٣٠– خ٢–١٩٧١/٧/٨.
- سەرگوزەشتەکەی پووره مەنیج – گ. برایەتی – ژ٩– س. ٢–١٩٧١/١١/١٤–خ٣.
- پاکەتێ جگەره و قووتوویەك شیر – گ. بەیان – ژ٤٦ – ك٢ی١٩٧٨.
- لاپەڕەیەك لە داستانی شارێك – گ. بەیان – ژ٤٩– مایسی١٩٧٩.

١٤- ئەحمەد سەید عەلی بەرزنجی

- کاروانێ بەرەوخۆر (ك) س. ١٩٧٣– چ. راپەڕین – ش. سلێمانی – ل. ٥٢– ق. ناوەنجی:
  - ١– ژنێك لە باوەشی ترسا.
  - ٢– بڕیارێکی بێ یاسا.
  - ٣– ئافرەتێك بێ ڕابوردوو.
  - ٤– دوو سوار لە فنجانێکا.
  - ٥– لە باوەشی ئافرەتێکی جوانا.
  - ٦– کاروانێ بەرەوخۆر.
  - ٧– ڕێبوارێ لە ڕۆژێکی تەما.
- دەستەویەخە (ك) – س. ١٩٧٧ – چ. زانکۆی سلێمانی – ش. سلێمانی – ل. ١٢٤ – ق. گەوره:
  - ١– گەوجێ لە شارەوە.
  - ٢– لە نیوەشەودا.
  - ٣– لە ڕێگای ئاواتێکا.

٤- كە (ناپلیۆن) ئەبێ بەپەند.

٥- هەڵۆیستێك و سزایەك.

٦- تەڵاقی سێ بەسێ.

٧- دووان. . ئەم و ئەو.

٨- قۆرت.

٩- هەڵاڵە لە شەودا ئەپشكوێ.

١٠- نەریتێكی كۆن.

١١- سێ شوڵكی تەڕ.

١٢- دەستەویەخە.

١٣- ژنێكی نەناسیاو.

- ئەم جەژنە - ر. ڕاپەڕین - ژ١٦٠-١٦ی ت٢ی١٩٦٧.

- ئەنجامێكی جەنگ - ر/برایی - ژ٣٦٤-٧ی ئەیلوولی١٩٦٨.

- وانەیەك لە مێژوو - ر. ژین - ژ٢٩-خ٢-١/٧/١٩٧١.

- دوو سوار لە فنجانێكا - ر. ژین - ژ٤٥- خ٢-٢٨/١٠/١٩٧١.

- ورد و خاشبوون - گ. بەیان - ژ٤٨ - ئادار و نیسانی١٩٧٨.

- كزەیەك لە زستانا - ر. هاوكاری - ژ٤٢٤-١/٥/١٩٧٨.

- تریفەی مانگەشەو - ر. هاوكاری - ژ٤٤٧- ٣٠/١٠/١٩٧٨.

- ڕاو - ر. هاوكاری ژ٤٩٩-١٢/١١/١٩٧٩.

- كە ئەخلیسكێین - گ. بەیان - ژ٩١- ت١ی١٩٨٣.

١٥- ئەحمەد شاكەلی

- زنجەكانی ژووروو - ر. هاوكاری - ژ٢١- س. ١-٦/٦/١٩٧٠.

-شانۆكەیان سووتا بوو - ر. هاوكاری - ژ٣٣ - س. ١-٢٢/٨/١٩٧٠.

- گەشت. . دووكەڵ. . شتی تریش - ر. هاوكاری - ژ٣٨- س. ١-٢٦/٩/١٩٧٠.

- دوو چیرۆك و هەڵۆیستێك - ر. هاوكاری - ژ٤٨- س. ١-٥/١١/١٩٧٠. - ئەوەتا

ئێوه دەیڵێنەوە – ژ٢٥– س. ٢– ١٩٧١/٧/٢٤.

– ئاژاوەیە و دڵداری – ب. ڕوانگە – ژ١– ١٩٧١.

– ئەحمەد شاکەلی – ب. ڕوانگە – ژ٢– ١٩٧١.

– لەوێ لە سەرەتای ئاژاوەدا – ر. هاوکاری – ژ١٧٢–١٩٧٣/٦/٢٢.

– ئەرێ من بۆ ئەوەندە ناوت دەهێنم– ر. هاوکاری – ژ١٧٨–١٩٧٣/٨/٣.

– لە ژوورە یەك لەناو یەکەکاندا – گ. بەیان – ژ٩–١٩٧٣.

١٦– ئەحمەد عەزیز

– سروودی کورد – پ. گ. برایەتی – ژ٨– س. ١– تەمووزی١٩٧١–١٩٧١/٧/٢٠– خ٢.

١٧– ئەحمەد قادر سەعید

– تەزووی ناخ (ك) – س. ١٩٨٠ – چ. راپەڕین – ش. سلێمانی – ل. ٩٠– ق. ناوەنجی:

١– شار و هەواڵێکی تر.

٢– تۆ باوکی نەخۆشی.

٣– تینی خۆر و ژیانێکی نوێ.

٤– نیگای هەوارێکی کۆن.

٥– دوا ڕوانین.

٦– لەدایکبوونێکی نوێ.

٧– تەنیایی و شارێکی نامۆ.

٨– ختووکەی یادێکی تەزیو.

٩– بانگەواز.

– دوو تابلۆی لەیەك جیا – ر. هاوکاری – ژ٥١٩–١٩٨٠/٣/٣١.

– بەرهەڵست – ر. هاوکاری – ژ٥٣١–١٩٨٠/٦/٢٣.

– پەیکەر– گ. نووسەری کورد – ژ١١–خ٢–شوباتی١٩٨٣.

١٨- ئەحمەد محەمەد ئیسماعیل

- دارەکەی بەرماڵمان (ك) - س. ١٩٦٨- چ. سەلمان ئەلئەعزەمی - ش. بەغدا - ل. ٧٦- ق. بچووك:

١- نێچیر.

٢- ئاڵ و شەوە.

٣- تەنیا ماچێ.

٤- دارەکەی بەرماڵمان.

٥- تاکەی شەڕی براکوژی؟.

٦- دوا نامە.

- دەستی ئۆخەی (ك) - س. ١٩٧٣ - چ. راپەڕین -ش. سلێمانی - ل. ٤٢ - ق. گەورە:

١- دەستی ئۆخەی.

٢- گەشتی کوێرێ.

٣- شارەکەم و چڵکاو و پرسیارێك.

٤- ئەنجامی پەیامێك.

٥- ڕێگای ڕاستی.

٦- ناسنامە و قۆچانی ڕەش.

٧- دیارییەکی پەسەند نەکراو.

٨- دابەزین.

٩- چەرخێکی کەش بایز تەمەنی هەروەك ئێستا دەبێ.

١٠- وێڵی دوای نامەیەك.

١١- دان پیانانی نامەردێك.

- ئەسپ (ك) - س. ١٩٧٨ - چ. دارالحریة- ش. بەدغدا - ل. ٦٠- ق. ناوەنجی:

١- سێ هۆڵ.

٢- ڕێگا و سەرمایەکی ناکاو.

٣– کورتەی چوار چیرۆکی یەجگار درێژ.

٤– کارەساتی قارەمانی ناو چیرۆکێ.

٥– ئەسپ.

٧– هەیاس.

٨– تابلۆیەك سوریالی.

٩– کە بێدەنگی هێرش دەبا.

– چاوەڕوانی (ك)– س. ١٩٨٢– چ. الأدیب – ش. بەغدا – ل. ٤٤– ق. گەورە:

١– دەست.

٢– بۆشایی.

٣– شازادەکان درۆ دەکەن.

٤– تۆپەکەی ئازاد.

٥– لە ڕۆژمێری دێیەکی ئەم خوارەدا.

٦– لەسەر ڕێدا.

٧– شەوێکی قەڵا.

٨– بووکەشووشە.

٩– قازانی قووپاو.

١٠– دەنگوباسی ئەو دێیە کە بەتەماین بیکەین بە هاوینەهەوار.

١١– ڕاو.

– بڕیارێکی ناڕەوا – برایی – ژ٢٣٤– ١٩٦٨/٣/٨.

– زووخاڵ فرۆش – ر. برایی – ژ/٣٢٦–١٩٦٨/٨/١٠.

– سالۆ– گ. ڕۆشنبیری نوێ– ژ٤٣، ٤٤– ١٩٧٥/٩/٢١.

– چاوەڕوانی– گ. بەیان– ژ٥٥– حوزەیرانی١٩٧٩.

– بێ خورەی ڕۆخانە گەرمیان هەڵناکات– گ. بەیان– ژ٨٨– تەمووزی١٩٨٣

١٩- ئەحمەد مەحموود

- پــیــاوە دوورخـراوەکـە ڕادەکـات - ر. بـیـری نـویٚ - ژ١٧٥ تـا ١٧٧-١/٢٤ تـا ١٩٧٦/٢/٧.

٢٠- ئەحمەد موختار جاف

- مەسەلەی ویژدان (ی) - س/١٩٧٠ - چ. الأرشاد - ش. بەغدا - ل. ٧٢- ق. گەورە.

٢١- ئیدریس محەمەد عەلی

- مشەختی - ر. هاوکاری - ژ٥٦٩-١٩٨١/١/٨.

٢٢- ئیسماعیل ئەنوەر بەرزنجی

- هێلانە - ر. هاوکاری - ژ٦٠٨ - ١٩٨١/١٠/٢٢.

٢٣- ئیسماعیل ڕەسووڵ

-تەلەزگە - گ. نووسەری کورد - ژ١٠- ئەیلوولی١٩٧٣.

- هۆمەر گ. ڕۆژی کوردستان - ژ٢٥-٢٦- مایسی١٩٧٥.

- سکاڵانامە - گ. ڕۆشنبیری نویٚ - ژ٤٨-٤٩- مایسی١٩٧٦.

- پاداشت - گ. بەیان - ژ٤١- ئاداری١٩٧٧.

- پەرداخیٚ ژەهر - گ. بەیان - ژ٥٨ - ك١ی١٩٧٩.

- گورگە - گ. بەیان - ژ٧٣ - ئاب و ئەیلوولی١٩٨١.

- لە پاسی ئەمانەدا - گ. بەیان - ژ٧٥ - ك١ی ١٩٨١.

- ڕازێکی شاردراوە - گ. کاروان - ژ١٠- تەمووزی ١٩٨٣.

- ئەو نامەیەی نەخوێندرایەوە - گ. کاروان - ژ١٣- ت١ی١٩٨٣.

٢٤- ئیسماعیل ڕۆژبەیانی

- کولیچەی جەژن - گ. بەیان - ژ٣٦- ئایاری١٩٧٦.

- نازە (ی) - س. ١٩٨١ - چ. دارالحریە - ش. بەغدا - ق. ناوەنجی.

٢٥- ئیسماعیل فەرهادی

- کۆشکی سەر هەور - ر. ڕاپەڕین - ژ١٤٥- س. ٤-١٩٦٧/٧/٣١.

٢٦- ئەکرەم عەلی

- کۆمەڵێ چیرۆکی ئاوس (ك) - س. ١٩٧٧ - چ. ڕاپەڕین - ش. سلێمانی - ل. ٦٤- ق. ناوەنجی:

١- ڕووبارێك لە سەهۆڵ.

٢- زاتێکی ئەوێ.

٣- ئەو شەوەی تیایدا لە دایك بووم.

٤- تف لە خۆیان دەکەن.

٥- هانووی تازە.

٢٦- ئەکرەم قەرەداغی

- چەپۆکی گەردوون - ر. ڕاپەڕین - ژ١٤٧- س. ٤-١٧ی ئابی١٩٦٧.

- هەنسکی چاوەڕوانی - ر. برایی - ژ١٥-٢٦ی١٩٦٧.

- دەنگێك لە تاریکیدا - ر. ڕاپەڕین - ژ١٦٦- س. ٤-٢٨ی ك١ی١٩٦٧.

- کاتژمێر - ر. ڕاپەڕین - ژ١٧٣- س. ٤-٢٩ی شوباتی١٩٦٨.

- لە جەژنا - ر. ژین - ژ٩- خ٢-١٩٧١/٢/١١.

- سێ چیرۆکی زۆر کورت - ر. بیری نوێ - ژ٣١٣-١٩٧٨/١٠/٢٨.

٢٨- ئەکرەم مەحموود سەمین

- چوار دیوار - گ. بەیان - ژ٥٣- ك٢ی١٩٧٩.

٢٩- ئەکرەم مەدحەت

- بووکی کۆمەڵگایەکی شڵەقاو - گ. ڕۆشنبیری نوێ - ژ٤٢-١٩٧٥/٧/٢١.

٣٠ - ئەمین پۆڵا

- نهێنی کۆشکەکان - ر. ژین - ژ٢٧- خ٢-١٩٧١/٦/١٧.

– لە پێناوی دوو پارچە ئاسندا – ر. ژین – ژ٣٢– خ٢–١٩٧١/٧/٢١.

– بەدوای فرمانا – ر. بیری نوێ – ژ٥٠–١٩٧٣/٦/٥.

٣١– ئەمین کاروان

– تاوانبار کێیە – ر. ڕاپەڕین – ژ١٥٦–١٩ی ت١ی١٩٦٧.

٣٢– ئەمین محیەدین

– گوڵچین – ر. ژین – ژ١١٠٦، ١١٠٧ – تەمووزی١٩٥٢.

– گێژەڵووکە – ر. ژین – ژ١١٢٠–٢٣ی ت١ی١٩٥٢.

– سواڵکەر – ر. ژین – ژ١١٤٤–٩ی نیسانی١٩٥٣.

٣٣ – ئەمین میرزا کەریم

– لێوی ئاگرین (ك) – س. ١٩٦٧– چ. کامەران – ش. سلێمانی – ل. ٧٢– ق. بچووك:

١– لێوی ئاگرین.

٢– ئەو کچە جوانە.

٣– ڕەشبەڵەك.

٤– گوڵێکی سپی.

٥– قەزوانفرۆش.

٦– بەفر و ئاگر.

٧– لەش و پارە.

– دز – گ. پێشکەوتن – ژ١٤–س. ١– حوزەیرانی١٩٥٨.

– ڕێگای خەبات – ر. پێشکەوتن – ژ٢٧ تا ٢٩ – ٢٧ی ئەیلوول تا ١١ی ت١ی١٩٥٨.

– بەفر و ژیلەمۆ – ر. بروا – ژ٦٢ – س. ٣–١٩٦١/١٢/١١.

– تەمەنێکی بەهار – ر. بروا – ژ٨٧– ١٩٦٢/١١/٤.

– کچێکی کوێر – ر. ڕاپەڕین – ژ١٥٠– س. ٤–٧ی ئەیلوولی١٩٦٧.

– بەهاری من – ر. ڕاپەڕین – ژ١٧٥– س. ٤–٢١ی مارتی١٩٦٨.

- ڕۆژانی داهاتوو – ك. هـ. ڕێباز – ١٩٦٨.
- چارەنووس – گ. نووسەری کورد – ژ٦– مارت و نیسانی١٩٧٢.
- وانەی دەیەم – ر. بیری نوێ – ژ٢٩– ١٠/١/١٩٧٣.
- لە ناخی شەوێکدا – ر. برایەتی – ژ٦٢–٣/٨/١٩٧٣– خ٤.
- هەستێك لە ژوورێکی تەنگەبەرا – ر. برایەتی – ژسفر – ١/١/١٩٧٤– خ٥.
- بەرد و خوێن – گ. نووسەری کورد – ژ٥– خ٢– ت٢ی١٩٨٠.
- کە دەزوولە خوێنەکان ئەچۆڕانەوە – گ. نووسەری کورد – ژ٨– خ٢– حوزەیرانی١٩٨٢.

٣٤– ئەنوەر ئەحمەد شاکەلی

پایزی تەمەن – ر. ژین – ژ١٤١– س. ٣– ٢٠/١٢/١٩٧٣.

٣٥– ئەنوەر جاف

- تۆڵە – گ. نووسەری کورد – ژ٣– ئابی١٩٧١.

٣٦– ئەنوەر قادر جاف

- سێ تابلۆ و یەك ئەنجام – ر. هاوکاری – ژ٣٣ – س. ٢– ١٨/٩/١٩٧١.
- چەند لاپەڕەیەك لە گریانی ڕۆژژمێرەکەم – ر. هاوکاری – ژ١٠٠– س. ٣– ١٥/١/١٩٧٢.

٣٧– ئەنوەر محەمەد تاهیر

- ئەڤ چیروکە بدویماهی نەهات (ك) – س. ١٩٨٣ – چ. الحوادث – ش. بەغدا – ل. ٥٨–ق. ناوەنجی:
  ١– سالا ئێکێ ژخاندنێ.
  ٢– نە چادر و نە خانی.
  ٣– دلێر هات.
  ٤– ئەڤرۆ ژڤانێ مەیە.

٥- دزێت شەڤێ.

٦- ئەڤ چیروکە بدویماهی نەهات.

٧- گولی هات رابن.

- مەمۆ . مەمۆ - گ. کاروان - ژ٢- ت٢ی١٩٨٢.

٣٨- ئەنوەر مەحموود

- مام هۆمەر مرد - ر. هاوکاری - ژ١٧-س. ٢-١٩٧١/٥/٨.

٣٩- ئومێد ئاشنا

- ڕۆیشتن و خەمی ئەم شارە - گ. ڕۆژی کوردستان - ژ٣٧، ٣٨ - نیسان و مایسی١٩٧٦.

- ئەو - گ. ڕۆژی کوردستان - ژ٦٤ - ت٢، ك١ی١٩٨١.

٤٠- ئەرسەلان بایز

- فرمێسکی شار - ب. نۆبەرە - ١٩٧٠.

٤١- ئەژی گۆران

- جەژن - ر. پێشکەوتن - ژ٢١-١٦ی ئابی١٩٥٨.

- سەرژمێر - ر. هاوکاری - ژ٦٢٢ -١٩٨٢/١/٢٨.

- قەندیل - گ. کاروان - ژ١ - ت١ی١٩٨٢.

٤٢- ئەوڕەحمان

- برسێتی - ر. برایی - ژ٣-کوردی - ١٩٦٧/٥/٢٠.

- سەرگەردان - ر. برایی - ژ٢٠-کوردی - ١٩٦٧/٩/٣٠.

ئەیووب ئەحمەد

- بۆ؟ - گ. بەیان - ژ٥٧ - ت١ی١٩٧٩.

٤٤- بایز عومەر ئەحمەد

- هێڤی - ر. هاوکاری - ژ٦٠٧ -١٩٨١/٩/١٠.

– تەخێرە – گ. کاروان – ژ١٠– تەمووزی١٩٨٣.

٤٥- بارام

– شار خامۆشە – ر. برایەتی – ژ١١– خ٤–٣/٨/١٩٧٢.

– وێنەیەك – ر. برایەتی – ژ١٥ – خ٤–٣١/٨/١٩٧٢.

٤٦- بارزان مەحموود

– گفتوگۆی سەرە ڕێگای تینوو – گ. بەیان – ژ٧٠– ئاداری١٩٨١.

٤٧- باوکی بالا

– چوار چیرۆکی کورت – ر. هاوکاری – ژ٢٧٣– ٤/٧/١٩٧٥.

٤٨- بەدرخان عەبدولحەمید

– گۆپاڵ – ر. هاوکاری – ژ٥٢٣–٢٨/٤/١٩٨٠.

٤٩- بورهان قانیع

– ئەرخەوان، جوانی و ئازایەتی و ڕاپەڕین (ك) – س. ١٩٧٩– چ. **الأرشاد** – ش. بەغدا – ل. ٤٨– ق. گەورە:

١– ئەرخەوان، جوانی و ئازایەتی و ڕاپەڕین.

٢– دوو ڕووکاری ژیان.

٣– خێزانێکی بێ دەرەتان.

٤– مام هۆمەر لە تاریکیدا مرد.

٥– شارێکی چەند ڕوو.

٦– نەخۆشییەکەی دلێر.

٧– من و کۆمەڵ و سروشت تاوانباراین.

٨– ئەلیندی شەهید کرا.

– لە لاپەڕەیەکی دەرەبەگایەتیدا – ر. هاوکاری – ژ٤٣– س. ٢–٢٧/١١/١٩٧١.

– هەرچی بچێنیت ئەوە ئەدووریتەوە – ر. هاوکاری – ژ١٣٩–٢١/١٠/١٩٧٢.

- کاکەوڵای کۆنە تاوانبار - ر. هاوکاری - ژ١٤٠-١٩٧٢/١٠/٢٨.

- هاوڕێیەکی تازەم لە شەمەندەفەرێکدا - ر. هاوکاری - ژ١٤٦-١٩٧٢/١٢/١٥.

- شێتێك لە کۆمەڵگایەکی پاشکەوتوودا - ر. هاوکاری - ژ١٦٠ تا ١٦٢-٣/٣٠ تا ١٩٧٣/٤/١٣.

- نەخۆشی کرێکارێك - ر. هاوکاری - ژ١٤٧-١٩٧٣/٧/٦.

- ژیان و کارەسات و ئەنجام- ر. هاوکاری - ژ١٧٩-١٩٧٣/٨/١٠.

- دەمەتەقێی مام وەسمان - گ. ڕۆشنبیری نوێ - ژ٣٤-١٩٧٤/١٠/٢١.

٥٠- بەفرین ساڵح مەولوود

- ژووان - ر. هاوکاری - ژ٦١٩-١٩٨٢/١/٧.

٥١ - بەهات قەرەداغی

- ئێوارەیەکی باراناوی - گ. بەیان - ژ٥٠- ئابی ١٩٧٨.

٥٢- پیرەمێرد

- دوانزە سوارەی مەریوان (ی) - س/١٩٣٥- چ. ژیان - ش. سلێمانی - ل. ٢٧- ق. ناوەنجی.

- ئاواتی دڵ - ر. ژیان - ژ٣٥٥ تا ٣٥٧-١٩٣٣.

- ئەنجامی پیاوێکی بەنگکێش - گ. گەلاوێژ - ژ٩تا١٢- س. ٢- ئەیلوول تا ك١ی١٩٤١.

- زۆرەملێ مل شکانی لە دوایە - گ. گەلاوێژ - ژ٣، ٤- س. ٣- مارت و نیسانی١٩٤٢.

٥٣- تانیا

-کوتوپڕ - گ. ڕۆشنبیری نوێ - ژ٣٩-١٩٧٥/٢/٢١.

٥٤- جەبار حاجی کەریم

- شەوەکەی عارف - گ. ڕۆژی کوردستان - ژتایبەتی - ١٩٨٠.

٥٥- جەزا حوسێن

- ئەنجامی داوێنپیسی ك . هـ. -س. ١٩٥٦- چ. المعارف - ش. بەغدا ل. ٤٠- ق. ناوەنجی.

٥٦- جەزا عەلی ئەمین

- لاپەڕەیەك لە دەفتەری سەفەربەلكی ئەمڕۆدا - ر. هاوكاری - ژ١٣٥-١٩٧٢/٩/٢٣.

- نەخشەی ئاوەدانییەك - ر. هاوكاری - ژ١٨٢-١٩٧٣/٨/٣١.

- لە شاری بێ هەتاوا - هاوكاری - ژ١٩٩-١٩٧٣/١٢/٢٨.

- چوار چیرۆكی كورت - ر. هاوكاری - ژ٢٠٤-١٩٧٤/٢/٨.

- ئێوە ئەم دەنگانە دەبیسن - گ. بەیان - ژ٤٥- ك١ی١٩٧٧.

- بازڕە - ر. هاوكاری - ژ٣٨٩-١٩٧٧/١٠/١٢.

- شەوێكی مەند - ر. هاوكاری - ژ٤٦٩-١٩٧٩/٤/٩.

-تەونی جاڵجاڵۆكە - ر. هاوكاری - ژ٤٩٨-١٩٧٩/١٠/٢٩.

- دڵی من زەوییە كۆدەیە - ر. هاوكاری - ژ٤٧٨-١٩٧٩/٦/١١.

- سەد و پەنجا سانتیمەتر - ر. هاوكاری - ژ٥٧٠-١٩٨١/١/١٥.

٥٧- جەعفەر ئیبراهیم حاجی

- تەلەفون - ر. هاوكاری - ژ٥١٠-١٩٨٠/١/٢٨.

٥٨ - جەلال بەرزنجی

- گەرم نەبوونەوە - ر. هاوكاری - ژ٣٩٨ -١٩٧٧/١١/٢٨.

٥٩- جەلال ئەسعەد چەرمەگا

- چەپكە نێرگزێك و مانگەشەو - گ. بەیان - ژ٨١- تەمووزی١٩٨٢.

٦٠- جەلال مەحموود عەلی

- فرە وەگیانم خۆشە (ك) - س. ١٩٦٠ - چ. الأرشاد - ش. بەغدا - ل. ٣٤ - ق. ناوەنجی:

١- خاکەرۆکەر.

٢- بێگانەیەکی چەتاوەڕوو.

٣- فرە وەگیانم خۆشە.

- ڕێبازی ژیان (ك) - س. ١٩٧١- چ. کامەران - ش. سلێمانی - ل. ٩٨- ق. گەورە:

١- پاڵەوان.

٢- ئاوارە.

٣- شمشاڵژەن.

٤- خاکەڕۆ.

٥- جەرگی دڵدار.

٦- نانەواخانەکە.

٧- تەڕپیر.

٨- قوومارباز.

٩- بێگانە.

١٠- دڵداری ڕاستەقینە.

- برووسکەی زامێکی کۆن - گ. ڕۆشنبیری نوێ - ژ٥٥، ٥٦ - ك١ی١٩٧٦.

- یاداشتی ژانەکان - گ. نووسەری کورد - ژ٤- خ٢- ئابی١٩٨٠.

- گوڵی گلێنەی چاو - گ. نووسەری کورد - ژ٧ - خ٢ - تەمووزی١٩٨١.

- بووك و بەفر - گ. کاروان - ژ٢- ت٢ی١٩٨٢.

- دڵی بەر بایەکی نامۆ - گ. نووسەری کورد - ژ١١- خ٢- شوباتی١٩٨٣.

٦١- جەلال مستەفا

- سێتافکەکا بێ خودان - ر. هاوکاری - ژ٦٤٤- ١/٧/١٩٨٢.

٦٢- جەلیل حەساری

- چرپە چرپی مناڵی شەقامەکانی شار - گ. رۆشنبیری نوێ - ١١/٢/١٩٧٤.

- تەنگ و چەڵەمەی شانۆکە - گ. ڕۆشنبیری نوێ - ژ١٦-٢٢/٤/١٩٧٤.

٦٣- جەلیل کاکە وەیس

- دەست پێچکەیەك لێکدانەوە - گ. کاروان - ژ١١- ئابی١٩٨٣.

٦٤- جەمال بابان

- خانزاد (ی) - س. ١٩٧٥ - چ. التمدن - ش. بەغدا - ل. ٥٦ - ق. ناوەنجی.

- پەڵە هەورێکی چڵکن (ی) - س. ١٩٥٨- چ. المعارف - ش. بەغدا - ل. ٩٨- ق. ناوەنجی.

- سەید کەڵەك (ك) - س. ١٩٦٩ - چ. ئەسعەد - ش. بەغدا - ل. ٦٤- ق. گەورە:

١- سەید کەڵەك.

٢- دوو ئاوانەکەی شوێن ماڵە گەورە.

٣- جومعە جامع.

٤- بووبووم بە دڕکی مەم و زین.

٥- زاوارێوی.

٦- ئێوارە وەختە چڕین بەجەختە.

٧- گەرمیان و کوێستان.

٨- فس فس پاڵەوان.

٩- مەیکووتە جەوتە.

١٠- ئای کە نەنکێکی دڵسۆز بوو.

- مامەیارە (ك) - س. ١٩٧٣- چ. دارالجاحظ - ش. بەغدا - ل. ١٢٠- ق. ناوەنجی:

١- شارە زەردەواڵە.

٢- سەری نەتاشراو.

٣- های جگەرە.

٤- لەو شوێنەی زەوی هەیە ئاو نییە.

٥- ئەوسا کە تووتنمان ئەقرسان.

٦- خوای شارەوانی.

٧- گۆشتی شیرین.

- لە ڕێگای سەرا - ر. ژین - ژ١٤٣٠-١٩٥٩.

- زەوییەکەی خۆم ئەوێتەوە - ر. ژین - ژ١٤٤٨-١٩٥٩.

- ڕۆژێکی قوتابخانە - گ. سلێمانی - ژ٢-س. ٢- ئەیلوولی١٩٦٩.

- خالقی ئێمە بە کۆتەرە بێت - ب. دەفتەری کوردەواری - ژ٣ -مایس و حوزەیرانی١٩٧٠.

- ئەزانی لە کەیەوە دانیشتووم - گ. ڕۆژی کوردستان - ژ١- حوزەیرانی١٩٧١.

- مشتومڕ - گ. پەروەردە و زانست - ژ٢- س. ١-١٩٧١.

- خەڕەکە شکاوەکەی ڕەشە لۆری - گ. بەیان - ژ٢١- ک٢ی١٩٧٥.

٦٥- جەمال ڕەشید

- ئای دنیا ئێستا ئەبێ شار چۆن بێ - ر. برایەتی - ژ٣/٨٣-٢٦-١٤/٢/١٩٧٤.

٦٦- جەمال نووری

- فریشتەی مەرگ - گ. نووسەری کورد - ژ٢- نیسانی١٩٧١.

- یادگارە خەماوییەکان - گ. کاروان - ژ٨ - مایسی١٩٨٣.

٦٧- جەمال نەبەز

- لالۆ کەریم (ی) - س. ١٩٥٦- چ. کوردستان - ش. هەولێر - ل. ٧٢- ق. بچووک.

٦٨- جەمیل سائیب

- لە خەوما (ی) - س. ١٩٧٥ - چ. کۆڕی زانیاری - ش. بەغدا - ل. ٨٠ - ق. گەورە.

٦٩- جەواد شەفیق نەجم

- هەستێکی ورووژاو - گ. ڕۆژی کوردستان - ژ٦٤- ت٢، ک١ی١٩٨١.

٧٠- جووتیار عەلی ئادەم

- کەڤنە بیرەک - ر. هاوکاری - ژ. ٤٢٤-١/٥/١٩٧٨.

٧١- **جەوهەر غەمگین**

- من کێم - گ. ڕووناهی - ژ٧، ٨ - س. ١- نیسان و مایسی١٩٦١.

- کوڕەکەی عەباسە پووتە - ر. هاوکاری - ژ٤٢- س. ١-٢٤/١٠/١٩٧٠.

٧٢- **جیهان عومەر**

- زەردەخەنەی ژیان (ك) - س. ١٩٦٩ - چ. کامەران - ش. سلێمانی - ل. ٦٠- ق. بچووك:

١- شەوێکی تاریك.

٢ - زەردەخەنەی ژیان.

٣- یادێ.

٤- سۆنە.

٥- تۆڵەی دڵم.

٦- لەگەڵ شەبەق.

- وێنەی باوەشی دیوارەکان (ك) - س. ١٩٨٠ - چ. دارالحریة - ش. بەغدا - ل. ٦٨ - ق. ناوەنجی:

١- زاری چاوەکان دەدوێن.

٢- ئێستگەی پاسی ژمارە (سفر).

٣- کاتێك مردن ئەبێتە پارە.

٤- وێنەی باوەشی دیوارەکان.

٥- لە چرکەی چاوەڕێیەکدا.

٦- زەنگی وانەی منداڵبوون.

٧- فرمێسك وردە کاغەزەکان دەشۆنەوە.

٨- پەڵە هەورەکان دەڕوێنەوە.

٩- کوڕەکەی ئایشێ خلە.

١٠- دەهۆڵژەنی شاری شەیتانەکان.

– نان بەرەنجی شان – گ. پێشکەوتن – ژ١٠، ١١ – س. ١– مایسی١٩٥٨.

– قەشە و مرۆڤایەتی – گ. دەنگی مامۆستا – ژ٣– س. ١– تەمووزی١٩٧١.

– تاوانی برینپێچەکە – پ. گ. برایەتی – ژ١٠– س. ١–ئابی١٩٧١– خ٢.

– گۆڕستانی زیندووەکان – گ. نووسەری کورد – ژ٦– مارت و نیسانی١٩٧٢.

–قڵیشی خۆڵی خۆر – ر. بیری نوێ – ژ٤٩–١٩٧٣/٥/٢٩.

– لە بارچوون – گ. نووسەری کورد – ژ٤– خ٢– ئابی١٩٨٠.

٧٣– چیمەن ئامێدی

– رێڤینگەکی بهیڤی و بێ خودان – ر. هاوکاری – ژ٤٦٥–١٩٧٩/٣/١٢.

٧٤– ح. ب. سەردی

– مردنی زۆرلێکراوێك – ر. ژین – ژ١٢٩٣–١٩٥٦/٤/١٩.

٧٥– ح. ساڵح

– جەنگاوەرانی لادێ – ر. بیری نوێ – ژ١٢٦–١٩٧٤/١٢/٢٢.

٧٦– حامید فەرەج

– شەوێکی گۆیژە – ب. دیاری لاوان – ١٩٣٤.

٧٧– حوسام بەرزنجی

– زەلیل (ی) – س. ١٩٨٢– چ. الحوادث – ش. بەغدا – ل. ١١٢– ق. ناوەنجی.

– کەڵ بژی – گ. نووسەری کورد – ژ١٢– خ ٢– ئابی١٩٨٣.

٧٨– حەسەن جاف

– یاسای شارێك – ر. برایەتی – ژ٧٧–١٩٧٣/١١/٢٣– خ٤.

–چەند ساتێك لە یاداشتەکانی نامۆیەك – گ. بەیان – ژ٤٩– مایسی١٩٧٨.

– رەشەبا – گ. بەیان – ژ٦١– نیسانی١٩٨٠.

– سێبەری داربەڕوو – گ. رۆژی کوردستان – ژتایبەتی – ١٩٨٠.

– خەون – گ. کاروان – ژ٨– مایسی١٩٨٣.

٧٩- حەسەن قزڵجی

- پێکەنینی گەدا (ك) - س. ١٩٧٢- چ. . . . - ل. ١٤٩ - ق. بچووك:

١- پێکەنینی گەدا.

٢- عادەتی بازاڕ.

٣- بیهێنە ئەمما ناوی مەبە.

٤- کەشکۆڵی جادوویی.

٥- شەهیدی زوڵمە کفن و شۆردنی ناوێ.

٦- نووشتەکەی ئامینە خان.

٧- هێلکەی هادی خانی.

٨- قورئان خوێندن لە جیاتی پارەی بەرتیل.

٩- نەدیداری حاجی و نەخەوی مزگەوت.

١٠- چای دیوەخان.

١١- تاج و تەختی کوێخا هۆمەر.

١٢- خەملّی پەمۆ.

١٣- ئاغا وەجاخی ڕۆشنە.

١٤- سەرفترە.

- پیلانی دوژمن - ر-بیری نوێ - ژ١١٨-١٩٧٤/١٠/٢٧.

-هەستکردن قەدەغەیە - ر. بیری نوێ - ژ١٤٧-١٩٧٥/٥/٢٦.

-گەوج خەڵەتێنە - ر. بیری نوێ - ژ١٨٤-١٩٧٦/٣/٢٧.

-وەڵامێکی زیرەکانە - ر. بیری نوێ- ژ٢٦٤-١٩٧٧/١٠/٢٢.

- پێشوازێکی برایانە - ر. بیری نوێ - ژ٢٦٤-١٩٧٧/١٠/٢٩.

٨٠- حەسەن مەحموود ڕەسوڵ

- پەلە بکە. . دە بجووڵێ - گ. کاروان -ژ١٢- ئەیلوولی١٩٨٣.

٨١- **حوسێن حوزنی موکریانی**

-چیرۆك - گ. زاری کرمانجی - ژ٣-١٢ی "ذی العقدة"ی١٣٤٤ك.

-چیرۆك - گ. زاری کرمانجی - ژ٨-١٤-"صفر"ی١٣٤٥ك-١٩٢٧/٢/٢٠.

- خاوەند دارستان و پشیلە - گ. دەنگی گێتی تازە - ژ ١- بەرگی١- ت١ی١٩٤٣.

- سەپان و جووتیار - گ. دەنگی گێتی تازە - ژ٢- بەرگی١- ت٢ی١٩٤٣.

- مام پیاو -گ. دەنگی گێتی تازە - ژ٣- بەرگی٢- حوزەیرانی١٩٤٤.

- پاشا و کراس - گ. دەنگی گێتی تازە - ژ٥- بەرگی٢- ئابی١٩٤٤.

- جووتبەند و دێو - گ. دەنگی گێتی تازە - ژ١- بەرگی٣- ت١ی١٩٤٤.

- وشیار کچە پیرێژنی گوند - گ. دەنگی گێتی تازە - ژ٥- بەرگی٣- شوباتی١٩٤٥.

- خاوەند زەوی وریا - گ. دەنگی گێتی تازە - ژ٦- بەرگی٤- ئەیلوولی١٩٤٥.

- میوان پەزیری و دڵنوازی - گ. دەنگی گێتی تازە - ژ٦- بەرگی٤- ئەیلوولی١٩٤٥.

٨٢- **حوسێن سابیر (بەفرین)**

- ژیان لە سەردەمێکی دوابڕاودا - ر. بیری نوێ - ژ١٥٥-١٩٧٥/٨/٣٠.

- خەندەیەکی ناسك - گ. بەیان - ژ٥٠- ئابی١٩٧٨.

٨٣- **حسەین عارف**

- لە کۆڕی خەباتا (ك) - س. ١٩٥٩- چ. کامەران - ش. سلێمانی - ل٣٢- ق. ناوەنجی:

١- مژدەی ئازادی.

٢- مامەی قۆشمەی ئاژاوەچی.

٣- زۆری بەدەمەوە ماوە.

٤- لە کۆڕی خەباتا.

- کلافەیەك ژانی تووڕە (ك) س. ١٩٧١ - چ. النعمان - ش. نەجەف - ل. ١١٦- ق. گەورە:

١- ڕووی کردەوە شاخ.

٢- چاڵی جەرگی پیرێژن.

٣- هێشتا لە خامۆشی خۆیان نەئەکەوتن.

٤- ڕێگا و کاتی ون.

٥- ڕیزی پسوولەی نەوت.

٦- ڕایسز لە خوێنیانا ئەژی.

٧- خازەش مرد.

٨- خوویەکی پووچ.

٩- نان و کەوەری خوێناوی.

١٠- تەقەی سام ڕەوێن.

١١- چای شیرین.

١٢- میمکە هۆلیٚ.

١٣- دوژمنەکەی مام قیتەڵ.

١٤- بەسەرهاتێك.

- توێشووی سەفەرێکی سەخت (ك) - س. ١٩٧٩ - چ. دارالسلام - ل. ١٢٠- ق.

ناوەنجی:

١- خۆت و باران و پایز.

٢- دیمەنێکی ژەنگاوی.

٣- بەفر.

٤- بەیەکداچوونی شتەکان.

٥- جەستە چکۆلانەکە.

٦- کینە و زام.

٧- شەفەق.

٨- سمۆرە.

٩- دوو چیرۆك و عەشقێك.

١٠- لە تاریکاییدا.

١١- ورتەورتێك و تۆزێ وتە.

١٢- مەدەد.

١٣- مەرگی نابینێ.

١٤- ئەستێرە.

١٥- کانییە ڕەحمان.

- گەلەگورگ (ك) - س. ١٩٨٣ - چ. الأديب - ش. بەغدا - ل. ١٧٦ - ق. گەورە:

١- سەفەرێکی ئەفسووناوی.

٢- تەتەر.

٣- گەلەگورگ.

٤- شالاوی دڵ.

- مردن بۆ دوژمنی هەردوولا - گ. بڵێسە - ژ٥- ك١ی١٩٥٩.

- دڵداری ترسنۆك - گ. ڕووناهی - ژ١-س. ٣-ك١ی١٩٦٢.

- لە ڕۆژێکی سەختا بوو - ر. برایی - ژ٥- کوردی - ١٩٧٦/٦/٣.

- کێ لەسەر هەقە - ر. هاوکاری - ژ١٨ - س. ١-١٩٧٠/٥/١٦.

- وەچەی یاسای خۆڵ و دۆ - گ. نووسەری کورد - ژ٥ - ك٢ی١٩٧٢.

- بەندی دووەم لە یاسای خۆڵ و دۆ - ب. ڕوانگە - ژ٣-١٩٧٢.

- ئەندێشەی مرۆڤێکی سەوداسەری دوا هەواڵی ئەم سەردەمە جەنجاڵە - گ. نووسەری کورد - ژ٨- مایسی١٩٧٣.

- حەیوان - گ. کاروان - ژ٥- شوباتی١٩٨٣.

٨٤- حوسێن محەمەد سەعید

- پرسیار - ر. بیری نوێ - ژ/١٠١-١٩٧٤/٦/٢٢.

- عەلی - ر. بیری نوێ - ژ١٠٦-١٩٧٤/٧/٢٨.

- ئاوێنە و چرا - گ. ڕۆشنبیری نوێ - ژ٢٦-١٩٧٤/٨/١.

- دوو شەش - گ. ڕۆژی کوردستان - ژ٢٧- حوزەیرانی١٩٧٥.

٨٥- حوسێن نێرگسەجاڕی

- شانۆگەرییەکی تەواونەکراو - گ. دەنگی مامۆستا - ژ٩- س. ٣- ئابی ١٩٧٣.

٨٦- حەسیب قەرەداغی

- لی بەردراو - ر. ژین - ژ٣١- خ٢-١٥/٧/١٩٧١.

٨٧- حەسیبە ئەحمەد

- سێبەری مەرگ - گ. سلێمانی - ژ١٢ - س. ١- تەمووزی١٩٦٩.

- تروسکەی هیوا - گ. سلێمانی - ژ٢-س. ٢- ئەیلوولی١٩٦٩.

- خانمە غەمبارەکە - گ. رزگاری - ژ١٠-٢١ی ک١ی١٩٦٩.

٨٨- حەمید خالید

- شیرینیفرۆش - ر. بیری نوێ - ژ٣٩-٢٠/٣/١٩٧٣.

٨٩- حەمید خان

- کێشەیەکی بێ ئەنجام - ر. هاوکاری - ژ١١٦-١٣/٥/١٩٧٢.

٩٠- حەمە کەریم عارف

- تیرۆژ (ك)- س. ١٩٧٩- چ. ڕاپەڕین - ش. سلێمانی- ل. ٦٤ - ق. ناوەنجی:

١- هەستێکی ورووژاو.

٢- لوێچێ ئەشکی سوێر.

٣- زام و ژان و ئاگر.

٤- پرسیارێکی تامەزرۆ.

٥- ئێ چییە.

٦- هەستێکی لە بارچوو.

٧- گۆڕ.

٨- تۆڵە و هەستێکی ناڕەسەن.

٩- نووشته.

١٠- ئەو و هەنگاو و شەقام.

١١- پرشنگ.

١٢- دەستاڕ.

١٣- ڤێللا.

١٤- شێتخانه.

- گوڵاڵە - ر. هاوکاری - ژ٤٥٦ - ١٩٧٩/٣/١٢.

- چەمۆڵە - ر. هاوکاری - ژ٤٨٧-١٩٧٩/٨/١٣.

٩١- حەمە کەریم هەورامی

- لە دەفتەری جەنگاوەرێکدا - گ. نووسەری کورد - ژ٧- خ٢- تەمووزی١٩٨٠.

- رشانەوەی ناو گۆڕەپانەکە - گ. نووسەری کورد - ژ٩- خ٢- ت٢ی١٩٨٠.

٩٢- حەیدەر ئیسماعیل نەزام

- رەنجا پالەی - ر. هاوکاری - ژ١٤٧-١٩٧٢/١٢/٢٢.

-بەری بگەهت - ر. هاوکاری - ژ١٥٨-١٩٧٣/٣/١٦.

٩٣- حەیدەر عەبدوڕەحمان

- مەرگ - گ. بەیان - ژ٦٧ - ك١ی١٩٧٠.

٩٤- خالید دلێر

- کەوای نەکرای (ی) - س. ١٩٥٨ - چ. المعارف - ش. بەغدا - ل. ١٦- ق. ناوەنجی.

- خوولە و بلە (ی) - س. ١٩٥٨- چ. اللواء - ش. بەغدا - ل. ٨٠- ق. ئەم وشەیە دەرنەچووە.

٩٥- خالید ساڵح حەسەن

- بێ ئاگا - گ. کاروان - ژ١٣ - ت١ی١٩٨٣.

٩٦- خانم ڕەسووڵ (ئەرخەوان)

- خۆم نەکوشت - گ. کاروان - ژ٦- ئاداری١٩٨٣.

- لێك دابڕانێکی سەخت - گ. بەیان - ژ٨٠- حوزەیرانی١٩٨٣.

٩٧- خاوەن وتار

- هەرزەکاری - گ. گەلاوێژ - ژ٣-س. ٧- مارتی١٩٤٦.

٩٨- خدر سلێمان

- ئیڤارا دویماهی یێ - ر. هاوکاری - ژ١١٩-١٩٧٢/٦/٣.

٩٩- خەلیل جندی

- بتان بشکێنن - ر. هاوکاری - ژ١٥١-١٩٧٣/١/٢٦.

- بووکا بەردای - ر. هاوکاری - ژ١٥٦-١٩٧٣/٣/٢.

١٠٠- دڵخواز سەعید

- هێڵە ئاگرینەکان - ر. هاوکاری - ژ٥٤٢-١٩٨٠/٩/١٥.

١٠١- دڵشاد شەوقی

- بۆ نەهات - گ. پێشکەوتن - ژ١٣- س. ١- مایسی١٩٨٥.

١٠٢- دڵشاد مەریوانی

- دڵدارانی شۆڕش (ك) - س. ١٩٧٣- چ. راپەڕین - ش. سلێمانی - ل. ٤٤- ق.
ناوەنجی:

١- دڵدارانی شۆڕش.

٢- پیرۆت و خەرامان.

٣- گەوهەری کچێنی.

٤- کلۆری دارێك.

٥- مەکینە.

٦- فیشەکێك.

٧- مامۆستا.

- دێر یاسین (ك)- س. ١٩٧٨- چ. ڕاپەڕین - ش. سلێمانی - ل. ٣٤- ق. ناوەنجی:

١- بڕۆ هەر یاخی ببە.

٢- وتارێك دەربارەی مشك.

٣- سەد فلسییەك.

٤- کوا باوکم؟

٥- پارەی میوەکەی ئەمشەو.

٦- دێر یاسین.

٧- ئەشکەوت.

- بە پەنجەکانم دەتبینم (ك) - س. ١٩٧٨- چ. ڕاپەڕین- ش. سلێمانی - ل. ٩٠- ق. ناوەنجی:

١- تاڤگەی تێزاب.

٢- لەودیو دەروازەوە.

٣- تەرمی عەول.

٤- قالۆنچە.

٥- دانهێڵ و شتی تریش.

٦- نە ئەم ئەو، نە ئەو ئەم.

٧- ماسی. . تەوور. . فیووز.

٨- خوێنی سپی.

٩- محازەرەیەك دەربارەی کورتە چیرۆك و سۆوەت.

١٠- بنوون.

١١- بووکە خان.

١٢- سوور + ڕەش = سەوز.

١٣- ئارام. . ئارام.

١٤- جووجە. .

١٥- بەرمدەن خنکام.

١٦- ئاسکە قسە.

- ڕەش و سپی - ب. نۆبەرە - ژ١-١٩٧٠.

- گرەوی ئینجانەیەکی خڕ و سیازدە گوڵ - گ. بەیان - ژ١٢-١٩٧٤.

- چونکەکان - گ. ڕۆشنبیری نوێ - ژ٣٧-١٩٧٥/١/١١.

- پێنج چاوی خوێناوی - گ. ڕۆژی کوردستان - ژ٢٧- حوزەیرانی١٩٧٥.

- تاکێ قۆندەرەی خڕ - گ. ڕۆشنبیری نوێ - ژ٤٣، ٤٤-١٩٧٥/٩/٢١.

- ئەو کرێکارەی شتە خۆڵەمێشییەکانی ڕەت کردەوە - ر. بیری نوێ - ژ٢٨٩ - ١٩٧٨/٤/٢٩.

- بیرەش دەخۆنەوە - ر. بیری نوێ - ژ٣٠٦-١٩٧٨/٩/٢.

- پێویستیم پێی نییە - ر. هاوکاری - ژ٢٥٢-١٩٨٠/٥/١٢.

١٠٣- دۆست سەعید

- نەگبەت گیان - گ. بەیان - ژ٨٠- حوزەیرانی١٩٨٢.

١٠٤- دیار دۆسکی

- دلێ دایکێ - ر. هاوکاری - ژ١١٨-٢٧ی مایسی١٩٧٢.

١٠٥- ڕەحیمی قازی

- پێشمەرگە (ی) - س. ١٩٦١- چ. الوفاء - ش. بەغدا - ل. ١٦٠- ق. ناوەنجی.

١٠٦- ڕزگار نووری شاوەیس

- دوای شێرکۆ کەوت تا مژدەی باتێ - پ. گ. برایەتی - ژ٣- س. ١- حوزەیرانی١٩٧١- خ٢-١٩٧١/٦/٧.

- دەردەکەی چاری هەیە - ر. برایەتی - ژ٤٢-١٩٧٣/٣/١٥- خ٤.

- دیسان بەهارە - ر. برایەتی - ژ٢٢-١٩٧٢/١٠/١٩- خ٤.

- تا نەیخۆن نازانن چییە - پ. گ. برایەتی - ژ١١- س. ١- ئابی١٩٧١-١٩٧١/٨/١٦- خ٢.

– ئێمەش پێشمەرگەین – ر. برایەتی – ژ. ٢– س. ٢– ئەیلوولی١٩٧١– خ٣.

١٠٧– ڕەشید فەندی

– سیتاڤ – ر. هاوکاری – ژ٤٩٥–٨/١٠/١٩٧٩.

١٠٨– ڕەشید عومەر

– سێ سیحربازی بەغدا – ب. نۆبەره – ١٩٧٠.

١٠٩– ڕەشید نەجیب

– دوو چاو و بەیتێك – گ. گەلاوێژ – ژ٢– س. ٧– شوباتی١٩٤٦.

١١٠– ڕەشید هەورامی

– ڕێحان – ر. ڕاپەڕین – ژ٢٠١، ٢٠٢– س. ٥–٢٣، ٣٠ی ت١ی١٩٦٨.

١١١– ڕەقیب ڕەفیق ڕەئوف

– خەون – گ. بەیان – ژ٥٧– ت١ی١٩٧٩.

١١٢– ڕەمزی قەزاز

– داستانی دوو پاڵەوان (ی) –س . ١٩٦٨– چ. الجاحظ – ش. بەغدا – ل. ٩٦– ق. ناوەنجی.

١١٣– ڕەمەزان دەروێش

– ڕێ تە ڤیابا – ر. هاوکاری – ژ٤٤٣–٢/١٠/١٩٧٨.

– خابیرۆ باخڤە – ر/هاوکاری – ژ٤٩٥–٨/١٠/١٩٧٩.

– داخازا من – ب. پەیڤ – ١٩٨٠.

١١٤– ڕەئوف ئەحمەد حەسەن

– تەلیسمی سەرنووسەر – گ. ڕزگاری – ژ١٤، ١٥–٢٧ی مارتی١٩٧٠.

١١٥– ڕەئوف بێگەرد

– بوار (ك) – س. ١٩٧٧– چ. کۆڕی زانیاری – ش. بەغدا – ل. ٦٤– ق. گەورە:

١– لە فەرهەنگی ئارەزووی ئەم شارەدا.

٢- گەڕیدە.

٣- گەشتێك لە وەستانا.

٤- ١ + ١ =١.

٥- شەو.

٦- دان پیانان.

٧- چوار چیرۆكی كورت.

٨- بوار.

٩- شوان و شوێنەوار.

١٠- پرۆژەی كورتە چیرۆكێك.

١١- سێ كورتە چیرۆك.

- هەوار (ك) - س. ١٩٨١- چ. الحوادث - ش. بەغدا - ل. ١٥٠- ق. ناوەنجی:

١- ئەفسانەی ڕێگای هات و نەهات.

٢- پرسیار.

٣- لە گەڕانەوەیەكدا.

٤- گۆرانی.

٥- بەیتی سمۆ.

٦- پەتا.

٧- جەستەیەك.

٨- توانەوە.

٩- ڕێگا و هەوار.

١٠- دوو نیوە ماچ.

١١- خاڵێك لە دوای ژمارەوە.

١٢- لە ڕۆژژمێری نووسەرێكدا.

١٣- ڕۆژانە چیرۆك.

- ئەنجامی کچفرۆشی – گ. هەتاو – ژ١٣٢– مایسی١٩٥٨.
- دەرمان – پ. گ. برایەتی – ژ٩– س. ١– ئابی١٩٧١– خ٢.
- سەرەتای کۆتایی – گ. دەنگی مامۆستا – ژ١–س. ٢– حوزەیران و تەمووزی١٩٧٢.
- ١٨ شەهید – ر. برایەتی ژ٧–١٩٧٢/٧/٧– خ٤.
- بۆ پێشەوە – ر. برایەتی ژ٢٦–١٩٧٢/١١/٢٣–خ٤.
- سوار – گ. نووسەری کورد – ژ١٠– ئەیلوولی١٩٧٣.
- تەپڵی دڕاو – ر. برایەتی ژ٧٥–١٩٧٣/١١/٩– خ٤.
- گەڕانەوە – گ. رۆشنبیری نوێ – ژ٢١–١٩٧٤/٦/١١.
- تۆ. ئەو – ر. هاوکاری – ژ٤١٣–١٩٧٨/٢/١٣.
- خولیا – گ. کاروان – ژ٢– ت٢ی١٩٨٢.
- هەڵۆ – گ. کاروان – ژ٤–ت٢ی١٩٨٣.
- ئەو پیاوەی کەس نەبوو گوێی لێ بگرێت – گ. بەیان – ژ٨٤– تەمووزی١٩٨٣.
- پرۆژەی کوشتنێك – گ. کاروان – ژ١٤– ت٢ی١٩٨٣.

١١٦– ڕەئوف حەسەن

- چەکەرە (ك. هـ) – س. ١٩٧٣ – چ. ڕاپەڕین – ش. سلێمانی – ل. ٦٦– ق. ناوەنجی:

١– گۆڕەوشار لە توونی بابادا.

٢– قوربانییەکانی دەم کۆرسە بەڕێزەکە.

٣– چەکەرەی سروودێکی خوێناوی.

- سبەینێ باوکت دێتەوە (ك) – س. ١٩٧٩– چ. دارالحریة ش. بەغدا – ل. ١٠٤– ق. ناوەنجی:

١– سەر بەگۆبەندێکی بێ ئیش بۆ ئیش دەگەڕێ.

٢– ئاهـ و نزوولەکانی کچێکی سەر و عوزرخۆر.

٣– سلۆڤین.

٤– ئەو سەمایەی لە دوا جاردا لەگەڵ ئیقاعەکەشدا نەبوو.

٥– شڵەقاندنی ئەو گۆمەی نە ئاوی دێتە سەر و نە لەبەریشی دەڕوا.

٦– سبەینێ باوکت دێتەوە.

٧– ببوورەماڵی جەنابتان نییە.

٨– ناشتن.

٩– سێ داڵان.

١٠– چڵێ ئەرخەوان.

١١– خەمێکی پیرۆزەیی چاوەڕوانتە.

١٢– گڵۆپە وردە ڕەنگاوڕەنگەکان.

١٣– گەشتێ بەناو ژانی چاوی گاڕنیکادا.

١٤– نهێنی ڕەنگ زەردیم.

١٥– شیزۆفرینیا.

١٦– پۆستەرە چیرۆك.

– شەیتانیش ئارەزووی مەلە دەکات لە نێوان ئەستێرەکاندا – گ. ڕۆژی کوردستان – ژ٢٣، ٢٤–١٩٧٥.

– گوڵە ژاکاوەکان و چاوەڕوانی – گ. نووسەری کورد – ژ٧– خ٢– تەمووزی١٩٨١.

– ئاسۆ – گ. نووسەری کورد – ژ٧– خ٢– ك١ی١٩٨٢.

١١٧– ڕەئوف زوهدی

– پشووی هاوین – ر. بیری نوێ – ژ١٠٧–٤/٨/١٩٧٤.

١١٨– ڕووناك ئەحمەد فەخری

– ڕۆژانی بەختیاری – گ. ڕۆشنبیری نوێ – ژ٥٧– ك٢ی١٩٧٧.

١١٩– رویبار عەبدوڕەحمان مائی

– بەرپەڕەك ژ دویروکا باپیرێ من – ب. پەیڤ – ١٩٨٠.

– بنەفشۆك – ر. هاوکاری – ژ٤٤٥–١٦/١٠/١٩٧٨.

١٢٠- ڕەزا سەید گوڵ بەرزنجی

- شووشەیە خوێن (ك) - س. ١٩٧٨- چ. شارەوانی - ش. هەولێر - ل. ٨٤- ق. ناوەنجی:

١- ئاگر و ڕووناکی.

٢- دەنگی شمشاڵ.

٣- دۆڕاندبووی. . دیسان دۆڕاندییەوە.

٤- شەوێکی سامناك.

٥- ئەنگوستیلە.

٦- توورەکەی شەکر.

٧- شووشەیە خوێن.

٨- چرپەی تانجی.

٩- خوا لە ژووری دوکتۆردا.

١٠- پشتێنی قایش.

١١- وا هاتم. . هاتم.

- ئاخۆ دەبێ چیم پێ بڵێ - ر. هاوکاری - ژ٣٦٩-١٩٧٧/٥/٢٥.

-گوڵی بەیان - ر. هاوکاری - ژ٣٩٥-١٩٧٧/١١/١٠.

- برووسکە - پ. ر. العراق - ژ٢٧- حوزەیرانی١٩٧٩.

- نیشانەیەکی ونبوو - گ. رۆشنبیری نوێ - ژ٦١- حوزەیرانی /١٩٧٧.

- نیوەکەم - گ. ڕۆشنبیری نوێ - ژ٧٧- ت١ی١٩٧٩.

- خۆزگە دەمتوانی خواحافیزیم لێ بکردایە - گ. بەیان - ژ٥٩- شوباتی١٩٨٠.

- ماشێن - ب. نووسەری نوێ - ژ٥-١٩٨٠.

- شاری جنۆکان - گ. ڕۆژی کوردستان - ژ٦٣- تەمووز و ئابی١٩٨١.

- تینوێتی و هەندێ شتی تر - گ. ڕۆژی کوردستان - ژ٦٤- ت٢، ك١ی١٩٨١.

- کاتێ بێدەنگی دەدوێ - گ. نووسەری کورد - ژ - خ٢- ت٢ی ١٩٨١.

– خەم و خەون – گ. کاروان – ژ٥– شوباتی١٩٨٣.

– ژن و کوورە و خراپە – گ. کاروان – ژ٧– نیسانی١٩٨٣.

١٢١– ڕەزا شوان

– بە دینارەکەی دلێر – گ. بەیان – ژ٣٠– ت١ی١٩٧٥.

١٢٢– ڕەمەزان ئیبراهیم

– شەڕواڵی دڕاوی تۆ بە ئێمە پینە ناکرێ – ر. هاوکاری – ژ٤٤٤–٩/١٠/١٩٧٨.

١٢٣– زەوەری

– کارەسات و تۆڵە – ر. ڕاپەڕین – ژ١٦٤ – س. ٤، ١٤ی ك١ی١٩٦٧.

١٢٤– ژووان

– زایەڵەی ڕۆژگار – گ. هیوا – ژ٢، ٣– ك١ی١٩٥٩، ك٢ی دەرنەچووە ئەم وشەیە.

١٢٥– س. م. م

– مام سمایل – ر. برایی – ژ٢٩–کوردی – ٢/١٢/١٩٦٧.

١٢٦– س. ئەمین زەکی

– شێرەژن – گ. گەلاوێژ – ژ٢ – س. ١– ك٢ی١٩٤٠.

١٢٧– سابیر ڕەشید

– شەش کورتە چیرۆکی کوردی (ك. هـ) – س. ١٩٧٦– چ. شارەوانی هەولێر – ش. هەولێر – ل. ٣٤– ق. ناوەنجی:

١– زۆربەمان لەم شەوە دەمرین، بەڵام با بزانین کێ لە دایك دەبێ.

٢– باوەشی خەم.

٣– شەوێکی ژوان.

– منداڵەکان فێرە خۆشەویستی دەبن – گ/ڕۆشنبیری نوێ – ژ٦١– حوزەیرانی١٩٧٧.

– پشیلە – گ. بەیان – ژ٥٧– ت١ی١٩٧٩.

١٢٨- ساجد ئاواره

- نەوای هەتیو (ك) - س. ١٩٦٩ - چ. كامەران - ش. سلێمانی - ل. ٧٤- ق. بچووك:

١- بەسەر دڕكی ژینا.

٢- میرزا خۆڕایی.

٣- نەوای هەتیو.

٤- بە عەقڵی خۆم.

- كێ گوناهباره - ر. ژین - ژ١٣٢١-١٥/١١/١٩٥٦.

- مانگگیران - گ. هیوا - ژ٧ - س. ١-١٩٥٨.

- هێزی برسێتی - گ. هیوا - ژ١٠- س. ١- نیسانی١٩٥٨.

- مەلا مەجید - گ. بڵێسە - ژ٥- ك١. ١٩٥٩.

- دڵداری و عار - ر. ڕاپەڕین - ژ١٩٨ - س. ٥-٣ی ت١ی١٩٦٨.

- لە پێناوی تەماعكاریدا - ر. ڕاپەڕین - ژ٢٠٠- س. ٥-١٧ی ت١ی١٩٦٨.

- بەئاوات گەیشتوو - ب. تیشكی هونەر-١٩٧٠.

١٢٩- سالم جاسم حاجی

- ئاخینكەك - ر. هاوكاری - ژ٤٨٦-٦/٨/١٩٧٩.

- ژڤان - ر. هاوكاری - ژ٥٩٤-٢/٧/١٩٨١.

١٣٠- ساماڵ

- بۆز بە لەڕی - ر. برایی - ژ١٢-كوردی -٥/٨/١٩٦٧.

١٣١- سامان ڕۆستەم

- حەماڵە بچكۆلەكە - ر. هاوكاری - ژ/ ٣٧٦-١٣/٧/١٩٧٧.

١٣٢- سەعد خۆشناو

- لە هۆڵێكی بێدەنگدا - گ. بەیان - ژ٥٢- ت٢ی١٩٧٨.

١٣٣- سەعد سەعدوڵا

- فەریكە گوێز - گ. ڕۆژی كوردستان - ژ٥٤- ئاداری١٩٧٩.

١٣٤- سەعدوڵا بامەڕنی

- سەرهاتیەك - پ. ر. العراق - ژ٣٦- مایسی١٩٨٠.

١٣٥- سەعدی عەلی

- خلیسك و قەدپاڵ - ر. هاوكاری - ژ٥١٢-١١/٢/١٩٨٠.

- بۆ هەستی ناوەخت - ر. هاوكاری - ژ٦٩٩-١١/٨/١٩٨٣.

١٣٦- سەعید ناكام

- رۆڵە سەبەبكارت بە كۆی زوخاڵ بێ - گ/برایەتی - ژ١- س. ١-١/٦/١٩٧٠- خ٢.

- مام حەسەن بۆ هاتەوە - گ. برایەتی - ژ٢-س. ١- تەمووزی١٩٧٠- خ٢.

١٣٧- سەلام جاسم

- ساتێكی بێدەنگی - گ. بەیان - ژ٥٢- ت٢ی١٩٧٨.

١٣٨- سەلامی شاعیر

- یا مەنە یا هۆقە، نەمەنە نەهۆقە - گ. دەنگی گێتی تازە - ژ٣- بەرگی٢- حوزەیرانی١٩٤٤.

١٣٩- سەلام محەمەد

- ڕەشە ڕاو - گ. بەیان - ژ٤٠، ٤١- ئاداری١٩٧٧.

١٤٠- سەلام مەنمی

- جووتیارێكی كۆڵنەدەر (ی) - س. ١٩٧١ - چ. كامەرانی - ش. سلێمانی - ل. ٥٢ - ق. ناوەنجی.

- چەكەرە (ك. هـ) - س. ١٩٧٣ - چ. ڕاپەڕین - ش. سلێمانی - ل. ٦٦- ق. ناوەنجی:

١- خەیاڵی نەزۆكی ئەهریمەن.

٢- هیوای زڕ.

- گلێنەی گۆڕیچەدراو (ی) - س. ١٩٧٤ - چ. ڕاپەڕین - ش. سلێمانی - ل. ٦٤- ق. ناوەنجی.

- گێژاو (ك) – س. ١٩٧٦ – چ. كامەران – ش. سلێمانی – ل. ٣٨– ق. ناوەنجی:

١– یادی هەڵبەستێكی لەبیرچوو.

٢– گێژاو.

٣– مەزاتخانە.

٤– تاقانە.

٥– من و تۆ.

٦– كرمەبڕە.

٧– پاشقوڵ.

٨– مردن.

٩– تانە.

١٠– سەرسوڕمان.

- چووزەرەی بن پەردوو (ی) – س. ١٩٧٩– چ. ڕاپەڕین – ش. سلێمانی – ل. ١٠٠– ق. ناوەنجی.

- زەردەخەنەی خوێناوی – ر. برایەتی – ژ٢–١٩٧٢/٦/٢– خ٤.

- نەریمان – گ. دەنگی مامۆستا – ژ١– س. ٢– حوزەیران و تەمووزی١٩٧٢.

- سێ جەنگاوەر – ر. برایەتی – ژ١٣–١٩٧٢/٨/١٧– خ٤.

- هاوڕێیەتی – ر. برایەتی – ژ١٦– س. ٢–١٩٧٢/٣/٤– خ٣.

- چەند دیمەنێك – ر. برایەتی – ژ٣٦–١٩٧٣/٢/١– خ٤.

- خۆرەی مرۆڤ – ر. هاوكاری – ژ١٥٣ –١٩٧٣/٢/٩.

- نهێنییەك – ر. برایەتی – ژ٤٧–١٩٧٣/٤/١٩– خ٤.

- لافاو – ر. برایەتی – ژ٧٢–١٩٧٣/١٠/١٢– خ٤.

- ئۆردووگا – ر. برایەتی – ژ٨٢–١٩٧٣/١٢/٢٨– خ٤.

- دیمەنە دەوكاوییەكان – ر. هاوكاری – ژ٣٤٩–١٩٧٧/١/٥.

- مۆتەكە – گ. ڕۆشنبیری نوێ – ژ٦٠– نیسان و مایسی١٩٧٧.

- سێ قەرەوێڵە - گ. ڕۆشنبیری نوێ - ژ٦٢ - تەمووز و ئابی١٩٧٧.
- چارەسەر - ر. هاوکاری - ژ٣٩٩-١٩٧٧/١٢/١.
- چاوەڕێ- گ. بەیان - ژ٤٦- ك٢ی١٩٧٨.
- کاتێ کە قسە باجی لێ ناگیرێ - گ. ڕۆشنبیری نوێ - ژ٦٥- ك٢، شوباتی١٩٧٨.
- ڕەنجی شانی جووتیارێك - ر. هاوکاری - ژ٣٢٣-١٩٧٦/٦/٢٤. هەروەها: گ. بەیان - ژ٣٩- ك٢ی١٩٧٧.
- وەسێت - ر. هاوکاری - ژ٤٣٣-١٩٧٨/٧/١٧.
- شەن - ر. هاوکاری - ژ٣٣٩-١٩٧٨/٨/٢٨.
- بارانی دوای بەستەڵەك - گ. بەیان - ژ٤٦- ك٢ی١٩٧٨.
- لیستە- ر. بیری نوێ - ژ٣٠٩-١٩٧٨/٩/٣٠.
- ئامێر - ر. هاوکاری - ژ٤٤٨-١٩٧٨/١١/٦.
- دیڵە گوان شۆڕ - گ. ڕۆژی کوردستان - ژ٥١- ئەیلوولی١٩٧٨.
- مڕە - گ. ڕۆژی کوردستان - ژ٥٤- ئاداری١٩٧٩.
- ئەسپەکەی جاهید جادو - ر. هاوکاری - ژ٤٧١-١٩٧٩/٤/٢٣.
- گەنم - ر. هاوکاری - ژ٤٨٣-١٩٧٩/٩/١٦.
- خێڵ - ر. هاوکاری - ژ٥٠٧-١٩٨٠/١/٧.
- سەرەڕۆ - ر. هاوکاری - ژ٥١٤-١٩٨٠/٢/٢٥.
- هونەرمەند - ر. هاوکاری - ژ٥٢٦-١٩٨٠/٥/١٩.
- سەگ - ر. هاوکاری - ژ٥٣٢-١٩٨٠/٦/٣٠.
- ئاسیاو - ر. هاوکاری - ژ٥٤٣-١٩٨٠/٩/٢٢.
- کانیی مام وەیس - گ. نووسەری کورد - ژ٤- خ٢- ئابی١٩٨٠.
- نهێنییەکان - گ. ڕۆژی کوردستان - ژتایبەتی - ١٩٨٠.
- باران - گ. نووسەری کورد - ژ٢ - خ٢- ئابی١٩٧٩.
- زاوا ڕێوی - گ. بەیان - ژ٦١- نیسانی١٩٨٠.

- میر مەحموود – ر. هاوکاری – ژ٥٩١–١١/٦/١٩٨١.
- کۆتاییی ساڵ – گ. بەیان – ژ٦٨– ك٢ی١٩٨١.
- کەلان – ر. هاوکاری – ژ٦٠٢–٣/٩/١٩٨١.
- کاتێ تێگەیشتم – گ. بەیان – ژ٧٨– نیسانی١٩٨٢.
- سەفەربەر – گ. نووسەری کورد – ژ٨– خ٢–حوزەیران/١٩٨٢.
- سکرتێر – گ. کاروان – ژ٣– ك١ی١٩٨٢.
- خۆڵبارین – گ. نووسەری کورد – ژ١١– خ٢– شوباتی١٩٨٣.
- زەوی – گ. کاروان – ژ٧– نیسانی١٩٨٣.

١٤١- سمکۆ بەهرۆز محەمەد

- چاوەڕوانی – گ. بەیان – ژ٨٤ – نەورۆزی١٩٨٣.
- بزەی مۆنالیزا – گ/بەیان – ژ/٩٠– ئەیلوول/١٩٨٣.

١٤٢- سۆران

- سەرگوزشتەی سوارە – ر. ژین – ژ١٦٢٩، ١٦٣٠–٣١/٧، ٧/٨/١٩٦١.
- پاداشتی شەش ساڵ – ر. برایی – ژ٢٧–کوردی – ١٨/١١/١٩٦٧.

١٤٣- سۆران حاجی مارف

- نێچیر – گ. ڕۆشنبیری نوێ – ژ٣٨–٢١/٢/١٩٧٥.
- ئاواتی ژیان – ر. هاوکاری – ژ٢٦٣–١٨/٤/١٩٧٥.

١٤٤- سۆران مەحوی

- ئەنجامی تەماعکاری (ی) – س. ١٩٧٠– چ. کامەرانی – ش. سلێمانی – ل. ٩٦– ق. بچووك.
- خوێنی بەناهەق ڕژاو (ی) – س. ١٩٧١– چ. کامەرانی – ش. سلێمانی – ل. ٥٦– ق. ناوەنجی.
- کاسەی جەژن (ی) – س،١٩٧٢– چ. کامەرانی – ش. سلێمانی – ل. ٩٦– ق. گەورە.
- وڕێنەیەك لە قولە – ر. برایەتی – ژ. ٦٠–٢٠/٧/١٩٧٣– خ٤.

– هەڵچوونێکی کوڵاو – ر. هاوکاری – ژ٢٠٦–٢٢/٢/١٩٧٤.

– شانۆیەکی بەژان – ر. برایەتی – ژ١–٨/١/١٩٧٤– خ٥.

– چذن کۆتاییی شانۆگەرییەکە هات – ر. هاوکاری – ژ٦٢٦–١١/٤/١٩٧٥.

– تارمایی – ر. هاوکاری – ژ٣٩١–٢٦/١٠/١٩٧٧.

– بەستەی شەیدایەکی سەرەڕۆ – گ. ڕۆژی کوردستان – ژ٥٢– ت١ی١٩٧٨.

– سێ وێنەی زیندوو لە تابلۆیەکی مردوودا – گ. بەیان–ژ٥٣–ک٢ی١٩٧٩.

– ئاوڕشێن – ر. هاوکاری – ژ٤٨٧–١٣/٨/١٩٧٩.

– تەلیسمی ئەفسانەی هات و نەهات – گ. ڕۆژی کوردستان – ژ٥٥– حوزەیران و تەمووزی١٩٧٩.

– لە جەژنی کریسمسدا – گ. بەیان – ژ٥٧– ت١ی١٩٧٩.

– پەپوولە – گ. بەیان – ژ٦٢– ئایاری١٩٨٠.

– زیندە خەو – گ. نووسەری کورد – ژ٧– خ٢– تەمووز١٩٨١.

– تەڵاق – ر. هاوکاری – ژ٦٤٠–٣/٦/١٩٨٢.

–دوورکەوتنەوە – گ. بەیان – ژ٨٢– ئابی١٩٨٢.

– گوربە – گ. کاروان – ژ٥– شوباتی١٩٨٣.

١٤٥– سووران

– سییارا ستەوری – ر/هاوکاری – ژ٥١– س. ١–٢٦/١٢/١٩٧٠.

١٤٦– سەباح غالیب

– تەمەنی بی کۆتایی جەنگاوەرێك لە سێ تابلۆدا – ر. هاوکاری – ژ٣١٨–٢٠/٥/١٩٧٦.

١٤٧– سەردار حەمە ڕەشید

– دواییش پێیان پێ دەکەنی – ر. هاوکاری – ژ٥٠٠–١٩/١١/١٩٧٥.

١٤٨– سەرفراز عەلی نەقشبەندی

– ئەز و کوڕ و وار – ر. هاوکاری – ژ٥٢٧–٩/٤/١٩٨١.

- چالیا نێرگزا - ر. هاوکاری - ژ٥٨٢-١٩٨١/٤/٩.

- کا بابۆ - گ. کاروان - ژ١٤ -ت٢ی١٩٨٣.

١٤٩- سەرگوڵ محەمەد ئەمین

- وێنە - گ. بەیان - ژ٦٣- حوزەیرانی١٩٨٠.

١٥٠- سەیوان

- بۆیاخچییەکی ئێسکسووك - ر. هاوکاری - ژ٢١٣-١٢/٤/١٩٧٤.

١٥١- شاکر فەتاح

-شەبەنگە بەرۆژە (ك) - س. ١٩٧٤- چ. المعارف - ش. بەغدا -ل. ٦٩- ق. ناوەنجی:

١- مدیر بەگ.

٢- مام شێخ.

٣- مامۆستا بیژەن.

٤- بووك و خەسوو.

٥- دەسپاکی

٦- جگەرەکێشان.

٧- گرامەفۆنەکەم چۆن کرێ.

٨- چەقاوەسوو.

٩- سەرێکی هەیە و هەزار سەودا.

- ژینێکی بەرز - ب. دیاری لاوان - ١٩٣٤

- سەیران - گ. گەلاوێژ - ژ٤-س. ٤- نیسانی١٩٤٣.

١٥٢- شالوك

- بهێڵە - ر. هاوکاری - ژ١٩١- ٢/١١/١٩٧٣.

١٥٣- شەعبان عەبدوڵا

- چارچوو ژخابیریێ من - ر. هاوکاری - ژ٥٧٥- ١٩/٢/١٩٨١.

١٥٤- شەعبان مزووری

- تویتن - ر. هاوکاری - ژ٧٠٢-١/٩/١٩٨٣.

١٥٥- شەفیق مەحموود حەسەن

- لە یاد و بیرەوەرییەکانی باپیرەم - گ. بەیان - ژ٨٠- حوزەیران١٩٨٢.

١٥٦- شلێر

- لە گێژاوی ونبوونا - ر. هاوکاری - ژ٣٦- س. ١-١٢/٩/١٩٧٠.

١٥٧- شوان مەخمووری

- لە کانگای ژیانا - گ. هەتاو - ژ١٠٩-١٩٥٧.

- یادی شەوێك - گ. هەتاو - ژ١٤٤-١٩٥٨.

١٥٨- شوان هەڵەبجەیی

- بەئاواتەوە بۆ ئاوات مرد - ر. برایەتی - ژ١٠-٢٧/٧/١٩٧٢- خ٤.

١٥٩- شەوکەوت یەعقووب

- سەرهاتیا شاقوولی - گ. ڕۆژی کوردستان - ژ٨- مایسی١٩٧٢.

١٦٠- ین. ك

- پێش ئەوەی تاریك دابێ (ك) - س. ١٩٧٨ - چ. ڕاپەڕین - ش. سلێمانی - ل. ٥٦- ق. ناوەنجی:

١- ئاوی نەباتە.

٢- بەجێی هێشت.

٣- رەخش.

٤- کوڕ.

٥- حەلاو.

٦- گومان.

٧- دەرگایەکی تر.

٨- چەپکێ نێرگزی تایبەتی.

٩- عەلەکە.

١٠- ئەی ئێمە.

١١- پەنجەرە.

١٢- لە سینەما دیبوونی.

١٣- دەنگی سێیەم و چوارەم و. . و. .

١٤- پێش ئەوەی تاریك دابێ.

١٥- ترسی سووچە تاریکەکان.

١٦- دوای مزگەوتەکە بەچوار کۆلان.

- خۆ ئێوە ماون - گ. رۆشنبیری نوێ - ژ٣٧-١٩٧٥/١/١١.

- جیرە جیرِی گێرەکە - ر. هاوکاری - ژ٤٨٠-١٩٧٩/٦/٢٥.

- سێ کورتە چیرۆك - گ. بەیان - ژ٦٣- حوزەیرانی١٩٨٠.

١٦١- شێرزاد حەسەن

- تەنیایی (ك) - س. ١٩٨٣ - چ. العراق - ش. بەغدا - ل. ١٢٨- ق. گەورە:

١- ریشۆڵە.

٢- ئەو شەوەی سەگم تیا خۆش ویست.

٣- خوشکەکان.

٤- ترس.

٥- لەودیو دەرگا ئاسنینەکەوە.

٦- بێوەژن.

٧- گرێ.

٨- تەنیایی شەوێکی باران.

٩- شاعیر.

- مامز - گ. بەیان - ژ٢٨- ئابی١٩٧٥.

- خۆشەویستی کوڕنوش نابا – گ. بەیان – ژ٣٦– ئایاری١٩٧٦.
- ئێوارە و شتی تریش – ر. هاوکاری – ژ٣٣٢–١٩٧٦/٨/٢٥.
- ئەوینێکی کپ – ر. هاوکاری – ژ٣٦٥–١٩٧٧/٤/٢٧.
- گەشت – گ. بەیان – ژ٤٩– مایسی١٩٧٨.
- سێ چیرۆکی کورت – ر. هاوکاری – ژ٤٧٣–١٩٧٩/٥/٧.
- مریەم و کۆشك و کەلاوە – گ. نووسەری کورد – ژ١٠– خ٢– ك١ی١٩٨٢.

١٦٢- شێرزاد قادر مەند

- خەرمانی وشە (ك – هاوبەش) – س. ١٩٧٣– چ. کوردستان – ش. هەولێر – ل. ٤٤– ق. ناوەنجی:
١- یاداشتی ڕێبوارێکی یاخی.

١٦٣- شێرکۆ بێکەس

- لە دەریای بیرا – ئەنجامی داوێنپیسی (ك – هاوبەش) – ١٩٥٦.
- ئاهەنگی ئەشکەوتەکە – ر. برایی – ژ١٦–کوردی – ١٩٦٧/٩/٢.
- لە شەوێکی پایزدا – ر. برایی – ژ٢٣–کوردی – ١٩٦٧/١٠/٢١.
- چوار سێبەر – ر. هاوکاری – ژ٢٤– س. ٢–١٩٧١/٧/١٧.
- کڵاو قووچ – گ. ڕۆشنبیری نوێ – ژ٧١– ت٢، ك١ی١٩٧٨.

١٦٤- شێرکۆ ناکام

- تەنها دە فبس – ر. دەنگوباس – ژ. ١٠٦، ١٠٧–١، ٢ی ئابی١٩٦٦.
- نازانم – ر. ڕاپەڕین – ژ١٣٤–٢٧ی نیسانی١٩٦٧.
- برۆ – ر. ڕاپەڕین – ژ١٣٥–١١ی مایسی١٩٦٧.

١٦٥- شەماڵ محەمەد سابیر

- تابلۆیەك لە زانکۆدا – گ. ئاسۆی زانکۆیی – ژ٢٩–١٩٨١.

١٦٦- سابیر کەریم عەلی

- ڕاستی – ر. بیری نوێ – ژ١١٤–١٩٧٤/٩/٢٢.

١٦٧- سادق بەهائەدین

- خانومان (ك) - س. ١٩٨١- چ. الحوادث - ش. بەغدا - ل. ٢٦٤- ق. گەورە:

١- مالا بەختیار و سەرودڵ خۆش.

٢- كاركەرێ خو بە، خۆشتڤیێ خەلكێ بە.

٣ - خالا خارزا راكرن، ماما برازا بن ئاخكرن.

٤- شێر هەر شێرە چ ژنە چ مێرە.

٥- دزێ خوما لە دەرگرتنا بەتالە.

٦- ژن بابا بێ بەخت.

- زك رەشی و جامێری - گ. بەیان - ژ٧٩- مایسی١٩٨٢.

- نەخۆرەك - ر. هاوكاری - ژ٦٠٠-١٩٨١/٨/٢٠.

١٦٨-ساڵح حەیدەری

- دەروێش سمایل - گ. ڕۆژی كوردستان - ژ٣٤- ك١ی١٩٧٥، ك٢ی١٩٧٦.

- حاجی ئەحمەد - گ. ڕۆژی كوردستان - ژ٣٦- ئاداری١٩٧٦.

- ئۆمەر گەورە - گ. ڕۆژی كوردستان - ژ٤٣، ٤٤- ك١ی١٩٧٦، ك٢ی١٩٧٧.

١٦٩- ساڵح روشدی

- سەرهاتیەك - گ. ڕووناهی - ژ٣ - س. ١- ك١ی١٩٦٠.

١٩٧٠- ساڵح محەمەد ئەمین

- سوێی زامێكی قووڵ (ك) - س. ١٩٨٣ - چ. الحوادث - ش. بەغدا - ل. ٨٨- ق. ناوەنجی:

١- لەوێ پێت دەڵێم.

٢- برینێك.

٣- خەڵاتێك.

٤- كتێبەكە.

٥- ڕۆژگیران.

٦- مریشکە سوورەوەکراوەکە.

٧- بیانوو.

٨- سەیران.

٩- دیاری.

١٠- مرۆڤی ڕاستەقینە.

١١- سوێی زامێکی قووڵ.

- ئەوانەی یەکێکن لە هەزار - ر. بیری نوێ - ژ٥٢-١٩٧٣/٦١٩.

- کۆرپە برژاوەکە - ر. برایەتی - ژ٦٨-١٩٧٣/٩/١٤- خ٤.

- بەندی ناو خێوەت - ر. بیری نوێ-ژ٧٧-١٩٧٣/١٢/١٩.

- جەربەزە - گ. نووسەری کورد - ژ١٠- خ٢- ك١ی١٩٨٣.

١٧١- سەباح عەبدوڵا بێدوهی

- ئەڤینەکا ڕاست - ر. هاوکاری - ژ٧١٥-١٩٨٣/١٢/٨.

١٧٢- سەبریە محەمەد سەعید جاف

- ڕێکەوت - گ. بەیان - ژ٢٨ - ئابی١٩٧٥.

١٧٣- سەدرەدین عارف

- کوێرەڕێیەکی ژیان - ر. برایی - ژ١٠-کوردی - ١٩٦٧/٧/٢٢.

- ڕازێك - ر. برایی - ژ٢٤٦-٢٦ی مارتی١٩٦٨.

- تاکەی ئەم شەوە - ر. برایی - ژ٢٤٧-٢٧ی مارتی١٩٦٨.

- ڕێبوار و ڕێگا - ر. هاوکاری - ژ٩- س. ١-١٩٧٠/٣/١٤.

- باڵی شەوگار - گ. تووتن - ژ٤- س. ٥- ئایاری١٩٧٠.

- گەشتێك - گ. بەیان - ژ٥- ك٢ی١٩٧١.

- سێگۆشەی باسێکی کۆن - ر. هاوکاری - ژ١١ - س. ٢-١٩٧١/٣/٢٧.

١٧٤- سەدرەدین عومەر خۆشناو

- یادکردنەوەی دیمەنێك - گ. بەیان - ژ٥٥- حوزەیرانی١٩٧٩.

– ئەو ساتانەی خەم و زەردەخەنە تێکەڵاو یەکتر دەبن – گ. کاروان – ژ١٢– ئەیلوولی١٩٨٣.

١٧٥– سدقی قادر هروری

– خۆکوشتن – ر. هاوکاری – ژ٤٧٦–١٩٧٩/٥/٢٨.

١٧٦– سەڵاح ئەحمەد ڕەواندوزی

– قورتی ژیان – گ. هەتاو – ژ٨٢– س. ٣– ك١ی١٩٥٦.

– دز نیم – گ. شەفەق – ژ٤– س. ١– نیسانی١٩٥٨.

١٧٧– سەڵاح ئەحمەد شوان

– لاسارێك لە کاروانە وێڵەکەدا – ر. هاوکاری – ژ٥– س. ٢–١٩٧١/٢/٦.

– ڕۆژێکی نەمر لە ژیانی پیاوێکی مردوودا – ر. هاوکاری – ژ٣١– س. ٢–١٩٧١/٩/٤.

– ئەی دوای ئەوە؟ – گ. ڕۆشنبیری نوێ – ژ٤٢–١٩٧٥/٧/٢١.

– تەلەفۆنێك – گ. ڕۆشنبیری نوێ – ژ٥١ تەمووزی١٩٧٦.

– دوو ژووری سوور – گ. ڕۆشنبیری نوێ – ژ٥٨، ٥٩– شوبات و ئاداری١٩٧٧ .

– چاوەڕوانی – گ. ڕۆشنبیری نوێ – ژ٦٤ – ت٢، ك١ی١٩٧٧.

– منداڵێك لە وڵاتی دێوە کۆنکرێتییەکاندا – گ. ڕۆژی کوردستان – ژ٦٠– تەمووز و ئابی١٩٨٠.

– دەمەو عەسرانێك – گ. بەیان – ژ٦٤– تەمووزی١٩٨٠.

– گومان – گ. ڕۆژی کوردستان – ژتایبەتی–١٩٨٠.

– ئەستێرە بەرزە – گ. کاروان – ژ٣– ك١ی١٩٨٢.

– باران – گ. بەیان – ژ٨٧– حوزەیرانی١٩٨٣.

١٧٨– سەڵاحەدین ساڵح مەجید

– بیرەوەرییە شیرینە تەمەن کورتەکان – گ. بەیان – ژ٩٠– ئەیلوولی١٩٨٣.

– چاوەڕوانی و دوو گوڵی سوور – گ/کاروان – ژ/١٣– ت١/١٩٨٣.

٧٩- سەلاح عومەر

- دوو دەنگی نائاسایی - ر. هاوکاری - ژ٤٨٥-٣٠/٧/١٩٧٩.

- ئارەزووییەکی تینوو - ر. هاوکاری - ژ٤٧٢-٣٠/٤/١٩٧٩.

- گەڕان بەدوای ساتێك ئارامیدا - ر. هاوکاری - ژ٤٧٦-٢٨/٥/١٩٧٩.

- کۆچەر - ر. هاوکاری - ژ٤٧٩-١٨/٦/١٩٧٩.

- وەڵامێکی ون - ر. هاوکاری - ژ٤٩٤-١/١٠/١٩٧٩.

- نهێنی - ر. هاوکاری - ژ٥٠٦-٣١/١٢/١٩٧٩.

- بێدەنگ - ر. هاوکاری - ژ٥١٢-١١/٢/١٩٨٠.

- خۆم دەناسم - ب. نووسەری نوێ - ژ٥-١٩٨٠.

- دیوەکەی تر - ر. هاوکاری - ژ٥٣٨-١١/٨/١٩٨٠.

- تابلۆیەکی خەماوی - گ. بەیان - ژ٦٦- ئەیلوولی١٩٨٠.

- رق - گ. ڕۆژی کوردستان - ژتایبەتی - ١٩٨٠.

- قیژە قیژ - ر. هاوکاری - ژ٥٨٣-١٦/٤/١٩٨١.

- بەرەو قووڵایی - گ. کاروان - ژ٨- مایسی١٩٨٣.

- سەفەر - گ. نووسەری کورد - ژ١٢- خ٢-ئابی١٩٨٣.

- پیاوەکەی ویستی بدوێ - گ. کاروان - ژ١٥ - ك١ی١٩٨٣.

- بڕیار - ب. هاودەنگ - ك١ (سەرماوەرز)ی١٩٨٣.

١٨٠- تاهیر ئەحمەد حەوێزی (دڵسۆز)

- خوایە هەقین وەکەی - گ. دەنگی گێتی تازە - ژ٣- بەرگی٣- ك١ی١٩٤٤.

- هەرکەس بەخەیاڵی خۆی ئەدوێ - گ. دەنگی گێتی تازە - ژ٣- بەرگی٤- حوزەیرانی١٩٤٥.

- ئاش میزتوێتی - گ. دەنگی گێتی تازە - ژ٣- بەرگی٤- حوزەیرانی١٩٤٥.

- شێرۆ و نازدار - گ. دەنگی گێتی تازە - ژ١٠- بەرگی٥- ك٢ی١٩٤٦.

- کورد بەرەحمە - گ. دەنگی گێتی تازە - ژ٢٢- بەرگی٦-١٩٤٦.

– چاکە لەگەڵ ناکەسبەچە خراپەیە – گ. دەنگی گێتی تازە – ژ٢٢– بەرگی٦–١٩٤٦.

– بەڕاستی ئێمە دڵڕەقین – گ. گەلاوێژ – ژ٢– س. ٧– شوباتی١٩٤٦.

١٨١– تاهیر ساڵح سەعید

– لە گەرووی مەرگەوە (ك) – س. ١٩٧٣– چ. ڕاپەڕین –ش. سلێمانی – ل. ٧٨– ق. ناوەنجی:

١– دەرابە چەورکەرەکە.

٢– شانۆی ژیان.

٣– ئێوارەیەکی شارەکەم.

٤– زەرفی شین.

٥– یەکسانی.

٦– کە تۆڵە لە دوژمندا خەست ئەبێتەوە.

٧– خواستی جەنگاوەرێکی بایی بوو.

٨– کاتێ کە لەیەك ناگەین.

٩– لە گەرووی مەرگەوە.

١٠– بینین لە چاوی هەڵۆوە.

١١– سێ هەڵوێست لە گیانێکدا.

– لە پێناوی سوودی ماما – ر. ژین – ژ١٦٨٨–١٩٦٢/٨/٩.

– خۆری هەژار – ر. هاوکاری – ژ٨– س. ١–١٩٧٠/٣/٦.

– بڕیارێکی گرنگ – گ. رزگاری – ژ١٤، ١٥–٢٧ی مارتی١٩٧٠.

– لە ژێر سێبەری درەختێکا – گ. دەنگی مامۆستا – ژ٢–س. ١– مایسی١٩٧١.

– پلێك لە زەلکاوی پاشاگەردانیدا – ب. روانگە – ژ٢–١٩٧١.

– لەگەڵ دە عەزارەکانا – گ. ڕۆشنبیری نوێ – ژ٧–١٩٧٤/١/١٢.

١٨٢– تەها ئەحمەد جاف

– گفت – گ. کاروان – ژ١٥– ك١ی١٩٨٣.

١٨٣- تەها بابان

- ناتۆرە - گ. بەیان - ژ٣- نیسانی١٩٧٠.

- دایکایەتی - گ. بەیان - ژ١٢- ١٩٧٤.

١٨٤- تەها عەزیز

- دوا تەرم (ك) - س. ١٩٨٠ - چ. علاء - ش. بەغدا - ل. ٦٨- ق. بچووك:

١- هەردوو دیویی دەرگاکە.

٢- دوا تەرم.

٣- چاوە لێڵبووەکانت تاریکی شەو دەپاڵێون.

٤- سیناریۆی ڕۆژگارێك.

٥- ئەو چیرۆکەی تەواو نابێ.

٦- دوو وێنەی کامێرایەکی بزێو.

- پیرۆز خان - گ. ڕۆژی کوردستان - ژتایبەتی - ١٩٨٠.

- گریێیەك لە دەروونی مام باپیردا - گ. نووسەری کورد - ژ٧- خ٢- تەمووزی١٩٨١.

- ئەڤرۆز خان - گ. کاروان - ژ١٠- تەمووزی١٩٨٣.

١٨٥- زاهیر ئەحمەد سەوز

- گەڕ - ر. هاوکاری - ژ١٦٣-١٣/٤/١٩٧٣.

- دوکتۆر تۆ نەخۆشی - ر. هاوکاری - ژ١٨٥-٢١/٩/١٩٧٣.

- مناڵە سەموونفرۆشەکە - گ. بەیان - ژ١١-١٩٧٣.

- کۆرپە - گ. بەیان - ژ١٦-١٩٧٤.

- تارماییی ژیان - ر. هاوکاری - ژ٢١٥-٢٦/٤/١٩٧٤.

- دیاریی نەهێنی - ر. هاوکاری - ژ٢١٩-٢٤/٥/١٩٧٤.

- کچۆڵە زەرففرۆشەکە - گ. ڕۆشنبیری نوێ - ژ٢٢-٢١/٦/١٩٧٤.

- دایکم - گ. ڕۆشنبیری نوێ - ژ٢٦ - ١/٨/١٩٧٤.

- تابلۆی منداڵێکی شەهید - ر. هاوکاری - ژ٢٣٢-١٩٧٤/٨/٣٠.

- باوکم - گ. ڕۆشنبیری نوێ - ژ. ٢٩-١٩٧٤/٩/١.

- زریکەی هەژار - گ. ڕۆشنبیری نوێ - ژ٣٦-١٩٧٤/١٢/١.

- هەگبەی بەتاڵ - گ. ڕۆشنبیری نوێ - ژ٣٩-١٩٧٥/٢/٢١.

- ئازارەکانی ژیان - ر. هاوکاری - ژ/٢٥٥-١٩٧٥/٢/٢١.

- ئارامگر - ر. هوکاری - ژ٢٦٩- ١٩٧٥/٦/٣٠.

- کۆشکی تاوان - گ-بەیان - ژ٢٢- شوباتی١٩٧٥.

- مامۆستا هەقت دەسێنین - گ. ڕۆژی کوردستان - ژ٢٨، ٢٩- تەمووزی١٩٧٥.

- ژیانم - گ-ڕۆشنبیری نوێ - ژ٤٣، ٤٤ - ١٩٧٥/٩/٢١.

- ئەهریمەن و سەوز و سپی و زەرد - پ-گ. ڕۆژی کوردستان - چیرۆکی هەڵبژاردە - ١٩٧٦.

- مرۆڤێکی وێڵ و فرمێسکێکی نامۆ - گ. ڕۆشنبیری نوێ - ژ٦٠- نیسان و مایسی١٩٧٧.

- بەیەك شادبوونەوە - گ. بەیان - ژ٥٣- ك٢ی١٩٧٩.

- شەوارە - گ. نووسەری کورد - ژ٤- خ٢- ئابی١٩٨٠.

- ئەو لە بازنەیەکی داخراودا - گ. نووسەری کورد - ژ٨- خ٢- حوزەیرانی ١٩٨٢.

١٨٦- زاهیر عەبدوڵا

- وڕێنە - ر. هاوکاری - ژ٤٤٩-١٩٧٨/١١/٢٠.

- پیرە خانوو - گ. کاروان - ژ١٣- ت١ی١٩٨٣.

١٨٧- ع. ك

- دەزگیرانە ونبووەکەی - گ. ڕزگاری - ژ٤-١٨ی مایسی١٩٦٩.

١٨٨- ع. ع. ن

- ترس چ دکەت - ر. هاوکاری - ژ١١١-٨ی نیسانی١٩٧٢.

١٨٩- عالیە عەبدولکەریم

- سەفەری خێری بەدەستەوەیە - ر. برایەتی - ژ٤٥-٥/٤/١٩٧٣- خ٤.

- تاوانی کێیە - گ. ڕۆژی کوردستان - ژ٣- ئاداری١٩٧٣.

- ناڵەی کەسی لێ نەپرسیو - ر. هاوکاری - ژ١٩٧-١٤/١٢/١٩٧٣.

- خوا ڕەحم بەوەی ژێر قووڵینەکە بکات - ر. هاوکاری - ژ٢٦٤-٢٥/٤/١٩٧٥.

- کێشەی پیاوێکی هەژار لەگەڵ تاریکیی شەودا - ر. هاوکاری - ژ٢٨١-٣٠/٨/١٩٧٥.

- کێشەی کاتێکی سەرەمەرگ - گ. ڕۆشنبیری نوێ- ژ٤٣، ٤٤-٢١/٩/١٩٧٥.

- خولیای شەوێك و ڕووداوی ڕۆژێك - پ. ر. العراق - ژ٢-١٢/٤/١٩٧٧.

١٩٠- عەبدولخالق سەرسام

- ئەو ڕۆژانەی لە بیر ناچن- گ. وعي العمال (بەشی کوردی) - ژ١٩٦ تا ١٩٨ س. ٤-٣ تا ١٧ی شوباتی١٩٧٣.

١٩١- عەبدولخالق عەلائەدین

- ئەیەوێ چاوی میری هەڵکۆڵێ - گ. هەتاو - ژ٧٣- س. ٣-٣/٩/١٩٥٦.

- توخوا ناهەقیەتی - گ. ڕۆژی کوردستان - ژ٢- ك١ی١٩٧٢.

- داوێنپاکی - ر. هاوکاری - ژ٣١٢-٨/٤/١٩٧٦.

١٩٢- عەبدوڕەحمان مائی

- داڤەك ژتەڤێ - گ. بەیان - ژ٧١- نیسان و مایسی١٩٨١.

١٩٣- عەبدوڕەحمان مەجید

- ڕووناك - گ. ڕۆشنبیری نوێ - ژ ٤٧- ئاداری١٩٧٦.

١٩٤- عەبدولڕەزاق بیمار

- پرتەقاڵ - گ. ڕۆژی کوردستان - ژ٤٥، ٤٦- ئادار و نیسانی١٩٧٧.

١٩٥- عەبدولستار تاهیر شەریف

- مام وەسمان - گ. ڕۆژی کوردستان - ژ٤٣، ٤٤- ك١ی١٩٧٦، ك٢ی١٩٧٧.

– باوی ئەو ڕۆژە نەما – گ. ڕۆژی کوردستان – ژتایبەتی – ۱۹۸۰.

۱۹٦– عەبدولقادر ئەمین ماوەتی

– لە دەم جووتیارێکی کوردەوە – ر. هاوکاری – ژ٤۱–س. ۲–۱۳/۱۱/۱۹۷۱.

۱۹۷– عەبدولقادر کەسنەزانی

– لە پریاسکەیەکی ونبوودا – ب. گزنگ – ژ۱–۱۹۷۲.

۱۹۸– عەبدولکەریم محەمەد عەلی

– بەتاسەی کوڕێکەوە مرد – ر. هاوکاری – ژ۳۷۲–۱۵/٦/۱۹۷۷.

– دڵۆپ لە فرمێسکی کامەرانی – ر. هاوکاری – ژ۳۸۱–۱۷/۸/۱۹۷۷.

۱۹۹– عەبدولکەریم مەحموود شێخانی

– خەونێکی خۆش – گ. هەتاو – ژ۲٦– س. ۱–۳۱/۳/۱۹۵۵.

– کۆڵهەڵگرە مناڵەکە – گ. ڕزگاری – ژ۵–۲۲ی حوزەیرانی۱۹٦۹.

– ئۆخەی خۆ تووتنەکەم ئاودا – گ. ڕزگاری – ژ۱٤، ۱۵–۲۷ی مارتی۱۹۷۰.

– ماچێك بە پەنهانی – ر. ژین – ژ۲۵ – خ۲–۳/٦/۱۹۸۲.

– تاوانێکی ڕەنگ ڕێژراو – گ/بەیان – ژ/۷٦– ك۲/۱۹۸۲.

۲۰۰– عەبدوڵا پەشێو

– کولێرە و مانگ – ب–تیشك – ژ۲–۱۹۷۰.

۲۰۱– عەبدوڵا جەوهەر

– چوار هەژار – گ. گەلاوێژ – ژ٦– س/٦– حوزەیرانی۱۹٤۵.

۲۰۲– عەبدوڵا حوسێن ئامێدی

– ئەڤەیا بوی – پ. ر. العراق – ژ۳۸– ئابی۱۹۸۰.

۲۰۳– عەبدوڵا خدر مەولوود

– قیژەی تابلۆیەکی ڕووت و دڵۆپێك لە دەریای بەسەرهاتا – ر/هاوکاری – ژ۱٤۲–۱۷/۱۱/۱۹۷۲.

– چەند وردە یادێکی مەییو – گ. ڕۆشنبیری نوێ – ژ٥ – ١٩٧٤/١/١.

٢٠٤- عەبدوڵا ڕۆژبەیانی

– شارە بچکۆلانەکەم – گ. ڕۆژی کوردستان – ژ٥٥- حوزەیران و تەمووزی١٩٧٩.

٢٠٥- عەبدوڵا سەڕاج

– مردوو خەون نابینێ (ك) – س. ١٩٨٠- چ. دارالعراق – ش. بەغدا – ل. ٨٠- ق.
ناوەنجی:

١- دوو چیرۆکی زۆر کورت.

٢- گەڕان بەدوای. .

٣- بێ ژێر بێ.

٤- کش.

٥- مردوو خەون نابینێ.

٦- هێڵەك.

٧- ئەشکەوت.

٨- ڕێگای بانە.

٩- ئۆقرە.

١٠- مێژووی ژمارە سفر.

١١- قەفەز.

١٢- سەرگوزەشتەی ژمارە ٦٢.

١٣- خاوەر.

١٤- باران و زۆر شتی تریش.

– لاکێشە ڕووناکەکان (ك) – س. ١٩٨٠ – چ. دارالحریة – ش. بەغدا – ل. ١٣٦- ق.
ناوەنجی:

١- ماسی.

٢- خۆراك.

٣– كاتژمێر.

٤– شەترەنج.

٥– بە خەڵووزیش نیگار دەكێشرێت.

٦– ئۆتۆمبێل.

٧– لاكێشە ڕووناكەكان.

٨– مام وسوو.

٩– مانگی سەوز.

١٠– پەین.

١١– هەشت و نیوی بەیانی، هەشت و نیوی شەو.

١٢– بێدەنگیش زمانی هەیە.

١٣– ئاوێنە.

١٤– ڕاسپێری.

١٥– سێ چیرۆكی زۆر كورت.

– بارام ناوێك هەبوو (ك) – س. ١٩٨٢– چ. كۆڕی زانیاری – ش. بەغدا – ل. ٨٤– ق. گەورە:

١– مەنجەڵ.

٢– كلیل.

٣– پەیكەر.

٤– سەیران.

٥– سالە شێت.

٦– لە گازینۆی پەرلەماندا.

٧– لە چاوەڕوانیی منداڵدا.

٨– بارام ناوێك هەبوو.

٩– س.

١٠- ئاپۆ جوامێر لە پێشانگای چاواندا.

١١- (ئیڤانکا)م چۆن ناسی.

١٢- بەرکولێك لە ئازارەکانی هەیاسی خاس.

١٣- دوو چیرۆکی زۆر کورت.

- ڕاوە گورگ - گ. بەیان - ژ٩-١٩٧٣.
- نارنجۆکێکی هەتیو - ر. برایەتی - ژ١٢-١٩٧٤/١/٢١ - خ٥.
- گوڵناز - گ. ڕۆشنبیری نوێ - ژ١٣-١٩٧٤/٣/٢١.
- تابلۆیەکی ناتەواو - گ. ڕۆشنبیری نوێ - ژ١٤-١٩٧٤/٤/١.
- گەڕانەوە - گ. بەیان - ژ١٤-١٩٧٤.
- کۆمەڵگایەکی ئاسنین - گ. بەیان - ژ١٦- ئابی١٩٧٤.
- سێ لاپەڕە لە ڕۆژژمێری ونبوودا - گ. رۆژی کوردستان - ژ٢٥، ٢٦- مایسی١٩٧٥.
- لە گەدەی نەهەنگێکدا - گ. بەیان - ژ٣٢ - ك١ی١٩٧٥.
- چاوەڕوانی - ر. بیری نوێ - ژ١٧١-١٩٧٥/١٢/٢٧.
- هەیاس - ر. هاوکاری - ژ٣٢٦- ١٩٧٦/٧/١٤.
- فلیمی کارتۆن - ر. بیری نوێ - ژ٢٠٥-١٩٧٦/٨/٢١.
- منداڵ - ر. بیری نوێ - ژ٢٥٤-١٩٧٧/٨/٢٠.
- چوار سکێچ - گ. بەیان - ژ٥٩- شوباتی١٩٨٠.
- کەشتییەوانێکی چکۆلانە - ر. هاوکاری - ژ٥١٤-١٩٨٠/٢/٢٥.
- چوار چیرۆکی زۆر کورت - ر. هاوکاری - ژ٥٦٩-١٩٨١/١/٨.
- شیوژاڵە - گ. بەیان - ژ٧٤- ت١، ت٢ی١٩٨١.
- برایم شۆڕاوی - گ. کاروان - ژ٢- ت٢ی١٩٨٢.
- چیرۆکی ئاسیاوێك - گ. نووسەری کورد - ژ١١- خ٢- شوباتی١٩٨٣.
- ڕاچڵەکین - گ. کاروان - ژ٦- ئاداری١٩٨٣.

- ژووری ژماره (١١) – گ. بەیان – ژ٨٨– تەمووزی١٩٨٣.
- من و ڕیشۆڵە و حەمەشین – گ. کاروان – ژ١٣– ت١ی١٩٨٣.
- کۆمەڵگایەکی ئاسنینی –گ. بەیان– ژ١٦–ئابی١٩٧٤.

٢٠٦- عەبدوڵا سابیر

- بووژانەوەی هەستێکی پتەو – ر. بیری نوێ – ژ٧٨–١٩٧٣/١٢/٢٦.
- لە ئێرانیش گوڵی سوور و چرا هەیە – ر. بیری نوێ– ژ٨٣–١٩٧٤/٣/١٧.
- گەشتی دڵداری – ر. بیری نوێ – ژ٨٨–١٩٧٤/٣/٢٤.
- چڵپاو. . هەور. . نەخۆشی – ر. بیری نوێ – ژ٩٦–١٩٧٤/٥/١٩.
- لە مەرگیش بەهێزترە – ر. بیری نوێ – ژ١٠٩–١٩٧٤/٨/١٨.
- لەوێ پێت دەڵێم – ر. بیری نوێ – ژ١٢٠–١٩٧٤/١١/١٠.
- گوڵەبەڕۆژە – ر. بیری نوێ – ژ١٣٦–١٩٧٥/٣/٩.
- سروەی ژیان – ر. بیری نوێ – ژ١٦٥–١٩٧٥/١١/٨.
- شەیدای چوار چاو – ر. بیری نوێ – ژ٢٠٩– ١٩٧٦/٩/١٨.
- بەسەرهاتێکی لە مێژوو درێژتر – ر. بیری نوێ – ژ٢٢١–١٩٧٦/١٢/٢٥.

٢٠٧- عەبدوڵا عەباس

- هێزی ڕاستی – ر. برِوا – ژ٩١ –١٩٦٢/١٢/١.
- تروسکەی هیوا – ر. برِوا – ژ٩٤–١٩٦٢/١٢/٣١.
- وەڵام – گ. ڕۆشنبیری نوێ – ژ٦٠– نیسان و مایسی١٩٧٧.
- سێبەری درەخت، ژانی درك – گ. ڕۆشنبیری نوێ – ژ٦٣– ئەیلوول – ت١ی١٩٧٧.
- ئەو شەوانەی بۆت ئەگریم و ئەو ڕۆژانەی لە بیرم ناچێتەوە – گ. بەیان – ژ٤٤– ت١ی١٩٧٧.
- ڕۆژێ. . هەموو ڕۆژێ – گ. بەیان – ژ٥٢– ت٢ی١٩٧٨.

٢٠٨- عەبدوڵا عەزیز خالید (ئاگرین)

- کولە مەرگی (ی) – س. ١٩٦٩ – چ. کامەران – ش. سلێمانی – ل. ٩٠– ق. بچووك.

– گڕی کەفە وشکەکانتان دائەمرکێنمەوە (ك) – س. ١٩٧٣– چ. سلمان الأعظمي – ش. بەغدا – ل. ٧٠– ق. بچووك:

١– یاد و گۆڕی پێشمەرگەیەکی ئاوارە.

٢– ژانی دیمەنێك.

٣– قوولْپی هێڵنجێکی گرفتاوی.

٤– گڕی کەفە وشکەکانتان دائەمرکێنمەوە.

٥– لە ژێردەستەیی خۆمدا.

٦– دێراوی خوێن.

٧– یاخییەکی سەرکەش.

– بابە نوئێل تۆراوە (ك) – س. ١٩٧٨ – چ. زانکۆی سلێمانی – ش. سلێمانی – ل. ١١٢– ق. گەورە:

١– تابلۆی دیمەنی خەمبارێکی ئازاردراو.

٢– کاتێ خازە ئەدوێ.

٣– هەنسکی شۆخێك.

٤– تاوانە لە ژێر سێبەری داری زڕا.

٥– بابەنوئێل تۆراوە؟

٦– پەندەکەی باپیری.

٧– ناپاك.

٨– خونچە.

٩– لە دەریای ئازاردا.

– پەرستگا (ك) – س. ١٩٨٠ – چ. دارالحریة – ش. بەغدا – ل. ١٠٨– ق. ناوەنجی:

١– خاتوون.

٢– حەمە کۆڵ.

٣– پەرستگا.

٤- که خەرمان ئەسووتێ.

٥- کۆزی وردبوو.

٦- بەزەیی.

٧- کاتێك تاوانبار خۆی لە وەفادارێتیدا ئەدۆزێتەوە.

٨- بە ئاستەم نووزەیەك.

٩- چاوە زیتەکانی بزەیان ئەهات.

- بەری بەیان - ر. برایی - ژ٢٧٤ - ١٩٦٨/٤/٣٠.

- خوێنی بە ناهەق ڕژاو - ر. برایی - ٢٦٦-٢١/ ١٩٦٨/٤ .

- بەسزا مرد - گ. برایەتی - ژ٤-١٩٧٠- خ٢.

- مردن بەسەربەرزی - ر. هاوکاری - ژ٤٥- س. ١-١٤/١٠/١٩٧٠.

- ژیان لە مردنا - ر. ژین - ژ٨-خ٢-٢٨/١/١٩٧١.

- دیاری بۆ ئاغا - گ. دەنگی مامۆستا - ژ١- س. ١- شوباتی١٩٧١.

- کاکی مەرگ بەزێنەر - گ. برایەتی - ژ١٢- س. ١- نیسانی١٩٧١- خ٢.

- زەرووی دەستی - گ. دەنگی مامۆستا - ژ٣- س. ١- تەمووزی١٩٧١.

- دیمەنێکی ونبوو - ر. ژین - ژ٧٨- خ٢-٢٧/٧/١٩٧٢.

- نەسرەوتنێکی فێیاوی - ر. ژین - ژ١٣٣- خ٢-٢٥/١٠/١٩٧٣.

- کۆچ - گ. بەیان - ژ٦٧- ك١ی١٩٨٠.

- شوان - گ. نووسەری کورد - ژ٧- خ٢- تەمووزی١٩٨١.

- بزە - گ. بەیان - ژ٧٥- ك١ی١٩٨١.

- گوڵ - گ. بەیان - ژ٧٩- مایسی١٩٨٢.

- زەردەزیرە - گ. بەیان - ژ٨٢- ئابی١٩٨٢.

- دایکی گوڵێ - گ. کاروان - ژ١- ت١ی١٩٨٢.

- لە ئاهەنگی شەوێکی ئەم شارەدا - گ. کاروان - ژ٤- ك٢ی١٩٨٣.

٢٠٩- عەبدوڵا محەمەد زەنگەنە

- یەکەم هەنگاوی ئارام - گ. بەیان - ژ٥٣- ك٢ی١٩٧٩.

- ژیلەمۆی خۆشەویستییەکی هەڵبزڕکاو - ر. هاوکاری - ژ٤٨٦- ١٩٧٩/٨/٦.

٢١٠- عەبدوڵا محەمەد عەبدوڵا

- شیرین - ر. هاوکاری - ژ٥٨١-١٩٨١/٤/٢.

- جڤان - ر. هاوکاری - ژ٦٠٦-١٩٨١/١٠/١.

٢١١- عەبدوڵا میدیا

- خەبات (ك) - س. ١٩٥٨ - چ. اللواء - ش. بەغدا - ل. ١٠٤- ق. ناوەنجی:

١- لە نەرۆزا.

٢- دەروازەکەر.

٣- لافاو.

٤- دڵسۆزی.

٥- تاوانی چی بوو.

- یەکی خاکەلێوە - گ. هیوا - ژ٩- س. ١- مارتی١٩٥٨.

- لە پێناوی نانا - گ. بڵێسە - ژ٩- نیسانی١٩٦٠.

- شاڵڵا سواری کەرێکیشیان بکردیتایە - گ. هیوا - ژ٣٤- س. ٥- ئەیلوولی١٩٦١.

٢١٢- عەبدولمەجید عەبدوڕەحمان

- ژوورێکی شڕ و هێمن - گ. ڕۆژی کوردستان - ژتایبەتی -١٩٨٠.

٢١٣- عەبدولمەجید ماوەتی

- گەردەلوول (ی) - س. ١٩٦١ - چ. ژین - ش. سلێمانی - ل٨٨- ق. ناوەنجی.

٢١٤- عەبدی دهۆکی

- سەرهاتیەك - ر. هاوکاری - ژ١٨٥-١٩٧٣/٩/٢١.

٢١٥- عوسمان شوکور فەرەج

- تەقینەوەیەکی هێمن - ر. برایەتی - ژ٦٥-١٩٧٣/٨/٢٥- خ٤.
- مام نەورۆز - ر. بیری نوێ - ژ٤٦- ١٩٧٣/٥/٨.
- یاری منالآن - گ. بەیان - ژ٥٧- ت١ی١٩٧٩.

٢١٦- عوسمان عوزێری

- ئەشکەنجە - گ. هەتاو - ژ٨٤، ٨٥- ١٩٥٧.
- ژیانی هەژاری - گ. هەتاو - ژ٨٦-١٩٥٧.
- لە پاش باران کەپەنك - گ. هەتاو - ژ٩٠-١٠ی مارتی١٩٥٧.
- هاوڕێی ناپاك - ر. ژین - ژ١٥٧٣-٣/١١/١٩٧٠.

٢١٧- عیزەدین ڕەزا

- یادێکی تاڵ - ر. هاوکاری - ژ٢٣٩-٢٥/١٠/١٩٧٤.

٢١٨- عیزەدین محەمەد ئەمین

- کە بەردێك سەرین بێ - ر. بیری نوێ - ژ١٢٥-١٥/١٢/١٩٧٤.

٢١٩- عیزەدین مستەفا ڕەسووڵ

- ڕازی دووری (ك) - س. ١٩٦٨- چ. سلمان الأعظمي - ش. بەغدا - ل. ٨٨- ق. ناوەنجی:

١- بێتاقەتی.

٢- ئێمەش منداڵ بووین.

٣- تەنیا نیم.

٤- تۆ و چرۆ.

٥- وا گوڵ ئەسووتێ.

- حەسەن و حسێن - گ. نووسەری کورد - ژ١٠- خ٢- ك١ی١٩٨٢.

٢٢٠- عەلائەدین سەجادی

- هەمیشە بەهار (ك) - س. ١٩٦٠- چ. المعارف - ش. بەغدا - ل. ١١٢- ق. ناوەنجی:

١- رۆنە زەنگی حەمەسەن.

٢- شاییيەكەی ڕەشەی خەجەلاو.

٣- بۆچی نەچووین بۆ كوێستان.

٤- لە پێناوی ئافرەتا.

٥- جەوهەر ئاغا.

٦- كالآی بالآی شا.

٢٢١- عەلی توانا

- تاوانم كرد - ر. ژین - ژ١٦٨٤ -١٢/٧/١٩٦٢.

- دوا نووسین - ر. برِوا - ژ٩٣-٢٣/١٢/١٩٦٢.

- فرمێسك و زام - ر. برایی - ژ٢٥ - ٤/١١/١٩٦٧.

- لە تافی لاوییا - ر. راپەڕین - ژ١٣٩- س. ٤- ١٩/٦/١٩٧٦.

- چەپۆكی ئادەمیزاد - ر. هاوكاری - ژ٩- س. ١-١٤/١٩٧٣.

٢٢٢- عەلی كەریم

- ئایشە گوڵەكەی من - گ. بەیان - ژ٧٣- ئاب و ئەیلوولی١٩٨١.

٢٢٣- عەلی عەبدولا

-بەسەرهاتی هەژارێك - گ. گەلاوێژ - ژ٩ تا ١٢ - س. ٢- ئەیلوول تا ك١ی١٩٤١.

٢٢٤- عەلی مەحموود جوكل

- بەرەو كوێستانەكەی گەردین - گ. نووسەری كورد - ژ١٢- خ٢ ئاب١٩٨٣.

٢٢٥- عەلی نەقشبەندی

- چیرۆكێت كرمانجی (ك) - س. ١٩٧٢- چ. دهۆك - ش. دهۆك - ل. ١٠٢- ق. ناوەنجی:

١- تیرۆك.

٢- چەلەك.

٣- قەپلان ئاغا.

٤- ئاخفتنێك.

٥- ڕەزیل حال.

٦- بێ بەخت.

٧- فێلێت ژنکا.

٨- زانا.

٩- سەرهاتیەك.

١٠- مێرکێ ماصیا.

١١- مارگیر.

١٢- مالی حەرام.

١٣- دروستی.

١٤- فیل.

١٥- زیرەك.

١٦- نوکتەزان.

١٧- بیمباشی.

١٨- شەهرەزا.

١٩- زیدەکاری.

٢٢٦- عومەر ڕەشید کەریم

- فرمێسکی وریای داماو - ر. ژین - ژ١٧٠٧، ١٧٠٨-٢٠، ١٩٦٢/١٢/٢٧.

٢٢٧- عومەر شێخولّا دەشتەکی

- ڕۆژە ساردەکەم - ب. بیری نوێ - ژ١- س. ١-١٩٧٢.

٢٢٨- عومەر عەبدوڕەحیم

- حەمە سوورە گوڵ - ر. ژین - ژ١١-خ٢- ١٩٧١/٢/٢٥.

٢٢٩- عومەر عەلی ئەمین

- کلارنێتەکەی عەلی ئەفەندی - گ. ڕۆشنبیری نوێ - ژ٧٧- ت١ی١٩٧٩.

٢٣٠- عومەر عەلی بادی

- خودێ کەسێ ناهێلتە بێ هێڤی- ر. هاوکاری - ژ١١٧-٢٠ی مایس١٩٧٢.
- باژێڕی - گ. بەیان - ژ١٢-١٩٧٤.

٢٣١- عەبدوڵا

- زەردەخەنەی سەرەمەرگ - ر. برایی - ژ٢٦٢-١٦ی نیسانی١٩٦٨.

٢٣٢- غازی فاتح دەلەوی

- ڕۆژ هەر ئەبێتەوە - گ. ئاسۆی زانکۆیی - ژ١٠-س. ٢-ئابی١٩٧٨.
- گریان و پێکەنین - ر. هاوکاری - ژ٥٠٤-١٧/١٢/١٩٧٩.

٢٣٣- غەریب رەئوف

- بووك و زەوی - ر. هاوکاری - ژ٣٢٢-١٧/٦/١٩٧٦.
- با سەرچاوەکان کوێر نەبنەوە - ر. هاوکاری - ژ٤٤٣-٢/١٠/١٩٧٨.
- دوای مۆڵەت - ر. هاوکاری - ژ٥٩٧-٢٣/٧/١٩٨١.
- دیل - ر. هاوکاری - ژ٦٠١-٢٨/٨/١٩٨١.
- ئەو پیاوەی کە بۆ ژیان مرد - ر. هاوکاری - ژ٦٤١-١٠/٦/١٩٨٢.

٢٣٤- غەفور ساڵح عەبدوڵا

- دوو کورتە چیرۆك - ر. هاوکاری - ژ٤٢٩-٥/٦/١٩٧٨.
- تارمایی - گ. بەیان - ژ٥١- ت١ی١٩٧٨.
- شەونخوونی - گ. بەیان - ژ٥٤- ئاداری١٩٧٩.
- ژوانی کوڕە گەرمیانییەکە - ر. هاوکاری - ژ٤٩٢-١٧/٩/١٩٧٩.
- دەوەن - گ. بەیان - ژ٥٧- ت١ی١٩٧٩.
- بێشکە - گ. بەیان - ژ٥٨- ك١ی١٩٧٩.

- کڵپەی تەنهایی - ر. هاوکاری - ژ٥٠٢-٣/١٢/١٩٧٩.

- سێ چیرۆکی زۆر کورت - ر. هاوکاری - ژ٥٠٩-٢١/١/١٩٨٠.

- توونێل - گ. ڕۆژی کوردستان - ژ٥٩- ئایار و حوزەیرانی١٩٨٠.

- ورێنەی ئاشقێکی دۆڕاو - گ. ڕۆژی کوردستان - ژتایبەتی - ١٩٨٠.

- زەوقــی کــوردەواریــم نــاتــوێتــەوە - گ. ڕۆژی کــوردستــان - ژ٦٢ - ئــایــار و حوزەیرانی١٩٨١.

- زۆربا لە گەڕانەوەدا - گ. ڕۆژی کوردستان - ژ٦٤- ت٢، ک١ی١٩٨١.

- سەرەڕۆ - ر. هاوکاری - ژ٦٥٧- ١٤/١٠/١٩٨٢.

- زڕەمێرد - گ. بەیان - ژ٨٩- ئاب١٩٨٣.

٢٣٥- فا

- ئەمڕۆی نەخۆش - گ. ڕۆشنبیری نوێ - ژ٣٦-١/١٢/١٩٧٤.

٢٣٦- ف. أ

- بەرەو سەرچاوە - گ. ڕۆشنبیری نوێ - ژ٦٧- نیسان و مایسی١٩٧٨.

- تەپەدووکەڵێکی زەردباو - گ. ڕۆشنبیری نوێ - ژ٧٣- ئادار/١٩٧٩.

٢٣٧- ف. محەمەد

- شیربایی - گ. گەلاوێژ - ژ١١- س٥- ت٢ی١٩٤٤.

٢٣٨- فائق زێوەر

- شەوێك لەسەر لووتكەی ئەڤەرێست - گ. دەنگی گێتی تازە - ژ٢ تا ٧- بەرگی٥- ت٢ تا ک١ی١٩٤٥.

٢٣٩- فائق کاك ئەمین

- چیرۆکی ئەم مانگە - گ. گەلاوێژ - ژ٦،٥- س. ٤- مایس و حوزەیرانی١٩٤٣.

٢٤٠- فارس عەبدوڵا حەمو

- بویکا ئاغای - ر. هاوکاری - ژ١٧٢-٢٢/٦/١٩٧٣.

- ڕەزڤان - ر. هاوکاری - ژ٢١٥-٢٦/٤/١٩٧٤.
- خەونا من - ر. هاوکاری - ژ٣٨١-١٧/٨/١٩٧٧.

٢٤١- فاروق ئامێدی

- ژیانەك لكوردستانێ - گ/رۆژی كوردستان - ژ٢١، ٢٢-١٩٧٤.
- ڤەوژێرەك - گ. بەیان - ژ٤٧- شوباتی١٩٧٨.
- ئاغایێ دەڤ بخوین - ر. هاوکاری - ژ٣٨٤-٧/٩/١٩٧٧.
- زیرەکی و سۆز و مرۆڤ - ر. هاوکاری - ژ٤٧٠ - ١٦/٤/١٩٧٩.
- خۆشییەك و گرفتاریەك - گ. بەیان - ژ٥٦- تەمووزی١٩٧٩.

٢٤٢- فاروق مستەفا ڕەسووڵ

- دیمەنێکی یاداشتی چەند ساڵە - گ. نووسەری کورد - ژ٨- خ٢- حوزەیرانی١٩٨٢.

٢٤٣- فازل ئەحمەد

- ئێستگەی کۆچ و باران - گ. ڕۆشنبیری نوێ - ژ٤٢-٢١/٧/١٩٧٥.

٢٤٤- فازل مەجید

- دڵداریی ناو گۆمێکی شڵەقاو - گ. بەیان - ژ٢١- ك٢ی١٩٧٥.
- کرێوەی مەینەت باڵی بەسەردا کێشاون - گ. ڕۆشنبیری نوێ - ژ٣٩-٢١/٢/١٩٧٥.
- زەردەخەنە و ئەنجام - گ. ئاسۆی زانکۆیی - ژ٣- س١- ك١ی١٩٧٧.
- مەرگەمووشی ئەم سەردەمە - گ. ئاسۆی زانکۆیی - ژ٨- س. ٢- حوزەیرانی١٩٧٨.

٢٤٥- فازل نیزامەدین

- یەکێ لە شەوەکانی گردەکەی سەیوان -گ. هیوا - ژ١٢- س. ١- حوزەیرانی١٩٥٨.
- لەتێ نان و شیشێ کەباب - گ. هیوا - ژ٧٠٦ - س. ٢- ك٢ی١٩٥٩.

٢٤٦- فوئاد كەریم

- دەرچوون لە بەهەشت - ر. هاوكاری - ژ٢٧١-١٩٧٥/٦/٢٠.

٢٤٧- فوئاد محەمەد ئەمین

- چەكەرە (ك - هاوبەش) - س. ١٩٧٣- چ. راپەڕین - ش. سلێمانی - ل. ٦٦- ق. ناوەنجی:

١- دیاریی ئەم جارەیان.

٢- خۆزگە و خوێن و خۆر.

٣- لە پێناوی ئێوەدا نەژیا.

٤- شەوێ لە قوڵە.

- كۆمەڵی چیرۆكی ئاوس (ك- هاوبەش) - س. ١٩٧٧- چ. راپەڕین - ش. سلێمانی - ل. ٦٤- ق. ناوەنجی:

١- دوومانەكان چۆن ئێشكیان گرت.

٢- سەرەتا و یاخیبوون و...

٣- تارماییی بوختان.

٢٤٨- فەرهاد پیربال

- ناونیشانێكی نوێ - گ. ڕۆژی كوردستان - ژتایبەتی - ١٩٨٠.

- جام و شووشە شكاوەكان - ر. هاوكاری - ژ٥٧٤-١٩٨١/٢/١٢.

- شوورە - ر. هاوكاری - ژ٥٨٠-١٩٨١/٣/٢٦.

- داخەكەی پشت دەستم - گ. نووسەری كورد - ژ١٠-خ٢- ك٢ی١٩٨٠.

- زەینەب و شتی تریش - گ. بەیان - ژ٨٩- ئابی١٩٨٣.

- ژنێك - ب. هاودەنگ - ك١ (سەرماوەز)ی - ١٩٨٣.

٢٤٩- فەرهاد حەمید

- دڵپاكی - ر. هاوكاری - ژ٥١٩-١٩٨٠/٣/٣١.

٢٥٠- فیدایی

- نەخۆشی - ر. ژین - ژ١١٠٢-١٩٥٢/٦/٥.

٢٥١- فەهمی قەرەداغی

- بووکە بەبارانێ - ر. هاوکاری - ژ١٧٣-١٩٧٣/٦/٢٩.

- خولیای ناتری گەرماوەکە - ر. هاوکاری - ژ٢٣٨-١٩٧٤/١٠/١١.

٢٥٢- فەیسەڵ مستەفا

- مەرەق - ر. هاوکاری - ژ٤٧٤-١٩٧٩/٥/١٤.

- خەریبیا پسمامێ - گ. بەیان - ژ٥٣- ك٢ی١٩٧٩.

- خۆزگێت دلێ من - ر. هاوکاری - ژ٤٦١ - ١٩٧٩/٢/١٢.

- مهانە - گ. ئاسۆی زانکۆیی - ژ١- س. ٢-١٩٧٩.

- رەنگەکێ ڤیانێ - گ. رۆشنبیری نوێ - ژ٧٧- ت١ی١٩٧٩.

٢٥٣- قاسم سەلمان بەرواری

- لەشکەر - ر. هاوکاری - ژ٦٠٢-١٩٨١/٩/٣.

٢٥٤- قاسم عەزیز

- ژنێکی تر - ر. هاوکاری - ژ٥١٥-١٩٨٠/٣/٣.

٢٥٥- قەلەندەر ئالانی

- چوار بەگایی - گ. هیوا - ژ٢، ٣- س. ٣- ك١ی١٩٥٩، ك٢ی١٩٦٠.

- دیمەنێکی سامناك لە سنوور - گ. هیوا - ژ٣٣- س/٥- تەمووزی١٩٦١.

٢٥٦- کاکە خولە

- لە رێی چیا خوێندمەوە - ر. برِوا - ژ٢٨-س. ٢-١٩٦١/٣/١١.

٢٥٧- کاکە مەم بۆتانی

- بوومە لەرزە لە گۆمی مەندا (ك) - س. ١٩٦٩ - چ. شەفیق - ش. بەغدا - ل. ١٠٠- ق. ناوەنجی:

١– خۆر وەدەست دێنین.

٢– نە گوڵ نە هاوڕێ نە فرمێسك.

٣– شاری خامۆش.

٤– توونێلی دەربەندەكە.

٥– ڕاستی ڕووت.

٦– كەژاوە.

– سمكۆڵی ئەهریمەن (ك) – س. ١٩٧٣ – چ. ڕاپەڕین – ش. سلێمانی – ل. ٨٤– ق. گەورە:

١– گوڵێكی پێشێلكراو.

٢– تانە و ئارەزوو.

٣– دیلێكی كۆت پچڕێن.

٤– سێبەری بەر سەنگەری مەرگ.

٥– گۆرانیی دەربەدەرێكی یاخیبوو.

٦– زەرووی تەمەنی ئەرخەوان.

٧– تەنگوچەڵەمەی ئەرخەوان.

٨– سمكۆڵی ئەهریمەن لە زامی هەڤرێستەكەدا.

– بازنە (ك) – س. ١٩٧٩– چ. شارەوانیی هەولێر – ش. هەولێر – ل. ١١٢– ق. گەورە:

١– لە ئاهەنگی ڕاوی هەڵۆی ناو زۆنگاودا.

٢– لە زیندە بەچاڵكردنی نەزۆكێكدا.

٣– كاروانچی بەدەستی بەتاڵ ناگەڕێتەوە.

٤– هەرەسهێنانی بەندی (مەئرەب).

٥– خۆرگەی دەرگای قەڵای (بابیت).

٦– كەڵەكی زام لە گۆمی ئازار ناپەڕێتەوە.

٧– لاپەڕەیەك لە یاداشتی كفر ئەحمەد.

٨– بازنە.

٩– دارگوێز.

١٠– بەردیش بەرگەی ئەم ئازارە ناگرێ.

١١– چاوی ئەستێرە ڕژاوەكان.

١٢– داوا.

١٣– گواستنەوە.

١٤– چاوشاركێ.

١٥– بۆرجوازی.

١٦– هاوڕێیەتی.

١٧– بۆرجوازییەكان.

١٨– یاداشت.

١٩– قەدەغە.

٢٠– گڵۆپ.

٢١– مووشێن.

– بەسەرهاتی كنێر – گ. هەتاو – ژ٨٧–١٠ی شوباتی١٩٥٧.

– هەولی بویژێك و پرۆژەی زۆرداران و كارەسات – گ. هەتاو – ژ٩٩–١٠ی حوزەیرانی/١٩٥٧.

– بۆچ قاووت دام – گ. هەولێر – ژ١١٩–١٠ی ك٢/١٩٥٨.

– تاوانم چی بوو – گ. پێشكەوتن – ژ٩– مایسی١٩٥٨.

– لە درزی دەروازەی كۆشكێكەوە – ر. برایەتی – ژ٦٩–١٩٧٣/٩/٢١– خ٤.

– چیرۆكێك خۆیتان پێشكەش ئەكا – ر. هاوكاری – ژ٢٧٠–١٩٧٥/٦/١٣.

– چوار چیرۆكی زۆر كورت – ر. هاوكاری – ژ٢٧٣–١٩٧٥/٧/٤.

٢٥٨– كاكەی جاف

- ڕەنگ هەڵبێنە - ر. برایی - ژ٧-١/٧/١٩٦٧.

٢٥٩- کاکەی فەلاح

- باوکی خۆم ئەوێتەوە - ر. راپەڕین - ژ١٢٧- س. ٣- ١٨ی شوباتی١٩٦٧.

٢٦٠- کامل ئەحمەد

- ناسك - ر. هاوکاری - ژ٤٠٨ - ٩/١/١٩٧٨.

٢٦١- کامل ژیر

- گاڵۆکەکە - ر. ژین - ژ١٣٢٠-٨/١١/١٩٥٦.

- یەك دوو هەرسێکی - گ. هیوا - ژ٢- س. ٢- ئابی١٩٥٨.

- مەرگ - گ. ڕووناهی - ژ٥،٦ - س. ١- شوبات و ئاداری١٩٦١.

٢٦٢- کامل شێردڵ

- دیلی ئافرەت لە کوردستانا - گ. هەتاو - ژ٢٤، ٢٥-١٩٥٥.

٢٦٣- د. کاوس قەفتان

- دە چیرۆك (ك) - س. ١٩٦٩- چ. سلمان الأعظمي - ش. بەغدا - ل١١٤- ق. گەورە:

١- شەقێك لە تۆپەکە.

٢- بارەدارێك و دوو کەڵەشێر.

٣- ماچ.

٤- ئەرز و حاڵچی.

٥- خەرمان.

٦- خۆشەویستی.

٧- شێتۆکە.

٨- نیوەڕۆیەکی هاوین.

٩- بەخت.

١٠- شاسوار.

- خۆری ئاوابوو (ك) - س. ١٩٧٠- چ. کامەرانی - ش. سلێمانی - ل. ١١٢- ق. گەورە:

١- دوا پێکەنین.

٢- خۆری ئاوابوو.

٣- بستێ زەوی.

٤- نەهاتەوە.

٥- شەوێکی ڕەمەزان.

٦- دەوڵەمەندی لات.

٧- بەڵام کوردم.

٨- رژگاو.

٩- ڕۆژێکی تەمومژاوی.

١٠- کڕی. . نەیکڕی.

- ڕاوە بەران (ك) - س. ١٩٧١ - چ. کامەرانی - ش. سلێمانی - ل. ٦٦- ق. گەورە:

١- شپرزە.

٢- پزیشکی شارەزا.

٣- شۆڕشی ویژدان.

٤- دێڕی یاخیبوو.

٥- کام دیو.

٦- درۆ باجی لەسەر نییە.

٧- گوڵاڵە سوورە.

- نیو هەنگاو دوور لە دۆزەخ (ك) - س. ١٩٧٩- چ. دارالحریة - ش. بەغدا - ل. ١٥٢- ق. ناوەنجی:

١- ڕق.

٢- کادان.

٣- ئاوەژوور.

٤- سووژن.

٥- چیرۆکێك لەسەر کانییەك.

٦- لە ژوورێکی بێ دیواردا.

٧- نیو هەنگاو دوور لە دۆزەخ.

٨- فەرمانێکی بچووك.

٩- پانتۆڵەکە.

١٠- توورەکە.

١١- نزای سێ بەسێ.

١٢- ئەمەیە بەشمان.

- خاڵە حەمە - گ. ڕۆژی نوێ - ژ٧- ت١ی١٩٦٠.

- دیناری ئاغا - گ. بەیان - ژ٤-١٩٧٠.

- ڕاوە بەران - گ. نووسەری کورد - ژ٢- نیسانی١٩٧١.

- تاوانی کێیە - گ. تووتن - ژ١، ٢- س. ٦- نیسانی١٩٧١.

- نانی خوێناوی - گ. بەیان - ژ٢-١٩٧٢.

-مینەش گۆڕا - گ. شۆڕشی کشتوکاڵی - ژ٢- س. ١- تەممووزی١٩٧٨.

- هونەرمەند - گ. ڕۆژی کوردستان - ژ٦٢- ئایار و حوزەیرانی١٩٨١.

- خەم نەخوار - ر. هاوکاری - ژ٦٠٥-٢٤/٩/١٩٨١.

- پێنج تابلۆی شێواو - گ. بەیان - ژ٧٣- ئاب و ئەیلوولی١٩٨١.

- پەریی ناو جەنگەڵەکە - گ. ڕۆژی کوردستان - ژ٦٤- ت٢، ك١ی١٩٨١.

- ئێوارەیەك - گ. کاروان - ژ٦- ئادار/١٩٨٣.

- گوێدرێژیش باسی هەیە - گ. بەیان - ژ٨٧- حوزەیرانی١٩٨٣.

- سەد فلسەکەی ئاسمان - گ. کاروان - ژ١١- ئابی١٩٨٣.

٢٦٤- کچە کورد

- دیاری بۆ نازدار - ر. ژین - ژ١٠٥٣ تا ١٠٥٥- ٧ تا ٢١ی حوزەیرانی١٩٥١.

٢٦٥- کرمانج

- بەردی دڵی خێرەومەندان - ر. هاوکاری - ژ٣١١-١/٤/١٩٧٦.

٢٦٦- کەریم جەمیل

- دلڤین - گ. کاروان - ژ١٠- تەمووزی١٩٨٣.

٢٦٧- کەمال پشدەری

- کەلەپچەی مەرگ - ر. بیری نوێ - ژ١١١-٣/٩/١٩٧٤.

- سەموونفرۆش - بیری نوێ - ژ١١٩-٣/١١/١٩٧٤.

- مردن لە ژێر باڵی ڕەهێڵەدا - گ. بەیان - ژ٢٩- ئەیلوولی١٩٧٥.

٢٦٨- کەمال جەمال موختار

- وڕێنە و ئازاری خۆدواندن - گ. بەیان - ژ٤٧- شوباتی١٩٧٨.

٢٨٩- کەمال ڕەشید کەریم هەیەر

- زۆردار - ر. هاوکاری - ژ١٢- س. ٢-٣ی نیسانی١٩٧١.

- تاوانبار نیم تۆڵەسێنم - ر. هاوکاری - ژ١٨- س . ٢-١٥/٥/١٩٧١.

٢٧٠- کەمال ڕەئوف محەمەد

- بژی مرۆڤی (ك) - س. ١٩٧٠- چ. سلمان الأعظمي - ش. بەغدا - ل. ٦٦- ق. ناوەنجی:

١- قەباعەتێکی گەورە.

٢- سێ کلۆڵ.

٣- شتێك لە دڵم بۆتە کەسەر.

٤- ئەوی زوو ئەمرێت.

٥- هات و نەهات.

٦- خوا بناسن.

- تۆڵە - گ. ڕۆژی نوێ - ژ٣-س. ٢- حوزەیرانی١٩٦١.

- ناسۆر - ر. هاوکاری - ژ٦٥١- ١٩٨٢/٨/٢٦.

٢٧١- کەمال سەعدی

- شەش کورتە چیرۆکی کوردی (ك - هاوبەش) - س. ١٩٧٦- چ. شارەوانی هەولێر - ش. هەولێر - ل. ٣٤- ق. ناوەنجی:

١- شەوە زەنگە.

٢- سەرەتای زستانێکی تووش.

٣- نووسینەکەی دەرنەچووە.

٢٧٢- کەمال عەبدوڵا قادر

- پەنگر - ر. هاوکاری - ژ٥١٨- ١٩٨٠/٣/٢٤.

- گوڵشەن - ر. هاوکاری - ژ٥٢٥-١٩٨٠/٥/١٢.

- خۆشەویستی - ر. هاوکاری - ژ٥٣١-١٩٨٠/٦/٢٣.

- مەرج - ر. هاوکاری - ژ٥٧٣-١٩٨١/٢/٢٥.

- پیرەخەم - ر. هاوکاری - ژ٦٠٤-١٩٨١/٩/١٧.

٢٧٣- کەمال میراودەلی

- ئەو دەنگانەی هەمیشە قسە دەکەن - ر. هاوکاری - ژ٢١٠-١٩٧٤/٣/٢٣.

- چاوی ناکۆکییەکان - ر. هاوکاری - ژ٢٩٠-١٩٧٥/١١/٧.

- ئاوێنەیەکی تەڵخ - ر. بیری نوێ - ژ٢١١-١٩٧٦/١٠/٩.

٢٧٤- د. کوردستان موکریانی

- بۆشایی - گ. ئاسۆی زانکۆیی - ژ٤- س. ١- ك٢ی١٩٧٨.

٢٧٥- کۆڤان دێرەشی

- ڕێڤاس - پ. ر. العراق - ژ٣٧- حوزەیران و تەمووزی١٩٨٠.

٢٧٦- کەمال

- ئاسۆیەکی نوێ - ر. برایی - ژ٣٧١- ١٤/٩/١٩٦٨.

٢٧٧- کیلان چەلەبی

- دوستینیا ڕویڤی - ر. هاوکاری - ژ ١٤٢-١٧/١١/١٩٧٢.

٢٧٨- لاو

- ڕاکردن - ر. ژین - ژ١٦٦٢-١/٢/١٩٦٢.

٢٧٩- لەتیف حامد

- سێ هەنگاو بەرەو ئەودیو - ر. هاوکاری - ژ٤٣- س. ١-٣٠/١٠/١٩٧٠.

- قوڵپی ڕشانەوەی ڕەش - ر. هاوکاری -ژ٢٣- س. ٢-١٠/٧/١٩٧١.

- ڕۆژمێری خەواڵویەکی شاری سەلجووقی - ر. هاوکاری - س٢- ژ٣٩-٣٠/١٠/١٩٧١.

- بەشێك لە داستانی سواڵکەرە نەناسراوەکە - گ. بەیان - ژ١-١٩٧٢.

- زەرد - سوور - سەوز - شین -گ. بەیان - ژ٩-١٩٧٣.

٢٨٠- لەتیف هەڵمەت

- باڵۆن - ر. هاوکاری - ژ٢٧٢-٢٧/٦/١٩٧٥.

- مناڵێکی قوتابی - گ. بەیان - ژ٢٧- تەممووزی١٩٧٥.

- نیو بیتاقە - گ. بەیان - ژ٣١- ت٢ی١٩٧٥.

٢٨١- لەیلا عەلی

- تاوانباران - ر. هاوکاری - ژ٣٥٣-٢/٢/١٩٧٧.

٢٨٢- میم

- ماسێ بۆگەن - ر. ژین - ژ١٣٠٦-٢/٨/١٩٥٦.

- نووسراوێکی پەرپووت - ر. ژین - ژ١٣٠٨-١٦/٨/١٩٥٦.

- کێ تاوانبارە - گ. هیوا - ژ١، ٢- س. ٢- تەمووز و ئابی١٩٥٨.

٢٨٣- م. ع. م

- من و هەرچواریان - گ. نووسەری کورد - ژ٨- خ٢- حوزەیرانی١٩٨٢.

٢٨٤- مارف

- دوو چیرۆکی کورت - گ. سلێمانی - ژ٣- س. ١- ئابی١٩٦٨.

٢٨٥- د. مارف خەزنەدار

- ئەڵەمان کوردی (ك) - س. ١٩٦٩- چ. أسعد - ش. بەغدا - ل. ١٢٨- ق.

ناوەنجی:

١- ئەڵەمان کوردی.

٢- دەروێش کاکەڵا.

٣ - لە سایەی شەریعەتدا.

٤- دڵداری قەدەغە نییە.

٥- پێشوازی خاوەن شکۆ.

٦- ئەحە کەچەڵ لە پێش دادگادا.

٧- جاشوولکەکەم.

٨- ئیشەکە ناکات.

٩- بەئامانج گەیشت.

١٠- میراتی دەرۆزەکەر.

١١- دوا لنگەفرتێ.

١٢- چاوەڕوانی.

١٣- شیردا لۆ داپیردا.

١٤- سەرینە بۆر.

١٥- کورد تەڵاقی ناکەوێ.

١٦- چیرۆکەکەی سووتاند.

١٧- دایکێتی.

- بووكەشووشە (ی) – س. ١٩٦٩– چ. أسعد – ش. بەغدا – ل. ٦٠– ق. بچووك.
- ئێوە قارەمانن – گ. بەیان – ژ١٠–١٩٧٣.
- ئـەڵـەمـان كـوردی جـارێكـی تـر زیـنـدوو دەبـێـتـەوە – پ. گ. ڕۆژی كـوردسـتـان – (چیرۆكی هەڵبژاردە)– ١٩٧٦.

٢٨٦– **مارف ناسراو**

- پەیمانی هەژاری – ر. برایەتی – ژ١٢–١٩٧٢/١/٤– خ٣.

٢٨٧– **مەجید ئاسنگەر**

- لە بەندیخانەوە – گ. ڕووناهی – ژ٧، ٨–س. ١– نیسان و مایسی١٩٦١.
- بۆ پێشەوە – گ. هیوا – ژ٣٦ – حوزەیرانی١٩٦٢.
- زستان هەر ساردە – گ. ڕووناهی – ژ٣– س. ٢– ئابی١٩٦٢.
- مەمۆ – گ. هەولێر – ژ١– س. ١– مایسی١٩٧٠.
- زارا – ب–نووسەری نوێ – ژ١ – س. ١–١٩٧٢.

٢٨٨– **مەجید عومەر**

- دڵدارییەكی سەیر – ر. هاوكاری – ژ١٥–٢٤ی نیسانی١٩٧١.

٢٨٩– **موحەڕەم محەمەد ئەمین**

- مام هۆمەر (ی) – س. ١٩٥٤– چ. كوردستان – ش. هەولێر – ل. ٢٧– ق. ناوەنجی.
- گۆمی شڵەقاو (ك) – س. ١٩٧٥– چ. أسعد – ش. بەغدا – ل. ٦٨– ق. بچووك:
  ١– سەیرانێك لە ئەزمڕ.
  ٢– زیندووی مردوو.
- گردی شەهیدان (ی) – س. ١٩٥٨– چ. كامەران – ش. سلێمانی – ل. ٢٤– ق. ناوەنجی.
- ڕێگای ئازادی (ی) – س. ١٩٥٩– چ. كامەران – ش. سلێمانی – ل. ٦٤– ق. ناوەنجی.
- ئادەمیزاد (ك) – س. ١٩٦٩– چ. كامەران – ش. سلێمانی – ل. ٣٦– ق. بچووك:

١- پەتیارە.

٢- شای قەرەجەکان.

٣- بۆخۆیی.

- خوێن و بەفر - گ. بەیان - ژ٢٥- مایسی١٩٧٥.

- هەر خواردیانەوە - ر. هاوکاری - ژ٢٩٨-١٩٧٦/١/١.

- نەورۆز لە نەورۆزدا هاتەوە - ر. هاوکاری - ژ٣٠٩- ١٩٧٦/٣/١٨.

- سڵاوێکی پێکەنیناوی - ر. هاوکاری - ژ٤٣٤-١٩٧٨/٧/٢٤.

- هەڵپەڕکێیەك لە بلیکان - گ. ئاسۆی زانکۆیی - ژ٤- س. ٣-١٩٧٩.

٢٩٠- موحسین ئاوارە

- سێبەر - گ. ڕۆژی کوردستان - ژ٥٢- ت١ی١٩٧٨.

٢٩١- موحسین سلیڤانەیی

- هشیار و بابێ خو - ر. هاوکاری - ژ٤٨٢-١٩٧٩/٧/٩.

٢٩٢- محەمەد

- خامۆشی - ر. هاوکاری - ژ٣٤٥-١٩٧٦/١٢/١.

٢٩٣- محەمەد ئەحمەد تەها (کامەران موکری)

- سزا - ر. ژین - ژ١١٠٣، ١١٠٤-١٩٥٢.

- ئەم ئینسانانە - ر. ژین - ژ١١١٤ تا ١١١٦-١٩٥٢.

- نانی سیلاوی - ر. ژین - ژ١١١٩، ١١٢٠-١٩٥٢.

- کۆتەرە خەڵووزێك - ر. ژین - ژ١١٢٤ تا ١١٢٨-١٩٥٢.

- لە بیابانێکدا - ر. ژین - ژ١١٣٩ تا ١١٤١-١٩٥٣.

- مانگ و دڵێکی بەسەزمان - ر. راپەڕین - ژ١٣٣٦-١٩٥٧/٣/١٤.

٢٩٤- محەمەد ئەمین ئەحمەد

- ئەبێ و نابێ ڕایەکی زمانەوانییە (ك) - س. ١٩٧٧- چ. کامەرانی - ش. سلێمانی

- ل. ١١٤- ق. ناوەنجی:

١- ورێنەی تاوانی زینا.

٢- لە پێناوی چاوەکانتا.

٣- دەمەقاڵەی دوێنێ ئێوارە.

٤- مێژووی لەدایکبوون.

٥- ئەبێ و نابێ ڕایەکی زمانەوانییە.

٦- پەڵەیەکی بنەوشەیی بەڕوومەتی برسێتییەوە.

٧- زیندەبەچاڵکردنی وێنەی مەحاڵ.

٨- ونبوون لەناو ژوورێکدا.

٩- تەقینەوەی گۆپکەکان و ئاوسبوونی خۆر.

١٠- هەڕاجخانە و فاوڵکردن.

١١- کورتە چیرۆکێکی ناتەواو.

١٢- سەربەرەو هەورازە.

- مرۆڤ و نەخۆشی و کالاسی - گ. بەیان - ژ٥٢- ت٢ی١٩٧٨.

- شەپۆلی سروودێك لە ئاسۆی چوار تەرمەوە - ر. هاوکاری - ژ٤٤٨-١٩٧٨/١١/٦.

- عەزە و شەرمین و مەرەزە - گ. شۆڕشی کشتوکاڵی - ژ٤- س. ١- ك٢ی١٩٧٩.

٢٩٥- محەمەد ئەمین هەورامانی

- شەمام - ر. هاوکاری - ژ٤٥٤-١٩٧٨/١١/٢٥.

٢٩٦- محەمەد بەدبەخت

- تاقە گەوهەریك - گ. گەلاوێژ - ژ٩، ١٠ - س. ٨- ئەیلوول و ت١ی١٩٤٧.

٢٩٧- محەمەد حەسەن

- ئێرە خاکی کوردستانە - ر. برایەتی - ژ٧٩-١٩٧٣/١٢/٧.

٢٩٨- محەمەد حەمید فەتاح

- تابلۆی منالێکی بێ دایك - ر. هاوكاری - ژ٢٠٣-١٩٧٤/٢/١.

- دوو كورتە چیرۆك - ر. هاوكاری - ژ٢٠٧-١٩٧٤/٣/١.

- وچانێك لە سەرەمەرگا- ر. هاوكاری- ژ٢١٣-١٩٧٤/٤/١٢.

٢٩٩- محمد ڕەحیم ڕەمەزان

- لەسەر زەردەخەنەیەك «ك»-س. ١٩٧٠-چ. ڕاپەڕین- ش. سلێمانی- ل. ٧٩-ق. ناونجی:

١- لەسەر زەردەخەنەیەك.

٢- قوتابییە شەهیدەكە.

٣٠٠- محەمەد ڕەسول هاوار

- دوو دڵ- گ. گەلاوێژ- ژ٥-س. ١٠- مایسی١٩٤٩.

- خاڵەی ڕاێبوار- ر. ژێن- ژ١٠٨٠- ١٩٥١.

- حسنۆك- ر. ژین-ژ١١٠٥-١٩٥٢.

- ژنهێنان بە زۆرەملێ- ر. ژین- ژ١١١٠،١١١١-١٩٥٢.

- گرەوی سواڵكەرێك- ر. ژێن- ژ١١٢١-١٩٥٢.

- پاڕانەوە- ر. ژین- ژ١٣١٢-١٩٥٦/٩/١٣.

- بەسەرهاتی لاوێك لە دەوری رابووردوودا- ر. ژین- ژ١٥٠٢- ١٩٦٠/١/١٤.

٣٠١- محەمەد ڕەشید ئیسماعیل "م. ئارام"

- قڵیشایەوە- ر. برایی- ژ٢٦-كوردی- ١٩٧٦/١١/١١.

- سروودی سەركەوتن- گ. ڕزگاری- ژ١٤،١٥-٢٧ی مارتی١٩٧٠.

- دووەم نوختەی پشكنین- گ. برایەتی- ژ٣-ئابی١٩٧٠- خ٢.

- مانگ لە زونگاودا- ر. هاوكاری- ژ١- س. ٢- ١٩٧١/١/٩.

- لەگەڵ كرێكارانا چاوەڕوانی- ر. هاوكاری- ژ٩ س/٢- ١٣/ ١٩٧١/٣.

- بەمەیموون بن - ب. گ. برایەتی- ژ٧- س. ١- تەمووزی ١٩٧١- خ٢.

- پاریسە بچکۆلە- ر. هاوکاری- ژ٢٩- س. ٢- ١٩٧١/٨/١٤.

- گوڵلەی وێڵ- ر. برایەتی- ژ١- س. ١- ئەیلوولی١٩٧١- خ٣.

- حەوت پەت لە داستانێکدا- ر. هاوکاری- ژ٣٧- س. ٢- ١٩٧١/١٠/١٦.

- سەگەکەی ئاغا- ر. برایەتی- ژ٨- س٢- ١٩٧١/١١/٧.

- هەموومان پێشمەرگەین- ر. هاوکاری- ژ. تایبەتی- ١٩٧٢/١/١.

- دڵدارێکی نوێ- ر. برایەتی- ژ١٤- ١٩٧٢/٨/٢٤. خ٤.

- گومان و تاوان- گ. دەنگی مامۆستا- ژ٥- س. ٢- ك٢ی١٩٧٢.

- حەمە جانیان بۆ لەناوبرد- ر. هاوکاری- ژ١٤٨- ١٩٧٢/١٢/٢٩.

- ترسێکی پووچەڵ- گ. بەیان- ژ٩-١٩٧٣.

- تیشکەکان- ر. هاوکاری- ژ٢١٣-/١٩٧٤/٤/١٢.

- ڕاوە بەرازەکەی گوێ چەمی تانجەڕۆ- ر. هاوکاری- ژ٢٢٤-١٩٧٤/٦/٢٨.

- گەڕانەوەی هەیاسی خاس- ر. برایەتی- ژ٣٥- ١٩٧٣/١/٢٥- خ٤.

٣٠٢- محەمەد ڕەشید فەتاح

- ژیان و ئەشکەنجە (ك)- س. ١٩٦٩- چ. کامەران- ش. سلێمانی- ل٣٨. - ق. بچووك.

  ١- تارمایی لە ژیانا.

  ٢- وەنەوشە.

  ٣- پاداشی نوێ.

  ٤- هاوار.

  ٥- پەڕاوەکەی مامۆستا.

  ٦- دەردی برسێتی.

- تروسکاییەك لە شەوەزەنگدا (ك)- س. ١٩٧٢- چ. ڕاپەڕین- ش. سلێمانی- ل. ٨٦- ق. ناوەنجی:

  ١- سێ بەند لە یاسای سروشتی ئادەمیزاددا.

٢- یاد و ئارەزووو مۆری حوزەیران.

٣- مشتێ خۆڵ و خوێن.

٤- وچان لە قۆناغی خونچەی کراوەدا.

٥- تروسکاییەك لە شەوەزەنگدا.

٦- بوومەلەرزەی خوێنی بێزراو.

٧- دەستی خەتا لە ڕژێمی وەڕسبووندا.

٨- سەدای حەیرانی دەم کاروان.

٩- ئنگریزە سوورە.

١٠- زیندانی ژمارە شەش.

- گەشتی دووەمی ئەپۆلۆ (ك)- س. ١٩٧٧- چ. کامەرانی- ش. سلێمانی- ل. ٨٨- ق. گەورە:

١- شاری کوێران.

٢- دۆستایەتیم لەگەڵ ماندووبوونا.

٣- مۆرانە.

٤- پیاوچاك.

٥- پاڵەوان.

٦- گەشتی دووەمی ئەپۆلۆ.

٧- وەستان لەسەر یەك خەت.

٨- تیپی وەرزشی منداڵانی گەڕەکەکەمان گۆڕەپانی یارییان دەوێ.

٩- پادار و بێ پا.

١٠- کولەنانی.

١١- کاروانسەرا.

١٢- شتی گەورە.

- دایکم- ر. ژین- ژ١٦٢٦- ١٩٦١/٧/٢٠.

- بێ دەرەتان- ر. هاوکاری- ژ٤٤- س. ١- ٧/١٠/١٩٧٠.

- گەریدە لە هەڵپەی نانا- گ. هەولێر- ژ٤،٣- س٢- ك١ی١٩٧١.

- پەتی سێدارە و ناخی تینوو- گ. برایەتی- ژ١- س. ٢- حوزیرانی١٩٧١.

- گورگی سەر ڕێگا- ر. برایەتی- ژ٧١- ٥/١٠/١٩٧٣- خ٤.

- شەهیدی شەقامی خامۆش- پ. گ. برایەتی- ژ٦ - س. ١- حوزەیرانی١٩٧١- ٢٨/٦/١٩٧١- خ٢.

- کاتێ وێنە وەڵام- ر. برایەتی- ژ١٦،١٧- ٧،١٤/ ٩/١٩٧٢- خ٤.

- سێ ڕێگەی نائاشنا- ر. هاوکاری- ژ١٤١-٤/١١/١٩٧٢.

- بەربەست- ر/هاوکاری- ژ/١٩٨- ٢١/١٢/١٩٧٣.

- مۆزەخانە- گ. ڕۆشنبیری نوێ- ژ١٥- ١١/٤/١٩٧٤.

- درەختی «ئورن»یش پوازی لە خۆیەتی-ر. هاوکاری- ژ٣٠٤-١٣/١٢/١٩٧٦.

- ناسینی کەسێکی نەناسراو- ر. هاوکاری- ژ٣٩٠- ١٩/١٠/١٩٧٧.

- دوێنی و ئەمڕۆ- ر. هاوکاری- ژ٤٠٥- ٢٦/١٢/١٩٧٧.

- کوڕە ئازاکە- گ. ڕۆشنبیری نوێ- ژ٧٠- ئەیلوول و ت١ی١٩٧٨.

- مێخ- گ. بەیان- ژ٥٤- ئادار/١٩٧٩.

- چراخان- گ. بەیان- ژ٦٧- ك١ی١٩٨٠.

- منداڵەکان و تابلۆکان- گ. نووسەری کورد- ژ٤- خ٢- ئابی١٩٨٠.

- شێتەکەی گەڕەکی خۆمان- گ. کاروان- ژ٨- مایسی١٩٨٣.

٣٠٣- محەمەد سەعید جاف

- کاروان- گ. هیوا- ژ٧، ٨- س. ١- ك٢، شوباتی١٩٥٨.

٣٠٤- محەمەد سەلیم سواری

- مزگینی (ك)- س. ١٩٨٣- چ. ئەفاق عربیة- ش. بەغدا- ل. ٨٠- ق. گەورە:

١- مریبایێ ئاغای.

٢- رەزڤان.

٣- شلخەکا مێشا.

٤- مزگینی.

٥- شەڤەرۆك.

٦- کولی.

٧- شڤان.

٨- خوێن و خەنا.

٩- گاڤان.

١٠- کەوێ رکێ.

٣٠٥- محەمەد ساڵح دیلان "ژیل".

- کولووە بەفرەکان- ر. ژین- ژ١١٨٨- ٢٥/٢/١٩٥٤.

- هەڵفریواندن- ر. ژین- ژ١٣٧٠- ٢١/١١/١٩٥٧.

- گەرما- ر. ژین- ژ١٤٠٠- ١٧/٧/١٩٥٨.

- نوسراوێکی کۆن- ر. ژین- ژ١٦٩٨- ١٨/١٠/١٩٦٢.

- لەو گوڵەم بدەرێ- گ. ڕۆشنبیری کوردستان- ژ٥٥- حوزەیران و تەمووز/

٣٠٦- محەمەد ساڵح ڕەشید.

- گلەییی سەرەمەرگ- گ. ڕزگاری- ژ١٤،١٥-٢٧ی مارتی١٩٧٠.

٣٠٧- محەمەد ساڵح سەعید

- کاروانی (ی)- س. ١٩٥٧- چ. سلمان الأعظمي- ش. بەغدا- ل. ٦٠- ق. ناوەنجی:

- شمشاڵی شوان (ی)- س. ١٩٦١- چ. ژین- ش. سلێمانی- ل. ١٠٨- ق. ناوەنجی: جارێکی تر ساڵی ١٩٦٧ لە چاپخانەی سلمان الأعضمي لە بەغدا لە چاپ دراوەتەوە.

- ئاشتی کوردستان (ی)- س. ١٩٧٠- چ. العربیة- ش. بەغدا- ل. ١٩٢- ق. گەورە.

- مام نەریمان و کوڕەکانی- گ. دەنگی گێتی تازە- ژ٦- بەرگی ٤-ئەیلوولی-١٩٤٥.

– تابلۆی مێژەڵاکی ئاوەژوو– گ. ئاسۆی زانکۆیی– ژ٥– ١٩٨٠.

– تابلۆی دێرەڕەوکەیەکی کاروان– گ. کاروان– ژ٣– ك١ی١٩٨٢.

٣٠٨– محەمەد ساڵح عەبدولکەریم

– خۆزگە کارەبام ئەدی– پ. ر. العراق– ژ١٢،١٣– شوبات و ئادار/١٩٧٨.

– عەزەی شاگرد و قوتابی– گ. بەیان– ژ٧١– نیسان و مایسی١٩٨١.

٣٠٩– محەمەد سەدیق مەحموود

– قسەی ئەو بوو– گ. نووسەری کورد– ژ٣– ئابی١٩٧١.

٣١٠– محەمەد عەبدوڵا

– حەزێك لە دووتوێی نهێنیدا– گ. ڕۆشنبیری کوردستان– ژ٥٧– ك٢، شوباتی١٩٨٠.

– زامی شارەزایەکی کۆستکەوتوو– گ. ڕۆشنبیری کوردستان– ژ٦٤– ت٢، ك١ی١٩٨١.

– بیرەوەری– ر. هاوکاری– ژ٦٣٢– ١٩٨٢/٤/٨.

– گۆرانییەکی کتوپڕ– گ. بەیان– ژ٨٩– ئابی١٩٨٣.

٣١١– محەمەد علی ئبیراهیم گوچەر

– ڕێگا ئازادیێ– گ. برایەتی– ژ٤– س. ١– خ/٢– ئەیلوولی١٩٧٠.

٣١٢– محەمەد عەلی کوردی

– دوای سەرخۆشی زۆر شێتییە– دیاری لاوان– ١٩٣٤.

– نازدار یا ژنی کورد لە لادێ– گ. ڕووناکی– ژ٧، ٩، ١١–١٩٣٦.

٣١٣– محەمەد عەلی مەدهۆش

– سەرگوڵ (ی)– س. ١٩٦١– چ. کامەران– ش. سلێمانی– ل. ٧٤– ق. بچووك.

– دڵ و گڵ (ك)– س. ١٩٦١– چ. کامەران– ش. سلێمانی– ل. ٦٤– ق. بچووك:

١– ئاوات.

٢- دڵ و گڵ.

- نەریمان چی لێ هات (ی)- س. ١٩٦٨- چ. ژین- ش. سلێمانی- ل. ٣٢- ق. بچووك.

- گرەو- ك-ڕێباز- هاوبەش- س. ١٩٦٨.

- دڵی زیندوو- ر. راپەڕین- ژ١٤٠ تا ١٤٢- س. ٤- تەمووز. ١٩٦٧.

٣١٤- محەمەد فەریق حسن

- سێبەری ئەسپەشێ (ك)- س. ١٩٧٧- چ. کامەرانی- ش. سلێمانی- ل. ٥٦- ق. ناونجی:

١- ئەستێرەیەك لە ڕۆژی ڕوونا.

٢- سێبەری ئەسپەشێ.

٣- بووك و زاوا.

٤- خاڵێکی ڕەش بەسەر شاقامە گشتییەکەوە.

٥- خاچ.

٦- قولاپی چاوەکان.

٧- وەرزی کەوبووار.

- ڕستێك زەنگیانەی ئاوی (ك)- س. ١٩٧٩- چ. عەلاء- ش. بەغدا- ل. ٤٨- ق. بچووك:

١- دابەزین تا قۆناغی سێیەم قەدەغەیە.

٢- خاوبوونەوەی هەنگاوەکان.

٣- رستێك زەنگیانەی ئاوی.

٤- تێکەڵبوونی دیمەنەکان.

٥- لاوکی سوارە.

- قادر کوژراو- ر. دەنگوباس- ژ٢٤٠-١٥ی شوباتی١٩٦٧.

- داوی دڵداری- ر. راپەرین- ژ١٤٤، ١٤٥- س. ٤- تەمووزی١٩٧٦.

- خاڵە شاسواری قارەمان- گ. برایەتی- ژ٤- س. ١- ئەیلوولی١٩٧٠- خ٢.
- ئەم چاڵە گۆڕتە- گ. دەنگی مامۆستا- ژ٤- س. ١- ت١ی١٩٧١.
- جارچییەکەش هاواری دەکرد- ر. ژین- ژ١٤٢- خ٢- ١٩٧٣/١٢/٢٧.
- نەوەی شاری خامۆش- گ. بەیان- ژ١٣-١٩٧٤.
- سێ کەس لە ڕۆژگارێکدا- گ. ڕۆشنبیری نوێ- ژ١٢-١٩٧٤/٣/١١.
- خەمێکی خۆش- گ. ڕۆشنبیری نوێ- ژ٤١- ١٩٧٥/٦/٢١.
- سیناریۆی داستانی دێ کۆن- گ. نووسەری کورد- ژ٤- خ٢- ئابی١٩٨٠.
- بەنرخترین دیاری- گ. بەیان- ژ٦٣- حوزەیرانی١٩٨٠.
- قاوغە شقارتە- گ. نووسەری کورد- ژ٥- خ٢- ت٢ی١٩٨٠.
- تارماییيەکان- گ. نووسەری کورد- ژ٨- خ٢- حوزەیرانی١٩٨٢.
- جیهانێکی تایبەتی- گ. نووسەری کورد- ژ١٠- خ٢- ک١ی١٩٨٢.
- دووربین- گ. نووسەری کورد- ژ١١- خ٢- شوباتی١٩٨٣.

٣١٥- محەمەد مەولوود "مەم"

- چیرۆکەکانی مەم (ك)- س. ١٩٧٠- چ. ئەسعد- ش. بەغدا- ل. ١٦٢- ق.
ناوەنجی:
١- ئاسۆ و دوو چاوی لێڵ.
٢- مۆمەکەی شەماشە دنحە.
٣- چۆن جووتی ئاغامان بەردا.
٤- مام گورگ.
٥- هەبوو نەبوو.
٦- تۆڵە.
٧- چرای گوندەکەمان.
٨- بێ وڵات.
٩- پیاو.

١٠- ئەگەڕێمەوە وڵاتم.

١١- لە شەقامی گەورە.

١٢- قووچکە.

١٣- لەسەر شانۆ.

١٤- خەڵکەکە چۆن بوون بە گا.

١٥- نامەیەك بۆ بەندیخانە.

- پەنجا فلس- گ. هیوا- ژ٤- س. ١- ت١ی١٩٥٧.
- قینی لێم بوو- گ. هیوا- ژ٦- س. ١- ك١ی١٩٥٧.
- داپیرەم- گ. هیوا- ژ٩- س. ١- مارتی١٩٥٨.
- کە دایکم بە ڕۆژوو بوو- گ. هیوا- ژ٤- س. ٢-ت٢ی ١٩٥٨.
- ئەگەڕێمەوە- گ. بڵێسە- ژ٣- ت١ی١٩٥٩.
- بەڵام ژیانە- گ. بڵێسە- ژ٧- شوباتی١٩٦٠.
- کارمان ئەوێت- گ. بڵێسە- ژ١٠- مایسی١٩٦٠.
- ئاوارەکان- گ. هیوا- ژ٣٣- س. ٥- تەمووزی١٩٦١.
- پێشوازی- ب. دەفتەری کوردەواری- بەرگی٢- مارت و نیسانی- ١٩٧٠.
- پەیمانی میری سۆران- گ. هەولێر- ژ٢، ٣- س. ١ حوزەیران و تەمووزی١٩٧٠.
- سەرەتا و دوایی- گ. نووسەری کورد- ژ٤- ت٢ی١٩٧١.
- ئاواتی قوتابییەك- گ. پەروەردە و زانست- ژ. ١- س. ١-١٩٧١.
- زاریێ- گ. ڕۆژی کوردستان- ژ٧- ئادار/١٩٧٢.
- کچەکە خۆی بەیاخیبوو دەزانێ- ر. هاوکاری- ژ٢٨٠- ١٩٧٥/٨/٢٢.
- عاجباتی هەشتەم- پ. گ. ڕۆژی کوردستان (چیرۆکی هەڵبژاردە)- ١٩٧٦.
- نوێنەرەکان- پ. ر. العراق- ژ٦- ١٩٧٧/٨/٢١.
- دۆزینەوە- گ. بەیان- ژ٧٥- ك١ی١٩٨١.
- شەوی هەزار و دووەم- گ. بەیان- ژ٨٠- حوزەیرانی١٩٨٢.

٣١٦- محەمەد موکری

- لە بەرامبەر حەقیقەتدا- ر. هاوکاری- ژ٤١- س. ٢- ١٩٧١/١١/١٣.

- مرد عەسکەریشی نەکرد- گ. ڕۆشنبیری نوێ- ژ٤- ١٩٧٣/١٢/٢١.

- داستانێ سەرەتاکەیم لە بیر چۆوە- گ. ڕۆشنبیری نوێ- ژ١٣- ١٩٧٤/٣/٢١.

- ساتێ- گ. ڕۆشنبیری نوێ- ژ٤٢- ١٩٧٥/٧/٢١.

- وێستگا بچکۆلانەکەی شار- گ. بەیان- ژ٣٤- مارتی١٩٧٦.

- شەوێك- گ. بەیان- ژ٤٥- ك١ی١٩٧٧.

- نێچیر- گ. ڕۆژی کوردستان- ژ٤٩- شوباتی١٩٧٨.

- ناوێکی نوێ- ر. برایەتی- ژ٧٣- ١٩٧٣/١٠/١٩- خ/٤.

- چەپ ڕاست حەمام- ر. برایەتی- ژ٧٧- ١٩٧٣/١١/٢٣- خ٤.

- چەرخ و فەلەك- گ. بەیان- ژ٦٤- تەمووزی١٩٨٠.

- ناپلیۆم- پ. ر. العراق- ژ١٢، ١٣- شوبات و ئادار/١٩٧٨.

- مووچڕکە- گ. بەیان- ژ٤٨- ئادار و نیسانی١٩٧٨.

- پۆستەرە چیرۆك- گ. بەیان- ژ٤٩- مایسی١٩٧٨.

- . . . ؟!- گ. ڕۆشنبیری نوێ- ژ٦٨- حوزەیران و تەمووزی١٩٧٨.

- گوڵێکی سوور- گ. ڕۆژی کوردستان- ژ٥١- ئەیلوولی١٩٧٨.

- ئەمە تەنها ناوی چیرۆکە بەڵام- گ. بەیان- ژ٥٣- ك٢ی١٩٧٩.

- خۆکوشتن- گ. ڕۆژی کوردستان- ژ٥٤- ئادار/١٩٧٩.

- پۆستەرە چیرۆك- ر. هاوکاری- ژ٥٢٨- ١٩٨٠/٦/٢.

- پاش چەند ساتێکی دی- ر. هاوکاری- ژ٥٣٤- ١٩٨٠/٧/١٤.

- لەدایکبوونەوە- هاوکاری- ژ٥٤٣- ١٩٨٠/٩/٢٢.

- سیانەی مەرگی پیرۆز- گ. بەیان- ژ٦٨- ك٢ی١٩٨١.

- ئامێردەکان- گ. بەیان- ژ٧٢- حوزەیران و تەمووزی١٩٨١.

- تابلۆیەك- گ. نووسەری کورد- ژ٧- خ٢- تەمووزی١٩٨١.

– جۆلانە– گ. بەیان– ژ٦٦– ئەیلوولی ١٩٨٠.

٣١٧– **محەمەد نووری تۆفیق**

– بەرەحمەت بێ خەتای باوکی بوو– گ. هیوا– ژ. ٣،٢– س٣– ك١ی١٩٥٩، ك٢ی١٩٦٠.

– هەناسە ساردی– گ. ڕۆژی نوێ– ژ٩– ك١ی١٩٦٠.

– لە خەوما– گ. هیوا– ژ٣١– س. ٤– ك٢ی١٩٦١.

– بەخێری باوکیان چووە بۆ شار– گ. ڕوونـاهی– ژ٥، ٦– س. ١– شوبات و ئادار/١٩٦١.

– کێ تاوانبار بوو– گ. ڕزگاری– ژ١–٢٠ی نیسانی١٩٦٩.

– هەوری نەورۆز– گ. برایەتی– ژ١٣– س. ١– نیسانی١٩٧١– خ٢.

– فەریکەیە نۆك. . سەوزەڵەیە نۆك– گ. هەولێر– ژ٢– س. ٢– ئەیلوولی ١٩٧١.

– کاتێ منداڵان گەورە دەبن– گ. ڕۆژی کوردستان– ژ٥٢– ت١ی١٩٧٨.

– هەڵوێستێك لە سێ وێنەدا– گ. نووسەری کورد– ژ٢– خ٢– ئابی١٩٧٩.

– لە بازاڕی دادپەروەریدا– گ. بەیان– ژ٥٨– ك١ی١٩٧٩.

– کۆمەڵە وەڵامێکی نەزۆك– گ. بەیان– ژ٦٣– حوزەیرانی١٩٨٠.

– کۆمەڵە خۆزگەیەك– گ. بەیان– ژ٦١– نیسانی١٩٨٠.

– ئەو نامەیەی ناخوێندرێتەوە– گ. ڕۆژی کوردستان– ژ٦٤– ت٢، ك١ی١٩٨١.

– گورگانە شەوێ– گ. نووسەری کورد– ژ١١– خ٢– شوباتی١٩٨٣.

– ناڵەی درەخت– گ. کاروان– ژ١٠– تەمووزی١٩٨٣.

– چاوی بەردە قارەمان– گ. نووسەری کورد– ژ١٢– خ٢– ئابی١٩٨٣.

٣١٨– **محەمەد ئەحمەد "ئازاد"**

– جوان (ی)– س. ١٩٦٠– چ. ژین– ش. سلێمانی– ل. ٦٤– ق. ناوەنجی.

– مەرگی برا– ر. ژین– ژ١٤٤٤– ١٩٥٩/٥/١١

– بەسەرهاتی باوك– ر. ژین– ژ١٤٥١– ١٩٥٩/٦/٤.

- خەزان- ر. ژین- ژ١٤٥٢- ٨/٦/١٩٥٩.

- باخەوان- ر. ژین- ژ١٤٥٣، ١٤٥٤-١١، ١٥/٦/١٩٥٩.

- جوامێریی سالار- گ. هەتاو- ژ١٥٧-١٩٥٩.

- زایەڵەی هەڵەکۆك- گ. بڵێسە- ژ٢- ئەیلوولی١٩٥٩.

- شوان- ر. ژین- ژ١٦٠٣، ١٦٠٤- ٦، ١٠/٤/١٩٦١.

- لە خێڵ بەجێماو- ر. ژین- ژ١٦٠١- ٣٠/٣/١٩٦١.

- شەرم و هەژاری- ر. ژین- ژ١٦٤٤-٢/١٠/١٩٦١.

- ئەنجامی دایك مردن- ر. ڕاپەڕین- ژ١٥٣- س. ٤-٢٨ی ئەیلوولی١٩٦٧.

- چەژنە- ر. ژین- ژ١٦، ١٧- خ٢-١، ٧/٤/١٩٧١.

- کەری دێز و دەردە کۆپان- گ. ڕۆشنبیری نوێ- ژ١٩-٢١/٥/١٩٧٤.

٣١٩- مەحموود حاجی

- هەموویان بە یەك سك لە دایك بوون- ر. بیری نوێ- ژ٧٦-١٢/١٢/١٩٧٣.

٣٢٠- مەحموود زێوەر

- بەهاری ژیان (ك)- س. ١٩٦١- چ. کامەران- ش. سلێمانی- ل. ٢٢- ق. ناوەنجی:

١- نامە هەڵگیراوەکە.

٢- سەمەنی.

٣- ڕووداوی گازینۆکە.

٣٢١- مەحیەدین زەنگەنە

- چیرۆکێکی زۆر ئاسایی- ر/هاوکاری- ژ/٤٩٨- ٢٩/١٠/١٩٧٩.

- بەربەستەکە دووبارە دەرووخێتەوە- گ. بەیان- ژ٦٦-ئەیلوولی١٩٨٠.

٣٢٢- مەدیحە سابیر سۆفی.

- لاوە ئەژی- گ. کاروان- ژ١٣- ت١ی١٩٨٣.

٣٢٣- مژدە عەباس

– تابلۆیەك لە خەونمدا– گ. کاوران– ژ١٤– ت٢ی١٩٨٣.

٣٢٤– موسدەق توفی

– هونگستیرك– ر. هاوکاری– ژ٥٢٦–١٩/٥/١٩٨٠.

– شەڤەر– ر. هاوکاری– ژ٥٣٧– ٤/٨/١٩٨٠.

– دەنگوباسێت شەڤەکێ– گ. بەیان– ژ. ٧٠– ئادار/١٩٨١.

٣٢٥– مستەفا پەژار

–قۆناغێکی تر لە رێگای بەرەو شاردا– ر. هاوکاری– ژ١٩٤– ٢٣/١١/١٩٧٣.

٣٢٦– مستەفا ڕابەر

– ڕەوەو ئەوبەر– ر. هاوکاری– ژ٤٠–س. ١–١٠/١٠/١٩٧٠.

– ئەرێ باسی چیمان دەکرد– ر. هاوکاری– ژ١٠٤– ١٩/٢/١٩٧٢.

٣٢٧– مستەفا زەنگنە

– لە پاسێکا– ر. بیری نوێ– ژ١٣٣– ١٦/٢/١٩٧٥.

– قازانجی ئەم جارە– گ. ڕۆشنبیری نوێ– ژ٥٨، ٥٩– شوبات و ئادار/١٩٧٧.

– دوو کورتە چیرۆك– ر. هاوکاری– ژ٤٢١–١٠/٤/١٩٧٨.

– باوك لە کوڕەکەی منداڵترە– گ. بەیان– ژ٤٩– مایسی١٩٧٨.

– پاساری– گ. ڕۆشنبیری نوێ– ژ٦٨– حوزەیران و تەمووزی١٩٧٨.

– قەڵداس– گ. بەیان– ژ٥١– ت١ی١٩٧٨.

– ئاسیاو– گ. بەیان– ژ٥٣– ك٢ی١٩٧٩.

– کەوڵ– گ. بەیان– ژ٥٦– تەمووزی١٩٧٩.

– خوێ– ر. هاوکاری– ژ٥١٨– تەمووزی١٩٨٠.

– کەڵەشێر– گ. بەیان– ژ٦٥– ئابی١٩٨٠.

– کتێبێکی پیرۆز– گ. بەیان– ژ٧١– نیسان و مایسی١٩٨١.

- شەوارەبوون- گ. کاروان- ژ١٢- ئەیلوولی١٩٨٣.

٣٢٨- مستەفا سائیب

- دز- گ. گەلاوێژ- ژ٣- س. ٦- مارتی١٩٤٦.

٣٢٩- مستەفا ساڵح کەریم

- زرەی زەنجیر (ی)- س. ١٩٥٨- چ. ژین- ش. سلێمانی- ل. ٢٢- ق. ناوەنجی:

- شەهیدانی قەڵای دمدم (ك)- س. ١٩٦٠- چ. ژین- ش. سلێمانی- ل. ١٠٦- ق. ناوەنجی.

١- فرمێسکی پەشیمانی.

٢- بریا نەهاتیتایەوە.

٣- کوا کورەکەم.

٤- چەندم لێ دەسێنی.

٥- دەستم دامێنت کلیلەبۆر.

٦- شەهیدانی قەڵای دمدم.

٧- چۆن لە بیرم بچێتەوە.

٨- منالی ژمارە هەشت.

- با بڵێین خەو بوو- ب. دەفتەری کوردەواری- ژ٣- مایس و حوزەیرانی١٩٧٠.

- نۆبەرەی بێ ناز- گ. برایەتی- ژ١٣- س. ١- نیسانی١٩٧١.

- ئاسمانیش چەخماخەی ئەدا- گ. ڕۆژی کوردستان- ژ٣، ٤-ئاب و ئەیلوولی١٩٧١.

- سنوور و سێ نامە- گ. نووسەری کورد- ژ٧ نەورۆزی١٩٧٣.

- باوەڕنامەی لەدایکبوونی گوڵێك- گ. ڕۆژی کوردستان- ژ١٦- شوباتی١٩٧٤.

- سێ وێنە و ڕێبوارێکی ماندوو- پ. گ. ڕۆژی کوردستان- چیرۆکی هەڵبژاردە- ١٩٧٦.

- مووچڕکەی خەم لە گۆرانیی دڵدارەکاندا- گ. ڕۆشنبیری نوێ- ژ٦٨- حوزەیران و

تەمووزی١٩٧٨.

- چەژنێکی ئەرخەوانی- گ. ڕۆژی کوردستان- ژتایبەتی-١٩٨٠.

- قەڵەم- گ. بەیان- ژ٦٥- ئابی١٩٨٠.

- لە ئاسۆی چاوەڕوانیدا- گ. کاروان- ژ١- ت١ی١٩٨٢.

- مەلەکان بەرەو کوێستان ئەگەڕێنەوە- گ. کاروان- ژ٤- ک٢ی١٩٨٣.

- پردی وەنەوشە- گ. نووسەری کورد- ژ١١- خ٢- شوباتی١٩٨٣.

- ڕەشپۆشێکی جیهانی چوارەم- گ. نووسەری کورد- ژ١٢- خ٢- ئابی١٩٨٣.

٣٣٠- مستەفا قەرەداغی

- ئاوات (ی)- س. ١٩٥٨- چ. العارف- ش. بەغدا- ل. ٧٠- ق. ناوەنجی:

٣٣١- مستەفا نەریمان

- حەمبۆر ئەچێ بۆ سینەما- گ. ڕۆشنبیری نوێ- ژ٣٨- ١٩٧٥/٢/٢١.

٣٣٢- موعتەسم عەبدولجەبار ساڵەیی

- زەردەواڵە- گ. ڕۆشنبیری نوێ- ژ٦٦- ئادار/١٩٧٨.

- نامەی دڵداری- گ. بەیان- ژ٦٨- ک٢ی١٩٨١.

٣٣٣- مەعرووف بەرزنجی

- ئاواز و کەباب- گ. شەفەق- ژ٢- س. ١- شوباتی ١٩٥٨.

- گای پیرۆز- پ. گ. ئەدیب العراقی- ژ١- تەمووزی١٩٦١.

- شەتڵ- گ. هیوا- ژ٣٣- س. ٥- تەمووزی١٩٦١.

- نامەی سەر سنوور- گ. ڕووناهی- ژ١- س. ٢- ت٢ی١٩٦١.

- سەرلەبەیانی نەورۆزێك- گ. ڕۆژی کوردستان- ژ٢- ك١ی١٩٧٢.

- بەسەرهاتی قوتابییەکی پۆلی چوارەمی حقووق- ر. بیری نوێ- ژ٦٤، ٦٥- ئەیلوولی١٩٧٣.

٣٣٤- مەغدید سۆران

- نامەی پێشمەرگەیەك- گ. هەولێر- ژ١- س٢- مایسی١٩٧١.

- ڕێباز و خۆشبەختی- ب. بۆ پێشەوە- ژ٢- س. ١.

- بڵێسەی خاڵ- ب. نووسەری نوێ- ژ١- س. ١- ١٩٧٢.

- فرمێسك و بەس- ب. ڕۆشنبیر- ژ١-١٩٧٣.

- شیرینی مژدە- بە. نووسەری نوێ- ژ٢- ١٩٧٤.

- خەونێکی سەرکێش- ب. نووسەری نوێ-١٩٧٨.

- کوشتنی شاعیر- گ. بەیان- ژ٨١- تەمووزی١٩٨٢.

٣٣٥- موکرەم ڕەشید تاڵەبانی

- ڕاوەپۆڕ- ر. هاوکاری- ژ٥٧٥- ١٩٨١/٢/١٩.

٣٣٦- مولان بەکر مستەفا

- شەوێك لە لادێ- گ. تووتن- ژ١، ٢-س. ٥- مایسی١٩٦٩.

٣٣٧- مەولوود ئیبراهیم حەسەن.

- لەسەت دەنووسم- گ. ڕۆشنبیری نوێ- ژ٧٧- ت١ی١٩٧٩.

٣٣٨- مەهدی خۆشناو

- سەردان- ر. هاوکاری- ژ٥١٧-١٧/٣/١٩٨٠.

٣٣٩- مەهدی داودی

- ئاوێنەیەك- ر. هاوکاری- ژ٢٢١-٧/٦/١٩٧٤.

٣٤٠- مەلا عەبدوڵا ئەسعد

- حەرامزادە لەوە بێ بەشە- گ. دەنگی گێتی تازە- ژ٢٣، ٢٤- بەرگی٦-١٩٤٦.

٣٤١- میرزا محەمەد ئەمین مەنگوڕی

- فەیزۆخانی پشتکۆ (ی)- س. ١٩٧١- چ/ القضاء- ش. نەجەف- ل. ٨٤- ق. ناوەنجی:

– ماهراكۆ (ی)– س. ١٩٧١– چ. راپەڕین– ش. سلێمانی– ل. ٧١– ق. ناوەنجی:

٣٤٢– **میرەبان**

– ماستفرۆش– گ. برایەتی– ژ٥– س. ١– ئەیلوولی١٩٧٠– خ٢.

٣٤٣– **ناسکە جەلال حەمدی**

– ڕێگە ژیان– ر. هاوکاری– ژ٦٥٢– ١٩٨٢/٩/٢.

٣٤٤– **نازم دلبەند**

– خەمەکان چاوەڕێتن– گ. بەیان– ژ٨٧– حوزەیرانی١٩٨٣.

٣٤٥– **نافیع ئاکرەیی**

– گڕی هەناسەی پێشمەرگەیەك – برایەتی – ژ٨٦، ٢٦– ٢/ ٣/ ١٩٧٤خ ە.

– چەند یادشتێن پزشکەکی (ك)– س. ١٩٨٠– چ. الحوادث– ش. بەغدا– ل. ٥٦– ق. گەورە.

١– گونندها کێیە.

٢– نێرگزا بریندار.

٣– ناڤێ من دێ هەلگریت.

٤– فایبروما.

٥– کێ یێ شێتە؟

٦– گولەکا دی ژی وەریا.

٧– حەقێ فەحسێ.

– زارۆکێن مەو زارۆکێن وان– گ. ڕۆژی کوردستان– ژتایبەتی– ١٩٨٠.

– نڤشتی و سەرەتان– ب. نووسەری نوێ– ژ٥–١٩٨٠.

– ئەو شەڤا قەت ژ بیر ناکەم– گ. بەیان– ژ٦٣– حوزەیرانی١٩٨٠.

– پێکەنینا شێت و هارێ– ر. هاوکاری– ژ٦٦٠– ١٩٨٢/١١/٤.

– کێ ب کێ تکەنی– گ. ئۆتۆنۆمی– ژ٣–١٩٨٣.

- مالاّ من ڕەشە نبوڤە- گ. بەیان- ژ٨٥- نیسانی١٩٨٣.

٣٤٦- ناهیدە محەمەد عەلی ڕەشید

- یادگار- هاوکاری- ژ٣٠٠- ١٩٧٦/١/١٦.

٣٤٧- نەجم رەنجدەر

- شەمشەمەکوێر- ر. هاوکاری- ژ٢٨٨- ١٩٧٥/١٠/٢٤.

٣٤٨- نەجمەدین مەلا ڕەسوڵ "ن. ئاری"

- قارەمانێکی باسنەکراو- ر. برایەتی- ژ٤- کوردی- ١٩٦٧/٥/٢٧.

٣٤٩- نەجیبە ئەحمەد حەکیم

- تا هەتاو نەکەوێ- ر. بیری نوێ- ژ٢٤٣-١٩٧٧/٦/٤.

٣٥٠- نزار

- لێ قەوماوێك- ر. ژین- ژ١٤٩٧، ١٤٩٨- ٢٤، ١٩٥٩/١٢/٢٨.

٣٥١- نزار محەمەد سەعید

- نافکرنا نە خەما تەیە- ر. هاوکاری- ژ٤٩٧- ١٩٧٩/١٠/٢٢.

- ئاش- ر. هاوکاری- ژ٥٢٠- ١٩٨٠/٤/٧

- دودك- ر. هاوکاری- ژ٥٤٣- ١٩٨٠/٩/٢٢.

- کوڕێ کولانا- ر. هاوکاری- ژ٥٩٢-١٩٨١/٦/١٨.

٣٥٢- نووری جاف

- ژیانمان ئەوێت- ر. ژین- ژ١٢٠٢ تا ١٢٠٨-١٠ی حوزەیران تا ٢٢ی تەمووزی١٩٥٤.

٣٥٣- نووری سەعید قادر

- مێشکتان ژەنگی گرتووە- ر. هاوکاری- ژ٣٥- س. ١- ١٩٧٠/٩/٥.

- وەیشوومەکەی پیرێ- ر. هاوکاری- ژ٢٧- س. ٢- ١٩٧١/٨/٧.

- ورگیش هەموو کەس ئەیزانێ بۆ کێیەتی- گ. دەنگی مامۆستا- ژ٥- س. ٢-

ک۲ی۱۹۷۲.

٣٥٤- نووری عەلی ئەمین

- ژانی ژیان- گ. گەلاوێژ- ژ١- س. ٤- ک٢ی١٩٤٣.

٣٥٥- نووری وەشتی

- ئەو تاوانە بۆ- برِوا- ژ٨- س. ١- ٢٦/١٠/١٩٦٠.

٣٥٦- نەریمان فوئاد مەستی

- لە ڕۆژانەی کرێکارێکدا- هاوکاری- ژ٣٠- س. ٢- ٢٨/٨/١٩٧١.

٣٥٧- نێچیرڤان

- کەوو قدک- ر. برایی- ژ٢٢٦-٢٨ی شوباتی١٩٦٨

٣٥٨- وریا عەومەر

- هاوڕێ دڵسۆز- ب. نۆبەرە- ١٩٧٠.

٣٥٩- هـ

- کردەوەی دەروێش- ب. یادگاری لاوان- ١٩٣٣.

٣٦٠- هاوڕێ قادر

- تاوان (ک)-س. ١٩٧٨- چ. کامەران- ش. سلێمانی- ل. ٣٤- ق. ناوەنجی:

١- زۆردارێك.

٢- تاوان.

٣- خەلە.

٤- تەلەفۆنکەرێکی تاونبار.

٥- کچێکی شێتکراو.

٦- باوەژن و بێوەژن.

٧- لە پێناوی ڕێگەی براکانمدا.

٣٦١- هیشام تاهیر بەرزنجی

- ڕشانەوە- ر. بیری نوێ- ژ٤٧- ١٩٧٣/٥/١٥.

- چایەکی سووك- ر. بیری نوێ- ژ٥١- ١٩٧٣/٦/١٢.

- چوار کولێرەی گەرم- ر. بیری نوێ- ژ٥٤- ١٩٧٣/٧/٣.

- ماخۆلان- ر. بیری نوێ- ژ٥٦- ١٩٧٣/٧/١٧.

- ئەلبوومی کچێکی دڵدار- ر. هاوکاری- ژ١٩٥- ١٩٧٣/١١/٣٠.

- گێراوێك و دۆزینەوە- ر. هاوکاری- ژ٢٠٠-١٩٧٤/١/١١.

- چەند یادێکی ئازار- گ/ڕۆشنبیری نوێ- ژ٩- ١٩٧٤/٢/١١.

- کۆچ- ر. هاوکاری- ژ٢١٢- ١٩٧٤/٤/٥.

- شاری کۆڵان- ر. هاوکاری- ژ٣١٧- ١٩٧٦/٥/١٣.

- داو- ر. بیری نوێ- ژ٢١٨- ١٩٧٦/١١/٢٧.

- سێ کورتە چیرۆك- ر. هاوکاری- ژ٢١٠- ١٩٧٤/٣/٢١.

- چاوەڕوانییەك- ر. برایەتی- ژ٥٥-١٩٧٣/٦/١٥- خ٤.

٣٦٢- هوشیار سیوەیلی

- لە بەرێکردندا- ر. هاوکاری- ژ٣٢٨- ١٩٧٦/٧/٢٨.

- خەیاڵ و نیگا لە چوارچێوەی خەو و مەرگدا- گ. ڕۆشنبیری نوێ- ژ٥٨، ٥٩- شوبات و ئادار/١٩٧٧.

- دەستی ڕۆژگار و وێنەیەکی تری خۆشەویستی- ر. هاوکاری- ژ٣٨٥- ١٩٧٧/٩/١٤.

- شاباش- ر. هاوکاری- ژ٤٦٢- ١٩٧٩/٢/١٩.

- بای.. بای- ر. هاوکاری- ژ٤٧٤- ١٩٧٩/٥/١٤.

٣٦٣- هۆگر گۆران

- سەردار- گ. هیوا- ژ٨- س. ٢- مارتی١٩٥٩. «ژمارەکە بە هەڵە مانگی- شوبات-ی لێ دراوە و لە ل٥٣ی ژمارەی دوایدا ئیشارەتی پێ دراوە».

٣٦٤- هۆمەر

- تامی ژیان- ر- ژین- ژ١٦٨٣- ١٩٦٢/٧/٥.

- فرمێسکی گۆڕستانەکە- ر. ژین- ژ١٧١٢- ١٩٦٣/١/٢٤.

٣٦٥- هەژار

- حاڵیی عەرزم بووی- گ. نووسەری کورد- ژ٣- ئابی١٩٧١.

٣٦٦- هەڤرێست

- گێژاو- ر. هاوکاری- ژ٤٢٦- ١٩٧٨/٥/١٥.

٣٦٧- هەمزە عەلی ساڵح

- کۆمەڵێ چیرۆکی ئاوس "ک. هاوبەش"- س. ١٩٧٧- چ. راپەڕین- ش. سلێمانی- ل. ٦٤- ق. ناوەنجی:

١- چارەکە ئاگایەك.

٢- هەناسەی ناو ناخی چەوساندنەوە.

٣- گێڕانەوەی بەسەرهاتی هاوڕێیەك.

٤- دەنگوباس و هەواڵەکان لە سووچی چاخانەیەکی سەر شەقامی شارا.

٥- لە هەفتەنامەی سەردەمێکدا.

- دوو وێنە لە بەسەرهاتەکان- گ. ڕۆشنبیری نوێ- ژ١٤-١٩٧٤/٤/١.

٣٦٨- هیمداد حوسێن

- نامەی نیوەشەو- گ. کاروان- ژ١١- ئابی١٩٨٣.

٣٦٩- هیوا تەها

- ئاوارە- ر. هاوکاری- ژ٢١٥-١٩٧٤/٤/٢٦.

٣٧٠- د. هیوا عومەر

- دوو دڵۆپ فرمێسك- گ. بەیان- ژ٧٦- ک٢ی١٩٨٢.

- کاتێ ئەستێرەیەك ئەکشێ- گ. ڕۆشنبیری نوێ- ژ٩٥- ئاب و ئەیلوولی- ١٩٨٢.

- دارتووەکە و ڕازەکانی- گ. بەیان- ژ٨٣- ت١، ت٢ی١٩٨٢.

- لە ملە بێستووندا- گ. بەیان- ژ٨٦- ئایاری١٩٨٣.

- پیرەمەگروون دۆڵی نسیّ- گ. بەیان- ژ٩٠- ئەیلوولی١٩٨٣.

- کاتیّ ژوان دەکریّ بە دیاری- گ. نووسەری کورد- ژ١٢- خ٢- ئابی١٩٨٣.

٣٧١- هێرۆ گۆران

- قرچەی نیورۆ- ر. هاوکاری- ژ٤٨٠- ١٩٧٩/٦/٢٥.

٣٧٢- هێمن

- هەواری خاڵی- گ. بەیان- ژ٣٢- ك١ی١٩٧٥.

٣٧٣- یاسین سابیر

- ژیانی ئەمڕۆمان- گ. پێشکەوتن- ژ١٦- س. ١ حوزەیرانی١٩٥٨.

٣٧٤- یوسف دەربەدەر

- ئایا گوناهبارە (ی)- س. ١٩٧٠- گ. ئیمان- ش. بەغدا- ل. ٥٠- ق-گەورە.

پاشکۆ

بیبلیۆگرافیای

بەرهەمەکانی نووسەر

یەکەم: لە کتێبدا:

أ- بە کوردی

١- کامەران و هۆنراوەی نوێ- لێکۆڵینەوە- بە ناوی "محەمەد سەدیق عارف"ەوە- س. ١٩٥٨- چ. مەعارف- ش. بەغدا- ل. ٦٦- ق. ناوەنجی «لە بڵاوکراوەکانی نامەخانەی گەلاوێژ لە سلێمانی».

٢- لە کۆڕی خەباتا- کۆمەڵە چیرۆک- س. ١٩٥٩- چ-کامەران- ش. سلێمانی- ل٣٢- ق. ناوەنجی.

٣- سەرنجێکی مارکسی لینینی دەربارەی چینەکان و تێکۆشانی چینایەتی- وەرگێڕان- س. ١٩٦٠- چ. ژین- ش. سلێمانی- ل. ٤٨- ق. ناوەنجی «لە بڵاوکراوەکانی ڕۆژنامەی ئازادییە».

٤- لە بنچینەکانی لە نینیەت- وەرگێڕان- لەگەڵ جەلال میرزا کەریمدا- س. ١٩٦٠- چ. ژین- ش. سلێمانی- ل-٣٢- ق. ناوەنجی.

٥- کلافەیەك ژانی تووره- کۆمەڵە چیرۆك- س. ١٩٧١- چ. نەعمان- ش- نەجەف- ل. ١١٥- ق. گەورە.

٦- چیرۆکی هونەری کوردی-١٩٢٥-١٩٦٠- لێکۆڵینەوە- س. ١٩٧٧- چ. دار الحرية- ش. بەغدا- ل. ١٨٠- ق. گەورە. «لە بڵاوکراوەکانی دەزگای ڕۆشنبیری و بڵاوکردنەوەی کوردی».

٧- توێشووی سەفەرێکی سەخت- کۆمەڵە چیرۆك- س. ١٩٧٩- چ. دار السلام- ش. بەغدا- ل. ١١٨- ق. ناوەنجی.

٨- میر- وەرگێڕان- نوسینی: مەکیاڤیللی- س/١٩٨٢- چ. سمیرامیس- ش. بەغدا- ل. ٢٦٠- ق. گەورە. «بەیاریدەی ئەمینداریێتیی گشتیی ڕۆشنبیری و لاوان

له چاپ دراوه».
٩- گەلەگورگ- کۆمەڵە چیرۆك- س. ١٩٨٣ چ. الادیب البغدادیة- ش. بەغدا- ل. ١٧٩- ق. گەورە. «لە بڵاوکراوەکانی ئەمیندارێتیی گشتیی ڕۆشنبیری و لاوانی ناوچەی کوردستان».
١٠- شار- ڕۆمان- س. ١٩٨٦- چ. الادیب البغدایة- ش. بەغدا- ل. ٣٩٢- ق. گەورە «لە چاپکراوەکانی ئەمیندایێتیی گشتیی ڕۆشنبیری و لاوانی ناوچەی کوردستان-کۆواری کاروان».
١١- بیبلیۆگرافیای چیرۆکی کوردی- ١٩٢٥- ١٩٨٣- س. ١٩٧٨- چ. الادیب البغدادیة- ش. بەغدا- ق. گەورە «لە چاپکراوەکانی ئەمیندارێتیی گشتیی ڕۆشنبیری و لاوانی ناوچەی کوردستان- کۆواری کاروان».

ب- بە عەرەبی:

١- فتاة نغدة قصائد لكامران- ترجمة- ١٩٥٩- مطبعة كامەران- السليمانية- ٢٨صفحة.
٢- دراسات معاصرة «منشورات مجلة المثقف الجديد» مشترك- ١٩٧٥- بغداد- ١٢٠ صفحة.
٣- ملتقى القصة الاول «موضوعات اللمتقى الاول للقصة العراقية ٢٠-٢٥- اب. ١٩٧٨»- مشترك- ١٩٧٩- مطبعة- دار الحريه-بغداد- ٣٥٢ صفحة.
٤- عشرون قصة كردية «منشورات مجلة كاروان»- اعداد- ١٩٨٥- مطبعة افاق عربية- بغداد-٢١٢ صفحة.
٥- مختارات من الأدب الكردي «منشورات مجلة كاروان»- اعداد- ١٩٨٦- مطبعة الثقافة اربيل- ٤٥٦ صفحة.

دووەم لە ڕۆژنامە و کۆوراکاندا

أ- بە کوردی

١- ڕۆژنامەی "ژین".
- بۆیە ئەمەویٚ بژیم- پەخشانە شیعرێکە- لە یەکیٚ لە ژمارەکانی ساڵی ١٩٥٤دا

بڵاوبووەتەوە. «ئەمە یەکەم بەرهەمی بڵاوکراوەی نووسەرە».

- قوتابخانەی شیعری تازە- وتار- ژ١٢٧٧- ١٩٥٥/٣/١٥ «بە ناوی- محەمەد سدیق عارف-ەوە».
- وەڵامی رەخنەکەی کاك منگوڕی- وتار- ژ١٢٨٨- ١٩٥٦/٣/٨. «بە ناوی- محەمەد سەدیق عارف-ەوە»
- ڕەخنەی ئەدەبی- وتار- ژ١٢٩٦- ١٩٥٦/٥/١٠. «بە ناوی محەمەد سەدیق عارفەوە».
- ئەدیب چۆن ئەنووسێت- وتار- ژ١٣٠٥- ١٩٥٦/٧/١٩. «بە ناوی محەمەد سەدیق عارف-ەوە»
- زوبانەکەمان و کەموکووڕییەکانی- وتار- ژ١٣١٥- ١٩٥٦/١٠/٤. «بە ناوی- محەمەد سەدیق عارف-ەوە».
- هەڵبەست یا چیرۆك- وتار- ژ١٣٤١- ١٩٥٧/٤/١٨. «بە ناوی- محەمەد سەدیق عارف-ەوە».
- ناتەواوییەکی تری ئەدەبەکەمان- وتار- ژ١٣٥٢- ١٩٥٧/٧/١٨. «بە ناوی- محەمەد سەدیق عارف-ەوە».
- هۆنراوەی کوردی و وشەی دوو ڕوو لە سەنگا- وتار- ژ١٣٩٣-١٩٥٨ «بە ناوی- محەمەد سەدیق عارف-ەوە». - وەرامی وتارەکەی ڕۆژنامەی خەبات «کورد و شیعری تازە»- وتار- ژ١٤٩٢- ١٩٥٩/١٢/٣.

٢- ڕۆژنامەی "هاوکاری":

- "کامەران" و کاروان لە کورتە وتووێژێکدا- وتار- ژ٨- س. ١- ١٩٧٠/٣/٦.
- بەچرپە- گۆشەیەکی هەفتانەیە- ژ١٥، ١٦، ١٧، ١٨، ١٩، ٢٠، ٢١، ٢٢- ١٩٧٠/٤/٢٥ بۆ ١٩٧٠/٦/١٣ «بەناوی- مەزدە- وە».
- ئەحمەد موختار جاف دەنگێکی زوڵاڵی شۆڕش و یاخیبوونە- وتار- ژ٢١- ١٩٧٠/٦/٦.
- پیرەمێردی چیرۆکنووس- وتار- ژ٢٤- ١٩٧٠/٦/٢٠.

- ڕوانگە لە بانگەوازەکەوە تا ئێستا- ژ٤٨- ١٩٧٠/١٢/٥.

- وتووێژێك- ژ٥٠- ١٩٧٠/١٢/١٩.

- وەختێك کۆمەڵ بەناو خۆیا ئەڕێشتەوە- ژ٥٢- ١٩٧١/١/٢.

- «ئاسۆی ئەرخەوانی» و ترسێکی دووفاق- ژ٣- س. ٢- ١٩٧١/١/٢٣.

- پانزە هەزار کیلۆمەتر و:

١- چەند ڕاستییەکی ساکار- ژ١٩٠- ١٩٧٣/١٠/٢٦.

٢- چەند هەستێکی ناسك- ژ١٩١- ١٩٧٣/١١/٢.

٣- گەشتێکی دوای نیوەشەو- ژ١٩٢- ١٩٧٣/١١/٩.

٤- داستانێکی سپیچکە- ژ١٩٣- ١٩٧٣/١١/١٦.

٥- لاپەڕەیەك لە یاداشتە ڕۆژانەکەم- ژ١٩٥- ١٩٧٣/١١/٣٠.

٦- لەگەڵ ئەدیبە کوردەکانی سۆڤیەتدا- ژ١٩٧- ١٩٧٣/١٢/١٤.

- لە ئەدەبی گەلانی ئاسیا و ئەفەریقاوە- وەرگێران لە ژمارەکانی کۆوارەکانی «لۆتس»ەوە:

١- ئەندونیسیا- ئاه. . ئاه. . ئاه. . - چیرۆکی ئیدرۆس- ژ١٩١- ١٩٧٣/١١/٢.

٢- کازاخستانی سۆڤێت- شیعری: ئاپای کۆتانبایێف- ژ١٩٢- ١٩٧٣/١١/٩.

٣- تانزانیا- هەڵبژاردن- چیرۆکی: راڵف نیچ ئەریس- ژ١٩٣- ١٩٧٣/١١/١٦.

٤- مەنیگال- ژنە ڕەشەکە- شیعری: لیۆبۆلد سینگۆر- ژ١٩٤- ١٩٧٣/١١/٢٣.

٥- گینا- ڕەشەبا- چیرۆکی: جیمس نگووگی- ژ١٩٦- ١٩٧٣/١٢/٧.

٦- ژاپۆن- سەربازەکان- شیعری: ماسکۆ تاکی جۆش- ژ١٩٨- ١٩٧٣/١٢/٢١. «بە هەڵە ژمارە- ١٩٠-ی لێ دراوە».

٧- هیندستان- میراتی کۆن و نوێکردنەوە لە ئەدەبدا- وتاری: براکاش شاندرا- ژ٢٠٠- ١٩٧٤/١/١١.

٨- دوورگەکانی "رأس الاخضر"- گۆرانییەك بۆ دوورگەکەم- شعیری: گابرێل مارینۆ- ژ٢٠٢- ١٩٧٤/١/٢٥.

٩- گینیا- سێ جۆر تێگەیشتن سەبارەت بەشانۆ- وتاری: ئەحمەد سیکۆتۆری- ژ٢٠٣- ١٩٧٤/٢/١.

١٠- سیرالیۆن- شیعرێکی ئەلین کۆلکەر- کازاخستان- شعیرێکی ئۆلجاس سلیمانۆف- ژ٢٠٩- ١٩٧٤/٣/١٥.

١١- ئەندیراگاندی دەربارەی ئەدەب و ئەدیبا ئەدەوێ- ژ٢٠٩- ١٩٧٤/٣/١٥.

١٢- باغی پرتاقاڵ- چیرۆکنووسی قوبروسی نلیبۆ بیری بیرینیس- ژ٢١٧-١٩٧٤/٥/١٠.

١٣- ماڵئاوایی لە ساڵی لێکدوورکەوتنەوە- شیعری: ئۆگۆستینۆ نیتۆ- ژ٢١٧- ١٩٧٤/٥/١٧.

- چەوساندنەوەی دووسەرەی ئافرەت لە چیرۆکی کوردیدا- ژ٣١٠ - ١٩٧٦/٣/٢٥.

- ژمارەی پێشوو«ئەدەب و ژیان»م، خوێندەوە- ژ٣٢٤- ١٩٧٦/٧/١.

- ورشەیەکی ڕەخنەی ئەدەبی لە نێوان «ڕۆشنبیری»یەوە- زەنجیرە وتارێکی ڕەخنەییی هەمیشە چەشنەی هەفتانەیە- ژ٣٢٥ تا ژ٣٤٨ ساڵی ١٩٧٦. ژ٣٤٩ تا ٣٦٩ ساڵی ١٩٧٧.

- مۆننۆلۆژی ناوخۆ لە چیرۆکی نوێی کوردیدا- ژ٣٥٧، ٣٥٨، ٣٥٩،- ٢ بۆ ١٩٧٧/٣/١٦.

- نەورۆز و بەهار و بیرەوەری- ژ٣٦٠- ١٩٧٧/٣/٢٣.

- ئایا چاری ئەم دیاردەیە چییە- ژ/٤٤٨- ١٩٧٨/١١/٦.

- وەرام بۆ ڕەخنەکەی کاک عومەر مارف بەرزنجی- ژ/٤٥٨، ٤٥٩، ٤٦٠، ١/٢٢ بۆ ١٩٧٩/٢/٥.

- لە نێوان بەهرە و تاقکردنەوەدا- ژ٥٢٧- ١٩٨٠/٥/٢٦.

- ڕایەك بۆ لێدوان دەربارەی شێوەتەکنیکی ئەفسانە ئامێز لە هونەری چیرۆکنووسیندا- ژ٥٢٨- ١٩٨٠/٦/٢.

- شا کارێکی ئەدەبی- کاتێ نەهەنگەکان کۆچ دەکەن- ڕۆمانی یووری رایتخیو- ژ٥٣٤- ١٩٨٠/٧/١٤.

- گابریل گارسیا مارکیز و گفتوگۆیەك دەربارەی ئەدەب و ژیان- ژ٥٩١، ٥٩٢- ١١، ١٨/٦/١٩٨١.

٣- ڕۆژنامەی «بیری نوێ»:

- حەسەن قزڵجی لە پێگەنینی گەدا»دا- ژ٢٦٧، ٢٦٨- ٢، ١٠/١٢/١٩٧٧.

٤- ڕۆژنامەی «عێراق»:

- برووسکەی ڕازێك- ژ١١- ك٢ی١٩٧٨.

٥- کۆواری «هیوا»:

- کارخواز- وەرگێڕان- چیرۆکی "صنع اللە" ئەریسۆی- ژ١٢- س. ١- حوزەیرانی١٩٥٨. «بە ناوی- محەمەد سەدیق عارف-ەوە».

٦- کۆواری «بڵێسە»:

- چەند سەرنجێکی سەرەتایی دەربارەی چیرۆکنووسین- ژ٦- س. ١ - ك٢ی١٩٦٠.

- چیرۆك و چیرۆکی شانۆیی کوردی لە نیو سەدەی ڕابوردوودا «بەشی یەکەم»- ژ٩- س. ١- نیسانی١٩٦٠.

- چیرۆك و چیرۆکی شانۆیی کوردی لە نیو سەدەی ڕابوردوودا «بەشی دووەم»- ژ١٠- س. ١ - مایسی١٩٦٠.

٧- کۆواری «بەیان»:

- ناوی کەسانی چیرۆك چۆن هەڵببژێرین- ژ٣-١٩٧٠.

- کە چیرۆك ئەنووسم- ژ١٤-١٩٧٤.

- بەراوردێك لە نێوان چیرۆکەکانی ژمارە ٣٦ی بەیاندا- ژ٣٩- ١٩٧٧.

- چیرۆکەکانی ژمارەی پێشووم خوێندەوە- ژ٤٢- ١٩٧٧.

- نموونەیەك بۆ ڕەخنەی تەتبیقی- ژ٥٨-١٩٧٩.

- یەشار کەمال لە نێوان چیای ئاگری و کوێرئۆغڵیدا- ژ٦٤- تەمووز/١٩٨٠.

- جەنابی جانەوەر "شانۆگەری"- ژ٧٧- ئادار/١٩٨٢.

٨- کۆواری «نووسەری کورد»:

- گفتوگۆیەك لەگەڵ شاعیری کازاخستانی ئۆلجاس سلێمانۆف- ژ١١- ك١ی ١٩٧٣.

٩- کۆواری «ڕۆشنبیری نوێ»:

- پەنجەرەیەك بەسەر دوارۆژدا- وەرگێرا- شیعری شاعیری ئازربایجانی ڕەسووڵ ڕەزا- ژ١- ١٩٧٣/١١/٢١.

- شێوازە گشتییەکانی چیرۆکی کوردی لە قۆناغی سێیەمیدا- ژ٤- ١٩٧٣/١٢/٢١.

- چوار ساڵ و چوار ڕووداو- ژ٦- ١٩٧٤/١/١١. "بەبێ ناو".

- وێنە و نەخشەی دوارۆژ- وەرگێڕان- انعام الجندي- ژ٥٢- ئاب١٩٧٦.

- نووسینی وردبین و نووسینی سەردەم- وەرگێڕان- وتاری «خضیر عبدالأمیر»- ژ٥٧- ك٢ی١٩٧٧.

- باووڵ- وەرگێڕان- چیرۆکی: «جاذبیة صەدقي»- ژ/٥٧- ك٢/١٩٧٧.

- زانکۆ و گەشەسەندنی مرۆڤایەتی- وەرگێڕان- وتاری: د. ئەحمەد غنیش- ژ٦٠- نیسان و مایسی١٩٧٧.

- شێوەکانی تەکنیك لە چیرۆکی ساڵانی دوای ١٩٧٠دا- ژ٦٢- ئەیلوول و ت١ی ١٩٧٧.

- حیکایەتی دەرکردنی ژمارە "سفری" ڕۆشنبیری نوێ- ژ٧٨- ك١ی١٩٧٩.

١٠- کۆواری «ڕۆژی کوردستان»:

- هەڵسەنگاندنی چیرۆکی "نێچیر"ی محەمەد موکری- ژ٤٩ شوباتی١٩٧٨.

١١- کۆواری "کاروان"

- تونێلە ڕەشەکان نهێنییەکی تری گەردوونن و بەڵام سامناك- ژ١ ت٢ت١٩٨٢.

- خەزێم - ئۆپەرێت- ژ٩- حوزەیرانی١٩٨٣.

- پێکەنین بەپێی یاسا - شانۆگەری- ژ١٢- ئەیلوولی١٩٨٣.

- بیبلیۆگرافیای دوو ساڵەی تەمەنی "كاروان" ژمارە ١ تشرینی یەكەمی١٩٨٢ بۆ ژمارە ٢٤ ئەیلوولی ١٩٨٤.

- ناوەڕۆكی ژمارەكانی سێ ساڵەی تەمەنی "كاروان" ژمارە١ تیشرینی یەكەمی١٩٨٢ بۆ ژمارە ٣٦- ئەیلوولی١٩٨٥ ژ٣٧- ت١ی١٩٨٥.

- ناوەڕۆكی ژمارەكانی ساڵی چوارەمی "كاروان" ژمارە ٣٧ تشیرینی یەكەمی١٩٨٥ بۆ ژمارە٤٨- ئەیلوول١٩٨٦- ژ٤٩- ت١ی١٩٨٦.

١٢- كۆواری «ئۆتۆنۆمی»:

- كورد لە پێشەكییەكەی ئیبن خەلدووندا- ژ٣- س. ١٩٨٢.

١٣- بڵاوكراوەی «ڕوانگە»:

- چەند سەرنجێكی سەرەتایی دەربارەی كات و شوێن لە هونەری چیرۆكنووسیندا- ژ١-١٩٧١.

- گیانی یاخیبوون و بەگژاچوون لە شیعری نەوەی نۆێماندا- ژ٢-١٩٧١.

ب- بە عەرەبی:

- هدية نوروز- ترجمة- شعر كامران موكري- مجلة الشفق- ع/٧-تموز/١٩٥٨.

- لهفة- ترجمة- شعر محمد علي مدهوش- مجلة الفنون-١٩٥٩ مجلة الشفق العدد/ ٥، ٦-١٩٥٨.

- رد على رأي في الادانه آلادبية- مقال- جريدة التاخي- ع/١٠٣٠، ١٠٣١- ١٩٧٢/٥/١٣١٢.

- بدايه حكايتي اللانهائية- ترجمة- شعر سعدالله پەروش- مجلة المثقف الجديد- ع/صفر- ١٩٧٣/١١/١١.

- قصائد من الاعماق- ترجمة- شعر گوران- مجلة المثقف الجديد- ع/١- ١٩٧٣/١١/٢١.

- جراح فلسطين في كبد السماء- ترجمة- شعر فاضل شەورو- مجلة المثقف الجديد- ع/٣- ١٩٧٣/١٢/١١.

- اللاتراث استحالة مطلقة- مقال- مجلة المثقف الجديد- ع/٧- ١٩٧٤/١/٢١.

- المرآة والجمال- ترجمة- شعر گوران- مجلة المثقف الجديد- ع/٤٢- ١٩٧٥/٧/٢١.
- ملاحظات حول الايلام في القصة الكردية- مقال- جريدة العراق- ع/١٧- ١٩٧٦/٣/٨.
- الغفله في القصة الكردية- مقال- جريدة العراق.
- نافذه على الشعر الكردي المعاصر- تراجم لقصائد عدد من الشعراء الاكراد- جريدة الفكر الجديد- زاويه آسبوعية- اعداد سنة ١٩٧٧.
- اضاءة نقدية/ رحلة ابولو الثانية- مقال- جريدة العراق- ع/٥٩٧- ١٩٧٨/٢/١٣.
- الى وجيه محب للشعر- ترجمة- شعر گوران- مجلة كاروان- ع/٢- ت٢/١٩٨٢.
- اشكال التكنيك الحديث في القصه الكردية -١٩٧٠ وما بعدها- دراسة- مجلة الاقلام- ع/٢، ٣- شباط/١٩٨٤.
- الجسد الصغير- ترجمة- قصة حسين عارف- مجلة كاروان- ع/٢٨- ك٢/١٩٨٥.
- فهرست سنتي عمر «كاروان»- ملحق العدد/٢٦- ت١/١٩٨٤.
- فهرست «كاروان» للسنوات الثلاث من عمرها- ع/٣٧- ت١/١٩٨٥.
- فهرست السنة الرابعه لـ «كاروان»- ع/٤٩- ت١/١٩٨٦.